

René Jean-Paul Dewil

De Stad Gent

1379-1400

Gent in de veertiende eeuw

De Wraak

Auteursrechten Clausule

René Jean-Paul Dewil © is de enige auteur van dit werk. © 2015.

Alle rechten voorbehouden.

Geen deel van deze publicatie mag veranderd worden zonder de schriftelijke toelating van de auteur.

Dit e-boek mag slechts in elektronische vorm gekopieerd worden voor persoonlijk gebruik. Het mag niet gedrukt worden, in een elektronisch of ander ophaalsysteem geplaatst worden, gefotokopieerd, of op enige andere wijze vastgelegd worden zonder de schriftelijke toestemming van de auteur.

De enige plaats van waar dit e-boek mag opgehaald worden is de Internet website www.theartofpainting.be, die de enige oorspronkelijke tekst bevat.

Deze publicatie valt onder de wetten op de auteursrechten, onder de copyright rechten.

‘De stad Gent - De Wraak’ is een werk van fictie. Op de namen van de van Artevelde familieleden en de koningen, pausen, hertogen en graven, na zijn de namen die gebruikt werden en de figuren van de roman enkel en alleen het resultaat van de verbeelding van de auteur. Enige gelijkenis met echte personen, dood of levend, is zuiver toevallig.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
De Figuren.....	6
Hoofdstuk 1. De Gentse Opstand. 1379-1380.....	15
Willem Terhagen.....	15
Greet van Noortkerke	20
Het begin van de Gentse Opstand. 1379	26
De meningen in Gent.....	26
Jan Yoens	30
Het begin van de opstand	31
De eerste oorlog van Gent. Jan Yoens. 1379	34
De Vrede van Doornik. Jan Perneel. 1379-1380.....	42
Een banket	45
Lodewijk van Male.....	48
De tweede oorlog van Gent. De Slag van Woumen. 1380.....	51
Woumen	56
De lok van Antwerpen.....	60
Hoofdstuk 2. De protagonisten. 1380-1381	65
Filips de Stoute, hertog van Bourgondië.....	65
Opstanden in Frankrijk.....	75
Jan van Gent, hertog van Lancaster	76
De opstand van Wat Tyler.....	87
Heinric Vresele.....	90
Filips van Artevelde	103
Hoofdstuk 3. De wraak van Filips van Artevelde. 1381-1382.....	114
Antwerpen	114
De gebeurtenissen van januari 1382 in Gent.....	122
De vergadering in de Vrijdagmarkt.....	128
De wraak van Filips van Artevelde	132
Het van Artevelde bewind van februari tot april 1382.....	135

De Slag van het Beverhoutsveld. April tot mei 1382.....	141
Lodewijk van Male.....	147
De steden van Vlaanderen.....	149
Oorlog en diplomatie. Juni tot oktober van 1382.....	153
Agneete Vresele	161
Een Pharaïldis vergadering.....	165
De Slag van Roosebeke. November en december 1382.....	172
Na de veldslag	196
Hoofdstuk 4. Het bewind van Ackerman en van den Bossche in Gent. 1383-1387	199
De repressie van de Franse steden. 1382-1383	199
De kruisvaart van Hendrik Despenser. 1383.....	203
De rondzwervende vrouw van Gent. 1384.....	208
Gent en de hertog van Bourgondië. 1384-1385	212
Het Vredesverdrag van Doornik.....	219
Een Pharaïldis vergadering.....	224
Arent de Handscoemakere.....	232
Hoofdstuk 5. Het einde van de eeuw. 1386-1390	237
Engeland en Hertog Jan van Gent van Lancaster. 1385-1390	237
Verdere intriges aan het Engels hof	240
Frankrijk en Hertog Filips de Stoute van Bourgondië	243
Conflicten in Bretagne en met Gelderland	245
De meerderjarigheid van de koning	250
De kruisvaart naar Tunis	251
Een scheepsramp	252
Het geheim van een koning	261
Hoofdstuk 6. Epiloog. De laatste jaren van de eeuw. 1390-1400	270
Engeland in de laatste jaren van de eeuw	270
De familie van Jan van Gent	270
De wraak van Richard II op de Lords Appellants	272
Het verraad van Mowbray	274
De dood van Jan van Gent.....	275
De laatste jaren van de eeuw in Frankrijk	276
De intrige van de Craon	277
De krankzinnigheid van de koning.....	281

De verwijdering van de <i>Marmousets</i>	282
Het ‘Bal des Ardents’	283
Vredesonderhandelingen	284
Het schisma in de Kerk	285
Een koninklijk huwelijk	287
Nicopolis	288
Het conflict met Avignon.....	293
Frankrijk tot aan de dood van Filips de Stoute.....	296
De Pharaïldis families	299
Historische nota’s	303

De Figuren

De familie Vresele

Heinric Vresele	(1325-1390)	zoon van de overleden Gillis Vresele de Oude
Marie Vresele	(1312-1388)	dochter van Gillis de Oude, getrouwd in 1332 met Jan de Smet
Evrard Vresele	(1320-1387)	zoon van Gillis de Oude, Fremineuren monnik
Boudin Vresele	(1316-1395)	zoon van Gillis Vresele de Oude, getrouwd in 1350 met Margareta van Westvelde
Ser Jehan Terhagen	(1319-1390)	geadopteerde zoon van Gillis Vresele, getrouwd in 1350 met Wivine Denout
Ser Willem Vresele van Ter Hage de Vitry		(1352-1417) zoon van Jehan Terhagen, getrouwd met Agneete Vresele in 1378
Ver Kerstin Vresele van Ter Hage de Vitry		(1353-1420) dochter van Jehan Terhagen, getrouwd met Zeger van Noortkerke in 1378
Gillis Vresele de Jongere	(1350-1405)	zoon van Boudin Vresele, getrouwd in 1385 met Selie Denout de Jongere
Agneete Vresele	(1351-1407)	dochter van Boudin Vresele, getrouwd in 1378 met Ser Willem Vresele van Ter Hage

De familie de Smet

Jan de Smet	(1310-1395)	goudsmid, zoon van Wouter de Oude, getrouwd met Marie Vresele in 1332.
Heyla de Smet	(1333-1385)	dochter van Jan de Smet
Wouter de Smet de Jongere	(1335-1382)	zoon van Jan de Smet, goudsmid
Amelberga van Dorme	(1336-1390)	echtgenote van Wouter de Smet de Jongere, getrouwd in 1357.
Jan de Smet de Jongere	(1358-1421)	zoon van Wouter de Smet de Jongere, getrouwd in 1387 met Zoetin van Lake
Alise de Smet	(1360-1428)	dochter van Wouter de Smet de Jongere, getrouwd in 1383 met Lieve de Hert

Kindere van Heyla de Smet met Graaf Lodewijk van Male:

Beatrise van Vlaanderen	(1350-1410)
Robrecht Bastaard van Vlaanderen	(1352-1423)
Margareta van Vlaanderen	(1361-1420)
Boudewijn Bastaard van Vlaanderen	(1370-1432)

De familie van Lake

Alise van Lake	(1331-1385)	dochter van de overleden Willem van Lake, getrouwd in 1350 met Clais de Hert
Avezoete van Lake	(1332-1390)	dochter van Raes de Jongere, lakenhandelaar, getrouwd in 1351 met Martin Denout.
Boudin van Lake	(1340-1382)	zoon van Raes de Jongere, getrouwd met Agte Homberg in 1362

Agte Homberg	(1344-1390)	echtgenote van Boudin van Lake, getrouwd in 1362
Raes van Lake	(1363-1430)	zoon van Boudin van Lake, Fremineuren monnik
Zoetin van Lake	(1365-1440)	dochter van Boudin van Lake, Getrouwd in 1387 met Jan de Smet de Jongere

De familie Denout

Ser Martin Denout van Westdorp	(1330-1382)	zoon van de overleden Pieter Denout, getrouwd met Avezoete van Lake in 1351
Wivine Denout	(1331-1391)	dochter van Pieter Denout, tweelingzuster van Quintine, getrouwd met Jehan Terhagen in 1350
Jan Denout de Jongere	(1353-1422)	zoon van Martin Denout, getrouwd met Anna van Zeebrouck in 1386
Anna van Zeebrouck	(1356-1424)	getrouwd met Jan Denout de Jongere in 1386
Selie Denout de Jongere	(1355-1425)	dochter van Martin Denout, getrouwd in 1385 met Gillis Vresele de Jongere

De familie de Hert

Clais de Hert	(1332-1382)	zoon van Jan de Hert, getrouwd met Alise van Lake in 1350
Arnout de Hert de Jongere	(1351-1405)	zoon van Clais de Hert
Lieve de Hert	(1355-1427)	zoon van Clais de Hert, getrouwd in 1383 met Alise de Smet

Andere figuren

Albin van Dorp	(1325-1390)	rentmeester van Oud Terhagen
Marie van Axel	(1330-1392)	echtgenote van Albin van Dorp
Kateline Dankers	(1319-1385)	echtgenote van de overleden Ywen de Wilde en kokkin van Nieuw Terhagen
Ruebin de Wilde	(1345-1402)	zoon van de overleden Ywen de Wilde
Kerstiaen de Wilde	(1344-1410)	zoon van de overleden Ywen de Wilde
Everdey de Handscoemakere	(1319-1390)	vriend van Jehan Terhagen te Nieuw Terhagen
Marie Colpaert	(1322-1392)	echtgenote van Everdey de Handscoemakere,
Arent de Handscoemakere	(1343-1409)	zoon van Everdey de Handscoemakere, getrouwd in 1385 met Greet van Noortkerke
Lieve de Handscoemakere	(1344-1415)	dochter van Everdey de Handscoemakere
Mathis van Noortkerke	(1324-1395)	rentmeester van Jehan Terhagen voor de Vitry domeinen
Anna de Cleyne	(1326-1398)	echtgenote van Mathis van Noortkerke
Roegier van Noortkerke	(1346-1420)	zoon van Mathis
Zeger van Noortkerke	(1347-1425)	zoon van Mathis getrouwd in 1379 met Ver Kerstin Vresele van Ter Hage
Greet van Noortkerke	(1349-1430)	dochter van Mathis van Noortkerke, getrouwd in 1385 met Arent de Handscoemakere

De feodale edelheren

Nota: de datums geven regeringsperiodes aan, tenzij anders aangeduid.

Koningen van Engeland:

Richard II (1377–1399), getrouwd met (1) Anna van Bohemen en (2) Isabella van Valois.
Hendrik IV (1399-1413) Bolingbroke, zoon van John of Gaunt, getrouwd met (1) Mary de Bohun (1380) en (2), Johanna van Navarra (1403)

De hertogen:

John of Gaunt, graaf van Lancaster (geb. 1340-1399), hertog van Lancaster (1361/1362), koning van Castilië (geb. 1372-1387), hertog van Aquitaine (1390), zoon van Koning Edward III

Edmund of Langley, hertog van York (geb. 1341-1402), graaf van Cambridge (1362), hertog van York (1385), zoon van Koning Edward III

Thomas of Woodstock, hertog van Gloucester (geb. 1355-1397), graaf van Buckingham (1377), hertog van Aumale (1385), hertog van Gloucester (1385), zoon van King Edward III

Koningen van Frankrijk:

Karel V de Wijze – Charles V le Sage (1364-1380), zoon van Koning Jan II de Goede, getrouwd met Jeanne de Bourbon.

Karel VI de Veelgeliefde de Dwaze – Charles VI le Bienaimé le Fol (1380-1422), getrouwd met Isabella van Beieren.

De hertogen:

Lodewijk, hertog van Anjou (geb.1339-1384), graaf van Anjou (1351), hertog van Anjou (1360), koning in titel van Napels (1382), zoon of Koning Jan II de Goede

Jan, hertog van Berry (geb.1340-1416), graaf van Poitou (1357), hertog van Berry (1360), zoon of Koning Jan II de Goede

Filips de Stoute, hertog van Bourgondië (geb. 1342-1404), hertog van Touraine (1360-1363), hertog van Bourgondië (1342), zoon van Koning Jan II de Goede

Lodewijk II, hertog van Bourbon (geb.1337-1410), hertog van Bourbon (1356),

schoonbroeder van Koning Karel V en oom langs moeders zijde van Koning Karel VI

Lodewijk I, hertog van Orléans (geb. 1372-1407), hertog van Touraine (1386), hertog van Orléans (1392), zoon van Koning Karel V, broeder van Koning Karel VI

Graven van Vlaanderen:

Lodewijk II van Male (1346-1384), getrouwd met Margaretha van Brabant

Margareta III van Vlaanderen (g. 1350, r. 1384-1405), dochter van Lodewijk van Male, getrouwd (2) in 1369 met Filips de Stoute (r. 1363-1404), hertog van Bourgondië, zoon van Koning Jan II van Frankrijk

Pausen

Urbanus VI (1378-1389), begin van het pauselijke schisma, Rome - Bartolomeo Prignano

Clemens VII (1378-1394), begin van het pauselijke schisma, Avignon - Robert van Genève
Bonifatius IX (1389-1404), pauselijk schisma, Rome – Pietro Tomacelli
Benedictus XIII (1394-1424), anti-paus, pauselijk schisma, Avignon – Pedro Martinez de Luna y Pérez de Gotor

Koningen van Duitsland en keizers van het Heilig Romeins Rijk:

Wenceslaus van Bohemen – Wenzel von Luxemburg (1376-1400), afgezet als Duitse Koning in 1400, heerste verder als Koning van Bohemen, getrouwd met (1) Johanna van Beieren en (2) Sophia van Beieren.

Hertogen van Brabant, Lotharingen en Limburg:

Johanna (1355–1406), getrouwd (1) met Willem IV, Graaf van Holland en (2) met Wenceslaus I Hertog van Luxemburg.

Graven van Henegouwen, Holland en Zeeland

Willem V van Wittelsbach, Hertog van Beieren-Straubing (1356-1388), getrouwd met Mathilda van Lancaster
Albrecht I van Wittelsbach, Hertog van Beieren-Straubing (1388-1407), getrouwd met (1) Margaretha van Brieg en (2) met Margaretha van Cleves

Graven en hertogen van Gelderland

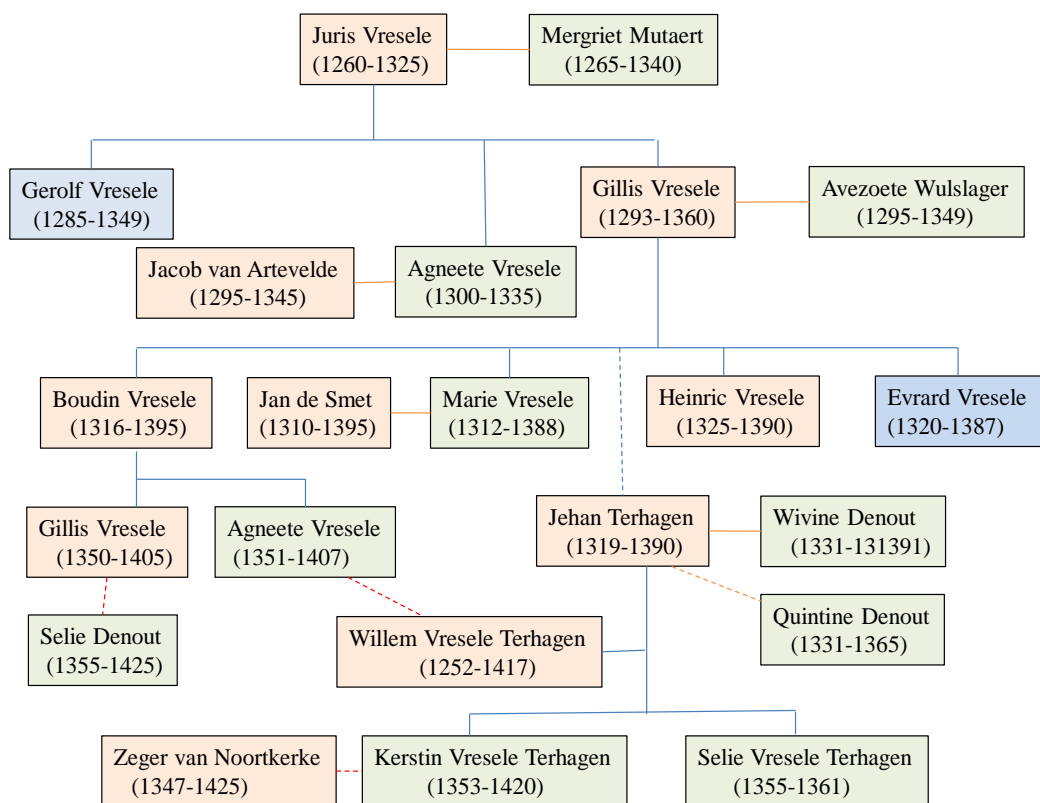
Maria van Gelderland (1371–1379) en Willem II, hertog van Gulik (d. 1393), haar echtgenoot. Ze betwistte het hertogdom van Gelderland met haar zuster Machteld.
Willem I van Gulik (Jülich-Hengebach) (1379–1402), zoon van Maria en Willem II, Hertog van Gelderland en van Gulik (Jülich). Getrouwd met Katelijne van Beieren. Zie Willem III van Gelderland

Graven van Gulik (Jülich)

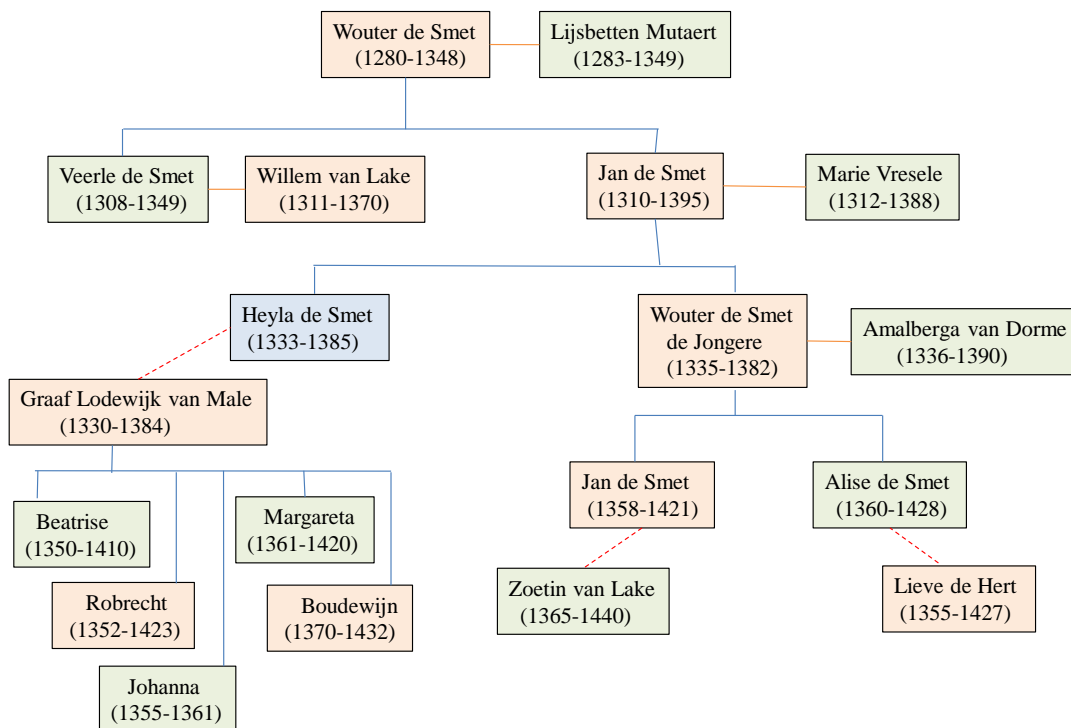
Willem II (1362-1393), getrouwd in 1362 met Maria van Gelderland, dochter van Reinout II van Gelderland
Willem III (1393-1402), ook hertog van Gelderland sinds 1377.

Hertogen van Bretagne

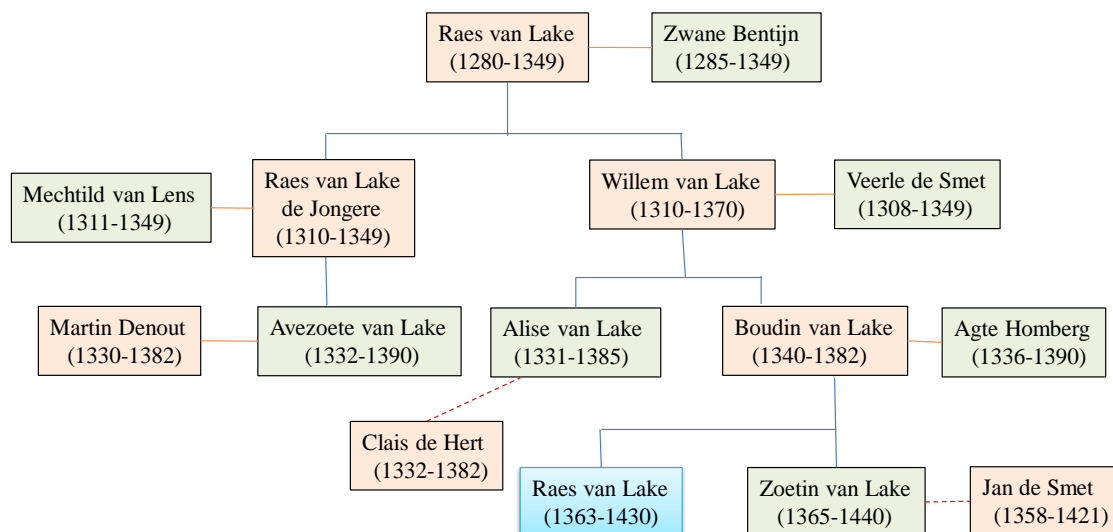
Jan IV van Montfort (1341-1345, geb. 1295) getrouwd met Johanna van Vlaanderen, zuster van Graaf Lodewijk van Nevers.
Jan V van Montfort (1345-1399, geb. 1339) getrouwd met Mary van Engeland (1344-1362), dochter van Koning Edward III, later met Joan Holland van Kent (geb.1350, 1366-1384), en ten slotte met Juanna de Navarra (geb. 1370, 1386-1437)
Jan VI de Wijze (geb. 1389, 1399-1442) getrouwd met Johanna van Frankrijk (1391-1433) dochter van Koning Karel VI.

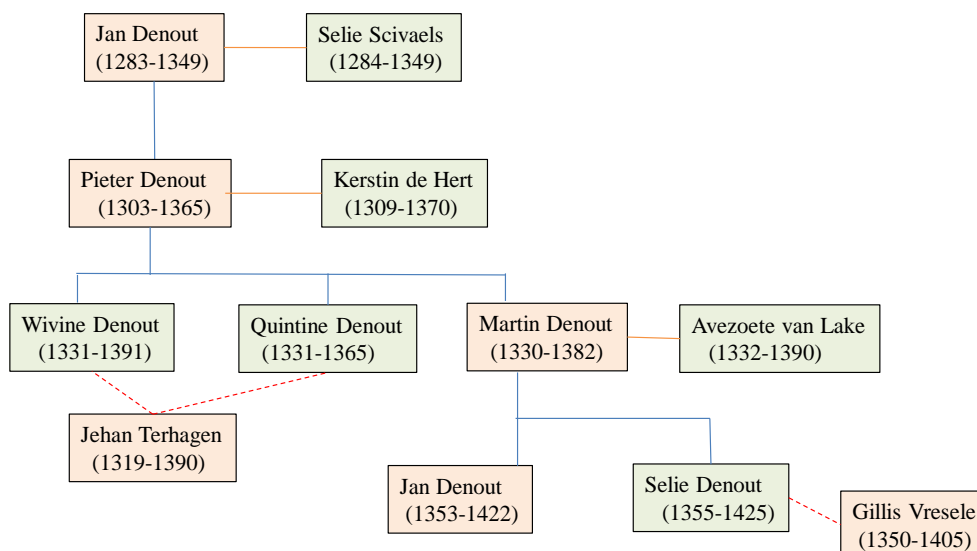
De Vresele Familie

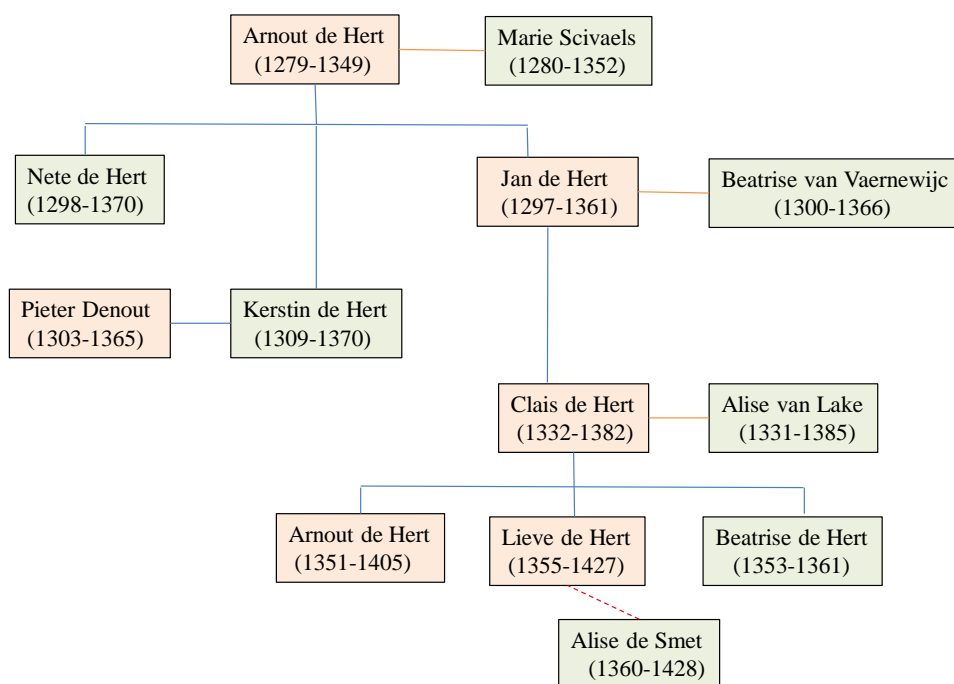
De de Smet Familie

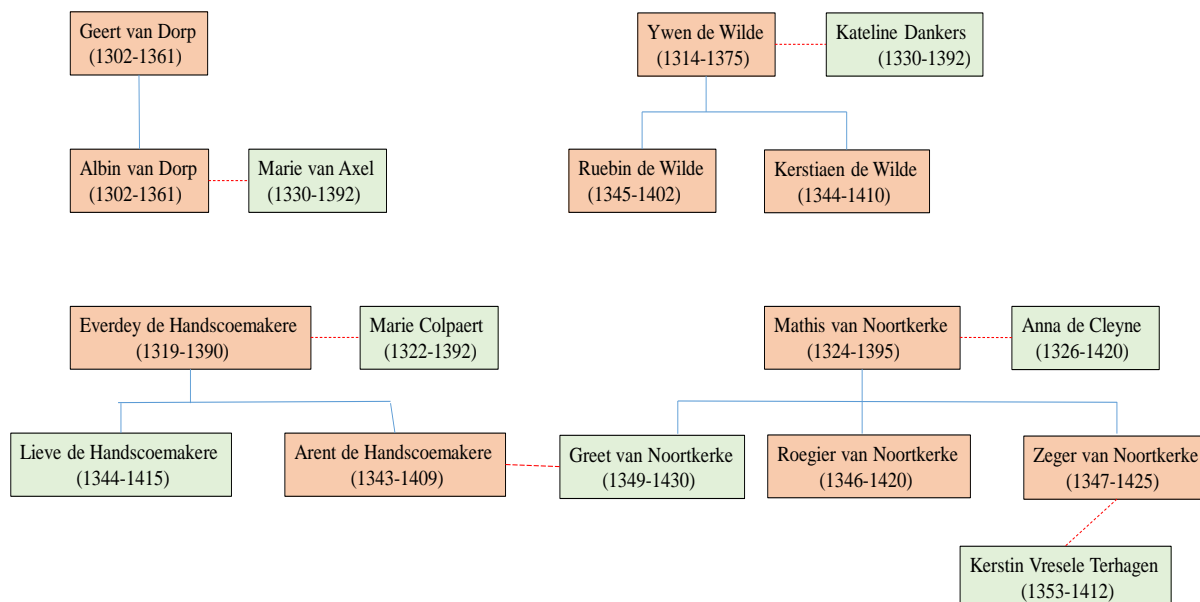
De van Lake Familie

De Denout Familie

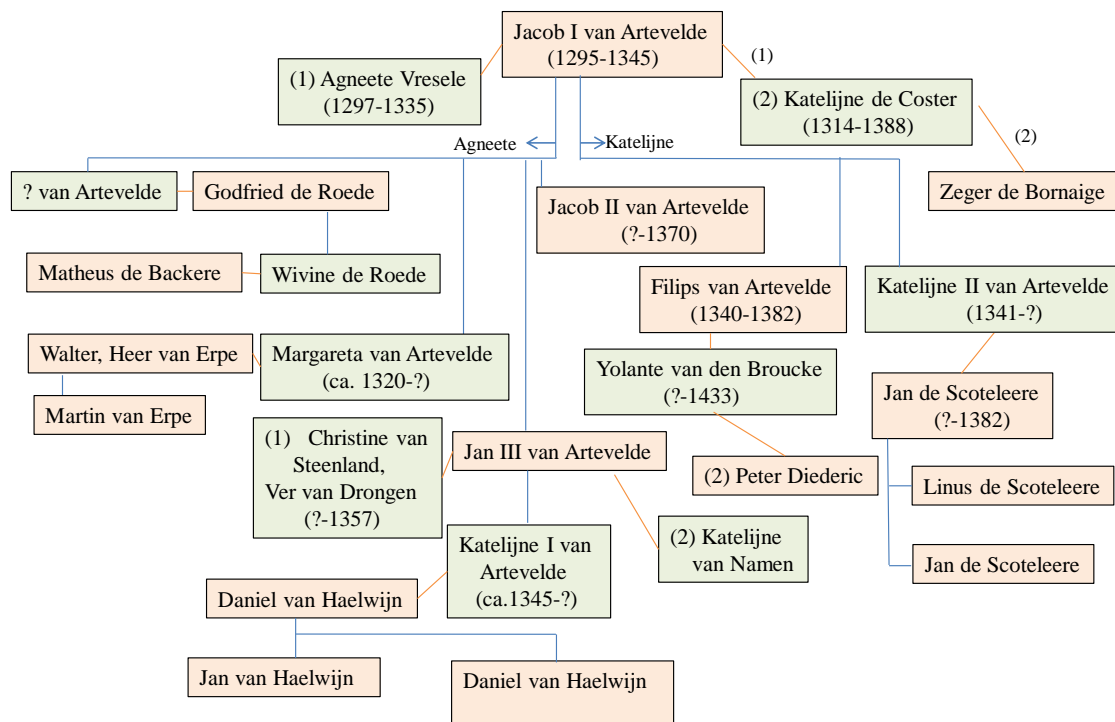

De de Hert Familie

De andere Figuren

De van Artevelde Familie

Legende

Juris Vresele
(1260-1325)

Rood veld: mannelijk lid van de familie, datums van geboorte en sterfte

Quintine Denout
(1331-1365)

Groen veld: vrouwelijk lid van de familie

Evrard Vresele
(1320-1387)

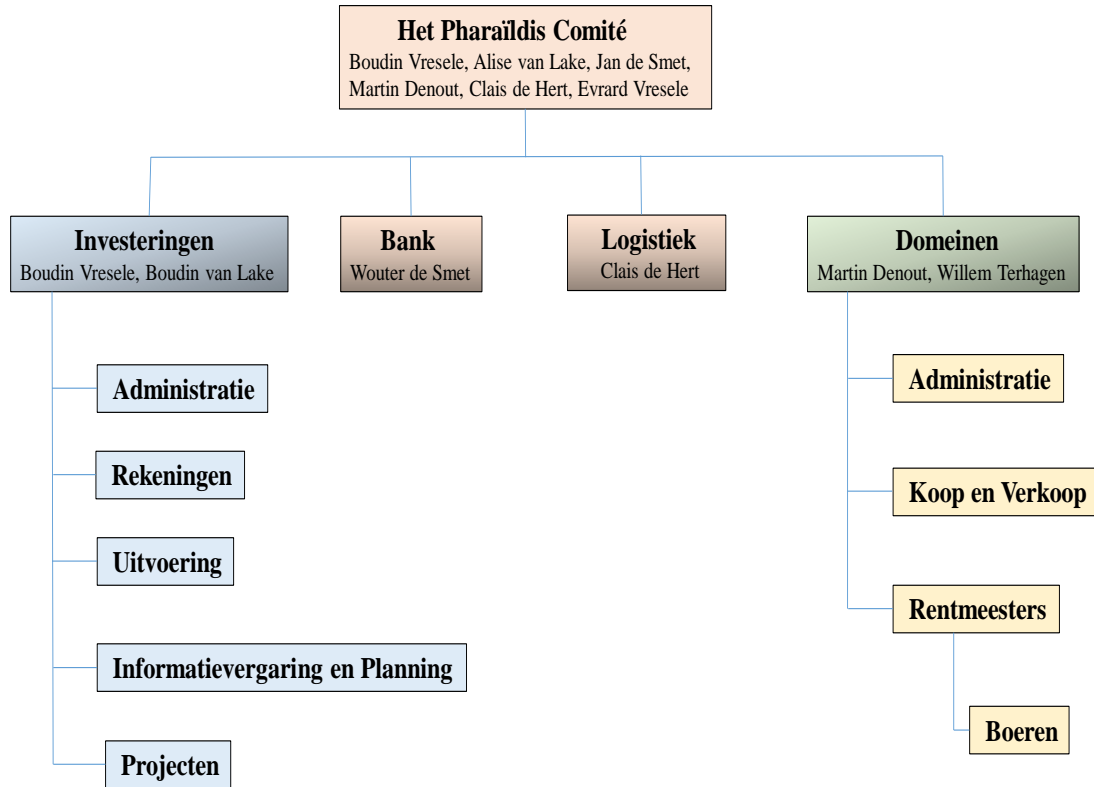
Blauw veld: monnik, lid van de familie

—

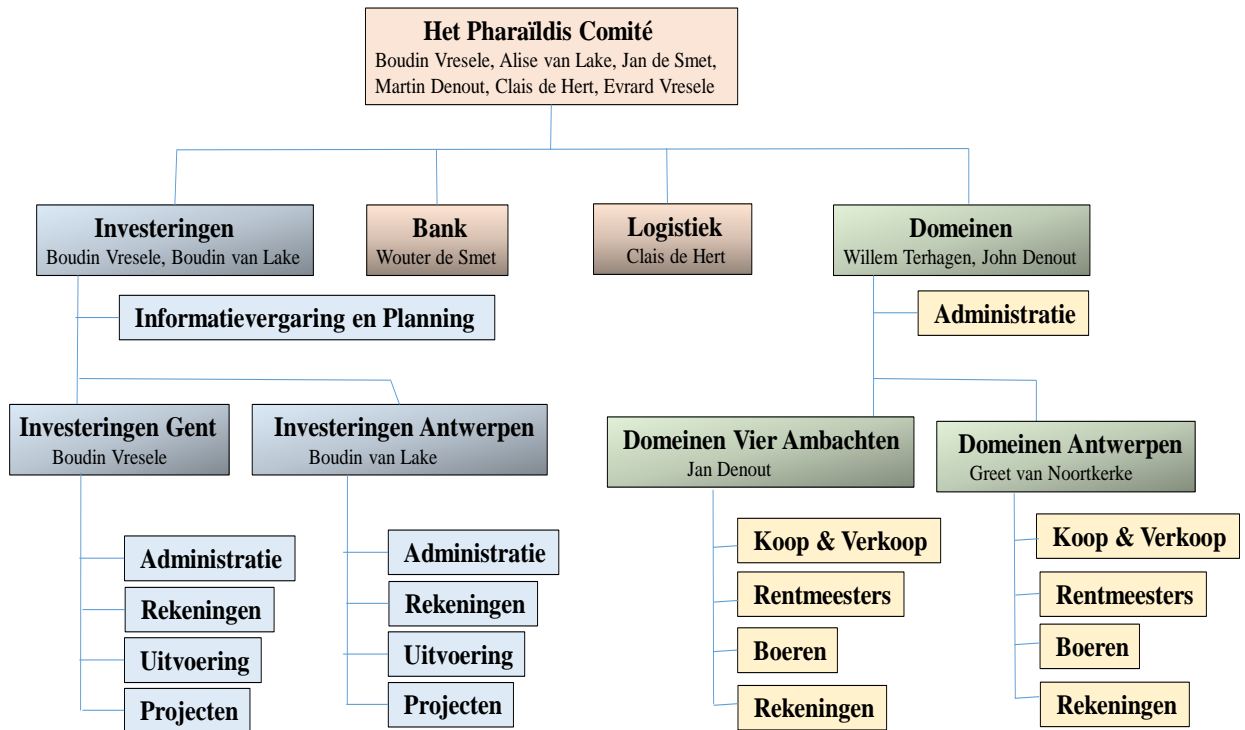
Blauwe lijn: verbinding van afstamming in de familie

—

Rode lijn: verbinding door huwelijk in de familie

Het Pharaïldis Consortium

Het geëvolueerde Pharaïldis Consortium

Hoofdstuk 1. De Gentse Opstand. 1379-1380

Willem Terhagen

Mijn naam is Ser Willem Vresele van Ter Hage de Vitry, maar de mensen die me goed kennen noemen me op de Gentse wijze gewoon bij de eenvoudiger naam van Willem Terhagen. Mijn volle naam duidt op drie afkomsten.

De Vreseles zijn een familie van poorters uit de glorierijke, befaamde stad van Gent in Vlaanderen, hoewel het woord zelf waarschijnlijk verwijst naar de veel kleinere stad van Zele. Zele ligt in het platteland ten noorden van Gent, de grootste stad van het graafschap Vlaanderen. Mijn vader, Ser Jehan, werd opgenomen als kleine jongen in die familie nadat al zijn verwanten die de naam en de titel van de ridders van Ter Hage droegen vermoord werden in de grote opstand van de Vlaamse boeren in 1325. De ridders van Ter Hage bezaten een grote hoeve en een herenhuis nabij de stad Axel. Axel ligt verder ten noorden van Gent, in de kasselrij van de Vier Ambachten.

Onze echte titel van ridders van Ter Hage zou ook op die wijze moeten gespeld worden, maar in Gent werden we meestal gewoon Terhagen genoemd, zoals eerst begrepen toen mijn vader zijn naam zei aan Gillis Vresele, de man die hem als jongen in zijn schuilplaats vond. Mijn vader behield ook de naam van de familie die hem opvoedde, liefde gaf, hem voedde, en hem grootbracht. Weinig mensen in Gent weten dat we ridders zijn, en zelfs twee maal ridders! We zijn inderdaad niet alleen heren volgens oorkondes van het graafschap Henegouwen, Holland en Zeeland, omdat onze oorsprong nog veel verder noordwaarts ligt, maar we zijn ook heren van Vitry in de Champagne streek van Frankrijk. We erfden die titel en uitgestrekte gebieden nabij de steden van Troyes en Provins, van langs mijn moeders zijde. Die landstreken worden thans beheerd door mijn vader Jehan, en door mijn moeder Wivine.

Wivine Denout, mijn moeder, is een poortersvrouw van Gent, uit de familie van bekende volders. Wivine is de echtgenote van mijn vader. Mijn zuster en ik noemen haar moeder, omdat zij het was die ons het meest haar liefde en genegenheid gaf, en ook onze opvoeding. Onze echte, natuurlijke moeder was echter haar zuster, Quintine Denout. Mijn vader was graag getrouwd met Quintine, maar hij was dat niet, of kon dat niet. Het was echter Quintine, die zijn grote liefde geweest was. Mijn moeder Quintine, de tweelingzus van Wivine, stierf in een grote brand in Gent toen ze nog jong was. Wivine bracht ons groot en gaf ons haar liefde. We noemden haar dan ook moeder, en zij verdiende onze genegenheid volledig.

Mijn vader Jehan is de heer van Vitry. Hij was afkomstig van een familie van rentmeesters van de graven van Champagne. Vitry was een geslacht dat thans in de mannelijke lijn uitgedoofd is, maar het liep verder langs mijn grootmoeder. De Champagne streek is ingelijfd in de koninklijke domeinen van Frankrijk. De Vitry familie stierf uit zoals ook de mannelijke lijn van de graven van Champagne. Wij, mijn zuster en ik, wij zetten het Vitry geslacht verder in de vrouwelijke afstammeling van onze moeder.

Mijn zuster, Ver Kerstin Noorkerke Vresele van Ter Hage de Vitry, trouwde met Zeger van Noortkerke, de zoon van een vroegere wachter en rentmeester van mijn vader. Zeger en Kerstin zijn vriendelijke, lieve, verstandige mensen. Zij zullen de Vitry titel verder zetten. In heb nooit verzuchtingen gevoeld om de Vitry domeinen te bezitten. We houden al voldoende land in eigendom in de Vier Ambachten opdat één man ook nog de landerijen van de Champagne zou kunnen beheren.

Mijn boerderijen liggen nabij Axel in de Vier Ambachten en in het Land van Waas langs de Schelde. We bezitten ook percelen in Gent. Ik ben een man van de polders, die houdt van de waterlanden naast de Schelde. Ik ben er begerig naar om die gebieden te temmen, één van die mannen die leerden hoe de machtige stroom te beheersen en met de stroom te vechten om een bestaan op te bouwen. Het zou een onmogelijke taak geweest zijn voor één man om zowel de Ter Hage domeinen als de Vitry gebieden, die zo ver uit elkaar liggen, te overzien en te beheren.

Ik word verondersteld een poorter van Gent te zijn, een eigenaar van percelen grond en van huizen die binnen de muren van onze goede stad liggen. Ik ben lid van de gilde van de landeigenaars van Gent, maar ik neem zelden deel aan hun vergaderingen. Mijn vader bracht zijn kindertijd door in Gent, en dus beschouwen we Gent als onze thuisstad.

Ik heb me voorgenomen, geachte lezer, om de familiechroniek die mijn vader vele, vele jaren geleden is begonnen op te tekenen, verder te zetten. Slechts mijn vader en ik weten waar onze kroniek verborgen ligt. We hebben de boeken weggestoken omdat ze familiegeheimen bevatten die we beter niet openbaar maken aan de andere familieleden van onze huidige generatie.

De Ter Hage mannen van vóór mijn grootvader, waren raadgevers van de graven van Henegouwen, zelfs al was ons thuis in Vlaanderen gebouwd. Misschien was het wegens die diplomatieke origine dat we een grote interesse bleven behouden aan de politieke situatie in onze tijden. De stad Gent was zo groot, zo rijk, en had zulke speciale fiere, koppige, vrijheidslievende aard, dat ze een diepe invloed uitoefende op Vlaanderen, op het continent en op Engeland. Haar geschiedenis kan niet los beschouwd worden van de drie grote mogendheden rondom ons, Engeland, Frankrijk en het Duits Keizerrijk, en ook niet van de families die over die koninkrijken heersten.

Ja, lezer, u zult moeten binnentreden in lagen van complexiteit, want de Vier Ambachten en het Land van Waas zijn een feodaal leen van de Duitse keizer, hoewel ze deel uitmaken van de landen van de graaf van Vlaanderen, terwijl het overgrote merendeel van dat graafschap eigenlijk een feodaal leen is van de koning van Frankrijk.

En dan streefden er in onze jaren twee soevereinen naar de kroon van Frankrijk! De ene was de koning aangeduid voor het koninklijk gezag door de edellieden van Frankrijk, een man uit de Valois familie, en de andere de naaste verwant van de koning uit het Capetinger geslacht, maar dan in de vrouwelijke afstammingslijn, de zelfbenoemde soeverein van de Plantagenêt familie. Die laatste man, Edward, heerste ook over Engeland als de afstammeling van Willem de Veroveraar.

Tevens werden in mijn tijd die twee koningshuizen overheerst door twee andere personen die nauw verbonden waren met Vlaanderen, de ene zijnde de in Gent geboren zoon van de Engelse koning, John of Gaunt, die we in onze taal Jan van Gent konden noemen, en de andere de zoon van een vroegere koning van Frankrijk, Filips de Stoute, nu hertog van Bourgondië. Die hertog van Bourgondië zou onze volgende graaf van Vlaanderen worden, want hij was getrouwd met het enig kind van de Graaf Lodewijk van Male. Ik zal u veel moeten uitleggen en vertellen betreffende die twee mannen, en ook aangaande onze huidige graaf, die bijna een familieverwante is van ons.

Op mezelf, mijn vader en mijn zuster na, is de Ter Hage familie uitgestorven. Onze echte familie, dat zijn de Vreseles! Ik ben zelfs in die familie getrouwd, zodat onze bloedbanden versterkt werden. Mijn echtgenote is Agneete Vresele, de dochter van de vroegere,

ontzagwekkende patriarch Gillis Vresele. Hij was de man die ons fortuin consolideerde en die één van de stichters was van wat we de Pharaïldis Groep noemen.

De Pharaïldis Groep wordt gevormd door vijf families, de Vreseles, de Smets, de van Lakes, de Denouts en de Herts.

De Vreseles waren steeds al handelaars. De van Lakes waren wevers, lakenhandelaars en kooplui. De Denouts waren volders, nu ook handelaars en landeigenaars, en de Smets waren van origine ijzersmeden, daarna zilversmeden en goudsmeden, geldwisselaars en nu bankiers. De Herts zijn schippers, scheepsbouwers en eigenaars van een rederij, maar zij organiseren elk logistiek probleem voor hun klanten, in transport over het water of over het land.

Die vijf families hebben een groot deel van hun geld en domeinen samengevoegd om beheerd te worden als één lichaam, het Pharaïldis Consortium.

Het Pharaïldis Consortium wordt overzien door een comité van vijf leden, één persoon per familie. Logischerwijze zijn de leden van dit comité de oudere mannen en vrouwen van de families, diegenen die we de patriarchen noemen. Boudin Vresele, Alise van Lake, Jan de Smet, Martin Denout en Clais de Hert zijn onze huidige patriarchen. Onder deze is Clais achtenveertig, de jongste, en Jan de Smet met zeventig de oudste. Noteer dat er zich één vrouw in dat comité bevindt. Inderdaad, de Pharaïldis vrouwen zijn evenzeer aanwezig in onze algemene vergaderingen als de mannen.

De hoofden van de Investeringsstak van het Pharaïldis Consortium zijn Boudin Vresele en Boudin van Lake. De laatste is de assistent van de eerste. We noemen hen gewoonlijk Boudin Eén en Boudin Twee. Hun kantoren zijn gevestigd in de Kalandenberg van Gent, in een complex van onderling verbonden huizen. Ongeveer tien personen werken daar in de administratie, aan de rekeningen, de uitvoering van de handelsovereenkomsten, de vergaring van informatie en de planning, en aan het beheer van onze grotere projecten. Die groep zorgt voor onze handelszaken. Alle families hebben geld geïnvesteerd in dat bedrijf.

Onze Eigendommestak wordt geleid door Martin Denout en door mij, Willem Terhagen. Ik doe dienst als assistent van Martin. Ik moet toevoegen dat de volledige naam van Martin nu Ser Martin Denout van Westdorp is, waarbij Westdorp de naam is van zijn herenhuis. Graaf Lodewijk van Male maakte niet zo lang geleden een ridder van Martin. Martin leeft ook helemaal als een landheer, en hij houdt zijn administratie dan ook volledig in zijn herenhuis. Westdorp ligt niet ver van mijn eigen kasteel, dat nog steeds Nieuw Terhagen heet. Meerdere rentmeesters hebben we in dienst, die op hun beurt vele boeren beheren.

Ten slotte hebben we allen samen ook in onze bank geïnvesteerd. Die wordt geleid door Wouter de Smet de Jongere. We bezitten ook een Transporttak, die opgezet werd door Clais de Hert. In die twee bedrijven hebben de Pharaïldis families eveneens samen geïnvesteerd.

De Pharaïldis families hebben een groot deel van hun rijkdom samen geplaatst om nog machtiger te worden. Elk van de families is echter eigenaar gebleven van een persoonlijk fortuin in geld, in terreinen en in kastelen, herenhuisen en gewone stadshuizen. De Vreseles en de van Lakes hebben het grootste deel van hun geld in het Pharaïldis Consortium ondergebracht, en ook de meeste van hun andere eigendommen, maar ze bleven eigenaar van huizen en kantoren in Gent. De Denouts zijn nog eigenaar van voldersmolens en van enige werkplaatsen voor volders. De Smets zijn nog steeds goudsmeden, en ze houden nog een ijzersmidse open in het Sint Veerle Plein. In naam zijn ze eigenaar van de bank die we gebruiken, maar veel van het geld in die bank is afkomstig van de vijf families. De Herts houden zelf hun scheepswerf en hun schepen in eigendom, en ze bezitten zowel zeevarende koggen als rivierboten, maar een deel van hun rederij werd opgericht met Pharaïldis fondsen. We zijn allen eigenaar van een deel van hun bedrijvigheid. Aldus spreiden we onze risico's

over de activiteiten van de vijf families, en zo voegen we toe aan onze persoonlijke rijkdom. Onze winst en ons inkomen is afkomstig zowel van onze handel als van zeer diverse bedrijvigheden zoals het uitlenen van geld, de opbrengst uit ons transport overzee, de verkoop van turf, van hop voor de bierbrouwers, de koop en verkoop van granen en groenten en melk en kazen van onze boerderijen. Eigenlijk drijven we handel in elk product waar men aan kan denken, en we worden er rijker mee.

Ik, Willem Terhagen, beheer de landerijen en de boerderijen van de Pharaïldis families, maar ik ben ook zelf eigenaar van mijn eigen landerijen en boerderijen die deel uitmaakten van de erfenis van de Ter Hages.

Noch Martin Denout noch ik leven in Gent, hoewel we eng verbonden blijven met onze thuisstad. Martin woont in het herenhuis en kasteel van Westdorp, terwijl ik de heer van Nieuw Terhagen ben, het kasteel gelegen nabij Axel. Het herenhuis van Westdorp en het kasteel van Nieuw Terhagen liggen niet ver van elkaar. In een snel ritje van nog geen half uur bereiken we elkaars thuis. We blijven erg verbonden met een derde kasteel, met Beostenblijje, een domein dat eigendom is van de Vrouwe van Beostenblijje, die niemand minder is dan Heyla de Smet. Heyla is de teergeliefde minnares van onze Graaf Lodewijk van Male. Beostenblijje is de volle eigendom van Heyla, zodat haar heerlijkheid na haar dood kan overgaan in de Smet familie. We waren recentelijk ook bekwaam om nog uitgebreide landerijen toe te voegen aan haar bezit.

We houden eveneens aan een spirituele dimensie voor onze Pharaïldis Groep! Van bij het begin beslisten we te werken en handel te drijven volgens de regels van de eerlijkheid, en respect voor onze godsdienst. We sturen een deel van onze winsten naar de goede werken van de Kerk, naar liefdadigheid, en we doen hetzelfde met een deel van onze verworven rijkdom. De monnik van onze families, Evrard Vresele, verzorgt het opzicht van ons werk op geestelijk vlak. Hij is ons geweten, en doet dienst als onze morele mentor.

Met zijn hulp hebben de patriarchen en matriarchen van de Pharaïldis tien regels opgesteld, de Tien Geboden van de Pharaïldis. Die regels moeten opgevolgd worden door onze bedrijven. Het heeft veel tijd geduurd en lange besprekingen genomen vooraleer we over de regels akkoord konden worden. In het begin hadden we minstens dertig van dergelijke langdradige regels gewild, waarover noch de mannen noch de vrouwen het allen eens konden worden. We waren het niet eens over welke regel we belangrijker dan de andere vonden.

Uiteindelijk kwamen Gillis en Evrard Vresele naar voren met de volgende lijst, die niet perfect is, maar die ze niet meer wilden veranderen. We hebben allengs die regels aangenomen als onze leidende principes, als onze gedragslijnen. Hier zijn ze:

1. De Pharaïldis Groep werkt zoals vrome Christenen zouden moeten doen, door de waarden in acht te nemen die Onze Heer Jezus Christus geopenbaard heeft, in het medelijden van Onze Lieve Vrouw de Maagd Maria, de moeder van God.
2. De Pharaïldis blijven eerlijk en rechtvaardig in hun transacties, maar meedogenloos tegenover ruziestokers, leugenaars en bedriegers in de handel.
3. De Pharaïldis doen nooit fysisch kwaad aan hun tegenstanders.
4. De leiders van de Pharaïldis blijven steeds open en ze zullen de visie, de investeringen en de winsten eerlijk uitleggen aan de andere leden, alsook de middelen die aangewend worden om die winsten te maken.
5. De Pharaïldis nemen niet deel aan de politiek van regeringen.
6. De Pharaïldis houden steeds hun daden, projecten en investeringen geheim, en ze verspreiden hun handelsinformatie slechts buiten de families op een basis van absolute nodig-om-te-weten. Ze beschouwen de discretie als een deugd.

7. De Pharaïldis zullen de leden van de andere families onder hen steeds met alle middelen die hun ter beschikking zijn beschermen en steunen.
8. De leden van de Pharaïldis leven in bescheidenheid en ze houden de deugden van een gezonde familie hoog.
9. Het doel van de Pharaïldis Groep is om de welvaart van de families te verbeteren en veilig te stellen. Een tiende deel van onze rijkdom zal aan liefdadigheid besteed worden.
10. De Pharaïldis eren de graaf, de koning en de keizer, de paus en de bisschoppen, maar ze leggen de nadruk op de vrijheid van handel, de vrijheid van beweging, de vrijheid van het individu en de vrijheden van onze goede stad van Gent. Ze streven die na.

Uiteindelijk, net zoals met de Tien Geboden van Mozes, zou de achtste regel de moeilijkste zijn om te bewerkstelligen door de mannen van onze families. Velen meenden dat de tien regels verminderd konden tot enkele meer eenvoudige en meer fundamentele regels. Sommigen konden argumenteren dat leden van onze families al sommige van die regels in het verleden gebroken hadden, zoals de vijfde en de achtste. Hadden onze families al niet samengezworen om Jacob van Artevelde aan de macht te brengen in Gent? Had mijn vader, Jehan Terhagen, niet in de zonde van overspel geleefd met mijn echte moeder Quintine? Niettemin beschouwden we hen als een goed geheel van regels die we als leidraad konden gebruiken om naar te leven en om handel te drijven, toegevoegd natuurlijk aan de Tien Geboden die God aan Mozes had overhandigd op de Berg Sinai.

Onze vijf families waren niet alleen verbonden door gemeenschappelijke economische interesses. We waren ook met elkaar verbonden door veelvuldige bloedsvrantschappen in huwelijken. Jan de Smet was getrouwd met Marie Vresele. Mijn vader was getrouwd met Wivine Denout, en ik met de zachte Agneete Vresele, een dochter van Boudin. De zoon van Boudin zou trouwen met Selie Denout. Jan de Smet de Jongere, de zoon van Wouter, zou trouwen met Zoetin van Lake. De dochter van Wouter, Alise, zou trouwen met Lieve de Hert. Clais de Hert was getrouwd met Alise van Lake, en haar zuster Avezoete met Martin Denout. We waren al sinds lang geen vijf verschillende families meer, doch één grote, onderling verbonden groep, in feite slechts één enkele familie!

Ik woonde op Nieuw Terhagen, een kasteel dat niet ver lag van Axel en van de plaats waar het klooster van Ter Hage van eeuwenouds stond. Nieuw Terhagen was door mijn vader gebouwd als een alternatief voor het oude herenhuis in de versterkte hoeve van Oud Terhagen. Het kasteel was dus nog relatief jong, een pracht van warme, roodgloeiende bakstenen muren en van met grijze leistenen daken bedekte gebouwen. Het kasteel zag er slank, elegant en hoog uit, omdat de bouwers met het herenhuis en de andere gebouwen ook vele hoge torens geplaatst hadden. Het was al een paar maal aangevallen door bendes dieven, zelfs door groepen huurlingen. Het was echter nog nooit ingenomen geworden, omdat het te sterk gebouwd was, omringd door hoge muren en door een zeer brede gracht die niet gevuld was met vuil, stagnerend water, maar door vrij vloeiend water dat afgeleid was van een nabijgelegen rivier. Ons poorthuis was massief groot en sterk, geflankeerd door vier stoere torens uit baksteen, voorzien van een dubbele ophaalbrug, een zware eiken poort en een ijzeren valpoort! We onderhielden een zeer grote tuin, die eveneens met muren omringd was. De tuin lag aan de achterzijde van de gebouwen, achter de gracht. Vanuit het kasteel konden we naar de tuin wandelen over een lange, smalle, houten brug.

We woonden in het kasteel met onze wachters, onze meiden en knechten. We oefenden regelmatig met wapens, ook de vrouwen en de kinderen, de dienaars zowel als de meesters. Het verschil tussen knechten, meiden en heren was eerder klein op Nieuw Terhagen! We

woonden allen samen, en riepen naar elkaar met onze voornamen. Wanneer we aangevallen werden, dan klonken we onze alarmklok, die we natuurlijk onze ‘Klokke Roeland’ noemden, naar de befaamde Gentse stormklok.

In geval van groot gevaar konden we via een geheime tunnel ontsnappen. Die tunnel liep van een kamer in het herenhuis naar de baai van Axel, naar een boothuis. Daar hielden we steeds een grote zeilboot in goede staat van zeewaardigheid, alsook meerdere kleinere boten voor een snelle vlucht over de wateren.

Zoals ik reeds aanhaalde had Nieuw Terhagen een Oud Terhagen, een versterkte hoeve met ook een herenhuis, die in de nabijheid van het kasteel lag. Dit was de vroegere woonst van de familie Ter Hage. Het was nu slechts een grote boerderij, waarop echter onze belangrijkste rentmeester, Albin van Dorp, met zijn echtgenote Marie en zijn familie woonde.

Mijn vader had de diensten gebruikt van drie huurlingenwachters binnen Nieuw Terhagen. Dat waren de families van de Wilde, de Handscoemakere en van Noortkerke. De meeste leden van de familie van Noortkerke waren met mijn vader verhuist naar de Champagne streek. Ywen de Wilde was gestorven, maar de zonen van de Wilde en van de Handscoemakere families waren rentmeesters van onze domeinen geworden. Zij woonden thans in grote boerderijen, in wat bijna ook herenhuizen konden genoemd worden, waar ze op hun beurt uitgroeiden tot rijke mensen.

Dat brengt me dan tot een vrouw genaamd Greet van Noortkerke, een geweldige uitdaging voor mij, een grote pijn zowel als een grote vreugde en geluk.

Greet van Noortkerke

Greet van Noortkerke en ik groeiden samen op te Nieuw Terhagen. Ik heb haar altijd al gekend! Ik herinner me haar eerst als een mollig, lelijk kijkend meisje dat altijd in vuile vodden rondliep hoewel haar moeder haar klederen bijna elke dag veranderde. Greet was werkelijk te wild en te voortvarend voor ons en voor haar ouders! Zij en ik waren de jongste kinderen op Nieuw Terhagen. De anderen waren vijf jaar ouder dan wij, en zij tweeënhalft jaar ouder dan ik.

Wanneer we in de schuren en de stallen van het kasteel speelden, of in de tuinen van het kasteel, of langs de gracht en zelfs in het dichtstbijzijnd bos, dan was ze het meest wild, ongetemd, onstuimig en teugelloos meisje van onze bende. Mijn zuster Kerstin was het enig ander meisje, maar Kerstin voelde zich steeds te kostbaar, te elegant en te preuts om zich in te laten met onze ruige bende. Ruebin, Kerstiaen, Arent, en zelfs Roegier, toonden erg veel interesse in Greet die zo snel als zij kon lopen, harder en luider durfde te lachen, en die zeer vroeg al heel wat duidelijke vrouwelijke kenmerken ontwikkelde.

Greet was groot geworden tussen jongens. Ze had dus geleerd hoe rechttop te blijven in een vurige wereld van luidruchtige, agressieve jongens. Ze was wel niet sterker dan wij, behalve dan ik die heel wat jonger was, maar ze toonde zich veel heviger in haar reacties. Als één van dat andere jongens haar probeerde te grijpen, vooral wanneer die ouder werden en in puberteit kwamen, dan kon ze meedogenloos trappen, krabben met lange nagels, en zelfs bijten, tot ze haar loslieten. Wij, jongens, aarzelden wel altijd in onze wildste gevechten om Greet pijn te doen. Als zij voelde dat ze ging verliezen in een worsteling, dan kon ze ons wonden toebrengen! Wij dwongen onze tegenstanders naar de grond, zodat ik heel dikwijls mijn mond vol kreeg van het zand van de vloeren. Ik won zelden! Trappen en harde slagen brachten ons de zwaarste berispingen van onze ouders. Greet echter, schrok van niets en niemand terug. Ze

werd ook niet dikwijls gestraft, want onze ouders meenden dat een meid het recht had zich meer woest en gewelddadig te verdedigen dan een jongen of een man.

Greet groeide op door langer te worden en smaller, tot ze een groot meisje was. Ze bleef steeds zwaar van leden, met gespierde armen en benen, omdat ze in de stallen hielp zoals wij allen. Ze kon sneller werken en harder lopen dan wij. Ze ontwikkelde zich verder tot ze een dun middel bleef houden, vooreerst smalle heupen, en zware borsten.

Greet oefende met ons in de wapens en in het gevecht alsof ze een jongen was. Het was heel moeilijk om haar te verslaan in het worstelen. Ze had een gemeen oog, de sluwheid van een vos, de klauwen van een vrouwtjesbeer. Ze kende elke truc in ons huurlingenboek en ze aarzelde niet ons te bijten of te krabben wanneer ze het onderspit moest delven. Zonder twijfel had Mathis, haar vader, haar alles geleerd wat wij ook wisten, maar met nog enkele trucs meer.

Op Nieuw Terhagen bleven de jongens met de jongens uithangen, soms ook met de jongens van Oud Terhagen. Roegier papte gewoonlijk op een rustige manier bij Kerstin aan, en Greet bleef dikwijls met mij opgezet. We liepen dan de bossen in, wij twee, omdat dit het meest verboden was. We hielden ervan om tussen de bomen en in de struiken rond te lopen, verdwenen voor de ogen van Nieuw Terhagen. We plaatsten valstrikken voor konijnen en hazen, stalen voegeieren, en klommen in de hoogste bomen. We keerden naar huis weer met gescheurde en vuile kleren, onze wangen rood van de wind en de inspanning. De anderen noemden me een meisjesjongen!

Toen ik zestien werd, was Greet al over achttien. Ik ontdekte dan dat ze te oud voor me was geworden. Ze zocht andere uitdagingen en andere genoegens op. Ze dwong me mijn eigen weg te gaan. Greet was tegen dan ontwikkeld tot een zeer aantrekkelijke figuur, een figuur waar ik me onbeholpen mee vond. Mijn wangen werden gloeiend rood wanneer ze dan te dicht langs me heen gleed. Ik koesterde heel andere gedachten dan met haar slechts wat rond te tollen in de bossen, al had ze misschien niet neen gezegd wanneer ik haar meer had benaderd.

De andere jongens voelden zich aangetrokken tot haar zoals een wesp naar een vlam! Zelfs vanuit Axel kwamen er jongens naar haar kijken. Ze hield haar hofhouding in die maanden, liet de kleine jongen zoals ik er nog steeds uitzag maar links liggen. Ze gaf de voorkeur aan het gezelschap van de echte mannen, zoals de anderen zich noemden. Een bende van drie of meer jonge mannen fladderden steeds rond haar. De jongen die ik nog steeds was schudde ze van zich af in die jaren. Ze hield niet steeds van die aandacht, vooral niet wanneer de jongemannen haar borsten of billen nepen, haar probeerden te grijpen en haar tot een kus dwingen. Ze ontliep wel zelden het kind voor wie ik aannam dat ze me nog steeds aanzag. Mijn eerste kus kreeg ik van Greet, en mijn eerste verbaasde blik op een naakte vrouwenborst ook.

In die tijd scheidde mijn vader me echter meer en meer van de andere jongens en meisjes van Terhagen. Hij deed me op reis gaan en leerde me hoe handel te drijven. Ik zeilde samen met Arnout de Hert in de schepen van zijn vader naar Frankrijk. Ik bleef talen studeren met de monnik Evrard Vresele. Ik leerde de waarden van de munten zoals een leerling-klerk van Wouter de Smet in de geldwisselaarswinkel. Ik maakte een gans nieuwe verzameling van vrienden, jonge mannen en jonge vrouwen in Gent. Ik kwam nog slechts zelden naar Nieuw Terhagen in die jaren.

Nog later, zond mijn vader me uit om turf te graven op een hoeve nabij Axel. Dat was zeer zwaar werk, en ik moest zien te overleven op brood, haring en kool. Daar was het dat ik ook

gespied werd, en groter. De haring leerde ik ook al vangen, op een vissersboot van Axel, en ik zeilde heen en weer op de Schelde. Ik werd zeeziek op heel wat van de bootreizen in volle zee, tot ik mijn zeebenen ontwikkelde, en kon lachen met de huilende stormwinden op zee. Ten slotte beval mijn vader dat ik moest leren leven als een echte boer van het platteland, en dus werkte ik meerdere seizoenen als gewone landarbeider op een grote hoeve in de polders van Bornem. Ik ontwikkelde daar interesse in de peren- en appelbomen van het Land van Waas. Ik vergat helemaal Greet van Noortkerke, want enkele boerenmeiden toonden me hoe hen te bespringen in de hooischuren. Ze leerden me heel wat meer dan de bedoeling kon zijn van mijn vader! Gelukkig wisten de meisjes hoe te voorkomen dat er kinderen geboren werden.

Wanneer ik zesentwintig jaar geworden was, keerde ik weer naar Gent. Ik ontmoette Agneete Vresele en trouwde redelijk snel met haar. Agneete was een zacht voelend, lief, niet al te intelligent doch mooi blond meisje, met een recht neusje in een klein gezichtje. Ze leek te denken en te voelen zoals ik. Ik dacht dat ze zich aan mij interesseerde. Ze keek naar me met haar mooie, onderzoekende ogen wanneer ik met haar sprak, en ik voelde me op mijn gemak met haar. Ze was een redelijk verstandige jonge vrouw, voldoende aantrekkelijk opdat ik naar haar kon getrokken worden. Ik wou wel dichter bij haar geraken om de intimiteit van een vrouwenlichaam te voelen, om onze harten sneller te doen slaan. Ons bloed voelde warmer dan, en de atmosfeer werd zachter, zodat een vluchtige aanraking mogelijk werd en niet geweigerd. Agneete was toegankelijk. We bleven wel kuis een tijdje, kusten en omhelsden elkaar, maar we verloren ons nooit in de hevige vlammen van een onblusbare passie vóór we trouwden.

Wanneer mijn vader Gent en Nieuw Terhagen verliet en de van Noortkerke familie met hem naar de Champagne meetrok, moest ik naar Nieuw Terhagen terugkeren om er te gaan wonen als de heer van het kasteel, met Agneete.

Greet van Noortkerke had geweigerd om de vier Ambachten te verlaten. Ze was toen heel snel met Arent de Handscoemakere getrouwd, en ze verdween uit de omgeving van Axel. Zoals de andere jonge mannen van de Wilde en de Handscoemakere families, werd Arent als rentmeester en boer gevestigd in het platteland.

Ik werd toen verondersteld het opzicht te houden over die domeinen, maar Ser Martin Denout en zijn zoon Jan deden het meest werk, ook voor onze eigen landerijen. Ze vroegen me slechts zelden om hulp. Ik was de man die eigenlijk te veel was. Ik moest mij eigen pad zoeken. Ik begon eerst uit te kijken naar mijn terreinen van de Terhagens waar ik eigenaar van was. Ik leerde veel van Albin van Dorp en zijn vrouw, onze rentmeesters op Oud Terhagen, tot ik me voldoende sterk vond om mijn neus te steken in de uitgestrekte bezittingen van de Pharaïldis. Ik vroeg om me de velden te tonen, de weiden, de bossen, de waterwegen, de dijken, de zaken en de rekeningen van de families. Martin Denout liet me begaan. Hij moest wel, want het Pharaïldis Comité maakte snel duidelijk dat ik de tweede in bevel moest worden. Ik begon mijn gezag te tonen. Ser Martin liet me doen. Hij trok zich snel en zeer gelukkig wat naar de achtergrond. Jan en ik knapten het harde werk op. Martin hield zijn recht op laatste beslissing, maar redelijk vroeg kregen Jan Denout en ik de verantwoordelijkheid over alle dagelijkse beslissingen van beheer. Ik reed dus uit naar de boerderijen die we bezaten, om te onderzoeken in welke staat die zich bevonden.

Zo gebeurde het dat ik op een avond van een bijzonder hete zomerdag aankwam op de boerderij van Arent de Handscoemakere. Ik was vermoeid en lusteloos van een lange inspectietocht te paard naar meerdere andere boerderijen. Ik had me zelfs niet gerealiseerd dat

ik de hoeve aan het binnenrijden was waar Arent en Greet in woonden. Ik hoopte toch daar de nacht te kunnen doorbrengen, want anders moest ik nog verder rijden naar de dichtstbijzijnde stad, Hulst, en me daar een herberg zoeken. Ik had niet veel zin in een rit in het donker. Ik reed toen nabij een plaats van enkele kleinere boerderijen en hutten samen, die de Clinge heette. Hulst lag niet veraf.

De hoeve waar ik te paard binnenreed was zeer groot, vierkantig. Ze bestond uit meerdere gebouwen die onderling verbonden waren en ingesloten door hoge muren, met een grote binnenplaats. De ronde poort leek me ontzagwekkend. Ze werd aan beide zijden verdedigd door torentjes. Ik herkende de hand van mijn vader en van zijn vriend in dit ontwerp, getekend door de toenmalige meester-metser. Mijn vader legde steeds de nadruk op een goede bescherming voor zijn pachters.

De binnenplaats lag proper toen ik door de openstaande poort heen reed, hoewel dit veehouders land was. Ik ontdekte snel iets waar ik nog minder van hield dan mijn vader: een grote hoop warme mest aan een kant van de plaats. Die hoop stonk in de heetste van alle zomers, meer dan ik verwachtte en nog wou verdragen. Ik zag enkele mannen in de stallen werken. Die gaapten me met verbazing aan. Ik keek dus naar die kant, knikte een goedendag, en zag daarom niet direct de vrouw die naar mijn paard sprong van dichtbij. Ze riep kwaad en hard, ‘wel heb ik ooit ...’

De vrouw had waarschijnlijk nog wel een harde vloek willen toevoegen, maar daarna stopte ze heel snel. Ik draaide mijn ogen naar haar, en mijn mond viel open. Ik sprong van mijn paard in één beweging, hield het dier bij de teugels in mijn linkerhand, en ik ging even naar voren met open armen om mijn vreugde te tonen en te zeggen dat het allemaal niet mijn fout geweest was dat ik zo kwam binnenvallen. Die poort stond wagenwijd open!

Ik zag een grote, stoere vrouw naar me toe rennen, haar armen ook openend voor een omhelzing. Ze wierp zich zo krachtig naar me toe, dat ik bijna neer ging. We hadden wellicht de bedoeling slechts een paar lichte smakken op de wangen te geven met droge lippen, en elkaar heel even vast te houden. Maar de lippen van Greet gingen recht naar mijn lippen, en we kusten op de mond. Onze lippen raakten elkaar eerst slechts aarzelend aan. Herinneringen aan lang vervlogen intimiteit raasden dan plots weer op. We kusten en bleven kussen. Ik voelde plotse bliksems door mijn aderen slaan. Gevoelens van lust en van onvoldane verlangens laaiden op. We hielden elkaar vast. Onze lichamen raakten. Mijn handen gleden langs haar lenden heen, en streelden. We kusten met een hartstocht die ik nog nooit tevoren ervaren had. We bleven die kus aanhouden, aten elkaar op met lippen, tanden en tong. Ik trok Greet heel hard, dicht tegen me aan. Mijn handen probeerden haar curven te ontdekken, tot ze zich bewust werd van het feit dat er plots veel, veel meer gaande was dan slechts een omhelzing van welkom. Ze duwde me dan weg, maar we bleven hijgend vóór elkaar staan, in het ogenblikkelijk besef dat er iets onherstelbaars en iets ontwijkbaars met ons gebeurd was.

We namen dan elkaars ogen en gelaatstrekken gretig in ons brein op. We moesten ons weerhouden om niet weer in elkaars armen te springen. Greet was heel wat vrouw geworden, inderdaad! Haar benen en armen waren nog zo sterk als ik me herinnerde. Haar heupen waren wat meer uitgezet, haar middel ook, hoewel het verschil in breedte tussen haar middel en haar zware borsten nog steeds opmerkelijk bleef. Ze stond daar met naakte schouders in de hitte van de namiddag, in een vuile schort en in een jurk die bijna tot aan haar knieën opgetrokken was omdat ze in een schuur aan het werk geweest was. Haar zeer dik, kastanjebruin haar hing los en overvloedig rond haar gezicht tot diep achter haar schouders. Haar ogen flikkerden nog meer groen en bruin dan ik me herinnerde. Haar mond met de dikke, nu vochtige lippen, glimlachte zo uitdagend en onbeschaamd als vroeger. Zij ook leek iets verbouwereerd met wat zo plots zo heel duidelijk was geworden. Ik wou deze vrouw met mij in haar bed voelen

woelen! Ze zag mijn rauwe begeerte naar haar reiken en weer in mijn ogen opflakkeren. Gedurende een seconde meende ik dezelfde begerigheid in haar te ontdekken. Ze hield echter één arm uitgestrekt vóór haar, om me van haar weg te houden, en dan klonk een hoge, hese, ruwe lach uit haar keel om de plaats mee te vullen.

‘Lieve Jezus en Maria, Willem, je komt hier zo plots als een wervelwind binnen rijden en verraste me uit mijn verstand!’

Tegen dan had ik ook mijn verstand teruggevonden, glimlachte ondeugend in een grijns terug, en antwoordde, ‘het is heel lang geleden, inderdaad, Greet! Je werd een prachtige vrouw. Ik ben geen jongen meer, ook. Hoe gaat het met je?’

‘Met mij gaat het goed, Willem. Ik ben getrouwd en wel. Jij hebt het ook goed gedaan, hoorde ik. Ben jij nu niet de heer van Nieuw Terhagen?’

‘Ik ben niet meer dan je speelviendje van weleer, Greet,’ probeerde ik, maar we wisten goed hoeveel er veranderd was sinds we in de bossen van Terhagen liepen. En hoeveel er veranderd gebleven was.

Het was waar, ik had er niet aan gedacht mijn vroegere speelvienden van Nieuw Terhagen op mijn huwelijk uit te nodigen. Weinige mensen werden trouwens uitgenodigd op mijn bruiloft met Agneete. De jongens van Terhagen en ik waren uit elkaar gegroeid. Wellicht waren ze teveel de onhandige boerenjongens geweest op het poortershuwelijk dat we in Gent georganiseerd hadden. Had ik dat gedacht?

‘Ik zal altijd je vriend blijven,’ durfde ik nu toe te voegen.

Ik geloofde geen woord van wat ik zei; ik verlangde naar veel meer!

‘We zijn beiden getrouwd. Is je echtgenoot thuis?’

‘Nee, dat is hij niet, Willem! Het is oogsttijd. We hebben bijna gedaan met oogsten. Dat is waarom er zo weinig mensen in de hoeve aanwezig zijn, vandaag. Ze zullen laat terugkeren.’ Greet aarzelde en zei dan, ‘het is beter dat Arent je niet met mij alleen ziet. Hij is een goede man, een harde werker, maar hij houdt er niet van andere mannen met mij samen te zien. Ik neem aan dat je wilt weten hoe de zaken staan op de hoeve. Arent verwittigde me al dat je één dezer dagen naar ons toe zou komen. Hij verwachtte je eerder. Het zal morgen een regenachtige dag worden, zei hij. Hij zal dan niet oogsten. Kom morgen terug, alsjeblief. Ik kan je wel al zeggen dat de boerderij het goed doet, beter dan de meeste andere.’

Had Greet op dat ogenblik een emmer ijswater over me heen gegoten, dan zou ik niet meer verbaasd geweest zijn. Was Arent de Handscoemakere één van die koppige, harde, possessieve echtgenoten die het niet konden uitstaan dat hun vrouw vriendelijk praatte met een andere man? Was hij afschuwelijk jaloeers en afgunstig op mij en waarvoor ik gekomen was?

In slechts een paar woorden had Greet me een droevig beeld getekend ook van een gewelddadige man, voor wie ze vrees koesterde. Greet zou nooit voordien veel gegeven hebben over hoe iemand dacht over wat ze deed. Ik begreep niettemin dat Arent slechts een klein ogenblik zou nodig hebben om te weten wat er tussen mij en Greet aan het gebeuren was. Iets onweerstaanbaars was er tussen ons wakker geschud, met overweldigende kracht. Wat moest er nu met ons gebeuren? Had Greet van dit ogenblik gedroomd en was de droom blijven dwalen, smeulend zoals een vulkaan ook in mijn lichaam en geest? Voor de eerste maal ervoer ik de rauwe lust en het verlangen naar een vrouw die mannen onderwerpt. Hoe waren de gevoelens zo lang verborgen gebleven onder de oppervlakte van onze huid?

Ik hield mijn paard kalm en wou weer in het zadel springen, maar ik keerde me weer naar Greet, en zei, ‘Greet, ja, ik zal dan morgen in de late namiddag terugkomen. Zeg aan Arent slechts dat ik me vandaag aangekondigd heb.’

Ik aarzelde, draalde, fluisterde dan, ‘ik wil je weerzien. Alleen. Ik denk dat ik je morgen niet zal zien, en wellicht is het inderdaad beter dat Arent ons niet samen ziet. Waar en wanneer kan ik je weerzien? Omwille van de vroegere tijden.’

Greet sloeg haar ogen neer toen ze begreep wat ik vroeg. Ze keek daarna weer recht naar mij. Zij ook antwoordde dan, schudde haar hoofd, keek terzijde en dan weer naar mij.

Ze maakte haar lippen vochtig met haar tong, zuchtte, en zei ten slotte, ‘je weet zo goed als ik dat het niet omwille van vroegere tijden zou zijn. Ik ben getrouwd. Jij bent getrouwd. Met een mooie dame, hoorde ik. Het is te laat. Denk daar aan. Niettemin, ik moet naar de markt van Hulst twee dagen van vandaag. Wees op de markt tegen de middag. Recht tegenover de kerk. Als je me dan nog wilt terugzien. Denk aan de gevolgen. Je weet wel wat er zal gebeuren als we elkaar zouden terugzien. Morgen, wanneer je Arent komt bezoeken, zal ik niet hier zijn.’ Ik knikte, sprong in het zadel, draaide mijn paard om en spoorde het aan om onder de poort door naar buiten te rijden. Ik gloeide nog van begeerte, verbaasd over mijn gevoelens.

Ik had een goede echtgenoot willen zijn voor Agneete, een deugdvolle man, een vader en een echtgenoot, waarlijk een deugdzame Pharaïldis man. Nu kon ik gewoon het hoofd niet bieden aan de marteling van de begeerte die Greet in me opgewekt had. Hoe kon dit gebeuren, zo snel en zo onverwacht, deze plotse gewaarwording, neen, zekerheid, met ketens aan elkaar geslagen te zijn? De ketens die me nu al bonden aan Greet waren veel sterker dan eender welke band!

Ik reed naar Hulst en huurde een kamer in een herberg die mijn familie daar al sinds lang geleden gebruikte. De volgende dag keerde ik weer naar de boerderij van Arent de Handscoemakere. Arent verwelkomde me hartelijk. W schudden de hand, omhelsden elkaar zelfs, want uiteindelijk hadden we toch onze jeugd samen doorgebracht. We waren opgevoed door dezelfde onderwijzers. Er was geen teken van Greet te ontdekken, en Arent vermeldde nooit haar naam. Ik kon die namiddag niet de minste glimp van haar aanwezigheid in de hoeve opvangen.

Arent toonde me onmiddellijk een boek met rekeningen. De inschrijvingen waren nauwkeurig bijgehouden, misschien wat onhandig, maar met de pen van een eerlijke man. Hij legde me uit hoe de zaken er voor stonden met de hoeve en met de velden, met de oogsten en met het fokken van vee. Hij keek gelukkig en fier met wat hij gepresteerd had, en dat mocht hij ook zijn. We bleven zeer formeel, koud zelfs. Ik voelde zijn wens om me op afstand te houden van hem en zijn familie.

Ik voelde iets van die kilheid ook in de mannen en vrouwen die in de binnenplaats, in de schuren en in het huis liepen toen we rond de gebouwen wandelden. Ik was hier niet welkom! Ik zou hier niet teveel vreugde en genegenheid mogen verwachten. Dit was niet een gelukkige boerderij! De mensen stopten met praten wanneer ik in hun buurt bleef staan. Ze keken me met schichtige ogen aan.

Ik praatte met Arent over welke gewassen beter waren voor welk soort grond, maar ik ontwaarde geen ambitie om nog verder de velden en de gewassen te verbeteren, geen bedoeling om wat meer te experimenteren, geen wil om werkelijk nog uitstekender te werken. De boerderij deed het anders goed. De schuren en de stallen waren proper en goed georganiseerd, maar ik voelde aan dat de hoeve meer geleid werd door angst dan door samenwerking, enthousiasme en toewijding. Toch was de boerderij van Arent niet één van de minder goed beheerde nederzettingen die mijn vader opgericht had.

Ik trok mijn bezoek langer dan nodig, hopenoeg toch nog Greet het huis in te zien stappen. Ik vroeg een boel eigenlijk onnodige dingen, tot ik hem mijn dank uitte en mijn oprechte bewondering voor zijn goed werk. Ik nam afscheid van Arent, en reed terug naar Hulst.

Greet had beloofd me in de marktplaats te ontmoeten de volgende dag, naast de kerk, op de middag. Ik wachtte bezorgd in mijn kamer tot ik te zenuwachtig werd en te ongeduldig om nog langer op een stoel te blijven zitten. Een lange tijd vóór de middag wandelde ik al door de stad van Hulst, slenterde in de straten en de stegen van het centrum. Ik ging kijken naar de werken aan de nieuwe muren rond de stad, en moest al wel vijf maal langs de kerk van de markt voorbij getrokken zijn voordat de middag kwam. Iets later dan het afgesproken tijdstip zag ik Greet in haar eentje langs de stalletjes van de groenteverkopers snellen. Ze droeg een vormelijke, bruine tuniek, een wit hemd dat afgelijnd was met witte kant, een rood lint door haar kapje, en ze hield een mand van geweven riet met groenten in een hand. We liepen recht in op elkaar, veinsden verrassing, en dan opende ik een arm zonder haar aan te raken, om haar uit het plein te leiden. We trokken in stilte een minder drukke straat in.

‘Je hebt zeker wel een kamer in een herberg genomen,’ begon Greet direct, maar wel ook zenuwachtig.

‘Dat heb ik,’ biechtte ik op. ‘Ik ben in de Rode Ridder. De kamer is groot en proper, het voedsel redelijk, het bier van het beste dat ik ooit geproefd heb.’

‘Neem me naar daar,’ beval ze, zonder naar me op te kijken.

Ik was er niet meer zo zeker van waar dit ons naartoe zou leiden, maar ik bracht inderdaad Greet van Noortkerke naar waar ik een kamer had. We moesten daarvoor niet door de zaal van de taveerne gaan. Men kon de kamers van de Rode Ridder bereiken langs trappen die naar een balkon stegen, een gang waar meerdere van de betere kamers van de herberg toegang toe hadden.

Ik opende de deur en Greet ging naar binnen zonder nog eenmaal te aarzelen. Ik nam de mand uit haar handen en plaatste die op een stoel. We kusten. Ik hield Greet in mijn armen, waarin ze leek neer te zinken, haar lichaam aan mij overgevend. Mijn begeerte voor haar vlamde weer op, en ik kon haar voelen trillen van verwachting. Greet keek me ook vurig aan. Ik nam haar mantel af, wierp die over haar mand op de stoel, en liet mijn handen over haar naakte schouders zwerven. Wanneer ik het einde van haar naakte huid bereikte, trok ik langzaam haar hemdje verder weg, over haar prachtige borsten heen, tot de strakke tepels verschenen. Ik neeg mijn hoofd naar haar zwellende, harder wordende borsten. Mijn handen kneedden haar warmte.

Ik hoorde Greet zuchten, ‘eindelijk!’

Het begin van de Gentse Opstand. 1379

De meningen in Gent

In de jaren vóór 1380 was Gent een plaats waar mensen leefden met zeer verschillende meningen over hoe de stad geregeerd moest worden. Gent was een bijzonder grote smeltkroes van ideeën en opinies. Iedereen die maar enigszins bekwaam was om zich een concept in te beelden over hoe en door welke personen gezag kon uitgeoefend worden, was er ook van overtuigd dat zijn of haar uitverkozen vorm van regering zonder consensus zou moeten uitgevoerd worden. De opinies van de anderen waren slechts een bron van ongenoegen, voor

sommigen zelfs van haat, tot die opinies in de kiem konden gesmoord worden, om niet meer echt in concurrentie te kunnen treden met zijn of haar eigen plannen.

De meesten van de landeigenaar-poorters en van de ridders in Gent merkten op dat Vlaanderen een graafschap was. Dus had men de plicht volledig respect te verlenen aan de graaf. Taksen moesten natuurlijkerwijze betaald worden om de graaf de middelen te geven om te kunnen regeren. Slechts de autoriteit van de graaf kon interne opstanden, conflicten en oorlogen vermijden en onderdrukken, en zo de vrede verzekeren. Wat ook de graaf en zijn hofhouding beslisten zou zich voordelig bewijzen voor het graafschap en voor de steden. De graaf van Vlaanderen had immers steeds de welvaart van zijn volk op het oog. Hij regeerde met wijsheid en welwillendheid.

Anderen echter, de personen in die klasse van gewoonlijk rijke poorters, geloofden dat de graven van Vlaanderen steeds arrogante, roofzuchtige, hebzuchtige mannen geweest waren. Ze hadden over de steden geregeerd door hen in de onderdrukking te jagen. Ze eisten niet te rechtvaardigen hoge taksen. De graven hadden regelmatig onze munt naar beneden geherwaardeerd om sneller hun hoge schulden mee af te betalen. Ze trokken zich niets aan van de bevolking van Vlaanderen, en zelfs niet van hun mindere edellieden. De graven wilden hun gezag slechts gebruiken om meer geld af te troggelen van diegenen die al slechts weinig geld hadden, van de handelaars en van de ridders in de steden. De mannen die deze opinie bijtraden zochten hun heil in de hoogste, geweldige, maar ver verwijderde macht van de koning van Frankrijk. Was de koning niet de opperheer van de graven? Die mannen werden Leliaerts genoemd in Vlaanderen, naar de lelie, het symbool van de *'fleur-de-lys'* van het koninkrijk Frankrijk.

Nog andere mannen stemden in met de Godgegeven overheersing van de koning. Maar omdat de troon van Frankrijk betwist werd, zwoerden ze bij de nog meer verafgelegen en meer wettelijke lijn van de Engelse koningen uit het Plantagenêt geslacht als opperheren voor Vlaanderen en Frankrijk. De Engelse koningen zouden zachtere, vriendelijkere, wijzere en minder rijke monarchen zijn. Zij regeerden onder de controle van een Parlement waarin het volk vertegenwoordigd werd. Met die koningen zou de invloed van de steden zwaarder wegen. Engeland was waar een man fier, moedig en verstandig kon zijn en dan raadgever van de koning kon worden en zelfs het ridderschap kon verwerven. Engeland was ook waar de wol vandaan kwam, de wol die de garantie betekende voor de rijkdom van Vlaanderen. Enkel met de wol van uitstekende kwaliteit die ingevoerd werd vanuit de Engelse valleien konden de wevers en de volders van Gent het beste laken van het continent produceren. Vlaanderen genoot van een monopolie voor dat soort laken. Geen wol, geen wevers, geen volders, geen ververs, geen scheerders, geen strekkers, geen laken, geen lakenhandelaars, geen rijkdom in de steden, geen milities, geen vrijdom voor de steden, en geen welvaart in Vlaanderen!

Velerlei opinies raasden dus door Gent. Veel mensen geloofden nog in de onafhankelijkheid en in de meest volledige vorm van vrijheid voor de stadstaten, waarvan Gent het mooiste en grootste voorbeeld was. Had Vlaanderen zich zelf niet heel goed bedropen toen Jacob van Artevelde de regering over Vlaanderen met de drie kwartieren van Gent, Brugge en Ieper had ingericht? Hadden de oorkondes en de vrijheden van de stad toen niet de bovenhand gehad? Ook die mening kende nog een grote aanhang in Gent, vooral onder de wevers. De wevers oefenden weer hun machtige invloed uit op de regering van de stad. Zij vormden immers de gilde met de meeste leden, en zij waren de mannen met geld.

Vele in conflict tredende denklijnen doorkruisten zo de poorters van de stad. Gent bleef ook jaloers op Brugge, want in Brugge kwam de rijkdom gemakkelijk en overvloedig uit de overzeese handel en uit het bankierswezen. Gent en Ieper moesten hard werken, moesten weven en vollen, moesten zwoegen om goederen te transporteren tot ver, over de Leie en de Schelde. Brugge schoffelde zo maar de gouden munten, op van de straat! De concurrentie en de afgunst tussen de steden waren eveneens steeds aanwezig.

In elke stad zochten de wevers de regering te overheersen, maar dat lukte niet altijd. De landeigenaar-poorters waren de leden van de families die oorspronkelijk land bezeten hadden in het centrum van de steden, in de vroegere vicussen. Ze waren de stichters van de stad. Vanouds meenden die geslachten dat zij het recht van eigenaarschap moesten houden over de stad. Zij vormden de oudste families van de stad. Daarom, zeiden ze, hadden enkel zij het recht om het lot van de stad te bepalen.

Gent had zesentwintig schepenen om te regeren, dertien Schepenen van de Keure, van de wet, en dertien van het Gedeele, van de staat. Het hoogste gezag in Gent werd uitgeoefend door de Eerste Schepenen van de Keure, het ekwivalent van wat in andere steden de Meier of de Burgemeester werd genoemd.

De vertegenwoordiger van de graaf in de stad, de baljuw, betekende een ander probleem. De baljuw had recht over leven en dood. De schepenen konden iemand niet tot de dood veroordelen. Dat bleef het privilege van de graaf en van de baljuw. Een vrije poorter van Gent mocht echter slechts geoordeeld en veroordeeld worden door hun schepenen. Hun straf voor moord werd dan verbanning of een lange, gevaarlijke pelgrimstocht naar verafgelegen landen.

De ambachtslieden waren georganiseerd in gilden. De gildeleden toonden natuurlijk wrevel over het feit dat slechts leden van de oude landeigenaar-poorters geslachten uitverkozen werden tot de verheven functies van het schependom. Langzaamaan werden ook wel andere befaamde mensen gekozen tot die ereplaatsen. Het was geen wonder dat steeds mensen uit dezelfde families verkozen werden, want het kiescomité dat de schepenen aanduidde bestond thans uit vier van de vorige schepenen, en uit vier mensen aangeduid door de graaf. Die kiesmannen waren gewoonlijk afkomstig uit de grote, oude geslachten.

Velen onder de rijkere lakenhandelaars en wevers, mannen die rijker waren dan de families van de oude geslachten, waren afgunstig op die macht van schepenen die steeds opnieuw aan de oude geslachten gegeven werd. De lakenhandelaars en de wevers die economisch sterk stonden, waren verstandige mannen die naar meer persoonlijke macht streefden. Zij vormden een kracht die tegenstander was van de traditionele, zelf opgebouwde privileges van bevel en overheersing door de oude families. Zij vormden een macht die ook tegenstander was van de graaf, en ook van de koning van Frankrijk. De koningen van Frankrijk, beweerden zij, zouden altijd ernaar streven Vlaanderen in hun hebzuchtige handen te krijgen, om dan het graafschap leeg te zuigen voor hun ambities om de koninklijke domeinen verder te vergroten. Die gildeleden negen naar Engeland, dat hun de broodnodige wol bezorgde. Engeland leek hen meer geneigd macht toe te kennen aan wie rijkdom bracht, taksen en faam, nu eerder dan in het verleden.

De wevers van Gent waren de groep die andere mensen degelijker lieten leven en gedijen. De volders werden voor hun werk betaald door de wevers, om het laken van Gent correct af te werken. De schippers vervoerden het laken van de handelaars. Veel andere kleinere gilden, zoals die van de ijzersmeders, de schoenmakers, de kleermakers, de metsers, de rietdekkers, en vele andere, tientallen gilden van die ambachtslui, kregen hun inkomen van het geld dat de wevers moesten uitgeven. Dat beweerden de wevers toch. De wevers verlangden natuurlijk

prijzen voor het werk van die andere ambachtslieden die zo laag mogelijk lagen, op werk dat strikt gereguleerd werd. Ze wilden geen concurrentie onder die arbeiders opdat de prijzen stabiel zouden blijven. Het resultaat was afgunst, haat en wrevel tussen de machtige gilde van de wevers en de andere gilden, binnen in de stad. De gemeenschap van Gent lag constant in conflict!

Tevens had elke poorter van Gent een groot gevoel voor waardigheid geërfd. Beledigingen of aanvallen op de waardigheid van anderen moest gewroken worden. Het grootste deel van de bevolking van Gent voelde zich ook heel oorlogszuchtig wanneer het er op aankwam de vrijheden en de privileges van de stad te verdedigen. Nog veel meer mannen voelden zich verantwoordelijk om de eer van hun familie te verdedigen en eventueel te wreken. Veel mensen ook echter, zochten een kalmere, meer vredelievende houding aan te nemen. Die mannen en vrouwen bleven gevoelig voor de berichten van de priesters, de monniken en de nonnen van de stad. Ze namen de boodschappen van de leer van Jezus Christus in acht. Deze mensen vonden de vorigen kwade, oorlogszuchtige, bloeddorstige domoren. Zij zelf werden dan weer door de anderen naïeve, onschuldige, lafhartige lammetjes genoemd die in de wildernis blaatten.

Waarom was Gent zulk een smeltkroes van verschillende meningen, van interne conflicten die regelmatig uitbarstten tot ver buiten onze muren? Ik veronderstelde dat Gent een haven van individuele vrijheid was, waarin iedere man of vrouw zijn of haar mening en gevoelens zonder beperking kon uiten. Ze konden dit doen zonder echt te moeten vrezen dat hij of zij daarom direct zou gevangen genomen worden. Men werd in de gevangenis van Gent geworpen wanneer men een misdaad zoals een moord had begaan, niet wanneer men zijn mening op een kalme manier verwoordde. Het besef van die individuele vrijheid hing zo sterk in de lucht van onze stad, dat elke man of vrouw binnen onze muren zich wellicht zo machtig voelde als de koning en de graaf.

We durfden zelfs de voorkeur geven aan een andere paus dan onze koning! We waren voorspoedig, en we hadden tijd te over om na te denken over wat we maar wilden. We hadden de middelen om een groot leger, gevormd door onze milities, in het veld te brengen. Geen paus, koning of graaf, kon ons zijn wil opleggen! Zij konden ons niet zeggen wat we moesten doen, hoe we moesten leven, hoe ons te voelen, en zelfs niet hoe te handelen! Hadden de milities van Vlaanderen al niet bewezen dat ze zo wreedaardig, moedig en vooral talrijk konden zijn als de feodale legers van Frankrijk, Engeland en van het Duits Keizerrijk? Welke monarch zou het aangedurfd hebben zijn leger tegen onze steden te werpen zonder het risico te lopen verslaan te worden? Wij, de steden van Vlaanderen, hadden in het verleden bewezen dat we eender welk leger van edellieden konden verslaan. Dat konden we overdoen! Hadden de ridders van Frankrijk in 1302 niet honderden gouden sporen verloren aan een kerk van Kortrijk in Vlaanderen? Het bloed dat verspild werd door de Franse ridders tegen de gildemannen van Vlaanderen had de velden van de Groeningekouter voor eeuwen vruchtbaar gemaakt!

De poorters van Gent wisten zeer goed dat ondanks hun innerlijke twisten de samenbundeling van hun gewapende krachten nodig was op bepaalde ogenblikken. Dat was wanneer het voortbestaan van onze gemeentelijke vrijheden verdedigd moest worden. Die samenloop van krachten vroeg dan ook eenheid in bevel! In dergelijke tijden kozen we vijf hoofdmannen om onze stad te leiden, één uit elke parochie. Die mannen kregen het bevel over onze milities, en de macht tot handelen. In de hardste ogenblikken, kozen we één man die het Beled der Stede kreeg, het opperbeheer van de stad. Hij werd de opperhoofdman van de stad.

In de jaren vóór 1380 was de man waar iedereen naar luisterde, hoewel hij niet de Eerste Schepenen van de Keure was, en ook niet de opperhoofdman, doch een man die iedereen aanhoorde wanneer hij sprak, een man genaamd Jan Yoens.

Jan Yoens

Jan Yoens was een schipper, zij het niet een zeer goede schipper. Hij was lid van die gilde die onlangs meer gehoor had gekregen in Gent. De wevers, hoewel nog steeds zeer invloedrijk, waren een lange tijd uitgesloten gebleven uit de regering van de stad door de graaf, door de volders en de andere gilden. De volders hadden zich steeds onderschikt gevoeld aan de wevers, omdat ze afhingen van de goede wil van de wevers om hun laken toe te vertrouwen waarmee ze konden werken. De volders werden echter door de graven en door de landeigenaar-poorters van de oude geslachten aanzien als gilden die de traditionele invloed en macht minder in gevaar brachten. Binnen de organisatie van de kleinere gilden die elk een deken hadden, maar ook samen één opperdeken, was de grootste aparte gilde die van de schippers.

Jan Yoens was helemaal geen succesvolle schipper, maar wel een goede redenaar. Zijn familie had ook niet een goede reputatie met oeroude faam. Zijn vader was schepenen van Gent geweest, vooral omdat hij zich een uitgesproken aanhanger van de graaf had getoond. Het gerucht liep dat hij een man die de graaf uit de weg wou, naar de andere wereld had geholpen! Na die moord was hij wel uit de stad verbannen, maar die veroordeling was door de graaf omgezet tot een veel lagere straf, zodat Yoens later weer tot de voorgrond kon treden. Jan Yoens, vader en zoon, waren in hun tijd deken van de schippers geweest. Onze huidige Jan Yoens was daarom een man van enige reputatie, enige invloed, en een man met sterk uitgesproken meningen. Hij was ook een schipper die niet veel voorspoed had gekend in zijn vak. Hij bleef gedurig in schulden steken, kocht wel nieuwe schepen, maar moest die later weer verkopen. Waarom zouden we een man moeten volgen die zijn eigen zaak niet goed kon beheren, vroegen sommige meer sceptische schippers zich af, onder wie ook onze Clais de Hert.

Jan Yoens durfde zich luid te uiten in de vergadering van de raad van de gilden, en zijn mening met goede argumenten te staven, daar waar anderen zwijgzaam bleven. Ook was de Yoens familie al lang geen voorstander meer van de graaf. Dat beviel aan menige wever! Die verandering van ingesteldheid ging terug tot een voorval van enige jaren geleden, dat toegevoegd had aan het imago van de Yoensen als een moedige, durvende familie. Eigenlijk was het niet zozeer de graaf die getwist had met de Yoensen, als een andere schippersfamilie die de graaf meer had geveleid! Die mannen werden genoemd met de naam van Mayhuus. Mannen van de Mayhuus familie hadden de invloed van de Yoensen ondergraven door te suggereren dat de graaf een taks kon heffen op het vervoer van goederen over de Leie en de Schelde. De nieuwe taks zou de schatkist van de graaf vullen met goud. De taks werd dan ook ingevoerd, en hielp de graaf.

De Yoensen hadden de suggestie beledigend gevonden. De taks werd geheven ten nadeel van de gilde van de schippers, maar de Mayhuus familie werden mooi beloond door de graaf. Gedurende vele jaren werden leden van de Mayhuus familie geroepen tot de waardigheid van schepenen en tot dekens van de schippers, zodat de Yoensen onder die voorkeur leden.

Het begin van de opstand

In de lente van 1379 stond een groep schippers heftig te praten en wilde gebaren onder elkaar te maken aan de kaaïen van Tussen Bruggen, de binnenhaven van Gent. Onder die mannen bevonden zich Jan Yoens, Clais de Hert en zijn twee zonen Arnout en Lieve, allen schippers en mannen die elkaar goed kenden. Ze waren verhit aan het praten over hoe hun schipperszaken verliepen, welke producten winst opbrachten in vervoer en welke niet, welke routes veilig waren en welke zouden moeten verlaten worden.

Plots hoorden ze een luide beroering in de Koornmarkt. Een hele menigte schreeuwde daar opgewonden. De groep schippers slenterde samen naar dat plein, van tussen de grote gebouwen van de kaaïen van de Leie.

Jan Yoens vroeg waarom de mensen zich verzameld hadden en waarom ze zo opgewonden schreeuwden. Een man, een stoere volder, vertelde hen wat er gebeurd was. Een heraut had van het Schepenhuis afgeroepen dat Graaf Lodewijk van Male besloten had een groot tornooi te organiseren op de dag na Pinksteren van dat jaar. Het probleem daarmee was niet zozeer het feit zelf, want dat kon een dag van vreugde worden ook voor de Gentenaars en een mooi spektakel dat vele ridders met beurzen gevuld met gouden munten naar de stad kon trekken. De roeper had ook aangekondigd dat een nieuwe taks zou geheven worden op bevel van de graaf om te betalen voor de festiviteiten. De taks bleef bescheiden, maar de mensen riepen dat zij geen tornooi op hun kosten nodig hadden. De edellieden van Vlaanderen, Brabant en Henegouwen zouden uitgenodigd worden om zich te Gent te komen vermaken op kosten van de inwoners van de stad! Was dat niet waarlijk schandalig? De menigte eiste een vergadering van de schepenen van de stad om tegen die uitgaven te protesteren! Jan Yoens vond de aankondiging ook een schandaal, zoals de meeste inwoners van Gent.

De volgende dag werd er inderdaad, zoals de bevolking vroeg, een vergadering van de schepenen samengeroepen in het Schepenhuis van Gent. De meeste schepenen hadden reeds de subsidie voor de betaling van het tornooi toegekend. Ze waren echter verrast geworden door de negatieve reactie en door de verontwaardiging van de mensen. Dit gebeurde op een ogenblik dat de schatkist van de stad even leeg was als die van de graaf, de reden waarom de nieuwe belasting ingevoerd werd.

Enige schepenen verweten de Eerste Schepen om de taks aangekondigd te hebben in dezelfde ademstoot als de organisatie van het tornooi. Een nieuwe taks moest wel aangekondigd worden, maar hoefde die aankondiging zo duidelijk verbonden te worden met de eis van de graaf? Nog andere schepenen lachten in hun vuistje, maar hielden een hand voor de mond om hun glimlachen te verbergen.

Een man met de naam Goswin Mullaert pleitte openlijk en zeer luid tegen de graaf. Hij stak een diatribe af, viel de graaf in woorden aan, en verweet hem zoveel geld te vragen voor zijn persoonlijke genoegens.

‘Is het niet schandalig,’ riep Goswin, ‘dat de graaf die in de fijnste zijde gekleed gaat en die steeds in de grootste luxe vergezeld is van een hofhouding bestaande uit tientallen edellieden, de brutale onbeschaamdheid heeft om geld te eisen van een arme stad? We werden al zo zwaar getroffen. De hongersnood dreigt, en we hebben zo erg geleden onder de pestgolven van nog niet zo lang geleden. Moeten we werkelijk steeds opnieuw betalen en zwoegen voor de kleine pleziertjes van een frivole graaf? Ik zeg honderd maal neen, neen, neen! Ik weiger om te betalen voor zulke schandelijke uitgave in tijden waarin Gent het hoofd moet bieden aan zoveel moeilijkheden. We moeten elke pond twee maal omdraaien, drie maal zelfs, om de

nodige bouwwerken aan de straten nog te kunnen verrichten en om onze instituties in leven te houden!’

Zo gesteld, moesten de schepenen wel instemmen met de woorden van Goswin Mullaert. ‘Wij, Vlamingen, hebben de schulden van Graaf Lodewijk van Male al vele malen betaald,’ verklaarde een schepen. ‘Wij kunnen toch niet blijven gemelkt worden zoals koeien!’ De schepenen weigerden de subsidie toe te kennen aan de graaf. Niemand dacht er aan hoe de graaf zou reageren.

De dekens van de gilden waren eveneens naar die schepenzitting genodigd. Jan Yoens zat voor de schippers en de kleinere gilden. Hij keek minachtend naar zijn vijand Mayhuus die ten gunste van de belasting sprak. Yoens schreeuwde zijn woede uit over de hebzucht van de graaf en over de onbeschaamdheid. Hij brulde tegen de taks en verklaarde die een verkrachting van de privileges van de stad. Lodewijk van Male zou zijn subsidie niet krijgen van Gent!

Buiten het Schepenhuis wachtte een grote menigte om de notabelen uit het gebouw te zien komen, maar Jan Yoens sprong als eerste de markt in en schreeuwde wat de schepenen besloten hadden: geen subsidie! Hij werd toegejuicht door de menigte.

Een tijdje later werd Jan Yoens het hoofd gemaakt van de Witte Kaproenen. Dit was een groep van avontuurlijke doch wel vastberaden mannen die wapens in de stad droegen, en die ook deel uitmaakten van de milities van Gent. Op de Witte Kaproenen werd beroep gedaan als een kleine, onvervaarde krijgsmacht om onrusten te onderdrukken in Gent. De Witte Kaproenen waren de mannen die de vrede en de orde moesten helpen bewaren. Ze werden zo genoemd omdat ze gewoonlijk gekleed gingen in een bruine tuniek over hun maliënkolders. Aan die tuniek was een gebleekte, witte kap genaaid die ze over hun hoofd konden trekken om zich te beschermen tegen de regen en de zon. Elke stad van Vlaanderen had zijn kleur van kap, en dat was wit voor Gent en bijvoorbeeld rood voor Brugge.

Graaf Lodewijk van Male bevond zich te Beoostenblijve toen hij te horen kreeg dat Gent zijn taks verworpen had. Hij vroeg zich waar hij het geld voor zijn tornooi vandaan kon halen. Zijn schatkist was niet helemaal leeg, maar hij had gemeend dat de rijke stad van Gent gemakkelijk het geld had kunnen vinden! Hij moest misschien het feest uitstellen, want hij vertikte het dit te betalen uit zijn eigen geld. Hij kon toch ook geen gezichtsverlies lijden! Hij had het tornooi al beloofd aan de edellieden van de Lage Landen!

‘Hoe durft Gent zo weinig achting op te brengen voor haar graaf?’ brulde Lodewijk van Male aan de onverstoorbare Heyla de Smet.

Zij zat in de grote zaal van haar kasteel op haar gemak te naaien.

‘Ik vroeg slechts een kleine tegemoetkoming voor verleende diensten, een milde bijkomende subsidie voor al de voordelen en de bijkomende inkomsten die de aanwezigheid van zovele edele ridders uit onze landen zouden toevoegen aan de rijkdom van de stad. De schepenen van Gent zijn idioten! Ze rekenen uit hoeveel ze moeten uitgeven, maar niet hoeveel ze kunnen winnen. Het zijn zwakkelingen, ook, die niet kunnen weerstaan aan enkele lawaaierige herrieschoppers die onder hun vensters komen opdagen.’

‘De bevolking voelt zich gekrenkt door de nieuwe taks, hoorde ik, liefste Lodewijk,’ probeerde Heyla haar opgewonden minnaar te troosten en te kalmeren. ‘De schepenen kunnen niet steeds tegen de wil van de poorters van Gent in handelen. Ze moeten het evenwicht proberen te bewaren op een strak gespannen koord. Wind je toch niet op voor een dergelijke kleine, tijdelijke tegenslag! Je zult de fondsen voor je tornooi wel ergens anders vinden.’

‘Ik wil dat geld niet ergens anders moeten zoeken! Mijn openbare schatkist is leeg, en ik weiger mijn eigen fondsen te gebruiken ten voordele van Gent! De kost van alles is gestegen. Mijn leger, hoe klein het ook is, kost me hopen geld! Neen, neen, ik zal die Gentenaars leren zich te verzetten tegen mijn wensen! Wacht tot ik klaar ben met hen! Ik wed dat die verdomde wevers, die aanhangers van de koning van Engeland, weer achter deze intrige steken!’
‘Gent heeft veel volk verloren tijdens de pest, liefste. Brugge is heel wat rijker dan Gent deze dagen. Waarom vraag je de handelaars van Brugge niet met het geld voor de dag te komen?’
‘Zou ik op mijn knieën moeten vallen voor kooplui?’

Lodewijk van Male stopte dan heen en weer te stappen met de vuisten aan zijn zijden. Hij kalmeerde toch een beetje. Heyla had hem herinnerd aan een idee waar hij eerder niet meer aan gedacht had. Hij was nog boos over de weigering van Gent. Hij had geen ogenblik verwacht dat Gent hem de belediging zou aandoen hem de betaling te weigeren.

‘Waarom ook niet?’ vroeg hij zich nu af. ‘Waarom vraag ik het geld niet aan Brugge? Ik heb veel aanhangers in Brugge! De mannen van Brugge geven slechts uit nadat ze iets gekregen hebben. Wat kan ik hen aanbieden?’

Lodewijk van Male dacht in stilte na.

‘Ik weet hoe in Brugge kan tevreden stellen! Ik kan aanbieden hen dat kanaal verder te laten graven naar de Leie tussen Damme of Sluis en het zuiden van Gent,’ dacht hij uiteindelijk. Met dat kanaal vallen ze me al lastig sinds twintig jaar! Ik heb hen de toelating gegeven die waterweg uit te graven al zo lang geleden dat ik die vergeten was, maar ik deed hen de werken stoppen omdat Gent protesteerde. Nu zal ik aan Brugge laten weten dat ze verder aan de slag kunnen, en ik zal hen een oorkonde daartoe geven. Ze kunnen dat project dan opnieuw opnemen. Dat zal de Gentenaars heel groen doen lachen, en ik zal mijn taks toch krijgen!’

Heyla had zijn gedachten geraden. Ze beet zich op de lippen. Ze kende Lodewijk van Male zo goed als de rug van haar hand. Ze keek op.

‘Je kunt niet doen waar je aan denkt, Lodewijk! Je verleende officieel aan Gent het privilege de graanstapel van het vervoer over de Leie en de Schelde!’

‘En dan?’ trok Lodewijk de schouders op. ‘Ik neem dat privilege niet weg! Gent kan zijn graanstapel voor al het graan dat over Gent vervoerd wordt op de Leie en op de Schelde bewaren. Ik breek dat recht niet! Alleen, zal er weel minder graan dan voorheen Gent bereiken vanuit Picardië, want het Frans graan zal meer en meer via de Leie direct naar Brugge gebracht worden over het nieuw kanaal.’

‘Dat zal aankomen als een belediging voor de schippers van Gent,’ protesteerde Heyla.

‘Waarom?’ wierp Lodewijk van Male tegen. ‘De schippers kunnen toch verder het graan van Picardië op de Leie vervoeren. Ze zullen slechts meer en meer de ladingen graan naar Brugge brengen in plaats van naar Gent!’

‘De schippers van Gent zijn thans een zeer belangrijke gilde van de stad, liefste. Ze zijn zeer gevoelig verbonden met hun thuisstad. Neen, ze zullen er niet van houden naar Brugge te moeten varen in plaats van naar Gent en in hun thuisstad beschaamd te worden, en ook nog concurrentie te krijgen van nieuwe schippers van Brugge. Zal het hen toegestaan worden naar Brugge te zeilen? Zal Brugge de schippers en de rivierboten van Gent dulden in haar wateren en havens? Dat betwijfel ik zeer! Gent zal inkomen uit taksen ontberen. De poorters van Gent kunnen je beginnen te haten voor die maatregel. Het is een niet zeer positieve daad, Lodewijk! Het is niet goed de mensen zo te plagen en te teisteren. God houdt niet van daden die schade aanbrengen. Je kunt gestraft worden voor je roekeloosheid.’

‘Die maatregel kan wel de schippers van Brugge veel goed doen, lieve Heyla. Gent zal verliezen en Brugge zal winnen. Brood voor de ene is steeds een verlies voor de andere. De daad die ik stel is neutraal. Het zal die arrogante Gentenaars wel een les wezen!’

Heyla zuchtte. Ze hield niet van wraakgierige tegenmaatregelen. Ze voelde dat Lodewijk slechts Gent wou straffen voor de aangedane belediging, omdat hij gezichtsverlies geleden had tegenover de stad. De maatregel kon echter Gent weer tot opstand bewegen. Ze oefende niet meer zoveel invloed op Lodewijk als vroeger. Ze kon zijn woede niet ombuigen.

De eerste oorlog van Gent. Jan Yoens. 1379

Enige dagen later reed Lodewijk van Male naar Brugge. Hij stelde daar voor dat Brugge voor zijn tornooi zou betalen, in ruil voor de toelating om het Leie kanaal te graven van Damme naar beneden Gent. Brugge werd geregeerd door de rijke landeigenaar-poorters en door de lakenhandelaars, door de Hanze van Londen. De schepenen aanvaardden het aanbod gretig. Brugge betaalde Lodewijk van Male een mooie subsidie. Zeshonderd arbeiders begonnen dadelijk het kanaal naar het zuiden van Gent uit te graven, te beginnen aan de kant van Brugge. De bouwers volgden de loop van de Reye rivier, die breder en dieper gemaakt werd. De werken vorderden zeer snel.

Het duurde een tijdje tot de poorters van Gent begrepen wat Brugge aan het doen was. De bedoeling van de graafwerken aan het nieuwe kanaal werden duidelijk voor de schippers van Gent. De werken zorgden voor opschudding. Brugge was te rijk, en het geld kwam veel te gemakkelijk naar de kooplui van die stad, meenden de mannen van Gent. Brugge had al haar wonderlijke havens van Damme en Sluis. De stad had haar Lombardische bankiers en haar Duitse handelaars, de Hanze van Londen en de Duitse Hanze. Brugge verkocht waar anderen zwaar voor moesten zwoegen. De mannen van Brugge gaven slechts in ruil voor al de producten die ze kochten de basisbenodigdheden terug aan de mensen die in het kwartier van Gent woonden, zoals Duits graan of hout en huiden uit het noorden, maar dan aan hoge prijzen. Waarom moest Brugge het brood nog meer uit de mond van Gent halen?

De geweldige, mooie stad van Brugge begon haar kanaal uit te graven van waar ze meer dan tien jaar geleden de werken had moeten laten liggen. Het kanaal kon effectief de graanhandel van Gent fnuiken, ondanks de verzekeringen die de graaf gaf. De Gentse schippershandel kwam in gevaar, net op het ogenblik dat de schippersgilde zeer invloedrijk was geworden in de lokale politiek en alle kleinere gilden meetrok via de opperdeken. De atmosfeer in Gent verhitte aanzienlijk. Jan Yoens riep zijn verontwaardiging uit in elke zitting van de stadsraad. Hij praatte woedend op elke vergadering van de gilden. Hij was misschien niet een succesvolle schipper geweest, maar hij was een zeer goede, geïnspireerde spreker. Hij spoorde de schippers aan tot actie. Weinig mannen van Gent maanden tot voorzichtigheid aan, omdat de bedreiging en het gevaar zo duidelijk waren. De argumenten van Yoens sloegen aan als waar, gerechtvaardigd en overtuigend. Meer mannen meldden zich als vrijwilligers tot de Witte Kaproenen.

In de maand juli van 1379 bereikten de zeshonderd arbeiders die Brugge ingehuurd had en te werk gesteld op het nieuwe kanaal de grens van het Gents kwartier. Het kanaal kwam vanuit het Brugse Vrije, de kasselrij van het Brugse platteland. De architecten en ingenieurs van Brugge vorderden naar de stad van Aalter. De poorters van Gent besloten tot handelen!

In augustus van 1379 marcheerde Jan Yoens uit Gent aan het hoofd van meerdere honderden ervaren, wel geoefende, meedogenloze Witte Kapoenen. Ze waren bewapend met goedendags en gingen gekleed in volle bepantsering van maliën en ijzeren platen. Ze droegen schilden en

banieren. De ijlmars ging naar Aalter. Met Jan Yoens stapten Arnout en Lieve de Hert, die waarschijnlijk de meest gekende schippers van Gent waren, en ook Heinric Vresele, de klerk van de stad. De strijders marcheerden zeer snel, ongeweten door de schepenen van Brugge. Ze kwamen ongehinderd aan bij de Herculeaanse werken, bij de brede trog in de aarde die uitgediept was door honderden arbeiders ingehuurd door Brugge. Het nieuw kanaal sneed door het landschap alsof het land geopend was door een reusachtig, wreed mes.

Jan Yoens en Heinric Vresele stonden op de top van een heuvel van waar ze een goed zicht hadden op de werken. Yoens hield ervan iemand zoals Heinric bij zich te hebben. Was Heinric niet een veteraan van de glorierijke overwinning van Vlaanderen op Brabant? Heinric Vresele kon een goede raadgever zijn in deze kleine oorlog.

‘Ze hebben goed werk verricht,’ merkte Jan Yoens bewonderend op aan Arnout de Hert en aan Heinric Vresele. ‘Ik heb er bijna spijt van dit prachtig werk te moeten vernietigen.’ ‘Dat hebben ze inderdaad,’ ging Arnout de Hert akkoord, ‘maar ze moeten gestopt worden. Ze brengen schade toe aan onze nering, aan onze handel, en ook aan ons inkomen. Het is hun bedoeling rijker te worden door Gent armer te maken. Dit werk stoppen is volledig gerechtvaardigd! Waarom kwamen ze er met ons niet over praten? Hun kanaal is een smerige manier om Gent te proberen te onderdrukken.’

‘Ze hebben enorme sommen uitgegeven om het kanaal zo ver te brengen,’ voegde Lieve de Hert, de jongste, toe.

‘Wat moet gedaan worden moeten we doen,’ merkte Yoens koelbloedig op.

Hij wierp zijn witte kap naar achter over zijn schouders. ‘Hoe kunnen we dit het best doen? Hebben jullie suggesties?’

‘We lopen gewoon naar beneden, nu dadelijk,’ wees Heinric. ‘We moeten nu niet dralen tot de milities van Brugge aankomen. We vallen nu aan, snel en hard. Kijk, ze hebben bijna geen wachters aan deze zijde geplaatst. Ze verwachten ons niet. Ik stel voor dat een vierde van onze mannen rond de plaats zou lopen waar de werken eindigen, om de andere oever aan te vallen. Wij lopen naar beneden aan deze zijde. We overweldigen hen eenvoudigweg. We doden enkele mannen, halen ons voordeel uit de verrassing en de verwarring. De arbeiders zullen vluchten naar waar ze maar kunnen ontsnappen, maar vooral naar de andere oever. Onze strijders zullen hen daar ook opwachten. We moeten niet velen doden. We drijven hen uiteen, nemen enkele gevangenen, liefst gewapende bewakers, en we prenten hen in dat als er ooit nog een Bruggeling naar hier komt we zullen terugkeren met man en macht en hen doden vóór ze de tijd krijgen te ontsnappen. We zenden die mannen terug nadat we ze een beetje ruw aangepakt hebben. Daarna vernietigen we de dam, daar. Dat zal een overstroming veroorzaken in de vallei, en het hen des te moeilijker maken om de werken te hervatten. Ze zullen minstens tot de volgende zomer moeten wachten vooraleer ze opnieuw kunnen beginnen. Onze schepenen moeten hun collega’s van Brugge daarna verwittigen dat Brugge nooit maar één voet op Gents gebied kan zetten met kanaalgravers!’

‘Brugge zal beroep doen op de graaf. Ze zullen reusachtige verliezen lijden ten gevolge de gestopte werken!’

‘Hun beroep doen op de graaf zal nutteloos zijn,’ grinnikte Yoens. ‘We hebben de rechtvaardigheid aan onze kant. We stoppen hen hier en nu, of we zullen hen nooit stoppen. De graaf kan een leger brengen. Wij kunnen echter drie tot vijf maal meer mannen in het veld werpen, en we zullen hen opnieuw verrassen!’

Heinric Vresele en de gebroeders de Hert knikten in overeenstemming. Yoens bracht zijn goedendag hoog in de lucht. Daarna wees hij daarmee naar beneden. Ver onder hem hielden dan de arbeiders van Brugge op te werken. Ze keken naar de heuvelkam. Vierhonderd

militiemannen van Gent, de Witte Kaproenen, verschenen daar boven in een lange lijn, scherp afgetekend tegen de horizon. De militiemannen van Gent sloegen met de wapens op hun schilden. De strijders riepen met hese stemmen, ‘Gent! Gent! Gent!’ Die oorlogskreten donderden de vallei in.

De gewapende Gentenaars stormden in één dichte golf de heuvel af. De arbeiders van Brugge wierpen hun schoppen en houwelen en manden weg. Ze liepen naar de tegenoverliggende zijde van de diepe snede in de vallei. Heinric Vresele en zijn mannen waren tegen dan al rond het einde van de werken gedraaid. Ze vervolgden de mannen van Brugge aan de zijde waar die naartoe liepen. De werkmannen voelden zich gevangen, en liepen in paniek naar alle richtingen. Dat was juist wat de Gentenaars wilden!

De Witte Kaproenen van Gent zwermde over de werken. Ze doodden enige bewakers die probeerden weerstand te bieden. Jan Yoens hield echter zijn mannen terug. Gent had haar punt gemaakt. De kruisboogmannen van de gilden van Gent schoten nog enkele pijlen af in de ruggen van de vluchtende arbeiders, en porden zo de anderen aan nog harder te rennen en maar te blijven lopen.

Jan Yoens en Heinric Vresele namen dan enkele mannen gevangen, sloegen hen half dood, maar trokken de mannen weer op de benen. Die Bruggelingen toonden tot moes geslagen gezichten. Zij bloedden uit menige kleine wonden en kneuzingen. Heinric gaf hen dan de verschrikkelijke boodschap om nooit meer weer te keren als ze niet gedood wilden worden. Eender welke man van Brugge die terugkwam zou de volgende maal sterven. Gent zou nooit toestaan dat er een kanaal naar de Leie kwam vanaf Damme om stroomafwaarts op de rivier, lager dan Gent, uit te komen. Een dergelijk kanaal zou nooit door het Gents kwartier kunnen lopen.

Een tijdje later, nadat de meeste Witte Kaproenen reeds op de terugweg gingen en de plaats verlaten hadden, braken de Gentenaars de dam die het water tegenhield dat al in het kanaal toegelaten was van dat deel dat al beëindigd was. Het water overstroomde de vallei en maakte van de plaats een enorm groot moeras, dat de rest van het kanaal leegzoog. Het zou zeer veel geld kosten om dit deel van de heropgenomen werken uit te drogen. Het kanaal zou echter nooit verder uitgegraven worden, want Gent zou dit met alle macht blijven bevechten. De Witte Kaproenen keerden weer naar Gent.

Toen Jan Yoens en zijn strijders door de poorten van hun stad trokken, werden ze in triomf in hun stad onthaald. Kreten werden geslaakt om Jan Yoens niet alleen deken van de schippers en opperdeken van de kleinere gilden te maken, maar ook opperhoofdman van de stad. Dat werd dan ook gedaan, zodat Jan Yoens de onbetwiste leider van Gent werd. Hoewel hij duidelijk de man in bevel was, de man die het Beleid der Stede hield, bleef de stad dagelijks beheerd worden door de zesentwintig schepenen. De andere hoofdmannen die in Gent verkozen werden, waren dan Jan de Winter, Clais van Lippezele, Jan de Drussate, en Gillis van den Hoeven. Dit regime, waarin Gent weer geregeerd werd door haar vijf hoofdmannen werd ingericht op de zesde september van 1379.

Graaf Lodewijk van Male hoorde snel over hoe Gent met de wapens de bouw van het kanaal had verstoord. Hij beval aan zijn baljuws alle mannen te arresteren die deelgenomen hadden aan de aanval. De baljuw van Gent was Roegier van Outryve.

Hij las de boodschap met het bevel van de graaf, maar gromde, ‘hoe in ’s hemelsnaam kan ik vijfhonderd Witte Kaproenen arresteren? Hoe zou ik dit bevel kunnen opvolgen? Als ik Jan Yoens gevangen neem, dan wordt het Gravensteen steen na steen afgebroken door de menigte!’

Hij dacht na, tot zijn hoofd er pijn van deed, om te proberen te ontdekken hoe hij wat kon doen om de graaf minstens een beetje te paaien, zelfs slechts als troost.

Enige dagen later liep er een man door de straten van Gent en ook in het Sint Veerle Plein, naast het Gravensteen, al roepende van ‘poorterie! Poorterie!’ ten gunste van een regering door het gewone volk. Hij daagde zo het garnizoen van de graaf in het kasteel uit. De baljuw zond een paar wachters naar buiten, nam de man gevangen en wierp hem in een cel van het kasteel.

De baljuw Roegier van Outryve had al met veel achterdocht en afgunst gezien hoe de wevers steeds meer macht en invloed in de stad kregen, en hoe de mindere gilden met de wevers meespenden, zelfs meer invloed wonnen nog dan andere gilden, terwijl het gezag van de graaf en van de Leliaert ridders, ook zijn eigen gezag, alsmaar taande. Van Outryve was dus nogal tevreden een man te kunnen opsluiten die in het openbaar had uitgeroepen een regering door de poorters te willen. Die man was klaarblijkelijk een grote domoor, misschien zwakzinnig, maar dat wist de graaf niet. De baljuw vroeg zich af wat er vervolgens zou gebeuren.

De inwoner van Gent die de baljuw opgesloten had, had geen moord begaan. Dus gingen Jan Yoens en de schepenen van de stad met de baljuw praten om hem eraan te herinneren dat volgens de privileges van de stad, volgens de oorkonden die de graven van Vlaanderen aan Gent hadden toegekend, een vrije man van Gent slechts kon veroordeeld worden door de schepenen, en niet door de baljuw. Roegier van Outryve weigerde echter zijn gevangene over te leveren. De baljuw droeg teveel wrevel in zijn hart over de macht van Jan Yoens. Hij wou geen gezichtsverlies en gezagsverlies lijden. Hij beweerde dat de man door onder aan het Gravensteen te staan roepen de graaf zwaar beledigd had. Hij had dus een belangrijke misdaad tegen het gezag van de graaf bedreven. Van Outryve, een ridder, was een man die een diepe minachting meedroeg voor de lagere klassen en voor de gilden van Gent.

De deken van de wevers van Gent, gesterkt in zijn zaak door de steun van de kleinere gilden, door de opperhoofdman en door de deken van de schippers, werd dan zeer boos op dit openlijk gebrek aan respect van de baljuw voor de rechten van de stad.

De wevers hadden onlangs nog een conflict met de volders gewonnen. Het ging over een twist aangaande de salarissen voor het vollen. De twee gilden hadden opnieuw zoals twee verhitte stieren tegenover elkaar gestaan in de Vrijdagmarkt. Een nieuw, bloedig gevecht tussen beide was nauwelijks kunnen vermeden worden. De volders moesten machteloos toezien oer de wevers hen geconfronteerd hadden met de stedelijke militie, gevormd door de wevers en ook door de andere gilden van de stad. De volders hadden hun fierheid moeten inslikken tegenover die overmacht van wapens. Ze waren echter bitter gebleven over de afloop. De volders hadden gepoogd een beroep te doen op de graaf, maar zonder veel succes. Graaf Lodewijk van Male had geleerd om voorzichtig te blijven in dat soort van conflicten. Hij had de wevers niet tegen zich in het verweer willen sturen op dat ogenblik. Hij had aan de volders geweigerd hen de salarisverhoging te doen toekennen.

De deken van de wevers had met die zaak heel wat aan gezag gewonnen. Hij riep nu, tegenover van Outryve, een algemene staking van activiteiten uit voor alle wevers. Daarmee kwamen ook de volders en vele andere ambachtslui zonder werk te staan, de mannen van de kleinere gilden die hun broodwinning haalden uit de weversindustrie van Gent. De schippers steunden de wevers.

Er was zoveel herrie in de stad, dat de schepenen besloten om bij de graaf een oplossing voor het geding te zoeken. Ondertussen echter, liepen al de meer oorlogszuchtige, onbezonnen mannen door de straten van Gent met de wapens in de handen. Kort daarna patrouilleerden de

milities van de wevers en van de schippers in Gent, om samen de orde te bewaren met de Witte Kaproenen.

Een afvaardiging van twaalf poorters van Gent, onder wie meerdere schepenen, Heinric Vresele en de schipper Clais de Hert, reisden naar het kasteel van Male om de toestand uit te leggen aan de graaf en om de vrijlating te vragen van de vrije poorter die door de baljuw in de gevangenis was geworpen.

Lodewijk van Male ontving hen in zijn grote zaal. Hij verwelkomde Clais hartelijk, en luisterde aandachtig naar de argumenten van de delegatie van Gent.

Wanneer de notabelen hun pleidooi beëindigd hadden, stond Lodewijk van Male op uit zijn grote stoel, keek naar zijn hovelingen, dan weer naar de schepenen, en hij zei, ‘goede mannen van Gent, ik waardeer het dat jullie naar mij gekomen bent om over die zaken die uw stad aanbelangen met mij te bespreken.

Voor wat betreft de bouw van het kanaal tussen de Leie en Damme, de haven van Brugge, kan ik u gelijk geven. Het lijkt er op dat de rechten op de graanstapel van het graan dat ingevoerd wordt vanuit Picardië inderdaad in uw voordeel moet geïnterpreteerd worden. Neem er nota van dat ik uw rechten op de stapel niet afgeschapt of verminderd heb. Ik geef echter grif toe dat het kanaal schade kan toebrengen aan uw handel. Het ligt niet in mijn bedoeling de stapelrechten weg te trekken uit mijn goede stad van Gent’

De gezichten van de schepenen van Gent klaarden op.

‘Niettemin,’ vervolgde de graaf, ‘loopt Gent in de wapens, en is de aanwezigheid van de militie van de Witte Kaproenen een gevaar voor mijn militair gezag. Ik kan de poorter van Gent die mijn baljuw op mijn bevel gevangen houdt, een man die mij openlijk beledigd heeft door slogans in de stad te schreeuwen ten voordele van machten die mij vijandig gezind zijn, wel vrijlaten. Toch wens ik dat slechts te doen op voorwaarde dat de rust weerkeert in Gent, en dat mijn gezag als uw heer erkend wordt.

Ik verzoek daarom de ontmanteling van de heethoofden die jullie de Witte Kaproenen noemen. Slechts wanneer de Witte Kaproenen ontbonden zijn, en hun mannen terug naar hun ambachten zijn teruggekeerd, kan ik het bevel geven om de man los te laten die door mijn baljuw gevangen is genomen. Ik kan geen militair gezag in Vlaanderen dulden behalve mijn eigen gezag. De milities van de steden mogen slechts opgeroepen worden op mijn bevel. Zij, samen met de ridders van Vlaanderen, moeten dienen om ons graafschap te verdedigen, niet om oorlog te voeren tegen elkaar. Ik hoop dat u begrijpt wat ik nu zeg, en ik zal de privileges van de steden respecteren!’

De schepenen bogen voor de graaf en toonden hun ontgoocheling niet. Eén schepen, die door de graaf in functie was geplaatst, antwoordde beleefd dat de boodschap begrepen werd en ter beschouwing zou genomen worden tijdens een vergadering van de verzamelde schepenen van de stad. De mannen van Gent bogen opnieuw diep, en ze verlieten de zaal.

In Gent weigerden de dekens van de gilden, de hoofdmannen en ook Jan Yoens categoriek de Witte Kaproenen te ontbinden. Zulk een daad die de vrijheid van de stad beperkte, kon niet in beschouwing genomen worden!

Nog een tijdje later verzamelde zich een grote groep ridders, vergezeld van de ridder-poorters van de stad en van de strijders van de baljuw, buiten de muren van de stad. Ze meenden dat het mogelijk was om bij verrassing de macht te grijpen in Gent. Ze rekenden op de hulp van een aantal poorters verzameld onder de leiding van de Mayhuus familie, die de natuurlijke vijanden van de Yoensen waren. De baljuw bracht aldus een strijdkracht van tweehonderd ridders en hun strijders samen. Zijn mannen waren zwaar bepantserd en volledig bewapend.

Ze waren vastberaden het gespuis van Gent te kraken en de les van gehoorzaamheid te doen leren die de stad verdiende.

In september van 1379 reden de tweehonderd strijders van de baljuw plots de stad Gent in. Ze riepen luidkeels hun strijdkreet ‘Vlaanderen de Leeuw!’ Ze bereikten ongehinderd de Koornmarkt en zelfs de Vrijdagmarkt. Ze plaatsten hun vlag, de vlag van de graaf, in het midden van de Vrijdagmarkt. Gent leek ingenomen te zijn op de meest gemakkelijke manier mogelijk.

De Witte Kaproenen en de hoofdmannen van de stad hadden enige tijd nodig om te beseffen wat er gaande was. De stad werd van binnenuit aangevallen door strijdkrachten die ze vijandig vonden aan de zaak van Gent en aan de gilden!

De Witte Kaproenen bereikten slechts de Vrijdagmarkt in voldoende aantal nadat de ridders al hun vlag in het centrum van de stad neer geplant hadden. De Witte Kaproenen waren de markt ingelopen zonder zware ijzerbescherming aan. Ze dreigden slechts met hun goedendags. Ze zouden nooit in staat geweest zijn aan de mannen van de baljuw te weerstaan, aan de ridders van de graaf en aan de kleine groep van aanhangers van Mayhuus. Maar ook de milities van de wevers en van de schippers kwamen dan in grote aantallen de kuipe in lopen. Al die mannen liepen te wapen, met schilden, speren en goedendags.

Een korte, verschrikkelijke, wilde schermutseling ontstond. Een kleine veldslag werd uitgevochten. De ridders werden overspoeld door het groot aantal militiemannen die toestroomden naar de pleinen van het centrum van Gent.

Een groot aantal van de ridders van de graaf kon wel ontsnappen door het gewicht en de wreedheid van hun paarden, later door de snelheid van hun dieren. Ze vochten zich vrij uit de geïmproviseerde versperringen van speerdragers die in hun weg aangebracht werden. Veel ridders bleven hardnekkig vechten in de pleinen van Gent. Tegen de avond werden ze overmeesterd en uitgeroeid. Het werd slechts een kleine slag, maar er werd veel bloed verspild, want er werd geen genade verleend aan de mannen die strede en tegenstand boden.

In de Koornmarkt werd het paard van Roegier van Outryve door zoveel speren doorstoken, dat het dood dier viel onder de baljuw. Roegier van Outryve werd uit het zadel geworpen, en onmiddellijk dood geslagen door de goedendags, daarna ook met speren doorboord. De vlag van de graaf van Vlaanderen, de fiere gele vlag met de zwarte leeuw, werd omver getrapt in de Vrijdagmarkt, daarna vertrappeld onder tientallen voeten, en in stukken gescheurd.

Jan Yoens nam de leiding van het volk dat uit de armere straten van Gent samenstroomde. Hij wees hen naar de stenen, naar de stenen huizen van de rijkere poorters. De grotere woonsten van de Leliaert ridders werden aangevallen, de inwoners gedood, en de huizen geplunderd. Jan Yoens was de meester van de stad, maar veel wenen en klagen werd er die dag in Gent gehoord!

De schepenen van Gent vreesden de woede van de graaf. Lodewijk van Male zou zonder twijfel nog meer ridders en strijders verzamelen om de orde in de stad te herstellen en om zich te wreken voor de dood van zijn baljuw. De schepenen zonden daarom opnieuw een afvaardiging naar de graaf om vergeving te vragen, om amnestie te verkrijgen voor de onbesuisde daden van de militiemannen, en om de graaf te verzekeren van hun trouw. Graaf Lodewijk van Male deed de schepenen te Brugge wachten. Daarna, te Male, toonde hij zijn grote woede, zeggend dat de dood van de baljuw wachtte op een vreselijke weerwraak. Na vele mooie woorden van de schepenen, echter, gaf Lodewijk van Male weer in. Hij sloot de vergadering met de schepenen af door hen genade te verlenen.

Jan Yoens was tussentijds in Gent gebleven. Hij wou niet horen van enige bedaring van de stad ten voordele van de graaf. In samenspraak met de andere hoofdmannen verzamelde hij een grote strijdkracht van meerdere duizenden militiemannen. Hij zette die op pad naar Wondelgem, waar de graaf een kasteel had vernieuwd en er zich een luxueus, fijn gedecoreerd paleis van gemaakt had. Het kasteel van Wondelgem werd slechts bewaakt door een klein garnizoen. Yoens viel Wondelgem aan, bestormde het, nam het in, plunderde het, vernielde wat overbleef, en stak ten slotte het kasteel in brand. De Witte Kaproenen vernietigden daarna ook het hotel van de graaf te Gent.

Terwijl dit gebeurde was de afvaardiging van de schepenen van Gent nog steeds aan het onderhandelen met de hovelingen van de graaf te Brugge. De graaf riep de schepenen terug naar Male. Graaf Lodewijk ziedde van woede. Hij had heel veel gehouden van zijn mooi kasteel van Wondelgem! Hij had het zeer rijk gedecoreerd voor zijn plezier, en nu lag alles vernietigd tot puin.

Lodewijk van Male schreeuwde hoog naar de verschrikte schepenen en naar de andere invloedrijke mannen van de delegatie van Gent, ‘een kwaad, kwaad, slecht volk zijn jullie van Gent! Jullie kwamen naar me toe met zoete woorden, maar met het zwaard in de handen achter jullie rug. Ik stond jullie grootmoedig genade toe, en bracht veel goede wil op. Maar terwijl ik dat deed, brandden jullie het kasteel af waar ik van hield en ook mijn huis in Gent. Ik gaf jullie een vrijgeleide, zodat ik het een vlek op mijn eer zou vinden als ik nu met jullie deed wat ik zou willen doen, jullie ellendig hoofd van de rest van jullie lichaam scheiden. Verdwyn van onder mijn ogen, keert terug naar jullie boosaardige stand. Zeg aan jullie volk dat er geen vrede en geen genadeverdrag zal komen met Gent tot de stad zich volledig aan mijn wil heeft overgegeven, en tot ik heb kunnen beslissen over leven of dood, of tot eender wat me bevalt met jullie verschrikkelijke stad!’

Op die wijze verklaarde Graaf Lodewijk van Male de oorlog aan Gent. De schepenen en afgevaardigden slonken ineen voor de woede van de graaf. Ze bogen, liepen bijna uit de zaal van Male, en ze reden weg van het kasteel zo snel ze konden, blij om nog in leven te zijn. In Gent hoorde Jan Yoens van de afgrijpselijke woorden van de graaf. Hij was tevreden daarover, en kwam helemaal niet onder de indruk. Hij zocht geen vrede met de graaf! Integendeel, hij had nooit de graaf vergeven op verraderlijke wijze de toestemming verleend te hebben aan Brugge om het Damme-Leie kanaal uit te graven. Dat kanaal zou de schippers van Gent zo erg benadeeld hebben.

De twee oorlogvoerende partijen, Gent en de graaf van Vlaanderen, verzamelden daarna hun troepen om de confrontatie verder te zetten. Lodewijk van Male riep de hulp in van zijn ridders en hun strijders. Hij begon met het plaatsen van garnizoenen in de steden die hem min of meer trouw gebleven waren. Enige steden verklaarden zich onmiddellijk voor Gent, omdat ze de totale macht van de graaf over Vlaanderen erg vreesden eenmaal Gent zou onderworpen worden.

Gent nam al het initiatief in diezelfde maand van september.

Jan Yoens, de opperhoofdman van Gent, marcheerde dan uit de stad aan het hoofd van enkele duizenden militiemannen. Zijn troepen bewogen zich naar Ieper. Ze kwamen te Ieper aan op de zeventiende september. De weerstand van de edellieden in die stad werd snel overwonnen. De poorter-ridders van Ieper hadden voorheen al berichten gezonden naar Graaf Lodewijk van Male om hem te verzekeren dat ze de stad tegen de Gentenaars zouden houden. Ze hadden waarschijnlijk die belofte kunnen houden, waren ze niet van binnenin verraden. De ridders van Ieper bewaakten de muren met hun mannen, maar de gildeleden besprongen die wachters, doodden velen van hen, en openden de poorten. De milities van Gent konden hun

ogen niet geloven van hun goed geluk! Zonder enige onderhandelingen of zonder de komst van de schepenen van Ieper, zagen de troepen van Gent plots de massieve eiken panelen van de stadspoorten opengetrokken worden. De wevers en de volders van Ieper liepen dan naar buiten om met veel schreeuwen van blijdschap de ambachtslieden van Gent in hun stad te verwelkomen. De Gentenaars hielpen de gildeleden van Ieper de laatste weerstand van de poorters die de graaf goed gezind gebleven waren te onderdrukken.

Een tijdje later opende eveneens Kortrijk haar poorten voor de zaak van Gent, die de zaak gebleven was van alle steden en gemeenten van Vlaanderen!

Op de drieëntwintigste september marcheerde het leger van Gent naar Brugge, en Brugge ook werd ingenomen. Het leger van Gent was dan uitgegroeid tot ongeveer achtduizend strijders, wat ruim voldoende was om de magistraten van Brugge in paniek te doen slaan. De schepenen van Brugge waren allen poorter-ridders en zeer rijke handelaars. Ze vreesden een opstand van de ambachtslui in hun stad. Om de gilden rustig te houden, reden ze uit om te onderhandelen met de hoofdmannen van Gent. Na een kort gesprek, gedurende hetwelk Yoens beloofde de poorters van Brugge geen kwaad te doen, de stad niet over te geven aan plundering en aan verwoesting, gingen de schepenen er mee akkoord de stadspoorten te oopen voor de Gentenaars.

Een groot aantal van de poorter-ridders van Brugge, echter, diegenen die sterke aanhangers bleven van de graaf, reden naar de troepen van Lodewijk van Male tot in Dendermonde om zich bij hen te voegen.

De gilden kwamen zo overal in Vlaanderen aan de macht. Zoals in de tijden van Jacob van Artevelde was niet slechts Gent, maar gans Vlaanderen in opstand! De steden vormden opnieuw een bondgenootschap. Ze plaatsten weer een regime van de grote steden aan de macht, de overheersing over het graafschap door de drie kwartieren van Gent, Brugge en Ieper. Ze vormden een leger dat gemakkelijk tot vijftigduizend strijders had kunnen groeien. De onbetwiste leider van die stedelijke macht van Vlaanderen was Jan Yoens.

Wij, de Pharaïldis mannen, vreesden dat als Jan Yoens zo goed als opperhoofdman zou regeren als hij schipper geweest was. Hij kon onze troepen vroeg of laat naar een ramp doen marcheren. De milities deden het echter veel beter dan we verwacht hadden!

Het was vooral vitaal voor Gent om de Schelde open te houden. Yoens leidde daarom eerst het leger naar Dendermonde, waar de Gentenaars snel toegejuicht werden en met veel enthousiasme onthaald. De poorten van Dendermonde draaiden zonder slag of stoot open! Daarna marcheerde het leger van Gent naar Aalst, om de wegen naar Brabant open te houden. Aalst verklaarde zich eveneens voor Gent. Jan Yoens zette zich dan weer op weg naar Brugge.

De gebeurtenissen versnelden zich dan in een ongelooflijk hels tempo. Ik moest alle gebeurtenissen nadien ordenen, want ik hoorde in die maanden veel tegenstrijdige geruchten over de oorlog. Tegen het midden van oktober trok Jan Yoens naar Damme, om de havens van Brugge voor zich te beveiligen. Maar dan stierf Jan Yoens plots te Damme!

De dood van Yoens kon niet als normaal bestempeld worden. Yoens was een sterke man, die het gewoon was om in de buitenlucht te leven. Als schipper moest hij in alle weren zeilen. Misschien had Yoens te snel geleefd, en te intens. Misschien leed hij aan een zwak hart. Er was ook sprake van vergiftiging, en ik ook geloof dat dit de meest aannemelijke oorzaak van zijn dood was. Zoveel mensen in de steden haatten hem, dat vergiftiging me een redelijke oorzaak leek.

Jan Yoens is vergeleken met Jacob van Artevelde. Van wat ik echter hoorde van de Pharaïldis patriarchen, was er geen vergelijking mogelijk. Jacob van Artevelde was een zeer intelligente, ver ziende man geweest, een zeer succesvolle handelaar ook, een uitstekende diplomaat, en een prins onder prinsen. Yoens was een man van lage afkomst. Hij had slechts weinig opvoeding genoten, zodat hij dikwijls vulgair en ruw bleef. Hij was zeer sluw, maar het ontbrak hem aan wijze intelligentie, zoals bewezen door de schulden die hij achter liet in zijn schippersambacht. Hij had er zich van bewust moeten worden dat hij uiteindelijk niet kon winnen van de graaf.

Het lichaam van Jan Yoens werd terug naar Gent gebracht en begraven in het kerkhof van zijn parochie van Sint Niklaas.

De Vrede van Doornik. Jan Perneel. 1379-1380

In het midden van oktober van 1379, werden de hoofdmannen van Gent gewisseld. Vier nieuwe hoofdmannen werden benoemd. Zij waren de schipper Jan Boele, Ser Rasse van Herzele, een ridder die zich de zaak van de stad tegen de graaf eigen had gemaakt, Jan Perneel en Pieter van den Bossche. Onder die mannen leek Jan Perneel het meest aan faam en macht verworven te hebben. Perneel deelde nu de kaarten uit, en hij gebruikte het leger van Gent om zijn inzichten kracht bij te zetten. Hij zette de politiek van vrijheid en onafhankelijkheid, die Jan Yoens begonnen was, verder. De macht van Perneel bleef niet zonder betwisting echter, want vooral Pieter van den Bossche wedijverde met hem voor het imago van de eerste persoon met gezag in Gent.

Graaf Lodewijk van Male bracht zijn strijdkrachten samen bij de stad van Oudenaarde. Hij zond achthonderd ridders en hun strijders om een garnizoen in te richten in Oudenaarde en om de stad voor hem te houden.

Oudenaarde was een stad die in het kwartier van Gent lag. Ze lag voldoende zuidwaarts om te kunnen gebruikt te worden als uitvalspunt voor nog meer troepen die van de Frans sprekende gebieden van Vlaanderen en van Frankrijk konden ingebracht worden. Graaf Lodewijk van Male kon aanvallen lanceren vanuit Oudenaarde en met die stad als zijn basis snel vooruit duwen.

Jan Perneel bracht zijn leger van de Vlaamse steden ook naar Oudenaarde. Hij legde een beleg aan de zwaar verdedigde stad. Gent had heel wat kanonnen de laatste tijd gebouwd, monsters van staal die met grote kracht zware, ronde stenen tegen de muren van steden konden schieten. Toch hield Oudenaarde zich sterk tegen die macht! Perneel gebruikte ook andere, meer traditionele belegeringstuigen, maar Oudenaarde bleef weerstand bieden. De stad kon niet ingenomen worden met de wapens. De ridders van de graaf bleven de stad hardnekkig verdedigen. Ze hielden de stad, ondanks meerdere woeste aanvallen van de troepen van Perneel. De verschrikkelijke belegering die veel levens kostte aan beide zijden, duurde twee maanden. Het einde van november 1379 werd bereikt, maar Oudenaarde werd niet overrompeld.

Lodewijk van Male had nog een klein leger naar Dendermonde gezonden. De Gentenaars vielen ook die troepen van de graaf aan, maar ze behaalden zo weinig succes daarmee als te

Oudenaarde! De graaf slaagde er in de Vlaamse milities met zijn zwaar bepantserde ridders terug te drijven. De troepen van Gent trokken zich terug.

Zowel de graaf als Gent begrepen dan dat ze één of andere vorm van vredesverdrag of van wapenstilstand moesten bereiken. De oorlog begon teveel te kosten voor de beide partijen.

Op dat ogenblik gebeurde er iets dat als een verlossing kon lijken voor de graaf, een grote verlossing, maar die hem uiteindelijk zeer zou verzwakken in gezag over zijn land.

Margareta van Artois, de moeder van Graaf Lodewijk van Male, was een prinses van koninklijk Frans bloed. Zij had met lede ogen en groeiende pijn de gebeurtenissen in Vlaanderen gevolgd. Ze zond een bericht naar Filips de Stoute, de hertog van Bourgondië, om hem te smeken tussen te komen in het conflict tussen de graaf en de steden van Vlaanderen. Ze vroeg de hertog om naar haar te komen, naar de stad van Arras, Atrecht, waar ze in woonde. Graaf Lodewijk van Male had niet gewild dat zijn moeder zich op eigen initiatief zou mengen in het conflict. Hij nam het haar kwalijk een smeekbede te hebben gezonden naar Filips de Stoute. Filips de Stoute was inderdaad een belangrijke figuur in Frankrijk, de broeder van de koning, een lid van het hof. Het leek aan Lodewijk alsof zijn moeder de koning van Frankrijk gevraagd had om tussen te komen in het intern conflict in Vlaanderen!

Filips van Bourgondië zag de opportuniteit direct. Hij greep met beide handen de wonderbare kans om meer populair in Vlaanderen te worden. Tot dusver had hij nog niet de gelegenheid gekregen een rol te spelen in de politiek van het graafschap en om enig gezag ook op het graafschap uit te oefenen. Vlaanderen zou op een dag aan hem toegekend worden in erfenis. Als hij er nu kon in slagen de vrede weer te brengen naar Vlaanderen, dan zou zijn gewichtigheid daar verhoogd worden en zijn rol in het graafschap al vastgelegd zijn. Filips de Stoute wou ook een rijk, intact Vlaanderen erven, geen verwoeste ruïnes. De opstanden die nu gebeurden konden de handel van Vlaanderen slechts doen verminderen. Bourgondië wist al sinds lang dat hij zijn gezag zou moeten laten gelden om iets meer te erven dan een lege mand. Hij kon geen andere macht over zijn graafschap dulden dan zijn eigen. Hij nam dus aan dat hij nu ter hulp moest snellen van het hoogste gezag in Vlaanderen, maar niet noodzakelijk van Lodewijk van Male! Aangesproken door Margareta van Artois, nam Filips de Stoute contact op met de rebellen van Gent.

Hertog Filips beloofde de vrede en genade aan een afvaardiging van de gilden van Gent. Hij beloofde algemene amnestie aan het einde van de oorlog. Jan Perneel en zijn hoofdmannen wilden geen gezichtsverlies lijden. Zij wilden Oudenaarde! De ridders beloofden echter aan de hertog dat ze de stad konden houden tot in de eeuwigheid! Filips de Stoute liet Gent onomstotelijk weten dat Oudenaarde nog steeds fris was, het garnizoen intact, en dat het de belegering nog gedurende veel jaren kon doorstaan.

Twee maanden van beleg door ambachtslieden van wie de families niet meer inkomsten hadden dan de lage oorlogssalarissen die Gent kon uitbetalen, was een zeer, zeer lange tijd! Met het vooruitzicht van nog veel meer maanden van beleg vóór zich, stond Gent een wapenstilstand voor, waarbij de graaf Oudenaarde kon behouden.

Jan Perneel reed zelf naar Doornik om de hertog van Bourgondië te ontmoeten. Een vrede werd ondertekend op de vierde december van 1379.

Later werd die vrede de ‘Vrede van de Twee Gezichten’ genoemd, van Perneel en van Filips de Stoute, maar ook van de glimlach van de verzoening en van een ruggelingse, hypocriete grijns van sluwheid! De hertog van Bourgondië beloofde genade aan de Gentenaars, maar hij gaf hen Oudenaarde niet! De graaf van Vlaanderen moest beloven om terug te keren naar zijn goede stad van Gent.

De Vrede van Doornik bepaalde dat de graaf van Vlaanderen de privileges en de vrijheden van de steden zou hoog houden. Een commissie van vijftientig waardigheidsbekleders van de steden, onder wie negen mannen van Gent, acht van Brugge en ook acht van Ieper, zouden een onderzoek starten naar de misbruiken die door de steden en de edellieden aan de kaak gesteld werden. Het verdrag meldde expliciet dat de graaf een vrijheer was, en zijn onderdanen vrije lieden. De steden beloofden een wettelijk, rechtvaardig onderzoek, en ook een rechtvaardige beoordeling van de mannen die achtervolgd werden als Leliaerts. Nieuwe magistraten werden daartoe aangesteld. De baljuws van de steden moesten aanvaarden dat gelijkaardige onderzoeken en beoordelingen van hun daden zouden ingericht worden. Ze kregen de gelegenheid aan te tonen dat ze niet kwaadaardig samengezwoeren hadden tegen het gezag van de steden, op straffe ontzet te worden uit hun functie. Elke vijf jaar zouden de baljuw van de stad en twee vertegenwoordigers van de schepenen de administratie van de steden doorlichten. Zij moesten een onderzoek doen naar de grieven die tegen de schepenen ingevoerd werden wegens vroegere regeerperiodes. Een apart vredesverdrag werd ook ondertekend tussen de wevers en de volders van Gent. Dit pact bevestigde de oude voorrechten van de twee gilden.

Terwijl de vredesverdragen bevestigd werden, verlieten de troepen van Gent, geleid door hun hoofdmannen, de belegering van Oudenaarde. Een afvaardiging van de schepenen van Gent werd dan ook naar Brugge gezonden om Graaf Lodewijk van Male naar Gent te begeleiden, waar hij zich kon verzoenen met de stad. Die delegatie vond Lodewijk tussen Brugge en Deinze. De graaf, vergezeld van de ridders van zijn hof, was daar al te paard naar Gent aan het rijden. Te Deinze werd in allerhaast een groots banket georganiseerd. De schepenen smeekten officieel de graaf naar zijn goede stad van Gent terug te keren, wat Lodewijk grootmoedig inwilligde.

Toen de graaf Gent binnen reed, juichten de mensen hem toe. De schepenen boden hem mooie geschenken aan. Graaf Lodewijk van Male groette de poorters echter nauwelijks. Hij dacht nog steeds aan Wondelgem!

In de Vrijdagmarkt werd direct een vergadering belegd opdat de graaf zijn volk zou kunnen toespreken.

Lodewijk van Male kwam in de Vrijdagmarkt te paard aan, vergezeld van zijn trouwste hovelingen. Hij was verbaasd om te zien dat de markt volstond met de milities van de Witte Kaproenen. Die stonden stijf, in bepantsering en met hun wapens, hun banieren ontplooid en wapperend in de wind. Het was een kleurrijk zicht, maar Graaf Lodewijk was niet opgezet met zulk vertoon van stedelijke macht en fierheid. Hij steeg niettemin van zijn paard af. De schepenen brachten hem naar een steen op de markt, vanwaar hij, staande op een balkon, de menigte kon toespreken. Lodewijk van Male had zelf gevraagd om de bevolking van Gent enige uitleg te geven. De stad had hem die gelegenheid gegund. Wanneer Lodewijk nu echter vóór zich de Witte Kaproenen zag staan, de troepen die hij al zoveel malen gevraagd had te ontmantelen, rees zijn woede. Hij staalde echter zijn geduld.

De meesten van ons, de Pharaïldis mannen die op de markt stonden, hoorden de graaf het volk toespreken met veel mooie woorden van verzoening. Lodewijk riep zijn zinnen langzaam vanaf het balkon. Een scharlaken rood doek was gespannen aan dat balkon om wat meer plechtigheid toe te voegen aan zijn figuur. Lodewijk herinnerde de mannen van Gent er aan hoeveel genegenheid hij de stad toegedragen had. Hij zei dat het de plicht was van een volk om hun prins en heer te beminnen, te vrezen, en te respecteren als het symbool van het land.

Lodewijk beweerde dat hij alles gedaan had wat in zijn macht lag om de welvaart en de vrede in Vlaanderen te bevorderen. Hij had het volk tegen vele bedreigingen verdedigd. Lodewijk herinnerde de zwijgende mannen beneden hem er aan welke waterwegen hij allemaal geopend had, welke hij in goede staat van werking hield, kanalen die vóór zijn regering gesloten waren, verwaarloosd werden, en tot ontanding verlaten waren. Hij had de handel en de industrie bevorderd met veel wijze maatregelen.

‘Het volk van Gent heeft niet veel dankbaarheid getoond voor die goede maatregelen die ik nam voor de welvaart van de steden van Vlaanderen,’ klaagde Lodewijk van Male aan het einde van zijn toespraak. ‘De grote stad van Gent is in opstand gekomen tegen mijn betere intenties en goede regering. Ik vraag nu dat in de toekomst de goede stad van Gent zich zou onthouden van rebellie tegen mijn gezag, tegen het gezag van de graven van Vlaanderen. Daarom vraag ik u opnieuw de militie van de Witte Kaproenen te ontbinden. Zij vormen een permanente bedreiging voor de vrede en voor de regering van de graaf.’

Lodewijk van Male had langer dan een uur gesproken, maar hij had wel met bitterheid opgemerkt dat hoezeer hij ook de nadruk legde op zijn goede bedoelingen, de milities van de Witte Kaproenen daar beneden hem waren blijven staan in ijzige stilte. Ze stonden met grijnzende gezichten en spottende ogen, met lange trekjes aan de lippen. Grappen en enig sarcasme werden waarschijnlijk onder de mannen in de Vrijdagmarkt gefluisterd. Toen Lodewijk van Male zijn toespraak beëindigde, kreeg hij geen warm applaus. De Witte Kaproenen begonnen slechts luider te mompelen, zodat in plaats van enthousiaste toejuichingen slechts een dof gegons naar het balkon steeg. De milities voelden zich beledigd door de laatste woorden van de graaf. Lodewijk van Male vroeg dan aan de mannen naar hun werk terug te keren, maar de Witte Kaproenen bleven koppig in formatie staan. De graaf verliet de Vrijdagmarkt weer te paard. De menigte gevormd door de militiemannen bleven stijf ter plaatse staan, om de graaf verder te trotseren met spottende glimlachen op hun gezicht, en niemand groette hem toen hij wegreed.

Terwijl hij zijn paard naar het Gravensteen aanspoorde, dacht Graaf Lodewijk van Male, ‘de vrede werd ondertekend, verklaard, gezworen, maar er ligt geen vrede in de harten van de stadsmensen van Gent! Het waren verharde mannen en vrouwen die vandaag naar de Vrijdagmarkt kwamen! De vrede die we getekend hebben zal niet lang duren. Eenmaal wanneer ze hier beslist hebben dat ze me haten, kunnen ze niet meer veranderen. Ik zal hun nooit, nooit, nooit deze belediging vergeven! Ik zal me nooit overgeven aan hen. Ik zal hun kwade inborst en hun fierheid niet langer dulden!’

Iedereen die op die merkwaardige dag aanwezig was in de Vrijdagmarkt kon zien hoe kwaad de graaf naar zijn Gravensteen reed, en niet naar zijn onverdedigbaar maar mooier, nieuwer paleis aan de Ser Sanders Wal. Lodewijk van Male bleef nog vijf of zes dagen in de stad, en daarna reed hij door naar Beostenblij in de Vier Ambachten.

Een banket

Wij van de Pharaïldis families stonden met de schepenen en de andere hoogwaardigheidsbekleders in de Vrijdagmarkt. Nadien slenterden we langzaam naar de Brabantstraat, waar Boudin van Lake ons een banket had aangeboden. We slenterden omdat we over veel te praten hadden. Wanneer we in de Brabantstraat aankwamen, hadden bijna al de mannen en vrouwen van onze families zich verzameld in het van Lake huis, behalve de klerk Heinric Vresele. Heinric moest nog meerdere vergaderingen voor de stadsraden

organiseren, en had zich niet vrij kunnen maken. We hielden er trouwens meer en meer aan om onder elkaar te kunnen avondeten. We kregen eerst onze zoete wijn, een stuk vleesbrood, meer witte wijn, en slechts daarna kwamen wel alle tongen los. We zaten samen in de zaal van Boudin en hadden een goede tijd.

‘Het vertrouwen tussen Gent en de graaf is definitief gebroken,’ begon Jan de Hert. ‘Gent zal nooit nog houden van Lodewijk van Male, noch veel respect voor hem tonen. Lodewijk toonde ook duidelijk dat hij de houding van de Witte Kaproenen misprees, en ook Perneel misprees. Ik luisterde naar wat de Witte Kaproenen tot elkaar zeiden. Ze zeiden dat er geen vrede meer zou zijn, wat ook de Vrede van Doornik kon verklaren. Iemand aan wie dat allemaal niet zal bevallen, is Filips de Stoute. De woorden die Lodewijk vanaf zijn balkon gaf, klonken hol. De Witte Kaproenen, alle militia's, zeiden dat ze nu de spitsen van hun goedendags gingen slijpen! We zullen snel opnieuw ten oorlog trekken! Let op mijn woorden!’

‘De witte Kaproenen hebben goed werk geleverd met de verdediging van de stad,’ voegde Wouter de Smet toe, ‘maar nu regeren de Witte Kaproenen Gent met het zwaard, niet met het woord. Ze patrouilleerden de vorige dagen zeer opzichtig in de stad. Ze aarzelden niet aan te tonen dat zij het waren die Gent regeerden. Ze hielden me zelfs tegen op de kaaien van de Leie, en deden me uitleggen wie ik wel was. Ze leken verbaasd over de rijkdom van mijn klederen toen ik mijn mantel open trok. Ik was te opzichtig gekleed naar hun zin. Was ik een landeigenaar, een poorter van Gent of van ergens anders, een ridder? Ik had heel wat tijd nodig om uit te leggen wie ik was, waar ik woonde. Ik moest zelfs bewijzen dat sommige boten die te Tussen Bruggen lagen van mij waren. Een schipper die me gelukkig kende moest getuigenis komen afleggen over wie ik was. De wrevel tussen de steden en de heren van Vlaanderen loopt nog steeds hoog op.’

‘Het ergste wat we nu konden doen,’ wierp Clais de Hert tussen, ‘is te tonen dat we gescheiden opinies hebben. Ik ook geloof dat het einde van deze geschiedenis nog niet bereikt is. We moeten echter onze schepenen en onze hoofdmannen blijven steunen. Op het ogenblik dat wij publiekelijk toegeven hoezeer we verdeeld zijn in Gent, hoezeer wij, de handelaars, de nieuwe macht in Gent vrezen, wel, des te eerder zal Gent aangevallen worden. Des te meer riskeren we onze vrijheden en onze oorkonden te verliezen, waaronder ook die betreffende de vrijheid van handel en de vrijheid van regering.’

‘Ik hoorde dat de poorters van de stad zich al voorbereiden op nieuwe conflicten,’ voegde Boudin van Lake toe. ‘Ik hoorde dat ze voorstellen om de nodige fondsen te heffen om de militia's weer samen te roepen. Omdat de schatkist leeg is, vraagt Gent geld van de rijken. Ze zullen naar ons om geld komen smeken, om er hun veldtochten mee te betalen. We moeten hopen op leningen aan de stad, maar ik vrees dat we het geld dat we nu inleveren nooit zullen weerzien. We dachten dat we ons ver konden houden van de steun aan de Witte Kaproenen en aan de andere militia's. We dachten dat we onze eigen wegen konden gaan alsof we niets te maken hadden met het conflict. Die dagen zijn voorbij! We zullen gedwongen worden een zijde te kiezen.

De rijkere poorters zijn al bezig om geld, juwelen, zilveren platen, en zo verder, te verzamelen om bij te dragen tot de verbetering van de verdediging van de stad. Als wij, elk van ons, geen belangrijk bedrag afdragen, dan zullen we als vijanden van Gent beschouwd worden en als aanhangers van dat lelijk monster dat de graaf van Vlaanderen genoemd wordt! Ik stel voor dat we inderdaad ook een contributie zouden inleveren, maar slechts het minimum toegeven. Ik moet zeggen dat ik meer sympathie voel voor de graaf dan voor Jan Perneel. Perneel kan ons in de afgrond insleuren! Die man is onbekwaam tot wijs leiderschap! Hij bezit niet de minste militaire kennis. Misschien heeft hij de talenten om te regeren, maar ik betwijfel zelfs

dat. Ik hoop ook at jullie opgemerkt hebben welke rol onze vriend en Pharaïldis lid Heinric Vresele gespeeld heeft in het conflict. Hij is de betere strategos. Hier is een man die weet hoe te leiden, wat ook een vreemd karakter hij moge hebben. Hij houdt zich op de achtergrond, zoals een goede klerk moet doen, maar ik vraag me af wat hij denkt over de gebeurtenissen. Hij is iets aan het brouwen met een kleine groep mannen, onder wie ik Filips van Artevelde opmerkte!’

‘Wie weet?’ antwoordde ik. ‘In elk geval, ja, moeten we enige fondsen opofferen aan de stad. We moeten tonen dat we goede burgers van Gent zijn, maar niet half zo rijk als sommigen geloven. We moeten niet hopen om enige winst uit dat geld te halen. De truc is om niet meer te verliezen dan we kunnen winnen. We moeten de fondsen die we afstaan aan de stad beschouwen als een investering, als een verzekering om verder te kunnen doen wat we gewoonlijk doen.’

‘Correct,’ concludeerde Martin Denout.

Ser Martin Denout was vet en tevreden geworden, zoals het een grote heer betaamt. Hij wou liefst dit vervelend onderwerp gesloten horen. Hij toonde zich echter ook scherpzinnig.

‘Gent blijft onze stad, vrienden. Maar in Gent vindt niemand ooit vrede! Ik stel voor dat we ook naar elders kijken.

In de Domeinen tak houden we onze reserves intact. We konden meer velden en weiden kopen nabij Antwerpen! Het is perfect mogelijk om vanuit Antwerpen handel te drijven in plaats vanuit Gent! Antwerpen heeft geen bankierstraditie. Ze is niet meer dan een groot dorp, maar het is vredelievend land! Meer en meer Joden komen naar Antwerpen om er zich te vestigen. Ze brengen nieuw geld mee, en ik wil wel de neuzen van de Joden volgen! Geloof me, Antwerpen zal zich fel ontwikkelen! Ze heeft een uitstekende haven. De ganse stad is een haven! De schepen kunnen tot ver de stad in varen.

Gent ligt te zeer steeds in conflicten, naar mijn gevoel, te zeer ook in conflict met Brugge. Alles wat we willen doen, kunnen we ook doen vanuit Antwerpen. Brugge is natuurlijk de plaats waar we moeten zijn, om handel te drijven, om de nodige relaties te vinden, om snel en goedkoop geld te vinden voor investeringen, hoewel we meestal investeren met onze eigen fondsen. Antwerpen is de plaats om naar te kijken! Er is niets op tegen om zowel vanuit Antwerpen als vanuit Gent te werken, te genieten van de voordelen van de graanstapel, maar ook handel te drijven vanuit Antwerpen, en toch overeenkomsten af te sluiten met Gent en met Brugge.’

‘Ik ben het daarmee volledig eens,’ knikte Boudin Vresele. ‘Ik ben akkoord mat wat Boudin van Lake voorstelt. Ik houd van wat Martin zegt. Laten we onze Investeringstak splitsen. Kunnen jullie allen, Pharaïldis mannen, het er mee eens zijn om een kantoor in Antwerpen te openen, geleid door Boudin van Lake? Dit is werk voor een jongere man! Wij, Boudin van Lake en ik, wij zullen nog steeds onze investeringen globaal beheren, maar Boudin zal een handelshuis oprichten voor de Pharaïldis in Antwerpen, en dat een tijdje leiden. We kunnen later wel evalueren hoe goed hij het daar doet, en hij kan ons de opportuniteiten uitleggen die Antwerpen biedt, alsook de gevaren.’

‘Ik vind dat ook een interessante evolutie. Akkoord,’ zei dan Alise van Lake. ‘Clais kan even goed zijn schippershandel vanuit Antwerpen verder zetten eerder dan vanuit Brugge, waar iedereen nu op onze vingers kijkt. We zullen moeten investeren in betere kaaien opdat onze grootste zeekoggen er zouden kunnen aanleggen, maar ik men dat het steeds beter is onze eieren in meer dan één mand te leggen, in Gent én in Antwerpen, beter dan slechts in één mand.’

Dat waren wijze woorden van een vrouw met zulke fijne intuïtie als we wisten dat Alise van Lake had. We werden het eens om een nieuw bedrijf te openen in Antwerpen voor de Pharaïldis Investeringsmaatschappij.

‘Ik vraag me af hoe Graaf Lodewijk van Male nu denkt over Vlaanderen en over de steden,’ vroeg Wouter de Smet.

Het antwoord op die vraag zou ons gegeven worden, wisten we allen, door de zuster van Wouter, door Heyla.

Lodewijk van Male

Onze beminde Heyla de Smet hoorde het antwoord op de vraag van haar broeder enkele dagen later. Heyla was nu een wondermooie matrone, een vrouw met luxueuze vormen, met nog steeds een zeer mooi, hoewel iets ronder gezicht. Ze was zo schoon als een zeldzame bloem in de winter. Ze was aan het luisteren naar wat haar minnaar, Graaf Lodewijk van Male, haar aan het vertellen was.

Het vuur knetterde in de grote haard van het kasteel van Beostenblijje en laaide plots hoog op om de zaal te verwarmen. Lodewijk pokerde in het vuur. Buiten was het zeer koud, deze winter. De velden van Axel waren bedekt met een wit sneeuwtapijt. Lodewijk van Male was nog nauwelijks door de wegen van de Vier Ambachten te paard geraakt, maar hij durfde door alle weer en wind rijden om naar zijn minnares te komen. Heyla de Smet hield van dit seizoen omdat het haar kleuren en haar schoonheid benadrukte, alsook de warmte van haar lichaam en van haar stem. Ze droeg altijd de hardste, meest levendige kleuren in de winter, in tegenstelling tot hoe vele andere vrouwen zich kleedden in herfst en winter. Ze zat nu als een heilige, de handen gevouwen, in een brede zetel naast de haard, een herdershond aan haar voeten.

Lodewijk van Male was eveneens een indrukwekkende figuur geworden, een man in de kracht van zijn leven. Nu, echter, beefde hij alsof hij het koud had in zijn meerdere lagen van wollen klederen. Zijn kragen en mouwen waren afgezet met hermelijn. Zijn borst en vingers bleven versierd met juwelen. Hij stapte zenuwachtig heen en weer. Hij verwarmde zijn lichaam, want hij was pas net aangekomen. Hij praatte meer tot zichzelf dan tot Heyla, zoals zijn gewoonte was op Beostenblijje, maar hij wist wel dat Heyla aandachtig naar hem aan het luisteren was en haar commentaar zou geven. Hij had deze welwillende aandacht van Heyla opgezocht, wenste haar interesse, en hoopte op een occasionele kreun of zucht of lach die evenveel scepticisme, goedkeuring of afkeuring en genoeg zouden betekenen. Heyla toonde zo dat ze gehoord had wat hij zei. Hij keek dan naar haar om te zien of ze knikte of een grijns van twijfel trok, of ze haar hoofd in verbazing bewoog, zijn spijtig lot bejammerde, of hem een warme, soms medelijdende blik toewierp van onder haar lange wimpers, met een hoofdje dat schuin gehouden werd in bewondering. Slechts dan voelde Lodewijk zich in veiligheid en ergens thuis. Hij werd toch door iemand begrepen in deze wrede wereld!

Lodewijk van Male was wanhopig, maar hij bleef koelbloedig zoals steeds over wat er gebeurd was. Hij voelde zich droevig en uitgeput, niet van de rit door de grote sneeuwvlakte, maar omdat hij zich misprezen en onbegrepen voelde door zijn volk.

‘Ik wou nooit iets anders doen dan het goede en het beste voor mijn volk in Vlaanderen en voor de steden,’ klaagde Lodewijk, zich ellendig voelend.

Hij wandelde heen en weer, en hield zijn handen gekruist samen achter zijn rug. ‘Hoe weinig geven ze me iets terug voor alles wat ik hen gegeven heb! De verdomde milities van Gent vertikten het zelfs me te groeten! Ze toonden me niet het minste respect. Kijk waar ik ben! Ik

wou dat Vlaanderen me liefhad. Ik heb zoveel voor hen gedaan! Nu misprijzen ze me, alsof ik het gevaarlijkste monster op aarde ben. Ze hadden niets liever gewild dan hun milities op me te gooien, me de keel door te snijden of me terug naar Frankrijk of naar de hel te duwen, om dan Vlaanderen opnieuw te beheren vanuit hun drie steden en onder hoofdmannen die niet meer dan gespuis zijn. Alles wat ik deed om de steden een zachte en stabiele regering te geven door een goede heer, ligt in duizend stukken aan mijn voeten, zoals een kostbare vaas die op de vloer aan diggelen geworpen werd. Ik ben de vijand van mijn volk! Dat is hoe ze me zien!

En dat allemaal begon over een zeer kleine taks voor een toernooi, in te richten in een stad die zo rijk is als Croesus! Mijn toernooi had hen veel meer glorie, faam en winst opgeleverd dan de taks hen had kunnen kosten.

Ik bevind me opnieuw op het punt waar ik stond toen ik een jongen van zestien was en ik Vlaanderen betrad als de nieuwe graaf! Mijn gezag is verdwenen. Ik riep Filips de Stoute bij als mijn erfgenaam en schoonzoon, maar al mijn macht en gezag is thans overgegaan naar de hertog van Bourgondië, naar het hof van Frankrijk. Filips de Stoute heeft die schaamtevolle Vrede van Doornik achter mijn rug afgesloten door rechtstreeks met de steden te onderhandelen zonder me in de besprekingen te betrekken. Het is nu naar Filips dat de steden trekken, niet meer naar mij! Ze zijn zo vlug vergeten dat ik hen Mechelen en Antwerpen en Dendermonde gegeven heb, en het kanaal tussen Gent en de zee in de monding van de Schelde, en nog zoveel andere grote werken meer. Hoe ondankbaar zijn de mensen! Ze hebben me verworpen zoals een rotte appel.

De echte overheerser van Vlaanderen is nu al Filips de Stoute, lang vóór het zijn tijd daartoe is. Denkt hij misschien dat ik al dood ben? Hij handelt alsof hij Vlaanderen al geërfd heeft! Die man handelt alsof hij de koning is! De echte meester is nu de grote hertog van Bourgondië! Ik moet maar de tweede rol spelen, de rol die Filips zich verwaardigd heeft me toe te staan. Ach, hoe wreed is dit onverdiend, onrechtvaardig lot! Maar die van Gent vergissen zich ook! Ik kan slechts een paar duizend mannen tegen hen in het veld brengen. Wanneer Bourgondië tegen Gent optrekt, dan zal het zijn met het leger van Frankrijk, met tien- of twintigduizend strijders! Dat zal pas een probleem zijn voor Gent!

Heyla had de tirade met veel zuchten aanhoord.

‘Word toch kalm, Lodewijk,’ fluisterde Heyla. ‘Je zou Filips de Stoute moeten bedanken omdat hij je ter hulp is gesnel. Is hij niet je schoonzoon? Het is toch niet verkeerd dat zijn imago al zo goed gevestigd is in Vlaanderen. Op een dag zal hij toch het land moeten regeren! Het is goed dat hij nu al wat van zijn gezag laat voelen. Het is niet nodig om bitter te worden over iets waarmee je gelukkig zou moeten zijn. Is niet wat er gebeurd is wat je steeds al voor Filips wou? Hij heeft het beheer van Vlaanderen niet overgenomen! Hij is je slechts ter hulp gekomen. Hij heeft je gezag over Vlaanderen niet verminderd. Hij heeft het gezag van de graven hersteld door de macht van Frankrijk te tonen. Jij en je hofraad beheren het graafschap nog steeds! Je zou dankbaar moeten zijn dat de vrede hersteld is. Bewaar de vrede, nu, en regeer met matiging en barmhartigheid. Onze Heer zegt dat we beloond zullen worden voor goede daden. Tevens, worden we niet ouder, Lodewijk? Geniet van het leven! Geniet van je kinderen! De jongens zijn goede ridders, onze dochters zijn mooi en pittig. Je hebt ook wat gemoedsrust verdiend!’

Lodewijk van Male dacht na over wat Heyla gezegd had. Hij ging naar haar toe, knielde, legde zijn hoofd in haar schoot, en zij streelde teder zijn verwarde haren.

‘Ja, ja,’ gaf hij toe. ‘We worden oud. Je schoonheid vermindert echter niet! Je blijft het enig levend wezen waar ik van houd, de enige die weet hoe me te troosten, en die me nog bemint. Het is waar dat we mooie kinderen hebben, nietwaar?’

‘Natuurlijk,’ gaf Heyla terug. ‘Knies en erger je toch niet zo veel, Lodewijk! Probeer wat meer grootmoedig te zijn. Het is niet nodig zoveel mannen in de steden ter dood te brengen. Door hen te doden maak je dat alle anderen je des te meer haten. Toon dat je een grote graaf kunt zijn. Houd je hof in toom! En voor de rest, geniet van het leven! Geef de vrede die nu weer ingezet is een kans. Je zult zien, vroeg of laat kruipen de wispelturige Gentenaars wel terug naar je. Je bent hun vader, niet een donker monster.’

‘Misschien heb je gelijk,’ zocht Lodewijk nieuwe hoop. Hij bleef echter pessimistisch gezind gedurende zijn heel verblijf te Beoostenblijje.

De zorgen van Lodewijk van Male waren nog lang niet ten einde! In dezelfde maand van december van 1379, riep Koning Karel V hem naar Parijs om verantwoording te komen afleggen. De boodschapper die te Male aankwam toonde openlijk zijn verachting toen hij de koninklijke brief aan de graaf overhandigde.

Lodewijk was zich bewust van enkele fouten die hij bewust verricht had en die het Frans hof op hem boos kon hebben gemaakt.

Lodewijk had in zijn kasteel te Male toevlucht en bescherming gegeven aan Jan van Montfort, de hertog van Bretagne, en dat gedurende een redelijk lange periode. In de maand december van 1379 had een Frans koninklijk gerechtshof Jan van Montfort gedagvaard om zijn handelingen tegen de koning van Frankrijk uit te komen leggen. Montfort daagde niet op. Zijn titel van hertog van Bretagne werd prompt door het hof verbeurd verklaard. Vanaf dan had Montfort nog meer dan voordien samengezworen met Engeland en met de graaf van Vlaanderen. Montfort verborg zich een tijdje in Vlaanderen. Hij werd nu beschouwd als een vijand van Frankrijk. Montfort was echter familie van Lodewijk van Male. Hoe kon Lodewijk geweigerd hebben toevlucht te verlenen aan iemand van zijn familie? Was hij geen man van eer?

Dan was er nog de zaak van Pierre de Bournezeaux. Het Frans koninklijk hof had die ridder op een missie gezonden naar Schotland. Bournezeaux was naar Sluis gereisd om daar aan boord te gaan van een schip dat naar Schotland voer. Ridders van Vlaanderen hadden hem daar onderschept, hem eerder ruw behandeld dan zacht, en hem ten slotte naar Male gebracht. Lodewijk had Bournezeaux ontvangen in het bijzijn van Montfort. Hoe werd Lodewijk verondersteld te weten waarom Bournezeaux naar Vlaanderen was gezonden? Lodewijk had de man te Male verweten zijn geloofsbrieven niet te hebben voorgesteld aan de graaf van Vlaanderen. Lodewijk voelde zich beledigd en meende dat het hof van Parijs hem geen respect had betuigd. Bournezeaux protesteerde lang en hevig. Hij werd wel goed verzorgd gedurende de rest van zijn verblijf, maar de Engelse spionnen in Brugge, misschien via Montfort ook, hadden wind gekregen van de zaak, en de zending van Bournezeaux was gecompromitteerd, het geheim openbaar. De ridder was naar Parijs teruggekeerd, waar hij in de meest strenge bewoordingen gesproken had over de onheuse behandeling door de graaf van Vlaanderen.

Jan van Gistel, een goede vriend van Lodewijk, was aanwezig geweest aan het hof van Parijs. Hij had Lodewijk hartstochtelijk verdedigd met zeer fijn gekozen, gepaste zinnen. De koning had echter van Gistel doen zwijgen, en hij had getoond hoe boos hij werd met die ganse zaak.

Lodewijk van Male draalde dus om naar Parijs te rijden. Zijn moeder, Margareta van Artois, hoorde van zijn nood. Ze stelde voor haar zoon te vergezellen. Wanneer Male en Margareta uiteindelijk in Parijs aankwamen, had Koning Karel V blijkbaar al vergeten waarom hij kwaad was geweest. Lodewijk van Male had ook een mooi bedrag bijgedragen aan de koninklijke schatkist. Lodewijk werd warm onthaald aan het hof. Hij gebruikte de gelegenheid om steun te vragen voor zijn strijd tegen de Gentse Opstand.

Die zaak droeg de sympathie weg van Koning Karel V. De koning vreesde ook voor nog opstanden in zijn koninkrijk, naar het voorbeeld van Gent. Koning Karel was echter niet geneigd om een veldtocht te voeren in Vlaanderen. Misschien waren zijn geldkoffers toch weer leeg.

‘Is de vrede niet opnieuw ingesteld?’ vroeg Karel langs zijn neus weg, kijkend naar de zijde van Hertog Filips van Bourgondië. Filips de Stoute boog het hoofd. Hij wist al hoe vluchtig de stemming in Vlaanderen kon zijn, en hoe broos zijn vrede.

Graaf Lodewijk van Male bleef enkele dagen aan het hof van Parijs. Daarna keerde hij weer naar Vlaanderen, maar hij stopte in zijn stad Lille, in Rijssel, en bleef daar met zijn hof.

De tweede oorlog van Gent. De Slag van Woumen. 1380

De Vrede van Doornik, de Vrede van de Twee Gezichten, duurde zelfs geen drie maanden! Ze werd niet gebroken door de graaf, en zelfs niet, verbazingwekkend genoeg, door Jan Perneel en zijn Witte Kaproenen van Gent. Ze werd, niet onverwacht, gebroken door de broeder van de gedode baljuw van Gent, door Olivier van Outryve.

De ridder Olivier van Outryve vond het zijn plicht de dood van zijn broeder Roegier te wreken. Hij verdroeg de belediging niet die door de Gentenaars aan zijn familie gedaan was. De plicht tot wraakneming hield hem 's nachts wakker. Hij keek achterdochtig naar iedereen die een vreemd gezicht naar hem trok. Hij geloofde dat die man of vrouw dan aan het overwegen was welke lafaard hij wel was. De manier waarop hij zijn bloeddorstigheid bevredigde, en zijn nooit aflatende haat voor de poorters van Gent, was verbijsterend.

Ten noorden van Gent, buiten de stad, versperden van Outryve en een groep van een vijftigtal ridders de Schelde. Ze hielden ongeveer veertig schepen tegen die met goederen beladen naar Ten Bruggen voeren. Van Outryve en zijn ridders namen de boten in beslag, vernielden de meesten, plunderden de ladingen, en brachten alles wat waarde had over op ossenwagens, die ze naar de dichtstbijge steden – maar niet naar Gent – brachten, om daar de goederen te verkopen. Daarna martelden ze de schippers.

De daad was duidelijk gericht om in de eerste plaats de schippersgilde van Gent te beledigen en te teisteren. De ridders vonden dat de Gentse schippers verantwoordelijk waren voor de vernederingen die de graaf en de vorige baljuw hadden moeten lijden. De weerwraak van Olivier van Outryve was verschrikkelijk, een daad van ongehoorde wreedheid. De ridders sneden de handen van de schippers af en ze staken de ogen uit van al hun gevangenen, behalve van één man. Daarna zonden ze de schippers op weg, te voet, langs de rivier, geleid slechts door de ene man van wie de ogen niet uitgestoken waren. De ridders zonden de arme schippers weer naar Gent om hun verhaal te kunnen vertellen. Enige van de ongelukkige gildeleden bereikten zelfs niet Gent. Twee mannen stierven onderweg aan het verlies van bloed, want hun armen eindigden slechts op stompen, en hun oogkassen waren leeg en bloedden over hun wangen.

Een zeer troosteloos zicht werd dus aan de mensen van Gent getoond! De mannen werden nadien wel goed verzorgd in de hospitalen van de stad, maar de geschokte families eisten wraak van de schepenen, wraak op de broeder van de baljuw. Een luid gebrul van afgrijzen en van wraakkreten, ook van afkeer, stegen uit de pleinen van Gent.

De gilden, de handelaars, de lakenhandelaars, de wevers, de schippers, iedereen, gaf Graaf Lodewijk van Male de schuld van de afgrijselijke verminking van de vrije poorters van Gent. De schepenen konden de oorlogskreten niet doen stoppen. Het volk wou weerwraak! Jan Perneel, de opperhoofdman, riep de Witte Kaproenen en de milities van de stad bijeen. Met de andere hoofdmannen en met het leger marcheerde hij de stad uit in volle panoplie van wapens en bepantsering.

Het nieuws van de verminkingen bereikte ook de andere steden van Vlaanderen, en die begaven zich op hun beurt op mars om Gent te begeleiden.

Er kwamen ook veel oproepen tot voorzichtigheid in de steden. In het leger van Gent marcheerden bijna alleen de milities van de wevers van de steden van Vlaanderen. De andere gilden aarzelden om de kostbare vrede op te offeren voor de Gentse schippers en wevers. De wevers, echter, steeds de grootste zorg van Graaf Lodewijk van Male gedurende bijna gans zijn leven, konden niet gestopt worden. Hun onbevreesde milities marcheerden vooruit in grote aantallen!

Jan Perneel en vijfhonderd mannen van Gent begonnen onmiddellijk alweer Oudenaarde te belegeren, de plaats met het grootste garnizoen van de strijders van de graaf. De Witte Kaproenen verrasten ditmaal het garnizoen! De milities van Gent braken twee poorten af, en doodden de bewakers. Ze vernietigden daarna een deel van de muren in de richting van Gent. De Witte Kaproenen namen bezit van de stad en plaatsten troepen rond en in Oudenaarde.

Terwijl het beleg van Oudenaarde nog bezig was, marcheerden de Gentse hoofdmannen Arnout de Clercq en Jan Boele van Ieper naar Brugge, terwijl de hoofdmannen Rasse van Herzele en Pieter van den Bossche naar Kortrijk trokken.

Wanneer Jan Boele en Arnout Declercq aankwamen op een kruispunt op hun weg naar Brugge, stelde Jan Boele voor de weg naar Torhout in te slaan in plaats van die naar Roeselare te nemen. Ze deden dat. Op die weg ontmoetten ze echter een sterke strijdkracht van troepen van de graaf. Ze raakten slaags met de strijders van de graaf, en ze werden roemloos verslagen. Boele en de Clercq ontsnapten.

Toen Jan Boele met zijn troepen naar Gent weerkeerde, werd hij tot verrader uitgeroepen. Hij zou zijn Gentenaars met opzet in de armen van de ridders geleid hebben. Die ridders hadden een hinderlaag gelegd voor de Gentse troepen. Jan Boele werd de zondebok voor de nederlaag van de Gentse milities. Hij werd terechtgesteld in Kortrijk.

Lodewijk van Male hoorde snel van het verlies van zijn laatste stad in Vlaanderen. Oudenaarde was een strategisch belangrijke aanvalsplaats voor een mogelijke invasie van Vlaanderen, vanuit de richting van Frankrijk. Hij brulde zijn woede uit in de zaal van zijn kasteel te Lille. Hij zond hovelingen weg om te gaan praten met Gent. De berichtgevers van de graaf verweten de stad de Vrede van Doornik geschonden te hebben, de vrede die afgesloten was met de hertog van Bourgondië. De schepenen van Gent konden gemakkelijk die beschuldiging afwijzen door de verminkte schippers te tonen. Ze gaven als tegenargument dat Lodewijk van Male geweten moest hebben van de strafexpeditie van zijn ridders, van Olivier van Outryve. De graaf had zich akkoord verklaard met de gruwelijke verminking van de vrije poorters van Gent! De bodes moesten onverrichterzake terugkeren naar de graaf. Ze werden echter snel teruggezonden. Graaf Lodewijk eiste Oudenaarde weer op!

Onderhandelingen werden verder gezet in Gent met als uitgesproken doel de vrede te herstellen. Voor Gent werden de gesprekken geleid door mannen die de zaak van Gent werkelijk steunden, maar toch ook door mannen die de graaf goed gezind waren. Dit waren de

poorter-ridders Simon Bette, Gilbert de Grutere en Jan van der Zickele. Dit liet gemakkelijker besprekingen toe.

De gesprekken tussen de schepenen en de vertegenwoordigers van de graaf lukten ook! In een laatste overeenkomst vergaf de graaf opnieuw Gent, maar hij bleef Oudenaarde opeisen. De schepenen van Gent beloofden de stad te overhandigen. Jan Perneel zou uit Gent verbannen worden, op voorwaarde dat de graaf ook Olivier van Outryve zou verbannen, de man die zo wreedaardig Gent beledigd had. De bevolking van Gent kon al evenzeer geschokt zijn door de wraak van de broeder van de vroegere baljuw, als door de weerwraak die door de Witte Kaproenen op Oudenaarde genomen werd.

De verbanning van Jan Perneel was geen groot probleem in Gent. Perneel had al veel gezag in de stad verloren. Hij was nooit de enige man in bevel geweest. Jan Perneel werd gevangen genomen door de Gentse milities en door de mannen van de graaf. Hij werd naar de grens van het kwartier van Gent gebracht, maar daar in vrijheid gesteld. Van Outryve werd eveneens zonder medelijden door de graaf verbannen.

Met deze gebeurtenissen had Olivier van Outryve vrijwel zijn verschrikkelijke wraak volledig gekregen, maar hij was er voor bestraft. Gent had wraak genomen op Oudenaarde. Graaf Lodewijk van Male had echter nog geen genoegdoening en wraak gekregen. Hij kon de zaken niet op hun beloop laten. Toen Oudenaarde weer in zijn handen was, herstelde hij de poorten van de stad, versterkte de muren, en hij plaatste er een garnizoen dat nog groter was dan het vorige. De muren van Oudenaarde werden zwaarder bewaakt dan vroeger. Daarna vervolgde hij Jan Perneel die hem zoveel malen al beledigd had.

Jan Perneel had zijn toevlucht gevonden in de stad Ath in Henegouwen. In april van 1380 vroeg Graaf Lodewijk van Male aan Hertog Albrecht van Beieren, de gouverneur van Henegouwen, om drie leiders van de Gentse Opstand aan hem uit te leveren. Albrecht had inderdaad Jan Perneel, Willem de Scopele en Hanin dou Wiele genaamd Wielkin, reeds gevangen genomen. Hij overhandigde die nu aan Lodewijk van Male. De graaf beloofde als tegenprestatie om ook bannelingen van Henegouwen terug te zenden, op dezelfde wijze als Albrecht hem geholpen had.

Jan Perneel en de twee andere leiders van de Witte Kaproenen werden in de ketens geslagen en naar de graaf van Vlaanderen gebracht door Henegouwse ridders. De ridders van het hof van Lodewijk van Male plaatsten Perneel op het wiel, braken elk been in zijn lichaam door de beul hem met een ijzeren staaf te doen afranselen, en daarna vierendeelden ze de vroegere opperhoofdman. De wraak van Lodewijk van Male schokte opnieuw gans Gent.

Graaf Lodewijk van Male had nu wel zijn weerwraak genomen op Gent, maar met die daad sprong de oorlog tussen Vlaanderen en de graaf weer vurig op! Teveel mensen in de steden waren vol afschuw gebleven over de wreedheid van hun tegenstanders.

De rest van het jaar 1380 zou een ontzettende reeks van schermutselingen, zelfs veldslagen, zien. De grafelijke legers verwoestten steden in het platteland van Vlaanderen. De twee strijdende partijen, de graaf en Gent, kenden successen en verliezen. Tijdens het gans jaar keerde Lodewijk van Male niet eenmaal terug naar Beoostenblize. Hij moest steeds in bepantsering blijven, zijn troepen leiden, en van de ene plaats naar de andere rijden met zijn ridders en hun strijders. Vlaanderen stond in vuur en vlam!

In april 1380 beëindigde Graaf Lodewijk van Male de versterkingen van Oudenaarde. Met een andere, eerder beperkte strijdmacht, reed hij naar Ieper, één van de drie grootste steden

van Vlaanderen. Lodewijk nam dan echt het initiatief in de oorlog! Hij hoopte dat na de afschrikwekkende dood van Jan Perneel Gent beroofd was geworden van een oorlogszuchtige, impulsieve, maar geïnspireerde leider.

Zijn ridders verwoestten eerst het land van Ieper. Boeren en landarbeiders die in de velden werkten, werden gedood. De velden van Vlaanderen zouden daar onbezaaid blijven, een ramp voor de landbouw rond de stad.

Lodewijk van Male kon ook de verdediging van Ieper zelf verrassen. Hij trok onverhoeds Ieper binnen aan het hoofd van zijn troepen, en stelde vervolgens honderden gildeleden terecht. Velen van die mannen waren wevers en volders. Male strafte de stad zo om zich snel bij Gent gevoegd te hebben in de oorlog van vóór de vrede van Doornik. Van een vriendelijke man die zijn hoofd vol had met wellicht naïeve, maar toch de beste bedoelingen voor zijn volk, was Graaf Lodewijk van Male nu door haat omgevormd tot een bloedlustige wolf die zijn land en zijn onderdanen geselde. Ondanks de privileges van de stad werden honderden vrije poorters van Ieper afgeslacht.

Na de inname van Ieper bracht Graaf Lodewijk van Male zijn ridders veilig terug naar Lille. Hij vreesde een militaire reactie van Gent.

Gent lag echter in verwarring! De schepenen hadden vooral diplomatieke problemen aan het hoofd.

De schepenen van de stad vreesden vooral het bondgenootschap tussen Lodewijk van Male en de graaf van Hengouwen. Ze zonden brieven naar Henegouwen, om de graaf te verzoeken zijn ridders uit de oorlog terug te trekken. Henegouwen weigerde om dat te doen. De schepenen kondigden daarop het bevel af tot de verbeurd verklaring van alle bezittingen die de edellieden van Henegouwen bezaten in het kwartier van Gent.

De schepenen zonden ook brieven naar Koning Karel V om hem te verzekeren dat de oorlog in Vlaanderen niet gericht was tegen de Franse opperheer, doch slechts tegen de kwade, wrede regering van hun graaf. Gent hoopte daarmee de Graaf Lodewijk van Male te isoleren, en de koning ervan te weerhouden om versterkingen te zenden naar Lodewijk van Male. Koning Karel V was heimelijk blij met die ontwikkeling van de gebeurtenissen. Hij had nog helemaal niet de arrogantie die Lodewijk van Male getoond had tegenover de troon vergeven en vergeten. In het bijzonder nam hij de keuze van Male voor de paus van Rome in plaats van voor de paus van Avignon als een persoonlijke belediging op.

Een nieuwe hoofdman rees toen op in Gent. Pieter van den Bossche leek de meest bekwame man en de man met de meeste ambitie om de stad in haar militaire veldtochten te leiden. Pieter was één van de hoofdmannen die samen met Jan Perneel gekozen werden om de milities van de stad te leiden. Hij nam nu over van Perneel. Hij ook sprak zich uit tegen de edelen van Gent, tegen de mannen van wie iedereen wist dat ze aanhangers waren van de graaf en de koning. Na een opruiende toespraak in de Vrijdagmarkt, stuurde hij ook en opnieuw de Witte Kaproenen en het gepeupel tegen de huizen van de ridder-poorters. De mensen liepen de markt uit en plunderden weer de huizen van de ridders.

Ondertussen probeerde Gent ook minstens een deel van haar milities opnieuw op de been te brengen voor een offensief tegen Lodewijk van Male. De vijandelijkheden begonnen met de vernietiging van de kastelen van de trouwe aanhangers van de graaf.

Op dat ogenblik vreesden wij, de Pharaïldis mannen, dat de milities van Gent de Vier Ambachten zouden in marcheren om Beostenblijje, Nieuw Terhagen en het kasteel van Westdorp aan te vallen. Gelukkig bleven de troepen van Gent niet te ver van de stad, en ten westen en ten zuiden ervan. De Vier Ambachten bleven min of meer onbekend gebied voor de

inwoners van Gent! De oorlog werd niet in alle ernst uitgevochten in de Vier Ambachten en in het Land van Waas. We bleven in veiligheid.

Goed nieuws kwam naar Gent van de stad Ieper. De gilden in die goede, moedige stad bewezen hun merkwaardige hoedanigheid om uit een bloedbad te kunnen oprijzen zoals de Phoenix van de oudheid. Enige ridders van de graaf waren te Ieper achtergelaten om de controle over de stad te bewaren. De wevers en de volders hadden echter weer de wapens gegrepen. Ze waren door de stad gelopen, en ze hadden het garnizoen van de graaf bevochten. Na wilde wreedaardigheden werden de ridders verdreven uit Ieper. Zelfs de deken van de kleinere gilden van Ieper keerde zich tegen de overheersing door de landeigenaar-poorters. De militie van Ieper trokken dan op naar Poperinge, om ook daar de ridders te verdrijven. De edellieden verlieten ijlings de stad.

Ondertussen had Gent opnieuw de strategische stad van Dendermonde ingenomen en de vaart op de Schelde bevrijd. Gent en Ieper coördineerden hun acties, om een groter leger te vormen dat Brugge kon bedreigen.

In Brugge hadden er gelijkaardige opstanden plaats gehad als in Ieper. De wevers en de volders bevochten er de mannen van de graaf. Hier echter, hadden de edellieden een bredere basis in de handelaars, in de lakenhandelaars en in de andere kooplui. Ze konden de bovenhand houden. Ze konden het echter slechts nauwelijks uithouden tegen de gilden, zodat ze boden uitzonden naar Lille om Graaf Lodewijk van Male te smeken hen met troepen te komen helpen. De middelen van Graaf Lodewijk van Male waren echter uitgeput.

Een klein contingent van Witte Kaproenen was reeds te Brugge aangekomen, maar die ook werd op het nippertje verdreven door de wanhopige rijkere poorters van de stad. De partij van de graaf kon dus ternauwernood toch Brugge blijven beheersen, al was dat ook al omdat een deel van de militie van de wevers de stad uit was getrokken om Gent en Ieper te helpen tegen Oudenaarde en Dendermonde. De wevers en de volders bleven in de minderheid in de gilden van Brugge. De gilde van de Hanze was te machtig. De kleinere gilden van de stad, waaronder vooral de landeigenaar-poorters, de rijke handelaars en de kleinere ambachten die van de lakenhandel leefden, bleven tegenstand plegen tegen de wevers en de volders.

Wanneer aan het einde van 1380 het grotere leger van de Gentse militie dan toch in het zicht van Brugge kwam, vonden de hoofdmannen de stad stevig in de macht van de ridders van de oude geslachten. Ook de kleinere steden en de dorpen rond Brugge, in de kasselrij van het Brugse Vrije, bleven overheerst door de heren en hun strijders. Die kleinere troepen teisterden het leger van Gent nabij Brugge.

Op dat ogenblik kwam weer slecht nieuws voor Gent uit Ieper! De edellieden hadden de stad heroverd. Ze hadden kunnen gebruik maken van de afwezigheid van vele mannen van de militie van de wevers, die uit Ieper vertrokken waren om Gent te helpen in haar campagne tegen Brugge.

De gebeurtenissen volgden elkaar dan uiterst snel op! Twee van de drie grootste steden van Vlaanderen, Ieper en Brugge, hadden zich verklaard voor de graaf op dat ogenblik. Gent vond zich meer geïsoleerd dan ooit.

De oorlog voor Vlaanderen ontwikkelde zich evenwichtig voor de beide vechtende partijen, voor de graaf en voor de strijdkrachten van Gent.

In Brugge wou Graaf Lodewijk van Male een wapenstilstand toestaan. Hij vreesde voor een grote interventie van het gezamenlijk leger van Gent en Ieper. Een relatieve kalmte begon aan het einde van de lente van 1380, maar niemand twijfelde er aan dat een zeer hete zomer zou volgen.

Woumen

In juli van 1380 slaagde Graaf Lodewijk van Male er weer in om een aanzienlijk leger te verzamelen van ridders en strijders van Brugge en uit het Brugse Vrije. Hij was in staat om met die een nieuwe campagne te beginnen. Hij wou de kustzone van Vlaanderen in het kwartier van Brugge aanvallen en overwinnen. Zijn troepen reden en marcheerden eerst op tegen de stad van Diksmuide.

Diksmuide lag centraal in het kwartier van Brugge. Vanuit Diksmuide kon Lodewijk van Male grote delen van het land van Brugge overheersen. Diksmuide had zich echter uitgesproken ten voordele van wie Lodewijk nu de rebellen van Gent noemde. De graaf was er op uit om het volledig kwartier van Brugge onder zijn controle te krijgen, niet slechts die ene stad, maar Diksmuide had een sleutelpositie.

De Witte Kaproenen en de milities van Gent waren uitgegroeid tot meerdere duizenden strijders. Ze bezetten Deinze en trokken westwaarts op om het nieuw leger van de graaf op de weg naar Diksmuide te ontmoeten en het tot een veldslag te dwingen. Het leger van Gent marcheerde al zingend noordwaarts naar Roeselare, dan nog meer naar het westen, om nabij Diksmuide te verschijnen. Een belangrijke confrontatie tussen de twee legers was weer in de maak!

Vierduizend militiemannen van Gent trokken op naar Diksmuide. Ze kwamen aan vanuit het zuidwesten, en hielden de natste gebieden en de meren van die streek in hun rug. Dan bereidden ze zich voor om de troepen van de graaf in de omgeving van de stad aan te vallen. De mannen van Gent zagen de kerktoeren van Sint Andreas van het dorp Woumen vóór hen, daarna achter hen. Ze marcheerden voorwaarts in lange rijen. Ze verwachtten Graaf Lodewijk van Male te Diksmuide te vinden, en daar hun slagorde op te stellen voor een belangrijke veldslag.

Dit gebied was breed, open, en slechts verspreide, kleine bossen belemmerden het zicht. De troepen van de graaf waren nog niet opgemerkt. De hoofdmannen van Gent verwachtten dat de vijand een kamp opgericht had dicht bij de stad Diksmuide, nog een heel eind verder. De troepen van Gent marcheerden langzaam naar Diksmuide, enigszins lusteloos van de lange mars, moe, langzaam, geleid door hun hoofdmannen. Hun troepen vormden een lang uitgestrekte massa. Het leger bestond op dat ogenblik uit afzonderlijke groepen die elkaar volgden.

De militiemannen van Gent stapten in de hitte van de zomer op de weg naar Diksmuide, voorbij een groot bos, komend vanaf een lage heuvel, de velden van Woumen in. Daar werden ze plots zonder waarschuwing aangevallen door de sterke groepen paardrijders van het leger van de graaf!

Tweeduizend ridders in zware bepantsering, hun lange houten lansen horizontaal gericht, lanceerden een massieve, hevige aanval op de verspreide kolommen van Gent. Achter de aanrijdende ridders liepen gewapende mannen te voet. Onder hen bevonden zich de milities van Brugge, die het werk van de ridders moesten beëindigen. De leiders van het leger van Gent werden volledig verrast!

De tactiek van de stedelijke legers van Vlaanderen was steeds geweest om de mannen met de speren en de goedendags in blok op te stellen, tot minstens tien rijen diep, om de schok van de galopperende ridders op te vangen. Dergelijke slagorde kon te Woumen niet gevormd worden. De Gentenaars kregen de tijd niet daartoe. De ridders sloegen in op de militiemannen van hun vijand die nog op mars ging, zodat de Gentenaars volledig onvoorbereid bleven op de

woeste aanval. De ridders duwden zoals een zware voorhamer van staal tegen een hoop boter. De mannen op mars ontbrak het aan consistent leiderschap. De verwarring was totaal. De ridders reden over groep na groep Gentenaars heen zonder gestopt te kunnen worden, en ze zaaiden de dood rond zich. De ene groep van Gentenaars na de andere werd overrompeld, naar de grond geslagen, de mannen doorspietst met de lange, geheven lansen van de ridders, verpletterd door de morgensterren en door de oorlogsscepters, verbrijzeld onder de ijzeren hoeven van de zware ridderpaarden, om dan afgemaakt te worden door de voetlui van het leger van de graaf, door de strijders te voet die achter de ridders heen liepen met bijlen, zwaarden en lange dolken in de handen.

In weinig tijd lag de weg naar Diksmuide bezaaid met de lijken van de gildeleden van Gent, met de Witte Kaproenen. De troepen van Gent kregen niet de tijd om georganiseerde verdedigingslijnen te vormen van gehurkte militiemannen in falanxen van spietsen van goedendags, de mannen beschermd door schilden. Slechts kleine dergelijke groepjes werden opgesteld door Gent, en die konden aangevallen worden van andere richtingen dan naar waar de goedendags wezen, en zo vernietigd. Tegen de wilde, zware hordes van de ongenaakbare ruiters van de graaf brachten de Gentenaars geen coherente stand in het veld, en geen diepe falanxen van samen geplaatste milities. De bepantserde edelen moesten zelfs hun lansen niet laten vallen na de eerste inslag. Ze bleven gewoon verder galopperen aan hoge snelheid, om de ene groep Gentenaars na de andere uit te schakelen tijdens de veldslag.

De ridders hielden hun lansen horizontaal, sterk en stevig onder de arm, en ze doorboorden lichamen. Ze staken door weke lichamen en schreeuwden hun vreugde uit om zo gemakkelijk te kunnen doden. Vele strijders van Gent droegen zelfs niet hun volledige maliënkolders, en geen borstplaten van ijzer. Die bepantsering van Gent volgde op wagens die ver achter de eerste kolommen vorderde! De kruisboogschutters van Gent hadden een voorraad pijlen, maar hun grootste voorraad lag eveneens in de wagens die volgden.

Vooruit reden de ridders van de graaf. Ze wierpen het leger van Gent in totale chaos. De groepen militiemannen van de achterste kolommen van Gent waren zich zelfs niet goed bewust van wat er zich vóór hen aan het afspelen was. De heren van Vlaanderen en hun schildknapen en jonkers, hoewel ze in veel kleinere aantallen reden dan de troepen van hun vijanden, reden steeds door. Ze maakten van het leger van Gent een leiderloos gespuis dat in een lange lijn kon vernietigd worden. De Gentenaars konden er niet toe gebracht worden de minste georganiseerd weerstand op te zetten. De ridders reden door, en ze doodden ogenblikkelijk zeer vele militiemannen in de korte rijen die ze voorbij reden. Andere strijders van Gent werden tegen de grond geworpen. Vóór ze van hun schok bekwamen, werden ze aangevallen door strijders te voet, zodat ze gedood werden of naar alle zijden op de vlucht sloegen, waar ze gretige prooi werden van de aanvallers. Diegenen die toch bleven staan en probeerden een blok te vormen, werden afgeslacht door de overweldigende aantallen strijders van het leger van de graaf. Die groepen strijders, blokken van ijzer en staal, concentreerden zich op de kleinere, individuele groepjes Gentenaars. Ze omsingelden die groep na groep en doodden ze, terwijl andere bataljons van strijders van Brugge en van de graaf al verder liepen. De Veldslag van Woumen werd een eenvoudige slachting, een bloedbad zonder weerga!

De milities van Gent hadden zoveel vertrouwen gesteld in hun sterkte, en ze waren te naïef geweest te menen dat het leger van de graaf braafjes op hen zou gewacht hebben om een veldslag in regel te geven. Regels golden hier niet meer! De Gentenaars hadden geen verkenners te paard vóór zich uitgestuurd! Ze hadden er niet het minste benul van gehad wat de strijders van de graaf aan het doen waren, zo dicht bij Diksmuide. Ze wisten niet waar de

troepen van de graaf zich verzameld hadden. Veel Gentenaars die achteruit vluchtten, naar het zuiden, werden nu ook al in de rug aangevallen door achtervolgende, lichtere ruiters.

Wanneer de achterste gelederen van de troepen van Gent en Ieper uiteindelijk begrepen wat er vóór hen gebeurde, meenden ze dat de troepen van Graaf Lodewijk van Male zo meedogenloos, overwinnend en zonder vrees verschrikkelijk aanvielen in grote aantallen, dat ze alle hoop op weerstand verloren. Ze werden ook in wanorde geslagen en ze vluchtten naar alle zijden. De meesten vluchtten terug naar Oudenaarde, maar doordat ze zich verspreidden werden ze des te gemakkelijke doelen voor de zwervende groepen ridders. De ridders reden hen achterna.

Het leger van Gent en Ieper werd schaamtevol verslagen zonder werkelijk weerstand te kunnen bieden, afgeslacht, uiteen gerukt en in de vlucht gedwongen naar de rampzalige aftocht.

De Veldslag van Diksmuide zou nooit plaats hebben! Die slag werd vervangen door de Veldslag van Woumen, die slechts een vernietiging betekende. Het leger van Gent werd verslagen en op de vlucht geworpen. De ridders van de graaf achtervolgden de militiemannen zo ver ze konden, tot zij en hun paarden uitgeput geraakten. Meer dan duizend Gentenaars lagen gebroken, dood, gewond of vreselijk verminkt op de wegen en in de sompige weiden tussen Woumen en Diksmuide. Veel meer mannen nog werden zonder medelijden afgeslacht tot ver op de weg naar Gent. De Veldslag van Woumen, die uitgevochten werd op de drieëntwintigste augustus van 1380, betekende een grote ramp voor Gent en Ieper.

De militiemannen die toch hadden kunnen ontsnappen, hergroepeerden zich ten noorden van Roeselare op hun weg terug naar Deinze. De milities en hun hoofdmannen hadden alle hoop verloren om te kunnen weerstaan aan de ridders van Lodewijk van Male. Ze stapten in schok en wanhoop op de terugweg. De ridders hadden duidelijk bewezen dat ze veel meer ervaring en sluwheid in de oorlog bezaten dan de milities. Gent en Ieper waren in een dodelijke hinderlaag gevallen.

Het verslagen leger van de milities keerde terug naar Gent. Het deel van het stedelijk leger dat uit de milities van Ieper bestond, keerde weer naar de eigen stad, bevreesd voor de weerwraak van de graaf.

Woumen was een keerpunt in deze fase van de oorlog van de Gentse Opstand. Na de nederlaag van het leger van de steden van Vlaanderen, van het leger dat bestond uit de milities van Gent en Ieper, keerden de overlevenden snel terug naar hun steden.

Graaf Lodewijk van Male wierp zijn beperkte maar zegevierende troepen eerst naar Ieper. Hij moest niet echt een belegering aan die stad plaatsen, want de schepenen openden haastig de poorten voor het aanrijdende leger. De schepenen knielden in de markt vóór hun graaf. Ze zeiden aan Lodewijk van Male dat ze door het gewone volk gedwongen werden de zijde van Gent te kiezen. Graaf Lodewijk deed hen snel zwijgen met hun verontschuldiging. De schepenen gaven wel zeer zwakke uitvluchten!

In de volgende dagen stelden de edelen van de graaf meer dan zeventienhonderd poorters van de stad terecht, vooral wevers en volders. Sommige poorters werden onthoofd, anderen opgehangen, enigen met paarden gevierendeeld.

Ieper lag eens te meer een gemartelde stad. Weeklagen van wanhoop over zo vele dode mannen in de oorlog van de twee kwartieren tegen de graaf klonken in elke straat van de stad. Ieper was de zwakste schakel in de drie kwartieren van Vlaanderen. Haar rol als een groot, stedelijk centrum in de lakenindustrie was voor lange tijd gefnuikt.

De verschrikking die te beurt viel aan Ieper werd snel bekend doorheen Vlaanderen. Al de andere steden openden snel hun poorten voor de troepen van de graaf. Ze boden geen weerstand meer. Ze hoopten slechts dat Graaf Lodewijk verzadigd was van het bloed van de poorters van Ieper. Ze smeekten verachtelijk het medelijden en de grootmoedigheid van de oorlogsleiders van de graaf af. Niet steeds werd hen dat gegund.

Graaf Lodewijk van Male bespaarde toch aan de meeste andere steden het lot van Ieper. Zijn strijdkrachten groeiden allengs aan met delen van de milities van al de ingenomen steden van Vlaanderen. Hij marcheerde met dit groot leger naar Gent om een beleg aan de stad te leggen!

Lodewijk van Male en zijn oorlogsleiders hoopten om Gent te kunnen verrassen, maar de bevolking van Gent toonde zich zeer veerkrachtig en hardnekkig wanneer ze met rampen bedreigd werd! De mannen van Gent liepen nu allen te wapen om de muren van hun stad te verdedigen.

Lodewijk van Male moest toegeven dat hij wel tien maal meer moedige strijders nodig had om Gent te omsingelen dan hij had kunnen meebrengen. Hij kon de stad niet volledig omsingelen. Een aantal poorten ten oosten van de stad bleven permanent open staan, zodat de stad ook verder bevoorrad kon worden. De graaf moest erkennen dat ook de steden van Brabant Gent steunden met voedsel en wapens.

De wegen naar de Vier Ambachten bleven eveneens open! Ik en Martin en Jan Denout, wij verdienden dan een fortuin om allerhande landbouwproducten, granen, groenten, fruit, vis, gedroogde haring, spek, zout, melk, kaas, bier en nog veel meer naar Gent te zenden. We haalden onze boerderijen totaal leeg om Gent te bevoorraden. De Schelde bleef open, zodat de boten van de Hert aan en af voeren tussen Gent en Antwerpen. Ons Gent kon wel belegerd worden, maar niet ingenomen! De militiemannen van Gent die op de hoge muren stonden of achter de ondoordringbare moerassen, toonden hun blote achterwerken naar de mannen van de graaf, en ze lieten luide winden om hen weg te blazen.

Gent bleef trouwens niet passief toekijken. De stad bood niet slechts weerstand aan haar muren! Onder het leiderschap van Pieter van den Bossche zond Gent gewapende expedities naar Dendermonde, naar Aalst en Geeraardsbergen om haar waterwegen en landwegen voor de bevoorrading open te houden. Opstanden dreigden in Mechelen tegen de graaf. De Schelde bleef steeds open naar Antwerpen.

Aan het einde van de herfst van 1380, begrepen Graaf Lodewijk van Male en zijn hof dat dit soort belegering van Gent nog eeuwen kon duren zonder tastbaar resultaat. Gent was gewoon te groot, haar milities te sterk. De stad bleef ongetemd en zonder vrees. Gent kon niet onderdrukt worden door de wapens! De winter dreigde ook al, met harde tijden voor een leger dat slechts kon leven in tenten in de open vlakte rond Gent. Graaf Lodewijk van Male verkoos te onderhandelen.

Een overeenkomst werd snel bereikt met de schepenen van de stad. Graaf Lodewijk vergaf Gent zoals voorheen. Hij zweerde de oorkondes en vrijheden van Gent te blijven eren, in ruil voor een wapenstilstand. Wat anders kon hij doen? Die stad kon niet onder de duimen gelegd worden! Ze kon gestreeld worden, bekoord, gevlijd, maar nooit volledig verslagen worden en ingenomen!

De graaf bood dus de amnestie aan Gent aan, en een wapenstilstand, waarvan iedere noopte dat die zich langzaam zou ontwikkelen tot een vrede ten gevolge de patstelling. Graaf Lodewijk bood zijn genade aan, doch op voorwaarde dat de mannen die de Gentse opstand

geleid hadden door de schepenen zouden gestraft worden. Die voorwaarde werd door Gent aanvaard, maar iedereen wist, ook Graaf Lodewijk, dat de leiders van de milities de gekozen hoofdmannen van Gent waren, dezelfde mannen die nog steeds aan de macht waren in de stad. Die mannen zouden niet verontrust worden. Ze zouden niet gevangen genomen worden. Ze zouden niet in de gevangenissen terecht komen, en zeker niet veroordeeld worden! Pieter van den Bossche bleef aan de macht.

Graaf Lodewijk van Male keerde terug naar zijn kasteel van Male en naar zijn trouwe stad van Brugge. Daar waren de edellieden, de ridders en de landeigenaar-poorters trouw aan hem gebleven. Ondanks de wapenstilstand bleef hij zoveel wegen die naar Gent leidden blokkeren als hij kon. Hij hoopte vooralsnog de stad uit te hongeren! De waarheid was dat Graaf Lodewijk nooit echt en volledig de belegering van de stad Gent stopte, ondanks de wapenstilstand! Hij trok slechts het grootste deel van zijn troepen naar grotere afstanden van Gent terug, maar hij sloot toch zoveel wegen af als hij maar kon met niet te veel strijders. Hij bleef vastberaden ageren om de trots van Gent te fnuiken en haar uiteindelijk als laatste stad van Vlaanderen die hem nog het hoofd bood in de oorlog op de knieën te krijgen. Hij wou dat bereiken, al moest hij daarom de blokkade nog vele, vele maanden langer doen duren. Een zeer ongemakkelijke wapenstilstand begon daarom rond Gent. Het was een wapenstilstand tijdens welke nooit een echte stop van de vijandelijkheden gebeurde.

De lok van Antwerpen

In de jaren 1379 en 1390 kenden wij, de Pharaïldis mannen, zeer gevarieerde voorspoed in onze zaken. In 1379 kon onze Investingstak handel drijven zoals voorheen. De handel stopte daarna voor een deel in de eerste maanden van 1380, en in die herfst en winter praktisch helemaal.

Boudin Vresele klaagde dat, net zoals de bevolking van Gent, zijn handel verminderd was en daarna volledig stopte zoals in een jaar van de pest. De twee Boudins plaatsten ons geld in de bank, in onze bank van Gent. Ze bleven echter zeer zenuwachtig bij de bedoelingen van de graaf met de stad. Ze spraken er over hun fondsen uit de Smet bank over te brengen naar Brugge en naar Antwerpen.

‘Wacht, we moeten helder en kalm blijven,’ drong ik aan. ‘Zolang Gent niet ingenomen wordt, blijven onze gouden munten op een veilige plaats. Ik kan niet geloven dat Gent ooit door de wapens zou ingenomen worden. Zelfs wanneer dat zou gebeuren, dan zal Graaf Lodewijk ons geld niet in beslag nemen. Hij zal het niet riskeren om Gent, één van de twee grote centra van rijkdom in zijn graafschap, volledig neer te halen. Hij weet zeer goed dat als hij op drastische wijze de fondsen die nodig zijn voor de handel wegtrekt, alle handel zal stoppen. Dat zou gans Vlaanderen het risico doen lopen een ruïne te worden, zoals Picardië thans bijna is. De wegen zijn ook veel te gevaarlijk, nu. Onze fondsen overbrengen naar Nieuw Terhagen of naar het kasteel van Westdorp zou zeer veel risico’s inhouden. Beostenblijje lijkt me dan een veel betere plaats om onze Florijnen en Dukaten naartoe te brengen, maar zou dat niet betekenen dat we onze rijkdom verbergen te dicht bij het hol van de wolf? Wat als Lodewijk van Male uitvist dat ons fortuin verborgen ligt in Beostenblijje en het aanslaat? Neen, onze fondsen liggen nog het veiligst van al in Gent zelf. Als het nodig is, dan kunnen we het verbergen op verschillende plaatsen, en het begraven, het binnen in dikke muren verstoppen, kelders uitgraven en de ingangen naar onze onderaardse gangen verbergen. We bezitten daartoe voldoende huizen in Gent, tuinen, en geheime gangen. Bendes en troepen zwerven in het platteland. Terhagen en Westdorp zijn sterke kastelen, Westdorp misschien al

wat minder. Hoe sterk ook onze kastelen mogen zijn, we zouden het niet kunnen uithouden tegen honderden vastberaden gewapende ridders en strijders. Tot vijftig man kunnen we van ons afhouden. Meer troepen dan die kunnen ons overweldigen, onze gracht opvullen en over de muren klimmen met belegeringsladders. Neen, het beste wat we kunnen doen is hier op ons geld blijven zitten, in een huis onder de huizen, de eigendom van de bank verstoppen, en zo weinig mogelijk aandacht op ons trekken. Ik vertrouw er op dat jullie iets in die aard kunnen organiseren.’

‘Dat is al gedaan,’ gromden de Boudins.

Onze andere bedrijvigheid van het Consortium, de Domeinen tak, was grote winsten aan het maken. Met de groene productie van onze boerderijen en met onze melkproducten, verkochten we zoveel als we konden te Gent aan nogal hoge prijzen. We konden in de oorlog van Gent hoge inkomsten beveiligen. Het was niet moeilijk om onze wagens en de rivierboten van Clais de Hert naar Gent te brengen. De Hert boten waren tot op het dek beladen met voedsel en met fruit dat we invoerden vanuit Antwerpen. We wonnen hopen goed geld, en Martin en Jan Denout en ik, we waren meedogenloos met de prijzen! We vroegen betaling vóór we leverden, maar we leverden ook steeds af, zelfs wanneer we af en toe, zelden, een wagenlading verloren. Ladingen gingen verloren, maar geen schip, en daar hadden we geluk mee. We beveiligden veel leveringen voor Gent. We verzekerden ons er van langs Heinric Vresele, de stadsclerk, dat we bij voorbaat betaald werden. Hij bewerkte de stadsontvangers om op vóór de leveringen te betalen. Maar wij bleven dan zeer betrouwbaar, zodat Heinric niets kon verweten worden in verband met ons als keuze van leveranciers. We hielden onze prijzen nog in enige toom, wat onze concurrenten niet deden, al stegen die prijzen zo snel, en we verlieten ons op de verkoop van grote volumes.

We hielden het zoveel mogelijk geheim wie het was die voedsel uit de vier Ambachten naar Gent bracht. Betaal, vraag niet waar het voedsel vandaan komt, en de leveringen zullen foutloos volgen! Ondanks de geheimhouding begrepen zelfs wij dat we niet machtig genoeg waren om naar Gent alles te brengen wat de stad nodig had. We leverden veel, maar naar het jaareinde toe waren ook onze gestapelde goederen ten einde. Gent begon te verhongeren, langzaam maar zeker! We dreven dan onze handel vanuit Antwerpen op met ingevoerde goederen vanuit andere landen, en vervoerden die over de Schelde. We smokkelden natuurlijk, want Antwerpen lag onder de controle van de graaf.

Een betere overeenkomst zou Gent kunnen onderhandelen met de graaf, meenden de Pharaïldis mannen.

‘Beginnen jullie nu te begrijpen,’ merkte Boudin twee op, ‘hoe aantrekkelijk het wordt om handel te drijven vanuit Antwerpen in plaats vanuit Gent? Zijn hullie bewust geworden van hoeveel kleiner dan tien jaar geleden Gent geworden is? We dalen snel in bevolking, in aantallen wevers, in handelaars, en in andere ambachtsslieden in Gent! We vormen nu een stad die nauwelijks nog groter is dan Brugge tien jaar geleden was. Gent wordt nog altijd bekeken als een zeer, zeer grote stad, wat ze nog wel is in omvang van huizen, maar wij moeten toch beter weten! We teren op onze vroegere faam en glorie! Gent is nog belangrijk, maar het leven gevend bloed van Gent wordt constant verspild!

Onze beste wevers hebben de stad verlaten. Ze hebben al hun geld verloren, of ze werden gedood. De productie van laken is drastisch verminderd. Heinric toonde me de cijfers van de stad voor inkomsten uit taksen dit jaar, en die zijn uiterst laag! Onze geheimen omtrent de productie van hoog kwaliteitslaken werden verspreid over gans Vlaanderen. Er is nog wel enige rijkdom uit de handel te halen in Gent, maar de grotere rijkdom is aan het wegebben. Dat betekent minder investeringen, minder handel, minder geld in de koffers. Hebben jullie ook gezien hoezeer het aantal mannen gedaald is dat we met onze milities nog op mars

kunnen zetten? Graaf Lodewijk van Male moet ophouden de stad te blokkeren, of we zullen bankroet worden. Fondsen van Gent worden heimelijk weer naar Brugge gesluisd. Grote bedragen worden overgebracht naar Antwerpen en Mechelen. Wij ook hebben een kantoor geopend in Antwerpen. Hebben jullie bemerkt hoe rustig en gemakkelijk het leven verloopt in Antwerpen, vergeleken bij Brugge en Gent?

‘Kijk,’ vervolgde Boudin Eén, ‘we nemen ernstig in overweging onze Investingstak te splitsen. We zullen nog steeds als één bedrijvigheid werken, maar kantoren houden zowel in Gent als in Antwerpen. Ik ben te zeer verankerd in onze stad. Ik wil hier blijven. Ik ben te oud om nu nog te verhuizen. Maar Boudin Twee en zijn echtgenote Agte, hebben er mee ingestemd om naar Antwerpen te gaan wonen en om daar een kantoor van ons Consortium te openen. Ze zullen de nodige mensen moeten inhuren. Ik stel voor om die verhuis goed te keuren!’

We knikten allen. Ja, tot aan het einde van de oorlog met Graaf Lodewijk van Male, konden we veel gemakkelijker handel drijven vanuit Antwerpen.

‘Hetzelfde geldt voor onze transportzaak,’ verklaarde Clais de Hert. ‘Ik zal in Gent blijven. Arnout is al meer in Sluis dan in Gent. Hij werkt thans autonoom te Sluis! Ik kan Lieve naar Antwerpen zenden. Lieve kan onze schipperszaak te Antwerpen verder uitbouwen. In het begin zullen we moeten rekenen op Boudin van Lake om ons voldoende werk te geven. Dat betekent dat Boudin nog meer handel zal moeten ontwikkelen met Brabant, Luik, met de Duitse landen en met Henegouwen.’

‘Akkoord,’ knikten we weer allen.

We stemden wel toe, maar we voelden ons allen ook droevig. We beseften hoe gretig we handel aan het wegtrekken waren van Gent naar andere steden, vooral naar Antwerpen. Dat smaakte naar verraad! We waren allen emotioneel zeer gehecht aan Gent, zoals een nieuwgeboren kind nog verbonden bleef aan zijn moeder met de navelstreng. Gent was ons thuis! En Gent was zulk een mooie, grote stad. Wat is een man nog die weggetrokken wordt van zijn wortels? We baden aan God opdat onze maatregelen tijdelijk konden blijven. We vermoedden echter al dat vele van onze familieleden naar Antwerpen zouden verhuizen. We voelden ons nu overheerst en bewogen door het geld, maar wat is een handelaar anders dan een man die beweegt met zijn geld?

Terwijl de Pharaïldis mannen zo onze zaken bespraken, was ik ook aan het denken over Antwerpen, als was dat voor een heel ander motief.

Mijn hoofd was gevuld met Greet van Noortkerke!

Ik kon het niet meer uitstaan haar onder de naam van de Handscoemakere te kennen, de naam die ik op haar belachelijk vond. Greet en ik waren regelmatig minnaars, nu. Greet had me opgebiecht dat ze sinds altijd van mij gehouden had. Ze was dikwijls wanhopig geweest omdat ik haar pogingen tot toenadering afgewezen had.

Ik had die natuurlijk zelfs niet durven op te merken! Ik had me altijd zulke domoor geweten, slechts half een man, vergeleken bij de jonge mannen die haar het hof maakten. Ik was eerder onverhoeds met Agneete Vresele getrouwd. Ik had nooit duren denken dat een vrouw zoals Greet van Noortkerke met mij zou willen trouwen, met mij die de minst interessante onder de jongens van Nieuw Terhagen was. Ik had in die jaren geen grote achting voor mezelf! Ik had me dus terug getrokken in een ander leven.

Greet was slechts met Arent de Handscoemakere getrouwd omdat het de enige manier was voor haar om in Vlaanderen en in de Vier Ambachten te blijven. Was ze niet met Arent getrouwd, dan had ze met haar familie naar de Champagne streek moeten reizen, ver van Gent en ver van Nieuw Terhagen. Vreemd, ze had ooit de hoop opgegeven me weer te ontmoeten.

Ik moest toegeven aan Greet dat ik zo onder de indruk was gebleven van haar superioriteit van jaren, grotere rijpheid, haar aantrekkelijkheid, haar kennis en haar wilde, uitdagende schoonheid! Alhoewel ik me zeer tot haar aangetrokken voelde en door haar onderworpen was, werd ik ook uiterst door haar met ontzag ingeboezemd, zodat ik haar niet had durven benaderen. Ik had het feit lang geleden aanvaard dat ze nooit zelfs maar een blik zou gunnen aan een domme, onhandige, weinig interessante en lelijke jonge vent zoals ik. Ik zou ooit wel de nieuwe heer van Terhagen worden. Zolang mijn vader echter op Nieuw Terhagen woonde, was ik niets en niemendal!

‘Maar nu greep je me toch,’ protesteerde Greet.

‘Ik ben ook zo jong niet meer. Ik heb veel meegemaakt,’ gaf ik haar terug in ons gesprek te Hulst, terwijl we naakt in elkaars armen lagen en een straal zonnelicht onze buiken verwarmde. ‘Ik ben een grote jongen, nu. Ik leerde heel wat. Ik reisde veel. Nu durf ik je wel aanraken!’

‘Je bent nog steeds een verwende blaag!’ riep Greet, ‘maar je bent nu mijn eigen verwende blaag!’

Greet trok ook haar schouders op, want ze vond mijn redenering oerdom. Wellicht was ze dat ook, mijn uitvlucht. In elk geval voelden we nu een hartstochtelijke, zeer sensuele behoefte voor elkaar. We hadden het gevoel thuisgekomen te zijn. We hadden weer de liefde bedreven.

Greet en ik waren ons er zeer van bewust dat wat we aan het doen waren volledig verkeerd was, verboden in de ogen van God en van onze medemensen. Niet één seconde echter, dachten we er aan elkaar te laten vallen en plichtsmatig terug te keren naar onze echtgenoot en vrouw. Mijn gevoelens voor Greet waren tezelfdertijd zeer hartstochtelijk en zeer zoet. Ik had een bijna dierlijke nood en vurig verlangen naar haar. Ze was de indrukwekkende vrouw die me steeds geïmponeerd had, en die ik ook steeds begeerd had. Ik wou me nu waarlijk om haar bekommeren, en Greet verzekerde me dat ze met hart en ziel aan geen andere man toebehoorde. Ze wou niet meer dat Arent haar nog aanraakte, verklaarde ze met veel aandrang. Ze wou geen kinderen met Arent. Ze beseftte zeer erg dat ze haar echtgenoot onrecht had aangedaan, maar ze kon het niet helpen wreed met hem te zijn. Greet had een zeer hartstochtelijke natuur! Ze wou direct Arent verlaten, niet morgen, maar vandaag! Ze wou vluchten en hem nooit meer moeten weerzien.

‘We kunnen niet zo maar vluchten of verdwijnen,’ zei ik haar. ‘Ik ben getrouwd met Agneete, en zij is een goede vrouw. Ze is niet de meest uitbundige en niet de meest verstandige vrouw, maar ze is een zachte, aanhankelijke ziel. Ik kan haar geen pijn doen. Ik werk in een kring van families. Ik kan het risico niet lopen door hen uitgesloten te worden. Niet nu! We moeten leven ook nog. Ik bezit wel voldoende eigen middelen, maar mijn vader kan al die fondsen ook van mij wegnemen. We moeten slim zijn.’

Ik had gedacht om Greet onder te brengen in een hoeve nabij de Schelde, misschien op de rechteroever, ver van de Clinge, ver van Hulst, op een plaats waar Arent de Handscoemakere haar niet zou vinden.

Na onze eerste ontmoeting in Hulst, hadden we elkaar regelmatig weergezien in die stad. Elke afspraak was echter een marteling, elke scheiding een uitzonderlijke pijn. We ontwikkelden een schema, waarbij Greet naar de markt zou komen in Hulst en aan een jongeman die ik ingehuurd had een boodschap zou geven met een datum van een volgende ontmoeting in een huis dat ik huurde in Hulst, in een rustig steegje. De procedure bleef vervelend moeilijk. We misten afspraken wanneer we ons niet konden vrij maken op de gestelde datum en uur. Hulst lag ook veel te dicht bij de Clinge en de boerderij van Arent om echt veilig te blijven.

We bleven leven in het bewustzijn van onze schuld, in wroeging, en toch in de drang om onze naakte huiden tegen elkaar te voelen. We bleven steeds in angst dat onze afspraken bekend zouden geraken. We waren ook verschrikkelijke, gedwongen leugenaars. Dat was de manier waarop we zouden moeten verder leven, of elkaar nooit meer weerzien. Dat vooruitzicht bedroefde ons nog meer.

Antwerpen kon de oplossing worden voor ons dilemma, dacht ik plots! Greet kon haar echtgenoot ontvluchten en zich in Antwerpen verborgen houden. Ze kon de wijze waarop ze er uit zag subtiel veranderen. We konden haar kleden in prachtige jurken, de haren opmaken op een andere wijze, en haar doen leven zoals een edelvrouw in een mooi steen. Greet kon zelfs een kantoor voor mij in Antwerpen beheren. Ze was een intelligente, ondernemende vrouw. Ze kon andere handelaars onder de indruk brengen van haar natuurlijke charme en toch hun leugens doorzien tot niemand nog met haar durfde te liegen. Ik kon heel gemakkelijk naar Antwerpen reizen, want ik kon in een halve dag paardrijden aan de Schelde aankomen, in een boot naar Antwerpen zeilen in nog een halve dag, en de nacht doorbrengen in ons liefdesnest in de stad. Wie zou ons daar kennen? Het was niet de ideale oplossing. Vroeg of laat zou iemand te weten komen wat we deden, maar we konden dat ogenblik ver naar de toekomst duwen. Het was het proberen waard! Greet zou toch van haar echtgenoot moeten wegvluchten om meer bij mij te zijn, en ik vreesde de woede van Arent. Ze zou ook snel zwanger worden, want we konden niet genoeg krijgen van elkaars lichaam. De zwangerschap van Greet zou Arent in een dodelijke stemming doen slaan! Misschien doodde hij wel Greet om daarna achter mij aan te komen! Ja, Antwerpen was een goede oplossing voor ons.

‘Ik ook kan een handelspost opzetten te Antwerpen,’ merkte ik op aan de Pharaïldis mannen. ‘In normale tijden, nu we onze productie voor Gent opgevoerd hebben, kunnen we meer goederen verbouwen, onder andere fruit, melk en kaas, dan we slechts in Gent kunnen verkopen. Het zou mooi zijn om die ook te kunnen afzetten in Brabant en Holland vanuit Antwerpen!’

De Pharaïldis mannen knikten weer, en ik voelde me plots heel uitgelaten alsof een zware last van mijn schouders was gevallen. In Antwerpen kon ik Greet van Noortkerke in vrede en rust beminnen, en een leven hebben.

Ik dacht dat mijn beslissing om in de zonde te leven zo vastberaden en noodzakelijk was als de keuze van mijn vader geweest was om met mijn echte moeder, Quintine Denout, te leven in plaats van met zijn wettelijke echtgenote Wivine. Was het een eigenschap van de Terhagen mannen om in de zonde te leven, om de verkeerde keuze te maken tussen de vrouwen die we beminden en diegenen met wie we trouwden? Ik vond enige troost in de hoop dat mijn vader misschien het beste zou begrijpen waarom ik met Agneete getrouwd was, doch hield van Greet van Noortkerke. Was het ook niet een teken dat mijn zuster de broeder van Greet beminde, ook een Noortkerke? Zij had tenminste de juiste keuze gemaakt!

Ik bleef er van overtuigd dat als mijn relatie met Greet bekend werd, niemand en niets in deze wereld en in de hemel, me zou vergeven wat ik aan het doen was. En zeker niet de monniken van onze familie zouden dat doen. Maar ik moest leven met mijn lief! Ik was een bastaard, een leugenaar, een man die in overspel zou leven, maar Greet van Noortkerke opgeven kon ik niet meer.

Hoofdstuk 2. De protagonisten. 1380-1381

Filips de Stoute, hertog van Bourgondië

De Gentse Opstand en de oorlog die Gent teisterden in de jaren van 1379 tot 1385, waren slechts een deel van de vele conflicten tussen de volkeren van ons continent in de veertiende eeuw. Onder de belangrijkste leiders van die oorlogen bevonden zich Graaf Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen, zijn schoonzoon Hertog Filips van Bourgondië, Hertog Jan van Lancaster, die ook John of Gaunt of Jan van Gent genoemd werd, en gedurende een korte maar tragische tijd ook Filips van Artevelde, de enig overlevende zoon van Jacob van Artevelde.

Heinric Vresele deed dienst als raadgever van Filips van Artevelde. Sommigen beweerden dat Heinric de kracht was die Filips naar zijn tragische lotsbestemming duwde. Jan van Gent kon een minder rechtstreekse rol gespeeld hebben. Zijn inzicht in de oorlog tussen zijn land en Frankrijk bleef echter zeer belangrijk in Engeland, en beïnvloedde daarom ook Vlaanderen zeer.

De Engelse en Franse koningen in 1381, Richard II in Engeland en Karel VI in Frankrijk, bleven in de achtergrond in die periode, omdat ze nog te jong waren.

Filips de Stoute, Jan van Gent en Filips van Artevelde, de belangrijkste protagonisten van de oorlog in Vlaanderen, waren ongeveer van dezelfde ouderdom. Filips de Stoute was geboren in 1342, Jan van Gent en Filips van Artevelde beiden in 1340. De raadgever Heinric was veel eerder geboren, in 1325, zodat hij ongeveer vijftien jaar ouder was dan de man van wie hij de raadgever was.

Koning Richard II was veel jonger, geboren slechts in 1367, en Karel VI in 1368. Zij ook waren van ongeveer dezelfde leeftijd. Karel VI van Frankrijk regeerde vanaf het einde van 1380, Richard II al vanaf 1377. Zij vormden de nieuwe generatie. De koningen waren nog zeer jong tijdens de oorlog van Gent, zodat vooral hun respectievelijke ooms Filips de Stoute en Jan van Gent bepaalden hoe hun koninkrijken reageerden op de gebeurtenissen in Vlaanderen. De ooms van die koningen, allen hertogen, overheersten de koninklijke hoven voor beide koninkrijken.

Graaf Lodewijk van Male stierf tijdens de oorlog. Zijn rol in Vlaanderen was dan al sterk verminderd doordat langzamerhand zijn schoonzoon Filips de Stoute hem in gezag, invloed en macht overtrof.

Filips de Stoute was de vierde en laatste zoon van Koning Jan II de Goede van Frankrijk. De moeder van Filips was Bonne van Luxemburg. Zij was de dochter van de blinde maar zeer dappere koning van Bohemen, die zoals de vader van Lodewijk van Male stierf in de Veldslag van Crécy. Bonne was een zuster van de Heilige Romeinse Keizer van Duitsland, de grote Karel IV.

Graaf Lodewijk van Male had zijn vader, Graaf Lodewijk van Nevers, vergezeld naar de slag van Crécy, de grote slag tussen de legers van Frankrijk en Engeland. De vader van Lodewijk van Male werd in die slachting gedood.

Filips de Stoute vergezelde ook zijn vader op de Slag van Poitiers in 1356. Hij was toen nog slechts veertien jaar oud. Zijn vader werd niet gedood in die veldslag, maar gevangen genomen door de Engelse kroonprins, Prins Edward van Wales. Die Edward zou later ook de Zwarte Prins genoemd worden.

Filips verdiende zijn bijnaam van ‘de Stoute’, de durver, in die Slag van Poitiers. Hij had moedig gestreden, doch hij gaf zich gevangen, zoals zijn vader de koning, en volgde Jan II naar Engeland in gevangenschap. Hij bleef gedurende vier jaar in Engeland. Filips ontmoette daar de zonen van Koning Edward III, met onder hen ook Jan van Gent. Filips vond de toekomstige hertog van Lancaster een joviale vriend, een aangename man. Hij zou later nog meerdere malen Jan oog in oog ontmoeten tijdens onderhandelingen. Hij zou hem ook bestrijden! De twee mannen konden elkaar waarderen.

Terwijl Filips met zijn vader in Engeland verbleef, leerde hij de Engelsen beter kennen. Hij leerde zelfs een beetje de taal te spreken, al was de taal die gesproken werd aan het hof van Londen eveneens Frans. Hij feestte met zijn vader en met de oude Koning Edward III. Filips de Stoute bleef in gevangenschap van april 1357 tot aan het einde van 1360. Tot dan was hij slechts gekend onder de naam van Filips Zonder Land, want hij had geen erfelijke titel op geen enkel graafschap van zichzelf. In 1360 echter, gaf Koning Jan II hem de landen van de mooie streek van Tours en de titel van hertog van Touraine. Filips hield van de mooie stad van Tours, en van de streken er rond, in het midden van de Loire vallei.

In dit jaar van 1381 stond Filips met de vuisten in de heupen aan één van de vensters van de bovenste verdieping van het oud herenhuis van Germolles, een eigendom dat hij recentelijk aangeslagen had, en nu voor de eerste maal bezocht. Zijn knechten renden door de kamers en door de zalen. Ze probeerden hun best te doen om de plaats wat levendig te maken en zo de kamers voor te bereiden op een verblijf van de hertog. Zijn kamermeester was bezig de staat van het domein te bepalen. Filips wou het huis wel een kasteel noemen, maar de plaats was nauwelijks en dan nog slecht versterkt! De gebouwen, een hoog herenhuis en lange stallen die er voor stonden, lagen gedeeltelijk in puin. Het herenhuis was de laatste jaren niet goed onderhouden. Het zou een fortuin kosten om alles ter herstellen en in goede orde te brengen. Filips zuchtte. Het enige waar hij van hield aan dit herenhuis, was dat het diep in zijn hertogdom lag en niet dicht bij enige stad, zelfs ver van zijn hoofdstad Dijon. De rust was hier gegarandeerd! Germolles lag diep in Bourgondië, en dat was al heel wat beveiliging! Het platteland, hier, bewonderde Filips, was wondermooi en heel aangenaam in klimaat. Hij kon kleine bossen zien die in bucolisch groene valleien lagen. Lage heuvels braken de strikte lijnen van de vlakke. Het landschap bleef groen het gans jaar, en uitstekende wijngaarden waren gepland rond het domein.

Het kasteel lag een beetje ten westen van Châlons-sur-Saône. Men kon het gemakkelijk bereiken. Het lag wel voldoende ver van Dijon om veel edellieden en edele vrouwen ervan te ontmoedigen naar de wouden van de Morvan te rijden, die hier in de omgeving begonnen. Filips was aan het zoeken naar een mooi kasteel of herenhuis om als geschenk te geven aan zijn echtgenote, aan Margareta van Vlaanderen. In plaats van haar te dwingen een groots maar lelijk kasteel met hoge torens, een sinistere versterkte plaats in de nabijheid van een stad te aanvaarden, had hij gedacht haar dit huis van nog menselijke afmetingen aan te bieden. Het was niet echt een kasteel, eerder slechts een groot herenhuis, maar men kon er kamers en gebouwen aan toevoegen. Dit lieflijk, wellicht nederig maar aangenaam herenhuis, kon het symbool worden van de rust en vrede die hij voor Bourgondië verwezenlijkt had.

Het was een plaats die Margareta kon ombouwen en versieren zoals ze het zelf het liefste wou, gans naar haar eigen smaak. Hij was er van overtuigd dat ze de attentie zou waarderen. Germolles kon iets te doen geven aan Margareta, en haar toestaan de plaats waar ze kon leven te boetsen naar haar eigen karakter.

Het klimaat was hier zacht, de natuur lustig, het herenhuis beschermd van de winden door het woud, doch voldoende open ook om de warme zon van Bourgondië te ontvangen. Die warmte

deed de druiven rijpen tot de uitstekende wijnen zoals slechts zijn hertogdom die kon produceren. Ja, het kon een plaats van vrede en rust worden.

Filips zuchtte opnieuw terwijl hij over het landschap uit keek. Wel, hij kon het zich ook niet veroorloven een nieuw, groots opgevat kasteel te bouwen! Indien Margareta niet van Germolles hield, dan kon ze nog altijd in het kasteel van Dijon blijven wonen. Ze zou hier echter gelukkiger wonen, meende Filips. Ze zou natuurlijk fortuinen willen uitgeven aan herstellingen, aan veranderingen aan de muren en aan de tuinen, aan tapijten, beschilderingen, aan beeldhouwwerken en dergelijke, en ook aan de kunstenaars die ze naar hier zou roepen en onderhouden. Zijn financiën stonden opnieuw laag, maar dat was iets waar hij gewoon aan was geraakt. Hij zou opnieuw zijn munt moeten ontwaarden, en hogere taksen eisen van het hertogdom. Hij hield echter van Germolles, zelfs al zou het hem enige jaren van hoofdpijnen in financiën bezorgen. Misschien kon hij de hoofdpijn en de geldzorgen overdragen aan zijn kanselier!

Filips dacht dan ook aan zijn jeugd. Hij herinnerde zich hoe hij hier kwam te staan! Hij was een man van grote gestalte, en met een vreemde, slome manier van gaan. Sommige hovelingen zeiden dat hij onhandig was in zijn bewegingen. Filips de Stoute leunde tegen het venster. Hij was sterk, massief en zwaar als een oude eik.

Hij was niet in dit hertogdom geboren, doch in het kasteel van Pontoise. Dat was één van de kastelen in de koninklijke domeinen. Hij koesterde geen speciaal verlangen naar zijn geboorteplaats, en kende ze nauwelijks. Het was slechts één van de vele plaatsen die eigendom waren van het koninklijk hof van Frankrijk en die het reizend hof af en toe bezocht. Filips had geen banden met zijn geboorteplaats, en dat stemde hem toch een beetje droevig. Hij had geen fysieke of sentimentele wortels! Hij zou gehouden hebben van een plaats waar hij aan toe kon behoren. Hij snakke ook naar een plaats die hij zijn eigen thuis kon noemen. Dat kon slechts ergens zijn waar Margareta zou willen wonen en gelukkig zijn!

Filips was er zich goed van bewust dat hij eerder lelijk van gezicht was. Zijn kin was te sterk voor de rest van zijn gezicht, een kromme neus stond alsof hij van Joodse afkomst was, en zijn huid was donker. Wanneer hij veel reisde, dan brandde zijn huid niet zeer rood, maar werd zo mogelijk nog donkerder. Margareta van Vlaanderen leek zich daar echter geen zorgen om te maken! Ze was een lieve vrouw, en ze leek met de tijd nog gelukkiger te worden, meer zelfzeker en rustig, meer dan hoe ze er uitzag toen hij haar de eerste maal had ontmoet.

Filips glimlachte nu, want hij meende dat hij toch wel goed getrouwd was. Margareta was een opgewekte gezellin, een zeer goede raadgeefster, een rationele doch hartstochtelijke denkster en een veeleisende, sensuele vrouw in bed. Ze had een goed hart. Hij vond haar een vrouw met gezond verstand, en niet één die zichzelf overgaf aan ongerechtvaardigde lichtgeraaktheid en gevoeligheid. Filips hield er zelfs van met haar naar bed te gaan. Zij voelde zich blijkbaar ook op haar gemak met hem, en lachte en speelde zelfs met hem onder de lakens. Ze zouden vele zonen en dochters krijgen! Margareta was een gelukkige ontdekking geweest. Hij zou geen minnaressen moeten zoeken.

Wat had zijn beeldhouwer, de kunstenaar Jehan de Marville hem ooit gezegd?

‘Heer Filips, de meeste mensen denken dat er slechts één soort van schoonheid bestaat. Dat is een grove fout, en mannen zoals u weten dat maar al te best, hoewel misschien slechts intuïtief. Ziet u, er bestaat de uiterlijke, de zichtbare schoonheid, en de meeste mensen kijken niet verder dan die. Maar er bestaat nog een andere schoonheid, de innerlijke schoonheid, die schijnt door de ogen van een vrouw en die men in haar glimlach vindt. Die schoonheid wordt

getoond door de wijze waarop een vrouw haar mond houdt en beweegt, en in de wijze waarop ze bemint. Het is ook zo met de vormen van een beeldhouwwerk, of met de lijnen van een schilderij. Ik kijk niet naar de uiterlijke schoonheid, heer, maar naar de innerlijke gloed. Dat is wat ik probeer uit te drukken!’

‘Ja,’ dacht Filips, ‘dat is wat Jehan aan zijn leerjongens bijbrengt, en dat is de schoonheid die uit Margareta straalt en die me gelukkig maakt. Slechts wanneer zij in de omgeving is, kan mijn hof blij en gelukkig zijn. Goede beslissingen kunnen slechts genomen worden in een gelukkige sfeer! Ik ben slechts een lelijke man, en mijn vrouw is niet bepaald mooi, maar we hebben onze innerlijke schoonheid ontdekt, waar we voldoende voorraad van hebben, al tonen we die niet zeer. Die schoonheid straalt uit Margareta, opdat ik ze zou kunnen waarderen. Alleen met Margareta kan ik mijn innerlijke schoonheid ontwikkelen, en zij die van haar. Ik ben tevreden! Zij verdient een mooi herenhuis.’

Vele mannen meenden dat omdat Filips geen knappe man was, hij een vurige, vreselijke, ruwe strijder moest zijn, een brutale man. Filips had in veel schermutselingen en veldslagen gevochten, waarvan de ergste was geweest de Slag van Poitiers tegen de Engelsen toen hij nog maar veertien jaar oud was. Hij voelde zich echter helemaal niet een strijder!

Hij was een bevelvoerder, een leider, een beheerder van mannen. Hij dacht dat hij in die hoedanigheid onovertroffen bleef. Hij hield echter niet van de strijd. Zoals zijn broeder Karel, de Koning Karel V, zou hij eerder een veldslag ontweken hebben dan die gezocht. Wanneer hij echter zeker kon zijn dat hij zou winnen, dan aarzelde hij niet zijn leger in het gevecht te gooien.

Hij was geboren als een prins van koninklijk bloed, dus had hij er nooit zelfs aan gedacht dat hij iemand anders kon zijn dan een leider van mannen. Hij was geboren om te heersen! Hij had instinctief in zijn persoon al de bekwaamheden verzameld tot het regeren. Natuurlijk wist hij dat hij hooghartig was. Die houding ook was een deel van het aura van het leiderschap, het aura dat de mannen verwachtten. Hij hield er niet van dat men hem tegensprak. Hij had wel geleerd een goed argument te herkennen en naar waarde te schatten, zelfs wanneer hem dat verveelde. Had Margareta hem dat geduld niet aangeleerd? Sommige van haar tegenargumenten die ze sarcastisch naar hem kon werpen, maar die de waarheid waren, scherp als een mes, werden steeds gebracht met intelligentie, inzicht en onweerstaanbare logica. Dat was haar Vlaamse aard! Filips had geleerd om te luisteren naar die sprankels van helder inzicht, niet slechts in zijn echtgenote, ook van sommigen van zijn meest verstandige ridders.

Filips de Stoute wist hoe legers te leiden. Dat was iets waarin hij uitmuntte. Hij had dit speciaal talent in zich ontdekt, een talent hem aangeboden door God. Filips wist hoe en wanneer zijn mannen in een slag te storten, en dat niet eenvoudigweg in de vorm van een wilde, massieve falanx. Hij wist hoe zijn leger te bewegen als de leden van een lichaam, met armen om dodelijk te omhelzen en benen om naar voren te duwen en te overweldigen, een borst om te verpletteren. Het was dom, meende Filips, om in een schermutseling of een veldslag te rijden tussen andere ridders, van top tot teen bepantserd in zware ijzerplaten, zonder iets te kunnen zien van hoe de slag zich ontwikkelt. Filips zocht steeds een heuvel uit, bleef op de kam van die hoogte met de schildknapen en de ridders van zijn hof staan. Dan kon hij zijn hovelingen naar links of naar rechts en naar het centrum uitzenden met bevelen over hoe zich te bewegen, wat te realiseren, naar waar aan te vallen, waar de rijen te versterken. Zijn ruiters en zijn voetvolk waren gewoon nogal wat heen en weer te bewegen tijdens een schermutseling! Dat was hoe Hertog Filips de Stoute vocht, niet met het zwaard of de bijl in de hand. Geen andere heer, en voorwaar geen andere heer in Bourgondië, kon weerstaan aan die logica van bewegingen die als beelden vooraf in zijn hoofd verschenen.

‘Misschien,’ mijmerde Filips, ‘heeft mijn leraar, Sylvester, me dat eigenlijk allemaal geleerd door me zoveel teksten over oude veldslagen te doen lezen. Hij leerde me op die manier Latijn, maar ook hoe veldslagen te leiden! Ik was graag een strategos geweest, een Atheense bevelvoerder. Veldslagen worden geleid zoals voorstellingen gegeven door toneelspelers, opgebouwd zoals romans en gedichten, eerst voorbereid en dan samengevoegd. Ze zijn schaakspelen, en troepen moeten over het bord bewogen worden zoals de stukken van het schaakspel. Zoals in het schaakspel is een intellect nodig om de stukken te bewegen. Mijn leraar heette Sylvester de la Servelle. ‘Cervelle’ betekent het brein in het Frans. Brein is wat nodig is om veldslagen te winnen, niet zozeer zwaarden en bijlen. Brein is er nodig om te regeren!’

Filips de Stoute was geboren om te heersen. Hij liet wel vrijheid van geest toe, zoals de leden van een lichaam leken te bewegen met een eigen wil, zonder dat hij er aan moest denken. Maar het hoofd beval het lichaam! Wanneer het hoofd bewust zei dat een arm moest bewegen, dan bewoog de arm. Zijn landen moesten dus bewegen zoals zijn hoofd beval, zelfs al liet hij hen de meeste tijd toe zich op hun eigen manier te ontwikkelen. Teveel bevelen verstikten. Dat wist hij ook wel. Maar hij kon geen afwijking toelaten wanneer hij een bevel gegeven had! Hij wist dat de steden van Vlaanderen, en vooral Gent, iets anders wilden doen. Gent was zoals het lid van een lichaam dat bewoog naar waar het zelf zin in had. Gent kon opstanden meebrengen. Eender welke andere soort van regering die niet de eenvoudige regels toepaste die hij bepaalde, echter, zou zelfs niet in hem opgekomen zijn als een leefbaar alternatief. Filips de Stoute was het archetype van de man die geboren was om te bevelen. En dus beval hij, en hij beval goed! Zo was beschikt. Dat was de manier waarop de wereld werkte, zoals God de wereld wou, en zo zou het zijn!

Ondanks het feit dat hij in gevangenschap in Londen verkeerde, waren de jaren in Engeland gemakkelijk geweest, dacht Filips verder. Hij had veel geleerd en veel gelezen. Hij kon nu Latijn vloeiend lezen. De jaren na die Engelse periode waren veel moeilijker verlopen. Na de Vrede van Brétigny hadden de Engelsen hem en Koning Jan II naar Calais gebracht. Het losgeld voor zijn vader was verzameld. De vrede met de schandalige voorwaarden werd ondertekend. Slechts dan, zes maanden later, konden Koning Jan en Filips naar Parijs terugkeren.

De laatste hertog van Bourgondië in de lijn van Hugues Capet stierf aan de pest in november van 1361. Het hertogdom ging over naar één van de wettelijke erfgenamen, naar Koning Jan II. Koning Jan reed naar Bourgondië rond Kerstmis van 1361, om zijn landen in bezit te nemen. Hendrik van Bar, heer van Pierrefort, werd aangeduid als gouverneur. Jan van Melun, graaf van Tancarville, kreeg de functie van luitenant, het hoofd van de gewapende strijdkracht van de koning in Bourgondië.

Bourgondië was woelig. Verschillende heren streden er om uitbreiding van hun domeinen. Graaf Jan van Tancarville slaagde er niet in de strijdende partijen in het hertogdom in toom te houden. Dat waren vooral ook de Vrije Compagnieën van huurlingen die in de streek rondhingen, en die de rijkdom van Bourgondië vernielden. Verder waren er de twistende edellieden. Koning Jan II gaf noodgedwongen de functie van luitenant voor Bourgondië aan zijn zoon, Filips de Stoute. Hij zond Tancarville in ongenade en schaamte weg van het hof. Filips de Stoute begon dan het hertogdom te heroveren op de mannen die er toen de duidelijk slechte meesters van waren. Hij richtte de vrede weer in.

Ten oosten van het hertogdom van Bourgondië lagen streken die op feodale wijze nog steeds toebehoorden aan het Duits Keizerrijk. Die landen droegen de naam van het oud Palatijns

graafschap van Bourgondië, met dezelfde benaming als het Frans hertogdom. De streek werd eveneens de Franche-Comté van Bourgondië genoemd. Koning Jan II organiseerde in het geheim met de keizer om die landen, die hij eveneens geërfd had, te laten overhandigen aan Filips de Stoute in feodaal leen.

De naam van ‘Palatijns’ was oud. Hij dateerde uit de periode van het eerste keizerrijk gesticht door Karel de grote. Karel had paleizen gebouwd in zijn overwonnen streken, en daar gouverneurs in geplaatst om het land voor hem, de keizer, te beheren. Die paleisheren of Palatijnse heren, kwamen met de tijd in erfopvolging van vader op zoon over hun streken te heersen. De landen werden graafschappen, en dat was ook het geval voor dit Palatijns graafschap van Bourgondië.

Filips bevocht niet slechts de Vrije Compagnieën, maar ook de wrede heren van het palatinaat.

Filips de Stoute werd later opgeroepen om in Frankrijk te strijden, in de omgeving van Parijs. Het resultaat van al die strijd, was dat Filips de Stoute geen zwakke hertog van Touraine bleef! Hij werd een krijgsheer, een leider van legers, die echte actie en wreedheden gezien had vanaf zijn jongste leeftijd. Hij kende de waarde van betrouwbare actie, van vastberadenheid, en van hardnekkige gevechten die gewonnen werden. Hij wist hoe bloed rook!

In het jaar 1364, juist na de dood van zijn vader Jan II, zeven dagen na de kroning van zijn broeder, de Dauphin, tot koning van Frankrijk als Karel V, kreeg Filips de Stoute het hertogdom van Bourgondië om over te heersen. Filips kreeg de uitgestrekte landen als zijn eigen domein, met feodale rechten over de rest van Bourgondië, over het Palatijns graafschap. Hij moest wel Touraine opgeven voor het rijkere, grotere Bourgondië.

Bourgondië bleef nog in verwarring liggen. Het moest volledig tot rust gebracht worden. Filips kreeg Bourgondië niet zo maar in de schoot gegooid als een rijpe perzik! Bourgondië bleef toen nog een wespennest.

Filips de Stoute leerde meedogenloos tegen de huurlingen van de Vrije Compagnieën te strijden. Hij streed ook tegen de oorlogszuchtige heren van Bourgondië die zijn gezag weigerden te erkennen. Hij vocht bitter tegen die heren van 1363 tot 1368, bijna zonder onderbreking. Hij slaagde er uiteindelijk in Bourgondië te onderwerpen, en zijn streek te bevrijden van de huurlingen.

Filips nam niet deel aan de Franse veldtocht in Castilië, gericht tegen Koning Pedro de Wrede, omdat hij verwickeld was in hevige gevechten in Bourgondië. De schermutselingen in Spanje en de uiteindelijk grote Veldslag van Nájera in 1367 zorgden er voor dat hij bevrijd werd van enige van de meest wreedaardige compagnieën van huurlingen. Sommige van die bendes die ook Bourgondië geplunderd hadden, waren meegegaan met Bertrand du Guesclin voor Frankrijk, en die mannen leden grote verliezen. De Engelsen wonnen natuurlijk weer een briljante overwinning te Nájera! Frankrijk verloor de veldslag, maar nog niet de oorlog. Filips vroeg zich af wat hij zou gedaan hebben te Nájera.

Filips de Stoute had snel begrepen dat het veel beter was veldslagen in regel met de Engelsen te vermijden. De Engelse oorlogsheren waren te sluw in veldslagen. Hij zou zich nooit in zo’n veldslag gewaagd hebben. Hij meende dat Frankrijk geen afdoende afweer had tegen de Engelse boogschutters. Filips deed zijn hoofd pijn door te zoeken naar een oplossing, maar kwam ten slotte tot het besluit dat geen enkele oorlogsleider van Frankrijk bekwaam was om die bedreiging af te slaan.

Hij vocht thans vooral tegen de woeste heren van de Franche-Comté, en kon zichzelf ook in de strijd storten, het zwaard in de hand. Hij vocht tegen de Montfaucons en tegen de

Neufchâtel. Hij vocht aan twee fronten, tegen die heren en tegen de huurlingenbendes. Hij won het hertogdom voor zich in overwinning na overwinning, en richtte dan zijn vrede in.

Filips de Stoute herinnerde zich nu te Germolles met veel bitterheid hoe hij bijna al die tijd van zes jaren strijd constant in zijn harnas had moeten blijven rijden en gaan. Toch was het ook in die jaren dat hij zich in zijn gaven verder bekwaamde. Hij vond zijn beste vrienden in zijn maarschalken Guillaume de la Trémoille en Guy de Pontarlier, zijn baljuws Girard de Longchamp en Hugues Aubriot, alsook Jacques de Vienne, die luitenant van Bourgondië werd wanneer hij, Filips, afwezig was. Hij won zijn kanselier Bertrand d'Uncey en vele anderen tot zijn dienst. De oorlogen in Bourgondië waren harde tijden van ontbering geweest, maar ook van wonderlijke kameraadschap. Filips had zo sterke, trouwe en betrouwbare relaties opgebouwd met zijn vrienden. Hij kende de waarde van ieder van die mannen, vertrouwde hen, kon op hun moed tellen, en kende hun zwakheden.

Aan het einde van die jaren van permanente conflicten trouwde hij met Margareta van Vlaanderen, het beste wat hem tot dan toe te beurt was gevallen, veel beter dan hij ooit had durven hopen.

De nieuwe hertog van Bourgondië beschouwde het als zijn plicht zijn territoriums te consolideren en dan uit te breiden. Hij wou van Bourgondië een machtig hertogdom maken, waarover hij kon regeren zoals hij dat wou. Ooit, in de toekomst, zou hij ook Vlaanderen toevoegen aan zijn landen, want zijn schoonvader had slechts zijn dochter Margareta als wettelijke erfgename.

Filips de Stoute hield niet veel van Graaf Lodewijk van Male. Hij oordeelde de man net een beetje te arrogant met iedereen, te losbandig met zijn minnaressen, te weinig gedisciplineerd in karakter, en te impulsief, te zwak op bepaalde ogenblikken om een goede heerser te kunnen zijn. Filips bewonderde wel de energie van de man. Vlaanderen was enorm rijk, een mooie toevoeging aan Bourgondië, en met Vlaanderen zouden eveneens Nevers en Rethel aan hem toekomen, mettertijd ook Artois en misschien zelfs Brabant. Brugge was de glanzende parel van het continent, de prijs voor een koning, en Gent de plaats waar de rijkdom van Vlaanderen geproduceerd werd. Filips ontdekte echter snel dat de steden van Vlaanderen te machtig waren voor de graaf van Vlaanderen!

Filips had die fiere steden bezocht. Hij had gekeken naar de kaart van de kwartieren van Brugge, Gent en Ieper. Hij had begrepen dat die steden eigenlijk hun kwartier domineerden en bestuurden. De kwartieren waren voldoende groot om als stadstaat levensvatbaar te kunnen zijn. Filips probeerde dan de problemen van Graaf Lodewijk van Male te begrijpen, dezelfde problemen waar al diens voorgangers mee af te rekenen hadden. De steden waren te machtig voor de graaf! Ze bezaten te veel strijders en te veel geld! De kwartieren van de drie grote steden bedekten Vlaanderen volledig. In die kwartieren hadden Brugge, Gent en Ieper de andere steden van Vlaanderen onderworpen.

Brugge, als Filips optimistisch dacht, was niet echt een deel van het probleem, want de ridders en de zeer rijke oude geslachten van de ridder-handelaars hielden de stad thans nog stevig in hun greep. Die mannen waren aanhangers van de graaf. Het Brugse Vrije, de kasselrij, een groot deel van het kwartier van Brugge, bleef in de handen van de heren van het platteland, en ook die bleven aanhangers van de graaf. Het kwartier van Brugge kon door de graaf van Vlaanderen beheerd worden zonder te veel weerstand en zonder dat veel vertoon van macht nodig was. Ieper was te klein om alleen te kunnen weerstaan.

Het echte probleem, besloot Filips de Stoute, was Gent. Wanneer Gent optrok tegen de graaf, en wanneer de graaf een veldslag tegen Gent verloor, dan zouden de andere steden zich achter Gent scharen!

De drie kwartieren van de drie grote steden bedekten het gans graafschap van Vlaanderen! Daarom kon de graaf in de oorlog slechts tellen op zijn edellieden, zijn ridders en hun strijders. Dat leger was niet groot, en kon een derde of zo kleiner zijn dan alleen al de milities van Gent. Geen graaf van Vlaanderen kon bijgevolg zijn wil opleggen, zijn macht en zijn gezag uitoefenen over Vlaanderen zonder de medewerking van de drie steden. Graaf Lodewijk van Male had geprobeerd om die medewerking en goede wil te winnen, had die ook een tijdje verkregen, maar nu weer verloren.

Filips de Stoute hield er rekening mee dat hij op een bepaald ogenblik niet alleen zijn strijders van Bourgondië zou nodig hebben om de Vlaamse steden te onderwerpen, maar eveneens het leger van Frankrijk. Hij zou Gent moeten isoleren door een alliantie af te sluiten met Brugge, en door Ieper te bedwingen vóór Gent kon aangepakt worden. Filips bleef er in het geheim van overtuigd dat hij ooit oorlog zou moeten voeren tegen Gent. Zijn schoonvader had slechts de ridders van het graafschap aan zijn zijde. Hij zou nooit Gent op de knieën krijgen. Gent was de sleutel en de ware hindernis voor de macht over Vlaanderen. De oorlog voor Gent was al begonnen, wist Filips. Ten gevolge zijn analyse geloofde hij niet dat Graaf Lodewijk van Male sterk genoeg was in strijdkrachten om die oorlog op beslissende wijze te winnen en Gent te verslaan.

Hoe vreemd toch, dacht Filips, dat zoveel macht opgebouwd is door de Vlaamse steden, doch niet door de Franse steden. Geen vergelijkbare macht bestond in de Franse koninklijke domeinen en in de hertogdommen van Anjou, Bourbon, Berry, de Languedoc en Bourgondië. De Franse steden hadden geen vergelijkbare milities. Dat was trouwens een goede zaak voor de edellieden van Frankrijk! Gent mocht niet overwinnen, want Vlaanderen was een deel van Frankrijk. De steden in de koninklijke domeinen en in de hertogdommen konden Gent tot voorbeeld nemen en eveneens opstand plegen. Oproeren konden opflakkeren in Parijs, Rouen, Amiens, Chartres, Angers, Dijon, en nog in vele andere Franse steden. Bourgondië bleef rustig en was ogenschijnlijk gelukkig, al was de totale vrede nog maar onlangs ingetreden. Filips twijfelde er aan dat een opstand in Dijon het hoofd zou opsteken, maar men kon nooit heel zeker daarvan zijn.

Filips de Stoute kende Gent redelijk goed. Het was daar, in de Sint Baafs abdij en in de kerk van Sint Jan, dat hij getrouwd was. Hij had de ridders en de handelaars ontmoet. Hij had opgemerkt hoe weelderig gekleed de poorters van Gent gingen, hoe groot en zwaar de mannen waren, hoe prachtig de gebouwen van het centrum en hoe actief het leven van de inwoners was. Hij had op de banketten geluisterd naar eindeloze gesprekken over investeringen in handelsexpedities die de Vlamingen organiseerden. Hij bewonderde de mooie gevels van de Graanhalle en van de Vleeshallen van Gent, het Belfort en de kerken. Hij had de binnenhaven van Tussen Bruggen met eigen ogen gezien! Deze stad veroveren zou de belangrijkste uitdaging van zijn leven worden!

Filips was reeds begonnen met de uitdaging aan te nemen. Bourgondië verleende hem fondsen en mannen. Hij zou nog veel meer mannen nodig hebben, en nog veel meer geld, om de bovenhand te halen in Vlaanderen!

De meeste fondsen nodig voor een veldtocht zouden ook van Vlaanderen zelf moeten komen, van hogere taksen, en dat was steeds een zeer onpopulaire maatregel. Strijders konden uit Frankrijk gehaald worden, maar daar moest Filips het hoofd bieden aan andere problemen.

Frankrijk had een nieuwe koning gekregen in 1380, na de dood van Karel V, en die koning was nog minderjarig. Filips moest naar zijn broeders kijken, de hertogen van Frankrijk, de

regenten, om steun te verkrijgen voor zijn ideeën. De andere hertogen, echter, zagen hem machtiger worden, en dat lokte hun afgunst.

Filips de Stoute zuchtte en beet op de tanden. Hij dwong de spieren van zijn gezicht tot vastberadenheid. In en na 1369, werd hij opgeroepen door de koning van Frankrijk, zijn broeder Koning Karel V, om het leger van Frankrijk te leiden. Hij had trouw voor Frankrijk en haar koning gevochten.

In juli van 1369 had Karel V hem zelfs gevraagd om een expeditie tegen Engeland te leiden. Van die campagne kwam er niets, omdat Koning Edward III te Calais geland was met een groot, vijandelijk leger. De Engelse expeditie werd een gesel voor Normandië en Picardië, maar ze realiseerde weinig duurzaam, en stopte abrupt.

Filips werd zo meer en meer aanzien als de eerste krijgsheer van het koninkrijk, de leider van het leger. Dat was ondanks het feit dat zijn broeders en de uitstekende *connétables* van Frankrijk ook het bevel over troepen bezaten. Filips grinnikte, omdat zijn broeders niet de gave en het talent in de wieg meegekregen hadden om grote legers te leiden, zoals hij dat kon. Zijn broeders waren Hertog Jean de Berry, Hertog Louis de Bourbon en Hertog Louis d'Anjou. Zijn oom was Hertog Philippe d'Orléans. Zij waren de belangrijkste edelen van Frankrijk, de '*pairs de France*.'

In 1373 leidde Filips de Stoute het groot Frans leger dat samengeroepen werd om de *chevauchée* van Jan van Gent te beheersen. In die verschrikkelijke veldtocht van 1373 verwoestten de Engelsen grote gebieden van Frankrijk, van Picardië tot in Aquitaine. Op bepaalde ogenblikken zou Filips het aangedurfd hebben een veldslag toe te staan aan de Engelsen. Zijn broeder, de koning, had echter hem en de *connétable* weerhouden van enige veldslag in regel. Op die wijze toonde Filips dat hij zich zelf niet terughiel van een veldslag, zodat hij met zijn visie populair werd bij de krijgsheren van Koning Karel V. Filips de Stoute erkende de wijsheid van de beslissing van Karel V. Hij had gehoorzaamd, maar hij had ook geweend bij de vernielingen die de Engelsen veroorzaakten in Frankrijk. Rond Troyes, bijvoorbeeld, werden grote domeinen totaal verwoest. Dat had het land heel wat armer gemaakt. Heel veel onschuldige mensen werden gedood zonder dat die moorden nodig waren. Onnodige terechtstellingen uitvoeren was een misdaad en een zonde, dacht Filips van Bourgondië. Het was een domme verspilling van levens. Hij vervloekte de Engelsen voor hun misdaden in Frankrijk. Bourgondië ook had zwaar geleden!

Later had Filips deelgenomen aan de vredesonderhandelingen tussen Frankrijk en Engeland te Brugge. Hij had die zelfs geleid voor Frankrijk! Hij had opnieuw Jan van Gent ontmoet, een interessante figuur. Jan van Gent was een zeldzame mengeling van twijfels en van beslissingsbereidheid geweest. Filips kon Jan zijn *chevauchée* door Frankrijk van 1373 niet vergeven. Maar hij hield wel van de man, en nam aan dat Jan meer tot die strafexpeditie gedwongen werd dan dat de man die met plezier ondernomen had. In Brugge wedijverde Filips met Jan van Gent in de organisatie van grootse feesten, tornooien, en in de pracht van hun hofhouding. Filips glimlachte weer bij die herinneringen. De uitgaven voor de luxe en de glorie hadden hem bijna bankroet gemaakt, zoals ze waarschijnlijk ook met Jan van Gent gedaan hadden! Geen vrede kon afgesloten worden! Er werd wel besloten tot een reeks van wapenstilstanden, die tot de dag van vandaag golden, en dat was toch ook al geen kleine verwezenlijking! De onderhandelingen duurden meer dan drie jaar! Wel, zolang de groten der aarde en de machthebbers maar praatten en feestten konden de boeren zaad in de grond gooien en kon de handel tussen de volkeren ongehinderd verder gezet worden.

Filips de Stoute herinnerde met enige genoegdoening hoe hij en Jan van Gent met elkaar geschertst en gelachen hadden, en gepraat over wanneer ze feesten konden organiseren. De wapenstilstanden die ze konden overeen komen waren uiteindelijk toch veel beter dan oorlog voeren met elkaar. Filips had Jan van Gent even terughoudend gevonden om de oorlog verder te zetten als hij zelf ook bleef. Toch kon Filips zich er niet toe brengen Jan van Gent volledig te vertrouwen. Niet na die verschrikkelijke chevauchée van 1373!

Na 1374 had Filips de Stoute voor de eerste maal in zijn leven kunnen genieten van een periode van relatieve kalmte en rust. De ‘Vier Leliën’, de broeders die hertogen waren twistten natuurlijk onder elkaar voor wie de eerste plaats in Frankrijk zou mogen innemen, maar die twisten bleven slechts hofintriges, die Filips handig kon spelen.

Koning Karel V stierf van een hartaanval in september van 1380, na een lange ziekte. Vóór zijn dood benoemde de koning Filips de Stoute tot hoofd van de troepen van Frankrijk. Filips kon de ridders van Frankrijk oproepen om legers te vormen, en die legers brengen naar eender welke veldtocht die hij maar wou leiden. Hij had het recht om amnestie te verlenen aan wie hij zijn genade wou geven, en om mensen naar zijn wil uit de verbanning terug te roepen. Zijn plicht was het om het koninkrijk te verdedigen.

Het was niet een gemakkelijke opdracht waarmee slechts glorie te verdienen was! Filips moest dadelijk het hoofd bieden aan een nieuwe Engelse invasie. De hertog van Buckingham, de jongste zoon van Koning Edward III, probeerde op zijn beurt een expeditie in Frankrijk te voeren. Buckingham dreef zijn leger als een wig van terreur en verwoesting van Calais naar Troyes, volgens het gekende patroon. Hij voelde zich beschermd door zijn onoverwinnelijke boogschutters. Hij bedreigde Bourgondië.

De beste krijgsheren van Frankrijk bevonden zich met Filips en het Frans leger te Troyes. Ze toonden hoe sterk Troyes verdedigd werd, zodat de Engelsen rond de stad verder marcheerden en zich naar Bretagne terugtrokken, om naar Engeland terug te zeilen. De Fransen gaven geen veldslag. Filips had wel een slag willen toestaan, maar op dat ogenblik stierf Karel V.

Filips haalde dan in zijn geest de schandalige twisten die volgden om de erfenis van Frankrijk naar zich toe te halen. De oudste broeder van Filips, de hertog van Anjou, droomde van roem en eer in Italië. Hij wou daar grote streken veroveren.

Op de zestiende april van 1379, had Paus Clemens VII van Avignon aan Anjou gevraagd om de Pauselijke Staten in Italië te heroveren voor Avignon. Anjou zou dan het op te richten Adria koninkrijk in leen krijgen van Paus Clemens. De paus had ook de hertog van Anjou aangeduid als de erfgenaam van de kinderloze Koningin Johanna van Napels. Anjou had zeer grote sommen geld nodig om dergelijke expeditie op touw te zetten.

Karel V had reeds Anjou uit Aquitaine moeten verwijderen, weg van het land waar Anjou tot gouverneur benoemd was. Dat was gebeurd wegens de wijze waarop Anjou geld aftroggelde van zijn land. Het gedrag van Anjou werd een reëel gevaar voor de reputatie van Frankrijk in Aquitaine!

Onmiddellijk na de dood van Karel V stal Anjou zoveel juwelen uit de koninklijke domeinen als hij in handen kon krijgen. Karel V was zich zeer goed bewust geweest van hoe roofzuchtig zijn broeder kon zijn. Hij had al de functies van regent over zijn jonge zoon, de toekomstige Karel VI, ook al gesplitst van het beheer over de financiën van het koninkrijk. Na Karel V was Anjou de oudste zoon van de vorige koning Jan II, zodat Anjou eerst in lijn kwam om regent te worden. Gedurende een korte tijd probeerde Anjou zelfs de kroon te grijpen en zelf koning te worden, maar dat werd belet door zijn broeders. Berry, Bourbon en Bourgondië brachten de jonge koning in veiligheid te Melun, en ze bereidden zich voor op de oorlog tegen Anjou. De hertogen van Berry, Bourbon en Bourgondië wilden Karel VI als koning! Ze

riepen snel een raad van edellieden samen om de zaak van het gedeelde regentschap te regelen. Anjou eiste het regentschap op en had goede troeven. De hertogen namen deel aan de vergaderingen van de raad.

Na lange besprekingen kregen de hertogen van Bourbon en van Bourgondië het toezicht over de jonge koning. Anjou kreeg Karel VI niet in de handen. Berry mocht gouverneur van de Languedoc worden. Anjou kreeg inderdaad het regentschap over Frankrijk. Hij kreeg daarmee wat hij altijd al begeerd had: de juwelen, de zilveren gebruiksvoorwerpen, de zilveren en gouden schalen. Anjou hoorde zelfs dat Karel V een grote schat verborgen had in zijn hotel van Melun. Anjou dwong de kamerheer van Karel V, de Heer van Savoisy, om hem te tonen waar die bergplaats lag. Hij bedreigde Savoisy met een langzame, pijnlijke dood. Anjou slaagde er zo in ook die schat in handen te krijgen.

Bertrand du Guesclin stierf in de zomer van 1380. Hij was de *connétable* onder Koning Karel V, en een man die Filips de Stoute goed kende van met hem nauw samengewerkt te hebben tijdens de Engelse chevauchées. Du Guesclin was een kasteel in de Auvergne aan het belegeren. Hij werd ziek en kon niet herstellen. Zijn logische opvolger was Olivier de Clisson, een andere Bretoen. Clisson werd echter niet direct voor de functie aangeduid, omdat hij ook een trouwe volgeling was geweest van Koning Karel V. De hertogen wilden zijn benoeming tot *connétable* voor Karel VI in 1381 niet toestaan. Later, wanneer de regering van Karel VI begonnen was, en wanneer de ooms van de jonge koning probeerden alle macht naar zich toe te trekken, zou Olivier de Clisson niettemin toch die functie kunnen inpalmen.

De hertogen kwamen overeen samen over het koninkrijk te regeren. Zij, maar vooral Anjou, ontsloegen de meesten van de vroegere raadgevers van Koning Karel V: de kanselier d'Orgemont, Mercier, Jean de la Grange bisschop van Amiens, en Bureau de la Rivière, de oude vrienden van Karel V.

Het nieuwe hof beschuldigde Bureau de la Rivière zelfs van verraad, maar Olivier de Clisson sprak in zijn voordeel en beschermde hem, zodat hem geen verder kwaad werd aangedaan.

Opstanden in Frankrijk

Wanneer de bevolking van Parijs hoorde hoe de hertogen het geld van Frankrijk verkwanselden en verspilden, kwamen ze in opstand.

Koning Karel V had beloofd de taksen op zout en op verkopen af te schaffen, maar er was niets gedaan om die belofte ten uitvoer te brengen. De inwoners van Parijs vroegen het koninklijk hof te spreken. De regent, de hertog van Anjou, sprak wel mooi, maar toch werd de jonge Koning Karel VI snel gedwongen om de gehate taksen op te heffen. Het gepeupel van Parijs viel daarna de Joden in de stad aan. Enkele edelen van Parijs hadden de mensen opgehitst tegen de Joden, opdat zij in staat zouden zijn hun schuldbrieven te verscheuren. De Koninklijke Raad moest de Joden onder haar bescherming nemen.

De opstand kon gestopt worden door onderhandelingen, door beloftes tot minder taksen, door de mooie woorden van vooral Anjou, die een slimme en handige spreker was. Iedereen in Frankrijk wist dat die beloftes niet konden gehouden worden, want de oorlog tegen Engeland moest verder gevoerd worden. De vier prinses, Anjou, Berry, Bourbon en Bourgondië vormden dan een nieuwe raad van het regentschap, waarvan Anjou wel de voorzitter van bleef. Onder die raad van vier stelden ze een raad van twaalf mannen. Bourgondië en Bourbon behielden de bescherming van de koning.

Anjou had geen geld gekregen van de Staten Generaal voor zijn plundertocht in Italië, maar hij plaatste nu de afzonderlijke provincies onder druk om hem toch het geld te geven. De meeste provincies betaalden wat Anjou eiste, maar Parijs weigerde!

De provoost van Parijs, een functie die gelijkaardig was met die van meier of burgemeester in andere steden, was niemand minder dan Hugues Aubriot. Aubriot was eigenlijk een inwoner van Dijon. Filips de Stoute had hem voorgesteld aan Koning Karel V voor Parijs, omdat Filips wist dat Aubriot een zeer bekwame man was.

Aubriot had inderdaad de rust doen weerkeren in Parijs, de stad verfraaid, de muren versterkt, en nieuwe muren en nieuwe bruggen gebouwd. Hij misprees echter de Kerk! De Universiteit van Parijs had hem veroordeeld als ketter! Aubriot werd aangevallen, en moest vluchten. Hij werd gevat en voor het leven gevangen genomen.

Wanneer enige tijd nadien nieuwe taksen aangekondigd werden, ondanks de vroegere beloftes, rees Parijs in geweld op. De inwoners van de stad konden de handen leggen op een grote voorraad van met lood geladen knuppels die aangekocht werden door de stad om de militia te bewapenen, zodat de militias de orden konden bewaren. Het volk gebruikte de knuppels nu als wapens. Ze liepen er mee door de straten. In de Franse taal noemde men die knuppels ‘*des maillets*’, en de mannen die ze hanteerden ‘*des maillotins*’. De opstand van Parijs werd daarom bekend als de Revolte van de *Maillotins*. De rebellen namen de macht over in Parijs.

De *Maillotins* begrepen echter snel dat ze het pleit niet konden winnen tegen de legers van de hertogen, tegen de legers van al de ridders van Frankrijk samen. De rebellen gaven toe om onderhandelingen te beginnen. Hugues Aubriot werd uit de gevangenis bevrijd. Hij weigerde echter de opstand van Parijs te leiden, en vluchtte.

Opstand dreigde eveneens in de stad Rouen. Het gepeupel van Rouen doodde de ontvangers van de koning.

Uiteindelijk beloofden de hertogen de algehele amnestie voor de opstand van Parijs. Anjou, trouw aan zijn aard, vroeg geld. Hij vroeg Parijs de som van honderdduizend gouden frank te betalen. De inwoners van Parijs legden prompt een speciale taks op de kerklieden. Natuurlijk weigerden die te betalen! Desondanks werd de vrede hersteld in het koninkrijk. Anjou greep wat hij kon, niet de volledige som die hij geëist had. Hij vertrok kort daarna met een leger van huurlingen naar het zuiden van Frankrijk, naar de Provence, om van daar uit zijn veldtocht in Italië te leiden. Die expeditie mondde in een groot fiasco uit. Anjou verloor zelfs het leven. Zijn broeder, Filips de Stoute kon nu regeren over Frankrijk als regent.

In het begin van 1381 moesten bijgevolg de stad Gent en het graafschap Vlaanderen Graaf Lodewijk van Male trotseren, maar achter Lodewijk stond een veel machtiger figuur, een man die de machtshebber van Frankrijk was. Filips de Stoute was een leider van grote legers. Die man kon in geen andere termen denken dan in termen van een vastberaden heerser. Filips de Stoute was een zeer bekwame man wanneer het zaken van overheersing betrof!

Jan van Gent, hertog van Lancaster

Zoals Filips de Stoute van Bourgondië in Frankrijk, was Jan van Gent – John of Gaunt in het Engels – niet de oudste zoon van zijn vader, Koning Edward III van Engeland. Hij was geboren in de Vlaamse stad van Gent, vandaar zijn bijnaam. Zijn peetvader was Jacob van

Artevelde, de opperhoofdman en de heerser van Gent in die tijd. Koning Edward was niet aanwezig op de doop van Jan te Gent, zodat in latere jaren, wanneer Jans populariteit sterk verminderde, kwade geruchten beweerden dat de koning niet zijn echte vader was. Zijn vader zou een slager van de Vlaamse stad geweest zijn. De reputatie van Jan van Gent was echter vlekkeloos.

Sommige mensen beweren dat men minstens een deel erft van het karakter van het land waarin men geboren is. Dat kan de waarheid geweest zijn voor Jan van Gent, want hij was wijs en had een sterk, goed hart, al moest hij veel zelf leren om tot die wijsheid te geraken. Jan had weinig talenten ingeboren. Hij had geen bijzonder talent ten geschenke gekregen, maar hij was wel een rationele denker, een geduldige en vredelievende man, die handelde volgens de logica en slechts na zorgvuldige redenering. Hij had een vriendelijke inborst. Jan ontwikkelde zijn zacht karakter. Nadat hij ervaring had opgedaan met de gruwel van de oorlog, werd hij een fervente aanhanger van de vrede. Hij verafschuwde dan geweld, hoewel hij geweld kon gebruiken wanneer hij het volledig gerechtvaardigd vond. Jan was een persoon die bijna niets instinctief wist. Hij bezat geen natuurlijk talent om te regeren of om oorlog te voeren. Hij moest hard werken om zijn faam te verdienen. Dit soort mannen worden zelden geliefd door het volk. Het volk houdt van het verblindend genie, van de man die hoog boven alle anderen uitsteekt in genie en die het geluk in de schoot geworpen wordt voor alles wat hij onderneemt. Jan van Gent was slechts een gewone man. Hij deed wat hij kon, wat hij het beste vond, maar hij slaagde niet al te goed in wat hij uitvoerde. Hij was echter de zoon van een koning, en dus koesterde ook hij hoge ambities.

De enkele hovelingen die Jan van Gent intiem kenden, schatten hem hoog in voor zijn nederigheid en zijn goed hart. Zij vriendelijke natuur was ook zijn belangrijkste zwakheid. Jan twijfelde erg, tot hij een zaak voldoende had onderzocht. Hij was niet besluiteloos, en wanneer hij tot een beslissing gekomen was, zelfs tot een verschrikkelijke beslissing, dan voerde hij die ook uit met koppige hardnekkigheid. Hij handelde met redelijkheid en logica, zoals de mensen van Gent doen, op een praktische en eenvoudige wijze. Jan was ook een liefdevolle echtgenoot, een minnaar, en een vader van vele kinderen.

Jan van Gent verscheen als een grote, imponerende figuur. Hij had een koninklijke houding, bleef steeds plechtig en dominerend. Hij glimlachte zelden, maar was zeer energiek en aangenaam in gezelschap. Hij kon sluw zijn, bleef verstandig in zijn gesprekken met zijn raadgevers, en was een redelijk goede spreker. Zijn gelaatstrekken waren regelmatig, niet waarlijk scherp, goed in het vlees. Zijn lichaam en zijn leden waren welgevormd en harmonisch, zodat hij kon stappen met elegantie. De mensen respecteerden hem automatisch. Hij kon een onweerstaanbare verleider van vrouwen geweest zijn, maar hij was te eerlijk om hen te bedriegen. In feite leek hij veel op zijn vader, Koning Edward III! Doch waar Edward III heel intuïtief handelde en slaagde in bijna alles wat hij ondernam, moest Jan van Gent lang nadenken, lang voorbereiden, heel wat ervaring opdoen, en beredeneren. Hij slaagde een tweede maal veel beter dan de eerste maal in wat hij deed.

Ondanks toch grote kwaliteiten, ondanks zijn intelligentie en zijn toewijding, slaagde Jan van Gent niet zo goed in de oorlog met Frankrijk. Het Engels volk verweet hem zijn slechte regeerkunst, maar de meeste van die verwijten waren echt onverdiend of ongegrond. Het is waar dat hij niet de geniale leider in de oorlog en in de schermutselingen was zoals zijn vader en zijn broeder, de prins van Wales, maar hoe kon dat tegen hem gehouden worden wanneer hij zulke warm voelende, menselijke persoonlijkheid toonde?

U kunt aannemen nu, geachte lezer, dat ik, Willem Terhagen, wel een zeer ingenomen oordeel geef van het karakter van Jan van Gent. Van wat ik echter over hem vernam, volgens de beste bronnen, heb ik nu inderdaad van hem een opinie gevormd zodat ik met sympathie aan hem kan denken. Misschien houd ik te veel van de stad waarin hij geboren is! Ik bewonder zeer zijn peetvader, Jacob van Artevelde, en zijn moeder, Filippa van Henegouwen. Meer dan de graven van Vlaanderen, meer dan Lodewijk van Male die ook in Vlaanderen geboren werd, en meer zelfs dan Filips de Stoute van Bourgondië, vooral wegens zijn moeder en zijn geboorteplaats inderdaad, heb ik steeds aan Jan van Gent gedacht als aan een bloedverwant, al leefde hij in Engeland.

Jan van Gent was de derde overlevende zoon van Koning Edward III. In 1359 trouwde hij met de dochter van één van de beste vrienden van zijn vader, met de dochter van de zeer trouwe graaf van Lancaster. De vrouw heette Blanche. Edward toonde zijn mooie koninklijke genegenheid met het huwelijk dat hij organiseerde voor zijn zoon. Niet alleen was Lancaster de trouwste wapenmaker van Edward, maar ook de rijkste magnaat van Engeland! Lancaster had geen mannelijke erfgenaam, slechts twee dochters.

Toen zijn schoonvader stierf in 1361, erfde Jan van Gent de helft van de eigendommen van Lancaster, en de titel van graaf, die Edward III later omzette tot hertog. Niet lang nadien stierf ook de zuster van Blanche, Maud, gravin van Leicester, die met graaf Willem V van Henegouwen getrouwd was. Dat gebeurde in april 1362, en Jan van Gent erfde van haar de andere helft van de Lancaster domeinen. Op dat ogenblik werd hij de eigenaar van meer dan dertig kastelen, en van landerijen in elk graafschap van Engeland. Hij was veruit de rijkste man in het koninkrijk!

Jan hield zielsveel van Blanche. Hij kreeg een goed huwelijk. Hij had wel al een onwettelijke dochter toen hij Blanche van Lancaster trouwde. Hij had dat meisje – dat hij misschien wat vreemd ook al Blanche had genoemd – met zijn minnares Marie de Saint-Hilaire, een gezelschapsdame van zijn moeder. Marie was eveneens afkomstig van Henegouwen. Heel droevige tijdingen verstoorden zijn huwelijk met Blanche, want meerdere van zijn wettelijke kinderen stierven jong. De jongens Jan, Edward en een andere Jan stierven zeer jong. De derde zoon, na een dochter Elisabeth, werd Hendrik genoemd, en leefde. Die Hendrik zou later de naam Derby krijgen en Koning Hendrik IV van Engeland worden, in opvolging van Koning Richard II na Edward III. Maar dat lag nog in de toekomst en in de sterren!

Blanche van Lancaster stierf in september van 1368, na ongeveer negen jaar huwelijk. Ze was dan slechts zesentwintig jaar oud, en had zeven kinderen gedragen van wie er slechts vier overleefden. Ze stierf na de geboorte van haar laatste dochter, Isabella.

Het jaar 1369 was een verschrikkelijk pestjaar in Engeland. In Spanje vond Koning Pedro de Wrede, de koning van Castilië, de dood in een hinderlaag gelegd te Montiel door Enrique van Trastamara. Jan van Gent had nog met zijn oudste broeder, de prins van Wales, gevochten in de oorlog voor Castilië. Hij had deelgenomen aan de Veldslag van Nájera. De Engelsen hadden in die slag de Fransen en Enrique verslagen. De dochter van Pedro de Wrede, Constance van Castilië, vluchtte naar Bayonne in het deel van Aquitaine dat onder Engels bewind stond. Twee jaar later zou Jan van Gent Constance van Castilië ontmoeten en met haar trouwen. Door dit huwelijk kon hij de titel van koning van Castilië opeisen.

Na het pestjaar van 1369 hernam de oorlog met Frankrijk. Jan van Gent werd benoemd tot hoofd van Calais en Guines. In die hoedanigheid nam hij deel aan een Engelse veldtocht in

Frankrijk, geleid door de graaf van Hereford. In augustus van 1369 stonden de Engelse strijders weer tegenover een veel groter Frans leger, geleid door Filips de Stoute. Jan van Gent beval de aanval niet, en dat deed ook niet Filips de Stoute! De twee legers bleven vele weken aan de beide zijden van een moeras liggen, tot de Engelsen versterkingen kregen van de graaf van Warwick. Filips de Stoute trok zich dan terug, en gaf geen veldslag. Het Engels leger marcheerde naar Honfleur in Normandië, veroverde die haven in oktober, maar verloor zoveel strijders van de pest dat het haastig bescherming moest zoeken. Jan van Gent beval naar Calais terug te keren.

Op de terugweg versloeg hij nog wel een ander, klein Frans leger, en bereikte Calais in november. Daar stierf Warwick aan de pest. De campagne van Jan van Gent eindigde niet zeer succesvol, zoals zou gebeuren met veel andere expedities van de Engelsen, maar ze dwong toch de Fransen hun eigen plannen voor een invasie van Engeland op te geven.

Tijdens de volgende zomer bevond Jan van Gent zich in Aquitaine, samen met zijn broeder Edward van Woodstock, de prins van Wales, en met zijn jongere broeder Edmund van Langley, de graaf van Cambridge.

De drie broeders poogden terrein terug te winnen op de Fransen in Aquitaine. Ze belegerden en verwoestten Limoges in 1370, maar dan werd Edward zo ziek dat hij niet meer kon strijden. Hij keerde weer naar Engeland en liet Jan van Gent in het bestuur van het hertogdom. Het ontbrak Jan van Gent aan de nodige middelen om terrein op de Fransen te heroveren. Hij ontmoette in die periode de Infante Constance van Castilië in Bordeaux, en trouwde met haar in september van 1371. Aan het einde van die maand gaf hij zijn bevel in Aquitaine op en keerde eveneens weer naar Engeland. Jan van Gent gaf zijn bevel over aan een ware krijgsheer, aan Jean de Grailly, de Captal de Buch.

Enkele maanden later, in juli van 1372, trouwde de zuster van Constance, Isabella van Castilië, met Edmund van Langley, de andere broeder van Jan van Gent.

Aan het einde van datzelfde jaar van 1372 stierf een man in Aquitaine die samen met het Engels leger en met Jan van Gent gevochten had, een ridder genaamd Hugh Swynford. Hugh was getrouwd met een vroegere gezelschapsdame van de moeder van Jan van Gent. Het was een vrouw die Jan goed kende, een vrouw die Katherine heette. Door haar huwelijk was ze gekend als Katherine Swynford. Haar meisjesnaam was echter de Roët, want zij ook was afkomstig van Henegouwen, uit de streek van Mons. Haar vader was naar Engeland gekomen met de mannen van Henegouwen die de moeder van Jan van Gent, Filippa van Henegouwen, echtgenote van Koning Edward III, naar Engeland vergezeld hadden. Katherine was eenentwintig jaar toen ze al weduwe werd. Ze zou verder een grote rol spelen in het leven van Jan van Gent.

Jan van Gent had zielsveel gehouden van Blanche van Lancaster; Er lag niet veel liefde tussen Constance van Castilië en Jan van Gent! Castilië was sinds lang een bondgenoot van Engeland geweest, maar dat bondgenootschap werd verbroken door de oorlogen van de huidige koning. Constance wou in de eerste plaats dat land van haar vader heroveren om koningin van Castilië te worden. Jan van Gent was voor haar slechts het instrument waarmee ze meende de troon van Castilië te kunnen terugwinnen, voor haar en haar familie.

In het begin van 1372 reeds, werden Jan van Gent en Katherine Swynford minnaars. Er lag een verschil van tien jaar in ouderdom tussen en. Jan was tweeëndertig en Katherine tweeëntwintig. Katherine was een lieflijke jonge vrouw met een aantrekkelijke, volle figuur. Ze was de mooiste en meest begeerde vrouw aan het koninklijk hof. Ze was geen gezelschapsdame meer van Koningin Filippa, want de moeder van Jan van Gent was gestorven in augustus van 1369.

In de winter al van 1372 werd de eerste zoon geboren van Jan van Gent met zijn minnares Katherine Swynford. Jan herinnerde zich dat hij nog in titel heer was van een domein in de Champagne streek van Frankrijk, genaamd Beaufort. Hij had dat domein bij verraad verloren aan de Fransen, maar de titel en de aanspraak op de streek bleef bij hem. Jan hield van de naam. Hij gaf daarom de naam van John Beaufort aan zijn eerste zoon met Katherine Swynford, en zou ook al haar volgende kinderen zo noemen. Hij vervreemde allengs van Constance van Castilië.

Jan van Gent behaalde niet veel successen in Aquitaine nadat zijn broeder, de prins van Wales, naar Engeland teruggekeerd was. Dat hadden echter ook zijn andere broeders niet! Na Jans terugkeer naar Engeland bleven de Engelsen terrein verliezen in Aquitaine aan de Fransen. De Franse legers konden bijna gans de uitgestrekte streek bezetten. Jan van Gent werd verantwoordelijk geacht voor die vernederende situatie.

In die tijd hoorde Jan van Gent echter niet de kritiek op hem. Hij was nauwgezet bezig zijn eigen, nieuwe invasie van Frankrijk aan het voor te bereiden. Hij hoopte de Franse druk op Aquitaine weg te nemen door een wrede strafexpeditie of *chevauchée* te lanceren vanuit Calais, naar het zuiden. Die veldtocht duurde van augustus 1373 tot december van 1373. Ze werd één van de meest heroïsche prestaties ooit uitgevoerd door een Engels leger in Frankrijk, een expeditie die door velen vergeleken werd met de invasie in het Romeins Italië door de Carthageense leider Hannibal.

Aan het einde van december 1374, echter, kwam Jan van Gent met de weinige resten van zijn leger in Bordeaux aan, zonder bekwaam geweest te zijn wat dan ook van blijvend belang voor Engeland in Frankrijk te realiseren. Het Frans leger had steeds geweigerd een beslissende veldslag toe te staan. De steden die de Engelsen bereikten werden veel te sterk verdedigd. Het Engels leger had geen belegeringstuigen mee, en kon de steden niet innemen. De strijders van Jan van Gent stierven in grote aantallen door ziekte en ontberingen. Het leger verloor praktisch al de paarden en de meeste van de bagagewagens.

In Bordeaux bleven veel mannen sterven van de pest. Jan van Gent had geen geld meer om zijn troepen te kunnen betalen, zelfs niet om hen de terugkeer naar Engeland nog te kunnen betalen. In april van 1374, zich zeer goed bewust van zijn falen, ging Jan van Gent aan boord van een schip dat naar Engeland voer. Hij liet Aquitaine aan haar lot over.

De *chevauchée* van Jan van Gent van 1373 werd een enorme ontgoocheling voor de Engelsen en een persoonlijke tragedie voor Jan van Gent. Hij had zijn faam als veroveraar van landen niet kunnen vestigen. Meer dan iemand zich het kon realiseren, behalve dan Katherine Swynford, maakte die campagne een zeer, zeer diepe indruk op de ziel van Jan van Gent. Hij had de verschrikkingen van een *chevauchée* meer dan voorheen gezien, de gruwel voor Frankrijk, en voor zijn eigen mannen. Hij had begrepen hoe reusachtig uitgestrekt Frankrijk was. Hij had lange afstanden tussen de steden en de graafschappen op mars afgelegd. Hij zag de immense middelen in geld en in mannen die door Frankrijk konden opgeroepen worden in de strijd tegen Engeland. Dit Frankrijk, begreep Jan van Gent, kon uiteindelijk niet overwonnen worden! Het kon hard geslagen worden door de aangerichte verwoestingen. Het kon schermutselingen en veldslagen verliezen, maar het kon niet verslagen worden in de oorlog. Jan van Gent had wanhopig geweest wanneer hij met zijn leger vóór één van de grote Franse steden had gestaan, onbekwaam om die stad in te nemen. Hij had niet genoeg strijders mee, en geen belegeringstuigen.

Jan van Gent begon in zijn geest te extrapoleren. De stad van Parijs was zo reusachtig groot, dat eender welke koning van Frankrijk gans zijn leger kon terugtrekken in die stad, of een groot deel ervan. Geen vijandelijk leger, hoe groot ook, en zeker geen Engels leger, zou dan in staat zijn Parijs te belegeren en in te nemen.

Jan van Gent vond het zicht van zovele jonge, edele mannen die aan beide zijden op de meest afgrijselijke wijze stierven weerzinwekkend. Duizenden goede mannen stierven in schermutselingen, of van ziektes in de razernij van de *chevauchée*. De troepen van Jan, vooral zijn bataljons die proviand zochten, werden gedecimeerd door de snelle, teisterende Franse ruiters. Velen van zijn mannen waren in hinderlagen gevallen. De lichamen van de Engelsen bleven daarna rotten langs de weg van het vorderende leger. Jan van Gent had van dichtbij iedere mogelijke en denkbare wonde op zijn vrienden en mannen gezien. Hij was wel gewend aan verminkingen en aan geweld, maar niet aan de gestage vermeerdering, maand na maand, van de pijn en het lijden die aan zijn mannen veroorzaakt werden. Hij had ook duizenden paarden in de ergste omstandigheden verloren. In verraderlijke aanvallen hadden zijn strijders lelijke wonden opgelopen en vele, vele doden geleden. Honderden van zijn boogschutters waren aan de ontberingen overleden. Ze stierven van de honger, dorst en van de koude. Dat laatste gebeurde vooral toen Jan van Gent door het zware terrein van de verraderlijke bergen van de Auvergne had moeten trekken. Hoge bergen, vriezende koude en harde winden, eindeloze sneeuwvlagen en regen in de valleien, met ook overstromingen van wegen, bestonden er niet in die mate in Engeland, behalve dan misschien in de meest noordelijke regio's en in Schotland! De veldtocht van 1373 eindigde in een harde winter. De expeditie dwong Jan van Gent een andere man te worden. Het leek alsof ze zijn onstuimige jeugd definitief had beëindigd!

Vanaf 1374 werd Jan van Gent iemand die de vrede tussen Frankrijk en Engeland zocht! Reeds terwijl hij naar Bordeaux langs de Auvergne terugkeerde, had hij Guillaume Roger gecontacteerd. Guillaume was de broeder en raadgever van Paus Gregorius XI. Jan liet de paus weten dat hij opnieuw ernstige vredesgesprekken met Frankrijk wou. Hij pleitte ook voor de vrede in Engeland.

Nieuwe vredesbesprekingen begonnen inderdaad in 1374, in de stad Brugge. De belangrijkste onderhandelaars voor Frankrijk waren Filips de Stoute, de bisschop van Amiens en de burgemeester van Bayeux. Voor Engeland waren de belangrijkste afgevaardigden Jan van Gent, de graaf van Salisbury en de bisschop van Londen. Jan van Gent sprak dikwijls met Filips de Stoute, en de twee mannen leerden elkaar te meten en te begrijpen. Ze waardeerden elkaars kunde in de negotiaties, zelfs al kon het volledig vertrouwen nooit inzetten. De onderhandelingen duurden lang, mondden uit in wapenstilstand na wapenstilstand. Deze duurden tot in de zomer van 1377, maar er kwam geen formele vrede.

Jan van Gent herinnerde zich goed hoe na zijn terugkeer uit Aquitaine het Engels volk kwaad werd tegen Koning Edward III, tegen het hof, en tegen hem in het bijzonder. Alle kritiek werd naar hem afgeleid! De verwijten en berispingen kwamen vooral tot een crisis tijdens een sessie van het Engels Parlement in mei van 1376. Koning Edward III lag te ziek om aan die sessies te kunnen deelnemen.

Het Parlement klaagde de koning aan, en ook Jan van Gent, om de gelden van de oorlog voor hun eigen verrijking te hebben misbruikt. Het Parlement schreeuwde dat de koning zou moeten leren te leven van zijn eigen hulpmiddelen, en niet constant nieuwe taken mocht aftroggelen van het volk. Het Parlement beval een onderzoek naar de administratie van de koning, ondanks het protest van de edelen aan het hof. De hovelingen werden door het Parlement openlijk beschuldigd van corruptie. Alice Perrers, de minnares van de koning, werd van het hof verbannen.

Jan van Gent moest echter het gewicht van de aanvallen niet alleen dragen. De prins van Wales werd in een draagberrie naar de sessies gebracht, omdat hij zeer ziek was. Hij verloor

meerdere malen het bewustzijn en moest dan de zaal verlaten. De woede van het Parlement vond daarom wel dikwijls alleen Jan van Gent als doel van de kreten van verontwaardiging.

Jan van Gent maakte zich nog meer tegenstanders! Hij hield niet van de interventies van de Kerk in de problemen van het land en in de regering door de koningen. Hij vond de rechtvaardiging van zijn twijfels in de geschriften en in de prediken van een man genaamd John Wycliff, een geleerde, theoloog en filosoof. Wycliff was geboren in Yorkshire, maar hij had ook gewoond in of nabij Oxford, tot hij een kroongebied toebedeeld kreeg te Lutterworth in Leicestershire. Jan Wycliff predikte voor de onttrekking aan het kerkelijk gezag van alle eigendommen van de geestelijkheid in Engeland. Hij schreef ook dat in alle wereldlijke zaken het gezag van de koning zou moeten overheersen over het gezag van de kerk. Hij verafschuwde de macht van de paus in alle wereldlijke zaken, en hij predikte fel tegen de rijke bezittingen van bepaalde monniken ordes. De polemische ideeën van Wycliff rokken natuurlijk de woede van de kerklieden van Engeland, en vooral van de bisschoppen die nog steeds zeer veel invloedrijk bleven in alle lagen van de regering. Jan van Gent beschermde John Wycliff, en maakte zich aldus ook machtige vijanden in de geestelijkheid.

Jan van Gent had zijn ambities op Castilië openbaar gemaakt. Die ambities werden gedreven door zijn echtgenote, Constance. Hij had veel geld nodig voor een veldtocht in dit verafgelegen land, op een ogenblik dat Engeland erg gegeseld bleef door de vlagen van de pest. De mensen hadden het thans uiterst moeilijk om extra taksen te betalen.

Jan van Gent bleef een sterke voorstander van de vrede met Frankrijk, maar de Engelsen werden constant vernederd door de Fransen in schermutselingen en belegeringen. De Engelse troepen wonnen niets in Aquitaine! In de oorlog had Jan van Gent zich geen geniale veroveraar getoond, al was dat wat het koninkrijk nodig had. Hij bewerkte geen mirakels, won geen prachtige overwinningen met beperkte middelen. Daarin was hij de tegenpool van de prins van Wales, die voor Engeland op glorieus wijze veldslagen had gewonnen, zoals Poitiers.

Een oorlogsleider moet het geluk aan zijn zijde hebben, maar Jan van Gent leek het geluk niet naar zich toe te kunnen hellen. Had God hem verlaten omdat hij in de zonde leefde met zijn minnares Katherine Swynford? Jan was er slechts in geslaagd wapenstilstanden te onderhandelen. Geld werd nog verder verspild, en het volk had gehoord van zijn torenhoge uitgaven aan prachtige feesten te Brugge. Dat alles gebeurde terwijl het gewone volk zwaar belast werd met taksen!

Jan van Gent was ook een zeer trouwe man. Hij bleef trouw aan zijn familie en aan zijn vader, de koning. Hij verdedigde de inzichten en de interesses van zijn zieke en slecht oud wordende vader Edward III.

Het Parlement en het volk keerde zich tegen de koning, terwijl de geestelijkheid de koning verweet voor de aanwezigheid en de invloed van Alice Perrers.

In het jaar 1376 schokten sombere gebeurtenissen de Engelse gemeenschap. Jan van Gent stond in het midden van de opschudding.

In mei van dat jaar had een sessie van het Parlement plaats. De vertegenwoordigers drongen aan Alice Perrers van het hof te verwijderen. Het hof gaf toe, tot de smart van de oude koning. Op de achtste juni stierf de prins van Wales. Hij werd plechtig begraven in de kathedraal van Canterbury. Jan van Gent, de hertog van Lancaster, werd de belangrijkste heerser van het koninkrijk, zoals Filips de Stoute dat later zou worden in Frankrijk.

In juli verwierp het Parlement de vraag van de kroon voor nieuwe fondsen.

In september liet Jan van Gent toe dat de vroegere hovelingen die door een akte van het Parlement verwijderd werden van de raad van de koning, terug naar het hof mochten. Onder hen bevond zich ook Alice Perrers.

In diezelfde maand van september 1376 predikte John Wycliff tegen William van Wykeham, de bisschop van Winchester, één van de belangrijkste heren van het koninkrijk. Wykeham werd verdedigd door de nieuwe bisschop van Londen, William Courtenay, een machtige figuur. Jan van Gent beschuldigde ook Wykeham van corruptie. Wykeham had openbare fondsen misbruikt voor eigen doeleinden. Wykeham werd van het hof verbannen, maar Jan van Gent trok eens te meer de woede van de geestelijkheid naar zijn persoon. De Kerk van Engeland zag dan Wycliff als een gevaar voor het Geloof. De reactie van de geestelijken kwam snel!

De Bisschop Courtenay beschuldigde Jan Wycliff van ketterij, en daagde hem uit zich te komen rechtvaardigen vóór een aantal geestelijken van zijn keuze. Jan van Gent, de Graaf Henry Percy, nog andere vrienden, en vier monniken van bedelaars orden verdedigden Wycliff. Het proces werd gehouden in de Sint Pauls kathedraal van Londen.

De discussies, de argumenten en tegenargumenten, en zelfs de beledigingen, liepen hoog op tussen de Bisschop Courtenay en Jan van Gent. Jan van Gent riep dat hij de geestelijkheid nederigheid zou leren. De twee partijen bleven meer geschokt door de verhitte uitwisseling van gedachten dan ze wilden toegeven.

Courtenay liet de confrontatie toch niet tot veroordelingen komen. Buiten de kathedraal, in de straten van Londen, werd Jan van Gent openlijk geteisterd door een menigte die opgezweept werd door het proces en door de geestelijkheid.

Wycliff werd van dan af aangevallen voor godslasterlijkheid, hoogmoed en schandalige opinies.

Koning Edward II beschermde zijn zoon. In juni van 1377, ten teken van verzoening, vergaf hij aan Wykeham en herstelde hem in zijn wereldlijke functies. Dat verminderde iets de druk op Jan van Gent.

Op de eenentwintigste juli van 1377 stierf Koning Edward III. Een dag later werd zijn kleinkind, de zoon van Edward van Woodstock, Richard van Bordeaux, aangeduid als zijn opvolger. Koning Richard II was slechts tien jaar oud.

Niet alles kwam toen als slecht nieuws voor Jan van Gent! In diezelfde maand had de officiële verzoening van de stad van Londen met hem plaats. Jan aanvaardde plechtig de verontschuldigheden van de stad.

Op de zestiende juli van 1377, trouw zoals steeds, organiseerde Jan van Gent de officiële kroning van Koning Richard II te Westminster. Drie dagen later werd een Koninklijke Raad van twaalf mannen opgericht om de jonge koning te helpen met zijn regering. Jan van Gent en zijn broeders waren geen leden van die raad. In oktober, echter, tijdens een andere sessie van het parlement, werden de daden van Jan van Gent toegejuicht en volledig gerechtvaardigd geoordeeld. De vrede tussen de koning, Jan van Gent en het Parlement was hersteld. Alice Perrers werd definitief van het hof verbannen en haar eigendommen aangeslagen.

De zorgen van Jan van Gent met the Engels volk waren echter nog lang niet voorbij. Zijn beschermeling, John Wycliff, publiceerde in de lente van 1378 een controversieel werk over de Bijbel. Een pauselijke bulle werd tegen zijn ideeën geopenbaard, maar het Parlement had zich eerder sympathiek opgesteld tegenover de ideeën van Wycliff. De pauselijke Curie putte Engeland uit met taksen.

Simon Sudbury, de aartsbisschop van Canterbury, zag zich genoodzaakt onder de druk van de paus om Wycliff voor zijn gerechtshof van Lambeth te dagen. Wycliff werd beschuldigd van ketterij. Hij had echter machtige verdedigers, onder wie niet slechts Jan van Gent, maar ook de moeder van de koning, Joan van Kent. De bisschoppen bleven verveeld met de zaak en verdeeld in de besluiten. Ze stelden zich tevreden met een lichte blaam aan Wycliff om het proces te beëindigen. Ze verboden Wycliff wel zich nog uit te spreken over de controverse.

In die tijd was Jan van Gent nog steeds getrouwd met Constance van Castilië, maar ze leefden niet meer samen. In april van 1378 verscheen Jan van Gent voor het eerst met Katherine Swynford in het openbaar. De verhouding werd een publiek schandaal. Jan van Gent werd verweten een overspelige man te zijn. De meeste kritiek werd echter gericht tegen Katherine. Thomas Brinton, de bisschop van Rochester, durfde Jan van Gent in het openbaar zijn overspelige relatie verwijten. Hij noemde Katherine een immorele persoon. Ze had Jan van Gent in haar netten gevangen, en ze zocht een kwade invloed van verleiding op de hertog van Lancaster uit te oefenen.

Ondertussen had het Engels leger een nieuwe veldtocht gelanceerd in Frankrijk. Bijna op hetzelfde ogenblik had Koning Karel V van Frankrijk zijn legers geworpen tegen Karel van Navarra in Normandië. De Franse troepen werden geleid door de krijgsheren Enguerrand de Coucy en Bureau de la Rivière. In het zuiden viel de hertog van Anjou Navarra aan. Hij nam de befaamde stad van Montpellier in. Navarra, de bondgenoot van de Engelsen, verloor al zijn versterkte vestingen en landerijen in Normandië. Slechts de haven van Cherbourg bleef in Engelse handen. Die verliezen werden weer aanzien in Engeland als evenvele rampen.

Vanaf midden juni van 1378, werd Jan van Gent aangeduid als de leider van de legers van de koning in Frankrijk en in Aquitaine. Hij kon de verliezen van de Engelsen niet tegenhouden. Vergezeld van de graaf van Arundel viel hij de stad van Saint-Malo aan met een vloot. Ze belegerden de stad, maar ze werden teruggedreven door Castiliaanse schepen. Toen Jan van Gent naar Engeland terug zeilde, werd hij erg berispt voor deze nieuwe tegenslag. Hij werd beschuldigd van lafheid en onbekwaamheid.

Een andere vergadering van het Engels Parlement in oktober van dat jaar eindigde praktisch volledig de invloed van Jan Wycliff. Wycliff verklaarde sterker dan ooit dat de Kerk ondergeschikt moest worden aan de gehoorzaamheid tot de koning. Hij had thesen gepubliceerd voor de hervorming van de Kerk in die zin. Hij vond niet veel bijval voor zijn ideeën in het Parlement, hoewel de vertegenwoordigers verdeeld bleven over de controversen. Jan van Gent distantieerde zich van de prediker.

Jan van Gent had niet veel succes gehad in de oorlog met Frankrijk. Koning Karel V in Frankrijk was ook al niet tevreden met zijn bereikte resultaten in de oorlog tegen de Engelsen. Karel miste de glansrijke overwinningen die op spectaculaire wijze de verhoudingen konden veranderen. Hij zocht daarom de vrede, en stelde ernstige toegevingen voor aan de Engelsen. Hij beloofde hen gans Aquitaine ten zuiden van de Dordogne rivier, de streek van Angoulême, en een vredeshuwelijk tussen zijn dochter en de jonge Engelse koning. De Engelse hovelingen gaven echter toen geen voorkeur aan de vrede. Engeland was te zeer vernederd in haar oorlogsavonturen. Het hof van de koning weigerde het aanbod van Karel V.

De Franse krijgsheren bleven de Engelse posities in Frankrijk aanvallen. Filips de Stoute droeg het opperbevel over die aanvallen. Het Frans leger marcheerde tegen Ardres, Mardick

en Gravelines in het noorden. Het nam die versterkte plaatsen in, tot de koning de kostelijke troepen moest ontbinden.

In Aquitaine verdienden de Engelsen enig respijt nadat de Heer Neville van Raby in 1379 naar Guyenne werd gezonden. Hij slaagde er in de Fransen in Guyenne tegen te houden. De gebieden van Aquitaine die zich toe onder Frans bewind bevonden, leden erg onder de hoge taksen van de hertog van Anjou, zodat de Franse garnizoenen het hoofd moesten bieden aan steeds meer oproeren. In juli van 1379 hef t Anjou een nieuwe hardtaks zonder de instemming te vragen van de Staten van Aquitaine. De steden Le Puy, Nîmes en Clermont kwamen in opstand tegen die maatregel. De bevolking doodde magistraten en plunderde de huizen van rijke handelaars. De hertog van Anjou kon echter de opstanden onderdrukken tegen oktober van 1379, na meerdere slachtingen onder de bevolking. De heren van Aquitaine en het volk verloren de strijd tegen Anjou omdat ze er niet konden toe komen één gezamenlijke leider aan te duiden. Ze slaagde er niet in als één verenigde, georganiseerde groep weerstand te bieden tegen de troepen van Anjou. In januari van 1380 reed Anjou triomfantelijk Montpellier in, en eindigde zo de opstand in de Languedoc. De weerwraak van de hertog volgde op gruwelijke wijze. Hij stelde wel zeshonderd inwoners terecht, en verklaarde hun bezittingen verbeurd. De stad moest een grote boete betalen. De bekende universiteit verloor al haar rechten en vrijheden, en de muren van de stad moesten afgebroken worden. Die zware veroordeling werd de volgende dag wel gemilderd, omdat de algemene protesten in de Languedoc luider en luider klonken.

Na de opstand riep Koning Karel V Anjou terug naar Parijs en naar Angers. De koning nam de functie van gouverneur van de Languedoc weg van Anjou. Hij verving Anjou door zijn broeder, Jean du Berry. Berry toonde zich naderhand echter al even roofzuchtig als zijn broeder!

In het jaar van 1380 stierf Koning Enrique van Trastamara, de koning van Castilië. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Juan I, die verder aan het bondgenootschap met Frankrijk hield. Jan van Gent en Constance van Castilië hadden hun hoop op een campagne in Spanje nog niet opgegeven. Constance noopte Jan steeds naar actie. Ze zei hem dat een expeditie tegen Juan I nu een heilige plicht was.

In juni van 1379 nam Frankrijk weer het initiatief in de oorlog met onverwachte aanvallen tegen Engeland. De Admiraal Jean de Vienne tuchtigde de Engelsen. Hij landde met een Franse en Castiliaanse vloot te Rye. Ook Folkestone, Portsmouth, Weymouth, Plymouth en het binnenlandse Lewes werden aangevallen. Veel mensen werden gedood. De bevolking verweet eens te meer Jan van Gent voor die vernedering.

Nieuwe onderhandelingen werden begonnen in september van 1379 tussen Frankrijk en Engeland te Boulogne.

Nog meer tegenslagen gebeurden voor Engeland in de oorlog tegen Frankrijk. In december van 1379 zond Engeland opnieuw een expeditie naar Frankrijk. Jan van Gent leidde die veldtocht niet, want andere mannen hadden zich opgedrongen als krijgsheren in Engeland, en zonder twijfel gaf Jan er de voorkeur aan zich niet als leider te bevestigen. Het leger werd ditmaal geleid door de graaf van Arundel. Arundel zeilde met zijn vloot, maar kwam terecht in hevige stormen. De vloot werd uiteen geslagen, verspreid over de Noordzee, en bereikte zelfs nooit de kusten van Frankrijk! Opnieuw was het geld van de taksen, verkregen van het Parlement voor de campagne, verspild voor niets. Arundel verloor vijftwintig schepen in de

zee. Zijn eigen oorlogskogge werd op de rotsen van de Ierse kust geworpen, brak, en Arundel verdronk.

Voor vele godsvruchtige mannen in Engeland leek het alsof God de Engelsen de blaam gaf voor hun dodelijke veldtochten in Frankrijk!

In het begin van 1380 was Koning Richard II een jongen van dertien. De meest invloedrijke hofleden van het koninkrijk waren zijn ooms, Hertog Jan van Gent van Lancaster, Graaf Thomas van Woodstock van Buckingham – de latere hertog van Gloucester – en Graaf Edmund van Langley van Cambridge.

Jan van Gent kwam onder druk van de publieke opinie die zich tegen hem gekeerd had. Hij moest de initiatieven in de oorlog overlaten aan zijn jongere broeder, de graaf van Buckingham, die niet veel meer dan twintig jaar oud was.

De schatkist van het koninkrijk was leeg. Grote leningen moesten gedaan worden om voor het onderhoud van de Engelse garnizoenen in Frankrijk te betalen, zoals voor de havens en vestingen van Calais en Cherbourg. De kroonjuwelen moesten weer in pand gegeven worden. Het Engels parlement stond toe een nieuwe taks per hoofd te heffen, wat steeds een zeer onpopulaire maatregel bleef in Engeland.

Met die nieuwe fondsen kon in het begin van juli van 1380 Thomas van Woodstock, graaf van Buckingham, met een vloot landen te Calais. Hij had een leger van vijfduizend mannen kunnen verzamelen, waarvan de helft boogschutters waren. Jan van Gent wist dat die troepen te weinig in aantal waren om iets duurzaam te kunnen verwezenlijken. Buckingham ontbrak ervaring, maar hij was meer agressief en meedogenloos dan Jan van Gent. Verblind door de energie en de hoop van de jeugd, lanceerde Buckingham nogmaals een chevauchée door Frankrijk van Calais uit. Hij drong door naar de Champagne en Bourgondië.

De Engelsen verwoestten de omgeving van Rheims en Troyes. Hertog Filips de Stoute wachtte Buckingham op met een groot leger en met de beste krijgsheren van Frankrijk, maar opnieuw weigerde Koning Karel V veldslagen in regel toe te staan.

Buckingham vond zich beroofd van prachtige overwinningen. Hij marcheerde verder naar de Loire rivier. Hij ook had niets van blijvende waarde in het conflict bereikt. In september van 1390 stak het Engels leger de Sarthe over, en drong Bretagne in.

Hertog Jan van Montfort, de traditionele bondgenoot van de Engelsen, had ondertussen enig goed nieuws kunnen brengen in de oorlog voor Engeland, want hij was er in geslaagd Bretagne te heroveren op de Fransen. Na de dood van Karel V echter, waren er onderhandelingen begonnen tussen hem en het Frans hof. Wanneer de graaf van Buckingham in Bretagne aankwam, vond hij de steden en kastelen van Bretagne gesloten en hem vijandelijk gestemd! Frankrijk en Bretagne bereikten snel een vergelijk in een vredesverdrag, zodat Buckingham geen andere optie overbleef dan naar Engeland terug te zeilen, wat hij ook deed in maart van 1381.

In november van 1380, in Engeland, kon Jan van Gent gebruik maken van de nieuwe taks per hoofd om het Parlement er toe bereid te verklaren zijn invasie in Castilië te aanvaarden en te betalen.

In maart van 1381 trouwde de oudste wettelijke zoon van Jan, Henry van Derby, de Vrouwe Marie de Bohun, de dertienjarige dochter en ook erfgename van Humphrey de Bohun, graaf van Hereford, Essex en Northampton.

In diezelfde maand besloot de Koninklijke Raad dat de taks per hoofd, besloten einde 1380, niet volledig betaald was. De eerste inning van die taks was met tegenzin uitgevoerd. Het volk had weerstand tegen de taks geboden. De ontvangers werden omgekocht om volledige

families te vergeten. Omdat de taks de gewenste bedragen niet had opgebracht, moest er besloten worden tot een tweede ronde van inning. De weerstand tegen het hof verspreidde zich.

De maatregel tot de tweede inning leidde ogenblikkelijk tot open ontevredenheid. De mensen weigerden te betalen. Ze vielen de ontvangers aan en doodden enigen van hen. Ze wezen naar de verloren veldslagen en de op niets uitgedraaide vele campagnes in Frankrijk. Iedereen protesteerde. De taksen, de algemene ontevredenheid over de gang van de oorlog in Frankrijk, het verspilde geld, en de duidelijke onbekwaamheid van de koninklijke ooms, brachten het volk tot verbittering en prikkelbaarheid. Meer dan ooit, en meestal onverdiend, vonden die gevoelens Jan van Gent! Jan van Gent leek de man te zijn naar wie iedereen eerst keek om al de zonden van het land op zijn brede schouders te werpen.

In mei van 1380 was de laatste wapenstilstand met Schotland ongeveer verstreken. Jan van Gent vond het beter om een tijdje Engeland te verlaten en zo de woede van zijn persoon af te weren. Op de twaalfde mei van 1380 was hij blij om uit zijn paleis van Savoie te Londen weg te rijden naar Schotland. Hij zou de vredesonderhandelingen met de Schotten leiden. Hij kon zich niet inbeelden dat hij binnenkort naar Engeland zou teruggeroepen worden, naar gebeurtenissen die al even dramatisch voor hem zouden worden als voordien, en die weer tegen zijn persoon gericht werden.

De opstand van Wat Tyler

De gewapende opstand tegen de derde taks per hoofd in de laatste vier jaar begon aan het einde van mei 1381. Een groep dorpen van Essex weigerden samen de taks te betalen. De mannen namen ook de wapens op in Kent. Ze namen een kasteel in, waar een boer die geweigerd had de taks te betalen gevangen was gezet. De boeren van Kent vormden samen een groep en ze kozen als leider een man die Wat Tyler heette.

Tyler werd geïnspireerd door ideeën verspreid in de teksten en in de prediken van John Wycliff. Diens aanhangers werden Lollaerts genoemd. Tyler had gehoord van die ideeën van gelijkheid onder de klassen van de bevolking. Hij realiseerde zich scherp dat de horigen bijna geen rechten hadden in de Engelse gemeenschap. Wycliff zei en schreef dat de verschillen in stand onder de mensen niet gewild waren door God. Horigen waren echter gebonden door de traditie en door de wetten van de mensen om een heer te dienen. Ze mochten het land waar ze geboren werden niet verlaten. Ze hadden niet de middelen om hun lot te verbeteren. Adam en Eva waren gelijk geboren! Waarin dan lag de rechtvaardiging van de verachtelijke onderdanigheid waarin vele mannen uitgbaat werden door de heren van het platteland? De bestrijdende geest van de *Roman de la Rose* – hoewel zeer waarschijnlijk ongekend door de Engelse horigen -, de ideeën van Wycliff en van de Lollaerts, vonden een brede weerklank in de schreeuwen van de horden van Wat Tyler. De taks per hoofd was slechts als een genster het vuur aangestoken aan de rancune van de boeren van Kent en van het nabije Essex.

De bendes van Wat Tyler vielen Canterbury aan. Ze bevrijdden uit de gevangenis van de aartsbisschop een fanatieke dweper die de gelijkheid van alle mensen had gepredikt, de priester John Ball. Ze kozen als hun spreker een man genaamd Jack Straw, die er gelijkaardige opinies op na hield. Wat Tyler nam Canterbury in op de tiende juni en marcheerde dan naar Londen aan het hoofd van twintig- tot vijftigduizend mannen, naarmate onderweg meer horigen van het platteland zich bij zijn strijdkracht voegden.

Op de twaalfde juni van 1381 zette dat leger een tentenkamp op te Blackheath nabij Londen. De mannen van Essex kwamen Tyler daar vervoegen. Op hun weg hadden de troepen van Tyler de abdijen en herenhuizen aangevallen en geplunderd. Ze verdeelden de gestolen rijkdommen en het voedsel onder de boeren. Ze vermoordden ook enige edellieden, ontvangers van taksen, advocaten en rechters.

Van buiten Londen eisten de boeren een onderhandeling met de jeugdige koning. Jan van Gent bevond zich aan de grens met Schotland, in het verre noorden. De hertog van Buckingham, de derde zoon van Edward III, was in Wales. De jonge koning kon in Londen slechts rekenen op een wacht van ongeveer vijfhonderd mannen. Koning Richard II was nog slechts veertien jaar oud. Het koninklijk hof werd gedwongen de onderhandelingen met Wat Tyler aan te nemen. De boeren schreeuwden dat ze de hoofden wilden van de Aartsbisschop Sudbury, van de kanselier en Schatbewaarder Sir Robert Hailes, en natuurlijk van de rijke hertog van Lancaster, van Jan van Gent. Ze hielden die mannen verantwoordelijk voor de rampen in de oorlog met Frankrijk en voor de hoge taksen per persoon. Wat Tyler eiste de afschaffing van de taks per hoofd, het vrij gebruik van de wouden, het einde van de wetten op het wild waardoor het aan de armsten verboden bleef te jagen in de velden en bossen van Engeland, het recht om hun afhankelijkheid in huurcontracten om te zetten, en de afschaffing van de hervorming van het Statuut der Arbeiders. De koning kon niets anders doen dan die eisen van Tyler in te willigen!

Al de wensen van Wat Tyler werden door de koning aanvaard. Toch drongen de boeren Londen in. Sympathisanten openden hen de poorten. De mannen van Wat Tyler verspreidden zich in de straten. Ze namen de *Tower* van Londen in. Daar doodden ze Sir Robert Hailes en de Aartsbisschop Sudbury.

Ze zochten ook wraak op Jan van Gent, maar Jan bevond zich te Berwick aan de grens met Schotland! Ze zwermde dan maar allen het Savoie Paleis van Jan van Gent in, nabij de Theems. Wat Tyler had verboden het paleis te plunderen, maar hij liet nu toe dat de plaats verwoest werd. Het gepeupel doodde de wachters van de hertog, en ook de dokter van Jan van Gent, Broeder Willem Appleton. Enkele horigen van Wat Tyler vonden de kelders, waar ze wijnvaten vernielden en begonnen te drinken. Anderen wierpen de schatten van de hertog, het goud en het zilver, uit de ramen de Theems in. Ze verpletterden de edelstenen en de juwelen, vernielden de mooie harnassen, scheurden de tapijten en de kussens stuk. Al het mooie doek van het paleis wierpen ze op een hoop en staken er vuur aan. Nog andere boeren hadden drie vaten gevonden in de kelders. Ze meenden dat die nog meer zilver en goud bevatten. De vaten werden in de vlammen geworpen. De vaten bevatten echter zwart poeder, buskruit, en in het vuur ontploften de vaten. Tweeëndertig boeren werden door de explosie gevangen in de kelders, waar ze dronken lagen. De brand breidde zich uit. Wanneer het plafond van de kelder instortte, werden al die boeren verpletterd.

Op hetzelfde ogenblik als de Savoie ten prijs van de vlammen werd gegeven, werd de Tempel van Londen geplunderd en vernield. Het gepeupel zorgde voor herrie en plunderingen in de straten en pleinen van Londen. Nog meer kastelen van Jan van Gent werden aangevallen en geplunderd, zoals het kasteel van Hertford en het kasteel van Leicester. Knechten van Jan van Gent werden vermoord.

De haat van de opstandelingen keerde zich ook tegen de Lombarden en tegen de Vlaamse handelaars in Londen. De buitenlanders werden allen verraders genoemd. Ze werden achtervolgd en koelbloedig vermoord. De mannen van Wat Tyler sleepten vijfendertig Vlaamse handelaars uit een Londense kerk om hen in de straten te onthoofden. Nog honderd meer Vlamingen werden elders in de stad gedood.

In die algemene chaos reed Koning Richard II met veel plechtigheid naar de opstandelingen. Hij kende in oorkondes alles toe wat de boeren eisten. Veel van de mannen van Wat Tyler verlieten daarna de stad. Ze verkeerden in de mening dat hun eisen ingewilligd waren. Ondertussen echter, verzamelde Sir Robert Knollys een leger buiten Londen. Wat Tyler vermoedde wel dat de oorkondes die de boeren verkregen hadden slechts uitvluchten waren om hen te sussen. Hij wou nu dat de boeren de macht zouden grijpen in Engeland en de koning gevangen nemen.

Wat Tyler vroeg een nieuwe vergadering met de koning. Hij stelde opnieuw zijn eisen. Alle ongelijkheden van rang en status moesten officieel afgeschaft worden. De eigendommen van de Kerk moesten verdeeld worden onder het gewone volk. Tyler erkende slechts één kerkelijke hiërarchie, die van bisschop. Koning Richard II gaf in alles wat Tyler vroeg toe.

De laatste discussie werd te paard gehouden. Terwijl Wat Tyler met de koning sprak en Richard II bij geen andere naam noemde dan die van broeder, werd de Heer Burgemeester van Londen, Sir William Walworth, vergramd door de hoogmoedige manier waarop Wat Tyler de koning aansprak. Hij probeerde Tyler gevangen te nemen. Tyler trok een dolk, maar William Walworth sloeg zijn zwaard diep in de borst van Tyler. Grote onthutsing en verwarring volgde. Koning Richard II slaagde er toch in de boeren kalm te houden door te roepen dat hij hun koning en enige rechtmatige leider was, zoals Tyler nog onlangs bevestigd had. Hij sprak met de boeren en bracht hen tot bedaring. Tezelfdertijd omsingelden de strijders van Sir Robert Knollys het kamp van de opstandelingen. De boeren werden wanhopig wanneer ze zagen hoe de zwaar bewapende en bepantserde ridders te paard een sterke macht rond hen vormde. Enige ogenblikken later werd het afgeslagen hoofd van Wat Tyler getoond, gespietst op een lans. De boeren wierpen dan hun wapens neer.

De zware onderdrukking van de boerenopstand volgde die gebeurtenissen. De leiders van de opstand werden opgehangen. De oorkondes die aan de boeren verleend werden, werden herroepen en nietig verklaard.

Een afvaardiging van de rebellen kwam daarover hun beklag maken bij koning Richard II, maar hij antwoordde slechts cynisch, 'horigen zijn jullie, en horigen zullen jullie steeds blijven!'

De opstand van de boeren eindigde met de moord op Wat Tyler, op de vijftiende juni van 1381.

Jan van Gent hoorde slechts over de opstand te Berwick op de negentiende juni. Hij sloot snel een wapenstilstand af met de Schotten. Die wapenstilstand zou duren tot februari van 1383. Hij reed daarna terug naar Engeland, en stopte aan het kasteel van Henry Percy, een vroegere bondgenoot. Percy verwelkomde de hertog van Lancaster niet. Hij raadde Jan van Gent aan beter niet direct naar Londen te rijden. De koning moest de toegang tot het koninklijk hof voor Jan van Gent eerst veilig stellen, want een machtige fractie had zich tegen hem gevormd. Jan van Gent reed terug noordwaarts, naar Edinburgh. Hij was diep gekwetst, gaf zich de schuld van de opstand en dacht dat hij een soort uitgestotene geworden was. Hij verklaarde in het openbaar dat hij begrepen had dat God hem wou straffen voor zijn misdaden en voor het overspel dat hij begaan had met zijn minnares Katherine Swynford. Hij besloot te verzaken aan Katherine!

Jan van Gent werd goed onthaald in Edinburgh. Van daar uit vroeg hij zijn echtgenote Constance van Castilië hem te komen vervangen. In het midden van juli 1381 kreeg hij echter

al een bericht dat Koning Richard II en het hof bereid waren hem te ontvangen in Londen. Jan van Gent reed naar het zuiden, naar Northallerton. Op de negentiende juli ontmoette hij daar zijn echtgenote. Constance was gevlucht voor de boerenopstand naar het kasteel van Knaresborough, en nu was ze op weg naar haar echtgenoot. Jan van Gent vroeg haar vergiffenis, en Constance vergaf hem. Het koppel keerde weer naar hun landerijen in Engeland.

Jan van Gent had wel verzaakt aan zijn minnares, maar hij bleef in goede verstandhouding met haar. Jaren later zou hij zelfs met haar trouwen!

Jan van Gent bleef de Koninklijke Raad en het Engels Parlement overheersen tot in 1386. Hij bouwde nooit zijn paleis van Savoie weer op. Hij woonde in het kasteel van Hertford, of in andere bisschoppelijke herenhuizen van Londen, residenties die hij afhuurde. Hij bleef trouw aan de koning en genoot de voorkeur van Richard II. Het was hij, Jan, die de nieuwe Koningin Anne van Bohemen, door Londen begeleidde wanneer ze met Koning Richard II in januari van 1382 trouwde. Richard II trouwde met Anne te Westminster.

Jan van Gent leek mij steeds een tragische, maar zeer menselijke figuur. Ik twijfel niet aan zijn eerlijkheid. Hij was een man van goede wil die probeerde goede en degelijke dingen te verwezenlijken. Hij hield niet van de oorlog, zocht de vrede, maar hij ook werd onhoudbaar in de conflicten van zijn tijd getrokken. Van al de persoonlijkheden van die periode, leek hij me de meest sympathieke en meest menselijke. Hij had een goede heerser kunnen zijn als hij de kans tot regeren had gekregen. Het geluk liet hem terzijde. Jan trok de ontevredenheid van zijn volk aan, zelfs wanneer andere leiders nog veel meer de woede van het volk hadden verdiend. De tegenslagen en de ontgoochelingen van het Engels volk werden op hem geladen, maar Jan van Gent had krachtige schouders!

Ik vond het merkwaardig dat opstanden die vrijheid en gelijkheid eisten in die periode niet slechts in Vlaanderen uitbraken, doch ook in Frankrijk en in Engeland.

De opstand geleid door Wat Tyler in Engeland vond zijn oorsprong in de dorpen van het platteland. Dat was ook vroeger in Vlaanderen het geval met de boerenopstand van Zannekin, en met de Franse opstand van de Jacques Bonhomme. Nu echter, namen de opstanden in Frankrijk en Vlaanderen hun oorsprong in de grootste steden van het koninkrijk.

Heinric Vresele

Heinric Vresele werd geboren in Gent in de prestigieuze, welbekende en reeds zeer rijke Vresele familie. De Vreseles waren handelaars, maar ook landeigenaar-poorters die land bezaten binnen de muren van de stad en tot ver buiten de muren. Ze waren geen ridders van de stad, omdat hun oorsprong niet in Gent zelf lag. Ze waren naar Gent gekomen vanuit een kleine stad ten noorden, van de stad van Zele.

Heinric was de zoon van Gillis Vresele en van diens echtgenote, Avezoete Wulslager. Gillis en Avezoete hadden nog meer zonen. Evrard was een Fremineuren monnik geworden, een Franciscaan. Boudin zette de handelszaken verder als opvolger van Gillis in de associatie met de andere families van de Pharaïldis groep. Gillis had nog een dochter, Marie, die getrouwd was met de goudsmid en geldwisselaar Jan de Smet. Heinric Vresele was ook de stiefbroeder van de door Gillis geadopteerde zoon Jehan Terhagen. Die Jehan was mijn vader. Eigenlijk was dus Heinric mijn oom. Ongeveer. Hij was de jongste zoon van Gillis Vresele.

Gillis Vresele was een geweldige man, één van de eerste patriarchen van de Pharaïldis families. Hij was de scherpste denker die ik ooit ontmoet had, een man die de wijze waarop we de wereld aanschouwden veranderde, en ook onze inzichten aangaande de handel en de politiek. Gillis was de grote schepper van onze rijkdom, en de man die de vereniging smeedde van onze vijf families.

Gillis probeerde het karakter te vormen van zijn zoon Heinric, maar het karakter van Heinric leek al helemaal en stevig bepaald toen hij uit de schoot van zijn moeder ontsnapte! Gillis was er in geslaagd de persoonlijkheid en het temperament van zijn andere kinderen naar zijn eigen inzicht te kneden, al waren die allen zeer verschillend in bekwaamheden, talenten, interesses en geestesvaardigheden. Hij kon nooit de wijze veranderen van hoe Heinric dacht en werkte! Gillis kastijde zijn jongste zoon zeer, maar Heinric bleef koppig doen zoals hij wou, niet zoals anderen wilden, zelfs niet zijn ouders. Gillis meende dat zijn zoon miste wat hij, Gillis, het meest waardeerde in echte mannen: gezonde, redelijke beoordeling der dingen. Zijn zoon handelde vreemd, in volledig onverwachte wijzen, niet zoals intelligente mensen dat zouden doen. Bij Heinric lagen er geen grenzen aan zijn methode van denken, geen vooraf afgebakende terreinen en lijnen van denken. Hij redeneerde niet zoals de andere mensen! Heinric kwam dan soms ook tot de vreemdste conclusies, via de meest kronkelende wijzen van redenering. Aan het einde, zich gewonnen gevend, zag Gillis zijn zoon Heinric als een jongen met weinig verstand, en later als een man die onbekwaam was om te denken en om zich oordelen te vormen op dezelfde wijze als verstandige mannen. Heinric was inderdaad verschillend, maar ook niet noodzakelijk minder intelligent!

Misschien leek Heinric te zeer op de mannen uit de familie van zijn moeder. Sommigen beweerden trouwens dat Heinric op zijn grootmoeder leek, op de moeder van Gillis, op Mergriet Mutaert. Mergriet was een vrouw geweest die zich aan vele dingen interesseerde. Ze bezat een grote, erkende eruditie, en ze was tevens een harde, taaie vrouw. Wat dan ook, Gillis kon geen vaste greep krijgen op zijn zoon Heinric, zelfs niet toen Heinric nog jong was. Heinric weerstond aan alle invloed op zijn geest door anderen.

De geboorte van Heinric kwam als een verrassing aan voor Gillis en Avezoete. Avezoete was reeds dertig jaar oud toen Heinric nog kwam. Ze had hem niet verwacht, en ze had ook geen kinderen meer na hem. Misschien gaf Gillis teveel voor zijn eerstgeborene dochter en zijn andere zonen, dat er geen liefde meer in hem overbleef voor Heinric.

Heinric leek zijn vader gevreesd te hebben vanaf het eerste ogenblik dat zijn kleine ogen zich openen in de Kalandenberg, en wanneer hij zijn omgeving in zijn geheugen opnam. Van dat ogenblik af zocht Heinric bescherming voor de reus van een vader aan de borst van zijn moeder. Gillis wou eigenlijk deze zoon Juris noemen, naar de grootvader van het kind, of zelfs Gillis naar zijn eigen naam, zoals de traditie was in de betere families van Gent. Op het laatste ogenblik, echter, toen de vroedvrouw hem naar een naam vroeg, terwijl het kindje met windsels omhuld aan hem getoond werd, lijkt Gillis al een eigenaardige intuïtie te hebben gekregen dat deze zoon niet van hetzelfde gebroed was als zijn andere kinderen. Gillis twijfelde er geen seconde aan dat deze nieuwgeborene van zijn eigen bloed was. Hij had een totaal en blind vertrouwen in de trouw van zijn geliefde Avezoete, maar hij moet met een trilling van inspiratie gevoeld hebben dat dit kind steeds altijd iets van een vreemdeling in de familie zou blijven.

Het instinct van Gillis was feilloos. Heinric groeide op tot een jongen en daarna tot een jongeman die zeer verschillend werd van hoe wij in de Pharaïldis families ooit eender welke andere jongen en zelfs volwassene kenden.

Heinric als jongen had geen interesse voor de spelletjes die de andere kinderen in Gent speelden. Hij vond daar geen plezier in. Hij waardeerde ook niet zeer het gezelschap van anderen. Hij hield wel van verhalen, en hij leerde vlijtig alles. Hij luisterde aandachtig naar wat zijn leraars hem zeiden, en nam nota van veel. Wij maakten eerder onze leraars belachelijk en leerden wat we konden uit onze ervaringen. Heinric toonde van jongs af aan dat hij een nauwgezette jongen was met alles wat hij hoorde. Hij vergaarde informatie van waar ook hij die kon verkrijgen. Zoals zijn grootmoeder Mergriet werd hij een erudiet, en daarom pedant voor wie zijn speelmakkers hadden kunnen zijn. Hij probeerde steeds zijn beter geïnformeerde meningen op te dringen, of hij bracht ons in verlegenheid door honderduit vragen te stellen. Het resultaat was dat hij vanaf zeer jeugdige leeftijd al in hoekjes geduwd werd, als een lastige eenzaat. Zelfs de meisjes vermeden hem!

Heinric kon zo uit ons huis van de Kalandenberg lopen en naar verhaaltjes bedelen bij onze geburen, van de ambachtslui in de straat. Hij zocht gretig naar anekdotes uit het leven van andere mannen en vrouwen, en hij genoot van hun interesse eerder dan van onze sympathie. Heinric wist alles af van de technieken van het weven en van het vollen, hoe bier te brouwen, hoe koperen schotels en pannen in vorm werden gehamerd, vóór zijn broeders en zusters zelfs de minste interesse in die dingen hadden getoond. Gillis besloot dat Heinric uit andere hemels was getrokken dan de rest van zijn kinderen. Heinric gedijde op wat anderen interesseerde, eerder dan op de liefde van zijn familie.

Heinric bleef later ook een vreemdeling voor zijn vader, alsof de jongen voortgebracht was door een eigenaardige duivel in plaats van door Gillis. Naarmate Gillis zijn zoon zag opgroeien, ontdekte hij in Heinric andere kenmerken die aanwezig waren in geen andere persoon die hij kende. Heinric kon een achterbakse leugenaar zijn, die echter ook zeer charmerend kon blijven met anderen wanneer hij iets nodig had. Wanneer volwassene hun rug gedraaid hadden, kon Heinric plots een ander kind knijpen, of een kussen duwen over het hoofd één van zijn makers om proberen die te doen stikken, of ander kwaad te doen dat niemand in Gent voor mogelijk zou houden van zo jong een kind. De jonge Heinric kon zich uit elke klacht die tegen hem geopperd werd weg liegen.

Gillis probeerde zelfs brutale kracht in dergelijke gevallen, wanneer geen overreding, bedreiging, logic of genegenheid enig effect leken te hebben. Heinric gaf zich stoïsch over aan de slagen en de zweep, vluchtte naar zijn moeder, grijnsde van achter haar rug wanneer zij de ijver van Gillis afkoelde.

Na enkele maanden van dit soort behandeling gaf Gillis op, en liet zijn vreemd reagerende zoon doen zoals hij wou. Hij bleef de jongen wel straffen wanneer hij enig kwaad verricht had. Gillis beschouwde nadien Heinric als iemand die in hetzelfde huis woonde, maar die verder niet de minste aandacht waardig was. Heinric was een vervelende zaak! Gillis deed min of meer alsof Heinric niet bestond voor hem, en zeker niet als een zoon van de Vresele familie. Vreemd genoeg paste dit Heinric perfect, want hij had steeds zijn moeder naar wie hij voor bescherming kon lopen. Heinric was zeer blij dat de enige man van wie hij echt schrik had geen aandacht meer aan hem schonk.

Heinric groeide op als een eenzame man, die zich zeer bewust bleef van het gebrek van genegenheid van zijn vader voor hem. Hij ging zijn eigen weg. Hij studeerde vlijtig. Hij leerde de talen Frans, Latijn, Grieks, en vond een beetje Hebreeuws bij een Joodse handelaar die een paar straten verder woonde, een man die goede relaties wou handhaven met de

Vresele familie. Heinric pikte zelfs enig Italiaans op van twee Lombardische kooplui die regelmatig verschenen in het Vresele huis van de Kalandenberg, en die met hem spraken. Wanneer zijn vader buitenshuis vertoefde, opende Heinric de folders met de rekeningen van de Vresele familie, en hij poogde de betekenis van de cijfers en van de commentaren te begrijpen.

Heinric luisterde met zijn grootmoeder naar de verhalen die zijn oom vertelde, de monnik Gerolf Vresele. De verhalen raakten hem niet erg, of hadden niet enig effect op hem, maar hij begreep langzamerhand dat ze zijn nieuwsgierigheid bevredigden. De verhalen leverden hem informatie op, met namen van mensen, met datums en met gebeurtenissen, en met de meningen van anderen.

Hij vond snel uit waar zijn grootmoeder en zijn oom veel van hun kennis haalden. Dat was uit de zware boeken die ze leenden uit de abdijen en de kloosters van Gent! Heinric begon met te vragen of hij ook de boeken mocht lezen die zijn grootmoeder naar huis bracht. Daarna hielp hij zijn grootmoeder door de boeken terug te brengen naar vooral het Bijloke klooster, en door nieuwe boeken voor haar te kiezen. Heinric leende meer boeken dan hij aan zijn grootmoeder toonde. De monniken en de nonnen controleerden weinig, want ze wisten – of meenden te weten – wie de boeken las. Heinric nam de boeken mee, droeg extra zorg voor hen, en bracht hen terug in dezelfde staat als hij ze ontleend had. Hij was zulk een vriendelijke, beleefde jongen!

Heinric las alles waar hij de handen kon opleggen, over de levens van de heiligen, en over de Gouden Legende. Hij las boeken geschreven door Latijnse en Griekse schrijvers zoals Herodotus en Thucydides en Xenophon, en nog vele anderen.

Nog toen Heinric slechts een jongeman was, was zijn reputatie als een erudiet goed bekend in Gent onder de monniken en nonnen, en zelfs bij de magistraten van de stad. De nonnen van de Bijloke waren lief met hem. Mettertijd lieten zij Heinric zijn eigen boeken kiezen in hun bibliotheek. Hij zocht ver en diep in de rijen naar de meest interessante werken.

Hij vond een mooi geïllustreerde kopij van de Legendes van Arthur, geschreven door iemand die Chrétien de Troyes heette, en ook de volumes van de *Roman de la Rose* door Willem de Loris en Jehan de Meung. Die werken hadden verstopt gelegen achter een reeks meer godsvruchtige boeken. Ze waren waarschijnlijk in het klooster gekomen in de koffers van een rijke jonge vrouw die naar het klooster was gezonden. De boeken werden aangeslagen door de nonnen en op een plaats gestopt waar niemand naar hen zou zoeken, en waarschijnlijk daar al lang vergeten waren. Heinric begreep reeds toen dat dergelijke boeken een fortuin waard waren, maar de nonnen keken niet naar ze wanneer hij hen meenam tussen andere werken, en wegliep.

Heinric hield niet speciaal van die verhalen. De Roman van de Roos vond hij fantastisch en dikwijls verwarrend, soms lang en vervelend. De zware allegorische vorm vond hij niet werkelijk nodig als een middel om de boodschappen van de schrijver te verstoppert. Hij lachte wrang met de beschrijvingen van de hypocrisie van de monniken en priesters; Hij las hier voor de eerste maal een auteur die aan de edellieden durfde te verwijten dat ze geloofden beter te zijn dan de gewone mensen. Hij las dat de adel lag in de eigen waarde van karakter en in de waarde van de geest van een man, niet in zijn geboorte. Een man was edel door zijn deugdzaamheid en een boosdoener slechts door zijn zonden. De edele geboorte betekende niets vergeleken bij de waarde van een man die de moed van zijn geslacht toonde. Voor een man zoals Heinric die geen enkel gezag aanvaardde behalve dat van zichzelf, was dit honig in de mond en hemels gezang in de oren!

Heinric leerde ook uit de Roman van de Roos om vrouwen te wantrouwen, zelfs meer dan hij al deed, alsmede de gevoelens die vrouwen konden opwekken in mannen.

Heinric Vresele was niet zeer aangetrokken door meisjes toen hij nog een jongeling was, in tegenstelling tot de andere jonge mannen van die ouderdom. Hij had sommige jongeren met wie hij af en toe bier dronk in een taveerne in gefluister horen vertellen over wat meisjes allemaal konden doen. Die jongens spotten met hem over zijn gebrek aan interesse in vrouwen. Ze zeiden hem dat hij een jongens jongen was. Wanneer hij langzaam begreep wat zijn drinkmaten daarmee bedoelden, bleef hij kalm. Hij vond zich niet meer geïnteresseerd in mannen dan in vrouwen. Heinric had voldoende met zichzelf. Hij nam genoegen met zijn eigen lichaam en had enige afkeer van andere naakte lichamen ontwikkeld, zowel van mannen als van vrouwen. Hij kon de vrouwen wel bewonderen, meer niet. Hij ging regelmatig naar badhuizen, en had niet echt een speciale hekel aan de naakte lichamen van mannen, maar hij schrikte terug van de lichamen der vrouwen. Vrouwen trokken Heinric Vresele niet echt aan.

Het enige waar hij werkelijk van leek te houden was om te luisteren naar en te praten met de mannen en de jongens die hij kende, de laatste roddels van Gent te horen. Heinric was voldoende charmant om een welkome partner te zijn in eender welke groep, zij het in de straten of aan de kaaien van Gent, in de taveernes of in de badhuizen, maar echte vrienden maakte hij uiteindelijk niet.

Heinric groeide op tot een vreemde jongeman, zoals hij een vreemde jongen was geweest. Hij werd een grote, benige, magere slungel met lange, dunne ledematen, een lange nek en een langwerpige gezicht waar schaars bruin haar boven stond. Hij had een lange haviksneus, dunne lippen, hoekige jukbeenderen, en lange oren. Geen plekje haar stond boven zijn lippen, zijn wangen en kin vormden zijn lijnen wat zachter. Hij kleepte zich sober maar elegant, gewoonlijk in zachte, harmonische kleuren. Hij droeg hetzelfde in de lente en in de zomer als in de herfst en de winter, steeds een eenvoudige wollen tuniek in bruin of vaalgroen. Zijn voeten staken in lederen schoenen met mooie gespen. Zijn kousen bleven steeds in de kleuren van de kuipe van Gent.

Gillis Vresele zorgde er voor dat Heinric een functie als klerk in de administratie van de stad toebedeeld kreeg. Heinric leek tevreden met de bescheiden positie. Hij werkte hard, werd door iedereen zeer gewaardeerd in het Schepenhuis, en vooral door sommigen onder de meer succesvolle schepenen. Hij hielp die wanneer ze wat nodig hadden, zodat hij snel een onmisbare man in de stadadministratie werd. Wat men ook wou, werd door Heinric afgeleverd, van de tekst van een toespraak tot een banket voor vijfhonderd mensen, of tot de namen voor een afvaardiging die naar een buitenlandse streek moest gezonden worden. Hij was de enige man van Gent die alles wist, alles kon vinden, en wist hoe te organiseren wat dan ook de schepenen vroegen. Hij organiseerde prachtige banketten en recepties voor honderden notabelen van de stad. Wanneer mannen van enige faam van buiten Gent ontvangen werden op het Schepenhuis, en niemand wou dat er iets zou mislopen of niets zonder opzicht bleef, dan was er maar één naam die steeds geroepen werd, de naam van Heinric Vresele.

Tot de verbazing van Gillis, werd Heinric een personaliteit die even goed bekend werd in Gent als de schepenen zelf! Slechts één woord was nodig, en Heinric zorgde voor alles wat verder moest gedaan worden, tot algemene voldoening. Heinric was zo nauwgezet dat alles wat hij deed tot in de perfectie werkte, of het nu opgediend voedsel was, muziek, dienaren, of tafelversieringen. Hij zorgde ook voor redelijke prijzen, en de schepenen wisten dat niets

gestolen of verspild zou worden. De achtereenvolgende schepenen van Gent leerden zich te verlaten op hun klerk.

Wanneer Heinric Vresele drieëntwintig jaar oud werd, en reeds zeer gewaardeerd door de stadsmagistraten, meldde hij aan zijn vader dat hij het huis in de Kalandenberg zou verlaten om alleen te gaan wonen. Hij vroeg voor een deel van het Pharaïldis geld, en kocht een klein steen in de Hoogpoort, nabij het Schepenhuis waar hij werkte. Gillis gaf zijn zoon grif de fondsen die hij nodig had. Heinric installeerde zich in het comfortabele huis dat vroeger toebehoord had aan de familie Borluut. Heinric versierde de kamers met mooie meubelen, tapijten van Brussel, en met zilveren voorwerpen die hij kocht van de smeden de Smet. Hij koos een ouder koppel om hem te dienen, om zijn huis proper en in orde te houden. Hij nam ook een oudere matrone in dienst die gekend stond voor haar kooktalent. Hij betaalde die mensen goed om hem exclusief te dienen. Ze bleven 's nachts niet in zijn huis. Vanaf het einde van de namiddag woonde Heinric Vresele alleen. Hij ging naar de mis in Sint Jan, de kerk van zijn parochie, en leefde een rustig, sober leven.

Heinric bezocht zelden zijn vader, maar hij zocht regelmatig zijn moeder op. Heinric bleef rancune houden tegenover de behandeling die zijn vader hem gegeven had toen hij jong was. Hij merkte ook met enige wrevel hoe zijn broeders en leden van de andere Pharaïldis families belangrijke functies kregen in de handelszaken van de Pharaïldis, maar niet hij. Na de dood van zijn moeder en na de vlagen van de pest, werd het Pharaïldis Consortium officieel gesticht en georganiseerd. Heinric was te fier om te smeken naar een functie in de organisatie. Hij realiseerde zich bitter dat hij weggehouden werd van de samenwerking tussen de families. Hij lachte wrang toen Gillis Vresele ostentatief de controle over het consortium afstond aan een comité van vijf of zes Pharaïldis leden. Heinric protesteerde niet, gaf geen opmerking. Hij verweet slechts in stilte zijn vader Gillis een man te zijn die overal aan de touwtjes bleef trekken en die daarom hypocriet was. Dat was vooral omdat Gillis, hoewel hij ogenschijnlijk de controle en het beheer als leider van het consortium afstond, Nete de Hert op de groep had opgedrongen om de rekeningen te houden. Slechts Heinric wist dat Nete de zeer geheime minnares van zijn ouder wordende vader was! Door Nete, die nooit trouwde, had Gillis rechtstreekse toegang tot alle rekeningen, tot kennis van alle initiatieven en investeringen, tot de aankopen en aanwinsten van de Pharaïldis groep. Door die inlichtingen kon Gillis verder alles wat er met de fondsen van de groep gebeurde controleren! Heinric dacht zeer wrang over de schema's en de handelingen van zijn vader, maar hij zei nooit één woord daarover aan de andere Pharaïldis mannen.

Heinric werd elke dag geconfronteerd met de werkelijkheid van de stad, met zeer praktische problemen. Hij bewees dat hij een uitstekende organisator was voor wat de stad behoefde. In die taak toonde hij ook gezond verstand, aanwezigheid van geest, veel intelligentie, en een grote ernst in de behandeling van de zaken en de zielen. In privé, daarentegen, ontwikkelde hij een eigenaardige geestestoestand die half verdoken bleef in legenden en sagen, afgeleid van de fantastische verhalen die hij in zijn boeken gelezen had.

Wanneer Heinric gestorven was en we zijn huis moesten leeg maken, vonden we een persoonlijke bibliotheek van bijna honderd zeer kostbare volumes, waarvan sommige zelfs kopijen waren van werken die hij zelf overgeschreven had. Heinric had een klein fortuin uitgegeven aan boeken. Boeken waren waarschijnlijk zijn enige passie tijdens zijn lange avonden. We vonden teksten van dichters en romantische schrijvers, maar ook werken over geneeskunde en oude teksten over filosofie. We ontdekten tientallen bijkomende volumes, gevuld met notities en bemerkingen bij de inhoud van zijn boeken!

We vonden ook een reeks dagboeken, waarin hij opschreef wat er met hem gebeurd was, jaar na jaar, maand na maand. Ik bleef zeer geïntrigeerd door het idee om een dagboek te houden. Wij, Terhagens, houden een kroniek bij van de Ter Hage familie. Dit lijkt ook meer en meer de kroniek te worden van de goede stad Gent, trouwens. Het idee een persoonlijke kroniek te houden, een dagboek van de gebeurtenissen die zich voordeden aan slechts één persoon, was nieuw voor mij. Ik heb nooit iemand anders dan Heinric gekend die zulk verslag bijhield. Wij vertellen aan onze familie en vrienden wat met ons gebeurde. Naar dergelijke verhalen wordt altijd gretig geluisterd, maar we schrijven die verhalen niet op, met onze bedenkingen er bij. Ik vermoed dat Heinric een echte eenzaat was, maar niettemin de behoefte voelde om mee te delen wat hij gedaan had en hoe hij zich voelde daarmee. Hij sprak niet slechts tot de bladzijden die hij volschreef, maar tot zichzelf als een andere man. Dit was de noodzaak voor een eenzame man om niet gek te worden, om zich uit te drukken en iemand weten te luisteren naar zijn blijdschap en wanhoop, indien slechts opnieuw zichzelf! Heinric leefde met een tweede persoon in zijn huis, al was die tweede hij zelf weer!

De opeenvolgende vlagen van de pest die Gent gegeseld hadden leken de grootste invloed te hebben gehad op de geestestoestand van Heinric Vresele. De wrevel van Heinric met de Pharaïldis families groeide ook in die tijd.

Heinric was aanwezig op de eerste vergadering waarop zijn oom Gerolf Vresele iedereen waarschuwde voor het ergste gevaar van de ziekte. De pest kon Gent in haar bestaan bedreigen! Heinric was aanwezig wanneer zijn vader voorstelde de families terug te trekken naar de kastelen van de Vier Ambachten, naar Beoostenblije, Nieuw Terhagen en Westdorp. Heinric werd tot stilte gedwongen, maar bleef in absolute schrik wanneer Gerolf Vresele zei hoeveel mensen waarschijnlijk aan de ziekte zouden sterven.

Gillis meende dat de enige hoop op overleving kon zijn te vluchten naar het platteland en zich daar te isoleren. Gillis, de vader van Heinric, draaide eens te meer de hand van Heinric om, door te stellen dat hij, Heinric ook in de stad zou moeten blijven als klerk. Heinric had er de voorkeur aan gegeven te vluchten. Zijn vaders woord was nog steeds wet! Door niet voldoende drastisch op te treden met de vlucht en de afzondering, had Gillis veel levens verspeeld in de families! Niemand had in Gent mogen blijven, iedereen had moeten vluchten!

De golven van de pest waren zeer traumatische ervaringen gebleven voor Heinric Vresele. De Pharaïldis families bewonderden zijn stoïsche kalmte tijdens het hoogtepunt van de verschrikking. Heinric was echter wel degelijk van dodelijk angst vervuld met wat rond hem gebeurde. Tijdens de eerste golf van de pest bleef hij eerst lange dagen in schoktoestand thuis. Hij zag de afgrijselijke taferelen van de stervenden die in de straten van Gent lagen, de gruwel van de rottende lichamen, de lelijkheid van de barstende, grote builen op de zieken. Hij was getuige van het lijden van de levenden die wisten dat ze binnenkort zouden bezwijken, van de op verschrikkelijke wijze verminkte mensen die huilen en schreeuwend naar de hospitalen en naar de kloosters gebracht werden, plaatsen die ze nooit meer zouden verlaten tenzij als lijken. Hij zag zeldzaam heroïsme, en heel veel lafhartigheid.

Wij allen beschouwden Heinric als een zeldzame held. We realiseerden ons niet hoe groot zijn paniek en afkeer geweest was, tot hij er mij, en alleen mij, veel, veel later, over vertelde, en tot ik zijn dagboek las.

Heinric merkte zeer duidelijk de hypocrisie op van de schepenen die verkozen de stad te ontvluchten in plaats van hun medemensen te dienen. Hij schreef die namen op om ze niet te vergeten. Hij zag de monniken vluchten. Hij zag ook de moed van die andere monnik, Gerolf Vresele, zijn oom. Hij zag de edelen en de machtigen die zich in hun stenen huizen van Gent opsloten, en die toch overleden. Hij zag de ontucht veroorzaakt door de totale ontredde

van de mannen en de vrouwen, die alles zouden opgeofferd hebben, ook hun lichaam en geest, voor de kleinste hoop op overleving. Heinric reageerde met afkeer op de groepen flagellanten die in de straten en pleinen van Gent op een bepaald ogenblik rondzwierven. Keer op keer noopte hij de overblijvende schepenen tot actie tegen hen.

Vele schepenen waren uit de stad gevlucht. Anderen waren gestorven, hadden hun dienst opgegeven, of hadden het verstand verloren. Slechts een handvol moedige schepenen bleven aan het werk in het Schepenhuis. Heinric slaagde er in de meest dringende diensten tot een minimum van efficiëntie te behouden, met zijn nu obsessieve energie en koppigheid. Het leek soms of alleen nog Heinric geloofde dat er nog een Gent zou bestaan na de pest! Het was slechts Heinric die op het hoogtepunt van de verschrikking nog steeds groepen van mannen organiseerde met enigen van de laatste monniken die overbleven, met de armsten onder de armen die overleefden, en van wie Heinric veronderstelde dat ze enige vorm van immuniteit voor de pest verworven hadden. Met hen vormde hij de laatste dienst die handkarren door de stad duwde om de doden op te rapen en om die naar de grote putten te vervoeren die de begraafplaatsen voor honderden onbekende mannen, vrouwen en kinderen, slachtoffers van de pest, zouden worden. Heinric gaf er niet om dat hij wist dat de mannen die hij aldus tewerk stelde dieven, bedelaars of zelfs moordenaars konden zijn. Zijn mannen waren uit op de laatste juwelen en muntstukken van de overledenen. Menige zieken verborgen hun laatste rijkdom in hun klederen of in hun huizen. Heinric trad echter meedogenloos op wanneer hij bewijzen in de hand had dat die mannen stalen.

Andere groepen gingen de zieken helpen om ze naar een hospitaal te brengen, of naar de kerken, naar de kapellen en zalen die door de monniken en de nonnen ter beschikking werden gesteld. Heinric had de orde in de stad bewaard in die ergste maanden. Heinric zag de gruwel ook overal in de stad.

Later, wanneer de pest uitgeraasd was, erkenden de schepenen het reusachtig werk dat Heinric geleverd had in Gent. Hij had de dankbaarheid en de bewondering van de schepenen met zijn heroïsch gedrag gewonnen. Heinric had zijn toewijding aan Gent overvloedig getoond in die moeilijke tijden. De eerste pestgolf promoveerde Heinric tot hoofdklerk van de stad. Hij behield die functie voor de rest van zijn leven.

In de Pharaïldis families meenden enigen dat Heinric zijn verstand verloren had tijdens de pest! Hij had niet in Gent willen blijven, maar zijn vader had hem praktisch gedwongen om de beproeving te doorstaan, op levensgevaar af. Heinric was een held geworden ondanks zich zelf! Dat kon zeer goed ook het geval geweest zijn.

Heinric gaf nooit veel om vrouwen, maar ook niet voor mannen. Hij zocht nooit om te trouwen. Toch hoorden de Pharaïldis ook nooit enige klacht van sodomie tegen hem geformuleerd worden. We wisten dat hij geen speciale aantrekking ondervond van mannen. Hij leefde ogenschijnlijk als een zeer kuise man, misschien zoals een heilige zou geleefd hebben. De sobere manier van leven van Heinric en zijn kuisheid bewaarden hem wellicht van de woede van God die andere mannen en vrouwen teisterde.

Hij begon hardnekkig te geloven dat hij een uitverkoren man was. Hij was een profeet tussen de zondaars! Hij was zoals een engel in de verdorvenheid van een stad van dieven, leugenaars, hebzuchtigen, hoeren, hypocrieten, sycofanten en lafaards, allen zondaars. Heinric bleef nadien ook overtuigd van zijn ongenaakbaarheid voor eender welke mens en eender wat van de natuur, zoals voor andere mensen en voor ziektes. Hij was de uitverkorene van God, schreef hij ons, beschermd door God zoals Lot om iets van de laatste orde op aarde te bewaren terwijl de chaos rondom hem inzette. Hij bleef gespaard van de verschrikkingen van

de pest. Hij was de nieuwe Lot die de vernietiging van Sodoma overleefde op bevel van Jahweh.

Ik kon goed begrijpen dat de geest van Heinric aangetast werd door de weerzinwekkende taferelen die hij moest verduren tijdens de pest. Hij had al een natuurlijke afkeer voor alles wat niet zuiver was, en nu zag hij slechts verrotting om zich heen! Die taferelen moesten wel elke gezonde, ontvankelijke geest aangetast hebben. Gemengd met de constante vrees zelf de ziekte op te doen en om te sterven in de meest gruwelijke omstandigheden, alleen ook, leefde Heinric gans met zich zelf, wetende dat hij zo iets als een uitgestotene bleef in zijn eigen familie. Dat moest wel een verwoestende invloed op zijn persoonlijkheid veroorzaakt hebben. Heinric probeerde me die gruwel en angst vele jaren nadien te beschrijven. Hij zei dat het hem jaren had gekost om na de pest weer zijn gezond verstand terug te krijgen. Hij evolueerde naar een man die zo mogelijk nog eenzamer en teruggetrokken in zichzelf werd. Hij bleef op afstand van anderen, werd een pedante en cynische man. Hij werd een arrogante persoon met een koud hoofd en een koud hart. Hij voelde een diepe afkeer ook van de wereld van de families die hij zo goed kende. Als een soort overlevingsreactie, ontwikkelde hij rond zich een misleidende, bedrieglijke wereld van zijn eigen verbeelding. Hij overtuigde zich zelf een uitverkoren, buitengewone man te zijn die niet kon sterven.

Er was slechts één man geweest, vertelde Heinric me, die voorstelde hem te helpen en die regelmatig contact met hem hield tijdens de pestjaren en ook daarna. Heinric legde me uit in lange, bombastische zinnen die veel tijd namen om gevormd te worden, hoe hij zich voelde ten overstaande van die man. Hij voelde dankbaarheid, al vroeg ik me steeds af of Heinric wel tot enig gevoel bekwaam was. Die man was Jehan Terhagen, mijn vader.

Heinric zei dat de enige man die hem veiligheid aangeboden had; aangedrongen had om hem uit te nodigen naar ons kasteel van Nieuw Terhagen in het platteland te komen, mijn vader was gebleven. Later nog had Jehan aangedrongen opdat Heinric zou uitgenodigd worden tot de Pharaïldis vergaderingen. Slechts Jehan had voorgesteld wat normale behoortelijkheid was, om Heinric als een lid van de families te beschouwen, gelijk aan de andere mannen. Jehan Terhagen had ook niet gearzeld een beroep te doen op Heinric wanneer hij, Jehan, hulp nodig had om het Vitry mysterie op te lossen. Dat was toen het kasteel van mijn vader aangevallen werd door een groep bandieten. Mijn vader zocht toen inlichtingen waarvan hij meende dat slechts Heinric die uit de archieven kon opgraven. Niemand van de families had anders ooit een beroep gedaan op Heinric om hen te helpen! Slechts mijn vader had dat gedaan, zonder achterdocht. Heinric herinnerde zich ook goed hoe hij uitgenodigd werd op Nieuw Terhagen en hoe vriendelijk Wivine en Quintine, mijn moeders, hem hadden ontvangen.

Ik was er tegen dan diep van overtuigd dat Heinric onbekwaam was om gevoelens te koesteren voor andere mensen. Van wat hij me vertelde over de houding van mijn vader voor wat hem betrof, meende ik toch dat die ogenblikken zijn ziel hadden geraakt. Het betrof natuurlijk gevoelens van anderen betreffende hem, niet omgekeerd! Die gevoelens erkende hij niettemin wel.

Heinric had iets van een kwezel en hij was een dweper, maar ik hoorde hem nooit een oordeel vellen over het feit dat mijn vader met twee vrouwen samenleefde. Heinric leek mijn vader, Wivine en Quintine, in hoge achting te hebben gehouden.

Heinric vertelde me ook hoe hij zich bewust werd van zijn eigen vreemde, buitengewone aard. Hij zei dat zijn vader hem er nooit op gewezen had wat hij van hem dacht. Gillis had nooit uitgelegd waarvan hij hield in zijn zoon, en waarvan hij niet hield. Gillis zei nooit iets

over wat hij dacht dat de kwaliteiten van Heinric waren, wat hij waardeerde in zijn zoon, en wat niet. Heinric moest helemaal alleen uitvissen wat zijn karakter was.

Heinric beschreef zich als een zeer logische man, een typisch lid van de Pharaïldis, een echte poorter van Gent, een man die dacht met redenering en afstand, zonder emoties, in zeer reële termen, over wat er met hem en de wereld gebeurde. Ik had het moeilijk om dat echt te geloven, want Heinric had op de verschrikking van de pest op zeer emotionele en extreme wijze gereageerd. Hij was een man, zei hij me, die steeds probeerde zich een ruimer beeld te vormen door te redeneren. Hij berekende dus veel vóór een beslissing te nemen. Hij woog de alternatieven af. Het meest opmerkelijk kenmerk dat hij in zich ontdekte, was dat hij geen sterke gevoelens in zijn geest kon ontdekken. Hij wist wel zeer goed wat gevoelens waren, want hij kon de tekens van gevoelens in anderen ontwarren, maar hij werd daardoor niet geraakt. Hij wist zeer goed wanneer anderen droevig, zwaarmoedig of woedend waren, wanneer ze liefhebbend dachten, in wanhoop bleven, of haatten, wanneer ze iets vreesden, en zo verder. Hij ontdekte dergelijke gevoelens niet in zich zelf.

‘Ik weeg de dingen af,’ zei Heinric met nadruk. ‘Ik voel niet en ik voel niet voor anderen. Gevoelens hebben geen effect op mij, geen betekenis, en geen greep op mij.’

Ik kon hem daarin volgen, maar ik argumenteerde dat hij toch sterke gevoelens ervaren had tijdens de pestgolven en wanneer hij vocht in veldslagen. Dat gaf hij wel toe, maar merkte op dat die emoties slechts tijdens extreme situaties kwamen, en wanneer zijn eigen bestaan op het spel stond. Slechts dan had hij sterke gevoelens ervaren! Heinric meende dat de logica, de beredenering en het berekenen van alternatieven een wezenlijke karaktertrek hadden gevormd die in meer of mindere mate aanwezig was in de meeste leden van de Vresele familie, maar het meest uitgesproken in hem. Wanneer ik hem daarin gelijk gaf, vond ik hem ook een zeer pathetische man. Ik voelde medelijden met hem, maar medelijden was duidelijk iets wat Heinric niet kende, of niet wou kennen.

Heinric voelde ook niet de minste wroeging wanneer hij bedrieglijk handelde. Wanneer hij een besluit genomen had na rijpe overweging, dan hield hij zich daar aan en bleef er van overtuigd dat hij zo goed gehandeld had als hij kon en moest. Hij had dan wel morele beschouwingen in acht genomen, maar hij handelde nadien zonder verder rekening te houden met eender welke andere bedenking. Hij had steeds een zuiver en vrij geweten! Als Heinric andere mensen kwaad aandeed, hen kwetste, zelfs hen doodde, dan ervoer hij daar geen wroeging om, want zelfs met die mogelijkheid had hij voordien al rekening gehouden. Heinric bleef ijzig kalm in alle omstandigheden, ervoer geen gruwel meer, bereikte enige vorm van tevredenheid, zelfs van plezier, doch slechts in de meest extreme omstandigheden zoals tijdens de pest of een veldslag. Hij kon zeer effectief de bezorgdheid uit zijn geest bannen. Heinric gaf toe dat hij zich niet onderworpen voelde aan enige sociale norm. Hij kon zeer snel ook de religieuze geplogenheden naast zich neerleggen wanneer dat nodig was voor zijn beslissing.

Ondanks dat alles was Heinric een zeer charmante man in de vergaderingen van het Schepenhuis. Hij werd gewaardeerd in groepsbesprekingen omdat hij een bedaarde man was die een groot charisma vertoonde in zijn voorstellingen van gedegen argumenten. Hij bezat het zeldzaam talent om mensen tot een akkoord te leiden, zelfs tot punten en beslissingen waarover hij tegengestelde opinies naar voren had gebracht. Hij vond het meer productief om mannen tot een oplossing te doen besluiten, dan om hen te doen instemmen met zijn eigen mening, hen zijn ideeën te doen aanvaarden. Misschien kon het hem niet echt schelen welke beslissing ze namen, als ze er maar één namen!

Hoewel Heinric steeds berekende, kon hij ook ongeduldig en impulsief handelen! Hij kon onverwachts uitschieten, vooral naar de andere klerken die hem moesten gehoorzamen, wanneer hij hen hoorde kibbelen over onbelangrijke onderwerpen. Op dergelijke ogenblikken werd Heinric gevreesd door de mensen van de administratie van Gent die met hem werkten. Men moest terdege rekening houden met Heinric Vresele!

Heinric verachtte intens vele mannen rond hem, ook sommige onwaardige schepenen, hoewel weinige mensen iets wisten van die afkeer. Niettemin toonde hij een bijna verachtelijke gehoorzaamheid aan zijn meerderen. In privé walgde hij van sommige van die mannen.

Ondanks hoe vreemd en hoe verschillend hij bleef van de meeste mensen, begon de bevolking van Gent hem te waarderen voor zijn onverzadigbare, nooit ophoudende energie en drang tot verwezenlijking. Hij was de man van de laatste hoop, de man die steeds bereid was te helpen en in de meest delicate omstandigheden de zaken steeds oploste. In het Schepenhuis van Gent werd hij onmisbaar geacht. Ten gevolge de eigenaardige manier waarop hij handelde, omdat hij onverstoortbaar in functie was gebleven tijdens de pestjaren, en wegens zijn rol in zovele gewapende conflicten waarin hij als een echte held had gevochten, werd hij in Gent één van de meest bekende stadsfiguren. De manier waarop hij leefde, als een eremiet, werd gemakkelijk vergeten en vergeven. De bevolking hield van mensen met kleur!

De grootste openbaring voor Heinric Vresele was niet zozeer wat hij ontdekte over zijn eigen natuur tijdens de pestjaren, dan wel wat hij over zichzelf ontdekte tijdens de veldtocht van Graaf Lodewijk van Male in Brabant. Lodewijk van Male had zijn krijgsheren en zijn leger uitgezonden om de Brabantse steden te veroveren en om het leger van de hertogin te verslaan. Hij wou daarmee zijn rechten op het hertogdom waar maken. Heinric Vresele nam deel aan de slag voor Brussel.

De milities van de Vlaamse steden versloegen het Brabants leger. Ze veroverden de hoofdstad van de hertogen van Brabant. In die veldslag vocht Heinric als een leeuw. Voordien was hij ietwat bespot geworden door zijn mannen. Tot verbazing van iedereen die met hem mee op mars was gegaan van Gent tot Brussel, streed hij als geen andere. Hij had weinig training gekregen als een strijder van de milities, maar een goedendag was niet moeilijk te hanteren! Je steekt ermee en je slaat ermee. Een goedendag was veel gemakkelijker om mee te strijden dan een zwaard.

Heinric wierp zich onvervaard in de massa van de strijdende Brabanders. Hij ontdekte de epische vreugde van het gevecht, van het doden en van de kameraadschap die de strijd nadien inspireerde in de mannen die deelgenomen hadden.

Heinric had gedacht dat hij geen gevoelens kon opbrengen. Nabij Brussel, het schild en de goedendag in de handen, ontdekte hij dat hij eigenlijk heel erg hield van en genoeg vond in de verrukking zich in de razende strijd te gooien van de veldslag. Zijn lichaam naar voren werpen, tussen de scherpe punten van de speren in, en toch weten dat de vijand hem niet kon kwetsen, schreeuwend zoals een wildeman tussen een groep tegenstanders, hen schrik doen aanjagen en doen terugdeinzen alleen al door de wilde energie van zijn gebaren en met zijn losgelaten woestheid, bracht hem uiterste tevredenheid en plezier.

In een gevecht was Heinric onovertrefbaar, onoverkomelijk en onoverwinbaar! Deze gevoelens waren ongeveer dezelfde als welke hij gevoeld had de laatste dagen tegenover de ziekte van de pest! Hij was er nu zeker van dat God hem de kwaliteit gegeven had ongenaakbaar te blijven in een veldslag, onoverwonnen door vijandelijke wapens en onbereikbaar voor zijn tegenstanders. Opnieuw schreef Heinric die eigenschap toe aan de sobere manier waarop hij leefde. De seksualiteit had hem niet bedorven! Hij gaf veel geld uit aan liefdadigheid, eerde de Kerk, zelfs wanneer de enige maat die hij erkende in alles wat hij

deed zichzelf was. Hij dacht steevast dat geen enkel wapen hem kon verslaan. Hij vloog dus een veldslag in, overtuigd van zijn onoverwinnelijkheid. Hij sloeg een diepe wig met hem in de spits, diep in de rijen van de vijandelijke troepen in. Hij eindigde de slag aan de muren van Brussel zonder ernstig gewond te worden. Hij won zelfs de standaard van Brabant met zijn mannen.

Dit was Heinric Vresele, de man die een krachtige invloed zou uitoefenen in Gent tijdens de gebeurtenissen van de volgende twee jaren. Ik was gefascineerd door karakters zoals dat van Heinric Vresele. Ik vroeg me af waarom ze zo verschillend van ons waren, van ons, de Pharaïldis mannen.

Om te beginnen vond ik dat de woorden zoals normaal en abnormaal niet van toepassing konden zijn. Mensen zoals Heinric waren evenzeer de producten van de natuur en van de wereld als wij dat waren. Het verschil tussen Heinric en ons was vooral dat wanneer Heinric een keel doorsneed in een gevecht, hij zich niet projecteerde in zijn slachtoffer. Wij daarentegen, zouden gedacht hebben dat we onze eigen keel aan het doorsnijden waren. Wij zouden de pijn en de gruwel voordien al en tijdens de daad nog gevoeld hebben, en daarom zouden we ons wellicht weerhouden hebben.

Ik, Willem Terhagen, ik haat en verafschuw geweld, niet slechts het fysisch geweld, maar ook het spiritueel geweld zoals onrechtvaardigheden begaan aan mensen. Dergelijke afkeer, voel ik, is de enige weg naar God. Ik realiseer me zeer goed dat onze gemeenschap zeer gewelddadig is. Ik zie nog een lange weg vóór ons naar God in de verbetering van onze gemeenschap. Dit kan slechts gebeuren in de algemene en algehele afkeuring van geweld, en het bereiken van rechtvaardigheid voor allen. We bevinden ons thans nog zeer ver van zulk een toestand, maar we moeten wel er naar toe vorderen. Anders zullen we nooit de geest volgen van de boodschappen van Onze Heer Jezus Christus.

De nadering tot Christus kan dus slechts plaatshebben door de eliminatie of de afzondering van mensen zoals Heinric, van mensen die op natuurlijke wijze gewelddadig zijn en die de pijn van anderen niet kunnen voelen.

Het probleem daarmee is, dat de eliminatie van dat soort mensen eveneens een daad van geweld is, en bijgevolg zouden die daden ons, de niet-gewelddadigen en rechtvaardigen van de aarde, naar de andere zijde duwen! Dat was een dilemma waar ik geen oplossing voor wist. Toch begreep Heinric goed wie hij was. Hij was zich bewust van zijn voorkeur voor geweld, en ik meende dat hij er tegen reageerde, want buiten de veldslagen was hij eerder een aangename persoon.

Misschien is het brengen van mensen zoals Heinric tot het besef van het gevaarlijke van hun eigen natuur een ander middel om onze gemeenschap te verbeteren. Ik realiseerde me echter goed hoeveel mannen zoals Heinric in onze gemeenschap leefden, en hoe ze die gemeenschap domineerden, hoe gewelddadig onze gemeenschap bijgevolg was.

Ik bewonderde des te meer de wijze waarop Pharaïldis mannen wilden leven. Ik zag hoop voor onze gemeenschap slechts in die mannen en in hun mentaliteit. Onze patriarchen waren inderdaad indrukwekkende mannen geweest, in de goede zin van het woord, en zo erg verschillend van de meeste andere leiders in onze wereld!

Een kleinere gebeurtenis, waarvan de betekenis slechts veel later door ons begrepen werd, is waard te vermelden.

In de zomer van 1379 zat Heinric Vresele aan zijn tafel te werken in zijn klein kantoor van het Schepenhuis, toen hij het onaangekondigd bezoek kreeg van twee goed geklede mannen die vroegen om hem te spreken, maar geen reden daarvoor wilden geven.

De mannen kwamen het kantoor binnen. Heinric bood hen aan te gaan zitten. Ze introduceerden zich als Jan en Ralf van Ieper, twee neven. Ze spraken gebroken Vlaams met een ongewone tongval. Ralf gooide Engelse woorden in zijn korte zinnen.

Ze beweerden dat ze handelaars waren die in Ieper geboren waren, zoals hun naam aangaf, maar die al lange tijd in Londen woonden. Ze legden uit dat ze een lange tijd geleden Vrouwe Katelijne de Coster in Londen ontmoet hadden. Ze hadden haar op een bepaald ogenblik van haar verblijf daar belangrijke documenten toevertrouwd, die ze nu wilden terugwinnen. Helaas had Katelijne de Coster geen documenten meer uit de tijden toen ze met haar eerste echtgenoot getrouwd was en verbannen werd. Ze had ook geen interesse meer voor die tijden, want ze was gelukkig getrouwd met haar tweede echtgenoot.

De mannen hadden toch te horen gekregen dat ze documenten geplaatst had in koffers van haar. Die koffers bleken in bewaring van de stad Gent gegeven te zijn. Inderdaad, de koffers hadden ook privé documenten van de vroegere Jacob van Artevelde bevat. Nadat Jacob van Artevelde gedood was door de wevers, waren zijn koffers naar de archieven van Gent gebracht, of dat leek toch zo.

Heinric vroeg beleefd naar wat soort documenten de mannen zochten. De Ieperlingen weigerden op die vraag te antwoorden. Ze ontliepen een antwoord door van onderwerp te veranderen. Ze verzekerden Heinric dat ze bereid waren veel geld neer te tellen om de documenten weer te vinden. Heinric begreep dat de mannen hem substantiële steekpenningen wilden geven, en hem wilden omkopen! Heinric was een zeer eerlijke man! Hij verloor dadelijk het vertrouwen in de twee mannen en minachtte hen omdat ze meenden dat hij kon omgekocht worden.

Heinric wist zeer goed waar twee koffers gevuld met documenten afkomstig van Jacob van Artevelde geplaatst werden na de dood van de opperhoofdman. Ze stonden inderdaad hier, in de archieven van het Schepenhuis. Niemand had de koffers tot nog toe geopend, ook niet Heinric. De koffers waren naar hier gezonden door de schepenen van de stad juist na de moord op Jacob van Artevelde, en de koffers waren gesloten en verzegeld gesloten sindsdien. Heinric wist dat de Engelsen, zoals hij hen voortaan noemde, aan het liegen waren. Katelijne de Coster had zich niet ingelaten met de handel vóór ze verbannen werd! De koffers konden geen documenten bevatten die slechts veel later konden toegevoegd zijn. De mannen logen! Ze wilden waarschijnlijk voor één of andere duistere reden toegang tot de van Artevelde documenten, eerder dan tot de documenten van zijn echtgenote. Of de koffers van Artevelde waren niet diegene waar ze toegang toe wilden, en ze wilden gewoon in de archieven van Gent kunnen snuffelen.

Heinric loog daarom ook zonder gewetensbezwaren aan de mannen dat hij, de belangrijkste archivist van Gent, geen kennis had van de koffers die ze zochten. Hij wuifde de mannen weg, zei dat ze niet in het Schepenhuis de inlichtingen zouden vinden die ze zochten.

De mannen drongen aan, plaatsten vele gouden munten op de tafel vóór de ogen van Heinric, maar Heinric herhaalde meerdere malen dezelfde boodschap in andere woorden. Heinric veranderde niet van mening. De mannen gingen zo ver als vrije toegang te eisen tot de archieven, om zelf naar de koffers te kunnen zoeken. Heinric weigerde categoriek toegang tot de archieven van de stad aan mannen die geen poorters van Gent waren en die geen officiële functie in de stad hielden.

Uiteindelijk werden de mannen kwaad bij de onverstoorbaarheid van Heinric. Ze verlieten erg opgewonden het Schepenhuis. Ze zeiden dat Heinric hen nog wel zou weerzien, en dan gedwongen zou worden de koffers te tonen.

Terwijl ze het plein overstaken, bleef Heinric hen van achter zijn venster gadeslagen. Hij zag de mannen wilde gebaren maken onder elkaar terwijl ze weggingen, opgewonden en kwaad over zijn weigering.

Heinric verwachtte dat de mannen nu macht zouden gebruiken om tot de archieven te geraken. Misschien zouden ze één of andere schepen omkopen. Heinric ging daarom onmiddellijk naar de archieven, vond de twee koffers, en bracht hen één na één naar zijn kantoor. Hij verborg ze in zijn grote kast, en strooide oude folders en oud perkament boven hen. Hij wist niet echt waarom hij zo handelde. Misschien had hij toch nog enig familiegevoel overgehouden! Misschien vreesde hij dat de koffers iets konden bevatten dat leden van de Pharaïldis families kon verbinden met de Arteveldes.

Heinric wou de koffers later openen, en zelf uitvissen waarin de Engelse handelaars geïnteresseerd in waren. Andere gebeurtenissen en problemen, echter, trokken al zijn aandacht in de volgende dagen en maanden, zodat hij de koffers uit het oog verloor. Ze bleven in zijn kast verborgen staan.

In de volgende dagen kreeg Heinric wel vragen van twee verschillende schepenen naar waar de koffers van Jacob van Artevelde zich konden bevinden. Heinric trok slechts de schouders op. Hij zei die mannen dat hij niets wist van koffers van de opperhoofdman. Hij nodigde de schepenen uit naar de koffers te komen zoeken wanneer ze dat wilden. De schepenen drongen niet aan.

Heinric Vresele sprak wel over het bestaan van oude documenten van Jacob van Artevelde met een andere man met wie hij min of meer de laatste tijd verbroederd had, met een zoon van Jacob die Filips van Artevelde heette. Hij noemde die man zijn vriend, al wist hij niet waarlijk wat die term betekende.

Filips van Artevelde

Filips van Artevelde werd geboren in 1340 als het vijfde kind in de familie van Jacob van Artevelde. Hij werd Filips genoemd naar de naam van de Engelse Koningin Filippa van Henegouwen, die trouwens de doopplechtigheid bijwoonde. Filips was de zoon van de tweede echtgenote van Jacob, van Katelijne de Coster. Toen zijn vader in Gent vermoord werd, was Filips nog geen vijf jaar oud, zodat hij geen herinneringen overhield van Jacob van Artevelde. Op het ogenblik van de tragedie te Gent, was Filips op zee, in een kogge die met zijn moeder en andere familieleden naar Engeland zeilde. Ze zeilden de Theems rivier in naar Londen, op vlucht naar verbanning en naar vrijheid, naar daar gezonden door hun echtgenoot en vader. Jacob van Artevelde had die voorzorgsmaatregelen genomen om zijn vrouw en kinderen in veiligheid te stellen in Engeland.

In de koffers van Katelijne de Coster stak een klein fortuin aan gouden munten, en ook documenten waarmee ze van Lombardische bankiers nog veel meer geld kon opvragen. Koning Edward III voorzag haar ook van bijkomende fondsen, zodat de familie behoorlijk goed kon leven in Engeland.

Katelijne de Coster had haar zoon Filips willen toewijden aan de Kerk. Of dat dan ook gebeurde, of begonnen was in Engeland maar niet voltrokken werd, en of die opleiding van Filips nog een tijdje verdergezet werd in Gent na zijn terugkeer in 1360, blijft een mysterie. Filips zelf wou nooit praten over die periode, ook niet met mannen zoals Heinric Vresele of Pieter van den Bossche. Die mannen waren nochtans zijn naaste medewerkers. Filips legde

nooit uit wat er met hem gebeurde in de jaren tussen 1345 en 1369, nadat hij eindelijk goed gevestigd was in Gent.

Die episode van zijn leven kan pijnlijk voor hem geweest zijn, want het bleef het enige onderwerp waar Filips absoluut weigerde over te praten met Heinric Vresele.

Filips bleef niet erg aanhankelijk aan zijn moeder. Hij zag en sprak weinig met haar. Was hij bestemd om een monnik of een priester te worden in Engeland? Had de scheiding met zijn moeder vroeg plaats gevonden toen hij een abdij van Engeland was ingetreden? Was dat een traumatische ervaring gebleven? Was hij vernederd en mishandeld in Engeland? Had men hem gekastijd, met de zweep geslagen, hem gemarteld, had men hem misbruikt? We zullen het nooit weten! Wat ik wel hoorde, echter, was dat hij Latijn en Grieks kende, en de verhalen van de Bijbel kon afdreunen alsof hij ze uit het hoofd geleerd had. Hij wist ook iets af van de ceremonies van de Kerk, kende de namen van de heiligen en hun feestdagen.

Wanneer Filips van Artevelde het eerst Heinric Vresele ontmoette, bevonden we ons in het midden van de jaren 1370. Filips was tegen dan goed ingeburgerd in Gent als een handelaar en een landeigenaar. Hij had geld geërfd van zijn vader en van zijn oudere broeders Jacob en Jan, die beiden een gewelddadige dood stierven.

Jan werd gedood in 1365 tijdens een twist.

Jacob de Jonge werd in 1370 vermoord in een dispuut over land dat hij bezat ten noorden van Gent, nabij de Schelde, nabij Weert en Bornem. Jacob werd verraderlijk gedood door Walter de Mey, maar ook Jan van Merlaer was in de zaak verwickeld, en wellicht ook Jan Panneberch.

Eerder al had Jan de moord op zijn vader Jacob van Artevelde gewroken door Jan de Scouteete te doden. Die man had de vroegere opperhoofdman van Gent bedrogen! Jan de Scouteete had Jacob van Artevelde Gent ingelokt, door te beweren dat Jacob goed zou ontvangen worden door de schepenen en de gilden. Scouteete had de verzekering gegeven dat Jacob van Artevelde rustig naar Gent kon terugkeren vanuit Damme, en in veiligheid zou blijven. Niets was minder waar geweest, en Jacob was vermoord door de wevers. De moord op Scouteete werd gepleegd door Jacob de Jonge, en dan verzoend met het betaalde zoengeld.

De moeder van Filips hertrouwde met een ridder van de graaf, met de Baljuw Zeger de Bornaige. Filips moet zich verlaten en verraden gevoeld hebben door haar, wellicht voor de tweede maal nadat ze hem verlaten had aan de Kerk. Was het toen dat hij zijn hart volledig sloot voor gevoelens? Was het rond die tijd dat hij de Kerk verliet om op zijn eentje te gaan wonen en leven? Hoe ver was zijn opleiding in de Kerk voortgeschreden? Was hij gewijd tot monnik of tot priester? Hij was een vrome man gebleven na zijn terugkeer naar Gent!

Ik drong aan wanneer ik Heinric Vresele op dat onderwerp ondervroeg. Heinric moest toegeven dat hij niet veel wist over de man. Heinric was ook al niet iemand die diep groef naar de gevoelens van iemand anders, omdat hij in die dingen weinig geïnteresseerd was. Hij kon me slechts vertellen dat Filips van Artevelde nooit uitvoerig inging op wat hij gedaan had in de periode van vóór 1370, en nooit vragen beantwoordde die verband hielden met de episode. Heinric, wist ik, had nooit ver gegraven. Praten over gevoelens en slechte ervaringen lag buiten de grenzen, zowel voor Filips van Artevelde als voor Heinric Vresele.

Filips van Artevelde was met zijn dertigjarige ouderdom een eerder knappe man, niet groot, maar wel gevormd. Zijn gelaatstrekken waren zeer harmonisch en regelmatig, zijn gezicht hoekig en fier. Hij toonde een mooi, sterk hoofd. Op een meer gevorderde leeftijd zou hij waarschijnlijk een stevige, gezette man geworden zijn. In karakter leek hij zeer op Heinric Vresele, wat ook de reden kan geweest zijn waarom die twee zozeer samen gezien werden in de jaren 1370. Ze konden gemakkelijk samen in symbiose wandelen en praten. Heinric gaf

nooit echt toe dat ze goede vrienden waren, omdat hij niet veel gaf om het concept van vriendschap. Ze waren meer samen, omdat ze zo zeer op elkaar leken in gedachten en in opinies over hoe de wereld van Gent te confronteren.

Filips van Artevelde was zo mogelijk nog kouder van hart dan Heinric. Filips, vermoed ik, had zijn houding tegenover de wereld helemaal alleen opgebouwd, waar Heinric toch bloot gesteld was aan de inzichten en meningen van de Pharaïldis families.

Filips van Artevelde was veel meer meedogenloos. Hij ook gaf niets voor de gevoelens van anderen. Hij scheen totaal geen sympathie te hebben voor anderen. Ik denk niet dat hij wist wat wroeging was, of wat het betekende een geweten te hebben.

Filips was dikwijls impulsief in zijn handelen. Hij berekende veel minder dan Heinric, die toch nog de eerlijkheid in rekening bracht, en godsvruchtige principes van goed en kwaad. Heinric weerhield Filips dikwijls ervan om onbezonnen daden te stellen. Filips erkende die eigenschap in Heinric.

Filips kon liegen en bedriegen zonder een oog of een lip te bewegen. Zijn gezicht bleef steeds passieloos. Een leugen of een waarheid waren hetzelfde voor hem, zodat zelfs Heinric geloofde dat Filips niet echt wist wat gewetensbezwaren betekenden.

Zoals Heinric was Filips heel tevreden met een eenzaam leven. Filips zocht niet het gezelschap van vrouwen op. Heinric vertrouwde me toe dat Filips absoluut het gezelschap van mannen de voorkeur gaf, terwijl Heinric voor mannen zo onverschillig bleef als voor vrouwen. Heinric verklaarde me dat die verlangens schandalig waren en onzuiver, maar ook over dat onderwerp wou hij niet veel kwijt. Hij wist veel meer, vermoedde ik, over Filips van Artevelde, dan hij mij wou laten weten.

Filips van Artevelde was niet extreem rijk, maar had voldoende bezittingen om te leven als een heer. Hij had succes in de handel. Hij bezat heel wat eigendom in Gent en in het platteland. Hij woonde in het complex van huizen in de Kalanderberg, waar zijn vader en zijn familie hadden gewoond. Zoals Heinric had hij slechts weinig dienaars rond zich. Filips was een handelaar, zoals zijn vader. Hij gebruikte veel de contacten van zijn vader. Hij handelde in bijna alles wat Gent nodig kon hebben, meestal voedingswaren, zoals granen, groenten, fruit, vlees, vis, en meer zelden in laken. Niettemin kon hij ook met anderen betrokken zijn in grote investeringen in de lakenhandel. Hij was verbonden met heel wat andere kooplui. Hij investeerde in projecten en leende geld uit. Filips handelde ook in hout, in turf, in wijn, in bier, in voldersklei, in verven, en zo verder. Hij was een uitstekende handelaar in de beste traditie van de van Arteveldes van Gent.

Twee obsessies overheersten de geest van Filips.

Hij zocht eerst en vooral weerwraak voor de moord op Jacob van Artevelde, weerwraak voor de moorden op zijn broeders, en ook voor het kwade lot dat op zijn familie geworpen werd. Hij zon op wraak op alle mannen die vijanden van zijn familie geweest waren. Hij verlangde de wraak voor het kwade dat aan zijn familieleden was aangedaan. Zijn tegenstanders hadden in de weg gestaan van de opstijging van zijn familie naar de totale prominentie in Gent en in Vlaanderen, en dat feit kon hij niet vergeven. Hij noemde iedereen die in de weg van zijn familie had gestaan vijanden. Vijanden moesten terzijde geschoven worden, verpletterd, uit de weg geruimd. Zijn familie mocht niet geteisterd worden, zelfs niet door slechts de kleinste concurrentie onder handelaars van Gent!

Het tweede onderwerp dat Filips steeds opracht aan Heinric, was zijn onverzadigbare ambitie. Dat was een gemoedsgesteltenis die Heinric helemaal niet deelde. Heinric was niet

zeer ambitieus, toch niet op een obsessieve manier, maar Filips was dat wel! Heinric zocht de macht over anderen niet, Filips wel!

Heinric bleef ervan overtuigd dat hij niet kon geraakt worden door de ziekte van de pest, en ook niet door zijn vijanden in een veldslag in regel. Hij geloofde in die illusies met de meest bijgelovige vastberadenheid.

Op dezelfde wijze was Filips van Artevelde ervan overtuigd dat hij voorbestemd was tot grote daden, tot de regering van de stad, tot de overheersing over anderen tot de macht in Gent, zoals Jacob van Artevelde de opperhoofdman en de Beleeder der Stede was geweest. Filips wou een vergelijkbare, dominante rol in de regering van Gent spelen. Dat was niets minder dan wat hem bij recht toekwam! Filips had er geen benul van hoe hij die positie als beheerder van Gent kon bereiken. Toch was dat de droom die hij voorlegde aan Heinric Vresele vanaf het eerste ogenblik dat ze elkaar ontmoetten. De eerste man van Gent te worden was zijn doel! Heinric geloofde dat Filips Jacob van Artevelde wou overstijgen in alles.

Filips van Artevelde beseftte wel dat hij in de jaren 1370 nog te jong was om binnenkort tot de functie van schepen geroepen te worden, laat staan tot Eerste Schepen van de Keure, de eerste man van de stad. Hij realiseerde zich ook zeer goed dat zijn naam een hindernis kon betekenen voor vele mensen van Gent, in de eerste plaats voor de landeigenaar-poorters, voor de mannen die voorstanders waren van de graaf en de koning. Van Artevelde was een gevaarlijke naam! Het was de naam van rebellen! Te vele mensen in Gent bleven achterdochtig bij de naam van Filips. Ze verbonden die naam met algehele overheersing, met dictatuur zelfs. De naam van Artevelde bleef het meest bekend voorbeeld van tegenstand tegen de graaf van Vlaanderen. Sommige mensen aanzagen de naam daarentegen nog steeds als een synoniem voor de vrijheid en de onafhankelijkheid van de stad. Die mannen waren thans echter niet aan de macht in Gent.

Heinric Vresele en Filips van Artevelde hadden zich voor het eerst ontmoet tijdens een banket georganiseerd door de stad. Filips had Heinric aangesproken op eerbiedige wijze, aangenaam, waarna de twee mannen verder gesprekken voerden over de toestand waarin de stad zich bevond. Ze hadden afgesproken om elkaar later weer te zien. Die toevallige ontmoetingen mondden uit in regelmatige afspraken.

De verhouding tussen Heinric en Filips leek me eigenaardig, zoals elke relatie tussen die twee vreemd moet aanvoeld zijn door iedereen die hen een beetje kende. Ze waren beiden eenzamen en buitengewone mannen, die niet bijzonder het gezelschap van anderen waardeerden. Toch kwamen ze goed overeen. Men kon hen samen bier zien drinken in een taveerne, grappen maken en lachen. Ze maakten samen lange wandelingen langs de kaaien van de Leie en de Schelde, en toonden dan elk bepaalde, speciale aspecten van de stad die ze kenden. Heinric en Filips hadden zeer verschillende interesses, de ene een handelaar en de andere een klerk, maar toch bleven ze met elkaar omgaan en leken ze enige tevredenheid te halen uit hun ontmoetingen. Ze nodigden elkaar zelden uit in de intimiteit van hun huizen. Ze spraken steeds af in openbare plaatsen, in de Graanhalle of in de Vleeshallen, in een bepaalde herberg van de Hoogpoort. Van daar begonnen ze hun wandelingen. In de jaren 1370 leek het echter, dat de enige persoon met wie Filips van Artevelde intiem sprak, Heinric Vresele was.

Heinric Vresele was een man die geen probleem onopgelost kon laten. Onopgeloste zaken bleven in zijn geest ronddwalen, weerhielden hem van de slaap, kwelden hem, en lieten hem niet los tot hij er een oplossing voor had gevonden. Heinric had er zich een gewoonte van gemaakt op papier neer te schrijven wat hij in de volgende dagen aan problemen moest oplossen. Hij was een nauwgezette man die niets wou vergeten. In zijn kantoor, aan zijn tafel

zittend, zou hij een stuk papier grijpen, beginnen met de eerste lijn van een lijst van dingen die hij moest doen, en dan de lijnen doorstrepen naarmate hij de opgeschreven problemen opgelost of verwezenlijkt had, tot de ganse lijst uitgeput was. Elke lijn moest een antwoord of een oplossing krijgen. Dan begon hij aan een nieuwe lijst. Dat was de enige manier waaraan hij kon denken om te zorgen dat al de problemen die hij had hem niet meer de ganse dag zouden kwellen. Zijn zorgen werden toegevoegd aan het papier, lagen dan niet meer in zijn geest. Heinric behandelde het ene probleem netjes na het andere, concentreerde zich slechts op één lijn, en doorstreepte zijn lijn met voldoening. Daarna ging hij over naar de volgende lijn.

Heinric maakte zich de obsessies van Filips van Artevelde eigen.

Voor de verzuchting van Filips van Artevelde om wraak te nemen op de tegenstanders van zijn familie, merkte Heinric Vresele op dat die mannen ook tegenstanders moesten geweest zijn van de Pharaïldis families.

Heinric vroeg op een dag schijnbaar onschuldig aan Filips, ‘op hoeveel mannen zou je eigenlijk wraak willen nemen, Filips?’

‘Ik weet niet met hoeveel ze waren,’ antwoordde Filips, uit zijn gedachten getrokken, ‘maar Jacob van Artevelde, mijn broeders en ik, wij hadden en hebben nog steeds vele tegenstanders!’

‘Je zou een lijst met de namen op papier kunnen opstellen,’ suggereerde Heinric. ‘De lijst zou je tonen hoe je de zaak kunt opnemen. Die vijanden moeten trouwens ook de vijanden van mijn familie geweest zijn.’

‘Dat zal ik doen, Heinric. Het is een goed idee. Ja, ik zal het doen,’ knikte Filips.

Hij keek naar Heinric, en vroeg het fatale, ‘kun je me helpen?’

De dorst naar wraak van Filips van Artevelde kan goed en wellicht onvervuld gebleven zijn, was Heinric Vresele niet begonnen het probleem systematisch aan te pakken! Filips en Heinric vulden elkaar in meer dan één aspect aan!

Filips voegde op een smekende toon toe, ‘jij werkt in de archieven van Gent. Je kent veel mensen. We konden de poorters van Gent ondervragen naar wie tegenstanders waren van de Arteveldes, en wie niet. Bestaat er nog een groep van mensen die zouden instemmen met de verschijning van een Artevelde tot een ereplaats in de stad?’

Heinric moest nadenken over die vraag. Moest hij zich hier werkelijk in moeien? Zijn leven was nogal vervelend de laatste tijd. Wou hij aldus door het leven gaan, al zijn tijd besteden aan de weinig tevredenheid brengende administratie van Gent, of zocht hij nu naar een drastische verandering in wat hij deed? Hij herinnerde zich dat Jacob van Artevelde ooit een goede vriend geweest was van de Pharaïldis families. Jacobs vijanden waren ook de vijanden van de Pharaïldis. Was het zijn plicht om de vijanden en tegenstanders van de van Arteveldes, ook die van de Pharaïldis, op één en dezelfde inventaris te plaatsen? De twee mannen spraken verder over hoe ze zulke lijst konden opstellen.

‘Er zullen namen op onze lijst staan,’ dacht Filips hardop, ‘van mannen die echt onze vijanden waren, die de van Arteveldes haatten, en ook namen van mannen die slechts tegenstanders van het regime waren, doch die waarschijnlijk niet zeer actief tegen onze families ageerden. Ik stel voor dat we een kruisje zouden plaatsen achter de meest gevaarlijkste mensen. Diegenen met kruisjes zouden mijn ergste wraak moeten vrezen!’

Heinric bleef zeer sceptisch over de kansen van Filips om ooit fysisch wraak te nemen. Na de eerste wraak zou Filips uit de stad verbannen worden! Hij ging niettemin verder met het samenbrengen van namen op de lijst.

Heinric Vresele werkte gedurende een maand, en kwam dan op de proppen met een eerste versie. Filips van Artevelde plaatste kruisjes achter de namen van zijn ergste vijanden. Heinric drong aan opdat er enige commentaar zou geschreven worden achter de namen, enige rechtvaardiging van het kwaad dat de mannen verricht hadden. Geleidelijk aan, naarmate Heinric en Filips meer vragen stelden aan de mannen die ze kenden, voegden ze namen toe. Ze vonden een nieuwe naam plus rechtvaardiging soms slechts eenmaal per week, dan slechts één per maand. Ze realiseerden zich dat de opinies en bondgenootschappen, eden van trouw ook, zeer gevarieerd bleven, en dat zelfs binnen één en dezelfde familie. Een man kon een fervente vijand van de Arteveldes geweest zijn, maar zijn broeder en de kinderen van die broeder aanhangers en sympathisanten van de anti-graaf coalitie in de stad. Families waren dikwijls zo verdeeld in opinies als de ganse stad. Heinric moest de lijst meerdere malen over schrijven, nota's nemen over de familienamen, commentaar toevoegen, de namen van tegenstanders noteren, en de namen van de ergste vijanden met de reden waarom. Het werd een lijst van haat, de haat niet dikwijls haar oorsprong nemend vanaf de zijde van de Pharaïldis, doch eerder bij de van Arteveldes. Niet al de families hadden nog leden van enige betekenis in de stad, want vele mannen waren gestorven in de periode van 1345 tot 1375. Ook de namen van de uitgestorven families werden echter toegevoegd aan de lijst en de afstammelingen opgespoord.

Filips van Artevelde en Heinric Vresele verklaarden zich slechts tevreden wanneer de volgende namen opgeschreven waren: Aper, Borluut, Damman, van Steenbeke, de Grutere, Denijs, van der Vloet, de Scouteete, Panneberch, van Contersvoorde, Speliaert, van Breebaert, Soyssone, Bette, Beys, de Mey, de Ruemere, de Schachtmaker, Mayhuus, Stocman, uten Dale, van Loevelde, van Zinghem, van Gavere, van Veurne, van Waes, van Bost, van Lovendegem, Wederic, van Vaernewijc, en Sloeve.

Ongeveer drie dozijn namen stonden op de lijst. Voornamen werden toegevoegd. Iets meer dan een dozijn namen droegen een kruisje.

Onder de ergste, kwade namen die zo vermeld stonden met een commentaar bevonden zich de Mey, van Merlaer, Panneberch, Bette, de Grutere, Mayhuus, Sleepstaf, de Ruemere, Soyssone, uten Dale, en van Waes.

Zuiver uit nieuwsgierigheid stelde Heinric Vresele ook een lijst op van namen van families die gekende voorstanders waren geweest van de van Arteveldes en van de Pharaïldis families. Die lijst was gelukkig heel wat langer! Filips van Artevelde was eerst niet in het minst geïnteresseerd in die tweede lijst. Later zouden die namen toch gebruikt worden, niet om nog wraak op te nemen, maar om op hen een beroep te doen tot steun.

‘Ik ben voorbestemd om de heerser over Vlaanderen te worden, om toegejuicht te worden als een briljante leider, en om de uitverkorene van God te zijn,’ mijmerde Filips van Artevelde luidop.

Het was een mooie dag wanneer hij en Heinric langs de Schelde in de Reep slenterden, gekleed in zware mantels, want het was winter en zeer koud, in mistig weer.

Heinric moest een beetje spottend glimlachen bij die uitspraak van Filips. Hij meende dat Filips nu echt zijn hoofd verloren had aan groothedswaanzin. Het idee om werkelijk wraak te kunnen nemen op de lange inventaris van namen leek hem ook al buitengewoon. Filips kreeg nu zinsbegoochelingen van grootsheid! Filips keek echter zeer ernstig naar Heinric vooraleer terug de donkere wateren van de rivier te overschouwen.

‘Ik moet hooggeboren zijn,’ ging Filips verder.

‘Wat bedoel je?’ vroeg Heinric, zich afvragend wat er nu weer plots in de geest van zijn vriend geschoten was.

‘Ben ik werkelijk de zoon van mijn vader?’ vroeg Filips.

Heinric lachte luid, ‘zo niet, van wie zou je dan de zoon zijn? Iedereen is de zoon van zijn vader!’

Filips werd geprikkeld door de twijfel van Heinric. Hij bemerkte de spottende grijns op het gezicht van Heinric. Hij draaide zijn ogen weer weg.

‘Waarom moest mijn moeder tot drie maal toe naar het verre Engeland varen op missies van Gent? Heb je ooit gehoord van andere vrouwen van Gent die door de stad uitgezonden werden als afgezant naar Engeland? Had Gent geen zeer bekwame mannen, ridders ook, aanhangers van mijn vader, mannen die volledig geschikt waren om zulke zendingen tot een goed eind te brengen? Waarom moest zij zelf rechtstreeks praten met Koning Edward III? Edward III verbleef in Gent meerdere maanden vóór mijn geboorte. Ik werd geboren op het juiste ogenblik na die maanden.’

De mond van Heinric viel open van verrassing. Dit was geweldig! Filips pauzeerde. De twee manen bleven stilstaan in de Reep.

‘Op één van die zendingen vond mijn moeder Koning Edward niet in Londen, en zelfs niet in Engeland, want hij was aan het strijden in Bretagne. Mijn moeder zeilde naar Bretagne om de koning te ontmoeten. Ze werd in een storm gevat. Haar kogge leed schipbreuk op de rotsen van de Bretoense kust. Hoeveel vertegenwoordigers van Gent zouden niet gewacht hebben of teruggekeerd zijn als ze de koning en zijn hof niet in Londen vonden? De zending kon toch ook niet zo belangrijk geweest zijn! Waarom moest mijn moeder absoluut in het midden van de winter verder zeilen, wanneer de stormen zo gevaarlijk kunnen zijn in de Noordzee? Waarom zorgde Koning Edward zo goed voor haar en voor ons nadat Jacob van Artevelde gedood werd? Waarom kregen mijn moeder en haar kinderen zo mooi onderdak in Londen op bevel van de koning? Waarom wou mijn moeder mij, haar eerste kind, haar eerste zoon, voorbestemmen aan de Kerk? Was ze beschaamd voor iets? Wou ze me in een hoek verbergen? Was ik wel een kind zoals alle anderen? Waarom verliet mijn moeder ons nadien zo dikwijls, om te verblijven aan het hof van de koning te Westminster? Edward was een ridderlijke koning, maar in die tijd, toen haar echtgenoot dood was, stelde mijn moeder helemaal niets meer voor in de politiek. Waar was Edward zo dankbaar voor, zo lang? Koning Edward III was een grote vrouwenloper. Hij heeft veel minnaressen gehad! Het hof van Engeland werd niet overheerst door redenen van de staat wanneer het er op aankwam echtgenoten en minnaressen te kiezen. Trouwde de vroegere Prins Edward van Woodstock, de prins van Wales, niet met zijn Johanna of Joan van Kent? Kon mijn moeder niet de minnares van Koning Edward III geweest zijn?’

Heinric had met veel aandacht geluisterd, en zijn verbazing groeide nog. De mogelijkheid dat Katelijne de Coster de minnares van Edward III geweest was, kon niet zo snel verworpen worden. Koning Edward III had zielsveel gehouden van zijn koningin, van Filippa van Henegouwen, maar hij had inderdaad vele minnaressen gehad terwijl hij toch zonen en dochters bij zijn koningin had opgewekt. Zijn laatste minnares was Alice Perrers, de minnares van zijn oude jaren. Katelijne de Coster was geen lelijke vrouw, integendeel. Ze was groot en slank, had mooie, volle borsten, een dun middel, lange benen en een aangenaam gezicht. Hoeveel koppigheid en hoeveel hartstocht lagen verborgen achter dat gezicht?

Heinric had verdere bedenkingen bij de voorkeur van Filips voor mannen. Die neiging wist hij sterker in Filips dan in zichzelf. Heinric had opgemerkt dat ze beiden eenzame mannen waren, mannen die er van hielden met zich zelf bezig te zijn, zoals Narcissus. Narcissus had zijn eigen weerspiegeling in het water bewonderd, en was verdronken. IJdelheid en egocentrisme waren kenmerken die Heinric in vele mannen gedetecteerd had, vooral in de schepenen van de stad, en duidelijk ook in Filips van Artevelde. Heinric moest toegeven dat hij die trekken in

zijn eigen karakter ontdekt had, maar dat besef had hem meer voorzichtig gemaakt, opdat hij niet zou verdrinken in zijn eigen persoon. Heinric voelde aan dat Filips van Artevelde op een mooie dag nog kon verdrinken als hij zich verder niet in toom kon houden. Heinric meende dat hij aan het midden van een maatstaf stond, door mannen niet meer dan vrouwen de voorkeur te geven. Filips stond dan een het andere eind. Hij gaf absoluut de voorkeur aan het flirtend gezelschap van mannen! Heinric had al de ogen van Filips zien zwerven rond de zaal van een herberg, op zoek naar de ogen van mannen die Heinric zou vermeden hebben. Had hij niet hardnekkige geruchten gehoord dat Koning Edward II een minnaar van mannen geweest was, zodat Koningin Isabella en haar minnaar Lord Mortimer hem gevangen genomen hadden? Ze hadden de koning afgezet van de troon, en hem vermoord. Werd er niet verteld dat een lange, gloeiend rode ijzeren staaf in Edward II gestoken werd om hem te straffen voor zijn zonden van sodomie?

‘Ja, ja,’ besloot Heinric met een schok die hem nog een hele tijd sprakeloos deed blijven staan. ‘Het is inderdaad mogelijk! Wat Filips me zegt kan waar zijn! Het is juist mogelijk. Zijn overtuiging kan echter ook een zinsbegoocheling zijn, een foutieve hypothese. Filips kan toch ook de zoon zijn van Jacob van Artevelde, zij het een vreemde zoon. Er bevinden zich bij mijn weten geen minnaars van mannen in de van Artevelde familie. Filips kan gelijk hebben, maar hij kan ook lijden aan waanideeën! Misschien vond hij dit alles maar uit. Misschien heeft hij zich een waanidee gevormd, en houdt hij er nu steevast aan te geloven dat hij de zoon van een koning kan zijn!’

Dan, echter, werd Heinric Vresele bleek in zijn gezicht.

Waarom waren die twee Engelsen onlangs in zijn kantoor gekomen? Waarom hadden ze gevraagd naar de persoonlijke documenten van Jacob van Artevelde? Wie had hen gezonden? Waren ze werkelijk de handelaars die ze beweerden te zijn, en die zaken gedaan hadden met Katelijne de Coster? Wat indien ze iets wisten of iets vermoedden aangaande het geboorterecht van Filips van Artevelde? Wat als ze inderdaad documenten over de geboorte van Filips aan Katelijne gegeven hadden? Waarom hadden ze zo zeer aangedrongen en hem zelfs openlijk willen omkopen? Een geheim kon er verborgen liggen in de koffers van Jacob van Artevelde in het Schepenhuis!

Heinric was er plots heel wat minder zeker van dat Filips slechts wat had uitgevonden. Wanneer een koe of een stier goede eigenschappen had, dan wou een boer die bewaren in later fokken. Hetzelfde kon het geval zijn met eigenschappen van verdorvenheid in mensen! Welk verschil was er tussen het fokken van koeien en stieren en de voortzetting van mensen? Zochten de edellieden niet te trouwen met edele vrouwen? Ze trouwden zelden gewone vrouwen van het volk, hoe mooi en lief ze die ook vonden! Ze namen die vrouwen naar bed als minnaressen, niet als echtgenotes! Hoe kwamen zonden en verdorvenheid in families? Konden die ook overgeërfd worden? Misschien was de eigenaardige verdorvenheid van Koning Edward II verder gezet in Filips van Artevelde! Dat plots inzicht schokte Heinric tot zwijgen. Hij wandelde verder, en dacht na. Filips volgde hem.

‘Niet veel verschil zou er zijn,’ weigerde Heinric na een tijdje. ‘Zelfs als je de bastaard zoon van een Engelse koning zou zijn, dan zou je nog steeds een poorter blijven en een handelaar van Gent. Voor zover ik weet, heeft Koning Edward III je niet erkend als zijn zoon! Je bent Filips van Artevelde van Gent, de zoon van Jacob van Artevelde. Jacob verwierp je niet.’ ‘Oh neen, neen, alles zou verschillend zijn,’ protesteerde Filips. ‘Ik zou wel bewijzen moeten hebben, maar een zoon van een koning bekommt koninklijke titels in Engeland. Ik zou een ridder zijn, een graaf. Mijn naam zou Fitzroy zijn! Een zoon van een koning is iemand met

heilige rechten. Ik zou ook de plicht hebben om waardig te worden aan mijn voorvaderen. Wat als ik geboren werd met de bestemming om te regeren over Vlaanderen?’

De mond van Heinric viel weer open. Filips was niet tevreden met de overheersing van Gent. Wou hij ruwaard, regent over Vlaanderen worden?

‘Je zou vooral kalm moeten blijven,’ ging Heinric nuchter verder. ‘Als je in het openbaar die afstamming zou opeisen, dan zou je wel eens sneller dood dan ridder kunnen worden! De Leliaerts, Graaf Lodewijk van Male en Hertog Filips de Stoute van Bourgondië, misschien ook de zonen van de koning van Engeland, onder wie Jan van Gent, zouden je dood kunnen willen, veel eerder dan je durft te denken! Houd je speculaties voor jezelf. Beter een Filips van Artevelde levend en wel, dan een dode en begraven Filips Fitzroy van Gent!’

‘Oh, dat zal ik wel doen,’ antwoordde Filips ontgoocheld. ‘Jij bent de enige persoon in Gent en in de wereld om te weten wat ik vermoed. Maar geef je niet toe dat ik een hogere voorbestemming heb dan slechts een handelaar van Gent te zijn? Wat doe ik met mijn vermoedens? Ik geloof dat ik mijn volk van Vlaanderen kan helpen. Misschien plaatste God me in de schoot van mijn moeder om Gent te redden! Ik geloof werkelijk dat ik mijn volk kan helpen. We hebben ons allen in Gent verbonden tegen de graaf. Wel, toch velen van ons. Ik weet gewoon dat ik Gent kan helpen strijden tegen de arrogantie van Lodewijk van Male. Ik kan een beroep doen op Engeland! Het hof van Engeland moet weten of vermoeden wie ik ben, een prins van koninklijk bloed! Zullen ze daar niet een opportuniteit in zien om hun legers naar Vlaanderen te sturen?’

‘Je zou nog steeds slechts een bastaardzoon blijven,’ wierp Heinric terug. ‘Een bastaardzoon is geen prins. Engeland kan verveeld blijven met de bastaards van Edward III, en dan nog met een bastaard opgewekt bij de vrouw van een vroegere bondgenoot. Ik geloof niet dat Engeland opnieuw wil verwickeld geraken in een oorlog op het continent. Jan van Gent geeft de voorkeur aan de vrede. Jan van Gent, de rijke hertog van Lancaster, is de meest invloedrijke man in Engeland. Ik hoorde dat hij de vrede wenst. Hij zal niet toestaan dat de Engelse legers een veronderstelde bastaardzoon van zijn vader ter hulp zouden snellen. Hij kan in staat zijn je uit de weg te willen ruimen!’

‘Je kunt daar natuurlijk gelijk in hebben,’ zuchtte Filips droevig, ‘maar ik kan toch Gent leiden! De naam van Artevelde moet toch nog heel wat betekenen in Gent, denk je niet? Jacob van Artevelde riep al de poorters van Gent naar het Bijloke Veld om aan te kondigen dat hij een oplossing gevonden had voor de nood van de stad. Dat kan ik toch ook doen! Gent wil niet langer de onderdrukking van Lodewijk van Male ondergaan. Ik kan naar voren treden en zeggen dat Gent een nieuwe leider nodig heeft. We kunnen ons bondgenootschap met Engeland bevestigen. Zou een bastaardzoon van de wettelijke koning van Engeland en Frankrijk niet over Vlaanderen kunnen heersen? Een van Artevelde kan eens te meer de poorters van Gent naar het Bijloke Veld roepen!’

Heinric Vresele glimlachte opnieuw. Hoe naïef was deze Filips!

‘Geloof je werkelijk dat Jacob van Artevelde niets meer te doen had dan naar voren te komen, te schreeuwen dat hij een oplossing wist voor de ellende van Gent, om ogenblikkelijk gevolgd en toegejuicht te worden door de wevers, de volders, de gildeleden van Gent, door meer dan de helft van de schepenen, en zelfs door enigen van de best gekende ridders van de stad?’

Filips stopte, perplex.

‘Was dat niet wat Jacob van Artevelde deed?’

‘Oh neen, zo ging het helemaal niet!’ schudde Heinric het hoofd. ‘Wat Jacob van Artevelde deed was gedurende maanden voordien zorgvuldig gepland door een hele groep mannen. Het volk van Gent had al vele maanden moeten horen hoe ernstig en wanhopig hun situatie was geworden. De hongersnood bedreigde Vlaanderen! Een groep families die ik zeer goed ken,

minstens vijf families, hielpen Jacob van Artevelde. Ze gaven hem raad, en ze bereidden het volk van Gent voor op de omwenteling. De daden en de redevoeringen van Jacob van Artevelde waren zorgvuldig op voorhand geschreven. Zelfs ridders van Gent wisten wat voorgesteld zou worden in het Bijloke Veld. Ze hadden zich daarmee vooraf al akkoord verklaard. Ze stemden er mee in dat Gent een leider nodig had, en ze wisten wie dat zou worden. De mannen die Jacob van Artevelde aan de macht brachten hadden een partij gevormd in Gent, een geheime partij, maar een zeer efficiënte partij! De overname van de macht in Gent was het werk van een groep mannen, niet slechts van één van Artevelde!’

Filips was verbaasd. Hij verbleekte, maar luisterde intens naar Heinric. Wanhoop ging over in betere hoop.

‘Ik ook kan een partij vormen,’ vervolgde hij. ‘Wij twee kunnen dat doen! Zoek jij ook geen wraak op de vijanden van je familie? We stelden een lijst op van onze vijanden in Gent. Je schreef op wat die namen ons aandeden, niet slechts aan de van Arteveldes, maar ook aan jouw familie en aan de families die je kent. We kunnen een tweede lijst opstellen, een lijst van mannen die een nieuw van Artevelde bewind kunnen steunen! We kunnen de graaf gemakkelijk verslaan, want Gent heeft wel tien maal meer militiestrijders dan de graaf kan verzamelen. Dan zal ik triomferen! Ik zal ruwaard van Vlaanderen genoemd worden, en ik zal regeren. De graven en de hertogen zullen me dan behandelen zoals het hoort, en een bastaardzoon van Koning Edward III zal over Vlaanderen heersen als deel van de Engelse koninklijke domeinen!’

Heinric fluisterde, ‘dat is je reinste krankzinnigheid, Filips! Frankrijk zal je nooit laten doen!’ Maar Filips liep opgewonden verder, vóór Heinric uit, overtuigd om een beeld van zijn glansvolle voorbestemming gezien te hebben, en ook van de middelen om ze te realiseren. Heinric had hem alles getoond.

Filips van Artevelde begon dan naar invloedrijke mannen van Gent te zoeken die aan zijn criteria voor steun voldeden. Hij en Heinric zochten mannen die niet zeer tevreden waren met het huidig beheer van de stad, die geen graaf wilden die hun vrijheid kon beknotten, die de arrogantie van de ridders en de heren van het graafschap verafschuwden, die de voorkeur gaven aan de koning van Engeland boven de koning van Frankrijk, en die met aangename heimwee terugdachten aan de hoop die het van Artevelde bewind in het verleden betekend had.

Toen zo een dozijn namen verzameld werden, organiseerden Heinric en Filips een vergadering in een rustige hoek van de stad, in een herberg, waar ze een zaal huurden. Voor de eerste vergadering nodigden ze mannen uit zoals Pieter van den Bossche, Pieter de Wintere, Francis Ackerman, Raes van de Voorde, Willem de Otter, Jacob de Rijke, Laurens de Maech en Gillis de Meulenaere. Met die mannen sprak Filips van Artevelde slechts over zijn ideeën, en ze wisselden meningen uit. Filips stelde zich voor, want niet alle mannen kenden hem zo goed. Hij zei dat hij de vergadering georganiseerd had enkel om te horen hoe zij zich voelden met de regering van de stad.

Nog meer dergelijke vergaderingen volgden in de weken daarna. Met mannen zoals Lievin van den Erlge, Sanders van Vaernewijc, Jan Herman, Hector de Vos, Willem de Meyere, Jan Willaert, Jen van den Houte, Hendrik van Oudenaarde, Diederic Valke, Jan Rase en Jan de Hert – die verre familie was van de schippers in de Pharaïldis groep – namen deel. Heinric had het ergste gevreesd voor die vergaderingen. Hij moest echter snel toegeven dat Filips ze goed kon leiden. Filips spreidde een zacht charisma ten toon. Hij werd snel aanvaard als een potentiële leider, hoewel hij op dat ogenblik nog geen persoonlijk leiderschap voorop stelde.

Nadat aldus enige eerste vergaderingen gehouden werden met ongeveer vier dozijn mannen, nodigde Filips van Artevelde iedereen uit op een banket dat ingericht werd in dezelfde herberg van de ‘Gouden Trommel’. De herbergier sloot zijn zaak de hele dag.

Die mannen vormden een samenzwerende groep van invloedrijke personen met ongeveer dezelfde ideeën over de regering van Gent. Velen onder hen waren wevers, of mannen die tot de gilde van de wevers behoorden. Ze waren allen tegenstanders van de arrogante overheersing van Graaf Lodewijk van Male. Ze gaven allen de voorkeur aan een onafhankelijke regering, gekozen door de poorters van de stad. Ze verdroegen geen inmenging van de graaf. Ze verwierpen de regering van de graaf voor hun stad. Ze wilden een stadstaat voor het kwartier van Gent. Als ze moesten kiezen voor een soeverein, dan zouden ze allen de voorkeur gegeven hebben aan de Engelse koning, eerder dan aan de huidige koning van Frankrijk.

Nadat de eerste stichtingsvergaderingen zo beëindigd waren, kwam een kleine groep mannen samen om de machtsovername in Gent te plannen. De leidende samenzweerders waren Filips van Artevelde, Heinric Vresele, Pieter van den Bossche, Francis Ackerman, Raes van de Voorde en Jacob de Rijke. Elk van deze hield contact met een aantal poorters van Gent die bereid waren tot actie met hen. De eerste opdracht die ze kregen was om de openbare opinie van Gent voor te bereiden voor hun ideeën. Op elke vergadering noopte Heinric Vresele Filips van Artevelde tot kalmte aan. Filips moest verstandig, sluw, geduldig blijven, zei Heinric. Filips moest zijn tijd nemen om de mannen te overtuigen met positieve, overredende argumenten, eerder dan met holle slogans.

‘Dring je persoon niet te snel naar de voorgrond,’ gaf Heinric de raad. ‘Wacht tot ze je komen vragen, in plaats van nu reeds de hand uit te strekken naar de macht.’

Filips van Artevelde toonde zich dus van zijn beste kant. Hij toonde zich een intelligente, evenwichtige, verzoenende leidersfiguur, een charmante man. Hij zocht steeds de consensus en nooit de confrontatie. Hij wist iedereen naar een algemeen aanvaard besluit te brengen. Filips controleerde zo de vergaderingen, en drong vooreerst zijn persoonlijkheid niet op. De groep groeide elke maand aan met nieuwe volgelingen voor Filips van Artevelde's zaak. Met de tijd namen de mannen ook Filips aan als hun natuurlijke leider. De mannen hadden een grote naam onder zich nu om hun ideeën te verwezenlijken. Filips toonde een natuurlijke autoriteit op een manier die hen aansprak. Ze hadden met Filips van Artevelde een figuur die ze tegenover de graaf konden stellen!

Hoofdstuk 3. De wraak van Filips van Artevelde. 1381-1382

Antwerpen

Greet van Noortkerke bleef nog een tijd wonen bij haar echtgenoot op hun boerderij in het dorp van de Clinge nabij de stad Hulst. Wij zagen elkaar af en toe in ons klein, verborgen huis van Hulst. Met die regeling waren we helemaal niet tevreden, en zonder twijfel zou iemand snel onze verhouding ontdekken.

Ik vertelde over mijn idee om haar Arent de Handscoemakere te doen verlaten en om naar een nieuw huis in Antwerpen te zoeken. Greet luisterde met aandacht naar mij, en weende een beetje. Tranen verschenen in haar ogen. Ze zei me dat ze niet meer de slaaf wou blijven van eender welke man, ook niet van mij. Ze weende niet omdat ze aan haar echtgenoot dacht, maar omdat ze meende dat ik haar als een betaalde hoer in Antwerpen wou onderhouden, haar een huis wou kopen en haar daar in wou stoppen om goedkoop van haar te genieten. Ik wist ook dat ze zoiets als degraderend zou ervaren, dus moest ik mijn plan wat verder uitleggen. Ik ontvouwde het tweede deel van mijn voorstel.

Ik stelde haar voor te werken en een handelaarster te worden aan het hoofd van het handelskantoor van de Pharaïldis te Antwerpen. De Domeinen tak van het Pharaïldis Consortium zou direct voor haar werk betalen, maar ze kon ook zelf een handel beginnen met haar duur gewonnen geld. Ze kon haar eigen zaak uitbouwen. Ik zou haar leren hoe. Daar zette ze grote ogen mee op.

‘Ben je nu ernstig, spot je met me, of heb je het hoofd verloren?’ vroeg ze tussen twee snikken door. ‘Geloof je werkelijk dat ik zo iets zou kunnen doen? Denk je dat ik verstandig genoeg ben daarvoor?’

‘Natuurlijk ben je dat,’ zei ik, een beetje verontwaardigd. Waarom geloofde Greet minder in haar zelf dan ik? ‘Ik zal je leren hoe handel te drijven, maar er is niet veel dat je moet weten. Je bent een verstandige vrouw met een karakter. Ik ken je. We zullen mensen rond je plaatsen om de rekeningen te houden en om de brieven te schrijven, en ik zal je alles uitleggen wat je moet weten over prijzen. Je zult je hoofd moeten gebruiken, uitvissen welke producten je goedkoop kunt inslaan, en waar je die met winst kunt verkopen. Je zult moeten uitkijken naar gelegenheden om landerijen op te kopen, goed land voor weiden en velden en bouwterreinen. Natuurlijk kun je dat!’

Op een mooie morgen van de zomer van 1379 kwam Greet van Noortkerke dus aan te Hulst, niet met een kar, doch slechts gezeten op een paard. Ze had wat klederen in een zak gestopt, die achter haar op het paard lag. We reden naar Antwerpen. Ik had een overeenkomst gemaakt met een weduwe die nabij de Marktplaats woonde om te zorgen voor tijdelijk onderdak voor Greet. Ik betaalde het geld voor de kamer van Greet en voor haar onderdak. Ik bleef in een herberg slapen.

Nadat Greet de weduwe had ontmoet, kennis met haar had gemaakt, en haar bescheiden pak op het bed had geworpen, nam ik haar bij de hand om haar te tonen waar ik ons nieuw kantoor wou bouwen. Ik had een groot, open terrein gevonden nabij de Werf, tussen de Werf en de Borchkerk, de kasteelkerk van de grote vesting van Antwerpen. De Werf was een stuk land dat in de Schelde uitstak en waarlangs de belangrijkste aanlegplaats van Antwerpen zich bevond. Dit was de grootste kaai waar de grootste zeehoggen in de haven kwamen liggen. Op de Werf stond een reusachtige houten hefkraan om de zwaarste goederen uit de zeehoggen te

laden. Dit was waarschijnlijk het meest levendig deel van de stad binnen de muren, en de meest interessante plaats voor onze handel. Ik wou een kantoor in een drukke wijk, een goede plaats voor een handelsnederzetting in voedingswaren. De plaats lag dicht bij de Vleeshalle, niet ver van de enorme Visverkoperstoren, en dicht bij de massieve Sint Jans Poort, de ingang over het water naar de binnenwijken van Antwerpen.

Ik had die open plaats zelf gevonden. Ze lag vrij om opgekocht te worden, een ietsje achter de Werf, langs een straat die breed was en een beetje rustiger bleef dan de haven. Ik dacht tevreden dat ik juist op tijd gekomen was. Ik voelde me gelukkig om daar te kunnen kopen, want deze hele straat zou snel gevuld worden met nieuwe gebouwen, kantoren, huizen en opslagplaatsen. We konden zo bouwen dat Greet aan de ene zijde nog een zicht op de Schelde hield, een zicht hield op de drukke Werf aan de andere kant. Terwijl we daar dan stonden, Greet nogal onder de indruk, praatte ik door over mijn droom.

Ik wou hier niet één, maar drie gebouwen, en er was voldoende plaats om groot te bouwen! Ik wou een huis van bakstenen en stenen voor haar, en met een dak van leistenen, om met haar kinderen veilig in te leven. Toen ik sprak over kinderen glimlachte Greet geheimzinnig. Ze was reeds zwanger, we waren dus net op tijd om de Clinge te ontvluchten, maar ze had nog niets aan iemand daar wat van verteld, ook aan mij niet. Ze biechtte haar toestand pas enige uren later op.

Naast het huis, maar er van gescheiden, wou ik het eigenlijk kantoor van de handelsnederzetting, met een groot bureau voor Greet, kamers om andere handelaars in te ontmoeten, nog meer kamers voor haar personeel. Een derde gebouw zou de opslagplaats bevatten, en die ook wou ik zeer ruim. De opslagplaatsen zouden doorlopen op de tweede verdieping, boven de kantoren. We hadden veel ruimte nodig om de goederen in op te slaan en in te stockeren, legde ik uit. Er was plaats voor een grote poort, en voor een aparte steeg om de karren en de wagens te laten binnenrijden. Ik wou dat wagens recht in de opslagplaats konden rijden, of onder een overdekte plaats, direct naast de opslagruimte. We zouden groots moeten bouwen, breed en diep en hoog, zelfs als we de eerste jaren al die ruimte niet nodig zouden hebben. De Pharaïldis wilden snelle uitbreiding! Ik legde aan Greet uit welk geld we zouden gebruiken: ons eigen geld, plus de fondsen van het Pharaïldis Consortium. Ze zou die twee apart moeten houden, en ook op land speculeren voor beide apart.

Greet bewees ogenblikkelijk hoe alert ze bleef. ‘Opslagplaats, ja, maar waar plaatsen we de wagens?’

‘Aha,’ zei ik fier. ‘Eén of twee wagens kun je wel hier in de opslagruimte laten staan. Voor de andere heb ik al een terrein gekocht, iets verder in de straat. We bouwen daar iets licht maar overdekt en gesloten, om nog meer wagens en de paarden te plaatsen. Ik wil geen paardenmest nabij ons kantoor en huis.’

Greet was al even groot aan het denken als ik!

Ik had grote opportuniteiten gezien in Antwerpen. Hoeveel malen was deze stad al niet buiten haar muren gebroken, de laatste jaren? Antwerpen richtte grote markten in, mooie jaarmarkten met Pinksteren, aan het einde van mei, en op Sint Baafs Dag, op de eerste oktober. Ik had al verbaasd staan kijken naar hoe groot en druk die markten eigenlijk waren. Ik had er aan gedacht hoe we die jaarmarkten konden gebruiken om een fijn assortiment van producten te tonen, en om contracten met andere handelaars te bespreken. Vooral Engelse en Duitse handelaars leken geïnteresseerd in Antwerpen, zodat we onze handel direct konden opzetten. Greet zei me dat ze discrete contacten zou zoeken met het kapittel van de Onze-Lieve-Vrouwe kerk, die de meest belangrijke institutie van de stad was. Dat was pienter van haar, en een zeer goed idee!

Ik had mijn ogen goed geopend te Antwerpen, niet slechts tijdens de grote jaarlijkse markten. Kleinere markten die bevoorraad moesten worden werden er te Antwerpen elke dag gehouden! Ik vond meer gespecialiseerde plaatsen. Nabij en in de kerk van Sint Jan werden er tapijten verkocht, een groeiende handel merkte ik. Schilderijen werden verkocht in grote aantallen in een zaal van de abdij van de Franciscanen. Daar was ik eerst heel verbaasd over, maar zo veel nieuwe en mooie huizen werden er thans in Antwerpen gebouwd, dat ook meer versieringen in trek kwamen. Schilderijen waren minder duur dan tapijten, en even decoratief. Juwelen werden verkocht en gekocht op een terrein van de Dominicaanse broeders. Ik zag ook overal de tekenen van de snelle verhoging van rijkdom in deze stad! In Antwerpen bevond zich ook een ruime Lakenhalle. Veel doek werd gewoven, gevold, geverfd en in de stad verkocht! De leerlooierswijk van Antwerpen was eveneens uitgegroeid tot enige betekenis.

Wij waren niet de enigen die het potentieel van Antwerpen opgemerkt hadden! De Onze-Lieve-Vrouwe kerk werd vergroot, en ik kon zien dat belangrijke bedragen in het gebouw geïnvesteerd werden. Ze zou een prachtige kerk worden. Men vertelde me dat de torens zeer hoog zouden worden. De bouw vroeg veel goud. Dat soort goud betekende rijke geldschietters, handelaars en ridders. Er was goud op te rapen in Antwerpen!

Ik kon Greet naar het verder afgelegen Bergen-op Zoom gebracht hebben, een stad die groter was dan Antwerpen en die dichterbij de open zee lag, maar Antwerpen lag dichterbij Gent en bij Brabant, streken die Greet en ik beter kenden.

Greet lachte eigenlijk met mijn dromen. Ze zei me dat ik paleizen in de hemel zag. Ze werd echter ook ernstig wanneer ik haar voorhield dat we een geslacht zouden creëren in Antwerpen, een geslacht van handelaars. We zouden samen jongens krijgen, slimme jongens, die een lange lijn van goede mannen zouden vormen. De familie zou van Noortkerke heten naar de naam van Greet, of de naam van Terhagen krijgen, afhankelijk van wat het lot met ons voor had. Onze kinderen zouden bastaarden zijn, wisten we, want ik dacht het niet mogelijk mijn huwelijk met Agneete te kunnen ontbinden, en ook niet het huwelijk van Greet met Arent. Ik was er niet zeker van dat ik mijn kinderen mijn naam kon geven. Greet zei dat ze niet veel om namen gaf. Namen waren niet belangrijk. Voornamen waren dat wel, want patroonheiligen moesten onze kinderen beschermen. Ze begon na te denken over voornamen, en koos slechts de krachtigste heiligen! Onze kinderen zouden machtige beschermheren en – vrouwen nodig hebben.

Het nam ons bijna een volledig jaar om te bouwen wat we wilden. Greet volgde de werken veel meer op dan ik. Ze schold de metsers en de timmerlui de huid vol wanneer die niet bouwden zoals zij het wou. Greet bekwaam haar steen. De kantoren en de opslagplaats werden in hout gebouwd. We openden een kleine poort van haar huis naar het handelskantoor, gesloten door twee op elkaar volgende sterke, eiken deuren, zodat ze niet uit haar huis en de straat in moest gaan om in het kantoor te geraken.

We begonnen ook subtiel te veranderen hoe Greet er uit zag. Een goede kapper sneed haar de haren wat korter dan ze gewoon was. Ze leerde haar lokken de meeste tijd achter haar hoofd samen te houden, zodat haar blanke nek vrij bleef. Ze hield haar hoofd allengs rechter en met meer fierheid.

Een vrouw leerde haar een beetje schaduw en kleur rond haar ogen te plaatsen en op haar kaken, hoe haar lippen wat roder te doen schijnen. Een andere vrouw zorgde voor hoeden en voor mooiere kapjes.

Ik nam haar mee naar een winkel die haar de mooiste tunieken van Antwerpen leverde, tunieken in levendige kleuren. Ik vroeg de vrouw van de winkel haar te kleden als een

edelvrouw, en beloofde een ongelooflijk aantal hemden en jurken te kopen. Ik deed alsof Greet de dochter van een rijke handelaar was. De vrouw in de winkel merkte natuurlijk dadelijk op dat Greet een boerin was. Ik was echter geen boer, en dus bleven ze daar beleefd met Greet, vooral wanneer ik een beurs met gouden munten opende en wees naar eenzelfde beurs die Greet aan haar riem droeg. Haar lederen beurs was gevuld met evenveel gouden munten als die van mij. De meisjes toonden niet slechts hun mooiste kledingstukken. Ze toonden aan Greet hoe ze die kon dragen met elegantie. Ze stelden schoenen voor die prachtig maar discreet waren om met de kledij te dragen, en lange kousen, en andere dingen voor vrouwen, zoals ondergoed. Ze beloofden Greet zelfs haar te leren hoe mooie vrouwen van aanzien in Antwerpen stapten en slenterden. Ik wachtte. Ik zat op een stoel aan het ene einde van de winkel als een Pygmalion, terwijl Greet en de andere vrouwen aan het andere einde werkten. Greet ging die winkel binnen als een boerin en kwam er buiten als een elegante dame. Zelfs ik kwam onder de indruk. Ik betaalde.

Greet van Noortkerke bleef niet stil staan terwijl we bouwden. Ze gaf geboorte aan ons eerste kindje, een meisje dat we Quintine noemden naar mijn moeder. Ze werd snel zwanger van een tweede. Greet zwierf door de straten van Antwerpen tot ze alle wijken bijna uit het hoofd kende. Ze bezocht en bestudeerde de Vleeshalle, de Graanhalle, de Vishalle, en maakte kennis met de handelaars en de verkopers aan de stalletjes. Ze gaf zich voor als de weduwe van een handelaar van Gent. Na slechts twee maanden al begon ze me te vragen wat we in Antwerpen vanuit de vier Ambachten konden verkopen. Ik glimlachte, en zei haar wat ik naar Antwerpen kon brengen, aan welke prijs, inclusief transport. Zelfs vóór haar kantoor klaar was begon ze graan te verkopen, onze groenten, veel fruit, turf, honig, zout, melk en kaas, en nog veel andere voedingswaren van ons platteland. Ze vroeg me biggetjes, lammetjes, kippen en kalveren. We leverden aan slagers, bakkers, herbergiers, en aan andere handelaars van Antwerpen. We probeerden bier te verkopen, en dat verliep ook relatief goed. We concentreerden ons op nieuwe verkopers die zich te Antwerpen kwamen vestigen. Ik was nog eigenaar van baksteenbakkerijen, dus stelde ik haar voor iemand te vinden aan wie ze bakstenen konden leveren. Niet lang daarna bemerkte ik dat Greet al de metsers van Antwerpen kende!

De weduwe bij wie Greet woonde gaf haar een kamer op het gelijkvloers. Greet begon te verkopen vanuit dat kantoor! Ze kwam goed overeen met die weduwe, een opgewekte, levendige vrouw ook. Greet gebruikte de kennis van die vrouw die in Antwerpen geboren was, om relaties op te bouwen met handelaars van de stad.

De weduwe, de vriendin nu van Greet, wierp zich ook in de zaak. Haar wangen werden plots roder, en ze werd een soort vennoot van Greet. Ons handelskantoor werd bekend als het huis van de twee weduwen. Op een bepaald ogenblik, wanneer onze gebouwen aan de Werf bijna klaar waren, werd ik al terzijde geschoven wanneer de twee vrouwen het huis in renden, met papieren die overal in het ronde lagen. Ze riepen prijzen naar elkaar en namen van mensen die ze moesten aanspreken. Alles leek er op alsof de twee weduwen geboren kooplui waren. Ik dankte God met gesloten handen dat mijn intuïtie me niet verlaten had.

Greet was een uitstekende handelaarster, en ze leek er van te genieten. Dat was ook het geval met haar vriendin. De handelsnederzetting kreeg de naam van ‘de Twee Weduwen’!

We bespraken heel wat hoe Greet zich zou noemen te Antwerpen. Een weduwe was ze al. Onze constante vrees bleef dat Arent de Handscoemakere zou ontdekken waar ze zich verborgen hield. Ik beschouwde me eerder als een lafaard voor wat betreft fysisch geweld. Ik hield niet van agressiviteit en van brutaliteit. Arent was mijn goede vriend geweest te Nieuw Terhagen. Waarom zou ik gewoon niet naar hem toe gaan en hem alles uitleggen? Het was

niet echt mijn bedoeling geweest opnieuw verliefd te worden op Greet. Dat was eenvoudigweg gebeurd. Het was ons lot. Kon Arent dat niet begrijpen? Konden we niet tot een begrip komen, misschien zorgen voor compensatie? Neen, besloot Greet snel. Arent zou het nooit tot een vergelijk laten komen! Hij was een zeer gewelddadige man geworden, zeer verbitterd over Greet en zijn mislukt huwelijk, ontevreden met zijn lot. Hij had haar slaag gegeven. Hij had haar hard geslagen. Arent was niet van het vergevende soort! We bleven daarom Greet als een ander soort van vrouw verbergen. Ik stelde haar voor de naam Vresele of van Terhagen te gebruiken, of zelfs Vitry, maar we bleven ten slotte bij Noortkerk, de naam een beetje korter makend. Veel mensen van Antwerpen noemden haar al gerieflijk ‘Greet van de Twee Weduwen’. We vermeden vervelende vragen van de Pharaïldis op die wijze, want een ander handelskantoor, opgezet door onze Investerings tak, werd georganiseerd nabij de Sint Jans Poort, naast de kleinere binnenhaven van Antwerpen. Het was de naam Noortkerk die te Antwerpen zou verder leven! Ik hoopte nog steeds ooit in staat te zijn mijn kinderen mijn wettelijke erfgenamen te maken. We brachten dat onderwerp echter niet dikwijls tussen ons te berde. Dat waren onderwerpen die we wegduwden naar de uiterste hoeken van onze geest. We genoten van ons geluk zolang we dat konden.

Het ogenblik kwam waarop Greet Noortkerk, de weduwe van Antwerpen, haar intrek kon nemen in haar nieuwe gebouwen. We boden een groot feest aan voor de opening van ons handelshuis, waarop we eveneens de schepenen van Antwerpen en andere handelaars op een mooi banket uitnodigden. Vele mensen dachten dat ik een familielid was van Greet. Enigen wisten natuurlijk wel dat ik haar minnaar was, de minnaar van de befaamde, zeer mooie, pittige, aantrekkelijke Weduwe Noortkerk. Sommigen noemden me trouwens al Mer Noortkerk. Dat kon me allemaal niet veel schelen, en ik verbeterde de mannen niet. Ik zou in de schaduw blijven. De mannen die de waarheid kenden of vermoedden, leken geen aanstoot te nemen. Greet bracht hen goud in de handen.

Ik moest uitleggen aan het Pharaïldis Comité wie onze handelspost leidde. Boudin van Lake had de kantoren in Antwerpen van de investeringstak ook al gesticht en geopend. Zijn kantoren lagen dicht bij de Sint Jans Poort. Ik was er zeker van dat hij reeds wist wat er tussen Greet en mij aan de gang was. Hij was een zeer discrete man. Hij wist waar mijn kantoor uit de grond gestampt was, en wie de zaak beheerde. Hij moest slechts twee en twee samen plaatsen. Hij wist wie de bewuste weduwe Greet Noortkerk was, had haar voldoende dikwijls ontmoet, en hij wist met wie ze getrouwd was. Ik sprak met Boudin van Lake, legde met droevige ogen uit wat er gebeurd was. Hij luisterde naar mijn verhaal, en zei geen woord. Dat was het beste en meeste wat ik kon verwachten.

Ik kondigde dus met slaand hart aan de Pharaïldis patriarchen aan welke persoon ik in het dagelijks beheer van onze Antwerpse nederzetting van boerderijproducten en andere voedingswaren geplaatst had. Vele ogen keken me scherp en doordringend aan. Monden grijsden. Wenkbrauwen gingen omhoog en voorhoofden fronsten zich. Overspel was niet toegelaten in de stichtingsegels van het Pharaïldis Consortium. Ik zag hen geen ogenblik twifelen over wat er echt voorgevallen was tussen Greet en mij, zelfs al zei ik hen niets in woorden wat mijn ware verhouding met Greet was.

De mannen onderzochten me met de ogen. Ze begonnen harde vragen te stellen over de bekwaamheden van vrouwen in de handel. Ik antwoordde, gaf hen de laatste cijfers, de lijst van onze contracten, en drukte mijn vertrouwen uit in iemand die ik sinds mijn jeugd gekend had. Ik moest niet veel meer uitleggen. Natuurlijk vermoedden ze sterk dat Greet en ik minnaars waren. Ze namen aan dat het huwelijk van Greet op de klippen was gevaren, maar ze gaven geen commentaar. Ik veronderstel dat dit hun discrete vorm van vergeving betekende. Ik meen dat ze te veel van me hielden om me daar en dan te ontslaan. Ik werd rood

zoals een overrijpe appel van mijn boomgaarden in het Land van Waas, maar ze vermeden over alle zaken van het hart te spreken.

Ik wist, en de Pharaïldis mannen wisten dat als Greet van Noortkerke geen resultaten afleverde, het besluit enige maanden later zou moeten genomen worden om haar te vervangen. Als Greet niet op de proppen kwam met mooie winstcijfers, dan zouden we terug gestuurd worden naar ondergeschikte posities in het Pharaïldis Consortium, of verwijderd, tot ik slechts het beheer over mijn eigen fortuin zou overhouden. Eén van de patriarchen zou een beleefd, aangenaam gesprek met mij aanvragen, en ik zou dan vervangen worden door iemand anders van de familie. Tot nog toe, echter, brachten Greet en ik goede winsten binnen.

Ik legde in lange zinnen uit hoeveel vertrouwen ik er in had dat Antwerpen een goede investeringsopportunity zou blijken. De stad groeide snel in de handel! We konden voldoende personen vinden om onze producten af te nemen. We konden er nieuwe, ons onbekende producten afkomstig van verre landen vinden. Met andere woorden, onze handel was in volle uitbreiding. We werden meer voorspoedig. De druk op mij bleef enorm tijdens die vergadering, maar ik sprong over de rivier en raakte de oevers met mijn hielen. De Pharaïldis mannen glimlachten gemoedelijk. Iedere groep van families zou één sater in hun midden moeten toelaten, in de hoop dat er niet meer zouden komen!

Ik begreep anders wel waarom ze zich zorgen maakten. Onze handel in de Investeringsstak deed het niet goed ten gevolge de blokkade van Gent en het conflict met de graaf. Op dat ogenblik kwam ik met het voorstel om een vrouw aan het hoofd van ons kantoor in Antwerpen te stellen, een daad vol risico's! Ik waardeerde het wanneer de patriarchen me dan toch hun vertrouwen gaven. Ik had het nodig om Greet in Antwerpen te hebben, maar ze zou zich succesvol moeten bewijzen. De Pharaïldis mannen hadden mij echter ook nodig, want op dat ogenblik kwamen hun winsten slechts van uit de Domeinen tak, en ze beseften zeer goed dat de uitbreiding van de zaken in Antwerpen zeer belangrijk voor onze toekomst waren.

Ik hield groot vertrouwen in Greet Noortkerk van het 'Twee Weduwen' handelshuis. Greet ook begreep hoe belangrijk die eerste maanden na de opening van ons kantoor waren, hoe belangrijk het voor haar was zich bekwaam te kunnen bewijzen. In tegenstelling tot mij had ze tevens een huis met kinderen om voor te zorgen. De weduwe die haar vriendin was hielp haar veel. Ze deed dat met de glimlach omdat ze elke dag rijker werd. Ze hield ook van haar nieuwe levenswijze. Ze zei ons dat ze aan het vergaan was van verveling na de dood van haar echtgenoot.

Ik merkte op aan Greet hoeveel Engelse en Duitse handelaars naar Antwerpen kwamen. Ze huurde daarom mannen in om haar die talen aan te leren. Ze wou met de buitenlandse handelaars in hun eigen taal kunnen spreken. Ze zei me dat ze die talen nodig had om beleefd te blijven met de vriendelijkste onder de buitenlandse kooplui, en om voldoende sluw te kunnen zijn met diegenen die probeerden haar te bedriegen.

Greet dook ook zeer snel in de wereld van de handel van Antwerpen. Ze bewees me haar intelligentie en sluwheid meer dan ik verwachtte. Er zwommen meer haaien in Antwerpen zelf dan in de Schelde, maar Greet vermeed die of leerde hen een lesje. Ik moet ergens in de hemelen een goede ster gehad hebben! Ik hoopte dat Greet haar inspanningen kon aanhouden, en ik bewonderde haar voor het werk dat ze verzette. Ze verbaasde me buiten verwachtingen. Ik kon nauwelijks geloven dat alles zo zacht en vlot voor ons evolueerde.

Antwerpen, zoals Gent, was een godsvruchtige stad. De poorters gaven veel geld aan de kerken en aan de abdijen en hospitalen, zoals het hoort. In de Marktplaats werden dikwijls passiespelen opgevoerd. Iedereen die wat ogen in het hoofd had, kon zien dat het geld naar

Antwerpen stroomde samen met het water van de Schelde, en de stroom was breed, diep en indrukwekkend hier. De poorters van Antwerpen waren goedhartige, levendige, blijde, lawaaierige mannen en vrouwen, een zeer sympathieke bevolking.

Antwerpen was een ommuurde stad. Rond de muren liepen brede waterwegen. De verdedigingen van de stad bestonden niet alleen uit de hoge muren afgelijnd met torens. Rond gans de stad liepen de ruien, een immense gracht gevuld met Scheldewater. De muren vormden ruwweg een halve cirkel, met de Schelde als diameter. Langs de stroom stonden eveneens muren en torens. De torens en de poorten waren machtig, de ruien diep. Achter de grootse Sint Jans Poort lag een kleine binnenhaven die echter zeer goed beschermd werd. Een waterweg liep van die haven naar de andere zijde van de verste muren, zodat Antwerpen in twee gesneden was. Veel bruggen en straten waren over dit kanaal gebouwd, zodat het nog nauwelijks voor het transport over het water kon gebruikt worden, tenzij dan door de kleinere, platbodem schepen. Sommige van de andere waterwegen die ooit de stad binnen drongen, waren al opgevuld met aarde en waren uitgedroogd. De hoofdhaven van de stad lag rond de Werf, maar overal langs de Schelde kon men grote zeekoggen zien liggen, die aangemeerd waren. Een grote activiteit van vissers en handelaars heerste langs de kaden. De haven van Antwerpen was al uit de stad verdreven.

Rond Antwerpen lagen vruchtbare polders, die graan en groenten opleverden, doch niet in grote hoeveelheden. Antwerpen was snel aan het groeien, de huizen barstten uit de stadsmuren en over de ruien heen. Men leefde goed in Antwerpen! De oude geslachten hadden zich niet de arrogantie van de Gentse ridders toe geëigend. De solidariteit onder de handelaars was nog groot, als van een gemeenschap die nog maar onlangs geboren was en die nu begon te beseffen dat ze goud kon winnen uit haar positie op de brede stroom met toegang naar de zee.

De situatie in Gent, daarentegen, was ver van rooskleurig. Gent was de meest invloedrijke stad van Vlaanderen na Brugge, maar ook de concurrent van Brugge. Antwerpen groeide sterk en veel nieuw geld vloeiende de stad in. Gent was langzamerhand aan het sterven van de hongerdood! Veel mensen bleven de stad ontvluchten. De bevolking van Gent verminderde gestaag!

De blokkade van Gent werd elke dag harder. Graaf Lodewijk van Male hield veel wegen naar Gent gesloten voor transport. Hij haalde het snoer strakker aan! De krijgers van de graaf sloegen alle goederen van Gent aan waarmee gepoogd werd de afzondering te doorbreken. Lodewijk moest dit doen om de stad op de knieën te dwingen, maar in die inspanning was hij ook heel wat van de rijkdom van Vlaanderen aan het vernietigen.

Voldoende voedsel kon nog naar Gent gebracht worden over de wegen die door de militie open gehouden werden, vooral van de wegen komende van de Vier Ambachten en van Brabant, maar buitenlandse handelaars vermeden de stad. Handel drijven was zeer moeilijk. Als het geld Antwerpen binnen vloeiende, dan vloeiende het uit Gent!

De mensen ook vluchtten uit Gent weg, zowel de wevers als de volders. Het meest energieke, dynamische bloed verliet Gent eerst. De bevolking groeide niet meer. Kinderen werden wel geboren, maar evenveel mannen en vrouwen vertrokken uit de stad om naar Brabant, Henegouwen en Engeland te trekken.

Behalve de sluiting van de belangrijkste wegen door troepen van de graaf, bleef de oorlog kalm. De oorlog kroop eerder verraderlijk Gent in door de mooie stad langzamerhand te stikken!

De Pharaïldis mannen konden nog een goed inzicht houden in de financiën van de graaf. We beseften dat Lodewijk van Male thans niet massief Gent aanviel omdat hij niet de fondsen

bezat om dat te doen. De strijders die hij in het veld moest houden tegen Gent putten ook zijn geldmiddelen uit. Gent en de graaf hadden elkaar pat gezet!

Gent leek in de verdediging gedrukt, maar de stad voelde zich ver van overwonnen. De schepenen namen initiatieven, zoals hun faam van weleer dat voorschreef.

In mei van 1381 marcheerde een grote strijdkracht van Gent naar het westen. De hoofdmannen van Gent probeerden met vijfduizend strijders de wegen naar Deinze en Kortrijk te openen. Dat waren de wegen naar het hart van Vlaanderen. Misschien wilden ze ook Brugge verrassen.

Een iets sterker leger van de graaf verraste de militiemannen onderweg. Het leger van de graaf bestond uit ridders. Het was een leger van in de strijd geharde mannen. Ze reden bewapend en bepantserd in een zware, gebalde ruiteraanval tegen de Gentenaars in. De ridders werden geleid door uitstekende krijgsheren.

De militiemannen van Gent zagen de ridders komen aanrijden. Ze konden sterke verdedigingsrijen vormen, en ze plantten hun goedendags ferm in de aarde. Zij ook werden geleid door goede krijgsheren die hun vak van strijd kenden, onder wie Rasse, de heer van Herzele. Rasse was, hoewel een ridder, trouw gebleven aan de stadsregering van Gent. De militiemannen van Gent zetten zich schrap, maar sterke defensieve posities zonder veel boogschutters leken niet meer de stevigheid te hebben van vroegere tijden. De ridders van Lodewijk van Male reden over de Gentenaars heen en sloegen hen naar de grond. Ze braken door de defensieve falanxen en sloegen de Gentenaars op de vlucht. Heel veel gildeleden, ambachtslui van Gent, werden in de slag gedood. Deze slag werd niet ver van Gent geleverd, naast het dorp van Nevele.

De Veldslag van Nevele werd een gevreesde instorting voor onze stad, en een grote slachting. Rasse van Herzele, onze onvervangbare ridder, werd gedood. Hij werd opgevolgd door zijn oom, Zeger van Herzele.

De heren van Lodewijk van Male zochten zoveel wraak op het rebellerende Gent als ze maar konden nemen. Een andere Gentse leider, Jan van Lannoye, vluchtte met een groot aantal strijders de kerk van Nevele in, hopend dat de mannen van de graaf hen daar zouden sparen en de kerk niet zouden verwoesten. De ridders staken echter de kerk in brand. De priesters toonden het Heilig Kruis van uit de grote poort. Ze riepen tevergeefs over de onschendbaarheid van de kerk. De ridders legden de smeebeden van de priesters naast zich neer. De kerk brandde af, en al de mannen die hun toevlucht hadden gezocht in de kerk vonden de dood.

Pieter van den Bossche, steeds veel beter in de nederlaag dan in de overwinning, kon de gildeleden weer verzamelen tot een min of meer georganiseerde groep. Dat leger marcheerde met de overblijvende mannen in goede orde terug naar Gent. Pieter kon een nieuwe aanval op zijn troepen vermijden. Hij bracht de overwonnen en ontmoedigde ambachtslui weer in veiligheid binnen de muren van Gent.

Graaf Lodewijk van Male bleef zijn zeer subversieve oorlog met Gent verder zetten. In februari van 1381, terwijl onze zaken te Antwerpen grote uitbreiding namen, beval hij beslag te leggen op al de goederen en bezittingen van inwoners van Gent in de steden van Vlaanderen. Gent reageerde met kreten van verontwaardiging.

Boudin Vresele klaagde bitter over wat Lodewijk van Male het Pharaïldis Consortium aangedaan had. Dit was inderdaad een onbedachtzame oorlogsdaad. Voor de eerste maal verloren de Pharaïldis families veel geld in de lente, wanneer onze goederen en wagens aangeslagen werden. De Vier Ambachten werden gespaard want nog onder het bewind van Gent. Antwerpen bleef eveneens relatief gespaard. De stad maakte nu wel deel uit van de

landen van de graaf van Vlaanderen, maar de aanwezigheid van de graaf werd er veel minder gevoeld. Antwerpen had geen traditie van onderwerping aan de graaf. Er werd weinig gepraat in de stad over de bewuste maatregel, en de schepenen volgden slechts op wanneer iemand van de stad er hard op wees uit wraaklust of afgunst dat deze wagen of dat terrein Gents bezit was. De Twee Weduwen werden met rust gelaten, en ook het kantoor van Boudin van Lake.

Het antwoord van Gent kwam met de herleving van het bondgenootschap met Ieper en met de oproep tot een nieuw leger van gildeleden. In de Kouter en in het Bijloke Veld bleven de oefeningen van de jonge militiemannen onafgebroken doorgaan. Meer dan ooit bereidde Gent zich voor op nog andere gewapende confrontaties met de graaf. Lodewijk van Male had onze poorters zeer erg ontgoocheld.

In juli van 1381 konden nieuwe onderhandelingen tussen de graaf en Gent beginnen. De besprekingen werden gehouden te Oedelem. Ze werden opnieuw opgezet door de tussenkomst van de graaf van Henegouwen. Op een bepaald ogenblik praatten wel honderd afgezanten van Gent met de vertegenwoordigers van het hof van Lodewijk van Male. De besprekingen werden enigszins vergemakkelijkt doordat Gent ook ridders van de oude geslachten naar de graaf zond, mannen zoals Simon Bette en Gilbert de Grutere. De opperhoofdman van de stad was toen Gillis de Meulenaere. Hij ook nam deel aan de onderhandelingen van Oedelem.

De onderhandelingen leidden tot niets! De twee partijen bleven hardnekkig bij hun standpunt. Graaf Lodewijk van Male wou de onvoorwaardelijke overgave van de stad en de bestraffing van de leiders van de opstand. We wisten wat dat betekende! Het gebrek aan amnestie zou de dood veroorzaken van honderden van onze poorters, schepenen, hoofdmannen, leiders en dekens van de gilden. De mannen zouden opgehangen of onthoofd worden. Gent eiste de volledige amnestie en de eed van de graaf om de vrijheidsoorkondes van de stad te respecteren. Te veel haat, wrevel en dorst naar wraak bleef tussen onze stad en de graaf hangen.

Wij, de Pharaïldis mannen, dachten bitter terug aan de ooit zo idealistische jongeman die Lodewijk van Male vroeger was geweest. Hij had zoveel goeds voor zijn volk gewenst, maar wou nu ons slechts vernietigen, ons vernederen, verpletteren, doden en tot slaaf maken. Lodewijk van Male had zich uiteindelijk nog een erger monster getoond dan zijn vader, Lodewijk van Nevers. De Pharaïldis mannen vroegen geen nieuwe vergaderingen te Beostenblijje meer met hem. We kwamen trouwens minder en minder met onze families samen. Ons gemoed bleef droevig en terneergeslagen. We bleven wachten op één of ander buitengewoon feit dat het lot van onze geliefde stad kon doen omslaan.

De gebeurtenissen van januari 1382 in Gent

In de zomer van 1381 stegen de spanningen tussen de politieke strekkingen in Gent nog verder. Bendes van de verschillende groepen met andere opinies zwermde rond in de straten. Groepen aanhangers van de landeigenaar-poorters en van de ridders van de stad wandelden openlijk met bengelende zwaarden aan hun zijde. De Witte Kaproenen patrouilleerden ostentatief in dichte rijen en eveneens gewapend en gekleed in lange maliënkolders. Groepen militiemannen van de gilden marcheerden aan en af naar de muren, in bepantsering en gewapend. Nog andere bendes van poorters liepen ongewapend door de straten, maar ze droegen dolken die bijna zo lang als zwaarden aan hun riem hingen.

De ridders van Gent haatten nu de militaire macht van de gilden. Die macht van de goedendag resulteerde in deze oorlogstijden ook in politieke macht. De hoofdmannen regeerden feitelijk over de stad, hoewel de schepenen nog regelmatig vergaderden. Vertegenwoordigers van de stad bleven eindeloze en blijkbaar vruchteloze onderhandelingen houden met de graaf. De schepenen hoopten voorsnog op een eerbare overeenkomst tot een vredesverklaring. Simon Bette en Gilbert de Grutere, beide rijke landeigenaar-poorters en ridders, waren de meest invloedrijke mannen die de onderhandelingen voor Gent leidden. De spanningen liepen hoog op in Gent. Het minste incident kon uitbarstingen van geweld in de stad veroorzaken. Zulk incident kwam er natuurlijk snel!

Aan het prille begin van januari 1382, beschuldigde de schepen Simon van Vaernewijck de deken van de wevers, Francis Ackerman, er van om de rekeningen van de inkomsten en uitgaven van zeven dorpen rond Dendermonde niet aan de Schepenraad voorgesteld te hebben. Ackerman was aangeduid door Gent om één van de hoofdmannen van de parochies te zijn. Van Vaernewijck beschuldigde Ackerman eigenlijk geld gestolen te hebben dat aan Gent toekwam! Dit gebeurde tijdens een zitting van de schepenen in het Schepenhuis. Simon van Vaernewijck was een landeigenaar-poorter uit een zeer bekend oud geslacht van Gent, een man uit een generatie van één van de meest bekende families die schepenen voor Gent leverden. Van Vaernewijck woonde in een buurt waar ook vele rijke schippers woonden. Hij dreef handel en deed dienst als tussenpersoon voor vele schippers van Gent. Ackerman ontkende natuurlijk de diefstal, maar de beschuldigingen bleven hangen. In de raad, onder de beschuldigingen, werd Ackerman rood en buitenzinnig van woede. Hij trok zijn zwaard en sprong op om Simon van Vaernewijck aan te vallen. Schippers in de zaal sprongen tussen Ackerman en van Vaernewijck om hen er van te weerhouden elkaar te kwetsen. Van Vaernewijck sloeg helemaal wit uit in zijn gezicht. Hij was geen echt moedige man, vooral niet wanneer hij geconfronteerd werd met rechtstreeks, energievoll fysisch geweld. Hij vluchtte, en keerde met enige vrienden terug naar zijn huis. Onderweg vertelde hij aan meerdere mannen dat hij minstens nog een andere man kende die hem wou doden. Een deel van de Gentenaars wou zijn dood, fluisterde hij, om alle hoop op vrede met de graaf in de kiem te smoren. Zijn vrienden noopten hem een naam te noemen, en ten slotte vermeldde hij de naam van Gillis de Meulenaere, de stadsadvocaat.

De Meulenaere was inderdaad niet een sterke voorstander van de vrede met de graaf. Hij nam deel aan de vergaderingen georganiseerd door Henric Vresele en Filips van Artevelde. Hij hield een harde lijn aan, en beweerde dat Gent met de wapens tegen de graaf moest verdedigd worden. Hij wou de strijders van de graaf niet binnen in de stad zien. Hij eiste dat Graaf Lodewijk van Male zou zweren de algemene amnestie voor iedereen in Gent te bewaren, en ook de vrijheden van de stad te zullen eren. Van Vaernewijck verweet de Meulenaere iemand te zijn die een overeenkomst tot vrede in de weg stond. De Meulenaere riep naar van Vaernewijck dat de ridders van Gent eerder wilden dat de poorters de stad zonder voorwaarden zouden overgeven aan de graaf, eerder dan de stad te verdedigen. Dat was een zware aantijging van verraad tegen het huidig bewind.

In de volgende dagen vond Simon van Vaernewijck iets van zijn moed terug. Op de tweede januari liep hij met een groep aanhangers naar het Schepenhuis. Hij vond de Meulenaere in het Schepenhuis, dat toen ook 't Hooghhuys genoemd werd. Van op het plein riepen de mannen dat de advocaat Gillis de Meulenaere naar beneden zou moeten komen, naar hen toe. Simon van Vaernewijck had tegen dan al een hele menigte verzameld van mannen die luid schreeuwden, 'respect voor de Wet! Respect voor de Keure!'

Gillis de Meulenaere kreeg schrik. Hij weigerde uit het Hooghuis te komen. Hij had angst van de woedende mensen in het plein. Hij wist dat hij zou gegrepen worden, en wellicht gedood, wat hij ook mocht zeggen ter zijner verdediging. Het volk brak dan door de poort van het gebouw, en liep naar de zaal waar Gillis de Meulenaere zich bevond. Gillis was buiten zichzelf van angst. Hij bood geen weerstand, werd gegrepen, en meerdere malen gestoken door de lange messen van de meest dierste mannen. De Meulenaere werd op de vloer geworpen. Hij greep met zijn handen naar zijn bebloede borst. Nog andere mannen maakten gebruik van die beweging om meedogenloos te steken naar de hals van de advocaat. De Meulenaere bleef met gespreide armen levenloos op de vloer liggen. De menigte wierp dan het lijk uit de vensters. Gillis hoorde niet meer hoe de mannen daar boven spottend hoorden, 'de advocaat de Meulenaere heeft uiteindelijk besloten toch maar naar beneden te komen!'

Terwijl die gebeurtenissen nog aan de gang waren, had de menigte die Simon van Vaernewijck vergezelde twee andere mannen gegrepen die samen iets met de Meulenaere in het Schepenhuis bespraken. De schepenen martelden die mannen om de beweringen van Vaernewijck te bewijzen. De schepenen waren er op uit te bewijzen dat de onderhandelingen met de graaf gehinderd werden door mannen die spraken en handelden tegen de vrede. Tijdens de martelingen gaven de mannen toe dat ze tegen de vredesbesprekingen geageerd hadden. Ze noemden Jacob de Rijke, Francis Ackerman en Pieter van den Bossche als hun medeplichtigen. De mannen werden tot de dood gemarteld nadat ze die zware beschuldigingen geuit hadden.

De moord op de advocaat de Meulenaere en de beschuldigingen gebracht tegen nog andere mannen werd op erg verschillende wijze geïnterpreteerd te Gent!

De gilden beschouwden de moorden en de komende veroordelingen door de schepenen als een teken te meer van het misprijzen van de leden van de oude geslachten voor de gewone mensen en voor de gilden. De gildeleden vreesden dat de landeigenaar-poorters nu een oproer in de stad wilden veroorzaken, de poorten wilden openen voor de strijders van de graaf, en een greep naar de macht wilden doen. In die periode waren trouwens zowel in Brugge als in Ieper de oude geslachten er in geslaagd de macht weer te veroveren.

De ridders hadden geprobeerd om met de gilden en de hoofdmannen tot een vergelijk te komen dat zou kunnen leiden tot een verzoening met de graaf. Ze beseften nu dat hun kansen op de vrede door Simon van Vaernewijck vernietigd werden. De afgrond tussen hen en de gildeleden had zich verbreed had in plaats van te vernauwen. Veel van de landeigenaars keurden daarom de moord op de advocaat af, al waren ze eigenlijk tegenstanders geweest van zijn zaak.

In de verkiezingen van augustus van 1381 werd Jacob de Rijke verkozen als deken van de landeigenaars, en hij behoorde ook tot die laatste groep. Francis Ackerman was deken van de wevers en Pieter van den Bossche opperdeken van de kleinere gilden.

Tijdens een volgende zitting van de schepenen ontkenden de wevers, die nog steeds zeer machtig in de stad waren, dat de drie vermoorde mannen op enige wijze in de weg gestaan hadden van de vredesinspanningen. In nog een andere zitting weigerden de wevers categoriek enig kwaad te laten gebeuren aan Jacob de Rijke, Francis Ackerman en Pieter van den Bossche. Een menigte stond toen buiten aan het Schepenhuis luid te roepen dat ze wraak wilden op de moord op de advocaat de Meulenaere.

Twee partijen, de wevers en de schippers, omdat die laatsten van Vaernewijck ondersteunden, vochten dan bitter in de Kammerstraat over de moorden en de beschuldigingen. Dat was slechts een straatgevecht met vuisten. De schepenen kwamen met succes tussen. Niemand werd gedood. De vechtende mannen raakten echter slaags met de schepenen en hun knapen.

Ook de schepenen moesten enkele vuistslagen verduren, maar niemand werd gedood of ernstig gekwetst.

De schepenen probeerden nadien de vrede in de stad te bewaren door een dingende, korte vergadering te houden in de kerk van Sint Jan. Ze wilden dat iedereen in vrede naar zijn huis zou terugkeren. Ook Pieter van den Bossche probeerde de spanning te verminderen. De mannen van de gilden bleven niettemin luid wraak te roepen voor de moord op de Meulenaere.

De schepenen richtten weer een vergadering in. Ze kwamen overeen om Simon van Vaernewijck en vier andere mannen die ze verantwoordelijk wisten voor de moord, zich te komen rechtvaardigen. Het conflict tussen de Meulenaere en van Vaernewijck werd dan beschouwd als slechts een twist tussen twee heethoofden, zodat de baljuw niet moest tussenkomen om van Vaernewijck te arresteren. De wevers wilden niet horen van een veroordeling gericht tegen hun deken, Francis Ackerman. De schepenen van Gent beperkten zich er toe om Simon van Vaernewijck voor het leven uit Gent te verbannen.

Pieter van den Bossche werd tijdens die van Vaernewijck episode een tijdje gevangen genomen. Heinric Vresele en Filips van Artevelde gebruikten de invloed van de mannen die zich in hun groep bevonden om hem vrij te krijgen. Pieter was een man van hun groep! Enkele dagen later werd Pieter van den Bossche inderdaad vrijgelaten, om bevestigd te worden in zijn functie van opperdeken van de kleine gilden.

Die gebeurtenissen in Gent vertroebelden natuurlijk ook de onderhandelingen met de graaf die aan de gang waren te Oedelem. De vredesonderhandelingen bleven wel voortduren. Ze werden iets later verder gezet te Harelbeke, nabij de stad Kortrijk. Gent zond twaalf vertegenwoordigers, onder wie weer ook Simon Bette en Gilbert de Grutere.

Aan het einde van december 1381 vormden de schepenen van Gent ook een speciaal comité van zes mannen. Dat comité moest de eigendommen verkopen die aangeslagen werden van mannen die uit de stad verbannen waren door het huidig bewind van Gent. De zes leden van de commissie waren Jan Raes, Goswin Mullaert de landeigenaar, Walter van den Vivere die bakker was, Gillis Theys de lakenhandelaar, en Pieter van den Broucke, een scheepsbouwer. Ook Filips van Artevelde werd aangeduid om lid te worden van de commissie. Later nog werd Jan van den Bijle, een brouwer, toegevoegd. Mullaert en van den Vivere waren hoofdmannen geweest in 1381.

Voor de eerste maal werd zo Filips van Artevelde aangeduid om een openbare functie als lid van een stadscommissie te houden. Veel wenkbrouwen gingen omhoog bij het nieuws dat een zoon van de grote maar gevaarlijke Jacob van Artevelde aldus benoemd werd in een invloedrijke openbare functie. De landeigenaar-poorters, de ridders en de Leliaerts waren ontzet.

Filips ontmoette dikwijls Pieter van den Broucke, en werd meerde malen in zijn huis uitgenodigd. Hij zag de zuster van Pieter, Yolande of Lente van den Broucke.

De oorlogsinspanning begon zwaar te wegen op de rijke poorters van Gent. Zij betaalden de hoogste taksen. De poorters gromden van ontevredenheid. De taksen werden steeds hoger, de prijzen van laken daalden, en toch bleven hun goederen onverkocht. De vastberadenheid van de rijkere handelaars om het conflict met de graaf verder te zetten begon te wankelen!

De gildeleden werden ook al wanhopig, omdat de dienst van de verdediging van de muren hen erg hoog begon te kosten in deze moeilijke tijden. De armste volders en het gepeupel van Gent schreeuwden dat ze graan wilden, en redelijke prijzen voor vlees, vis, groenten, brood, en alles andere. De prijzen van die goederen konden echter niet verlaagd worden omdat Gent haar voedingswaren uitsluitend moest halen uit de Vier Ambachten en uit Brabant. Het

voedsel moest over het land aangebracht worden, en dat transport bleef zeer duur. Ook slechts onvoldoende hoeveelheden konden binnen gebracht worden, wat de prijzen opdreef. De vesting van Dendermonde was weer overgegaan in de handen van de graaf, zodat provisies over de Schelde brengen gevaarlijk was geworden. De landroute van Brabant over Aalst kon gemakkelijk aangevallen worden door zwervende bendes ridders. Ook dit transport over het land kostte duur.

In het midden van januari 1382 kwamen geestelijken aan te Gent met een ultimatum van het hof van Lodewijk van Male. Hun bericht stelde dat als de schepenen en dekens van Gent de laatste voorwaarden bepaald door het hof voor een vredesovereenkomst niet wilden aannemen, en als Gent verder weigerde gijzelaars te geven als garantie, er geen vrede meer zou kunnen komen en de oorlog met alle macht verder zou gezet worden.

Pieter van den Bossche, de opperdeken van de kleine gilden die nu samen de grootste groepering vormden in de stad, begon de mogelijkheid te overwegen om Filips van Artevelde naar voren te schuiven in Gent. Hij sprak over dat voorstel in een vergadering met Heinric Vresele en Filips van Artevelde.

Pieter van den Bossche was beginnen de verantwoordelijkheid te vrezen om alleen nog de oorlog tegen de graaf te leiden. Hij wist de stad verzwakt in haar hoofdmannen en milities. Gent was thans de enige stad die nog weerstand bood aan de graaf. Ze bleef geïsoleerd in de politiek en in de macht, want haar bondgenoten hadden haar verlaten.

Pieter voelde goed aan dat de meest invloedrijke mannen van de stad, de landeigenaar-poorters en de rijkere handelaars de inspanningen die de oorlog eiste begonnen moe te worden. Die mannen konden binnenkort de oorlog willen opgeven, en aandringen op de overgave van de stad aan de graaf.

Pieter van den Bossche was er van overtuigd dat als nu een vrede werd afgesloten, hij en zijn vrienden die thans aan de macht waren in Gent, niet zouden gespaard worden. Hij zou terechtgesteld worden! En hij zou waarschijnlijk zwaar verminkt worden tijdens de voorafgaande marteling. De graaf van Vlaanderen zou een verschrikkelijke wraak op hem willen. Pieter schrikte dus terug om de verantwoordelijkheid van de regering van Gent nog alleen op zich te nemen. Hij bezat niet voldoende natuurlijk gezag, had niet speciaal aan autoriteit gewonnen. Hij had ook niet voldoende kennis van de politieke intriges en wist niet heel goed hoe de macht te hanteren om te regeren. Hij bezat niet de smaak van intriges of de kunde om hen af te wenden van zijn persoon. Van den Bossche wou niet verder belast worden met het opperbevel, hoeveel faam, waardigheid, gravitas, hem dat ook mocht opbrengen. Hij keerde zich naar Filips van Artevelde.

Filips van Artevelde kon de grootste man van Gent en Vlaanderen gemaakt worden! Filips kon naar de voorgrond geduwd worden. Op hem zou dan de eerste woede van de graaf neerkomen. Van den Bossche kon zich verstoppen in de schaduwen van de macht, er van profiteren, maar die niet voeren.

‘De tijd voor een greep naar de macht kan inderdaad rijp zijn,’ luidde het advies van Heinric Vresele. ‘Gent heeft een vorm van hoger gezag nodig. In de afwezigheid van een opperhoofdman die het Beleed der Stede houdt, loopt Gent het risico de oude geslachten het bevel te zien overnemen. Gent zal dan weer een schadelijke en schandelijke overeenkomst met de graaf afsluiten, die ons wellicht onze hoofden kan kosten. De landeigenaar-poorters en de ridders van de stad domineren nog steeds de schepenen. Zij kunnen de regering van de stad veel maatregelen doen nemen in het voordeel van de graaf. Ze kunnen zelfs de milities bevelen de poorten te openen voor de troepen van Lodewijk van Male. We zouden dan het

hoofd moeten bieden aan verraad van binnenin! Ja, Gent heeft een man met gezag over de stad nodig, een nieuwe Beleeder der Stede!

‘De omstandigheden liggen moeilijk,’ aarzelde Filips van Artevelde. ‘We bevinden ons in een geïsoleerde positie. Brugge en Ieper hebben regeringen die niet steunen wat er hier in Gent gebeurt. Ieper nam deel aan de oorlog over problemen van Gent, niet echt over problemen van Ieper! De rijkere poorters hebben er heel wat gewerkt op de geest van de gildeleden. Ze zeiden dingen zoals, “waarom zouden wij een oorlog moeten voeren om de interessen van Gent te vrijwaren?” Ze maanden de gilden van Ieper tot voorzichtigheid aan, en tot lijdelijk toezien in de oorlog. We kunnen niet tellen op Brugge of op Ieper!’

‘Dat is waar,’ gaf Pieter van den Bossche grif toe. ‘Des te meer reden om nu te handelen! Als we te lang wachten, dan kunnen we ook nog de steun in Gent zelf verliezen. We moeten nu handelen.’

‘Hoe gaan we te werk?’ stelde Heinric als retorische vraag.

Heinric had al een plan opgesteld van fazen van handelen om Filips aan de macht te brengen, maar hij wou weten hoe de twee anderen voelden over de zaak. Filips kon niet zo maar zich naar de voorgrond werpen, al roepende van, ‘ik zal uw redder zijn!’

De nood om een nieuwe leider in Gent te willen moest eerst in de geest van de Gentenaars gegoten worden! De nood moest gevormd worden voor de gildeleden om Filips op te roepen hun redder te zijn. Filips van Artevelde moest gevraagd worden om aan de macht te komen, bijna op dezelfde wijze als Jacob van Artevelde naar de voorgrond werd geroepen door de gilden.

Filips van Artevelde zei niets meer. Heinric zag hoe Filips al dronken was van de macht die naar zijn persoon zou komen. Zijn gezicht vertrok tot een vreemde grijns, alsof hij zelf al plannen had, maar niets daarvan wou openbaren aan Heinric en aan Pieter. Heinric vreesde een ogenblik zelfs dat Filips hen kon bedriegen.

‘We zouden een algemene vergadering moeten bijeenroepen in de Vrijdagmarkt, in het grootste plein van de kuipe van Gent,’ legde Pieter van den Bossche zijn plan uit. ‘De schepenen zouden aan die vergadering moeten deelnemen, en ook de dekens, niet slechts ik, de opperdeken van de kleine gilden. Al de dekens zouden moeten komen. Ook de klerken van de stad, de hoofdmannen, en een aantal van de meest bekende personaliteiten, de abten en de belangrijkste priesters van de parochies. We kunnen er voor zorgen dat vele mannen van de gilden naar de Vrijdagmarkt zouden komen, en ook de zijstraten zouden vullen, de meesten van hen in wapens. Ik heb dan aan het volgende gedacht.

Heinric is een goede schrijver van toespraken. Heinric kan ons een brief schrijven, waarvan we kunnen zeggen dat die gezonden is door een nieuwe leider, een anonieme persoon. De brief moet in eenvoudige bewoordingen stellen dat Gent een grote leider zou moeten hebben, een man met gezag, om ons te leiden in de oorlog met de graaf. De brief zou moeten zeggen dat Gent slechts gered kan worden door een man van de afstamming van Jacob van Artevelde, die jaren geleden ook al de ellende van de stad oploste. We hebben een redder nodig! We willen een nieuwe leider! Wie beter om ons naar het succes te leiden zoals weleer, dan de zoon van de grote Jacob, dan Filips van Artevelde? Is dat niet een voldoende prestigieuze naam? Waren de tijden van Jacob van Artevelde geen glansrijke dagen, waarin de handel bloeide en er vrede heerste, hoewel de graaf nog wreed tegen Gent stond?

Wel, we lezen dat soort brief in de Vrijdagmarkt! We zorgen er voor dat Filips een applaus krijgt in de Vrijdagmarkt, en dat hij door het volk opgeroepen wordt om over de stad te regeren als de Beleeder der Stede. Filips kan dan de orde in de stad verwezenlijken, en de mannen en de partijen die weerstand bieden tegen onze doelen en opinies terzijde schuiven. Ons doel is een onafhankelijk Gent dat geen graaf meer nodig heeft om over de stad te

regeren, en we richten opnieuw de regering in van de drie steden met hun drie kwartieren, de Drie Leden van Vlaanderen!’

‘We kunnen onze mensen in de menigte verspreiden,’ stelde Heinric voor. ‘Zij moeten roepen voor Filips. De anderen in de menigte zullen volgen. Zo nodig kunnen we nog enkele mannen daartoe betalen. We vormen een groep die schreeuwt voor Filips van Artevelde.’

‘We kunnen dat allemaal doen,’ grijnsde van den Bossche. ‘Laat ons alles doen wat we kunnen en onze mensen ter hulp roepen om Filips te steunen nadat ik een toespraak houd en de brief in zijn voordeel lees.’

‘Filips mag niet gezien worden bij het begin van die vergadering,’ waarschuwde Heinric. ‘Het zou te zeer opvallen als hij al aanwezig zou zijn wanneer de brief gelezen wordt. We moeten voorwenden alsof hij zelfs niet wist dat de mensen naar hem zouden roepen. We moeten doen zoals met Jacob van Artevelde, toen Jacob aan de macht kwam. Het volk liep naar Jacob toe. Jacob was eerst niet in hun midden, maar hij verwachtte hen.’

‘We moeten ook snel zijn, ditmaal! We kunnen de menigte niet naar de Kalandenberg meenemen. De mensen kunnen beginnen te aarzelen terwijl ze zo ver gaan. Andere mannen kunnen de tussentijd gebruiken om de geesten van de mannen om te keren,’ maakte Pieter van den Bossche zich zorgen.

‘Ik ga soms naar een badhuis in de omgeving van de Vrijdagmarkt,’ suggereerde Filips van Artevelde, om het probleem op te lossen. ‘Ik kan daar blijven wachten tot enkele mannen me komen halen. Ik zal wachten in de inkomstzaal, niet binnen in de baden.’

De samenzweerders bespraken die procedure nog een beetje meer. Ze spraken verdere details af. Heinric verklaarde zich bereid een inslaande brief te schrijven, zoals nodig was. Hij vond die handeling een beetje vreemd, een brief van een anonieme zender? Maar de truc kon werken! Hij vroeg wat tijd om na te denken over de exacte bewoordingen van de brief.

De drie mannen besloten de vergadering in de vrijdagmarkt samen te roepen op de vooravond van de dag van Sint Paulus, op de vierentwintigste januari van 1382, een donderdag.

De vergadering in de Vrijdagmarkt

Op de dag die de samenzweerders en Filips van Artevelde afgesproken hadden, verzamelde zich langzaam een grote, rumoerige menigte in de vriezende koude van de Vrijdagmarkt. Een droge oostenwind had plots de stad afgekoeld en de daken van de huizen rondom wit geverfd met een dun laagje vorst. De hemel was zeer droog en van het diepste blauw. Pieter van den Bossche wachtte op hetzelfde balkon waar nog niet zo lang geleden Graaf Lodewijk van Male ook de Gentenaars had toegesproken. Rond Pieter stonden vrienden en wachters. Wanneer zich voldoende mannen verzameld hadden om een grote schare toehoorders te vormen, opende Pieter vanden Bossche de armen om de menigte tot stilte te bewegen. Hij begon dan te spreken. Hij riep over de hoofden van de mannen heen.

‘Goede mensen van Gent, vrienden! We zijn hier samengekomen om over onze problemen te spreken. We zijn verwickeld in een wreed conflict met Graaf Lodewijk van Male. Zoals u weet bedreigt de graaf ons met vernietiging als we niet toegeven aan zijn kwade, bedrieglijke, despotische en hebzuchtige wil. Hij wil dat Gent hem gijzelaars zou geven, die zonder enige twijfel direct zullen terechtgesteld worden zodra hij zijn handen op hen kan leggen. Hij vermoordde op die wijze al honderden poorters in Ieper, en voordien ook al in andere steden. Als we ons overgeven aan de graaf verliezen we al onze vrijheden, en onze eigen rechtspraak. Onze stad zou de slaaf worden van een dictator! We hebben echter in de stad Gent een brief

gekregen die een andere oplossing voorstelt dan de slavernij. Ik meende dat ik die brief aan u kon voorlezen.’

Pieter van den Bossche hield een pauze van stilte aan. Hij opende met brede gebaren een perkament, en opdat iedereen dat goed kon zien hield hij het document hoog op. Hij begon pas dan te lezen.

‘Aan het goed volk van Gent.

Mijn beste medemensen, ik zend u deze brief omdat de stad Gent zich in groot gevaar bevindt. De bevolking van Gent is niet verenigd om het gevaar dat Lodewijk van Male betekent het hoofd te bieden. De graaf wenst gretig om de poorters van gans Vlaanderen te onderwerpen aan zijn persoon in absolute macht. Gent is de enige overblijvende stad van Vlaanderen die nog vecht voor haar vrijheden. De stad is verdeeld in mensen met heel verschillende opinies, en daarom is ze zwak. Wat nodig is, is een sterke, verenigde stad om de heren van Vlaanderen het hoofd te bieden.

Gent heeft een leider nodig die alle rangen van mensen kan verenigen. De mensen kunnen hem dan bijtreden en helpen met hun stem en hun wapens. De man moeten ze hun redder kunnen noemen. Gent heeft een dergelijke man nodig, die bondgenootschappen kan afsluiten binnen de stad en binnen Vlaanderen, en ook met andere landen, op een ontzag wekkende wijze.

Er bestaat in Gent slechts één man die ons, de goede poorters van Gent zo kan leiden naar de overwinning in de oorlog. Er bestaat slechts één man die ons tot een gemeenschappelijk doel kan verenigen. De naam van die man is wel bekend in onze stad, en we zouden God moeten danken dat zulke man nog steeds leeft. Zijn vader en zijn familie waren zeer geliefd in Gent! Velen denken nog aan de naam met genegenheid, want zijn vader werd bewonderd en gevolgd. Toen zijn vader de regering van de stad toevertrouwd kreeg, werd nadien het beheer van de zaken van Gent met wijsheid en gezag uitgevoerd. Gent werd gered van de hongersnood, van oneer en van de ruïne. Hij werd door velen de wijze man van Gent genoemd! De stad zwoer trouw en gehoorzaamheid aan hem, en deed het nadien goed. Niet alleen werden onze industrie en handel herboren, maar ook onze milities werden opnieuw gerespecteerd, en de macht van Gent bleef voorbeeldig in Vlaanderen!’

Pieter van den Bossche hield zijn stem een beetje in. Honderden ogen keken verrast naar hem op. Hij hernam.

‘Die man was natuurlijk Jacob van Artevelde. Zijn zoon is Filips van Artevelde. Filips werd gedoopt, gekerstend, in de doopfont van Sint Jan door de edele koningin van Engeland, door Filippa van Henegouwen, echtgenote van de grote Koning Edward III. Filippa was zijn peetmoeder, en van haar kreeg Filips zijn naam. In die tijd vocht Jacob van Artevelde in het beleg van Doornik met Koning Edward van Engeland, met de hertogen van Brabant en Gelderland en met de graaf van Henegouwen. Dat waren onze glansrijke tijden! Vlaanderen werd beter geregeerd dan ooit tevoren, en beter dan enige regering die we nadien nog kregen. We vonden ons veel beter onder Jacob van Artevelde dan na zijn dood! Jacob van Artevelde had een fijne zin voor alle praktische zaken van beheer, en door zijn gelukkig gesternte won hij Vlaanderen voor ons terug, en bracht hij ons naar voorspoed.

Wij kunnen nu als leider zijn enige zoon kiezen, een moedige man uit hetzelfde geslacht, om ons naar de overwinning te leiden. Ik stel daarom voor dat de bevolking van Gent trouw en gehoorzaamheid zou zweren aan de man genaamd Filips van Artevelde, de geachte poorter van onze stad. Dit lijkt de enige manier te zijn om Gent terug te brengen naar tijden van grote bloei en van vrijheid. We hebben dringend zulk een man nodig, een opperhoofdman die onze vijanden zullen vrezen, maar waar onze bondgenoten respect voor kunnen hebben, en die geliefd wordt binnen Gent. Die man zal onze sterkte in de wapens tonen, onze wijsheid van

regeren, opdat Gent weer zou kunnen opstaan om een vrije, vredelievende en voorspoedige plaats te worden!

Pieter van den Bossche stopte met lezen. In de marktplaats bleef de stilte aanhouden, tot een diep gegrom ven fluisterende stemmen gehoord werd. Bevelen werden geroepen. Gilden en militiemannen waren tot op de markt gekomen. Hun banieren waren opengevouwen. Plots kon men de helft van die banieren zien bewegen en zich in stilte van de markt wegtrekken tot in de naastgelegen straten. Ongeveer de helft van de mannen die tot op dat ogenblik nog in de Vrijdagmarkt hadden gestaan, waren met hun wapperende banieren weg gegaan.

Pieter van den Bossche zei niets, maar inwendig vloekte hij. Hij had niet deze opzichtige afkeuring van Filips van Artevelde door een deel van de gilden verwacht. De mannen die weg marcheerden weigerden het Beleed der Stede, de regering van de stad, aan Filips van Artevelde te overhandigen! Van den Bossche bleef een ogenblik wanhopig op het balkon staan. Hij wist niet meer wat te doen. Hij zag de schepenen beneden hem naar elkaar kijken, en in groep fluisteren met vragende gezichten. Pieter van den Bossche vreesde dan dat ook die mannen het plein zouden beginnen te verlaten. De sfeer in de Vrijdagmarkt zou zich wel eens kunnen keren tegen het voorstel van de brief. De stilte bleef zo kil als de hemel boven de stad!

Dan, al even plots, begonnen de aanhangers van Filip van Artevelde zeer luid te roepen, ‘Artevelde! Artevelde! Gent! Gent! Gent!’

Van den Bossche herkende de eerste stem die zo begon te roepen als van iemand die met Filips van Artevelde op hun vergaderingen aanwezig was geweest. Heinric Vresele had in het midden van de mensen gestaan. Nu riep hij met een vaste, sterke, diepe stem zijn slogans in de Vrijdagmarkt. Geleidelijk aan begonnen meer mannen samen in de handen te klappen, en de kreten voor van Artevelde over te nemen. Enige trompetten schalden dan hun schrille tonen op hetzelfde ritme, en trommels begonnen te slaan alsof een leger in de straten naar de markt marcheerde. Dit wond de mannen op die nog met hun vlaggen in de Vrijdagmarkt stonden. Meer kreten voor van Artevelde stegen dan naar de hemel. De mannen die in de Vrijdagmarkt waren gebleven zwaaiden hun banieren rond, over de hoofden van de mensen heen. Het geroep groeide aan tot een donderend gebrul. Meer mannen kwamen uit de aanpalende straten aangelopen, zodat de Vrijdagmarkt weer gevuld werd met mannen. De stemmen scandeerden, ‘Artevelde! Artevelde! Victorie! Victorie! Gent! Gent! Gent!’

Pieter van den Bossche liet het volk harder en harder schreeuwen, zodat gans Gent het lawaai kon horen. Dan glimlachte hij, opende de armen, en probeerde de menigte te kalmeren. Nadat de kreten een beetje waren afgenomen, riep hij, ‘we zullen nu even weggaan om Filips van Artevelde te gaan halen! Blijf in de marktplaats, vrienden en goede lieden. Enigen van ons, van hier op het balkon, weten waar Filips zich bevindt. Ik vraag u nog slechts een heel klein beetje geduld!’

De mannen die rond Pieter van den Bossche stonden, onder wie Francis Ackerman, liepen naar beneden. Sommigen van de mannen die banieren droegen voegden zich bij hen, en de meeste mannen in de markt bleven staan roepen en juichen. De delegatie van de dekens en van de hoofdmannen liep de Vrijdagmarkt uit, naar het badhuis waar ze wisten dat ze Filips van Artevelde zouden vinden.

Slechts weinige ogenblikken later, keerden de banieren terug met Filips van Artevelde en Heinric Vresele in hun midden. Begeleid door nog meer kreten, liep Filips het huis in en naar het balkon waar Pieter vanden Bossche op hem wachtte. Filips van Artevelde kwam naast Pieter staan, maar van den Bossche schreed een pas achteruit, en presenteerde zo Filips aan het volk.

Meer en meer poorters van Gent kwamen dan de Vrijdagmarkt in rennen. De naam van Artevelde werd verder gescandeerd, weer luider. Filips van Artevelde opende de armen om de menigte te omhelzen. Hij genoot van zijn glorie! Hij bracht zijn ogen naar de hemel, glimlachte, en keek dan weer naar de mensen beneden zich. De hemel was van het mooiste, zuiver blauw boven Gent. Al de vochtigheid was door de vorst uit de lucht verjaagd. Filips zag daarin een teken dat God tevreden was met zijn overname van de macht. Hij ook probeerde de menigte tot stilte te brengen.

Wanneer de Vrijdagmarkt weer min of meer stil werd, riep Filips langzaam en luid, ‘goede mannen van Gent, ik heb u gehoord! U wilt mij, en dus zal ik gehoorzamen! Ik zweer op mijn Geloof dat ik steeds in uw voordeel zal handelen, steeds onze eer en onze rijkdom zal hoog houden, of met het zwaard in de hand zal sterven. Ik zweer onze milities naar de overwinning te leiden, of met jullie te sterven voor de glorie van onze roemrijke stad. We zijn een voorbeeld voor Vlaanderen, voor Frankrijk, en voor alle volkeren! We willen en zullen in vrijheid leven!’

Filips stopte met spreken. Een korte maar sterke boodschap zou volstaan, voorlopig. De kreten klonken opnieuw, de banieren zwaaiden, de trompetten klonken, en de trommels roffelden.

Pieter van den Bossche stapte weer naar voren.

Hij riep, ‘jullie, vrije en moedige mannen van Gent, zweren jullie trouw onze leider, Filips van Artevelde, te volgen naar glorie of naar de dood, voor onze vrijheden, voor onze privileges, voor onze voorspoed en onze eer?’

De mannen onder het balkon schreeuwden, ‘naar de glorie of naar de dood! Artevelde! Artevelde! Gent! Gent! Gent!’

De kreten bleven duren. Ze hielden lang aan. Filips van Artevelde bleef op het balkon staan, de armen wijd open. Hij glimlachte raadselachtig, de ogen naar de hemel gericht, als in een geestvervoering. Hij nam de kreten van de massa in zich en meende dat hij sterker werd met elk ogenblik.

Heinric Vresele zag met verdovende verbazing hoe Filips van Artevelde genoot van deze bijna mystieke ogenblikken, alsof hij een Bijbelse profeet was die door God bevolen werd zijn volk te leiden. Filips was de Mozes van Gent!

Heinric keek dan weer naar Pieter van den Bossche, die ook begreep dat dit soort tafereel niet te lang mocht duren. Pieter begon de mannen in de Vrijdagmarkt tot kalmte aan te manen. Hij vroeg de mensen terug naar huis te gaan, de marktplaats te verlaten. Hij zei dat Filips van Artevelde binnenkort met de schepenen van de stad zou gaan praten.

Het duurde een lange tijd tot de Vrijdagmarkt haar normaal, kalm aspect terugvond. De mannen die op het balkon hadden gestaan waren het huis in gestapt, en de vensters werden gesloten.

Dezelfde dag nog koos Filips van Artevelde vier hoofdmannen om met hem over de stad te heersen. Onder die bevonden zich twee mannen van de rijkere poorters, een wever en een schipper. Ze zwoeren trouw en gehoorzaamheid aan hem op de vrijdag na de bewuste vooravond van Sint Paulus. Filips van Artevelde nam vijftien jonge mannen van de milities, knapen, om hem te bewaken. Hij verklaarde dat zijn eerste raadgever de klerk Heinric Vresele zou zijn.

Op zaterdag richtten de schepenen een vergadering in waarop Filips van Artevelde was uitgenodigd. In feite had Filips de zitting bevolen!

Hij stapte hooghartig de zaal van het Schepenhuis in, naar de verzamelde zesentwintig schepenen en naar de dekens van de stad. Hij kwam als de Beleeder der Stede, tot die functie aangeduid niet door de schepenen, maar door het volk.

Hij daagde onmiddellijk de schepenen uit, door hem met een luide stem te vragen waarom ze in oorlog waren. De advocaat van de stad was de enige man die durfde te antwoorden, maar hij zei slechts dat hij niet wist waarom. Hij was een aanhanger van de graaf.

‘Natuurlijk weet je waarom,’ gooidde van Artevelde van zeer dichtbij in het gezicht van de man, ‘en ik zal je morgen zeggen waarom!’

Hij dwong daarna een stemming af om hem te doen aanvaarden als opperhoofdman, en om zijn positie van Beleeder der Stede te doen erkennen.

Pieter van den Bossche was samen met Filips van Artevelde en Heinric Vresele de zaal binnen gekomen. Hij begon te spreken en verweet de schepenen hun ondoelmatig beleid. Hij zei hen dat ze de zegels van de stad misbruikt hadden om Gent in de handen te werpen van de genadeloze graaf. De vergadering met de schepenen ontaardde snel tot een wilde discussie. Beledigingen werden heen en weer gegooid over de middelen van de stad die konden ingezet worden om de daden en de bedreigingen van de graaf te beantwoorden. Filips van Artevelde toonde zich zeer ontevreden bij de houding van de schepenen. Zij bleven verder spreken over de verhoudingen tot de graaf. Sommigen gaven sterk de voorkeur aan de voortzetting van de oorlog, maar anderen wilden de vrede zoeken.

Op die wijze werd Filips van Artevelde ingesteld als opperhoofdman van de stad van Gent op de vierentwintigste januari van 1382. Hij had steeds de heerser van Gent willen worden, steeds geweten dat hij op een mooie dag de functie van Beleeder der Stede zou toegekend krijgen, zoals zijn koninklijke geboorte hem beloofd had.

Hij kreeg een salaris van twaalf pond Groot van de stad, en zestien jonge wachters om hem te beschermen.

Zijn vier collega's waren mannen die hij goed kende en die met hem in zijn samenzwering hadden deelgenomen: Sanders van Vaernewijck, Rasse van de Voorde, Jan de Hert en Jan Herman. Zij kregen elk een salaris van vier pond Groot en zes bewakers. De drie dekens van Gent, Jacob de Rijke voor de landeigenaar-poorters, Pieter van den Bossche voor de kleinere gilden waaronder de schippers, en Laurens de Maech voor de wevers, kregen elk eveneens vier pond Groot en acht bewakers voor hun bescherming.

De wraak van Filips van Artevelde

Filips van Artevelde nam het bevel over de stad met grote vastberadenheid en snelle beslissingen.

De eerste terechtstellingen bevolen door Filips van Artevelde in de stad Gent begonnen al op zondag! Om elf uur werd de Eerste Schepen van de Keure, Simon Bette, de man die de belangrijkste onderhandelingen met de graaf had geleid, snel gedood. Hij viel als de eerste in een reeks van terechtstellingen die door de opperhoofdman in volledige straffeloosheid bevolen werd.

Filips van Artevelde kondigde dadelijk een aantal harde, eenvoudige maatregelen af om de orde te bewaren in de stad. Dit waren de nieuwe verordeningen:

1. *Hij die een moord begaat zal het leven verliezen.* Door die regel nam Filips van Artevelde een privilege weg van de graaf van Vlaanderen. Het bleef het privilege van de graaf om mannen te straffen die moorden begaan hadden. Slechts de graaf kon doodstraffen uitspreken, niet de stad.

2. *Alle persoonlijke twisten en vetes moeten stoppen tot op de veertiende dag na de afsluiting van een vredesverdrag tussen de graaf en de stad.*
3. *Wie vecht met een poorter zonder hem te vermoorden, zal gevangen genomen worden en op water en brood geplaatst worden gedurende veertig dagen.*
4. *Dezelfde straf zal toegepast worden op mensen die godslasterlijke taal uiten, op mensen die slecht befaamde plaatsen binnen gaan, die met de dobbelstenen spelen, of die het volk opruien tot opstand.*
5. *Iedereen zal toegelaten worden de vergaderingen van de Collatie bij te wonen en daar zijn mening of raad te geven, de armen zowel als de rijken.*
6. *Slechts één geldwisselaarskantoor zal open gehouden worden in Gent om elk muntstuk op echte waarde te schatten.*
7. *De stad zal elke maand haar rekeningen rechtvaardigen.*
8. *Al de gevangenen moeten vóór de opperhoofdman verschijnen om geoordeeld te worden. De goede mannen zullen vrijgelaten worden, de slechte mannen zullen gestraft worden.*
9. *Iedereen die water en brood nam te Gent, die in de stad woonde, moet een witte mouw aandoen met daarop de woorden, 'Helpt God.'*

Zoals Jacob van Artevelde vóór hem had gedaan, beval Filips de graanschuren van de abdijen en de graanreserves van de rijke poorters te openen. Zijn wachters liepen door de stad, en drongen de stenen in, op zoek naar zakken graan. Filips bepaalde de prijzen waaraan al het graan in de stad kon verkocht worden. Die maatregelen maakten hem zeer populair bij de armste inwoners.

Het volk aanvaardde ook het verraad en de terechtstelling van Simon Bette, de Eerste Schepen. Door de dood van die schepen wierp Filips van Artevelde vele andere schepenen in paniek en zwijgen. De maatregelen werden genomen door Filips van Artevelde, Heinric Vresele en Pieter van den Bossche.

De heersers besloten ook om hoofdmannen en troepen van de milities uit te zenden om kastelen van de graaf in de omgeving van Gent in te nemen. De kastelen van Woestijne en Hansbeke werden op die wijze belegerd. Dit was een open oorlogsverklaring aan het adres van Graaf Lodewijk van Male. De graaf begreep dat van dat ogenblik af Gent niet meer de vrede zocht, maar de regelrechte confrontatie.

Het kasteel van Hansbeke werd verdedigd door een oom van Filips van Artevelde, door de Heer Daniel van Halewijn. Filips beval nooit de laatste aanval. Zijn hoofdmannen dreigden er mee het kasteel in brand te steken, zodat het garnizoen en de Heer van Halewijn zich overgaven op voorwaarde dat hij en zijn strijders zich ongehinderd konden terug trekken. Nadat de Heer van Halewijn vertrokken was, werd het kasteel leeg geplunderd, verwoest, en ten slotte toch in brand gestoken.

De volgende donderdag werd een eerste vergadering van de Collatie georganiseerd in Gent, een grotere verzameling van de poorters van de stad. De schepenen waren aanwezig, maar ze merkten snel op dat ze eigenlijk op de bank van de beschuldigten zaten.

Filips van Artevelde begon met openlijk Gilbert de Grutere aan te klagen. Hij liet Heinric Vresele een brief voorlezen, waarin hij de Grutere beschuldigde naar de graaf het geld te hebben gestuurd van de zeven dorpen in de nabijheid van Dendermonde, en niet naar Gent. De Grutere was er ook voorstander van geweest om de gijzelaars over te dragen aan de graaf. De Grutere had ten nadele van de stad meerdere voorwaarden van overgave aan de graaf toegestaan. Hij had die punten op zijn leven aan de graaf beloofd. Filips van Artevelde verweet de Grutere Jan Perneele uit Gent te hebben verbannen en ook Willem de Scepenen, en dat slechts om de graaf plezier te doen. Die mannen werden daarom later gedood. Gilbert de Grutere zei als verdediging dat al die maatregelen genomen werden als schepenen in functie, om

de vrede met de graaf te herstellen. Ze werden genomen toen hij een schepen was, en dus waren die daden wettelijk.

‘Ik was in die tijd de Eerste Schepen van de Keure,’ zei Gilbert de Grutere aarzelend. ‘Die maatregelen waren nodig om de vrede met de graaf te bewaren. Ze moesten zo bevolen worden!’

‘Je zult nooit meer nog mannen uit Gent verbannen!’ schreeuwde Filips van Artevelde, zonder verdere rechtvaardiging.

Filips trok zijn zwaard, en sloeg dat in de borst van Gilbert de Grutere! De Grutere was te verbaasd om te kunnen reageren. Filips van Artevelde duwde zijn zwaard diep in het hart van de Grutere, zodat de man dood neerzeeg op de vloer van de Collatie.

De andere schepenen keken met verschrikking naar de moord. Niemand durfde te reageren. Iedereen vreesde eveneens gedood te worden door Filips van Artevelde.

Buiten de grote zaal wachtten vele mensen. Zij slaakten kreten van triomf, als van een tevreden massa. Die mannen liepen nadien weer met hun banieren naar de Vrijdagmarkt, al roepend voor van Artevelde en Gent.

De vergadering van de Collatie eindigde snel in chaos. Filips van Artevelde en zijn mannen haastten zich ook naar de Vrijdagmarkt.

Artevelde sprak het volk toe. Hij zei hen dat hij mannen had terechtgesteld die gehandeld hadden tegen de interesses van de stad. Het volk juichte, en schreeuwde dat de terechtstellingen gerechtvaardigd waren.

Filips van Artevelde zag dan dat hij de menigte mee had. Hij beval nog drie mannen onmiddellijk terecht te stellen.

In het Castelet van de stad, de stadsgevangenis op de Koornmarkt, direct nadat het bevel van Artevelde ontvangen werd, sleurde de Amman eerst Jan de Ruemere uit zijn cel. Dat was dezelfde cel waar ooit nog Juris Vresele in opgesloten werd. Een reus van een bewaker van het Castelet duwde het hoofd van Jan op een blok hout en sloeg het hoofd af met een grote bijl. Jan de Ruemere stierf vóór hij goed en wel begreep wat er met hem gebeurde.

Vervolgens werd Jan Mayhuus opgehaald. Die Jan zag dadelijk het dood en onthoofd lichaam van de Ruemere in een plas bloed liggen. Mayhuus gaf zijn ziel over aan God en werd in enkele seconden op dezelfde gruwelijke wijze onthoofd.

De derde Jan, Jan Sleepstaf, huilde en schreeuwde en smeekte voor zijn leven. Drie mannen moesten zijn hoofd op het blok houden. Eén van die mannen kon het hoofd van Jan Sleepstaf strekken door het bij de haren te trekken. Jan Sleepstaf werd eveneens onthoofd.

Door die vijf terechtstellingen van de hoofden van de families Bette, de Grutere, de Ruemere, Mayhuus en Sleepstaf, kon Filips van Artevelde de eerste vijf namen doorstrepen op de lijst die hij met Heinric Vresele opgesteld had. Heinric trok een dunne, rode lijn door de vijf namen. Meer zouden volgen!

Filips van Artevelde had zijn eerste weerwraak bloedig genomen! Later zou hij de terechtstelling bevelen van zeven andere mannen, van wie de namen zich vooraan op de lijst van Heinric Vresele bevonden. Ze waren allen vroegere vijanden of tegenstanders van Jacob van Artevelde. Onder hen bevond zich Jacob Soyssone, een slager, een welbekende man ook voor de Pharaïldis families, iemand die steeds onze gehate tegenstander was gebleven.

We bemerkten natuurlijk het plan en de logica die achter de terechtstellingen stonden. Filips van Artevelde was bezig persoonlijke wraak te nemen op een tot dan toe ongehoorde schaal.

Het van Artevelde bewind van februari tot april 1382

In februari van 1382 kon Filips van Artevelde met grote luister in de straten van Gent wandelen. Hij genoot van zijn macht. Wanneer hij van de Kalanderberg naar het Schepenhuis ging, werd hij voorafgegaan door vier knapen, jonge wachters van de Witte Kaproenen. Zij droegen zijn banier met het wapenschild van de Arteveldes. De van Arteveldes waren geen ridders, maar Filips had een tekening gevonden met een proeve van een wapenschild. Hij had die tekening gebruikt om zich een banier te laten maken.

Hij stapte fier direct na zijn vlag, gevolgd door zijn raadgever Heinric Vresele en zijn schildknaap Jan van Bracht. Filips en die twee mannen gingen gekleed op dezelfde wijze als de schepenen van Gent, in scharlaken rood, een teken van hun hoogste gezag. Achter hen volgden nog een dozijn wachters, allen in maliënkolder en gewapend. Filips, Heinric en de schildknaap droegen maliënkolder onder hun tunieken. Heinric had die bescherming geweigerd.

Filips van Artevelde bleef de graaf en de koning uitdagen. Hij liet toe aan Jan de West, de tegenbisschop van Doornik benoemd door de Romeinse Paus Urbanus VI, om in de stad te verblijven. Die bisschop werd niet aangeduid voor Doornik door de paus van Avignon, en werd dus niet erkend door de Franse koning. Filips hoorde met tevredenheid over de opstanden in Franse steden.

Hij zond al vertegenwoordigers van Gent naar Engeland om de steun te vragen van de Engelse Koning Richard II. Filips had de brieven bestemd voor de Engelse soeverein laten schrijven door Heinric Vresele. Heinric repte met geen woord over de mogelijke koninklijke afstamming van Filips.

Koning Richard II had wel sympathie voor de zaak van Gent. Hij vroeg geld aan het Parlement om tussen te komen ten voordele van de Vlaamse steden, maar die fondsen weigerde het Parlement. De vredespartij aan het hof, onder wie vooral Jan van Gent een belangrijke figuur was, bewees hoe invloedrijk ze was.

In maart van 1382 dreigde er een ernstige hongersnood te ontstaan in Gent. Ondanks de leveringen van graan uit de Vier Ambachten en uit Brabant, kon er niet voldoende bloem geproduceerd of ingevoerd worden naar Gent om brood te bakken. Voor brood, gebakjes, en om graanspijs in voldoende hoeveelheden te bakken was er te weinig graan. Ook groenten, fruit en zelfs vis, ontbraken.

Afzonderlijke troepen van de graaf van Vlaanderen hadden de westelijke en zuidelijke wegen naar Gent totaal afgesloten. Ook de Leie en de Schelde naar Gent waren in de blokkade opgenomen. De toegang naar en van Antwerpen was gesloten door de vestingen van Dendermonde. De strijdkrachten van de graaf hielden die ook bezet.

In de eerste weken van het bewind van Filips van Artevelde kon Gent slechts graan krijgen uit de Vier Ambachten en uit Brabant. Ondanks de bevelen van de hertogin en de hertog van Brabant, bleven de Gentse troepen graan inbrengen vanuit Brussel en Leuven. Die expedities werden geleid door Francis Ackerman. Te Luik kreeg Ackerman zeshonderd wagens beladen met goederen zoals tarwe en brood. De Gentse hoofdman vreesde dat Gent nu snel zou verhongeren, dus vroeg hij aan de hertogin van Brabant en aan de bisschop van Luik om te bemiddelen in het conflict van Gent met de graaf van Vlaanderen.

Het graan uit Brabant en Luik werd overgebracht via Aalst. Enige tijd later vielen de troepen van de graaf ook de omgeving van die stad aan, zodat de toegang naar Brabant via Aalst onderbroken werd. De inwoners van de boerderijen in het platteland rond Aalst werden gedood als ze in de omgeving bleven. De dorpelingen moesten met hun vee naar Henegouwen vluchten.

Filips van Artevelde aanvaardde het voorstel van de prinsen van de Lage Landen om te Doornik een vredesconferentie te houden met de graaf. Ondertussen ad Filips zijn tijd goed gebruikt om de verschillende partijen in Gent tot zwijgen te dwingen en zijn beleid niet te dwarsbomen. Zijn hoofdmannen en de dekens waren zijn bondgenoten. De schepenen leunden achteruit in hun zetels, en durfden geen weerstand te bieden. De mannen vreesden voor nog meer terechtstellingen. Ze hadden zich min of meer verzoend met de vorm van rust en vrede die Filips van Artevelde had teweeggebracht. De administratie van de stad bleef voort werken zoals voorheen.

De armere poorters van Gent vooral steunden het bewind van Filips van Artevelde, omdat hij nieuwe voorraden van graan had binnen gebracht. Heinric Vresele hield de rekeningen en de inventaris. Hij stelde de rekeningen voor in het openbaar. Zo werd duidelijk dat de nieuw gevonden reserves van granen niet lang zouden duren.

De vredesbesprekingen van Doornik begonnen in de week van Pasen van 1382, van de eenendertigste maart tot de zesde april. De afvaardiging van Gent reed naar Doornik onder een vrijgeleide gegarandeerd door de koning van Frankrijk. Doornik lag wel in Vlaams gebied, maar de stad vormde een Franse enclave in Vlaanderen, met een Frans koninklijk garnizoen. Filips van Artevelde reed mee met de afgevaardigden van Gent. Hij liet Gent in zijn afwezigheid geregeerd worden door Pieter van den Bossche. Heinric Vresele vergezelde Filips. Het was de bedoeling van Filips om Pasen te vieren te Doornik.

De besprekingen werden georganiseerd door Gent en door de heersers van de naastliggende landen, door Brabant, Henegouwen en Luik, meer dan door Graaf Lodewijk van Male. De graaf van Vlaanderen was wederom geïrriteerd door de inmenging van derde partijen in de zaken van zijn graafschap. Hij leed aan gezichtsverlies.

Toen de eerste zitting te Doornik begon, moesten Filips van Artevelde en Heinric Vresele een bode van de graaf aanhoren, die voorlas van een rol perkament. De man las dat Graaf Lodewijk van Male weigerde de besprekingen bij te wonen!

De mannen die in de zaal aanwezig waren begonnen dan onder elkaar te fluisteren. Een dergelijke weigering was ongehoord! Lodewijk van Male weigerde een vergadering bij te wonen die samen met de koning van Frankrijk ingericht werd! De berichtgever, een ridder van Lodewijk, gaf slechts de eisen van Lodewijk van Male. Hij las die voor uit een tweede rol perkament. De graaf van Vlaanderen eiste niet minder dan de totale, onvoorwaardelijke overgave van de stad Gent aan zijn gezag en genade! Al de Gentenaars van tussen vijftien en zestig jaar oud moesten vóór hem komen marcheren, halverwege tussen Gent en Brugge. De mannen moesten gekleed gaan in lange, witte hemden, barvoets en met ijzers rond hun nek ten teken van onderwerping. Gent zou ook gijzelaars moeten geven.

Heinric Vresele had aan zijn broeder, Boudin Vresele, gevraagd om deel te nemen aan de zittingen van Doornik. Boudin vertelde mij, Willem Terhagen, later, wat er gebeurd was. Hij vertelde me dat de graaf op schandalige wijze geëist had dat al de mannen van Gent en de gijzelaars naar hem zouden gebracht worden. Hij zou dan volledig alleen beslissen hoeveel mannen gratie en vergeving zouden krijgen, en hoeveel mannen terechtgesteld zouden worden. We wisten dat de woede van de graaf zeer groot en wraakgierig bleef. Filips van Artevelde had misschien de verbanning aanvaard, maar hij zei ons dat hij weigerde een bloedbad in Gent toe te staan. Hij zei niet wat iedereen maar al te goed wist, dat het eerste bloed dat zou vloeien zijn eigen bloed zou zijn! Filips van Artevelde werd beledigd en vernederd door de weigering van de graaf om naar de vredesconferentie te komen. Onder vier ogen zei hij aan Heinric Vresele hoe vreselijk het was dat de graaf de heerser van Gent durfde te beledigen, hoewel die man machtiger dan de graaf was. Hij stelde dat Lodewijk van Male

het zich nog zou beklagen om aldus de waardigheid van de persoon van Filips van Artevelde beledigd te hebben.

Na de afgebroken vergadering voor de vrede te Doornik, probeerden de schepenen en de poorters van Brabant, Henegouwen en Luik Graaf Lodewijk van Male in Brugge tot meer rede te bewegen. Lodewijk van Male weigerde echter koppig zijn eisen van overgave van Gent te milderen.

Filips van Artevelde en zijn afvaardiging keerden onverrichterzake weer naar Gent. Pieter van den Bossche zorgde voor een nieuwe vergadering met het volk van Gent in de Vrijdagmarkt. Filips stelde voor om daar de resultaten van de vredesconferentie van Doornik uit te leggen. Voor ons, de Pharaïldis mannen, werd het daarmee duidelijk hoezeer Filips van Artevelde zich verliet op de bevolking, op het gepeupel van Gent zelfs, om zijn overheersing in plaats te houden. Van Artevelde, zowel als Pieter van den Bossche, beseftte goed hoe zeer in de klassen van de oude geslachten, van de ridders en van de meest gegoede poorters, de oude partijen de opinies en de gemoedsgesteltenissen bleven bepalen. De macht van Filips kwam van de armere ambachtslui, van de dagjesarbeiders, van de Witte Kaproenen en van de milities. Deze mannen leefden in Gent in groot aantal. Die basis volgde blindelings een man die ze zagen als hun natuurlijke leider, een ontzagwekkende, charismatische spreker. Filips van Artevelde zei hen luid en eenvoudig wat ze eigenlijk al dachten.

Filips van Artevelde werd weer naar het balkon van het huis op de Vrijdagmarkt gebracht, van waar al meerdere vorige toespraken gehouden werden.

Filips zag honderden mannen beneden zich staan in het groot marktplein. Alle hoofden waren vol verwachting naar hem gericht. De banieren van de milities wapperden lichtjes in de lentebries. Het was een mooie, zonnige dag, merkte Filips op wanneer hij eerst naar de hemel keek. Filips vond een immense genoegdoening in die grote vergaderingen in de Vrijdagmarkt! Hij genoot ervan als leider toegejuicht te worden. Zijn machtsgevoel en de wetenschap een buitengewone man te zijn, deden hem uitbundig worden. Hij koesterde zijn macht. Hij wachtte geduldig tot de stilte kwam, en begon dan te spreken.

‘Goede mensen van Gent, vrienden, moedige mannen van de milities en van de gilden, welkom! Ik groet u! Slechts enkele dagen geleden werd een vredesbespreking gehouden te Doornik. De vergadering eindigde snel en op een eigenaardige wijze, want de graaf van Vlaanderen weigerde ons te ontmoeten. Ik betreur zeer dat openlijk vertoon van minachting voor de goede bevolking van Gent waartoe de graaf zich gedoogde. Ik heb gevraagd u allen hier te spreken, om tot een beslissing te komen over hoe we verder zouden kunnen leven in Gent. De graaf van Vlaanderen stelde ons geen vrede voor! U hoorde me correct. Lodewijk van Male verwaardigde zich zelfs niet met ons te spreken. Hij zond slechts een schildknaap met een brief over waartoe hij zelf besloten had, en met wat niet kon besproken worden. Ik vraag u, is dat een manier om vredesonderhandelingen te houden? De graaf van Vlaanderen wil dat Gent zich zou onderwerpen aan zijn wil. Hij verlangt dat al de mannen van Gent die in staat zijn wapens te dragen, vernederd zouden worden vóór hem en zijn hof. Daarna wil hij kiezen wie hij genadig in leven laat, en wie hij wil terechtstellen. We mogen aannemen dat honderden van onze beste en meest geliefde poorters, iedereen die zich in het verleden niet blindelings wou onderwerpen aan zijn wil, zullen gedood worden. We hebben nu drie keuzes, en tussen die alternatieven moeten we kiezen!

Ons eerste alternatief is ons te onderwerpen aan de graaf. Dat zou betekenen dat Gent zich overgeeft en zich onderwerpt aan de grillen van de graaf. Vele poorters zullen terechtgesteld worden. Het enige dat we bij die keuze kunnen doen is onze knieën en onze hoofden te buigen

voor de graaf. Lodewijk van Male zal kiezen wie hij wil doden met het zwaard en wie hij wil doden door ophanging of onthoofding, of wie hij op het rad wil plaatsen of vierendelen. Gent zal voor eeuwig haar vrijheden verliezen en onze oorkondes zullen nietig verklaard worden. De poorters van Gent zullen voortaan in slavernij leven!

Ons tweede alternatief bestaat er in verder te leven zoals vandaag. Gent kan niet belegerd worden. Onze verdedigingsmuren en onze milities zijn te sterk. De graaf kan nooit Gent binnen geraken door de macht van de wapens uit te oefenen. De graaf van Vlaanderen houdt echter Brugge, Ieper en Dendermonde. We hoorden onlangs dat het garnizoen van Dendermonde eens te meer het land van Aalst heeft aangevallen, het geplunderd heeft, verwoest, en ten slotte plat gebrand. Door die verfoeilijke daad hebben de troepen van de ridders van de graaf onze graantoevoer vanuit Brabant en Henegouwen afgesneden. Onze enige toevoer van granen en ander voedsel komt nog van de Vier Ambachten. Gelukkig brengt onze kleine vloot nog proviand in vanuit de havens van Holland en Zeeland. We weten die leveringen onvoldoende om onze bevolking te voeden. Dat is de werkelijke, wrede straf van de graaf. Dit alternatief wordt de keuze voor de hongersnood voor ons en voor onze vrouwen en kinderen.

Er is nog een derde alternatief, mijn liefste medemensen van Gent. De derde keuze is om te vechten, om het initiatief te nemen en om met onze milities en met de Witte Kaproenen resoluut de troepen van de graaf aan te vallen. Zo kunnen we wellicht de blokkade doorbreken. Door de ridders van de graaf en hun strijders aan te vallen, kunnen we de belegering van Gent doen stoppen, nieuwe voorraden van graan binnenhalen en het leger van de graaf verslaan. Ik heb er goed vertrouwen in dat we opnieuw kunnen winnen. Na enige overwinningen zullen we weer de stem van de mannen van Brugge en Ieper bekomen, en dan zullen we in een goede positie staan om gans Vlaanderen tegen de despoot te beschermen. Vóór dat echter kan gebeuren, zal onze militie – en alleen onze militie – de strijders van de graaf in een veldslag moeten verslaan.

Wat zegt u? Ik geef u de keuze: slavernij, hongersnood, of strijden voor onze vrijheid en nering. Wat kiest u?’

Filips van Artevelde had zijn drie alternatieven langzaam, duidelijk voorgesteld, en ze benadrukt met brede gebaren van zijn armen, zijn handen, zijn lichaam en met zijn gelaatstrekken. Hij herhaalde nu luid, zijn armen weer breed openend, ‘slavernij, hongersnood of strijden voor vrijheid en nering?’

Het antwoord lag voor de hand. Honderden kelen bulderden hees terwijl de vlaggen boven de hoofden van de mannen bleven draaien, ‘strijd! Strijd! Vrijheid en Nering! Vrijheid en Nering! Strijd! Strijd! Strijd!’

Boudin Vresele en ik stonden in een hoek van de Vrijdagmarkt, nabij de Kammerstraat die leidde naar de kerk van Sint Jacob en naar de Veemarkt. We wisten dat het antwoord voor strijd zou komen. We waren er van overtuigd dat geen enkele menigte in een stad van Vlaanderen of in eender welke stad van de wereld anders zou gekozen hebben.

‘Het is toch merkwaardig,’ mijmerde ik aan Boudin, ‘hoe mensen die het aan gevoelens voor anderen ontbreken, mannen zoals Filips van Artevelde, Heinric, en Pieter van den Bossche, juist gevoelens oproepen en gebruiken om een menigte tot een bepaalde beslissing te leiden. Ze hebben beroep gedaan op de gevoelens van persoonlijke eer van de Gentenaars om ons te dwingen tot nieuwe initiatieven in de oorlog.’

Als deze keuze voorgesteld was aan mannen die niet hier samen stonden, maar individueel, in de rust van hun huis, oog in oog, in de aanwezigheid van hun vrouwen en kinderen, dan zouden heel veel mannen twijfelloos helemaal anders gekozen hebben! Ze zouden de onderwerping gekozen hebben, of een ander, minder oorlogszuchtig alternatief. De mannen

konden gevraagd hebben om nog meer te onderhandelen,. Ze konden gevraagd hebben om een beroep te doen op de koning van Frankrijk. Onze poorters zijn gewoonlijk vredelievend. Enigen van hen konden zelfs gekozen hebben om verder te doen zoals vandaag, er op te speculeren dat niemand weet wat de toekomst in petto houdt voor ons. Ze konden hopen op de uiteindelijke genade en de tegemoetkoming van Graaf Lodewijk van Male. Maar hier, allen samen, naast hun buurmannen en vrienden, en naast sommigen van de meest oorlogszuchtige mannen van de Witte Kaproenen, hier wil niemand gekend worden als een voorstander van de slavernij! Niemand wil een lafaard genoemd worden. Niemand wil afbreuk laten doen aan zijn eer, zelfs op doodsgevaar af! Het resultaat van de oproep van Filips van Artevelde tot het volk was duidelijk van bij den beginne. Dit was zuivere manipulatie van het volk! We zullen dus de totale oorlog voeren!’

Naast me knikte Boudin Vresele bij die gedachte. Hij ook glimlachte niet, hoewel al de mannen rondom ons juichten. Boudin keek met zeer droevige ogen naar mij, en hij fronste zijn voorhoofd.

‘Dit was niet meer dan een schandalige maskerade,’ zei hij me terwijl we de Kammerstraat in wandelden om de Vrijdagmarkt te verlaten. ‘Het resultaat van de keuze lag zo duidelijk voor de hand! Ze denken niet meer na. Ze winden slechts nog meer de mannen op die naast hen staan. Dit was een algemene hysterie! Filips van Artevelde heeft de manier waarop een menigte reageert gebruikt of misbruikt om de hand van Gent om te draaien. Hoeveel dode gildeleden zal dit Gent nog kosten?’

Weet je, Willem, er was een tijd dat Gent tien- tot twaalfduizend militiemannen in het veld kon werpen. Dat was in tijden toen Gent nog een tweemaal of driemaal hogere bevolking had dan vandaag het geval is. Ik betwijfel sterk dat Gent thans nog meer dan vijfduizend mannen, bekwaam om wapens te hanteren, op mars kan zetten.

De hoofdmannen van Gent zijn wel goede mannen, doch onervaren leiders. Ze zullen moeten staan tegenover drieduizend strijders van de graaf, onder wie tweeduizend ridders. De rest van de troepen van de graaf zal bestaan uit ervaren en geoefende strijders en ruwe huurlingen. Gent kan dan nog wel met superieure aantallen strijdkrachten in het veld komen, maar mijn gevoel is dat de graaf machtiger is. De mannen van het leger van de graaf zullen rijden op duizenden bepantserde paarden. Gent heeft de laatste jaren geen enkele belangrijke schermutseling meer gewonnen. Het meest waarschijnlijk resultaat van deze beslissing is de nederlaag, de onafwendbare nederlaag! Honderden van onze geliefde poorters van Gent zullen gedood worden. Dat zijn veel meer mannen dan de graaf zou kunnen doden in terechtstellingen. Een tragedie wacht op de stad! Hoe lang zal het daarna niet duren tot voldoende goede wevers onze industrie weer tot bloei kunnen brengen?’

‘Ik vrees heel erg dat je met die analyse gelijk hebt, Boudin,’ ging ik met hem akkoord. Ik ook voelde me droevig gestemd.

‘We kunnen er helaas niets aan doen,’ vervolgde Boudin. ‘De teerlingen zijn nu geworpen, zoals Julius Caesar zou gezegd hebben.’

‘We kunnen met Heinric praten,’ stelde ik voor. ‘Onze waarschuwingen kunnen enig effect hebben op hem!’

‘Heinric is gek, net zoals Filips van Artevelde, door en door krankzinnig,’ siste Boudin terug. ‘Misschien is Heinric niet krankzinnig in de gebruikelijke betekenis van het woord, maar hij reageert helemaal niet zoals de meesten van ons. Hij probeerde me te overtuigen dat hij een rationele, redelijke man bleef, maar hij handelt volledig op impulsen. Onze vader wist wat voor een soort man hij was. Ik heb al geprobeerd, Willem, met Heinric te praten. Het was alsof ik tegen een muur sprak! Ik weet zeker dat niet één waarschuwing, niet één argument,

niet één idee zijn geest bereikte. Hij ook wenst de oorlog! Waarom weet ik niet, en begrijp ik niet.'

We slenterden in stilte verder. We stapten voorbij de kerk van Sint Jacob. De avond viel. Plots stopte Boudin, en ik was al twee passen verder tot ik gewoon werd dat hij niet meer verder wandelde. Ik keek hem vragend aan, nam een stap terug, dacht dat hij zich niet goed voelde, maar dan kwam hij verder naar me toe.

'Er is nog een andere zaak waar we over zouden moeten praten,' zei hij, bijna fluisterend. Ik wist wat hij wou aansnijden. Ik was er niet heel zeker van dat ik hem wou aanhoren. Ik stapte verder.

'Die Greet van Noortkerke,' begon Boudin, mijn arm grijpend, 'ze doet het wel in Antwerpen. De cijfers bewijzen dat. Onze verkoop stijgt, en we gebruiken haar transport. Ze koopt goed land. Ze is ook je minnares, niet? Daar ben ik droevig om, Willem, want ik houd van mijn dochter. Wat je aan het doen bent druist in tegen de Pharaïdis gedragscode. Ik zal niet tussenkomen in je privé leven. Let echter wel op, want als ik moet kiezen tussen jou en mijn dochter, dan zal ik altijd voor mijn dochter kiezen. Ze is van mijn bloed, Agneete. Ik beloofde aan haar moeder dat ik altijd voor Agneete zou zorgen.'

Ik zei niets. Het was beter dat ik niets toevoegde. Ik boog het hoofd. Was Boudin me ook een oorlogsverklaring aan het geven?'

'Die Greet van Noortkerke,' ging Boudin verder, het mes dieper in de wonde stekend, 'die is ook getrouwd! Besef je goed dat je vroeg of laat vóór haar echtgenoot zult komen te staan? Haar echtgenoot zal je vragen waarom je zijn vrouw verleid heeft. Hij zal ontdekken waar ze is. Dat lijkt me onafwendbaar. Je kunt je dan beter voorzien van een heel scherp zwaard, want die Arent de Handscoemakere weet hoe te vechten! Ik zag jullie allen oefenen te Nieuw Terhagen! Hij was een zeer bedreven zwaardvechter. Je verhouding met die Greet kan geen goedkeuring krijgen in de ogen van God. Je zult een tragedie moeten trotseren!'

'Dat weet ik ook,' antwoordde ik ten slotte, met een droge keel.

Boudin was zesenzestig jaar oud, ik slechts dertig. Ik moest respect tonen aan Boudin, die de beste vriend van mijn vader geweest was. Boudin was steeds goed voor mij gebleven. Ik probeerde hem uit te leggen.

'Toen ik met Agneete trouwde, zocht ik een goed huwelijk met een waardige, aangename vrouw. Ik wou Agneete eren en liefhebben. Ze is onvruchtbaar. Ze kan geen kinderen krijgen. Het is niet zeer normaal voor mannen om zonder kinderen te blijven, zonder zelfs een dochter. Mijn naam en mijn geslacht zouden uitsterven. Toen ik Greet na zeer veel jaren terugzag, ontwaakte een hartstocht die voordien niet had bestaan, maar die in onze geesten was blijven hangen, en die ons doemde. We delen dezelfde passie. Ik weet dikwijls niet meer waar ik sta met Agneete en met Greet. In een zeer verschillende wijze houd ik van beiden. Ik kan Greet niet opgeven. Het is misschien moeilijk om te begrijpen, maar dat is hoe de zaken er voor staan. Ik kan Greet niet opgeven! Ik houd van Greet met een alles verterende hartstocht.'

'En daarmee veroordeel je Agneete tot schaamte en vernedering. Een treurig, zeer treurig verhaal is dat!'

Ik zuchtte. We wandelden in stilte tot we aan onze huizen aankwamen. Ik bood hem mijn hand aan ter afscheid, en Boudin nam die hand aan. Hij leek nog een laatste iets te willen zeggen, maar dan draaide hij zich om en ging door zijn deur naar binnen. De droefheid overweldigde me. Ik bleef aan de Vresele deur nog een hele poos staan. Die deur kon binnenkort voor altijd voor mij gesloten blijven!

De Slag van het Beverhoutsveld. April tot mei 1382

In de laatste dagen van april van 1382 verzamelden de hoofdmannen van Gent het leger van de milities van de stad, ongeveer zesduizend mannen in totaal. Wanneer het leger klaar was, zette het zich op mars naar buiten de muren. Achter de mannen reden tweehonderd wagens beladen met proviand en met een nieuw wapen, een groot aantal kleine kanonnen die in Gent ribauden werden genoemd. Deze waren de producten van de ijzersmeden van de stad. De kanonnen waren de geheime wapens van Gent, hoewel geen enkele hoofdman groot vertrouwen had in hun efficiëntie in een veldslag. De hoofdmannen verlieten zich meer op de snelheid waarmee ze hun troepen bijeen gebracht hadden, en op de vermetele doorstoot naar de stad Brugge, recht naar het hart van de macht van de graaf. Graaf Lodewijk van Male, meenden ze, zou niet willen geloven dat Gent probeerde naar Brugge te stormen. Had Gent niet steeds slechts de andere steden van haar eigen kwartier aangevallen?

Filips van Artevelde en Heinric Vresele hadden voorgesteld direct de zetel van de macht van de graaf aan te vallen. Ze wisten dat ze hogere aantallen van strijders zouden moeten trotseren, maar ze vertrouwden op het verrassingseffect. De milities van Gent stapten in gedwongen ijlmars, zeer snel. Ze gingen op mars met de woorden ‘Helpt God’ op hun mouwen. Ze marcheerden zo snel dat ze allen de omgeving van Brugge al na twee dagen bereikten.

Er was een goede reden waarom Filips van Artevelde, Heinric Vresele en de andere hoofdmannen van Gent zo snel naar Brugge oprukten. Brugge was op dat ogenblik volop aan het feesten! De tweede mei van 1382 luidde het begin in van de grootse huldigingen in Brugge van feesten die meerdere dagen moesten duren. De Processie van het Heilig Bloed trok dan door de straten van de stad. Het Heilig Bloed was de belangrijkste relikwie van de stad. Diederik van de Elzas, een twaalfde eeuwse graaf van Vlaanderen, had een flesje met het Heilig Bloed meegebracht naar Brugge van een pelgrimstocht naar Jeruzalem. Druppels van het bloed van Jezus werden verzameld door Jozef van Arimathaea in de graal, en een deel van dat Heilig Bloed was in Jeruzalem gebleven. Diederik van de Elzas had een weinig van dat bloed meegebracht naar de stad. Dat Heilig Bloed werd elk jaar in processie door de straten van Brugge gedragen, samen met de andere relikwieën van de heiligen waarvoor Brugge befaamd was. Tegelijkertijd werd de jaarlijkse Meimarkt gehouden, een zeer grote verzameling van al de handelaars van de stad. De handelaars toonden dan de mooiste producten die ze konden verkopen.

De stad verwachtte zoals elk jaar heel veel bezoekers, veel buitenlanders ook, die op zoek waren naar buitenkansjes tijdens de marktdagen. De feesten van het Heilig Bloed en de Meimarkt zouden meerdere dagen duren. De mannen van Brugge zouden fel bezig zijn met de processie en met de markt. Wie ook zou verwachten dat Gent in die dagen zou durven aanvallen? Wie zou een grote, rijke stad durven aanvallen op de dag dat ze haar beste relikwie vereerde? De grote, plechtige processie, zou door de straten van de stad trekken en twee volledige dagen duren. Het feest en de markt waren ook de gelegenheid tot veel eten en drinken, en tot veel leute. De militia van Brugge zou niet zeer fris van geest en lichaam zijn wanneer ze vóór de militiemannen van Gent kwamen te staan. Ze zouden zeker ook veel meer denken aan de feesten dan aan het inslaan op de arme Gentenaars die hen durfden aan te vallen!

Brugge werd sterk bezet door de ridders van de graaf en door de mannen die trouw waren gebleven aan de oude geslachten van de stad. Dit waren meestal handelaars van de Hanze van Londen. Ook lag naast Brugge het mooi kasteel van Graaf Lodewijk van Male! Niemand verwachtte de Gentenaars te Brugge, en niemand vooral verwachtte hen zo snel!

De Gentse milities stonden in het veld onder de muren van de stad op de tweede mei van 1382. Filips van Artevelde beval het legerkamp op te zetten nabij een groot, open veld dat te Brugge het Beverhoutsveld genoemd werd. Daar presenteerden de milities van Gent hun troepen voor een veldslag met de strijdkrachten van Graaf Lodewijk van Male. Filips van Artevelde zond enige afgevaardigden naar de graaf, om hem te verzoeken af te zien van zijn harde eisen tot de overgave van de stad Gent.

Graaf Lodewijk van Male kwam naar de muren van Brugge. Hij zag dat Gent met een redelijk groot leger naar Brugge was gekomen, maar hij kon minstens tweemaal zoveel mannen opstellen! De schepenen van Brugge ook waren verontwaardigd bij het gebrek aan fatsoen en eerbied van de Gentenaars om hun stad op zulke belangrijke dag aan te vallen. Ze beloofden hun milities aan de graaf.

De Gentenaars plaatsten hun wagens in een lijn, en ze zetten hun tenten op achter de wagens. In de morgen vroeg Filips van Artevelde om heilige missen op te dragen in het leger. De Fremineuren, de Franciscaanse monniken van Gent, vierden missen op zeven verschillende plaatsen met de militiemannen. De monniken gaven aan de mannen hetzelfde bericht als Mozes gegeven had aan de Joden tijdens het vertrek uit Egypte, weg van Pharaoh.

‘Jullie ook, goede mannen van Gent, worden in slavernij gehouden door de graaf van Vlaanderen, zoals de Hebreërs dat werden door Pharaoh. Jullie troepen zijn veelvuldig en sterk. God zal jullie leiden. Vergeet niet dat als jullie hier verslagen worden, er helemaal geen hoop meer over blijft voor Gent! Geen hoop meer! Vecht daarom zoals leeuwen, en als jullie moeten sterven, sterf dan met eer! Vrees niet de horden van mannen die uit de muren van Brugge zullen lopen. De overwinning wordt niet behaald door de aantallen! De overwinning wordt gegeven door God. De overwinning gaat naar de moedigen. De Bijbel bewees steeds weer opnieuw dat een klein, maar godsvruchtig volk grote legers kan verslaan door de ijver, de vurigheid en de moed van het geloof in God. Jullie hebben God, de gerechtigheid en de rechtschapenheid met jullie. Neem moed van die waarheden! God zij met jullie!’

Meer dan drie vierde van de mannen in het leger van Gent gingen ter communie. De mannen kregen de hostie, en vonden een nieuwe sterkte in hun aderen lopen. Ze vouwden hun handen in devotie tot God, tot een gebed, en dan begonnen ze te schreeuwen, ‘Gent! Gent! Gent!’

Filips van Artevelde, met Heinric Vresele aan zijn zijde, en met Pieter van den Bossche, sprak eveneens de strijders van Gent met enige woorden toe. Hij herinnerde de mannen er aan hoe Gent nederig naar vergeving had gevraagd, maar de graaf had de amnestie weer afgewezen. Filips van Artevelde wees dan naar de wagens, en zei, ‘dit is al het voedsel dat er nog over bleef te Gent! Er is brood en wijn. Als jullie meer te eten willen, dan zullen jullie het hier moeten nemen op de scherpe punten van jullie goedendags!’

De militiemannen aten een weinig. Iedereen kreeg een stuk brood en een beker wijn. Daarna gingen de Gentenaars in grote blokken staan achter de hoofdman van hun parochie. Ze stonden fier, stoer, gekleed in maliën en tunieken. Slechts enkele mannen droegen stalen borstplaten. Ze plaatsten grote schilden vóór zich. De meeste mannen zwaaiden zenuwachtig met hun goedendag, een eenvoudig wapen dat goedkoop was om te smeden. Velen hadden ook een zwaard en een lange dolk aan hun riem hangen. Ze droegen allen helmen, van eenvoudige pothelmen tot meer ingewikkelde stalen tuigen die versierd waren met horens of leeuwensnuiten.

Filips van Artevelde, Heinric Vresele en Pieter van den Bossche stonden in de centrale blok vóór de Gentse Poort. Ze verwachtten het leger van de graaf daar uit Brugge te zien uitvallen. Ze verwachtten de lange rijen van Bruggelingen uit de poorten van de stad te zien lopen om

geordende rijen vóór hen te vormen. Honderden ridders van de graaf, die te paard zouden buiten rijden, zouden hen volgen. Wanneer de slagordes van Brugge volledig klaar zouden staan, zou de veldslag een aanvang kunnen nemen. De Gentenaars vreesden vooral de zware ruitery van de ridders.

Toen de Gentenaars vorderden naar Brugge, stond Graaf Lodewijk van Male boven op één van de torens van de verdedigingsmuren. Hij was naar zijn Prinsenhof, zijn hotel in Brugge gereden, om deel te nemen aan de Meimarkt. Toen hij een hijgende schildknaap had horen uitstoten dat Brugge belegerd werd door een groot aantal troepen, had hij eerst met de grap gelachen. Wanneer hovelingen hem kwamen melden dat inderdaad de Gentenaars in een veld stonden dat het Beverhoutsveld heette, was hij naar de muren gerend.

‘Ze zijn met minder in aantal dan wij als strijders enkel al in Brugge hebben,’ wees hij. ‘Ik bewonder hun strijdlust. Ze verkiezen te sterven door het zwaard dan uitgehongerd te worden. Ze zijn zo dom! Heren, dit is de gewijde dag van het Heilig Bloed. We zullen hen bloed opdienen. We kunnen deze strijd deze dag niet verliezen. Meer bloed zal er vloeien vandaag dan u ooit gezien hebt, geen bloed van Jeruzalem, maar bloed van Gent! We zullen hen geven waar ze zo ijverig naar vragen. We zullen hen het bloed geven dat ze verlangen!’

Graaf Lodewijk van Male gaf het bevel om de troepen te verzamelen. Brugge en de ridders zouden uitvallen en blokken vormen vóór de poorten.

Enige ridders van het hof van de graaf mompelden dat het al laat in de dag was. Ridders verkozen te vechten in klaarlichte dag! Ze zeiden ook dat de Gentenaars slechts weinig proviand meegebracht hadden. De militiemannen van Gent zouden de volgende dag verzwakt zijn door de honger. De Heer Heulaert van Poucke en andere ridders raadden daarom de graaf aan vandaag niet te strijden. De Gentenaars konden toch niet over de muren klimmen! Ze hadden geen ladders mee. Brugge kon door zo weinig strijders niet ingenomen worden. Het Heilig Bloed zou Brugge beschermen. De ridders benadrukten dit ook, omdat ze wisten hoeveel mannen in de stad nog aan het feesten en aan het slempen waren. De meesten zouden uitgeput zijn door de feesten. De gildeleden van Brugge konden drinken als geen anderen! De schepenen en de ridders van Brugge, echter, wilden de veldslag beëindigd zien zo snel als mogelijk. Ze wilden hun markt en hun banketten verder zetten. Graaf Lodewijk van Male ging eerder akkoord met zijn ridders die hem tot voorzichtigheid aanspoorden, maar de poorten van Brugge werden al geopend, en de gewapende militiemannen van Brugge stroomden naar buiten!

De Bruggelingen renden uit de poorten, en leken onmiddellijk de Gentenaars recht te willen aanvallen! Was dit niet hun dag van het Heilig Bloed, hun machtige en kostbare relikwie, dat hun stad zou beschermen en hen gemakkelijk de overwinning zou bezorgen? Ze vielen niet aan zonder enige logica, echter, want ze zonden een groot aantal kruisboogschutters vooraan. Die lieten hun pijlen en bouten los op de vijand. Vele mannen van Gent vielen neer, gewond of gedood. Gent zou dit soort afstraffing niet lang kunnen ondergaan! Achter de kruisboogschutters bleven de strijders uit de poorten van Brugge lopen, maar niet in enige formatie of slagorde. De kruisboogschutters en de strijders van Brugge wachtten niet. Ze liepen snel door, terwijl de schutters de blokken van de Gentenaars bleven teisteren.

Heinric Vresele zag met verbazing de milities van Brugge uit komen lopen in kleine groepen van vijftien tot twintig mannen. Ze stroomden de Gentse Poort uit, recht naar waar hij stond. Hij kon zijn ogen niet geloven. Er leek helemaal geen plan te zijn in hoe de strijders naar de blokken van Gent liepen. Hij merkte slechts op hoe de zeer enthousiaste Bruggelingen over hun schouders naar achter keken om zich ervan te verzekeren dat ze door nog meer mannen gevolgd werden. Dat was inderdaad het geval. De Bruggelingen liepen naar de Gentse rijen.

Ze hadden er blijkbaar vertrouwen in dat nog veel meer militiemannen van Brugge uit de poorten zouden lopen, meer dan de oorlogsleiders van Gent in het Beverhoutsveld hadden kunnen plaatsen.

Heinric aarzelde niet. Hij nam het initiatief. Hij wachtte niet tot Filips van Artevelde zich bewust werd van de opportuniteit die geboden werd. De Gentenaars, hoewel ze uiteindelijk met minder mannen zouden staan dan Brugge en de graaf konden doen uitvallen, stonden in een sterke, gedisciplineerde slagorde. Ze werden geleid door hun hoofdmannen. Ze konden nu die aanlopende, kleine groepen van vijanden omsingelen, afslachten en de andere op de vlucht jagen. Dit kon wel gedaan worden vóór het hele leger van Brugge en de graaf uit de stad was geraakt. Waarom wachten en het leger van Brugge mooie rijen laten vormen om een gezamenlijke aanval op Gent te laten uitvoeren? Neen, Gent zou nu, onmiddellijk, moeten aanvallen!

Heinric bleef niettemin bij de overeen gekomen strategie om het geheim wapen van Gent in te zetten om de aanval in te leiden. De geheime wapens van Gent konden het vijandelijk leger al direct afschrikken. Hij meende dat die verrassing niet echt nodig was bij de ontwikkeling van de slag zoals hij die bemerkte, maar hij gaf het afgesproken teken. Hij had nu al de tegenaanval in massa willen inzetten, maar hij liet eerst de kanonnen van Gent spreken.

De mannen van Gent trokken de boomtakken en de struiken weg die de kanonnen verborgen hielden. De Gentenaars hadden de kanonnen tussen de wagens geplaatst. Gent had een paar honderd van die kleine kanonnen meegebracht. De lange lopen van de kanonnen waren snel tussen de wagens geplaatst, op één lijn, omdat de nieuwe metalen wapens op grote wielen gemonteerd waren. De kanonnen waren niet groot, geen monsters om naar de muren mee te schieten of om de eiken poortpanelen mee te versplinteren. Ze zouden nutteloos blijven tegen de dikke muren van Brugge. Ze konden wel enige schade toebrengen aan de aanlopende vijandelijke troepen.

De kanonnen belgden. Een donderend lawaai werd naar de lopende Brugse milities geworpen. Het geluid werd weerkaatst tegen de muren van de stad en kwam terug. Zelfs de Gentenaars, die het geluid verwachtten, bleven even geschokt staan. De kanonballen maakten slachtoffers onder de lopende strijders. Dat was echter normalerwijze niet voldoende om een vastberaden aanval te stuiten. De aanval van de Bruggelingen was echter helemaal niet vastberaden! Het verrassend geluid en de reusachtige wolk van rook die zich plots vormde tussen de blokken van de stoïsch wachtende Gentenaars, sloegen de Bruggelingen direct zo mogelijk nog meer in wanorde. De meeste mannen stopten plots. Enigen keken verbaasd naar de bloedige resten van hun vrienden die aan stukken gereten werden. Anderen bleven verder lopen, maar ze keken angstig naar alle kanten. De leiders van de milities van Brugge waren er nog niet in geslaagd hun groepen tot georganiseerde troepen te plaatsen. Overal vluchtten de mannen van Brugge reeds voor de onbekende verschrikking.

Heinric Vresele kwam weer tot verstand na het verschrikkelijk lawaai dat ook de milities van Gent ter plaatse had gevrozen en de geesten van de mannen in het veld verdoofd had. Heinric bracht zijn goedendag, naar de hemel en schreeuwde, ‘Gent! Gent! Gent! Ten aanval!’

Duizenden Gentenaars namen zijn kreten aan en beantwoordden ze. Filips van Artevelde en Pieter van den Bossche sloegen eveneens hun zwaarden op hun schilden. Heinric begon te lopen, naar de mannen van Brugge toe. Hij merkte tevreden op hoeveel Bruggelingen al sneller dan voordien vluchtten wanneer ze de compacte golf van vijanden naar hen toe zagen springen. De kanonnade had hen het hoofd doen verliezen van angst. Ze keken met afgrijzen

hoe de rijen van Gent hen niet zo gemakkelijk zouden toestaan de Gentenaars snel te doden. De Gentenaars liepen nu ook naar Brugge, maar in massieve, dicht rangen, eerst langzaam, dan sneller, en die aankomende golf leek op een menselijke massa die alles kon overrompelen! De moedigste mannen van Brugge bleven staan om een muur van schilden te vormen, maar die mannen waren met veel te weinig. Ze werden gewoon voorbij gelopen, opgeslorpt, en ze verdwenen in de dichte rijen van Gentenaars die rond hen heen vloeiden. Die Bruggelingen stopten zelfs niet een beetje de vooruitgang van de Gentse militie. Heinric liep, grijzend van tevredenheid, want de lijnen van de Gentenaars desintegreerden nooit, maar beleven verder bewegen, sneller en sneller. De lijn bleef een lijn, hoewel ze nu begon te buigen zoals een vloeiende golf, en de golf overspoelde de mannen van Brugge. Ze bleef verder rollen naar de muren van Brugge toe!

Heinric hoorde dan in de verte een ander, donderend geluid. Hij keek op, en zag talrijke groepen van bepantserde ridders op strijdpaaarden in de richting van de centrale massa Gentenaars rijden, vanuit een andere poort van de stad. De ridders brachten hun lansen horizontaal en reden in de richting van het centrale deel van de Gentenaars. De graaf had al zijn ridders in de veldslag geworpen!

Nu moest de echte moed van Gent bewezen worden. De rangen van de Gentenaars bleven dicht. De middelste lijnen bleven verder vooruit lopen, maar aan de oostelijke kant daarvan werd een muur van schilden opgezet om de ruiters op te vangen. Schild stond al tegen schild, de goedendags werden in het gras gestoken en de punten naar voren gericht. De ridders van Lodewijk van Male zouden opgevangen worden op een haag van speren! Daar konden ze niet door geraken! De Gentse hoofdmannen aan die zijde hadden een sterke verdediging bevolen, en de bevelen werden met goede discipline opgevolgd. De ridders zouden er niet in slagen door de rangen van Gent te breken, want ze waren daar ook nog met te weinig, en ook niet zo best gecoördineerd. Het leger van de graaf had de tijd niet gekregen zich volledig te verzamelen, zich te organiseren, zich in slagorde te plaatsen. Zelfs nu nog had aan de zijde van Brugge niemand het geduld om een sterke slagorde te vormen. Heinric wist wat het resultaat zou zijn. Geïsoleerde aanvallen van mindere troepen zouden gebeuren. De Gentenaars konden die elk apart aanpakken met veel grotere aantallen strijders.

De veldslag ontwikkelde zich dan tot een chaos van strijdende mannen. Heinric had al met zijn troepen de groepen van vijandelijke militiemannen van Brugge bereikt. Die liepen terug naar de stad! Hij genoot van de strijd, maar minder van dit gemakkelijk werk. Hij liep iets vóór zijn mannen uit en sloeg het gewicht van zijn goedendag in de rug van een vluchtende Bruggeling. Hij brak de ruggengraat van de man. Hij zag de strijder vallen. Hij bereikte al een andere militieman en stak zijn goedendag in de benen van de man. Die Bruggeling viel ook. Een Gentenaar achter Heinric duwde de volle lengte van zijn speer in de nek van de man. Het bloed spoot op, maar Heinric was al bij een derde man. Hij nam geen plezier aan het doden van iemand in de rug. Hij en zijn mannen waren zo bezig de Bruggelingen af te slachten, en ze hielden niet op. Heinric doodde terwijl hij liep, en dat deden al de mannen van zijn bataljon. Brugge moest een waar bloedbad gedogen tijdens die onwaardige vlucht!

Heinric aarzelde. Hij kon nu stoppen en zijn mannen van richting doen veranderen, om de mannen van Brugge die rechts van hem de Gentenaars bevochten te omsingelen en hen te verpletteren tussen aambeeld en hamer. Hij kon ook gewoon recht door blijven lopen. De open poorten wenkten! Door verder te lopen kon hij nog meer verschrikking onder de vluchtende Bruggelingen zaaien, en de chaos verhogen. Hij kon zelfs proberen de stad in te geraken vóór Brugge die enorme poortpanelen weer kon sluiten!

Van waar Heinric liep kon hij zien wat er gebeurde aan de poorten van Brugge.

De drie meest nabije poorten stonden wijd open. Vanuit de poort rechts van hem reden nog vele ridders in volle bepantsering uit. Hun aanval op de lijnen van Gent was in volle gang. De eerste golf van ruiters was geabsorbeerd door de dikke rangen van Gentenaars. De poort bleef open, maar weinig mannen van Brugge liepen naar die poort om te proberen daar in de stad te geraken. Heinric veronderstelde dat de militiemannen vreesden vertrappeld te worden door de ridders te paard.

Heinric keek naar de andere twee poorten die hij kon zien. Aan de Gentse Poort en aan die er naast, zag hij een wanordelijke vlucht van vijanden die probeerden de stad in te lopen. Door naar die open poort te lopen botsten ze tegen de militiemannen van Brugge die naar buiten liepen. Het was daar een chaos van jewelste. De vluchtende mannen duwden tegen de troepen die het slagveld wilden bereiken. Al die mannen konden niet deelnemen in de eigenlijke veldslag!

Heinric hield van chaos in een veldslag! Gedisciplineerde troepen hadden steeds een groot voordeel op ongedisciplineerde groepen van mannen. Toch bleef hij een beetje ontgoocheld om zijn razernij, zijn kunde, tegen een waardige tegenstander niet echt te kunnen tonen. Hij kon de chaos nog doen vermeederen door op de mannen van Brugge te vallen die naar de poorten vluchtten. Hij en zijn militiemannen konden blijven lopen, verder blijven vooruit duwen, en de mannen van Brugge in de rug doden met Gentse goedendags en zwaarden en speren. Dat was niet zeer eervol, maar wel heel effectief om wanhoop en paniek in de vijand te zaaien! Het zou ook meer Brugse mannen er van weerhouden om verder uit de poorten te lopen, zodat de Gentenaars meer tijd kregen om de Bruggelingen te doden die nog in het Beverhoutsveld bleven. Het zou de tijd geven om meer Gentenaars te plaatsen waar de ridders van de graaf aanvielen, om de ridders te trotseren. Heinric kon ook heel wat Brugse strijders afsnijden van de veiligheid van de stad. Hij vond een gemakkelijke prooi in die lafhartige milities van Brugge!

Heinric besloot zo om verder te lopen en nog toe te voegen aan de wanorde aan de poorten. Hij liep door, maar terwijl hij dat deed richtte hij eerst zijn goedendag naar Rasse van de Voorde die iets verder liep. Rasse was al vroeg van zijn paard gesprongen. Heinric riep naar Rasse om naar de andere, ook open gelaten poort te rennen. Rasse knikte. Hij had begrepen wat Heinric wou doen, en hij grijnsde. Rasse ook had de opportuniteit bemerkt van de wenkende, open poorten. Hij stuurde zijn mannen naar links. Heinric en Rasse realiseerden zich dat ze een slachting konden aanrichten aan de poorten zelf, vóór de leiders van Brugge hun mannen konden reorganiseren.

Het centrale blok van duizenden Gentse militiemannen vorderde onstuitbaar naar Brugge, zij het nu iets langzamer. De Bruggelingen konden geen consistente falanxen vormen. Ze bleven in kleine groepen tegen de lange, dichte rijen van Gentenaars vechten. De Gentenaars konden zich rond hen plooiën, en van alle kanten bestoken. De Gentse milities elimineerden hen zeer efficiënt in een minimum van tijd, om dan weer verder vooruit te lopen. Brugge werd vernietigd in het Beverhoutsveld! De milities van Brugge konden nauwelijks enige coherente weerstand bieden. Enkelingen streden wel zeer moedig, maar ze werden gedood door de massa tegenstanders.

Filips van Artevelde vocht ook nog in dit centrum, maar hij had Heinric Vresele voorop laten lopen om een grote wig te slaan in de Brugse troepen. Hij vergenoegde zich er mee de lijnen van Gent recht te houden. Hij ook merkte op dat de mannen van Brugge hier, aan de poorten van hun stad, weinig weerstand konden bieden.

Graaf Lodewijk van Male reed de stad uit in het midden van de ridders van zijn hof. Hij reed voorbij dergelijke chaos van strijdende mannen, dat sommige van zijn eigen troepen ook al hun paard stopten, omdraaiden en terug naar Brugge vluchtten, roepend dat de veldslag al verloren was. De mannen van Gent bleven maar vooruit stappen! Ze vormden groepen van strijders om de individuele ridders af te weren. Drie, vier goedendags staken in elk paard dat probeerde door de rangen van Gentenaars te breken. Het gevolg was een groot bloedbad, hier ook, waar ridders stierven in grote aantallen. De veldslag raasde op die wijze enige uren voort.

Aan het einde van de namiddag nam de Heer Heulaert van Poucke de banier van de graaf om in de richting van Assebroek te rijden, meer naar het oosten. Misschien probeerde hij rond de Gentse rijen te rijden om hen in de rug aan te vallen. Een groot contingent van Brugge had in feite daar de vooruitgang van Gent gestopt. Een zware strijd ontstond aan die zuidoostelijke plaats van het Beverhoutsveld. De beslissing van de veldslag kon nog altijd daar vallen! Ser Heulaert stopte zijn oorspronkelijke bedoeling om verder te rijden naar de centrale blok Gentenaars. Hij wou de milities van Brugge die ver aan die oostelijk kant vochten inderdaad ter hulp te snellen.

Filips van Artevelde had de beroering in het oosten opgemerkt. Hij zond al zijn reserves naar die zijde. Hij beval daartoe door bodes te gebruiken. De veldslag bleef nog een tijd nadien het ergst razen aan die oostelijke kant, maar na twee meer uren wankelden de rijen van Gent ook daar niet meer. De Heer van Poucke werd verslagen. Hij had bijna al zijn ridders verloren. De milities van Brugge vluchtten dan naar de veiligheid, naar de poorten van de stad, naar waar iedereen vluchtte. Heulaert van Poucke brak de veldslag af en beval zijn overblijvende, weinige strijders terug naar Brugge. De vlucht was nu volledig.

Zoals dikwijls gebeurt op een slagveld nabij een stad, liepen de eerste groepen van vijandelijke strijders door de poorten samen met de laatste vluchtende, verdedigende strijders. Gent stroomde door de poorten! De Gentse milities renden de stad in! De mannen van Heinric Vresele hielden de poorten verder open. De duisternis viel over Brugge.

Lodewijk van Male

Graaf Lodewijk van Male had bevolen de poorten van de stad te sluiten, maar de bewakers aarzelden om dat te doen. Nog heel veel Bruggelingen bleven door de poorten naar binnen lopen, en er waren nog steeds gevechten aan de gang daar buiten. Vele mannen hoopten nog veiligheid te vinden binnen de muren. Die aarzeling kostte hen de stad! Even later overmanden de milities van Heinric Vresele de poorten en verzekerden dat de poorten niet meer gesloten konden worden. De mannen van Gent liepen de straten van Brugge in, samen met de mannen die de Brugse bewakers nog gehoopt hadden te kunnen redden!

Graaf Lodewijk van Male was ook weer Brugge ingereeden, wetend dat de veldslag buiten zich ontwikkeld had tot een slag binnen in de stad. Hij hoopte een groot aantal van zijn troepen in de Marktplaats van Brugge te verzamelen. Maar dat was al waar de hoofdmannen van Gent hun strijders naartoe gezonden hadden vanuit de andere poorten van de stad! De Gentenaars slaagden er in een sterk blok van milities op het plein te plaatsen. Op de markt stonden nog veel stalletjes, maar de handelaars waren gevlucht. De Gentenaars gebruikten het hout van de stalletjes om straatversperringen op te zetten. In sommige straten hadden de Gentenaars zelfs nog de delen van de Heilige Bloed Processie ontmoet, zodat ze grote paniek veroorzaakten.

De avond viel. De Gentenaars staken lantaarns en vuren aan op de markt. Die wierpen een luguber licht op de prachtige gevels van de gebouwen rond de markt. De Gentenaars stonden in goede orde, sterk, kalm, overtuigd van de overwinning, de goedendags naar buiten gericht. Wanneer Graaf Lodewijk van Male op de Marktplaats aankwam nabij het Belfort, vloekte hij geweldig, want de ganse plaats was ingenomen door de Gentenaars!

‘Rijd niet verder, Heer Graaf,’ riep een hoveling als waarschuwing naar hem. ‘De plaats is te sterk verdedigd. Een andere, grote groep van Gentenaars loopt door de straten! Ze lopen naar de kerk van Sint Jacob en naar de Oude Zak. De Gentenaars doden iedereen die weerstand biedt tegen hen. Nog erger voor ons, de gilden van Brugge die al in het verleden meer neigden om de vrijheden van de stad te verdedigen, eerder dan u, hun graaf, beginnen de Gentenaars te verwoeden! De wevers van Brugge voegen zich bij de Gentse milities. We kunnen in onze huidige staat niet winnen van de twee milities samen. De militiemannen van Brugge zouden in verleiding kunnen komen u hun gevangene te maken!’

Graaf Lodewijk van Male verbleekte. Hij begreep dat Filips van Artevelde niets liever zou willen dan hem te grijpen en in de gevangenis te werpen. Hij stapte van zijn paard en liet het dier afdwalen. Zijn hovelingen waren verdwenen. Hij had hen in de duisternis uit het oog verloren. Slechts één knecht was bij hem gebleven. Lodewijk vroeg de mantel van die man, een mantel die niet het fier wapenschild met de zwarte leeuw op de in het oog vallende goudgele achtergrond hield. De mantel was breed, gesneden in ruwe, bruine, niet opzichtige wol.

Lodewijk riep de man toe, ‘je kunt ook beter van je paard komen! Red je leven en verraad me niet. Je hebt betere kansen door je in je eentje te verbergen. Meng je in de menigte. Zie me in Lille!’

Hij zwaaide de mantel rond zich en liep door de donkerste en smalste stegen van het oud centrum van Brugge. Hij doolde rond en verborg zich tot voorbij middernacht. Hij merkte op hoe de militiemannen van Brugge en van Gent samen in gewapende groepen rondzwierven in de straten. De mannen van Brugge toonden waar de huizen van de rijken stonden, de woonsten van de ridders en van de Leliaerts. Lodewijk vloekte weer inwendig bij die openlijke ontrouw van de Bruggelingen. Hij had dit al kunnen verwachten!

Lodewijk van Male werd in een hoek gedrukt en zonder uitweg geplaatst wanneer hij gewapende mannen de twee einden van de smalle, donkere steeg waarin hij zich bevond zag blokkeren. De mannen begonnen elk huis van de straat te doorzoeken. Hij duwde met zijn lichaam tegen een kleine deur, die zich opende naar binnen. Het huis waarin Lodewijk stond was zeer klein, niet veel groter dan een hut. De enige kamer was gevuld met rook. Dit huis had geen schoorsteen en geen haard, slechts een gat in het dak. Een vuur brandde in het midden van de vloer. Lodewijk kon zich niet inbeelden dat zulke kleine huizen nog in de steden konden bestaan. Het turfvuur in het midden van de kamer stonk vreselijk. Hij zag een oude vrouw in een hoek zitten, naast het vuur.

Hij riep, ‘vrouw red me! Ik ben uw heer, de graaf van Vlaanderen! Mannen proberen me te doden. Verberg me!’

Lodewijk opende zijn mantel, zodat de vrouw het mooi, prachtig geel wapenschild met de steigerende leeuw op zijn borst kon zien.

‘Ik ken u, ja,’ fluisterde de vrouw. ‘Ik heb dikwijls aalmoezen gekregen aan de poort van uw kasteel. U bent goed voor me geweest. Ga die ladder op. Mijn kinderen slapen daar, maar ze zijn nu volwassen en hebben het huis verlaten. Verbergt u daar, heer!’

‘Dank u! Ik zal u belonen om me geholpen te hebben!’

Graaf Lodewijk van Male klom de ladder op en ging liggen tussen de hooimatrassen van de kinderen. Hij kon zien dat niemand hier nog sinds een lange tijd geslapen had. Hij duwde de

matrassen vóór zich en verborg zich in het hooi er achter. Lodewijk had zich nog maar pas verborgen, wanneer een groep Gentenaars de deur open duwde.

De mannen riepen, ‘we hebben een man dit huis zien binnen lopen. Waar is hij?’

‘Neen, neen,’ protesteerde de vrouw. ‘Dat was slechts ik! Ik ben net naar huis teruggekeerd. U vergist zich. Niemand anders is hier binnen gekomen!’

De mannen staken kaarsen aan, keken in alle hoeken, gingen zelfs de ladder op, maar ze rakelden niet door de matrassen en door het hooi. Ze vonden de graaf niet.

Graaf Lodewijk van Male wachtte nog enige tijd in het hooi tot de militiemannen weer buiten waren gegaan. Dan wachtte hij tot hij geen geluid meer hoorde in de steeg. Hij bedankte de vrouw en opende voorzichtig de deur. Hij zag niemand in de smalle straat. Lodewijk stapte naar buiten, en liep door de straten van Brugge. Hij zag de Gentenaars de laatste weerstand van Brugge onderdrukken. De mannen die hem trouw waren gebleven werden uitgeroeid. In de sombere nacht plunderden de Gentenaars en de Bruggelingen samen de huizen van de rijken. Op een bepaald ogenblik zag Lodewijk van Male zelfs hoe volledig naakte mannen uit de vensters werden geworpen. Een beetje later liet hij zich bijna verrassen door de milities. Hij zag een strijder uitkijken naar iets of iemand. Hij verborg zich in de struiken van een tuintje, maar in een flits van schaars licht herkende hij één van zijn ridders. Hij toonde zich aan de man, het zwaard in de hand. De ridder verklaarde dat hij hem zocht. De man kende de straten van Brugge.

Samen, twee straten verder, liepen ze in op een klein groepje van mannen, ook ridders. Ze voegden zich bij die groep. Lodewijk had geluk deze mannen ontmoet te hebben, want enige seconden later, in de Sint Amand Straat, moesten ze vechten voor hun leven. Ze kregen hulp van nog meer mannen van het grafelijk leger. Lodewijk van Male en zijn gids namen iedereen op touw. Ze vluchtten naar de muren van Brugge. Ze groeiden aan tot een groep van ongeveer twee dozijn mannen. Om de milities van Gent en van Brugge te vermijden, moesten ze over de binnenste waterwegen van Brugge, het Minnewater, varen in een kleine boot. Eén van hun metgezellen wist dat er een lage deur stond naast de Gentse Poort. Dat deurtje leidde ook naar buiten de muren. Door die ontsnappingsweg te gebruiken liepen ze Brugge uit, langs de verdedigingsmuren van de stad.

Graaf Lodewijk van Male vond daar enige paarden, de paarden van ridders die van hun dieren waren afgeworpen. Ook een wagen met één paard stond iets verder verlaten. De graaf en de mannen die de snelste paarden gevonden hadden, vluchtten dan weg van Brugge. Lodewijk van male had zo zelfs een kleine escorte van gewapende begeleiders! De groep reed zo snel ze kon naar het zuiden, naar Lille, naar de veiligheid. Die stad was steeds trouw gebleven aan de graaf.

Lodewijk van Male was oneerbaar verslagen door de Gentenaars in de Slag van het Beverhoutsveld!

De steden van Vlaanderen

Doorheen de nacht bleven de milities van Gent de Marktplaats van Brugge bezetten met een gedeelte van hun strijders. In het plein werden de mannen geleid door Filips van Artevelde en door Pieter van den Bossche. Rasse van Voorde en de andere hoofdmannen vochten nog tegen de ridders en tegen de strijders buiten de muren en binnen de muren! Bodes liepen af en aan naar het centrum van het bevel in de Markt. Ze brachten nieuws van het verder verloop van de laatste gevechten. De Marktplaats van Brugge deed dienst als voorlopig hoofdkwartier voor de Gentenaars. Ook enige gilden van Brugge hadden zich snel bij het Gents leger gevoegd.

Een groot blok van strijders stond te juichen in de markt met wapperende banieren. Rondom dat blok stonden mannen met schilden die de punten van hun goedendags naar buiten staken. Filips van Artevelde had het hart van Brugge ingenomen!

De macht van de graaf in de befaamde stad was gebroken. Slechts een zeer grote strijdkracht van milities van Brugge zou bekwaam geweest zijn de vijandelijke troepen nog te verjagen. Brugge was er niet in geslaagd orde te brengen in haar troepen van half dronken strijders. De troepen van Brugge werden in verwarring geworpen. Waar bevond zich de graaf? Wie droeg het bevel?

Filips van Artevelde vroeg zijn hoofdmannen naar Lodewijk van Male te zoeken en hem gevangen te nemen.

De straten rond de Marktplaats waren te klein en te krom voor massieve aanvallen van de zwaar bepantserde ridders van de graaf. De ridders konden niet in het plein binnenvallen en daar veel kwaads aanrichten. De straten waren ook belegd met straatkeien. Ronde straatkeien waren gevaarlijk voor strijdpaarden! De dieren konden op de gepolijst, ronde stenen uitglijden. Filips van Artevelde voelde zich dus relatief veilig in de Brugse Markt. Hij kon de mooie gebouwen bewonderen in de gloed van de lantaarns. Terwijl de groep met de bevelhebbers wachtte in de marktplaats, liepen andere groepen Gentenaars nog door de donkere straten van Brugge. Geschreeuw en gekletter van wapens en schilden werd gehoord.

Heinric Vresele leidde sommige van die groepen. Hij liep met de milities van Gent die vertrouwen in hem hadden. Zijn mannen kenden nu zijn onverzadigbare lust naar overwinning, naar bloed en wraak. Ze verlieten zich op zijn reputatie een leider te zijn die steeds het geul aan zijn zijde vond. Ze doodden iedereen die weerstand bood. Na een tijdje merkten ze op dat ze meestal handelaars, herbergiers, slaggers en bontwerkers als tegenstanders kregen.

Nabij de Oude Zak, kwam Heinric te staan tegenover een grote groep van wevers en smeden van Brugge.

Hij hield zijn mannen tegen en riep, ‘wevers en smeden van Brugge, we strijden tegen de verderfelijke graaf, niet tegen de gildeleden van uw stad! We hebben geen dispuut met u! We vechten voor vrijheid en nering! We kunnen de slachting van vele, goede mannen van Brugge stoppen. Dood aan de landeigenaars en aan de ridders van de stad, maar leve de gilden van de wevers en de smeden!’

Een Bruggeling hield een toorts in de hand. Hij stapte voorwaarts, uit de groep wevers. Hij riep, ‘ja, we zullen ons bij u voegen. Wij ook zullen tegen de graaf strijden. We willen onze stad terug uit de kromme handen van de oude geslachten van Brugge halen! De wevers en de smeden zullen zich bij u voegen! Voor Brugge en Gent!’

Heinric stapte ook naar voren. Hij had vertrouwen in die man.

Hij omhelsde de wever en zei, ‘mijn naam is Heinric Vresele, raadgever van Filips van Artevelde, de opperhoofdman van Gent en de Beleeder der Stede. Wat is uw naam, goede man?’

‘Mijn naam is Simon Cokermoes,’ antwoordde de andere.

Heinric zei dan dat Simon nuttiger kon zijn in de Marktplaats, van waar Filips van Artevelde het einde van de veldslag coördineerde. Simon kon helpen de milities van de wevers en van de smeden van Brugge te verzamelen om zich bij Gent te voegen. Hij zei aan Simon zijn naam van Heinric Vresele te gebruiken bij de leiders van Gent. Simon knikte. Hij en zijn groep liepen naar de markt.

Heinric Vresele bleef in de straten lopen. Hij en zijn mannen doodden iedereen die zich niet onmiddellijk aan hen over gaf. Daarna, wanneer hij meende dat Brugge veilig was, alle weerstand gebroken en opgehouden, liet hij zijn mannen toe te plunderen zoals ze dat wilden.

Hij wees wel aan waar hij de meeste schatten en grootste buit verwachtte. Dat ook maakte van Heinric Vresele een populaire leider.

Op de zondag en de maandag na de processie van het Heilig bloed in Brugge, plunderden de militie van Gent de huizen van de rijken in Brugge. Ze doodden meedogenloos de schepenen en de andere notabelen van de stad die de graaf gediend hadden, of ze ridders waren of niet. Ze plunderden de mooiste stenen huizen. Ze plunderden ook het Prinsenhof, het hotel van de graaf in Brugge. De zilveren en gouden schalen en andere waardevolle voorwerpen die ze konden verzamelen plaatsten ze op wagens om ze naar Gent te brengen. In de kelders van het Prinsenhof vonden ze een mooie schat: meer dan veertig grote, eiken vaten gevuld met wijn. De hoofdman die met zijn mannen in die kelder brak, wou geen groep volledig dronken mannen met hem. Hij deed de bodems uit de vaten slaan. De wijn vloeyde over de vloer van de kelder.

Op dinsdag, de vierde dag van de processie, verzamelden de gildeleden van Gent zich plechtig in de Marktplaats van Brugge. Niet al de Gentenaars konden daar een plaatsje krijgen, maar al de bataljons van Gent waren vertegenwoordigd. De banieren van Gent wapperden onder het Belfort van Brugge. Filips van Artevelde hield een korte toespraak. Hij noemde de Slag van het Beverhoutsveld de grootste overwinning die ooit tegen een graaf van Vlaanderen gewonnen werd. Het nieuws van de overwinning van het Beverhoutsveld werd naar Gent gebracht door de bode Coppin Dalscaert.

Filips van Artevelde benoemde Pieter de Wintere tot hoofdman van Brugge. Die Pieter was een man die enige invloed had in Brugge. Hij was in Brugge geboren, maar verbannen uit de stad. Hij was naar Gent gevlucht, waar hij schepen werd. De Wintere was een vroege aanhanger van Filips van Artevelde. Ook Pieter van den Bossche zou nog een tijd in Brugge blijven om de stad te bewaken met een garnizoen van Gentse gildeleden. Zijn hoofdtaak werd een regering van schepenen te vormen uit de wevers en de andere gilden die zich bij de zaak van Gent gevoegd hadden.

De volgende dag, op woensdag, verwoestten de Gentenaars drie poorten van Brugge. Dat waren de poorten die in de richting van Gent stonden: de Kruispoort, de Gentse Poort en de Katelijnepoort. Nabij die drie poorten werden grote stenen in de gracht rond de stad gegooid, zodat de stadsgracht opgevuld werd en geen hindernis meer kon vormen voor troepen die tegen Brugge optrokken. Brugge zou voortaan haar muren niet meer kunnen verdedigen tegen een invasieleger van Gent.

Filips van Artevelde en zijn hoofdmannen doodden meer dan duizend mannen in Brugge, meestal leden van gilden die tegenstand geboden hadden aan de wevers. Dat waren bontwerkers, slagers, vishandelaars, wagenmakers, glaswerkers, en anderen. De Gentenaars namen ongeveer tweehonderd gijzelaars van Brugge gevangen en brachten die naar de gevangnissen van Gent.

Filips van Artevelde zorgde er vooral voor dat de Lombardische, Duitse en Engelse handelaars in de stad beschermd bleven. Velen van die handelaars waren speciaal voor de Meimarkt naar Brugge gekomen. Filips beval dat hen geen kwaad mocht aangedaan worden en dat hun goederen niet geplunderd mochten worden.

Enige dagen later reden honderden wagens beladen met buit naar Gent. De Gentenaars braken ook de bronzen draak af van de Sint Donatius kerk, de belangrijkste kerk van de stad. Ze brachten die per boot over het Lieve Kanaal naar Gent. De draak zou voortaan op de Belfort Toren van Gent prijken!

Een groot contingent Gentse strijders marcheerde dan Brugge uit om het kasteel van Male aan te vallen. Male was praktisch onbeschermd gelaten door de graaf. De Gentenaars verwoestten Male, plunderden het, en ze brachten al het zilver en goud en de kostbare tapijten naar Gent. Eenmaal Brugge stevig in handen, marcheerden de Gentenaars met veel troepen naar Damme. In die meest nabije zeehaven van Brugge legden ze beslag op de graanvoorraden. Ze belaadden honderden wagens met graan, en zonden die naar Gent. Heinric Vresele stuurde een bericht naar Clais de Hert om zijn schepen naar Damme te brengen over het Lieve Kanaal. Een gestage lijn van graanschepen voeren voortaan van Damme naar Gent en terug. Gent was gered van de hongersnood!

Filips van Artevelde keerde enkele dagen later weer naar Gent. Het volk juichte hem toe, niet alleen voor zijn bijna miraculeuze overwinning, maar ook omdat hij hen van de hongersnood had gered. Hij keerde weer in een grote triomf. In tegenstelling tot de graaf reed hij niet te paard. Hij marcheerde aan het hoofd van de milities door de kuipe van Gent. Een groep van twintig trompetblazers kondigde zijn komst aan. Een groot contingent wachters en troepen volgden de trompetspelers en de trommelaars van Gent. Een banier met het nieuw wapenschild van Artevelde, het wapenschild met de drie zilveren hoeden, ging hem vooraf. Filips van Artevelde stapte, gekleed in de mantel van de schepenen van Gent, in een scharlaken rode tuniek over een lichte maliënkolder. Hij wuifde naar links en naar rechts zoals een glansrijke Romeinse keizer!

Gent had een groot banket georganiseerd in het Bijloke Veld, om de mooie overwinning van het Beverhoutsveld te vieren. Aan de tafel van Artevelde aten de uitgenodigde mannen en vrouwen uit de zilveren schotels van de graaf. Die schotels waren uit het Prinsenhof geplunderd. De triomf van Filips van Artevelde was volledig. Hij had de macht in Vlaanderen overgenomen van Graaf Lodewijk van Male. De graaf bleef vernederd. Wat anders was de graaf van Vlaanderen nu nog dan een machteloze figuur? Filips van Artevelde had uiteindelijk ook wraak genomen op de graven van Vlaanderen!

Ten gevolge de prachtige overwinning van Gent op de strijdkrachten van de graaf braken opstanden uit in veel andere steden van Vlaanderen. De steden sloten zich aan bij Gent. Filips van Artevelde begon zich zelf de regent van Vlaanderen te noemen. Slechts in Oudenaarde en in Dendermonde boden de ridders nog weerstand tegen zijn overheersing. De hoofdmannen van Gent zonden dan een groot aantal troepen naar Oudenaarde, om de stad te belegeren.

Oudenaarde werd nog bezet door een garnizoen van driehonderd ridders en strijders van de graaf. Nog meer ridders kwamen hen versterken. De versterkingen stonden onder het bevel van de Ser van Halewijn die familie was van Filips van Artevelde. Oudenaarde had alle tijd gekregen om voldoende proviand in te slaan om een belegering van meerdere maanden te kunnen doorstaan. De stad weigerde zich over te geven aan Gent. Het Gents leger sloeg daarom een kamp op vóór de verdedigingsmuren van Oudenaarde, en begon de belegering in regel. Gent omsingelde de stad met de hulp van de milities van de andere steden van Vlaanderen, en bereidde zich voor op een lang beleg.

De Gentenaars begonnen grote belegeringstuigen te bouwen. Ze lanceerden aanval na aanval op de stad. Het garnizoen vocht echter moedig terug, verdedigde de muren, en sloeg alle aanvallen af. De leiders van het Gents leger waren natuurlijk zeer woedend omdat ze de stad niet snel konden innemen. Ze stuurden daarom patrouilles uit om het platteland rond Oudenaarde te verwoesten. Veel kastelen rond de stad werden geplunderd en afgebrand. Terwijl de patrouilles dat deden, bereikten ze ook de omgeving van Lille, zodat ook die stad in de wapens werd geroepen. De poorten van Lille werden gesloten en de milities bemanden permanent de muren. Lille bleef trouw aan de graaf.

Het platteland rond Lille werd verwoest. De Vlaamse stedelijke troepen bereikten zo ook de omgeving van Doornik, waar ze het dorp van Helchin verwoestten. Dat dorp lag halverwege tussen Doornik en Kortrijk. Die verwoesting was een grove fout, want Helchin vormde geen deel uit van Vlaanderen! Het dorp behoorde toe aan de kasselrij van Doornik, die deel uitmaakte van de koninklijke domeinen van Frankrijk. De verwoesting van Helchin wekte de woede op van de koning van Frankrijk.

Het was nooit goed op de tenen te trappen van een slapende beer!

Oorlog en diplomatie. Juni tot oktober van 1382

Graaf Lodewijk van Male bleef tijdelijk in Lille. Ridders reden aan en af met berichten van en naar de landheren van Vlaanderen. Lodewijk liet iedereen weten dat hij levend en gezond was, en de oorlog met Gent bleef verder zetten. Zijn conflict met Gent was nu echter een conflict geworden met bijna al de andere steden van Vlaanderen. Zijn oorlog was met een dictator van Vlaanderen, beweerde de graaf, een dictator met de naam van Filips van Artevelde. Die had de goede trouw van de steden naar zijn eigen illusies van macht gedwongen.

Het gezag van de graaf was vernietigd in één dag, en Lodewijk van Male voelde zich zeer terneergedrukt. De naam van Artevelde en de buitengewone overwinning door het eerder bescheiden leger van Gent dat in allerhaast was samengeroept, had alle stedelijke aspiraties naar totale vrijheid en zelfbeheer weer aan de oppervlakte gebracht. De steden van Gent, Brugge en Ieper besloten, zoals ze tijdens het vorige van Artevelde bewind hadden gedaan, om samen Vlaanderen te beheren door de organisatie van de drie kwartieren, de Drie Leden van Vlaanderen. Het gezag van de graaf werd gelijk gesteld met al de verdorvenheden van een dictatuur, hoewel Filips van Artevelde op net dezelfde wijze handelde van bij het begin van zijn bewind.

Graaf Lodewijk van Male begreep niet helemaal die wending van het Vlaams volk in gevoelens tegen hem. Waren de Vlamingen niet meer dan eens naar hem toe gekomen om hem op de knieën te smeken geregeerd te worden door een vriendelijke, wijze prins? Lodewijk van Male kon geen seconde geloven dat Filips van Artevelde anders zou handelen dan een despotische heerser. Hij, de graaf, had echter al de macht in Vlaanderen verloren. Hij had ook zijn mooi kasteelpaleis van Male verloren. Male lag nu vernield en geplunderd! Lodewijk dacht veel dagen na over wat hij verkeerd kon gedaan hebben, over wat hij verschillend had moeten doen. Met welke middelen had hij de hemelen kunnen uitdagen om zijn huidig kwaad lot te verdienen? Hij voelde zich diep vernederd. Hoe meer hij over de problemen van zijn graafschap nadacht, des te meer werd hij tot bitterheid en haat bewogen. Hij beseftte ook dat hij niet meer de middelen bezat om de steden te onderwerpen. Hij had niet voldoende strijders en niet voldoende geld. Vlaanderen bleef gesloten voor hem, en daarmee ook de wegen naar Beoostenblijje. Hij kon geen troost zoeken in de armen van Heyla de Smet. Hij was over vijftig jaar oud geworden, maar hij ervoer al duidelijk de zwakheid van de hoge ouderdom, zowel fysisch als in zijn geest. Hij was nu eigenlijk onbekwaam de oorlog verder te zetten, ondanks wat hij wilde en deed geloven. Hij voelde zich uitgeput door de constante druk van de conflicten. Aan de andere zijde beseftte hij wel dat als hij naar hulp zou roepen, die hulp slechts kon komen van de heren ten aanzien van wie hij zich voorheen hooghartig en fier had gedragen, zijn fierheid nu vernietigd. Om hulp roepen van Bourgondië en van Frankrijk, betekende zijn onbekwaamheid te erkennen om een situatie aan te kunnen die hij

had moeten bemeesteren. Hij zou een knieval moeten doen, gezichtsverlies lijden, en zijn hulpeloosheid toegeven. Zijn gebrek aan macht en gezag zou voor eeuwig bespot worden aan het hof van Parijs!

Graaf Lodewijk van Male deed toch het enige dat hij nog kon doen, hoe zeer hij het ook haatte. Hij ging op de knieën naar Canossa! Hij reed met enige van zijn ridders naar Bapaume, waar zijn schoonzoon Hertog Filips de Stoute van Bourgondië verbleef. Hertog Filips had al gehoord van laatste ontwikkelingen in Vlaanderen. Hij had al het besluit genomen om tussen te komen, maar hij was toch heimelijk blij om Lodewijk van Male te zien aanrijden. Dit was de fiere en rijke graaf van Vlaanderen die zo zeer de rijkdom van zijn graafschap in zijn ogen droeg, en die zo zeer met de grootsheid van dit graafschap had gepocht. Die graaf kwam zich nu vóór hem vernederen. Lodewijk had zoveel gepraat tot zijn schoonzoon over de weelde van Vlaanderen en over de macht van de graven! Diezelfde Graaf Lodewijk kwam nu smeken aan Bourgondië om het leger van Frankrijk te richten tegen Filips van Artevelde, de volkstribuun die de macht van de steden gegrepen had.

Hertog Filips dacht na over hoe het lot zich ook tegen hem kon keren. Hij duwde daarom het mes niet te diep in de wonde van zijn schoonvader. Hij voelde zich eerder blij om de man te kunnen helpen in een soort van zachte en positieve weerwraak die hij aldus kon koesteren. Bourgondië hield ook van zijn echtgenote, Margareta van Male, en Lodewijk was haar vader. Hij vond het zijn plicht om tussen te komen. Hij zou toch ooit de erfgenaam van de landen van Vlaanderen worden. Het voorbeeld van Gent kon ook opstanden veroorzaken in meerdere steden van Frankrijk! Hertog Filips beseftte beter dan Lodewijk van Male dat een duidelijke botsing van soorten van bewind uitgevochten werd in Vlaanderen. De macht van de prinsen werd geconfronteerd met de macht van de steden! Die oorlog moest hij winnen! Dit was niet slechts een oorlog van één graaf tegen zijn steden. Wat er nu gebeurd was in Vlaanderen, was slechts één voorbeeld van de strijd tussen de koningen, graven en heren enerzijds, tegen de macht en de aantallen van het gewone volk en de horigen anderzijds. Filips de Stoute ontving daarom Graaf Lodewijk van Male met meevoelen en medelijden. Hij beloofd onmiddellijk zijn hulp. Hij zei aan Lodewijk van Male dat zijn plicht hem dat gebod. Hij zette Lodewijk van Male op zijn gemak.

‘Ja, heer,’ zei Bourgondië met gefronst voorhoofd. ‘Ik heb lang moeten nadenken over de situatie in Vlaanderen. Wij, edellieden, moeten nu samen werken om dit gevaar af te wenden. We moeten oplossen wat er gebeurd is. We moeten de ambities van die gemene man Filips van Artevelde in de kiem smoren. We kunnen een dergelijke lage misdadiger niet over Vlaanderen laten regeren! Het ridderschap kan vernietigd worden voor altijd in ons goed graafschap. Dergelijk verderf mag niet verder blijven bestaan en ons teisteren. Ik zal dadelijk naar het hof van Parijs rijden. Het probleem moet opgelost worden door het feodaal leger van Frankrijk! Ondertussen, blijf doen wat u kunt om de ridders van Vlaanderen verder te organiseren. Verzamel uw leger, en probeer Oudenaarde en Dendermonde te houden!’

Hertog Filips van Bourgondië reed snel naar Senlis, waar het Frans hof gehouden werd op dat ogenblik. Filips sprak eerst met zijn broeder, de hertog van Berry. Berry stelde voor om voorzichtig tewerk te gaan. Hij was niet zeer enthousiast om tussen te komen in het conflict in Vlaanderen. Hij vreesde de sterkte van de milities van de steden van Vlaanderen. Hij wou zich niet de blaam op de hals halen van een zeer kostelijke expeditie in dat graafschap, en misschien zelfs de schuld krijgen voor een nederlaag. Hij stelde voor om een vergadering bijeen te roepen van alle hogere edellieden en de bisschoppen van Frankrijk, om de vergadering tot een besluit te laten komen. Een beetje later drukte ook de jonge Koning Karel

VI zich uit voor een militaire campagne tegen Vlaanderen. De koning voegde toe dat die veldtocht zijn eerste belangrijke militaire expeditie zou worden, wat hem nog meer enthousiast maakte voor de zaak die Bourgondië opwierp.

De conferentie van de meest belangrijke heren van Frankrijk werd gehouden te Compiègne, in het verre noorden van de koninklijke domeinen en van Picardië. De hertogen en de graven kwamen snel overeen dat het niet nodig was lang over de zaak te palaveren. Vastberadenheid was gewenst! Een snelle interventie kon de schade in Vlaanderen beperken, en ook in Frankrijk een opstand van de steden vermijden. De jonge koning bleef er sterke voorstander van zijn leger samen te roepen en daarmee Vlaanderen binnen te vallen.

Een verrassing werd ook wel afgeleverd door de brieven die van Gent naar de koning van Frankrijk gezonden werden. De brieven waren geschreven in de naam van Filips van Artevelde. De regent van Vlaanderen vroeg de koning van Frankrijk op te treden als bemiddelaar in het conflict met de graaf Lodewijk van Male. Het hof van Frankrijk spotte slechts met die arrogante brieven, en het hof wierp de Vlaamse bode in de gevangenis.

Graaf Lodewijk van Male kreeg nog meer verrassingen die lente.

Op de negende mei van 1382 stierf Margareta van Frankrijk, zijn moeder. Dit was toch weer een slechte tijding voor de graaf, die zich wel nooit zeer te na aan zijn moeder had gevoeld, hoewel hij goed zou erven. Margaretha was de gravin van Artois in het noorden van Frankrijk, dicht bij Vlaanderen. Ze had ook landen geërfd van haar verre neef, Filips de Rouvre. Van hem had ze het graafschap van Bourgondië gekregen, dat nu ook de Franche-Comté van Bourgondië genoemd werd. Wanneer ze stierf ging dat land over naar Graaf Lodewijk van Male in titel, hoewel de streek al in feite geregeerd werd door Hertog Filips van Bourgondië. Lodewijk verwachtte niet te kunnen heersen over dat graafschap, maar Artois was een grote prijs! Hij voelde zich al een beetje manhaftiger dan tevoren, en hij verzamelde zijn laatste moed.

In de late lente verbleef Koning Karel VI in de stad van Meaux. Hij onderhandelde daar over een gevaarlijke opstand in de stad Parijs. De heer van Coucy vooral onderhandelde voor de koning met de Parijzenaars. Hij behaalde een tevreden stellende oplossing.

Opstanden raasden eveneens in Aquitaine, de opstand die van de Tuchins genoemd werd. De hertog van Berry, gouverneur van de Languedoc, had zijn handen vol met die oproeren.

In Gent bleef Filips van Artevelde zijn programma van terechtstellingen van mannen die tegenstanders waren van zijn familie en van zijn bewind verder uitvoeren. Mannen zoals Jozef Aper, Jacob van Loevelde, Jan van Bart en Lievin van Waes, verdwenen. Terwijl Filips nog in Brugge was had hij ook zijn verre neef gedood, omdat die man zijn bevelen om de vreemdelingen van de stad niet te plunderen had genegeerd. Filips deed die man terechtstellen door hem uit een venster te doen werpen op de lansen van de militie die beneden wachtten!

Jacob de Rijke en Jacob Diederick zorgden ook voor de onthoofding van zeven Duitse huurlingen die de graaf gediend hadden.

De maanden na de Slag van het Beverhovtsveld werden in Gent gebruikt voor actieve diplomatieke inspanningen met Frankrijk en Engeland.

Filips van Artevelde zond vertegenwoordigers van Gent naar Engeland om een bondgenootschap en militaire hulp van de Engelse koning los te weken. Tezelfdertijd echter, eiste hij dat de Engelse koning aan Gent de som van tweehonderd duizend Florijnen zou terug betalen. Die som had Koning Edward III van Vlaanderen gekregen in 1340. Het bedrag was in al die jaren niet teruggestort. Het hof van Engeland waardeerde dat verzoek niet erg. De

terugbetaling eisen van die som was een vreemde vorm van arrogantie en van gebrek aan respect vanwege het nieuw bewind in Vlaanderen! Jan van Gent wachtte opzettelijk een lange tijd vóór hij Gent een antwoord zond. Dat antwoord was negatief.

Het hof van Frankrijk hoorde van de toenaderingen die van Artevelde zocht met Engeland. De ridders van Frankrijk brachten dan wat meer voorzichtigheid aan de dag in hun relaties met Filips van Artevelde, omdat ze de troepen van Engelse boogschutters in Vlaanderen vreesden. Koning Karel VI liet de Vlaamse bode vrij en zond hem weer naar Gent met een voorstel om onderhandelingen te openen te Doornik. De oproep om het feodaal leger samen te brengen werd uitgesteld.

De voorzichtigheid van de koning van Frankrijk maakte dat Filips van Artevelde nog meer driest en arrogant werd. Hij nam op zijn beurt de bodes van het hof van Frankrijk gevangen. Hij antwoordde dat hij nooit onderhandelingen zou beginnen zolang Oudenaarde niet aan hem overgeleverd werd.

In de brief die hij terug zond, beklagde hij zich opnieuw over de slechte trouw van de graaf van Vlaanderen. Hij kondigde zelfs zijn bondgenootschap met Engeland aan, en toonde hoe laag hij de macht van Frankrijk schatte in vergelijking met de macht van zijn steden. Hij verweet de koning zijn bode gevangen te hebben genomen, en schreef dat hij als vergelding de bodes van Frankrijk zou houden! Die brief werd eerst naar Doornik gezonden, naar de onderhandelaars van de koning. Die waren de bisschop van Laon, de heer van Rayneval, Arnaud de Corbie die voorzitter was van het parlement van Frankrijk, en Guy de Harcourt. De Franse afgezanten keerden naar de koning terug met de brief van Gent in de handen, roepend dat ze verdere besprekingen nutteloos vonden. Koning Karel VI ontving die brief en zijn vertegenwoordigers te Parijs. Graaf Lodewijk van Male was ook aanwezig op die zittingen van het hof, omdat hij zijn eerbetuiging aan de koning kwam geven voor zijn graafschap van Artois.

Het Frans hof en de koning waren geschandaliseerd. Ze toonden veel sympathie voor Lodewijk van Male. Het hof van Parijs besloot niet langer te wachten om het feodaal leger van Frankrijk tot de wapens op te roepen.

Hertog Filips van Bourgondië had nog een ander probleem met de geplande veldtocht naar Vlaanderen. Zijn financiën waren opnieuw laag! Hij moest dus vooreerst nog nieuwe subsidies krijgen van de Staten van Bourgondië voor zijn campagne in Vlaanderen. De Staten vergaderden te Châtillon-sur-Seine. Ze stemden voor een nieuwe hardtaks en een nieuwe taks op wijn. Hertog Filips van Bourgondië moest echter een aantal beloftes doen. Hij annuleerde achterstallige betalingen van taksen, en ging er mee akkoord om de Joden en de Lombarden uit zijn streken te verjagen.

De subsidies verkregen van Bourgondië waren niet voldoende voor de campagne in Vlaanderen. Filips de Stoute leende meer geld van bankiers. Hij liet een deel van zijn zilveren schotels smelten en omzetten in munten. Van het zilver uit zijn kastelen en hotels kreeg hij nog eens dertigduizend vijfhonderd zeventig pond.

In de laatste week van mei 1382 verbleef Filips van Artevelde te Ieper. De schepenen ontvingen hem als de heerser van Vlaanderen. Hij bevestigde de schepenen in hun functie. Hij ontmoette er ook twee Engelse handelaars die naar hem gekomen waren om de Engelse handel met Vlaanderen veilig te stellen. In juni keerde hij weer naar Gent. Daar moest hij het hoofd bieden aan nieuwe geruchten. In de stad deden geruchten de ronde dat Filips van Artevelde een minnaar van mannen was! In het zeer godsvruchtige Vlaanderen moesten dergelijke beweringen zeer ernstig genomen worden.

Tijdens een banket in de Sint Pieters Abdij durfde Heinric Vresele het onderwerp aan te snijden met Filips.

‘Ben je nu tevreden, Filips? Je hebt je grote triomf over je vijanden gekregen!’ begon Heinric. Filips van Artevelde dronk, trok een hooghartige mond, eindigde met drinken, en gaf Heinric een neerbuigende blik. Hij antwoordde niet direct. Heinric had al weer zin om naar de andere kant te kijken.

‘Nog niet, Heinric, nog niet! We kunnen nog veel verder komen! Er is nog veel te doen. Lodewijk van Male is gevlucht, maar we moeten nog Oudenaarde en Dendermonde innemen. We hebben meer troepen nodig en we moeten nieuwe taksen heffen om onze uitgaven te betalen. Wanneer zal mijn triomf volledig zijn? Wel, gans Vlaanderen moet aan mij onderworpen zijn. Onze grenzen moeten beveiligd blijven. Frankrijk moet er van af gehouden worden een leger tegen mij te zenden. Ik moet een sterk bondgenootschap met Engeland verkrijgen, en Engeland moet me troepen van hun boogschutters zenden om ons bij te staan. Ik moet in Engeland erkend worden als de bastaardzoon van de grote Koning Edward III. Ik wil in Vlaanderen regeren, in feodaal leen van de Engelse koning! Ik wil een graaf of hertog worden in Engeland. Dat soort van triomf ligt nog in de toekomst, vrees ik. Toch zijn dat mijn doelstellingen.’

‘Dan lijkt het me tijd dat je een vrouw kiest als echtgenote om je geslacht voort te zetten!’
‘Alles op zijn rechte tijd, alles op gepaste tijd, Heinric! Ik ben, zoals jij, niet echt van het trouwlustige soort. Ik ben me er wel van bewust dat het geslacht van de van Arteveldes verder gezet moet worden.’

‘Die tijd is nu, vrees ik, Filips! Er lopen heel wat praatjes rond in Gent. Je weet hoe onze stad steeds gonst van de geruchten. Een aanhoudend geroddel kan even gevaarlijk worden als een vijandelijk leger. Een vuil gerucht doet over je de ronde!’

‘Oh, en wat is dat geroddel dan?’

‘Het beweert dat je niet van vrouwen houdt, maar van mannen. In groepjes wordt al gefluisterd dat je een sodomiet bent. Sodomieten worden beschouwd als zeer verdorven mannen. De Kerk veroordeelt de sodomieten op spectaculaire wijze. In sommige landen worden de sodomieten aan de staak geplaatst en verbrand. De geruchten zijn lasterlijk, natuurlijk. Hun doel is je gezag te doen afbrokkelen. Ze maken je kwetsbaar voor allerlei soorten van kritiek. Als ze zo doorgaan en nog sterker worden, kan je beschuldigd worden in Gent door één of meerdere mannen die trouw bleven aan de graaf. De geruchten kunnen hun oorsprong vinden in de oude geslachten, met de hulp van enige ridders en van prelaten van de Kerk. Die mannen observeren je gedurig. Ze volgen nauw wat je doet. Een schandaal kun je thans missen!’

‘Jij ook, Heinric, jij ook!’ beet Filips kwaad terug.

‘Niemand heeft dergelijke geruchten nodig, Filips. Je kunt gemakkelijk een eind aan hen stellen. Deze avond alleen al zag ik verscheidene meisjes naar je lonken. Flirt ook met hen. Eén van die meisjes kan voldoende dom zijn om je naar haar bed te nemen. Laat het openbaar geweten worden dat je een meisje ziet. Trouw er met één. Heb een kind met haar. Heb je nog geen lief meisje in het verleden ontmoet? Je bent de meest bewonderde man en meest begeerde vrijgezel van de stad. Je moet toch al opgemerkt hebben dat er vrouwen zijn die je te nader willen komen, die je in hun netten willen vangen. Laat je vangen! Probeer er eentje! Sommigen van hen hebben korte haren, dunne boezems en gelijken op jonge jongens!’

‘Soms lijk jij mij extreem vulgair, Heinric,’ eindigde Filips het gesprek, ‘maar je bent een goede raadgever. Ik zal nadenken over wat je me probeerde diets te maken.’

Twee van de schepenen van Gent kwamen naderbij. Ze kwamen tussen Filips en Heinric staan om hun respect te betuigen aan de leider van Gent.

Heinric verliet de tafel en ging een paar mannen groeten die hij kende; Wanneer hij naar de tafel terugkwam zat Filips van Artevelde nog steeds op zijn plaats. Hij was aan het drinken, en bleef in gedachten verzonken. Heinric ging ook neerzitten.

Filips was wat kalmer geworden.

‘Misschien heb je gelijk. Er is misschien wel iemand die ik niet zou verwerpen. Ik heb nagedacht op de zaak die je net te berde bracht. Weet je, ik was lid vorig jaar van een commissie die in beslag genomen goederen voor Gent verkocht. Ik ontmoette toen nogal wat mensen. Je neef, Willem Terhagen, kocht heel wat landerijen van ons. Een lid van de commissie was Pieter van den Broucke, de scheepsbouwer. Hij probeerde mijn vriend te worden. Ik praatte erg beleefd met hem. Hij nodigde me zelfs uit om naar zijn huis te komen. Ik maakte kennis met zijn familie.

Er bevond zich een meisje in het huis, een Lente van den Broucke. Ze was de jongere zuster van Pieter, niet zijn dochter. Haar moeder moet een Franse vrouw geweest zijn, want haar echte naam is Yolante. Haar ouders zijn gestorven, meen ik, en ze woont in Gent. Ze lonkte heel wat naar mij. Ik ontmoette haar nadien nog een paar maal. Ze flirtte dan openlijk met mij. Ze zit thans twee tafels verder, aan je rechterzijde. Neen, kijk nu niet naar daar! Ze weet dat ik over haar aan het praten ben, dat kan ik je wel zeggen! Probeer natuurlijk te kijken. Ze zit tussen de vrouw van de Schepen Jan van Lembergen en de vrouw van den Broucke. Kijk nu even discreet. Haar aandacht is van ons weggetrokken.’

Heinric keek naar rechts, en zag de bewuste tafel. Hij bemerkte de groep, zag de Schepen van Lembergen en zijn echtgenote, en een jong meisje van zestien of zeventien. Ze was een kleine, volborstige vrouw, met haar zoals de kleur van gerijpt koren, rijk gekleed, elegant, met rode opgewonden kaken, een goed gevuld achterste, lokkende ogen, een klein naar boven gebogen neusje, een sterke mond met dikke, rode lippen. Ze richtte haar ogen weer naar hun tafel. Heinric bestudeerde haar af en toe, zag hoe ze zich bewoog. Dan draaide hij zich terug naar Filips van Artevelde.

‘Eender welk wicht zoals zij kan volstaan. Ze heeft een goed figuur, een goede naam, heupen gebouwd voor zwangerschap. Ze is misschien nog wat jong en onervaren, maar ik denk niet dat ze je veel problemen zal bezorgen. Ze zou een even goede keuze zijn als alle andere. Een beetje schandaal met dat meisje zal al beter zijn dan de geruchten. Als minnares kan ze perfect zijn, als wie dan ook! Gent en de geslachten zullen echter niets minder dan een huwelijk toelaten!’

‘Als Gent een huwelijk wenst, dan kan Gent een huwelijk krijgen,’ fluisterde Filips van Artevelde terug. ‘Het is eigenlijk spijtig. Ik had liever de dochter van een Engelse hertog of graaf willen trouwen. Dat kan nog altijd later geregeld worden. Ik neem aan dat je gelijk hebt. Ik moet die nare geruchten de kop indrukken. Je was ook niet de eerste om me te verwittigen. Ik zal enig werk moeten maken van Lente van den Broucke, dan!’

Heinric knikte.

Vanaf de twaalfde juli was Filips van Artevelde te Edelare, nabij Oudenaarde, in een grote tent van het kamp van het leger van Vlaanderen dat Oudenaarde belegerde. Bij hem, in zijn tent, giechelde Lente van den Broucke. Meer dan eens gingen zijn legerleiders in zijn tent binnen, om een licht gekleed jong meisje op de knieën van Filips te zien zitten, in zijn zetel. Ze duwde haar opzichtige bosten naar zijn kin. Ze dronk wijn en woonde met hem in de tent.

Filips van Artevelde verbleef in die periode meer te Oudenaarde dan te Gent. Hij ontmoette de Engelse Heraut Richard Hereford daar en bepraatte met hem het bondgenootschap met Engeland. Van Artevelde had toenadering gezocht tot Koning Richard II daarvoor. Richard van Hereford zorgde voor nog verdere onderhandelingen die vanaf het midden van juli zouden kunnen beginnen tussen andere koninklijke gezanten en met de twee Engelse

handelaars die Filips voordien al ontmoet had. Filips stelde een hecht bondgenootschap voor. Hij meldde ook dat de twee landen beide aanhangers waren van Paus Urbanus VI in het geloof van Rome. Paus Urbanus VI had zich al uitgesproken ten voordele van een expeditie om Vlaanderen tegen Frankrijk te helpen. Hulp aan Vlaanderen zou een kruisvaart zijn, had de paus geschreven, zodat kerkelijke tienden, en taksen gebruikt konden worden om voor de kosten te betalen.

In augustus van 1382 begonnen de schepenen van de drie belangrijkste steden van Vlaanderen op bevel van Filips van Artevelde een vloot te bouwen. Die vloot zou moeten afrekenen met de piraterij langs de Vlaamse kust. Dit was een speciale aanvraag geweest van de familie de Hert, de schippers van de Pharaïldis families. Ook Pieter van den Broucke was een schipper en had aangedrongen op die vloot. Van Artevelde wou dat de schippers zijn trouwe aanhangers bleven in Gent.

In de zomer van 1382 staken in Frankrijk meerdere opstanden tegen de haardtaksen de kop op. Het volk van de steden Parijs, Amiens en Rouen rees in oproer. Vooral Hertog Filips van Bourgondië deed zijn uiterste best om die opstanden te onderdrukken of te doen beëindigen op een meer vreedzame manier. Die opstanden vertraagden het begin van de veldtocht in Vlaanderen. Bourgondië durfde het risico niet nemen het feodaal Frans leger van Vlaanderen weer naar Frankrijk te moeten brengen om opstanden in zijn eigen land te onderdrukken. Frankrijk moest eerst tot rust gebracht worden. Hij slaagde er in de nodige garanties te krijgen. Parijs zou de vrede bewaren.

Voor de Gentenaars bleef in augustus en september de belegering van Oudenaarde onafgebroken voortduren. De stad hield zich sterk en gaf zich niet over. Gent stond nog andere expedities uit om Vlaanderen te onderwerpen, vooral naar het Land van Aalst. Ook in augustus, ten langen laatste, besloten Koning Karel VI en zijn hof het feodaal leger van Frankrijk op te roepen om Vlaanderen te heroveren.

In september was Filips van Artevelde de meeste tijd weer in Gent. In het begin van de maand ging hij met drie schepenen van Brugge naar Ieper om te bemiddelen in een conflict tussen de wevers en de volders. De volders wilden weer hogere salarissen en waren daarom al roepend door de straten van Ieper beginnen te lopen. Filips van Artevelde hield gesprekken, bewaakte een overeenkomst die door de drie steden kon aanvaard worden, en beëindigde zo het conflict. Aan het einde van september bespraken de schepenen van de steden met hem de overeenkomsten met Engeland. Van Artevelde drong erg aan op een militair bondgenootschap met Engeland. Hij wou ook gezamenlijke acties tegen de Franse en Castiliaanse piraten in de Noordzee. Hij bereidde zijn Vlaamse vloot daartoe voor. Hij kon de Engelsen vrije toegang tot de Vlaamse havens beloven, en vrije toegang voor Engelse handelaars in Vlaanderen. Als wederdienst vroeg hij de overdracht van de wolstapel van Calais naar een stad gekozen door Gent. Filips wou ook dat de Engelse koning hem al de mannen zou uitleveren die verbannen waren uit Vlaanderen en naar Engeland gevlucht waren sinds mei van dat jaar. Hij beloofde van zijn kant ook alle Engelse bannelingen die gezocht werden door de koning in Vlaanderen uit te leveren. Filips bleef echter de betaling eisen van de sommen die Vlaanderen in 1340 geleend had aan koning Edward III. Tegen het midden van oktober vonden de Engelsen vooral die laatste eis nog steeds onaanvaardbaar.

De contacten tussen Vlaanderen en Engeland bleven veelvuldig tijdens de maanden van september en oktober. Op de zeventiende oktober verliet nog een afvaardiging van schepenen van Gent, Brugge en Ieper de stad Gent voor nieuwe onderhandelingen met het hof van

Engeland. Die mannen waren Michiel Boene, Jan van Waes, Willem van de Pitte, met Rasse van de Voorde die hoofdman was, en de klerk Meester Willem van den Coudenbergh voor Gent. Voor Brugge gingen mee Martin van Erpe, Pieter van Beerevelt, Lodewijk de Vos, Jacob de Scoteleere en Willem Matten. Ieper zond Gillis Tand, Jacob Moenen en Lamsin de Borghgrave.

Ook Franse bodes kwamen en gingen bij Filips van Artevelde. In half oktober stelden de Fransen nieuwe onderhandelingen voor aan Gent. De Fransen vreesden een veldtocht in de winter, in de koude en in de drassige moeraslanden van Vlaanderen. In oktober bleef Filips van Artevelde te Edelare met zijn nu echtgenote Lente van den Broucke. De Franse afgezanten kwamen naar het Gents militair kamp van Oudenaarde. De onderhandelingen daar leidden tot niets. Filips van Artevelde eiste opnieuw aan het einde van oktober van Koning Karel VI dat de steden van Oudenaarde en Dendermonde aan hem zouden overhandigd worden als eerste voorwaarde opdat echte besprekingen zouden kunnen gehouden worden. Hij liet arrogant schrijven dat hij inderdaad onderhandelingen met Engeland begonnen was. Hij verweet Koning Karel VI de aanstichter van dit initiatief te zijn geweest, omdat Frankrijk zijn bode in de gevangenis had geworpen! Die bode was echter al heel lang geleden teruggekeerd naar Vlaanderen.

Tegen einde oktober dan verwierp het Engels hof de voorwaarden van Artevelde voor het openen van vruchtbare besprekingen. Artevelde zou Frankrijk alleen moeten bestrijden.

Van augustus tot oktober van 1382 bleef Filips van Artevelde dus meestal te Edelare. Hij bleef ook in voeling met de stad Gent. De schepenen van Gent kwamen regelmatig de zaken van de stad met hem bespreken. Te Edelare zag hij aldus Jan van de Watere, Simon Braem, Jan van Lembergen, Jordaen de Brune, Lievin van der Bile, Willem de Dene, Michiel Boene, Jan de Jonghe, Willem van den Pitte, Roegier Everwijn, Pieter van den Turre, Jan uten Broucke, Goswin Mullaert, Laurens de Maech, Jan de Hert, Jan van den Winckele, Daniel van Vaernewijck, Francis Augustijn, Jan Allinc, Jan Veelhevel, Jacob van den Hane, Josse van den Nieuwenhuus, Gillis van den Spieghele, Gillis de Sterke, Pieter van den Galleyden, en vele anderen. Die mannen kwamen naar hem en overlegden met hem.

Hij hield zich ook bezig met verscheidene, meer familiale, huiselijke zaken. Hij bemiddelde zo voor het zoengeld dat Pieter van den Bossche moest betalen aan de ouders van Jan van Axel voor de moord op hun zoon, een moord die Pieter van den Bossche begaan had. Vanuit Edelare meldde hij de schepenen dat hij de vrede hersteld had tussen Jacob Christiaens en Pieter de Ketelare betreffende de moord van Jan, de broeder van Jacob. Hij vroeg de schepenen die overeenkomst te onderschrijven. Meerdere dergelijke overeenkomsten of verordeningen die Filips van Artevelde zelf en rechtstreeks besloten had te Edelare, werden naar Gent gestuurd. De schepen Pieter van den Broucke kwam ook meerdere malen naar Edelare om met Filips de zaken van de schippers te bespreken, en waarschijnlijk ook wel om na te gaan hoe het ging met Lente. Filips bemiddelde in een conflict tussen de stad en de schippers over het aantal tonnen wijn die over het Lieve Kanaal mochten vervoerd worden.

De belegering van Oudenaarde bleef maar aanslepen voor de Vlaamse stadsmilities in de herfst van 1382. Ze bevestigden wel hun macht over meerdere andere, kleinere steden in het graafschap. Filips van Artevelde geloofde steeds meer dat de Heilige Voorziening hem uitgekozen had als leider van Vlaanderen. Hij was gelukkig en zelfzeker. Hij verwachtte geen ernstige aanval van niemand vóór de lente van het volgend jaar.

Agneete Vresele

De veldtocht van de hoofdmannen van Gent geleid door Filips van Artevelde had plaats in mei dan 1382. In juni verwittigden boeren van de Clinge mij, Willem Terhagen, dat Arent de Handscoemakere zijn grote boerderij had verlaten. De knechten en de landarbeiders bleven wel verder zorg dragen voor het landgoed, maar zonder een meester zou de situatie op de lange duur onhoudbaar worden. Er werden geen inschrijvingen meer gedaan van de rekeningen, niemand betaalde nog de arbeiders, en het huis stond open voor plunderingen.

Ik had die ontwikkeling al gevreesd. Ik verwachtte Arent op eender welk ogenblik vóór me te zien opduiken om rekenschap van me te eisen. Ik zag er dus erg tegen op, ook, om naar de boerderij te rijden en om een beslissing te nemen die in sommige aspecten definitief moest zijn. Ik had gehoopt dat de zaken open en onbeslist hadden kunnen blijven, en om in dit soort limbo verder te kunnen leven. Wanneer echter twee knechten van de Clinge met mij op Nieuw Terhagen kwamen praten, zuchtte ik, want ik kon niet langer doen alsof er zich helemaal niets had voorgedaan.

Ik reed naar de boerderij en nam nota van de toestand van verwaarlozing. Verval zet zich snel in wanneer een huis niet dagelijks verzorgd wordt door de goede diensten van een vrouw! Naar alle waarschijnlijkheid had Arent de dingen op de loop laten gaan gedurende al een hele tijd. Dan, op een dag aan het einde van april, was hij gewoon te paard weggereden. Hij trok een pakpaard achter zich mee. Zijn mensen konden me niet veel vertellen. Arent was een meester geweest die niet veel toevertrouwde. Zijn twee paarden waren zwaar belanden geweest. Arent had klederen meegenomen, voedingswaren, wapens, maliën, een schild, en al het geld dat hij gespaard had.

Ik was blij niet hem geconfronteerd te worden in de Clinge. In het woonhuis had Arent de kasten, koffers en andere meubelen in wanorde achtergelaten. Voorwerpen die hij niet meegenomen had lagen gewoon verspreid op de vloer. Het huis was wel niet vuil, op het stof na dat zich al overal verzameld had. Arent had aan niemand gezegd wat zijn bedoelingen waren. Hij was slechts vertrokken. Niemand wist of en wanneer hij zou terugkomen. Ik nam aan dat hij helemaal niet zou weerkeren. Ik vermoedde dat hij huurling geworden was, zoals zijn vader ooit geweest was.

Ik zocht een nieuwe rentmeester voor de boerderij en die man nam intrek in het woonhuis. Ik liet hem toe alles te gebruiken, de zaal, de keukens, de meubels, maar niet de kamers van Arent op de hoogste verdieping.

Ik vroeg me dan af wanneer Arent vóór me zou verschijnen en me zou verwijten zijn vrouw te hebben verleid. Die dag van vergelding moest gewelddadig eindigen. Ik scherpte mijn zwaard, en zocht meer lessen in het zwaardvechten van een wapenmeester te Gent. Ik oefende op mijn eentje in het schieten met de kruisboog, en worstelde met de kampioen van Axel. Zoals nu gewoonlijk bleef ik gedurende lange periodes weg van Nieuw Terhagen. Ik verwittigde Greet van Noortkerke in Antwerpen.

Greet en ik hadden dan al twee mooie kinderen, een meisje en een jongen, en een derde was onderweg. We waren zeer gelukkig samen in Antwerpen. Greet maakte mooie winsten. Ze had het hart van een gewiekste handelaarster! Haar opslagplaatsen stonden vol goederen. Ze was aan het denken om een nieuwe opslagplaats te bouwen in een ander deel van de stad, en ze had meer klerken nodig. Ze was begonnen volledige ladingen van goederen te verschepen naar Duitsland. Dat baarde me zorgen, want ze was bezig in dezelfde goederen te handelen en naar en van dezelfde steden als Boudin van Lake. We konden toch niet elkaar vanuit de verschillende takken van hetzelfde consortium concurrentie aandoen! Gillis Vresele de Jongere werkte nu ook heel wat met Antwerpen als basis.

Greet had haar zaken veel sneller uitgebouwd dan ik me had durven verbeelden! Misschien hielp haar charme, haar verleidingskunst. Ik kwam dikwijls aan in ons huis te Antwerpen, om haar te zien staan of zitten in een kring van mannen die zeer galant met haar praatten, met haar flirtten, natuurlijk, en dan toch elkaar in de handen sloegen ten teken van overeenkomst tot contracten. Ik moest de pijnen van de jaloersheid onderdrukken, tot Greet zich in mijn armen wierp en me bedolf onder de kussen. Ik zou ook binnenkort met haar moeten praten over onze doeleinden in het zaken doen, haar zeggen zich meer te concentreren op de uitbreiding van onze landerijen in en rond Antwerpen. Ze kon huizen kopen en bouwen, terreinen ook, en misschien helpen om nieuwe kaaien aan te leggen met onze fondsen, om de haven nog meer uit te baten.

De ganse maand augustus was ik bijna steeds weg geweest van Nieuw Terhagen. Ik keerde slechts naar mijn kasteel terug in het begin van september. Ik reed onaangekondigd door mijn hof.

Agneete verwelkomde me boven op de trappen. Ze begroette me nogal koel, maar niet verschillend van de vorige malen. Ik nam de zadelpakken van mijn paard, zwaaide ze over mijn schouders, en liep de trappen op om haar te omhelzen. Daarna bracht ik mijn zakken naar mijn kamers, verfriste me, veranderde van kleren, en ging de zaal in. Agneete zou daar op me zitten wachten.

Ze zat inderdaad in een brede zetel naast de haard; In normale tijden zou ze me gevraagd hebben wat ik zo lang in de Vier Ambachten kon hebben gedaan. Ik zou haar dan sommige van zijn zorgen en problemen met de boerderijen uitgelegd hebben. Ditmaal begon ze te spreken vóór ik een kans kreeg om een verhaal te beginnen.

‘Een man is naar Nieuw Terhagen gekomen terwijl je weg was,’ zei ze ogenblikkelijk. ‘Hij wou je niet zien. Hij wist dat je niet te Nieuw Terhagen was. Hij kwam om met mij te spreken.’

Ik was verbaasd. Ik vermoedde wel dat die man Arent de Handscoemakere geweest was, die zijn venijn was komen uitspuwen.

‘De man vertelde me dat hij een boerderij van jou, van de Terhagens, beheerde nabij Hulst. Ik herinnerde me hem dan. Hij was de zoon van één van de wachters die op Nieuw Terhagen woonden. Hij was een vriend van jou sinds veel jaren. Zijn naam was Arent de Handscoemakere. Hij vertelde me dat hij de boerderij verlaten had en niet meer zou terugkeren. Hij sprak bitter. Hij zei dat hij nu geen thuis meer had. Hij bracht geld. Het geld kwam van de winst van de boerderij. Hij wou niet gekend staan als een dief. Het geld was hij je nog verplicht. De munten liggen in je koffer. Het geld is van jou. Ik raakte het niet aan.’ ‘Ja,’ antwoordde ik verstrooid. ‘Hij is weg gereden van zijn boerderij. Ik moest een nieuwe meester vinden.’

Agneete zonk dieper in haar zetel. Ik vreesde dat ze er nooit meer zou kunnen uit kruipen. Haar lichaamscurven bleven onzichtbaar achter de ontelbare plooiën en het laken van haar kleed, hoewel de zomer heet was. Ze had het altijd koud. Haar wit, met kant afgezet hemd kwam hoog op, tot onder haar kin. Ik had nooit Agneete in een kleed gezien met naakte schouders, nooit haar blanke borsten zien opgeduwd tot over een keurslijfje. Agneete was werkelijk een gelovige Christen. Haar gebrek aan kinderen had ze vervangen door godsvruchtige gedachten. Ze had troost gezocht in de Kerk. Ze bad veel. Ik was blij dat ze enige vorm van troost gevonden had. Hoe kon ik haar vergelijken met de prikkelbare, zeer levendige, slimme, helder ogende en een ietsje erotische praat gevende Greet van Noortkerke, die er niet voor terugdeinsde gans naakt rond mij te paraderen en haar zware borsten en aantrekkelijke benen naar me toe te steken? Die twee vrouwen konden niet meer verschillend zijn in hoe zich met een man te gedragen!

Agneete kruiste haar handen in haar schoot alsof ze ging bidden.

‘Die man Arent, zei ook dat hij van zijn boerderij weg gereden was omdat zijn vrouw van hem was weggelopen. Hij zei me dat zijn vrouw Greet van Noortkerke heette. Ik herinnerde me die Greet nog goed. Zij ook woonde te Nieuw Terhagen toen ze nog een meisje was, is het niet? Zij ook was de dochter van één van je wachters. Ik herinner me haar als een stoer, brutaal, schaamteloos wicht. Ik hoorde mijn vader zeggen dat zij nu de vrouw was die onze handelspost in Antwerpen leidde. Dat is een handelspost waar jij het opzicht over hebt. Is zij niet in Antwerpen?’

‘Ja, dat is ze,’ antwoordde ik, verstijvend. Ik wachtte dat de rest ook wel zou volgen.

‘Arent zei me dat hij niet wist waar zijn echtgenote was. Ze was van hem weggelopen zonder iets te zeggen. Heb geen vrees, ik vond niet dat het mijn plicht was hem te vertellen waar die Greet nu woonde. Toch zei Arent me dat hij meende dat zijn vrouw weggelopen was met de Heer Willem Terhagen. Hij zei me dat jullie minnaars moesten zijn. Is dat waar, Willem? Liep je inderdaad weg naar Antwerpen met de echtgenote van iemand anders? Leef je in overspel, buiten het huwelijk, met andermans vrouw wanneer je weken na elkaar niet op het kasteel bent? Woon je dan in Antwerpen met de echtgenote van een andere man, die man en die vrouw vroegere jeugdvrienden?’

Mijn keel werd droog. De dag van de waarheid was aangebroken. Ik zou nu door het wrange fruit moeten bijten. Dit was niet het ogenblik meer om nog te liegen, of om me nog te verbergen. Ik moest enige uitleg geven.

‘Greet van Noortkerke en ik, wij hielden van elkaar van nog in de tijd toen we jong waren. We beseften onze gevoelens niet. We verloren elkaar uit het oog. We dachten dat de andere onbereikbaar was. Zij trouwde met Arent de Handscoemakere omdat ze vreesde dat ze anders de Vier Ambachten zou moeten verlaten en naar de Champagne moest verhuizen met haar ouders. Haar broeder trouwde met mijn zuster. Ik bevond me in die dagen niet in de Vier Ambachten. Ik trouwde met jou, Agneete, en dacht eerlijk dat ik met jou een goed leven kon opbouwen. Maar ik ontmoette Greet opnieuw, per toeval, niet omdat we dat zo wilden, en onze vroegere, verdoken hartstocht laaide weer op. Ja, Greet woont in Antwerpen. Ze beheert onze handelsnederzetting daar. Ja, we zijn minnaars. Ik ben met jou getrouwd, Agneete, en ik zal je anders nooit in respect doen ontbreken. Ik houd van Greet. Ik kan haar niet verlaten, want ze is mijn lief. We moeten geen dramatische veranderingen aanbrengen aan de wijze waarop we leven. Greet is een geheim voor de wereld. Ik heb geprobeerd om de zaken zo aangenaam mogelijk te houden voor iedereen. Greet heeft niet de bedoeling om in het felle daglicht te treden en in de gemeenschap aan mijn arm te wandelen. Ze is tevreden met de schaduwen. Ze is gelukkig met haar huidig leven.’

‘Je leeft in overspel, maar je wilt de zaken discreet en aangenaam houden?’ grijnsde Agneete gemelijk. ‘Begrijp je dat niet dat God en de heiligen weten wat je doet? Overspel is een doodzonde! Men je werkelijk dat God je zal vergeven? Hoe denk je dat mijn broeder en mijn vader zullen reageren, wanneer ze de waarheid zullen horen?’

Ik antwoordde niet.

Agneete vroeg dan haar meest pijnlijke vraag. Ze fluisterde de woorden bijna, en kroop zo mogelijk nog dieper in haar zetel, haar handen verwringend, ‘heb je kinderen met haar?’

‘We hebben er twee. Een jongen en een meisje.’

Agneete begon te wenen. Ik had haar dit willen sparen. Ze snikte.

‘Dat is het dan, niet? Ik kan geen kinderen krijgen. Ik begrijp het. Ik zou je geen schuld mogen geven. Een man moet kinderen hebben. Het geslacht moet voortgezet worden. Ik was nutteloos in dit leven. Ik was nutteloos voor je.’

‘Agneete, houd op met jezelf de schuld te geven. Houd op met over je lot te klagen. Het leven kan zo zijn. Het was werkelijk niet mijn bedoeling om Greet terug te zien. Ik wou echt met je trouwen, en ik mocht je werkelijk wel. Ik dacht dat we een goed leven konden hebben. Ja, ik verwachtte kinderen. Ik was ontgoocheld toen die niet kwamen. Dat kan onze relatie veranderd hebben. Dragen wij de schuld daaraan? Dat denk ik niet. Het leven heeft ons dat aangedaan. We zijn slechts zoals bladeren die in de wind heen en weer gedreven worden. We zijn niet echt meester van waar we naartoe gaan. Jij veranderde ook. Je klaagde over ons ongeluk. Je werd bitter en sarcastisch. Ik begreep dat wel, want ons leven was niet zeer gelukkig. Onze liefde verdween. Ik neem aan dat alles dat maakte dat we uit elkaar groeiden. Toen ik Greet ontmoette verlangde ik hard naar liefde en tederheid. Zij ook was zo, zodat we naar elkaar getrokken werden. Het gebeurde slechts, het was niet iets wat we zochten. Ik koester nog steeds warme gevoelens voor je. Mijn vader was getrouwd met Wivine Denout, en hij leeft nog altijd samen met haar, maar hij had zijn kinderen bij Quintine. Je kent dat verhaal. Wivine en Quintine woonden samen met mijn vader. Misschien werd dat soort vloek op de mannen van Terhagen geworpen.’

‘Oh, is het dat wat je wou? Je vader na te apen? De Terhagens zijn wel vreemde mannen!’

‘Nee, zo veel vraag ik niet,’ antwoordde ik snel. ‘Ik zal nooit jij en Greet samen brengen. Greet zal te Antwerpen blijven. Ze is daar een nieuw leven begonnen. Ze houdt van haar onafhankelijkheid. Ze is dat soort vrouw. Ze schijnt gelukkig te zijn met wat ze heeft. Jij kunt de Vrouwe van Terhagen blijven wezen!’

‘Ja, voor het ogenblik zal ik de Vrouwe van Terhagen blijven. Ik moet nog nadenken over wat ik wil doen. Om te beginnen wil ik aparte kamers. We zullen geen slaapkamer meer delen. We zullen de schone schijn bewaren, maar van nu af aan zullen we zoals vreemden leven. Ik wil niet dat een overspelige me aanraakt! Ik zal wel beleefd met je blijven, Willem Terhagen, niets meer. Terhagen is van jou. Met de tijd zal ik misschien terugkeren naar Gent. Ik houd wel van dit kasteel en van de omgeving. De menigte, de drukte van Gent kan me echter ook goed doen. Je zou me helpen door voorlopig niet te dikwijls naar Terhagen weer te keren. Als je je hier thuis voelt, en met je hoer hier zou willen wonen, dan zal ik wel sneller verhuizen. Ik zal niet met een andere vrouw in dit huis samenwonen!’

‘Dat verwacht ik ook niet van je, Agneete. Greet zal te Antwerpen blijven. Ik zal af en toe moeten terugkeren naar Nieuw Terhagen. Mijn documenten en rekeningen liggen hier. Nieuw Terhagen is inderdaad mijn thuis!’

‘Mijn thuis is nu veel meer in Gent. Daar behoor ik toe. Misschien kan ik ondanks jou mijn leven nog aangenaam doorbrengen. Ik houd er van langs de kaaien van Gent te wandelen. God verdoeme je, Willem Terhagen! Je bent een man die slechts aan zich alleen denkt, die al de opportuniteiten van het leven grijpt zoals giften. Dat is, neem ik aan, hoe alle mannen zijn, maar dat is niet de wijze van Christus. Je hebt geen gewetensbezwaren! Je zult gestraft worden.’

‘Ik heb veel gewetensbezwaren gehad, Agneete, maar ons huwelijk lukte gewoon niet. Jij ook bent niet meer de zachte, liefdevolle vrouw die je ooit was. Het leven heeft ons veranderd. Ik wou slechts het juiste doen, het beste mogelijk in de omstandigheden. Ik kan niet verder liegen. Ik zal ook niet Greet verlaten voor een leven van verdriet!’

‘Wel, dan schijnt me alles gezegd te zijn. Ik zal mijn vader natuurlijk inlichten. Je moet er rekening mee houden dat je uit de Pharaïldis families kunt geworpen worden.’

‘Dat moet dan maar zo zijn,’ merkte ik op. ‘Gelieve me nu te verontschuldigen. Ik heb werk te doen!’

Ik liet Agneete verzonken in haar zetel zitten alsof ze nooit meer, haar gans leven niet meer uit die zetel zou oprijzen. De avond viel. De duisternis omwikkelde haar. Ik zag haar nu als een dagjeslelie, een bloem die slechts één dag in bloei stond. Die dag had haar volstaan om

me te vangen, en die dag was een slechte dag geweest voor mij. Ik voelde veel medelijden voor haar, want ze zou bijna geen zinvol leven meer over hebben. Voor haar wachtte er geen liefde, waarschijnlijk niet meer voor de rest van haar dagen. Ze zou niet vechten voor een ander leven. Het beste waar ze kon op hopen was op troost. Wie weet, echter, wat het leven kon brengen? Ik wenste haar zeker beter dan wat ik haar nog kon aanbieden, wat bijna niets van belang was. Ik liep uit de zaal.

Een Pharaïldis vergadering

Ik verwachtte dat mijn verhouding met Greet van Noortkerke op de tafel zou gegooid worden van de volgende Pharaïldis vergadering. Die was voorzien aan het einde van september van 1382. Niemand bracht maar met één woord iets op van de zaak! We hadden meer dringende problemen te bespreken. Slechts Raes van Lake, de zoon van Boudin, nu een Fremineuren monnik, vroeg me te kunnen spreken na de vergadering. Evrard Vresele, onze andere Fremineur, zag Raes met me praten. Hij liet Raes niet meer uit het oog.

We hielden onze herfstvergadering niet in Gent, maar op Westdorp, waar onze gastheer Ser Martin Denout van Westdorp was. Het was de allereerste maal dat zulk een vergadering te Westdorp werd gehouden! Ik voelde enige afkeuring van mijn levenswijze in die keuze. Vorige vergaderingen werden steeds gehouden te Gent of op Nieuw Terhagen. Enige vergaderingen waren op Beostenblijje georganiseerd, maar dat was slechts wanneer we wilden dat graaf Lodewijk van Male ook aanwezig was. We hadden met de graaf sinds meerdere jaren al niet meer samen gezeten. We hadden niet meer met hem gesproken sinds het begin van de oorlog met Gent in 1379. We hadden gehoord dat hij nog slechts zeer zelden op het domein van Heyla de Smet verscheen. Zijn bastaard zonen, echter, waren bij hem en leken door hun vader gewaardeerd te worden als strijders en als raadgevers. Van hen en van Heyla de Smet hoorden we wat er gebeurde aan het hof van de graaf.

Enige van onze familieleden konden Westdorp niet bereiken.

Heinric Vresele was niet gekomen. Jan de Smet verklaarde dat hij veel te oud was, over de zeventig. Hij reisde niet meer buiten zijn stad. De anderen, ook vrouwen, waren aangekomen. We waren met zo velen, dat niet allen goede kamers konden krijgen op Westdorp. Heyla de Smet had de anderen onderdak bezorgd op Beostenblijje. Nieuw Terhagen was vermeden, wat begrijpelijk was. Ik was dankbaar.

De eerste onderwerpen die aangesneden werden in de zaal van Ser Martin gingen over de economische toestand van Vlaanderen en over de toestand van onze bedrijven.

Boudin Vresele begon, ‘mijn vrienden, leden van de Pharaïldis families, het is goed u allen hier samen te zien, in de zaal van Ser Martin. Ik dank hem en zijn echtgenote, Avezoete van Lake, om ons mooie kamers te hebben voorbereid. Dank gaat ook naar Heyla de Smet, om sommigen van ons op haar kasteel te hebben ondergebracht. We hebben nu eindelijk de kans om te onderzoeken of de wijnkelder van Ser Martin zo goed is als zijn faam.

Vóór we aan de wijn beginnen, moeten we echter heel ernstige zaken bespreken. Ik zal beginnen met de zaken die ik leid.

De Investeringsstak van het Pharaïldis Consortium doet het goed, zeer goed zelfs, dank u. Ondanks de oorlog in Vlaanderen konden we handel drijven, en goed handel drijven. We werkten nu over Damme en Sluis wanneer het Lieve Kanaal open bleef en de oorlog ons dat toeliet, eerder dan met het noorden van Frankrijk. De handel in granen met Picardië bleef meestal gesloten voor ons. We konden toch een deel van die handel verplaatsen van Picardië naar Henegouwen, van daar naar Brabant en dan toch weer naar Gent. Dat betekende

bijkomende kosten, maar hogere graanprijzen compenseerden voor dat, en weinige handelaars imiteerden ons.

In feite, tot zover, hebben we meer gewonnen in de oorlog dan verloren. We kregen goede prijzen, ondanks de transportproblemen over de Leie en over de Schelde ten noorden van Gent. We waren in staat om in alles handel te drijven, eigenlijk, waar we ook vroeger handel mee dreven. We hebben onze investeringen stabiel gehouden. Vanuit Gent zijn we echter ook niet gegroeid in de handel. We plaatsten een handelspost op in Antwerpen. Boudin van Lake leidt die tak. Hij kan u daarover straks meer details geven. Het moet thans volstaan te melden dat onze handel vanuit Antwerpen in volle uitbreiding is.

Onze verhoging van rijkdom komt uit Antwerpen! Meer dan voor onze zaken van Gent stellen we nu contracten op voor nieuwe initiatieven vanuit Antwerpen, en dat met meer naties dan we dat vroeger deden vanuit Damme en Sluis. Sommige van onze partners in Gent verwijten ons die keuze. Voor sommigen lijken we wel verraders voor Gent! Niettemin maken wij goede winsten, en zij niet! Ook, wanneer onze zeevoggen aan land kwamen, dan vroegen sommige kapiteins waarom ze nu gewoon hun goederen niet te Sluis konden afladen. Waarom moesten ze door zeilen naar het verder afgelegene Antwerpen? Wanneer ze echter in Antwerpen aankwamen, dan waren ze opgetogen met de voorzieningen die hun daar aangeboden werden. Ze hielden van de goede zorg waarmee men daar in de nieuwe haven zaken kan doen. Ze waarden de opportuniteiten die hen door die haven geboden worden om sneller Brabant, Henegouwen, Holland en de westelijke streken van Duitsland te bereiken. Ze konden interessante contracten afsluiten voor vervoer. Ze vertrokken gewoonlijk meer tevreden dan toen ze aankwamen!

Ten gevolge de oorlog moesten we ons natuurlijk aanpassen. We hebben enkele moeilijke maanden achter de rug. We konden echter onze positie houden, en ons fortuin is niet verminderd!

Boudin Vresele stopte een tijdje met spreken. Hij gaf een teken aan Martin Denout. Ser Martin zou voor de Domeinen tak verslag geven.

‘Beste vrienden,’ begon hij met zijn diepe, sterke stem en met zijn buitengewoon charme, ‘voor wat betreft de Domeinen hebben mijn zoon Jan en Willem Terhagen nu meer dan ooit de handen vol gehad met het beheer van onze boerderijen en terreinen. Zij deden dat meer dan ik, want ik heb me praktisch uit de zaken teruggetrokken. Ik houd nog wel een oogje in het zeil over hoe onze zaken vlotten. Onze twee jongemannen zijn beleefd genoeg om nog mijn advies te vragen. Mijn zoon Jan beheert vooral onze domeinen in de vier Ambachten en in het Land van Waas. Deze laatste jaren waren tijden van consolidering voor hem en voor Willem. We hebben daar niet aan veel uitbreiding van landerijen gedaan, maar we bouwden dijken, zetten enkel windmolens op, en we droogden meer polders uit dan ooit tevoren. U kunt dat consolidatiewerk noemen. Door dat te doen, echter, waren we in staat om meer voedsel naar Gent te brengen. We weerhielden de stad er van in hongersnood te vallen, tot nieuw graan vanuit Damme weer kon ingevoerd worden. We hebben eigenlijk van de oorlog geprofiteerd, hoewel we de oorlog niet nodig hadden om het goed te doen. We hebben andere mannen in andere plaatsen gezocht om onze handel mee te drijven met onze producten. We bleven de goederen op hetzelfde ritme verkopen, zelfs wanneer Gent haar goederen elders kocht dan van ons.

Wij ook hebben een handelsnederzetting in Antwerpen opgezet, geleid door Willem Terhagen. Het kantoor in Antwerpen wordt beheerd door een vrouw, door Greet van Noortkerke, de dochter van een voormalige wachter van Terhagen. Ze is een hele vrouw! Ze doet het goed voor ons. Ze heeft haar handel zo sterk uitgebreid, dat ons handelskantoor van de Domeinen tak thans ongeveer hetzelfde aan het doen is als de post van Boudin van Lake.

We zullen natuurlijk elkaar geen concurrentie aandoen. Willem is op de hoogte van de mogelijke verwarring. Hij heeft het probleem, als er al één is, reeds aangepakt. Recentelijk hebben we onze reserves in land uitgebreid in en rond Antwerpen. Met de winsten van de handel kopen we uitgestrekte terreinen op, en huizen en bouwterreinen binnen de muren van Antwerpen of in de omgeving van de stad. We verwachten dat de stad weer snel uit haar muren zal groeien. Onze landerijen zullen dan veel geld meer in waarde opbrengen. We zetten bijna al onze winst om in landerijen en in huizen, conform aan de doeleinden van de Domeinen tak en het Pharaïldis Consortium. We verlenen ook extra fondsen aan Lieve de Hert.

Inderdaad, we bouwen een kleine vloot van nieuwe zeekoggen met Lieve, een vloot die als basis Antwerpen zal hebben. We helpen zo ook Clais en Arnout de Hert in hun groei, gebaseerd op hun ervaring. Lieve heeft de scheepshandel in zijn hart en nieren! Hij is nog jong, maar hij heeft al een uitstekend gevoel ontwikkeld voor welke steden onze beste partners kunnen worden voor het vervoer vanuit Antwerpen. Lieve spreekt al beter Duits dan Frans! Hij is meer dikwijls te Lübeck, in Hamburg en Copenhagen dan te Antwerpen! Straks komt hij nog thuis met een mooie Fräulein! Boudin van Lake en Willem Terhagen beladen zijn schepen tot op het dek! Lieve schijnt ook overweg te kunnen met de vrouw Greet van Noortkerke.

We bidden aan Onze Heer opdat ons werk zou blijven groeien en ons verder winsten zou laten opbrengen. Antwerpen was ook voor ons een zeer goede keuze!’

Wouter de Smet de Jongere schraapte dan zijn keel en legde ons uit hoe zijn bankierszaken vorderden. De vader van Wouter, Jan de Smet, werd zeer oud, en dus beheerde Wouter de Jongere nu de bank. Het was ook hij, eigenlijk, die de bank gesticht had! Hij had niet de talenten geërfd om een goede goudsmid te worden zoals zijn vader en grootvader. Hij bracht goud binnen op een andere wijze! Ook de zoon van Wouter, Jan de Jongere, werkte nu in de geldwisselaars zaken. De bank zou verder door de Smet familie gehouden worden. De opvolging was verzekerd. Onze bank had ons goed gediend, zowel voor de Investingstak als voor de Domeinen. De Smets droegen ook veel geld bij tot het Pharaïldis Consortium. Ze bleven dat doen.

De oorlog had de Gentse bank geïsoleerd. Wouter de Jongere kondigde ons daarom aan dat ondanks de verbroken verbindingen met Brugge, hij er in geslaagd was rechtstreeks een bankkantoor op te zetten in die stad. Jan de Jongere zorgde al voor onze investeringen te Damme en Sluis. Het huis van Brugge was relatief klein gebleven, en zeer beperkt. Het was redelijk nieuw, moest nog discreet blijven. Het had geleden onder de oorlog. Thans was het langzaam de zaken aan het uitbreiden. De bedoeling van Wouter was om zeer langzaam te groeien door vertrouwen te creëren. Hij wou geen risico's in de investeringen die hij steunde. Het vertrouwen opbouwen om zich uiteindelijk een ingang te boren in de meest discrete maar ook rijkste families van Brugge, nam nu eenmaal tijd.

Wouter had ook zijn ogen gericht naar Antwerpen! Jan de Jongere had gehoord van de mogelijkheden om vanuit Antwerpen handel te drijven en investeringen te financieren. Boudin van Lake en ik hadden hem daar op gewezen. Hij wou dus ook daar klein en bescheiden beginnen, en het vertrouwen opbouwen zoals hij dat te Brugge deed. Hij meende dat de groeiende handel in Antwerpen thans al voldoende belangrijk was om met voordeel te kunnen uitgbaat worden.

Wouter vreesde nog steeds de inname van Gent en de daaropvolgende plundering van het huis door de Gentse troepen. We zuchtten allen wanneer we aan die mogelijkheid dachten. We hielden er allen rekening mee.

Wouter de Smet keek met diepe genegenheid niet alleen naar zijn echtgenote en zoon, maar ook naar zijn dochter Alise.

Alise was heel discreet aan de andere zijde van de tafel gaan zitten, waar ze nu zat naast haar vriend Lieve de Hert en met hem grappen maakte. Ze glimlachte naar hem met schitterende ogen. Neen, Lieve zou niet met een Duitse Freule naar Gent komen!

De Pharaïldis huwelijkssamenzweringen waren weer dapper aan het werk. Ik nam aan dat we binnenkort het huwelijk van Alise en Lieve de Hert zouden vieren. Dat kon een goed paar worden. Ik keek naar nog andere mogelijke huwelijken onder onze jonge mensen.

Gillis Vresele de Jongere, de zoon van Boudin, bleef constant Selie Denout de Jongere bestuderen. Jan de Smet de Jongere had slechts ogen voor de nog zeer jonge maar bijzonder aantrekkelijke Zoetin van Lake. Ik ontdekte dus al drie mogelijke huwelijken in de maak, die namiddag!

Slechts Jan Denout bleef iets van een mysterie voor mij. Hij was een aangename, levendige man. We kwamen goed overeen. Hij bleef echter gesloten wanneer onze gesprekken afdwaalden naar het onderwerp van vrouwen en huwelijken. Jan Denout de Jongere wist natuurlijk dat ik met Greet in Antwerpen samenwoonde.

‘Vrienden,’ vervolgde Boudin Vresele, ‘we moeten nog spreken over een ander onderwerp. Dat probleem is nogal pijnlijk, vrees ik!’

Meer nog dan Jan de Smet, die nochtans zes jaar ouder was dan Boudin, was hij onze belangrijkste patriarch, zoals zijn vader en grootvader vóór hem geweest waren. Hij stond nu tussen familieleden en vrienden. Hij had zijn met hermelijn afgezette mantel aan een haak gehangen. Hij had ook zijn scharlaken rode, wollen tuniek uitgetrokken. Hij was zeer eenvoudig gekleed daaronder, zoals eender welke gewone man van Gent zou zijn. Met zijn overvloedig, golvend grijs haar en zijn zeer sterk gehouwen hoofd, was hij niettemin een indrukwekkende verschijning.

‘Zoals u allen weet weigerden we verwickeld te geraken in de regering van onze stad Gent. We weigerden de laatste jaren ook deel te nemen in de campagnes van de milities. Dat gebeurde volgens onze gedragscode. We hebben volgens die code gewerkt, zoals onze vaders wijs en verstandig vonden. We hebben geen functies van schepen of van deken gevraagd, hoewel sommigen van ons aangesproken werden voor die functies. Het ziet er naar uit dat onze bekendheid ons uiteindelijk toch achterhaald heeft. We zijn zeer discreet gebleven, maar onze macht in de handelshuizen van Gent is zeer zichtbaar geworden.

Ongeveer twee weken geleden werden sommigen onder ons geroepen naar een privé vergadering met de regent van Vlaanderen, met Filips van Artevelde, en met Pieter van den Bossche en onze eigen Heinric Vresele.’

Boudin pauzeerde, maar we hingen aan zijn lippen. We wisten weinig af van Filips van Artevelde. We waren benieuwd om iets over de man te horen.

‘De vergadering had plaats in het Schepenhuis. Voor de Pharaïldis was ik aanwezig, met Jan de Smet, Boudin van Lake, Martin Denout en Clais de Hert. We hadden een beleefd gesprek met de mannen die vandaag Vlaanderen in hun macht houden. Vóór we aankwamen wisten we niet waarom Filips van Artevelde ons had uitgenodigd. De vergadering bleef zeer kort en sober. We hielden geen banket, kregen nauwelijks een beker wijn te drinken. Het werd ons snel duidelijk wat ze wilden.

Van Artevelde bedankte ons voor de hulp en de inspanningen die we aan Gent geleverd hadden tijdens het beleg door de graaf. Hij zei dat hij opgetogen bleef over onze diensten. Hij sprak zoals een koning zou gedaan hebben. Hij was er zich zeker van bewust dat zonder ons Gent veel vroeger zou verhongerd zijn. We ontspanden ons een beetje, maar dan vervolgde Filips direct met een diatribe tegen de rijke poorters van Gent. Hij verweet hen, en ons, zich niet voldoende geëngageerd te hebben als leiders en strijders en als aanhangers in zijn oorlog.

We keken verbaasd op naar mijn broeder Heinric, maar het gezicht van Heinric bleef als van steen. Filips van Artevelde en Pieter van den Bossche stelden om beurten dat ze meer van ons verlangden dan we hen tot dusver gegeven hadden. Ze wilden dat we dienst namen in het leger van Gent!

We zouden met hen voor de faam van de stad moeten strijden, maar ik veronderstel dat nog veel meer voor de grotere glorie van Filips van Artevelde! De meest invloedrijke poorters van Gent wilden zich niet binden tot de oorlogsinspanning, beweerden ze. Gent zou dat niet langer meer dulden. Ze vroegen, neen, ze eisten fondsen, geld, en de persoonlijke verbintenis van de mannen van de families met hun zaak. Let op, ze vroegen die nauwe verbintenis dus niet, ze eisten ze op!

Naarmate de vergadering en de avond vorderde, veranderden van Artevelde, van den Bossche en zelfs Heinric, hun eisen in openlijke bedreigingen. Als wij, de Pharaidis families, hun eisen niet wilden inwilligen, dan mochten we allerhande problemen verwachten in onze activiteiten en voor onze bezittingen. We konden met verbanning geconfronteerd worden, of nog slechter, met fysieke schade aan onze persoon. Aan het einde van het gesprek werden wij heel stil. We schudden de handen met hen ten teken van afscheid, stonden abrupt op uit onze stoelen, en vertrokken. We gingen samen naar het huis van de Herts om te praten over de heel vreemde conferentie in het Schepenhuis. We hadden enkele bekertjes wijn nodig om van de bedreigingen te bekomen!

‘De volgende morgen,’ zei Boudin nog, ‘hieldden we een andere vergadering in ons huis van de Kalanderberg met mijn broeder Heinric. We meenden dat we enige uitleg verdienden voor het agressief gedrag van Artevelde, van den Bossche, en zelfs van hemzelf. Heinric was duidelijk in de verlegenheid met ons.

Hij legde ons in lange, opgewonden zinnen uit hoe Filips van Artevelde en Pieter van den Bossche aldus in privé gesprekken met al de rijkere families van Gent een dergelijk onderhoud hadden. Ze gaven alle andere families dezelfde boodschap als aan ons. Ze leken nogal wanhopig om alle handen en alle geesten tot hun oorlog op te roepen. Ze wilden dat we ons persoonlijk zouden inzetten in hun oorlogsinspanningen. Ze wilden geld, veel geld! De schatkist van Gent was leeg. Artevelde had gehoopt geld van Engeland te krijgen, maar daar was niets van in huis gekomen. Ze hadden onze fondsen nodig om de belegering van Oudenaarde verder te kunnen zetten.

We vroegen aan Heinric wat er zou gebeuren als we hun wens niet inwilligden. Dan zullen jullie beschouwd worden als vijanden, als lafaards en verraders, zei Heinric eerder koel. Jullie kunnen voor het leven verbannen worden. Van Artevelde zal op jullie bezittingen beslag leggen. Jullie zullen vernederd worden en verraders genoemd worden. Nog veel ergere dingen kunnen met jullie families geschieden. Het bloed vloeit in het Castelet! Jullie zullen behandeld worden als verraders voor de zaak van Gent. Jullie kunnen verdwijnen zonder een spoor achter te laten. Jullie kunnen opgehangen worden of onthoofd ergens buiten Gent. Jullie lichamen kunnen in een put gegooid worden. Niemand zal jullie ooit nog weerzien. Daarna zullen van Artevelde en van den Bossche met jullie zonen en neven praten.

We konden onze oren niet geloven, maar Heinric was zeer duidelijk en expliciet over de gevolgen.’

Boudin las het afgrijzen van onze gezichten af.

‘Hier is dus wat we besloten hebben,’ zei Boudin. ‘Heinric weet wat we afgesproken hebben, en hij zal ons volgen en steunen. Hij leek tevreden en beloofde van Artevelde en van den Bossche te doen aanvaarden wat we voorstelden.

Allereerst zullen we één derde van ons baar geld overmaken aan het oorlogsfonds van de opperhoofdman. Onze landerijen en onze kastelen zullen niet geraakt worden. Ik weet het, ik

weet het! Dat is een substantieel deel van ons hard verdiend fortuin. Maar ofwel overhandigen we dat geld, of we zullen gruwelijke doden in onze families moeten vrezen. Heinric weet zeer goed hoe groot ons fortuin is. Hij wou zich niet met minder tevreden stellen.

Ten tweede heeft van Artevelde gevraagd dat we ons meer zouden inzetten voor zijn leger. Hij heeft leiders nodig, legde hij uit. Hij wil verstandige mannen om zijn troepen te bevelen. Hij was ontzet over hoe weinig mannen uit de betere families van Gent in persoon deelnamen aan de veldtocht naar Brugge. Hij wenst de meer verstandige mannen ook in zijn leger. We bespraken die vraag met de families. De oudste mannen van onze geslachten besloten het volgende.

De oude patriarchen, onder wie ook ik, zijn te oud om deel te nemen aan de gevechten. We zijn niet meer bekwaam om de wapens te hanteren. Van Artevelde heeft ons ook al geweigerd. Oorlogen en veldslagen zijn voor de jongere mannen, zei hij. Maar wij willen juist onze jongere generatie niet opofferen in een domme veldslag.

Wij, de Pharaïldis mannen, hebben het wijs geoordeeld de jongere mannen niet te laten mee marcheren met het leger van Gent! We moeten onze bedrijven in werk houden en onder goede controle. We hadden enig geluk in dat onze jongere mannen al weten hoe onze wijze van zaken doen gebeurt, en met wie we werken. We hebben daarom beslist dat één man uit elke familie het leger van Gent zou begeleiden op campagnes. Zo behoeden we de rest van onze families van nog meer kwaad en van de mogelijke ondergang.

Vanaf vandaag zullen de mannen en vrouwen die overblijven Gent moeten verlaten en naar onze herenhuizen gaan wonen, of zich vestigen te Antwerpen. De mannen van wie ik de namen zal vermelden, moeten met de milities meegaan of meerijden wanneer ze opgeroepen worden. Onze beslissing is finaal. De mannen die ik zal noemen weten wat ze moeten doen. We hebben met hen al gepraat, en ze zijn akkoord. Geen andere man van onze families mag de milities vergezellen, op straffe van uitsluiting uit de families. De beslissing van de Pharaïldis raad is dwingend!’

We bleven daarna allen in de zaal zitten in geschokte stilte. Vrouwen en meisjes begonnen te wenen.

‘De mannen van de Pharaïldis die aan de oorlog van Gent zullen deelnemen zijn Wouter de Smet de Jongere, Boudin van Lake, Ser Martin Denout, Clais de Hert en Heinric Vresele. Dat is één naam per familie. Voor de Vresele familie hebben we de naam van Heinric aanvaard. Hij is al zwaar verwickeld in de oorlog.

Waarom geen andere namen? Ik, Boudin, moet onze Investingstak verder blijven leiden en alles leren aan Gillis de Jongere. Er is niemand anders om de handel verder te zetten, en ik ben al oud. In onze bankiersfamilie moet Jan de Smet de Jongere het werk van zijn vader verder zetten. Zijn grootvader, Jan de Smet, is te oud. Ook in de van Lake families hadden we weinig keuze. Raes van Lake is een monnik en zal het leger volgen als geestelijke, maar hij kan geen militieman zijn. In de van Lake familie zal, als er iets gebeurt met Boudin, de naam door de vrouwen verder gezet worden. In de Denout familie kan slechts Jan Denout de Jongere de Domeinen tak verder leiden. Onze scheepshandel moet verder gezet worden door Arnout de Jongere in Gent en door Lieve de Hert in Antwerpen. Die diensten zijn cruciaal voor onze bedrijven. Voor wat betreft Willem Terhagen, wel, hij is nodig voor de voortzetting van de Terhagen familie, en hij is ook erg nodig op ons Antwerps handelskantoor in de Domeinen tak. Tevens, als er iets gebeurt met Boudin van Lake, moet hij ook de Investerings tak van Antwerpen op zich nemen. Dat zal hij trouwens al moeten doen in de afwezigheid van Boudin van Lake tijdens de oorlog. Willem zal dan al onze activiteiten vanuit Antwerpen moeten beheren. We vragen hem zich zeer snel op de hoogte te stellen van de projecten met Boudin van Lake. We moeten onze nederzettingen in Antwerpen goed in orde houden omdat wij, de Pharaïldis families, kunnen gedwongen worden Gent definitief te

verlaten! Onze handelskantoren in Antwerpen zullen dan onze enige en nieuwe basissen voor onze handel moeten worden.’

Boudin stopte met spreken. We zagen de emoties opwellen in zijn geest.

‘Mijn vrienden, dit zijn de droevigste dagen ooit voor onze families. We bidden God en hopen natuurlijk dat geen enkel lid van onze families gedwongen zal worden deel te nemen aan veldslagen. We hopen dat iedereen veilig en wel van de oorlog terug zou terugkeren. We moeten hoop houden op het beste! We geloven dat ons besluit goed beredeneerd werd, en dat is wat we besloten hebben. We wilden dat de Pharaïldis families deze beproeving zo goed mogelijk zouden overleven. We zullen zonder twijfel verminderd uit de oorlog komen. We wilden niet in deze oorlog deelnemen, maar we worden er toe verplicht. We hopen slechts geld te verliezen.

Dit is onze beslissing, en zo zullen we doen. God zegene ons allen!’

De zaal brak dan uit in geschreeuw en geroep. Al de mannen wilden aan de oorlog deelnemen, samen, maar Boudin Vresele en Martin Denout schreeuwden harder dan wij allen. De beslissing van de patriarchen was sterk gefundeerd met argumenten. Ze wankelden niet in hun overtuiging. We zouden naar de oorlog gaan slechts met de namen vermeld door Boudin Vresele!

Dan, in de stijgende opwindning van de kreten en de protesten, hoorden we plots de zeer sterke, bevelende stem van de zeer oude Evrard Vresele. Hij ging in het midden van de zaal staan en begon het Onze Vader luid te bidden. We vielen in met hem, en het klein gebed kalmeerde onze gemoederen.

Die vergadering van de Pharaïldis families in het herenhuis van Westdorp van september van 1382 was de meest opmerkelijke in mijn leven.

Ik keek met nadruk in de ogen van Boudin Vresele. Onze blikken kruisten. Wetend wat ik zijn dochter aangedaan had, waarom had hij mij niet naar de oorlog gezonden? Was dat slechts omdat het voor onze zaken nodig was mij uit de herrie te houden? Wou Boudin dat ik een patriarch werd? Ik had een vreemd gevoel. Misschien had hij me vergeven en hield hij van mij zoals van een jongere broeder. Misschien kende hij zijn dochter beter dan ik gedacht had, en misschien had hij begrepen waarom ik naar Greet gegaan was. Misschien dacht hij me inderdaad de enige die bekwaam was om onze zaken te Antwerpen met Greet te doen groeien. Ik weet het allemaal niet meer. Ik besepte echter goed dat hij mijn leven gered had, want ik was geen geboren strijder. Daarom zal ik steeds bij hem in het krijt staan. Ik had niet de minste zin om naar een oorlog en naar veldslagen te gaan. Ik was me zeer erg bewust van het feit dat hij me uit de oorlog hield die ik verafschuwde.

Ser Martin riep zijn knechten en meiden binnen met wijn en voedsel. We hadden vooral de wijn nodig na het afgrijpselijk nieuws.

Ik ging de grote zaal uit en stapte even de inkomsthal van Westdorp in. Raes van Lake opende de deuren onmiddellijk achter mij en kwam naar me toe.

‘Ik wil een woord met u,’ begon hij.

Ik vond de jongere man heel arrogant om me op dat ogenblik te willen verwijten naar het hoofd te sturen.

‘Je leeft in overspel,’ kraste hij. ‘Denk je dat je er ongedeerd van af kunt komen met die grote zonde? Je hebt zonden begaan tegen God en tegen de Pharaïldis gedragscode! Je zou moeten beschaamd zijn!’

Op hetzelfde ogenblik opende de deur weer. De oude, grijze Evrard Vresele hinkte naar ons toe.

Hij siste, ‘Raes, je bent een brutale jonge man. Ik waarschuwde je vroeger al! *Vade!* Ga weg van hier! *Vade!* Slechts onze Heer Jezus Christus heeft het recht te oordelen. Een man heeft dat recht niet! Ik verbied je expliciet nu en nog ooit Willem Terhagen lastig te vallen. Ik ken Willem. Hij is een goede man. Hij zocht zijn verderf niet. Laat hem gerust. Maak dat ik je er niet opnieuw moet op betrappen! Geef je ziel over aan God en bid voor je bescheidenheid. Nu, *vade*, ga weg! Verdwij van onder mijn ogen!’

Ik had nog nooit Evrard Vresele zo vol van venijn gehoord. Nochtans had de jonge Raes wel gelijk. Ik was een zondaar! Raes van Lake droop af.

Evrard zei nog slechts enkele woorden tot mij, maar die woorden zal ik nooit vergeten.

‘Willem, ik ben niet van het veroordelende soort. Ik spreek geen oordeel over je uit. Ik ken Agneete. Mijn zonde was het om je niet voldoende te hebben gewaarschuwd en je er van teruggehouden te hebben met haar te trouwen. Ik ben een zwakke man geweest. Agneete was familie van mij. Die jonge monniken kennen geen medelijden. Ze begrijpen niet hoe de zielen van mannen en van vrouwen onder zware spanning kunnen komen. Ze zeggen aan de mensen hoe ze moeten leven volgens het geschreven Woord, maar die woorden zijn steriel als ze niet vergezeld worden van een warm hart! Wij, priesters, zijn niet hier om te veroordelen, maar om te vergeven! Ik probeer hem wel stilaan medelijden en meevoelen aan te leren, maar die jongeren schijnen daar deze dagen het hart niet meer voor te hebben. Hun neus steekt te veel in hun boeken!’

Zeg alstublieft aan Greet van Noortkerke dat ik haar mijn zegen geef. Ik ken haar goed. Ik wil haar geen kwaad aandoen. Zeg haar dat ik ook haar kinderen zegen. Voed hen op in het katholiek geloof, en voed hen goed op met veel liefde. Hebt heel veel kinderen samen. Ik bid aan God dat Hij ons allen moge vergeven!’

Daarna omhelsde Evrard Vresele mij, en we keerden beiden terug naar de grote zaal van Westdorp. Ik voelde me van mijn overspel vergeven.

Die vergadering van de Pharaïldis was inderdaad mijn droevigste ooit. We beseften dat Gent een stad van vrijheid geweest was. Gent had vurig voor haar vrijheid gevochten, maar in het bewind van Filips van Artevelde lag geen vrijheid meer! Het was een bewind van de dood. Zou God dat toelaten?

De Slag van Roosebeke. November en december 1382

De belegering van Oudenaarde duurde veel, lange maanden! Ze mondde niet uit in een overwinning of zelfs maar in een bescheiden succes voor de troepen van Gent. De belegeraars, de milities van Gent, hadden zelfs kanonnen mee gebracht om Oudenaarde te onderwerpen. De kanonnen waren nieuwe wapens. Ze schoten zware, ijzeren ballen tegen de verdedigingsmuren. Het garnizoen van de graaf, echter, herstelde tijdens de nacht wat tijdens de dag vernield werd. Ser Daniel van Halewijn, een familielid van Filips van Artevelde, leidde de strijders van de graaf met wijsheid en verstand. Halewijn was touw gebleven aan zijn eden, zoals een echte edelman. Hij was een oude, vergrijsde strijder, die zelfs nog in het Engels leger gediend had. Nu bevocht hij de troepen van Gent met stugge vastberadenheid.

Filips van Artevelde en Pieter van den Bossche waren zo kwaad met de hardnekkige weerstand van Oudenaarde, dat ze het platteland rond de stad in de vlammen staken. De dorpen rond Oudenaarde werden in brand gestoken.

Filips van Artevelde had op een bepaald ogenblik van de belegering al de macht van zijn kanonnen gericht tegen de verdedigingstorens van de Gentse Poort. De kanonnières slaagden er in de toren te vernielen. De toren viel in, maar de stenen rolden de stad binnen, in plaats van naar buiten te vallen. Het puin vulde de gracht niet op. De Gentenaars bleven daarna de muren naast die toren bestoken, maar de belegerden bouwden snel een tweede muur achter de eerste die in puin viel. Wanneer Gent triomfantelijk een massieve aanval richtte tegen de steenbrokken op die plaats, toonde het garnizoen haar verrassing van die tweede muur. De verdedigers van Oudenaarde wierpen andermaal de Gentenaars oneervol terug! Filips van Artevelde zou niet evenveel geluk krijgen te Oudenaarde als hij genoten had te Brugge. De stad bleef hem weerstand bieden, en de belegering kostte heel veel geld aan Gent. Filips van Artevelde liet dan een zeer groot kanon naar Oudenaarde slepen. Dat kanon was de fierheid van de smeden van Gent. Het kanon was zeer groot! Het kon wel vierendertig duizend pond gewogen hebben. Wanneer dit kanon schoot, werden de mannen van Oudenaarde ernstig uit hun gewone lethargie geschokt, alleen al door het donderend lawaai dat plots over de vlakke dreunde. De schade die de kanonballen, de zeer zware projectielen, aanrichtten aan de muren, kon echter eveneens telkens hersteld worden. Het kanon verbruikte zoveel zwart buskruit, dat de toevoer vanuit Gent van het poeder een groot probleem werd. Het kanon werd eerst de Overwinning genoemd door de Gentenaars, en daarna de Dulle Griet. Het tuig schoot meerdere malen, doch werd dan opzij gezet en niet meer gebruikt. Van Artevelde en Gent waren een illusie armer.

De milities van Gent wonnen wel een mooi succes toen zij een eerste klein contingent troepen uitgezonden door Lodewijk van Male om de stad ter hulp te snellen, in een hinderlaag konden lokken. Na die bescheiden overwinning stopte Filips van Artevelde een tijdje de belegering. Hij liet wel nog heel wat troepen in de omgeving om het garnizoen en de inwoners van Oudenaarde te beletten een uitval te wagen. Hij trok echter het grootste deel van de milities terug. De Heer Zeger van Herzele bleef het bevel van Oudenaarde op die wijze verder zetten, terwijl Filips naar Gent terugkeerde.

Aan het einde van oktober 1382 had het koninklijk leger van Frankrijk zich volledig verzameld in Artois. De koning reed samen met de hertog van Bourgondië uit Parijs om zich bij de ridders te voegen. Vlaanderen was een feodaal leen van Frankrijk. De campagne was dus niet gericht tegen buitenlandse troepen. De paus van Avignon beschouwde echter een oorlog tegen de landen die de pausen van Rome gehoorzaam bleven als een heilige onderneming! Hij verleende daarom de toestemming aan de koning van Frankrijk om de Oriflamme te ontplooiën. Koning Karel VI en Filips de Stoute van Bourgondië reden eerst naar de abdij van Saint-Denis om de heilige oorlogsbanier van Frankrijk te gaan halen. Koning Karel VI gaf de standaard aan Pierre Villiers, de meester van het huis van de koning. Villiers werd benoemd tot standaarddrager van de koning.

De krijgsheren van Frankrijk gebruikten kaarten om hun weg te zoeken. Ze konden zien dat de Leie de grootste hindernis zou worden voor de troepen. Voor de ridders en de strijders die vanuit Artois optrokken, belemmerde de Leie hun opmars naar het hart van Vlaanderen. Filips van Artevelde had al zijn hoofdmannen van Brugge, Pieter van den Bossche en Pieter de Wintere aangeduid om die natuurlijke grens met Frankrijk te bewaken. De stedelijke milities hielden de bruggen over de Leie bezet.

Het was herfst. De ergste maand van de herfst in Vlaanderen was november. De wegen waren modderig. Onder water gelopen moerasgebieden lagen langs de wegen die het leger van Frankrijk moest gebruiken om verder te marcheren. Toch was dit de tijd waarin Frankrijk optrok tegen Vlaanderen.

Een klein aantal ridders geleid door een bastaard zoon van Graaf Lodewijk van Male slaagde er zeer vroeg in om de Leie over te steken. Die troepen werden snel ontdekt en afgeslacht door de Vlaamse rebellen. Weinig ridders konden terugrijden naar de veiligheid van het groot, Frans leger! De Franse nederlaag betekende al een vroeg succes voor Filips van Artevelde. Filips pochte heel wat in Gent met die schermutseling. Kort na die episode namen van den Bossche en de Winterse toch de voorzorg al de bruggen over de Leie te vernielen. Het Frans leger zou aan de zuidkant van de Leie moeten blijven!

In het begin van november regende het veel dagen aan een stuk. Slaande regen maakte de Franse strijders nat tot op het bot. De *Connétable* Olivier de Clisson vroeg dan aan zijn ridders waar ergens de Leie begon. Hij wou wanhopig zijn troepen snel op de weg naar Brugge brengen, maar daarom moest hij over de Leie geraken. Hij kreeg als antwoord dat de Leie begon te vloeien vanaf een punt niet heel ver van waar het leger toen lag, nabij Saint-Omer. Clisson had al het bevel gegeven om rond de bronnen van de Leie te marcheren, wanneer mannen die de omgeving van Saint-Omer goed kenden hem afraadden dat te doen. De omgeving van die stad was befaamd voor haar ondoordringbare, verraderlijke moerassen! Het Frans leger, met haar zware ruitery van duizenden zwaar bepantserde ridders en paarden, zou volledig in die moerassen van Saint-Omer blijven steken!

De Heer Enguerrand de Coucy stelde dan voor om Vlaanderen wat minder rechtstreeks aan te vallen, en eerder de controle te nemen van de Schelde, om naar Oudenaarde te vorderen. Hij verwachtte dat Filips van Artevelde zou proberen het Frans leger de pas af te snijden, en een veldslag te verlenen ergens tussen de Leie en de Schelde. Dit plan had het nadeel dat het langer in uitvoering zou duren, door een lange en uitputtende mars. En tijd was kostbaar voor de koninklijke troepen!

Het koninklijk hof vreesde vooral nieuwe opstanden in Parijs. De Maillotins van Parijs, de oproerlingen van de stad, hadden al in opstand willen gaan. Geruchten deden de ronde dat de inwoners van Parijs van plan waren de kastelen van de koning in hun omgeving te vernielen. Ze wilden het Louvre, Vincennes, Beauté, en nog andere koninklijke domeinen verwoesten. Een leider van de Maillotins, een man genaamd Nicolas Flamand, had echter de Parijzenaars afgehouden van die drieste daden. Hij had de bevolking van Parijs er van kunnen overtuigen te wachten op de uitkomst van de veldslag tussen het koninklijk leger en de milities van Gent. Daarmee had hij in wijsheid gelijk, maar de opstand kon toch elk ogenblik losbarsten. Nog andere opstanden dreigden weer te Rouen, Orléans, Blois en Beauvais! Overall in die streken, van de omgeving van de Marne tot dicht bij waar het Frans leger toen kampeerde, vreesden de edele ridders voor hun kastelen, voor hun families, voor hun vrouwen en kinderen, zoals in de tijden van de *Jacquerie*.

Het volk van Rheims had zelfs de maarschalk van Bourgondië gevangen genomen! De hertog van Bourgondië had nu geen tijd om Bourgondië en de Champagne binnen te vallen om Rheims te onderwerpen. Hij werd verplicht een groot losgeld te betalen voor zijn maarschalk Guy de Pontarlier!

Opstanden staken ook de kop op in de Languedoc en in de Auvergne streken. Dit waren de opstanden van de zogenaamde *Tuchins*. Ze kregen hun naam naar het Frans woord *Touche*, dat de maquis, de struiken, aanduidde, waar de armsten in sliepen. Die opstand raasde vooral tegen de kerklieden. De kerk was immers vrijgesteld van de veelvuldige taksen die op het volk geheven werden. De *Tuchins* vielen daarom de rijken aan, de heren van de kastelen, de abdijen en de kerken, maar ook onschuldige reizigers en handelaars.

De bevolking van Béziers in de Languedoc viel de huizen van de rijken in de stad aan. Ook nog in andere plaatsen van Frankrijk kwamen de armen in opstand tegen de rijken!

Koning Karel VI en zijn ooms-hertogen konden dus niet te lang in Vlaanderen blijven. Frankrijk stond in vuur en vlam in hun rug! Ze beseften ook zeer goed dat het voorbeeld van Gent een bron van bezieling en ophitsing kon betekenen voor heel wat van die opstandenen. Als Gent onderworpen werd, dan zouden ze het gemakkelijker hebben ook de Franse steden aan hun wil te onderwerpen.

De voorhoede van het koninklijk leger stootte dan toch door naar de Leie, naar de stad van Komen, de eerste stad van Vlaanderen die verder lag dan Armentières en Lille. De *connétable* hoopte daar door te breken en dan over de Leie naar het hart van Vlaanderen te stoten. Het plan van de *connétable* bleek een hele uitdaging! Al de overgangen van de Leie te Komen werden zo goed bewaakt door de troepen van Pieter van den Bossche en Pieter de Wintere, dat het onmogelijk leek om de andere zijde van de rivier te bereiken. De *Connétable* Olivier de Clisson, Filips de Stoute van Bourgondië, en de beste krijgsheren van Frankrijk werden wanhopig.

Enige ridders van de voorhoede bespraken dan het probleem om naar de andere oever te geraken. Ze hadden drie kleine boten meegenomen, waar ze beslag hadden op kunnen leggen te Lille. Ten noorden van Komen ontdekten ze een plaats die niet zeer goed bewaakt werd door de Vlaamse troepen. De plaats lag verborgen tussen hoge struiken in een bocht van de rivier. Clisson had een fijne neus om te weten dat zijn ridders zonder zijn directe bevelen wat aan het bekokstoven waren. Hij zond zijn Maarschalk Sancerre om te horen wat zijn ridders op hun eentje aan het doen waren.

De maarschalk reed dus weg met enige van zijn mannen. Hij vond de heer van Saimpy, een edelman uit Artois, met al één been in de boot en het ander nog op de rechteroever van de Leie. Eén van de mannen van Saimpy was over de rivier gezwommen. Die man had koorden naar de andere zijde kunnen spannen, zodat de bootjes naar de andere oever konden getrokken worden.

‘Wat de hel denken jullie hier te doen?’ riep Sancerre.

Hij bewonderde wel de moed van Saimpy, maar waarschuwde hem voor zijn roekeloosheid.

‘Besef je dat als de Vlamingen je zien komen je snel gedood zult worden?’ vroeg Sancerre.

‘Natuurlijk,’ riep Saimpy blij terug. ‘We kunnen de rivier hier niet met veel mannen over steken. De boten zijn klein! Zolang de Vlamingen ons niet bemerken, kunnen we toch wel enige mannen aan de andere zijde krijgen!’

Slechts negen mannen konden per oversteek de rivier over. Sancerre moest de ridders tegenhouden, of ze waren allen tezelfdertijd in de boten gesprongen. De ranke, gammele bootjes zouden direct gezonken zijn!

Ondanks die moeilijkheid bereikten toch in de kortste keren heel wat ridders de andere zijde. Die ridders, die op de andere oever stonden, waren meestal duivelse Bretoenen met meer moed dan verstand. De heren van Rohan, Laval, Malestroit en Cambouët waren al aangekomen met Olivier Duguesclin. Enige ridders van de Poitevin streek staken ook over: de heren van Thouars, Pouzauges, Jaille en Mailly, en ook de markgraaf van Meaux stonden te huppelen op de linkeroever.

Ondertussen had Olivier de Clisson zijn neef, de heer van Rieux uitgestuurd om te weten waar naartoe Sancerre verdwenen was. Zijn maarschalk was niet teruggekeerd! Rieux was zo blij met wat verderop aan het gebeuren was, dat ook hij in een bootje sprong en samen met de Maarschalk Sancerre de andere zijde bereikte. Sancerre had uiteindelijk besloten dat het een grote oneer zou zijn voor hem als hij zoals een lafaard op de rechteroever van de Leie bleef staan!

Die moedige mannen, met nog andere ridders zoals de heer van Beaumanoir, vormden een klein bataljon onder het leiderschap van Saimpy. Bijna vierhonderd Franse ridders en strijders konden op die wijze de Leie oversteken.

Ondertussen had de *Connétable* Olivier de Clisson een aanval ingeleid op de hoofbrug van Komen, alleen al om als afleiding te dienen. Zijn mannen verderop hadden hem verwittigd van hun pogingen om de Leie over te steken.

Wanneer Clisson de banieren van sommige van de beste, dapperste ridders van Frankrijk alleen op de andere oever zag wuiven, en Komen binnen stappen tot dicht bij de brug waar hij stond, vloekte hij grondig.

Hij riep, ‘Longueville, Beaumanoir, Rieux, wat zijn jullie in ’s hemelsnaam daar aan het doen? Stellen jullie dan geen prijs op jullie leven?’

De ridders grijsden slechts terug.

Clisson betreurde het lot van enige van zijn beste vrienden in de strijd. Hij meende dat zijn vrienden niet zouden kunnen weerstaan aan de wrede tegenaanvallen die de Vlaamse militie tegen hen konden lanceren. Hij beval aan zijn ridders en hun schildknappen zo hard mogelijk te werken om de brug van Komen te herstellen. De Fransen hadden niet voldoende planken mee om op de balken van de brug te plaatsen, dus gebruikten ze hun schilden!

Pieter van den Bossche was met zijn troepen laat aangekomen aan de brug van Komen. Hij wachtte nu nog tot de dag daarna. De Franse ridders op de linkeroever hadden niets te eten. Ze moesten naast de brug wachten in de koude van de beginnende winter. Ze zaten daar doornat, en met hun voeten in de modder van de oever. Van den Bossche zei smalend dat de ridders de volgende dag veel gemakkelijker konden aangepakt worden!

Van den Bossche had gehoopt de Fransen in de vroege morgen te kunnen verrassen, vóór zonsopgang. De heer van Saimpy was echter heel de nacht wakker gebleven. Hij liep gedurig rond zijn positie, om de omgeving te verkennen. Saimpy was op de hoogte van de aankomst van de Vlamingen.

Hij plaatste de Franse ridders zeer vroeg al in gedisciplineerde rijen, alsof ze gewone strijders waren. De Fransen vormden een massief, sterk blok, bewapend als ze waren met hun vervaarlijke, zeer lange, zware slagzwaarden, hun strijdbijlen en scepters.

De ongeveer vierhonderd Franse ridders stonden te Komen tegenover ongeveer negenhonderd Vlaamse militiemannen. De Fransen hadden een aantal lange speren mee, die verder reikten dan de kortere, Vlaamse goedendags. Met die speren sloegen ze de eerste aanval van de Vlamingen af.

De Vlamingen werden vergezeld door een soort grote heks, een zeer grote, slanke vrouw met een stoute mond. Deze had aan de Gentenaars de overwinning voorspeld als zij het eerste bloed kon trekken uit een Franse ridder. Ze droeg ook de standaard van de militie. Haar voorspelling kwam niet uit, want wanneer de Vlamingen aanvielen was zij de eerste die gedood werd in de razernij van de slag.

De ridders verdedigden hun positie zeer goed en ze straftten de Gentenaars af met vreselijke wonden. Het duurde niet lang tot ook Pieter van den Bossche een erge wonde kreeg toegediend van een slagzwaard dat met beide handen gehanteerd werd. Pieter van den Bossche werd neergeslagen, gekwetst aan het hoofd en aan de schouder. Hij viel, en werd van de strijd weggedragen.

De Franse ridders aan de linkeroever slaagden er in hun positie vóór de brug te bewaren. Ze weerstonden de Vlaamse aanvallen tot de brug hersteld werd. Daarna liep de rest van het Frans leger Komen in, en het leger loste de uitgeputte maar zeer moedige ridders onder Saimpy af.

De Vlamingen werden te Komen op de vlucht gedreven. De Franse ridders namen de stad van Komen in. De militias van Pieter van den Bossche werden afgeslacht. Honderden Vlaamse krijgers stierven al in die eerste schermutseling van Komen, die kort maar zeer gewelddadig was gebleven. Pieter van den Bossche kon slechts ontsnappen doordat zijn mannen hem in een handkar hadden geworpen. Enige militiemannen stuurden die kar zo ver mogelijk noordwaarts, naar Brugge, waar de wonden van den Bossche konden verzorgd worden door uitstekende dokters.

De koning van Frankrijk, de veertienjarige Koning Karel VI, verbleef toen met zijn ooms-herlogen van Berry, Bourbon en Bourgondië in de abdij van Marquette. Ze hoorden het goed nieuws dat het leger er in geslaagd was over de Leiebrug te trekken te Komen. Ze reden onmiddellijk naar het leger. Ze zagen de dode lichamen van de Vlaamse en Franse strijders nog in de straten van Komen liggen. De Bretoense strijders hadden toen al de stad geplunderd en meer dan vierduizend mensen als vergelding gedood. De strijders en de huurlingen zochten in de eerste plaats naar goud, maar ze vonden ook heel wat laken van uitstekende kwaliteit. Ze openden een markt, en verkochten het laken aan stalletjes. De handelaars van Lille, Douai en Doornik kochten het doek aan buitenkansprijsjes. De ridders wierpen ook de gouden en zilveren schotels, de dure balen lakens, mooie bepantseringen, zilveren kandelaars, en alles van enige waarde dat in de stad kon gestolen worden, op grote wagens. Hun schildknappen brachten de buit naar de kastelen. De plundering van het rijke Vlaanderen door het Frans leger nam een aanvang te Komen!

Het Frans leger marcheerde nadien naar het noordwesten, naar de eerste stad op de weg van de campagne naar de binnenste streken van Vlaanderen, naar Ieper.

De rijkere poorters van Ieper riepen een raad van schepenen samen. De hoofdman van Ieper, een man die in de stad geplaatst was door Filips van Artevelde, weigerde Ieper over te geven. De schepenen besloten om toch met het koninklijk hof te onderhandelen. Het gewone volk pleegde opstand en doodde de hoofdman. Die hoofdman was niemand anders dan de schoonbroeder van Filips van Artevelde, Pieter van den Broucke. De mannen van Ieper vreesden hetzelfde lot te ondergaan als de bevolking van Komen! De schepenen zonden eerst twee monniken naar de koning. Karel VI aanvaardde de onderhandeling. Het hof begreep dat het veel gemakkelijker zou zijn Vlaanderen te onderwerpen door zachtmoedigheid te tonen. De hertog van Bourgondië wou ook zijn erfenis niet verwoesten. De koninklijke hertogen beloofden Ieper niet te plunderen, maar ze eisten de som van veertigduizend frank als losgeld. De schepenen van Ieper stemden toe met het bedrag. Ieper opende haar poorten. Het hof van Karel VI kon Ieper binnen rijden met de ridders en hun dienaars. De stad bleef gespaard.

Niet lag na de overgave van Ieper gaven nog andere steden van Vlaanderen zich over: Cassel, Bergues (dat Sint-Winoksbergen heette in het Vlaams), Duinkerken, Bourbourg, Gravelines, Poperinge en Torhout openden hun poorten voor zestigduizend frank en de levering van proviand voor het Frans leger. Ook die steden bleven gespaard van de Franse woede.

Graaf Lodewijk van Male vorderde al die tijd nog samen met het Frans leger. Hij voelde zich zeer vernederd aan het hof. Hij had een belangrijke strijdkracht van Vlaamse ridders en hun strijders naar het leger gebracht, maar hij kreeg niet de toelating om met zijn mannen de Leie over te steken. Het Frans hof misprees hem en vertrouwde hem niet. Hij werd ook nooit uitgenodigd op de raadsvergaderingen van de leiders van het leger, hoewel hij en zijn ridders het best de omgeving kenden waarin het leger zich bewoog. De Franse edelen wantrouwden hem en zijn ridders. Ze verboden aan de graaf en aan zijn strijders onder elkaar Vlaams te

spreken. Het Frans hof vreesde overduidelijk dat Graaf Lodewijk van Male en sommige van zijn mannen vooralsnog verraders konden worden en de plannen van het koninklijk leger zouden verraden aan de Gentenaars. Dit was een zware slag te meer aan het prestige en de trots van Graaf Lodewijk van Male! Hij voelde zich veracht en verraden, zowel door de Vlaamse steden als door de Franse ridders, van wie hij velen ooit zijn vrienden had genoemd. Hij verwachtte enig respect van zijn schoonzoon Filips de Stoute, maar geen respect werd hem verleend. Lodewijk van Male was overbodig, een niemandal in het leger.

Naast de noodzaak om met een leger van Frankrijk Vlaanderen te moeten binnenvallen, waren er nog twee andere motieven voor de woede van het Frans hof. Lodewijk was, zoals gans Vlaanderen, een aanhanger van Paus Urbanus. Hij en het Vlaams volk bleven trouw aan de pausen van Rome, ondanks het feit dat de Fransen de pausen van Avignon steunden. De Fransen beschouwden deze veldtocht ongeveer als een heilige oorlog tegen ongelovigen! Dat was ook de reden waarom de Oriflamme met het leger reed.

Tevens had Lodewijk van Male in het verleden meerdere malen zijn sympathie getoond voor vijanden van Frankrijk, zoals voor de hertog van Bretagne, Jan van Montfort, en met de Engelse koning. Het Frans hof nam de voorkeur van Lodewijk van Male voor vijanden van de troon erg kwalijk.

De graaf van Vlaanderen verliet daarom tijdelijk het Frans leger. Hij keerde weer naar Lille in de hoop op één van de volgende dagen een betere kans te krijgen om het Frans leger toch te volgen over de Leie.

Meerdere steden van Vlaanderen gaven zich snel over aan de Franse koning. Daarom stelden ook vele schepenen van Brugge voor om de poorten te openen voor het snel optrekkende leger. Na Ieper zou het volgend logisch doel van de Fransen Brugge zijn! De mannen van Brugge hadden echter al veel poorters als gijzelaars aan Gent uitgeleverd. Brugge vreesde dat Gent die mannen zou terechtstellen als de stad zich over gaf aan de genade van de Fransen. Ook hield de hoofdman van Gent in Brugge, Pieter van den Bossche, een sterk garnizoen op wacht in de stad. Van den Bossche lag wel gewond in bed, maar hij bleef het garnizoen bevelen. Ook steunden nog vele gildeleden van Brugge de zaak van Artevelde. Pieter van den Bossche herstelde langzaam van zijn kwetsuren. Hij hield de poorten van Brugge streng gesloten, onder sterke bewaking, en hij bereidde de gilden voor op een lang beleg. Brugge zou zich niet zo gemakkelijk overgeven als Ieper!

Het Frans leger trok eerder naar het noordoosten in plaats van naar Brugge, naar de stad Roeselare. Van daar uit konden ze nog altijd ofwel naar Brugge optrekken, of een meer oostelijke koers nemen en zo naar Gent te komen.

Het Frans leger bewoog zich uiteindelijk zoals verwacht in de richting van Brugge. Weinige Franse ridders van het hof hadden echt de bedoeling om een belangrijke veldslag te leveren in het slecht weer van de herfst. De hovelingen verwachtten allen een vorm van onderhandeling met Brugge en Gent. Ze hoopten op de overgave van die steden ook, nadat de bevolking van die steden het indrukwekkend, machtig Frans leger zou gezien hebben. Dit bleef ook de mening van de hertogen van Bourgondië, Berry en Bourbon. Nog andere welbekende heren van Frankrijk, zoals Sancerre, Coucy en Clisson, ook de Admiraal de Vienne en de graven van Eu, Blois, Harcourt en de la Marche, deelden die mening. Ze deden daarom het Frans leger slechts zeer langzaam vorderen, om de Vlaamse leiders de tijd te geven in die zin te reageren.

Filips van Artevelde en zijn hoofdmannen hoorden te Oudenaarde van het optrekkend Frans leger. Zij keerden naar Gent weer om een groter Vlaams leger te ronselen.

Filips van Artevelde had de keuze tussen een veldslag houden en gewoon te blijven zitten. Hij kon het Frans leger de zeer koude winter van Vlaanderen laten trotseren. Hij kon het naar Brugge laten vorderen, om daar in de vlakte, in het open veld, in de tenten te blijven leven, en te rillen van de koude in de sneeuw en in de vorst. Hij kon dan verwachten dat het leger zou ontbonden worden vóór het einde van de winter!

Van Artevelde verloor echter stad na stad. Hij verloor aan gezag en leed aan gezichtsverlies. Men kon hem als een lafaard beschouwen. Meende hij dat die reputatie zijn imago zou aantasten? Misschien verkoos hij een dode, moedige man te zijn eerder dan een levende lafaard! Meer waarschijnlijk werd hij voortgedreven door ambitie en roekeloosheid.

Vlaanderen en Gent verwachtten van hem dat hij de Franse edellieden zou trotseren. Hadden de Vlaamse milities al voorheen niet de Franse gelederen verslagen? Was hij niet de onoverwinbare uitverkorene van God? Filips van Artevelde kon niet minder verwezenlijken! Hij luisterde niet naar Heinric Vresele die hem zei tweemaal na te denken, alles goed te beschouwen, en voorzichtig te blijven.

Filips van Artevelde verzamelde al de mannen die hij in Gent kon vinden. Hij marcheerde de stad uit aan het hoofd van negenduizend militiemannen. Gent kon niet meer mannen samen gebracht hebben voor een aanval! Iedereen die bekwaam was een wapen te dragen werd opgeëist! De Gentenaars zetten zich op mars. Terwijl ze marcheerden voegden nog meer mannen zich bij hen.

Ieper had zich voor de graaf verklaard. Brugge volgde van Artevelde slechts gedeeltelijk. De stad riskeerde een lange, zeer harde belegering. Van Artevelde kon toch nog ongeveer vijfduizend bijkomende mannen uit de steden van de kwartieren van Gent en Brugge ophalen. Dat waren de voorstanders van zijn zaak, van de zaak van de steden van Vlaanderen. Filips van Artevelde zou staan vóór ongeveer tweeduizend vijfhonderd ridders van Frankrijk, met meer dan tienduizend andere strijders. Nog meer strijders en huurlingen werden constant bijgevoegd aan de Fransen, zodat de Franse koning drieduizend meer strijders in het veld kon brengen dan het leger van Gent. Filips van Artevelde had erg gehoopt op veel troepen van Engelse boogschutters, maar die kreeg hij niet, op tweehonderd boogschutters die te Calais gevestigd waren na.

Rond de twintigste november zette het leger van Filips van Artevelde zich op mars naar Kortrijk. Kortrijk was trouw gebleven aan de zaak van de steden. Het leger volgde de Leie tot in Komen. Nabij Wervik sloeg het noordwaarts, in achtervolging van de Fransen. Filips van Artevelde vond het Frans leger nabij de stad Roeselare.

Het Frans leger had een kamp opgezet in een groot grasveld tussen de Guldenberg en de kleine stad van Roosebeke. De Fransen hadden daar hun tenten geplaatst. Ze toonden dat ze niet gehaast waren om door te stoten naar Brugge. Boven op de heuvel stond een windmolen met dezelfde naam als de heuvel. Het bleef de ganse dag regenen. De edellieden van Frankrijk wachtten in het comfort van hun grote, weelderig versierde tenten. Het hof van Frankrijk was echter verdeeld in een conflict.

Enige ridders van het hof hadden twee redenen naar voren gebracht om het bevel in het slagveld weg te nemen van de *Connétable* Olivier de Clisson. De koning moest beschermd worden, zeiden ze, en wie beter dan Clisson om de koning in de strijd te beschermen? Eigenlijk meenden ze dat Olivier de Clisson, de slachter van Bretagne, te onstuimig en een te bloeddorstige Bretoen was om het leger te leiden. Een aantal hovelingen gebruikten die argumenten om Clisson in de nabijheid van de koning te duwen. Ze wilden hem vervangen zien tijdens de veldslag door Coucy, een veel meer redelijke man. Clisson reageerde natuurlijk! Hij was een moedige en trotse man. Hij ging naar de koning, viel op de knieën, en

smeeke de jonge Karel VI om zijn functie als eerste strijder te mogen houden. Clisson vreesde een lafaard genoemd te worden in Frankrijk als hij het leger niet in de strijd kon leiden. De koning gaf toe. Clisson kon het bevel voeren over het leger in de veldslag.

Filips van Artevelde kwam zeer vroeg op de zesentwintigste november aan met zijn leger te Roosebeke. Hij bezette de heuvel. Hij plaatste de tent van zijn hoofdkwartier naast de windmolen op de Guldenberg. Zijn mannen waren hier meer bloot gesteld aan de elementen dan de Fransen in de vallei. De wind en de regen teisterden de milities van Vlaanderen. Ze hadden wel het voordeel van het hogere terrein. De Fransen zouden naar boven op de heuvel moeten rennen en rijden om de Vlamingen aan te vallen!

De twee legers stonden recht tegenover elkaar. Filips van Artevelde gaf de veldslag de volgende dag, de zevenentwintigste november van 1382, op een donderdag.

Tijdens de avond organiseerde Filips van Artevelde nog een avondmaal voor zijn hoofdmannen aan de andere zijde van de Guldenberg. Hij hield een korte toespraak. ‘Vrienden, morgen zullen we hard werk moeten verrichten. De koning van Frankrijk is hier, te Roosebeke. Hij is vastberaden om een veldslag te strijden. We zullen hem die geven. Wij zoeken de vrijheden van Vlaanderen te verdedigen. De koning is vergezeld van de edellieden van Frankrijk en van zijn hofhouding. Zeg aan uw mannen om niemand te sparen, behalve dan de koning, want die is nog een kind. We zullen hem gevangen nemen, hem met ons meebrengen naar Gent, en hem leren Vlaams te spreken!’

Er werd luid gelachen in de grote tent.

Filips ging verder, ‘de hertogen, graven, en de andere heren, doodt die allen! De steden van Frankrijk zullen ons danken hen verlost te hebben van die roofzuchtige heren. We hebben al brieven ontvangen van Parijs, bijvoorbeeld, om ons de overwinning toe te wensen!’

Aan dat banket namen ook deel Heinric Vresele, Wouter de Smet, Boudin van Lake, Ser Martin Denout en Clais de Hert. Ze zaten aan een tafel in de verste hoek met lange, ernstige gezichten. Ze waren uitgenodigd als de geëerde gasten van Filips van Artevelde. Ze hadden elk het bevel gekregen over een groep van honderd militiemannen van hun gilden en parochies van Gent. Boudin van Lake beval een groep wevers. Martin Denout had honderd volders. Clais de Hert droeg het bevel over een groep schippers. Wouter de Smet zou strijden met een grote groep smeden en metaalbewerkers. Heinric Vresele was de raadgever van Filips van Artevelde, al vroeg Filips nu nog nauwelijks naar zijn raad. Heinric leidde een groep mannen uit verschillende gilden.

Filips van Artevelde had ook Lente van den Broucke meegebracht. Ze deelde nu gewoonlijk zijn tent wanneer hij bij het leger was. Lente was niet in Gent gebleven, een duidelijk teken dat Filips niet geloofde dat hij verslagen kon worden.

De Pharaïldis mannen meenden niet dat de voortekenen zeer gunstig bleven voor een belangrijke veldslag. Ze hadden vanop de top van de heuvel met groot ontzag staan kijken naar de prachtige macht van het Frans leger. Ze zagen vooral de ridders die daar liepen in hun schitterende bepantsering. Ze waren het er over eens dat de Vlamingen een zeer goede defensieve positie op de Guldenberg hadden. Ze vreesden echter de roekeloosheid van Filips van Artevelde. Filips zou nooit het geduld kunnen opbrengen om te wachten op de Franse aanval! Hij zou de heuvel aflopen en geloven dat de kracht van zijn vurig aanlopende mannen de Franse rijen kon breken. Filips van Artevelde leek te zelfzeker, zeiden ze.

De enige die er mee instemde dat de Vlamingen de strijd zeker zouden winnen, was Heinric Vresele. Hij ook geloofde dat de onstuimige aanval van de Vlamingen de rijen van de Fransen

zou breken. Hij wist dat Filips van Artevelde geen ogenblik twijfelde aan zijn overwinning. De regent van Vlaanderen kon niet verslagen worden! Filips van Artevelde was rotsvast overtuigd van zijn overwinning. En Heinric Vresele deelde in die overtuiging!

De Pharaïldis vreesden dat de milities de heuvel in wanorde zouden aflopen, en dan verpletterd worden onder de massale tegenaanval van de Franse ridders in hun zware bepantsering. Ze deelden helemaal niet in het enthousiasme van Filips van Artevelde en van Heinric. Heinric lachte hun bezwaren weg. Hij zei dat hij niet kon wachten op het ogenblik dat de Fransen uit Vlaanderen konden verjaagd worden.

‘Nee, de Fransen kunnen deze veldslag niet winnen,’ verzekerde Heinric, ‘want ze zijn ketters die de wettelijke paus van Rome niet volgen. Hun trots zal hen de slag doen verliezen. We zouden eerst moeten aanvallen om de zelfzekerheid van die hooghartige ridders van Frankrijk aan diggelen te slaan. Dat zal de troepen van de vijand demoraliseren en hen op de vlucht jagen. Nee, vrienden, we zullen opnieuw morgenavond honderden gulden sporen oprapen en hen opdragen aan Onze-Lieve-Vrouw!’

Filips van Artevelde was eveneens van mening dat allerhande complexe bewegingen van delen van het leger niemand en niets dienden. Een veldslag was eenvoudig een plaats waar gedood moest worden. Het doden moest dus gebeuren met energie, snel en wreed. Snel doden was wat telde! Hij stelde slechts voor het gewicht van de Vlaamse troepen als een voorhamer naar het centrum van het Frans leger te slaan, naar de plaats waar de Oriflamme zou waaien. Daar moesten de Fransen verpletterd worden en op de vlucht gejaagd! Hij legde uit dat die eenvoudige tactiek toegepast werd in het Beverhoutsveld, te Brussel tegen de Brabanders, en in andere schermutselingen. Eenvoudig en recht door, met kracht, was de enige wijze van vechten die steeds goede resultaten afwierp in een grote veldslag! Had Alexander zo niet zijn veldslagen gewonnen?

Die nacht sliep Filips van Artevelde in zijn tent met Lente van den Broucke. Lente maakte zich veel zorgen over de komende slag. Ze was zeer zenuwachtig geworden bij het zicht van het enorme leger dat zich beneden hen in de vallei uitspreidde. Ze had de macht van de vijand gezien. Ze vreesde die. Haar intuïtie deed haar voelen dat een grote catastrofe op til was voor de Gentenaars. Ze kon die nacht de slaap niet vatten. In het midden van de nacht ging ze de tent uit om naar de hemel en de tintelende sterren te kijken. Haar tent stond hoog boven op de heuvel, nabij de windmolen. Ze zag de vele kampvuren daar beneden, de vuren aangestoken door de Fransen. Die blonken als evenveel sterren in de vallei.

Het scheen haar dan toe alsof ze heel veel luide stemmen ‘*Montjoie Saint Denis*’ hoorde schreeuwen, de strijdkreet van de Fransen. Het lawaai leek haar zo hard te klinken dat ze meende dat de Fransen zich aan het voorbereiden waren voor een verrassingsaanval. Lente werd bevangen van grote schrik. Ze liep terug naar haar tent en deed Filips van Artevelde ontwaken. Filips wierp haastig een maliënkolder over zijn hoofd, greep een bijl, en liep de tent uit. Hij ook hoorde dezelfde geluiden als Lente. Werd dat geluid gemaakt door de Fransen of door de huilende wind op de heuveltop?

Filips van Artevelde riep zijn trompetblazer, die het gans kamp deed ontwaken. Enige van de hoofdmannen van het Vlaams leger liepen naar hun opperhoofdman. Filips vroeg hen of zij ook het lawaai in het Frans kamp gehoord hadden. Bereidden de Fransen een aanval voor? Twee van de hoofdmannen verzekerden aan Filips dat zij ook al het geroep gehoord hadden. Ze hadden verkenners naar de vallei gestuurd om te gaan zien wat er gebeurde, maar alles bleef kalm in het Frans tentenkamp. De Fransen sliepen vast. Ze zouden niet aanvallen vóór de late morgen.

Veel Vlaamse strijders meenden dan dat kwade demonen het lawaai hadden gemaakt. De duivels waren al aan het feesten over de zielen die ze de volgende dag zouden meenemen naar

de hel! Dat gerucht verspreidde zich in het Vlaams kamp. De duivels waren daar beneden aan het dansen en aan het feesten! Het nieuws vertroebelde de geesten van de militiemannen erg.

Wanneer Filips van Artevelde nog met zijn leger te Oudenaarde bleef en het op mars zette, had hij plots opgemerkt dat hij geen kruisbeeld bij zich had. Hij vreesde een kwaad voorteken. Hij had daarom een kruisbeeld gevraagd in de kerk van Elseghem. Een priester gaf hem een zilveren relikwiehouder. Filips had beloofd het kruisbeeld terug te brengen naar de priester. Hij vroeg daarom nu aan Lente van den Broucke het kruisbeeld in zijn tent terug te geven aan de kerk wanneer er iets met hem zou gebeuren.

De volgende morgen bedekte een dikke mist het landschap van Vlaanderen te Roosebeke. Men kon slechts enkele stappen vóór zich zien. De Fransen werden vroeg wakker, niet laat. Ze zonden enige ridders op verkenning uit om te weten wat de Vlamingen aan het doen waren. Heel wat Franse ridders hoopten toen dat de Vlamingen van de nacht hadden gebruik gemaakt op te vluchten, naar waar ze vandaan gekomen waren, naar Gent. De Franse verkenners vonden echter het leger van de steden nog steeds op de heuvel. Het Vlaams leger bewoog zich al. Het stapte langzaam naar de Franse gelederen toe! De Vlamingen marcheerden naar beneden in een dichte, grote massa. Het groot blok van al de strijders kwam resoluut van de heuvel af! Het leger van Filips van Artevelde, van de regent van Vlaanderen, had de sterke defensieve positie verlaten om de aanval in te zetten! De milities van Gent marcheerden in alle stilte in het centrum, met hun schilden hoog gehouden en de goedendags vooruit gericht.

De Vlamingen stapten in goede orde. Ze hielden de banieren van hun steden en parochies hoog in de lucht. Ze gingen gekleed in de livrei van hun gilden boven hun maliën. Filips van Artevelde had hen naar beneden bevolen. Ze gingen vooruit zoals ze te Brugge gedaan hadden, de mannen van Gent in het midden. De Gentenaars stapten, hun armen door elkaar gestrengeld om een hecht, onverbreekbaar blok te vormen.

In de eerste rijen stapte Heinric Vresele, groot en vol enthousiasme met de komende strijd. Achter hem kwamen Filips van Artevelde en zijn hoofdmannen. De wevers van Boudin van Lake maakten deel uit van de linker zijde. Achter Boudin stapten de mannen van Wouter de Smet. Clais de Hert marcheerde zenuwachtig aan de andere kant, in het rechter deel van de massa, met Martin Denout achter zich.

Clais de Hert kreeg de verrassing van zijn leven door ineens Arnout, zijn zoon, tot bij hem te zien doorstoten terwijl hij op mars stapte. Arnout had het bevel van de Pharaïldis patriarchen naast zich neer gelegd. Hij ook was uit Gent vertrokken, en had zich tot nu toe verborgen gehouden voor zijn vader. Aan zijn verbaasde, kwade, gekwelde vader, zei Arnout dat minstens één iemand voor Clais zou moeten zorgen. Arnout kwam bij de schippers onder luide toejuichingen, want de schippers van Gent kenden hem zeer goed. Arnout bleek meer populair te zijn in Gent dan zijn vader ooit geweest was!

De Vlamingen marcheerden de heuvel af, weg van de windmolen, naar waar de Fransen op hen wachtten. Ze hadden het voordeel van de aanval. De dikke mist had hen onttrokken aan het zicht van de Franse ridders. Had de *Connétable* Clisson geen vroege verkenners uitgestuurd, dan konden de Vlamingen de Fransen nog in hun slaap verrast hebben en chaos onder de ridders gezaaid hebben, zo vroeg in de dag. Slechts één gebeurtenis kwelde Filips van Artevelde terwijl ook hij verder naar beneden stapte. Lente van den Broucke had niet echt geloof gehecht aan de zelfzekerheid aangaande de overwinning van haar echtgenoot! Vanaf het ogenblik dat Filips van Artevelde de heuvel

begon af te stappen, was ze op een paard gesprongen en nar Gent gereden met enige dienaars. Lente zou zijn overwinning niet zien!

De Franse ridders vormden snel hun rijen om de Vlamingen op te vangen en om hun eigen aanvallen te kunnen lanceren. De Fransen waren niet vergeten hoe hun legers in het verleden verslagen werden omdat ze te onstuimig de veldslag in sprongen. Ze hadden de Engelse edellieden te voet zien strijden te Crécy en te Poitiers. Vandaag zouden zij ook te voet vechten! Ze kregen trouwens niet meer de tijd om hun strijdpaarden te bepantseren. De dieren graasden nog in de weiden achter de tenten. De voorbereiding van de paarden werd verder gezet door de schildknapen, want de paarden konden later moeten gebruikt worden. De eerste schok zouden de ridders van Frankrijk te voet opvangen!

Koning Karel VI gaf het formeel bevel tot de veldslag. De Franse standaarddraggers ontpleoiden hun vlaggen en banieren. Ok de Oriflamme opende zich in de lichte bries. De scharlaken banier scheen helder in zijn gouden kleuren en toonde zijn symbool van de zon en de stralen. Zodra de lange vlag zich fel open sloeg in de wind, braken de eerste zonnestrallen van de dag door de mist om de gouden franjes van de banier nog beter te verlichten. De twee legers konden voor het eerst de massa's van strijders zien. Eén blok stond, het ander kwam snel nader. Veel Franse ridders schreven de opening van de wolken en van de hemel toe aan de stralen van de Oriflamme. Dat gaf hen veel moed. De mannen fluisterden het mirakel langsheen hun rijen. Enige Franse strijders beweerden zelfs dat ze een witte duif hadden zien vliegen over de Franse rijen en over de koning. De Fransen kregen van al die goede voortekens meer moed en vertrouwen in de goede afloop van de veldslag.

Wanneer het Vlaams blok de laagste grond tegenover het Frans leger had bereikt, stopte het plots. De achterste rijen ook van de Vlaamse militie stonden nu in stilte in de velden. De hertog van Bourgondië maakte van die pauze gebruik om een laatste maal te proberen het bloed te sparen van zijn toekomstige onderdanen. Hij zond een heraut naar voren, die van een rol perkament las. De schildknaap riep zijn boodschap zeer luid. De Vlamingen konden nog het slagveld ongedeed verlaten als zij de wapens neerlegden en zich overgaven aan de genade van hun heer. Vlaanderen zou slechts een half jaar soldij van het Frans leger moeten betalen. De Vlaamse leiders schreeuwden terug. Ze hadden het recht en de rechtvaardigheid aan hun zijde. Ze wilden hun vrijheden en privileges, zoals die in hun charters geschreven stonden, . gevrijwaard houden Zonder de garantie van die voorwaarden, gaven ze zich slechts over aan de genade van God. De Franse heraut rolde zijn perkament zorgvuldig weer op. Hij reed daarna terug naar het Frans leger, en kwam niet meer terug.

De Vlaamse militie toonden zich als één soliede massa van strijders. Niemand in het leger van Gent had enige notie van het onafhankelijk doen bewegen van delen van de verzamelde militie. Mannen zoals Filips van Artevelde en Heinric Vresele geloofden nog vast dat ze niet verslagen konden worden. Het was hun bedoeling één verpletterende, harde mokerslag toe te dienen aan de Franse ridders om hen in die inspanning te vernietigen. Een dicht, immens groot blok zou alle tegenaanvallen naar eender welke zijde kunnen weerstaan! Het Vlaams leger kon aanvallen met verschrikkelijke macht en het centraal Frans leger op de vlucht duwen.

Het koninklijk leger, daarentegen, bestond uit drie delen die onafhankelijk konden bewegen. Dat was ook een traditionele formatie. Het leger had een centraal blok en twee vleugels. In het centrum stonden de Oriflamme, de koning en zijn hof. De *Connétable* Olivier de Clisson zou ook hier strijden. Hij had strijders met grote, zware schilden en lange speren in de voorste gelederen geplaatst. Ridders te voet stonden achter die mannen, en nog meer strijders volgden

kort achter de ridders. Daarna volgden enige rijen van ridders van de hoogste adelstand van Frankrijk, die de Oriflamme moesten verdedigen. Achter die heilige banier stond de jonge koning. De *connétable*, de hertogen en graven van het koninklijk hof zouden hier strijden. De hertog van Bourgondië, Filips de Stoute, stond naast de koning.

Iets verder, achter dit centraal blok, stond de linkervleugel, geleid door de oom van de koning, de hertog van Bourbon, met de Heer Enguerrand de Coucy. Aan de andere zijde, eveneens iets meer naar achter, wachtte de rechtervleugel onder het bevel van de hertog van Berry.

De twee sterke, centrale legers van Frankrijk en van Vlaanderen stonden dus recht tegenover elkaar. De milities en de ridders vroegen zich af wie het eerst de aanval zou inleiden. De mist was opgeklaard, de zon scheen helder. Het was een mooie maar koude herfstdag.

Plots steeg in de stille morgen een geweldig, donderend geluid naar de hemel. Het lawaai rolde over de strijders als duizend trommels. Filips van Artevelde had zijn bijl geheven, en de kanonnen van Gent schoten. Gent was dit wapen gewend geraakt. Kanonnen waren al gebruikt tijdens de veldtocht tegen Brugge om de tegenstanders weg te schrikken. Nu waren ook tientallen kleine kanonnen op wielen naar beneden getrokken, de veldslag in, de heuvel af. De kanonnen werden weer gebruikt door de Vlamingen om vrees en verrassing te creëren. Zoals gewoonlijk was het lawaai veel erger dan de schade die aangericht werd, hoewel de eerste dode mannen in het centraal blok van de Fransen een angstaanjagend, demoraliserend effect bewerkstelligden.

Een Franse strijder keek vreemd verbaasd toen hij zich plots nog maar op één been zag staan. Hij had zelfs niet gevoeld hoe een rood-hete bal van vuur zijn linkerbeen weggeschoten had. De man viel, en zou doodbloeden. Een andere man werd in de borst getroffen. Zijn lichaam werd aan stukken gereten. Huid, vlees, beenderen en bloed vlogen in het ronde en bespatten de vrienden van de man. Een kanonbal vloog in de grond en boorde zich diep in de aarde juist vóór een ridder, die er met stomme verbazing naar bleef kijken. Een andere kanonbal trok een lange, open kolom in de Franse rijen, doodde en verminkte meerdere Fransen vóór hij krachteloos in het gras neerviel.

Dit soort gevecht leek meer gruwelijk dan wat de Franse strijders verwacht hadden! Rook omwikkelde de voorste rijen van de Vlamingen, zodat de vijand niet meer kon zien wat er aan Vlaamse zijde gebeurde.

De Gentenaars maakten daarvan gebruik om nog een andere verrassing voor te bereiden. Groepen van de kruisboogschutters van Gent schoten een vlaag pijlen en bouten bijna horizontaal tegen de eerste rijen van de Fransen. De militiemannen konden dan ook zien hoe lanen open gemaakt werden in de Franse rijen door de kanonballen. Ze zonden nu hun dodelijke pijlen naar de Franse strijders. De Fransen hadden hun schilden verbaasd naar beneden gehouden. De Fransen beschermden zich niet meer volledig achter hun schilden! Heel wat mannen werden direct gedood, neergeschoten nu door de pijlen van de kruisbogen. De korte pijlen drongen krachtig tot door de ijzeren maliën en door de borstplaten zelfs, omdat ze vanop zo korte afstand afgeschoten werden. Het was beter voor een kruisboogschutter van Gent om een Franse strijder te kwetsen eerder dan hem te doden, omdat de gewonde mannen half neer vielen en luid hun pijn uit schreeuwden, zodat ze nog meer gruwel toevoegden aan de verwarring van dit begin van de slag!

Nadat de milities twee vlagen van kruisboogpijlen afgeschoten hadden, stapte het volledig blok van Vlaamse krijgers weer grimmig vooruit. De mannen van Vlaanderen stapten eerst nog langzaam, gestaag, schild tegen schild. De goedendags staken uit de eerste rijen. Alle mannen bulderden hun strijdkreet, ‘Gent! Gent! Gent!’

De schreeuwen deden het bloed van de Franse strijders bevriezen die morgen in de vlakten van Roosebeke. Het eerste bloed was al overvloedig over het gras gevloeid.

Heinric Vresele stapte verder. Daarna begon hij te lopen. Hij was gekleed in zware maliën, en hij droeg een borstplaat over zijn tuniek. Zijn benen waren beschermd door stalen platen die aan zijn knieën konden plooiën. Zijn knieën waren ook beschermd met stalen plaatjes. Hij droeg een groter schild dan hij gewoon was. Het schild woog veel zwaarder dan hij graag vond voor zijn ongeoefende armen. Hij hield zijn goedendag stevig in zijn rechterhand. Hij droeg een eenvoudige pothelm. Hij had voordien andere helmen geprobeerd, waarvan sommige met een vizier. Hij had vandaag gekozen voor een beter, open zicht met dit simpeler model.

Heinric liep in de derde rij. De mannen rond hem en vóór hem liepen allen gewapend met goedendags. Ze hielden die lichtjes naar boven gekeerd om de mannen vóór hen niet te kwetsen. Ze kenden elkaar! Ze waren allen Gentenaars! De Gentenaars liepen vooruit om een krachtige stoot toe te dienen. Ze sloegen zich zoals een bende razende stieren in het Frans centrum.

De speren van de Fransen leken erg lang, maar die speren werden slechts terzijde geduwd met schilden. De impact van de soliede, zware goedendags werden eveneens een verrassing voor de Franse strijders. De Fransen hadden zich schrap gezet voor de schok. Met wilde schreeuwen wierpen de Vlaamse militiemannen hun schilden, lichamen en wapens blindelings in de rijen van de Fransen. Waren die eerste rijen van het Frans leger niet gevormd door de geharde Bretoenen? Misschien niet, want de Vlaamse golf rolde in de vijand en werd niet beduidend gestuit. De Franse rijen werden fel achteruit geslagen, alsof ze slechts korenhalmen waren in een veld. De Franse lijnen werden open gebroken, en daarna samengeduwd naar achter. Mannen struikelden over schilden en vielen. Anderen werden zo hard met hun rug tegen de volgende rij geduwd, dat ze niet meer konden ademen. Ze konden daar hun armen niet meer bewegen om de slagen en de steken van de goedendags af te weren. Ze konden hun lange wapens niet meer vrij hanteren! Hun speren bleven nutteloos tegen deze woeste aanval van de Vlaamse strijders, die nog wel hun korte goedendag venijnig, van achter hun schilden naar voren brachten. De Vlamingen slaagden er zeer handig in om de verharde stalen punten van de Franse speren te ontwijken of het gevaar op hun schilden te doen afglijden. De Vlamingen streden kort op de man! Wanneer de Vlamingen toch niet meer vooruit geraakten, omdat een te dichte massa vóór hen samengeduwd was, begon het systematisch doden door twee blokken van vijanden die elkaar in de ogen konden kijken. Zo dicht stonden Fransen en Vlamingen onder aan de Guldenberg!

De stoten van de Vlaamse goedendags droegen de stuwkracht mee van het ijzeren gewicht achter de speerpunt. De scherpe punten konden in de schilden van de Franse strijders slaan, de schilden doorboren, hen aan stukken trekken, en de houten en ijzeren beschermingen terzijde trekken. Andere goedendags reten daarna de buiken van de Franse krijgers open, ondanks de maliënkolders die allen droegen. Gents staal kon door elke bepantsering dringen! Bloed werd getrokken uit de Franse strijders. Mannen vielen. De Vlaamse rijen stootten nog verder door! De eerste drie rijen van de Vlaamse strijders vormde nog slechts één rij. De mannen waren zo op elkaar gedrukt. Ze duwden tegen elkaar. De Vlamingen duwden de Fransen achteruit met zuivere energie en macht van armen en benen.

De woeste aanval van de Vlaamse massa leek het volledig leger van de Franse strijders en ridders op elkaar gedrukt te hebben. De Franse lijnen werden dan dunner, en langer aan de zijden. De Gentenaars konden in die eerste, beslissende ogenblikken nog steeds hun goedendags gebruiken om te doden. De Fransen moesten het onderspit delven onder het geweld van de impact. Ze werden op een hoop samengedrongen en probeerden alleen maar terug te duwen. In die chaos van worstelende, tegenspartelende mannen, hinderden de Fransen

tevens ook hun buurmannen, zodat ze niet echt nog konden terugslaan. De fiere strijders stapten dan maar achteruit en leken onderworpen te zijn aan de woede van de Gentenaars.

Heinric Vresele riep al victorie in de elan van de aanval. Hij had de Franse lijnen bereikt en duwde de vijand achteruit, veel stappen achteruit! Hij sloeg zijn schild en zijn goedendag daarna steeds naar voren. Hij had al zijn macht en kunde in de aanval gegooid. Hij begon een wig te vormen die door de Franse lijnen kon breken. Dan kon de slachting pas echt beginnen! Heinric hield intens van deze eerste glorie van de strijd. Hij ervoer weer de prikkelende sensatie van het doden, zoals hij slechts gevoeld had toen hij de lichamen van de Brabanders doorboord had in de veldslag om Brussel.

Heinric stak met zijn goedendag, trok een schild zijwaarts, ontweek een speer die naar hem vloog, draaide zijn goedendag weg zo snel hij kon en sneed de maliën open om het hart van een zwart gebaarde Fransman die vóór hem stond te bereiken. Zijn goedendag trok daarna wreedaardig naar boven, en de punt sneed de keel van zijn tegenstander open. Heinric had dan al weer zijn schild vóór hem gebracht om een andere speer af te weren die een Franse strijder rechts van hem naar hem stak. Warm bloed sproot uit de hals van de tegenstander van Heinric, terwijl hij dieper en dieper sneed. Hij dacht dat hij de levensader van de man zo had doorgesneden. Heinric wist dat hij zijn eerste tegenstander die dag gedood had, en hij slaakte de triomfantelijke kreet van de overwinnaar.

Hij sprong vooruit, duwde de verbaasde Franse strijder krachtig terzijde, en stond al tegenover een andere Fransman die het hele tafereel met wijd open ogen gevolgd had, in ontzag voor de snelheid waarmee Heinric gedood had. Heinric bespeurde dan vrees in die ogen, de angst voor de persoonlijke nederlaag en voor de eigen dood. Dat bewustzijn van de dood vóór ze gebeurde, was wat Heinric het meest beviel. Hij kon weer een leven nemen, en moest dat ook doen! Hij stak zijn goedendag in het onbeschermd onderbeen van de strijder, wat een kreet van pijn ontlokte aan de Fransman. Heinric trok zijn goedendag in één beweging hoger, weerhield de speer van de Franse strijder op zijn schild, en bleef hoger duwen met zijn wapen. Hij kon dan zijn schild in de nek van de man stoten, zodat die even naar adem snakte. Zijn nieuwe tegenstander was een nog jonge man, van wie de donkere haren overvloedig van onder zijn helm uit puilden. Heinric stootte naar de ogen van zijn tegenstander. De goedendag van Heinric drong door het linkeroog van de man. Hij trok zijn goedendag weer weg en kerfde een lange, rode lijn in de wang van de jongeman. Hij voelde de jongen rillen, zag hem zijn wapen laten vallen en zijn rechterarm naar zijn pijnlijk en onbruikbaar oog brengen. Dat was niet wat de Franse krijger had mogen doen. Heinric had al de tijd om zijn wapen een tweede maal voorwaarts te steken. Ditmaal stak hij recht in de borst van de hulpeloze man. De zeer scherpe punt van de goedendag brak door de weerstand van de ijzeren ringetjes van de maliën. Heinric duwde verder naar voor, met meer kracht nog. Hij zag veel bloed opwellen onder de maliën. Hij draaide zijn stalen punt, trok en wrong. De man schreeuwde zijn doodskreet uit. Hij begon te vallen. Heinric was al vooruit, voorbij hem gestapt.

Heinric plaatste zijn voeten op twee lijken en sprong naar een andere Fransman. Hij ging voorwaarts. Hij moedigde zijn medestrijders aan met vloeken en schreeuwen. Hij wou hen harder doen duwen en naar voren stoten met hun wapens. Doden, doden! De Vlamingen achter hem gebruikten hun wapens tegen de mannen die links en rechts van Heinric vochten. Voorwaarts, voorwaarts, voorwaarts!

Heinric keek naar waar de scharlaken banier van Frankrijk hoog doven de hoofden wapperde. Dat was zijn doel! Op dat ogenblik kon hij helemaal niet meer zien wat er elders in het Vlaams leger gebeurde, maar daar dacht hij niet meer over na. Hij vocht en vorderde, streed en stapte voorwaarts. Hij had al zijn aandacht nodig om de vijandelijke speren af te weren. Speren en zwaarden namen hem als doel, maar hij weerde ze behendig af.

Iemand die nog zeer goed kon zien wat er met het Vlaams leger gebeurde, was Filips van Artevelde. Hij had de andere strijders voorbij zich laten lopen. Hij was geleidelijk aan in de laatste gelederen afgezakt. Hij was zelfs wat achteruit gegaan, weg van het heetst van het gevecht. Hij stond nu weer op iets hoger gelegen grond. Hij keek achter hem, maar zag daar slechts hogerop een groep van monniken staan. Ze waren een mis aan het vieren; ze knielden voor het gebed. Hij voelde zich schuldig. Op het Beverhoutsveld had hij gevraagd om verscheidene missen op te dragen vóór de veldslag. Hier had hij zijn mannen zo vroeg naar beneden bevolen, dat er geen tijd overbleef voor ceremonies. Hij herkende de monniken. Ze waren de Fremineuren monniken, de Franciscanen van Gent. Zij vergezelden steeds de legers van Gent. Onder hen bevond zich ook Raes van Lake.

Alles bleef rustig op de Guldenberg, zag Filips van Artevelde tevreden. Niemand, en zeker geen enkele Franse strijder was in zicht op de heuvel. Filips van Artevelde voelde zich heel tevreden te zien hoe de Franse gelederen in de vallei samengedrukt werden en al een hele afstand achteruit geslagen waren. De lijnen strekten zich uit naar links en naar rechts, zodat meer mannen dan een tijdje geleden aan het strijden waren. Filips zag een wig van Gentenaars door de Franse strijders heen naar de Oriflamme stoten. De Fransen leken in wanorde en op de terugtocht. Filips van Artevelde had niets minder dan deze ontwikkeling verwacht. De Gentenaars doodden methodisch, zonder medelijden te geven. Alle Vlaamse macht was gericht naar het hart van het Frans leger, naar de Oriflamme. De Franse ridders en hun strijders weken bijna constant achteruit, maar de Gentenaars bleven voeling houden en bevochten hen. De Fransen vochten zonder overtuiging, meende Filips. Ze verdedigden zich slechts. Neen, de Fransen hadden het initiatief niet. Ze vochten niet in de aanval! Ze werden terug gedreven. Ze moesten langere rijen toestaan, wat slechts betekende dat de Vlamingen meer slachtoffers in hun woeste aanval konden maken.

Het gevecht duurde zo voort. Filips van Artevelde zag de Gentenaars vorderen over hopen lijken heen! De gevallen lichamen verdwenen in de aanduwende Vlaamse rijen. Ja, Filips zou binnenkort de overwinning kunnen melden in deze Veldslag van Roosebeke! Hij jubelde al, en zijn vertrouwen in de uiteindelijke glorie werd nog groter. Zijn veronderstelde vader, Koning Edward III, zou fier op hem kunnen zijn! De mond van Filips vertrok zich tot een uitdrukking van minachting. Het Frans leger werd hier vóór hem afgeslacht, teruggedrongen en vernederd. Hij zou de jonge Franse koning snel een les kunnen spellen, en waarschijnlijk ook de toekomstige graaf van Vlaanderen, de huidige hertog van Bourgondië.

De hertog van Bourbon en de Picardische Heer Enguerrand de Coucy stonden op hun gemak te wachten in de linkervleugel van het Frans leger. Ze hoorden het onheilspellend lawaai van de harde veldslag die aan het razen was in hun centrum. Ze hoorden de luide slagen van ijzer op ijzer, de schreeuwen van de mannen, de trommels en de trompetten, de woedende kreten van wanhoop van de gewonden en de stervenden. Ze bleven in ontzag en in stilte naast elkaar staan. Ze konden ook niet echt zien wat er in het centrum van het Frans leger gebeurde. Ze bemerkten wel dat de Franse strijders achteruit leken te stromen, naar hen toe, van de heuvel weg, achteruit! Veel Franse strijders waren zelfs sneller achteruit aan het gaan. Ze zagen de lijnen verlengen links en rechts van hen.

Bourbon en Coucy waren geen lafaards! Ze waren naar hier gekomen om deel te nemen aan de veldslag, niet om passief te staan toekijken. Ze waren ridders! Ze hadden in schermutselingen gevochten, en ze waren stoutmoedig in tornooien. Wat moesten ze nu doen? Zouden ze hier moeten blijven staan om als een soort reserve te dienen, of zouden ze zich in de strijd moeten wagen? De koning had hen geen bevelen gegeven om zich in de strijd te

werpen. Ze bevonden zich in een moeilijke situatie, waarin ze zich afvroegen wat ze moesten doen.

‘We kunnen niet naar voren gaan,’ riep Bourbon naar Coucy. ‘We kunnen niet deelnemen in de strijd. De rijen van de *connétable* hebben zich gespreid. Ze staan in onze weg. We kunnen toch niet gewoon hier blijven wachten, en de koning alleen laten strijden!

De heer van Coucy had al hetzelfde bemerkt. Hij had even nagedacht over de toestand. Hij was een man die gewend was aan bewegingen van troepen. Hij had al een paar keer in zichzelf gevloekt om zo vele mannen rond zich te zien staan niets doen. Die strijders bleven volledig nutteloos voor de veldslag. Als hij en Bourbon enig initiatief wilden nemen, dan was er slechts één ding te doen.

‘Heer Hertog, u zegt een grote waarheid,’ gromde Coucy. ‘We zitten hier vast en doen niets. We kunnen toch niet wachten tot ons centrum breekt! We moeten ons in de strijd werpen. We moeten rond onze eigen rijen draaien, daar verder links, daarna in één blok de heuvel oprijden en in de rug van de Vlamingen vallen. Het is het enige wat we kunnen doen als we de vijand ergens willen treffen. Hier, in de rug van ons eigen leger, staan we nutteloos!’

Bourbon grijnsde, ‘dat is dan wat we moeten doen! Mijn geduld is op! Alstublieft, leid ons, heer van Coucy, en geef ons het teken! Ik zal u volgen.’

Enguerrand de Coucy hief zijn strijdscepter hoog, en wees naar het verste einde, links van het Frans centrum. Hij spoorde zijn paard aan. Al zijn ridders volgden hem, maar hij deed zijn paard niet in galop lopen. Hij reed langzaam, want een groot deel van zijn strijdkrachten bestond uit voetvolk. Hij keek achter zich. De mannen van zijn vleugel volgden hem. Zijn lieden te voet volgden hem. Zijn voetvolk liep zo snel ze konden om niet te ver achter de paardrijders te blijven. Coucy reed naar links, om de slag daar voorbij te rijden. Het groot blok van de strijders van Coucy draaide rond de vechtende legers!

Coucy bemerkte geen speciale verandering in de formatie van de Vlamingen wanneer hij zijwaarts ter hoogte van de Gentenaars aankwam. Ofwel hadden de Vlaamse leiders de nieuwe bedreiging niet gezien, ofwel negeerden ze die gewoon. Coucy veronderstelde echter dat ze niet wisten hoe het hoofd te bieden aan de plotse verschijning van nieuwe Franse strijders, met ridders te paard die de heuvel opreden, gevolgd door troepen te voet.

Filips van Artevelde had wel af en toe rond zich gekeken, maar hij bemerkte de nieuwe dreiging slechts echt wanneer het al te laat was. Hij had er geen idee van hoe de nieuwe aanval af te slaan. Hij had geen troepen vrij. Zijn blok zou weerstand moeten bieden aan de rechterzijde! Het enige wat hij eigenlijk wist te doen in een veldslag was om met alle macht naar voor te strijden. Hij schreeuwde een waarschuwing naar de milities die rond hem stonden, maar die mannen hadden allen hun ogen strak gericht naar recht vooruit, naar de kern van de strijd.

De ridders van Coucy en Bourbon konden zo met volle kracht inslaan in de rechterzijde van de Vlaamse troepen.

Coucy en Bourbon hadden op het laatste ogenblik een ware massale aanval gelanceerd met hun zware ruiters. De bepantserde ridders vielen onstuimig, onhoudbaar en verpletterend op de Vlaamse strijders. De Gentenaars leken even het gevaar dat die aanrijdende ridders betekenden niet in aanmerking te willen nemen. Ze konden ook niet zien hoe achter de ruiters meerdere duizenden strijders te voet van de vleugel van Coucy en Bourbon mee renden. De dichte massa van ridders, hun lansen horizontaal gericht, reden dan al met hoge snelheid en vurige impact in de Vlaamse zijde. De Vlaamse strijders werden neergeslagen en vertrappeld onder de hoeven van de strijdpaaarden!

Filips van Artevelde zag de Franse ridders in al hun pracht en macht aanvallen als een wraakgierige golf, om ver in de zijde van de Vlaamse linies te slaan. De Franse ruiters reden gemakkelijk over de Gentse strijders aan de rand. De milities boden eerst zelfs niet de minste weerstand. Geen falanx in een muur van schilden wachtte de Fransen op! Slechts nadat de ridders al ver in de Vlaamse gelederen reden, draaiden de Vlaamse strijders zich vertoornd een kwart slag om en probeerden ze de aanval op te vangen. Ze vormden geen muur van schilden, maar zwermden tussen de ridders. De Gentenaars vormden geen muur van schilden. Ze trokken slechts rond de ridders heen.

De Franse ridders begonnen het gruwelijk werk te doen dat ze gewend waren: doden vanop de rug van hun paard. Ze vielen eerst met hun lange lansen aan, en doodden daarmee al vele mannen. Daarna lieten ze hun lansen vallen en ze sloegen rond zich heen met hun slagzwaarden, met zware bijlen en hun scepters en morgensterren. Rechts van de Gentenaars, naar waar Filips van Artevelde kon zien, en aan de rug van het blok van de Gentenaars, werden de milities van de steden op die wijze erg verrast. De milities werden nu snel gedecimeerd door de Franse ridders.

Op dat ogenblik stonden Clais en Arnout de Hert aan die rechterzijde van het Vlaams leger. Zij ook waren al die tijd naar voren aan het kijken. Ze waren nog niet slaags geraakt met de vijand, maar ze overlegden of ze niet nog meer rechts moesten bewegen om de Franse strijders aan te vallen. Ze wilden meer de linkerzijde van de Fransen bevechten. Waarom werden er geen bevelen gegeven om hen ook in de strijd te doen deelnemen? Plots echter, liepen Franse strijders te voet tegen hen in, komende van rechts en vanuit hun rug!

Clais de Hert had een beetje alleen gestaan, enige passen te zeer naar rechts. Hij zag de Franse strijders niet? Die kwamen in grote aantallen naar hem toe lopen van achter een groep lage struiken, iets in zijn rug. Hij was één van de allereerste Vlaamse militiemannen die aan die zijde gedood werd. Een Franse strijder sloeg zijn speer in de ruggengraat van Clais en doodde hem ogenblikkelijk. Een tweede man sneed nog de hals van Clais door met zijn zwaard. Arnout de Hert zag zijn vader vallen, eerst langzaam, dan sneller. Clais greep naar zijn hals met beide handen. Arnout zag het levensbloed uit zijn vader spruiten. Hij wist dat hij niet meer kon helpen. Zijn vader kon niet meer geholpen worden. Een kreun van wanhoop ontsnapte aan de keel van Arnout. De Franse strijders hadden hem dan echter al bereikt. Hij ook moest voor zijn leven vechten. Achter hem bemerkte hij hoe de Franse ridders in een heel dichte massa, gezeten op hun zware strijdparken, wapens hoog in de hand, onstuitbaar op de Vlamingen inreden met geweldige vernietigingskracht.

Iets verder achterin, zwaaide Ser Martin Denout een lang, scherp zwaard naar de ridders te paard. Martin had al de allures van een ridder aangenomen. Hij zwaaide zijn ridderzwaard heel handig in het ronde. De plaats waar Martin Denout met enige van zijn mannen stond werd overweldigd door de Franse ridders. Ze stroomden aan hem voorbij, zodat de Gentenaars overrompeld werden door de aanrijdende macht en verpletterd werden. Ser Martin werd omver gereden door een strijdpark. Het paard vertrapte hem, en daarna stak een Franse lans door de borstplaat van Martin. De Pharaildis man stond niet meer recht. Nog andere paarden trappelden over hem in volle galop. Uiteindelijk eindigde een bijl, van hoog gezwierd door een Franse strijder te voet, definitief het leven van Martin.

Arnout de Hert keek naar die afgrijselijke taferelen met groeiende afkeer en bange voorgevoelens. Hij was getuige van hoe in enige seconden tijd twee mannen gedood werden. Dit waren de mannen die hij het meest respecteerde in zijn leven, en van wie hij het meest gehouden had, zijn vader en Martin. Hij boog zich voorover in het midden van de strijd, en

gaf over. Hij ledigde zijn maag. Zijn lichaam schokte onbeheersbaar. Tranen welden op in zijn ogen. Hij kon zo lang in schok zijn blijven staan, als de Franse strijders hem niet hadden uitgedaagd. Hij wou leven en moest vechten voor zijn leven! Hij moedigde zijn vrienden aan schild tegen schild te gaan staan en een kleine muur van schilden op te zetten tegen de nieuwe bedreiging. Hij en zijn mannen zetten zich krap tegen de zijdelingse aanval van de Fransen.

Aan hun rechterzijde stapten de Vlaamse militiemannen achteruit, naar het midden van het centraal blok van Gent toe. Nu werden de rijen van de Vlamingen op elkaar gedrukt! Slechts de buitenste rijen konden nog strijden, hun goedendags heffen of met speren steken. De mannen die nog in het midden van het centraal blok stonden konden niet deelnemen aan de strijd. Ze stonden daar nutteloos. De milities aan de buitenste randen moesten meer Franse strijders trotseren dan ze aan konden. Door het nadeel van hun plaatsing werden ze in grote aantallen gedood. De Franse strijders aan die zijde en vooral de wrede ridders zwaaiden met zware wapens! De milities van Gent die gedood werden aan die zijde hoopten zich snel op. Ze hadden zich niet in goede orde kunnen verweren om de aanval af te slaan.

Arnout de Hert ging regelmatig achterwaarts, al bleef hij zich verdedigen. Hij zag Franse ridders zeer wild en wraakgierig aanvallen, hun strijdpaarden krachtig aanvuren om ze diep in de Vlaamse rijen te doen rijden en daar dood en verschrikking te brengen. Franse strijders te voet drongen door de ridders heen en poogden hun meesters en bevelvoerders te vervoegen en ter hulp te schieten. Ze hakten in en sneden naar de verraste, versufte Gentenaars. De Vlamingen kwamen weliswaar weer bij verstand. Ze boden nu heftiger weerstand. De meer lenige, snellere Franse strijders te voet glipten echter door de Vlaamse lijnen. Ze haalden uit met hun lange dolken naar de benen van de Vlaamse strijders, of sneden de keel door van de gewonden die op de grond lagen.

De Gentenaars verloren het hoofd in dit bloedbad. Ze zouden Arnout de Hert in zijn weerstand gevolgd zijn, als Arnout enig gezag had gekregen. Geen enkele Vlaamse leider of hoofdman stond echter nog aan die zijde. De milities begonnen te vluchten voor de slachting. Ze liepen de heuvel op, waarbij velen tussen de paarden van de ridders door moesten lopen. Terwijl ze dat deden werden ze gemakkelijke prooien voor de triomferende ridders. De Vlamingen verloren de moed en liepen weg. Arnout zag met afgrijzen hoe mannen al hun schild en zware goedendag afwierpen om sneller de heuvel op te kunnen lopen. Zonder wapen was hun enig lot om gedood te worden! Ze liepen echter in paniek, uitzinnig van angst. De ridders achteraan reden in die groepen, en richtten algehele vernietiging aan onder de volledig gedesorganiseerde Gentenaars.

De achterste rijen van de Vlamingen werden dan gegrepen door een onhoudbare, gezamenlijke paniek. De militiemannen namen niet meer deel aan de strijd. Arnout de Hert voelde aan dat de veldslag hier een catastrofale ommekeer had bereikt. De Vlaamse rechter achterhoede stortte ineem en zocht haar heil in de wanordelijke vlucht! Franse ridders vielen reeds het centrum van de Vlamingen aan van in de rug van die strijders! Bijna niemand in de achterste gelederen van de milities bood nog weerstand.

Naarmate meer en meer Vlaamse strijders de heuvel op liepen, wankelden ook de voorste rijen van het Vlaams centrum. De mannen die daar vochten en nog steeds hoopten de Fransen te kunnen terugdringen, hen op de vlucht te slaan, werden allengs de ontwikkelingen achter hen gewaar. Als ze naar achter keken, zagen ze vele mannen uit hun leger weggelopen van de strijd. Meer en meer Gentse strijders draaiden zich om en renden weg!

Filips van Artevelde bevond zich toen niet zo ver van die eerste, middelste rijen. Hij wist niet meer wat te doen. Hij stond daar als verstijfd. Plots zag hij hoe het gans centrum van zijn leger begaf. De rijen bewogen zich zeer snel achteruit en liepen in een heel dichte golf terug naar de Guldenberg. Vlaamse militiemannen en Franse strijders liepen door elkaar naar hem toe. Een dikke muur van mannen die uitzinnig van angst liepen, sloeg tegen Filips van Artevelde. Hij probeerde hen tegen te houden door zijn armen wijd open te spreiden. Mannen met wilde ogen duwden hem weg. Hij viel in het gras. Honderden voeten van paniekerige mannen vertrappelden hem. Filips van Artevelde probeerde recht te staan, roepend dat dit niet mocht gebeuren. Hij was de regent van Vlaanderen, riep hij, de opperhoofdman van Gent. Een man sloeg hem op het hoofd met de knuppel van een goedendag. Filips van Artevelde zeeg weer neer, en mannen liepen verder over hem. Zijn borst werd ingedrukt. Hij verdween onder de voeten van zijn eigen militiemannen.

Aan de linkerkant van het blok van de Gentenaars hadden Boudin van Lake en Wouter de Smet het gevaar bemerkt. Ze slaagden er in naar hun mannen bevelen te schreeuwen die ook nog opgevolgd werden. Ze wilden een cirkel vormen en zo de naderende golf van Franse strijders toch enigszins te weerstaan. Ze konden inderdaad een sterke defensieve cirkel oprichten van meerdere duizenden mannen. Veel Vlaamse strijders zagen in het midden van die cirkel een veilige plaats om te schuilen. Aan de omtrek van de cirkel plaatsten de Vlamingen hun schilden tegen elkaar, en ze duwden hun goedendags naar buiten. Boudin trok aan mannen om hen correct in de muur van schilden te plaatsen. Hij ging rond. De cirkel groeide constant aan met meer Vlaamse strijders. Die wilden nog vechten en dachten dat ze beter hun leven konden redden door te vechten dan door weg te lopen. Een nieuwe veldslag volgde! De Franse ridders en hun strijders vormden hun eigen kring rond de Vlaamse verdediging. Ze omsingelden de Gentenaars. Een nieuw bloedbad kon beginnen.

Het voordeel van een kring in een veldslag is dat het een zeer sterke defensieve positie is. De Gentenaars en de milities van nog andere Vlaamse steden plaatsten hun schilden samen, hielden hun goedendags horizontaal naar buiten gericht. Ze vormden zo een verdediging die moeilijk was om door te breken.

Het nadeel van zulke cirkel is echter, dat de aanvallers een buitenste cirkel kunnen plaatsen die langer is dan de binnenste cirkel. In de buitenste cirkel kunnen dus meer strijders staan. In een gevecht, wanneer een man twee tegenstanders moet trotseren, verliest hij gewoonlijk de strijd. Een uitputtingsslag begon aan de Guldenberg. In die nieuwe slag vielen veel Vlaamse, maar evenveel Franse strijders.

Naarmate meer Vlaamse strijders vielen, werd de cirkel kleiner. De milities die binnen in de cirkel stonden konden niet meestrijden, tot ze een plaats kregen aan de omtrek. In het midden werden de Vlamingen op elkaar gedrukt. De vernietiging van de Vlamingen begon pas echt toen de Franse strijders een groep kruisboogschutters aan bracht. De dode militiemannen hoopten zich dan sneller op.

De Vlaamse strijders moesten uiteindelijk wel begrijpen dat de cirkel een dodelijke val zou worden, van waaruit niemand aan de slachting kon ontsnappen. Ze braken plots de verdediging af, openden de cirkel, overrompelden de Franse strijders aan de zuidkant. De Vlamingen hoopten naar Kortrijk te kunnen ontsnappen. De instorting van het Vlaams leger was op dat ogenblik volledig.

De vluchtende milities werden achtervolgd door ridders te paard, en ook door Franse strijders te voet. De ridders doodden de vluchtende mannen van in hun rug. Ze gaven de Gentenaars geen kans om levend te ontsnappen. De velden van Roosebeke zogen het Vlaams bloed op. De vluchtende mannen werden genadeloos neergehakt. De cirkel verdween, desintegreerde,

en alle Vlaamse milities, op weinige mannen na, werden vermoord. Geen kwartier werd er door de Fransen gegeven. Wapperde de Oriflamme nu niet hoger en trotser dan ooit?

Arnout de Hert ook dacht aan niets anders nog dan de vlucht. Zijn vader was gedood! Het was nu zijn plicht om voor de familie de zaken van zijn vader verder te zetten. Zijn broeder, Lieve, kon de schipperszaak niet alleen beheren.

Arnout had in zijn jeugd de Pharaïldis patriarchen hun verhalen horen vertellen over veldslagen. Hij had een goed geheugen voor sommige van de raadgevingen van die mannen. ‘Wanneer je van een veldslag weg moet vluchten,’ had Gillis Vresele ooit verteld, toen al een zeer oude en wijze man, ‘dan mag je nooit vluchten naar waar iedereen al aan het vluchten is! Probeer naar de andere zijde te vluchten! Vlucht naar waar niemand anders aan denkt. Loop ook niet naar de dichtstbijzijnde stad! Loop de andere richting uit!’

Arnout zag hoe vele Vlaamse militiemannen naar het zuiden, naar Kortrijk vluchtten. Hij was een man van het water. Zijn eerste instinct zei hem ook naar de Leie in het zuiden te vluchten. De waarschuwingen van de Pharaïldis bleven echter in zijn oren hangen. Hij had zijn vader willen gaan halen, het levenloos lichaam op zijn rug dragen om het naar Gent te brengen. Waar zijn vader ergens lag was echter een grote groep ridders en Franse strijders zich aan het hergroeperen. Arnout zag geen mogelijkheid om levend bij zijn vader te geraken.

Arnout de Hert liep naar het noorden. Hij liep zo snel hij kon, in een gestaag tempo. In het noorden lagen kleine bossen en wegen afgelijnd met struiken. Hij kon zich in die hoge struiken verbergen en uit het zicht verdwijnen! Hij zou wel in beweging moeten blijven tot de nacht viel. Hij liep verder, zo snel hij kon. Meer bossen en wegen afgezet met struiken en bomen lagen verder naar het noorden. Die konden zijn redding betekenen!

Terwijl Arnout vluchtte hoorde hij de hoeven van een paard achter zich. Hij keek naar achter, maar liep even hard door. Hij zag een ruiter hem achtervolgen. Hij zou snel gegrepen worden en door een zwaardslag in zijn rug afgemaakt worden! Arnout zag wel duidelijk dat slechts één overmoedige man hem achterna zat. Hij vond dat die man te veel vertrouwen in eigen, wrede kunde had. Een kalme koude kwam dan over Arnout.

Hij wist wat hij kon doen. Hij bereikte een diepe, holle weg afgelijnd met kleine bomen, lange wilgen, links en rechts. Hij ontdekte een groot stuk dood hout langs het pad, greep dat, en draaide zich om naar de ruiter net op het laatste ogenblik, met zijn onverwacht, lang en geïmproviseerd wapen in de handen. Hij zwaaide zijn zwaar hout naar de ruiter, maar niet naar het paard, net op het ogenblik dat de man met zijn zwaard naar beneden hieuw. Arnout zag dat de ruiter geen Franse ridder was, doch een man die in lichtere bepantsering gekleed was, een schildknaap misschien. Het paard ook droeg geen bepantsering. Het was een lichter, sneller dier dan de enorme strijdpaarden van de Franse ridders. Het zwaard van de krijger beet in het stuk hout, stak er zich diep in, en Arnout trok het hout ruw naar beneden. De kracht van de zwaardslag dreef Arnout naar de aarde. Hij hield echter stevig zijn stuk hout vast.

Daardoor verloor de ruiter het evenwicht in het zadel. Met de macht van het lopend paard werd de Franse strijder uit het zadel getrokken. Hij viel naar Arnout toe. Tegen dan had Arnout al vliegensvlug zijn handen vrij gemaakt van het hout en het zwaard. Hij trok zo snel als een bliksem zijn lange dolk en plofte die in de hals van zijn aanvaller. Arnout zag de ogen van de Franse strijder wijder worden. Hij hoorde het gorgelen van het bloed dat langs de dolk omhoog welde. Warm bloed stroomde over zijn handen. Hij hield de dolk vast en sneed verder, tot de ogen van de man braken.

Arnout bleef nog enkele ogenblikken uitgeput naast het lichaam van de Franse ruiter liggen. Hij lag in de vervoering van het afgrijzen over wat hij gedaan had. De voorkant van zijn maliën en van zijn tuniek was gedrenkt in rood bloed. Hij voelde zich volledig uitgeput en

machteloos. Het paard was een paar passen verder gestopt. Arnout trok zijn tuniek over zijn hoofd, en daarna zelfs zijn maliënkolder. Hij haatte nu die overduidelijke tekenen van de oorlog. Hij wierp ze ver van zich weg, terzijde, in het pad. Hij ging naar het paard toe, greep het bij de teugels. Op het dier vond hij een andere tuniek, en een mantel, zorgvuldig opgerold achter het zadel. Hij wierp de nieuwe tuniek over zijn schouders, sloeg daarna de mantel om en bevestigde die rond zijn nek. Een scepter en een kleine bijl hingen aan het zadel. Arnout wierp die weg. Hij greep het zwaard dat in het stuk hout was blijven steken. Arnout bracht dan het paard tot bij de dode man, nam de riem van het lichaam, met de zwaardschede. Hij hing de schede aan zijn eigen riem en duwde het zwaard in de schede. Arnout wist hoe een zwaard te hanteren. Dat zou nu zijn wapen worden. Hij sprong op het paard, kalmeerde even het angstig dier, en gaf het daarna de sporen tot een langzame galop. Hij reed noordwaarts. Arnout reed zo ver hij kon de rest van de dag, zonder zijn paard uit te putten. Hij kwam geen vijandelijke ruiters meer tegen. Hij bleef steeds verder noordwaarts zijden. Wanneer de nacht viel veranderde hij van richting en reed naar het oosten, terug naar Gent.

De gebroken Vlaamse cirkel was niet de enige en laatste georganiseerde weerstand van het leger van Gent te Roosebeke. Heinric Vresele, Boudin van Lake, Wouter de Smet en nog enige duizenden militiemannen waren als een zeer grote groep strijders blijven lopen tot ze uitgeput waren. Ze liepen rond de Guldenberg in de richting van Roeselare. Hun vlucht stopte aan een dicht bos. Daar konden ze niet verder lopen. Ze voelden dat ze de energie niet meer konden opbrengen om het bos in te lopen en zich te verspreiden. Vele ruiters achtervolgden hen tot daar. Heel wat van hun vrienden waren al gedood door een zwaai van een zwaard in hun rug, of door een nijdige slag van een strijdscepter.

De Vlamingen draaiden zich dan om en vormden een nieuwe lijn om weerstand te bieden aan hun achtervolgers. Meer mannen voegden zich bij hen, en weer stonden ze stil en grimmig een laatste maal tegenover de Franse strijders en de ridders. Eigenlijk hadden de Franse strijders toen liever gewild dat de Vlamingen verder bleven lopen, want zij ook hadden hun buik vol van het gevecht van die dag. De ridders echter, waren kwaad omdat de Vlamingen hen zo ver naar het noorden hadden getrokken. Ze zochten nog wraak. Meer dan drieduizend militiemannen van Gent en van andere Vlaamse steden bleven een laatste weerstand organiseren, met het dicht bos in hun rug. Een tweede Veldslag van Roosebeke begon daar.

Naarmate de Vlamingen zich samen weer in een sterke verdedigende formatie plaatsten, verzamelde ook het Frans leger zich tegenover hen. De Gentenaars vormden weer dichte rijen. Ze zetten een muur van schilden op, de goedendags naar buiten gericht. Boudin van Lake en Wouter de Smet stonden naast elkaar. Ze schreeuwden bevelen naar hun mannen. Naast Wouter de Smet stond een grote, hijgende man. Wouter herinnerde zich die man van ergens, maar hij kon niet meer zeggen waar hij hem nog gezien had. Hij schreeuwde zijn eigen naam en vroeg de naam van de andere, maar de man had er blijkbaar geen zin in om te antwoorden aan Wouter.

Hij riep slechts terug, ‘Arent! Wij ontmoetten elkaar te Nieuw Terhagen,’ en daarna bleef hij zwijgen, wou niets meer zeggen, en keek slechts intens naar de aanlopende Franse strijders te voet.

De Fransen vielen onmiddellijk aan.

Boudin van Lake was erg vermoeid. Hij voelde het gewicht van zijn jaren. Hij vocht met schild en zwaard, maar werd achteruit geworpen door de krachtige slagen van een bijl op zijn schild. De lenige, gespierde Franse strijder leverde met regelmaat snelle slagen af. Telkens een slag toegediend werd moest Boudin een beetje door de knieën zakken. Hij hield

desondanks zijn plaats in de rij. Hij verdedigde zich, meer dan het initiatief te nemen. Hij was zo zeer bezig al zijn aandacht te richten naar de slagen die zijn gruwelijke tegenstander afleverde, dat hij niet zag hoe een andere Franse strijder, een kleinere man die in bepantsering stond, hem met een speer in de zijde stak. Boudin van Lake moest zijn schild laten vallen, zuchtte, en wist ogenblikkelijk dat zijn ziel hem aan het verlaten was. De zware bijl kwam weer naar beneden, kloof door zijn helm en drong stukken ijzer in zijn brein. Bijna tegelijkertijd zag hij nog hoe Wouter de Smet een zwaardstoot rechtstreeks in de borst kreeg. Wouter trok zich terug, in de rijen van zijn kameraden, maar bloed gutste overvloedig uit zijn lichaam. Wouter keek met verbazing naar zijn wonde, hield een hand op zijn borst om het bloed tegen te houden, tot een lange speer hem in de keel trof. Wouter stierf op bijna hetzelfde ogenblik als Boudin.

De laatste Vlaamse troepen waren uitgeput. De mannen bleven nu wanhopig staan, hun gevechtslust hadden ze al lang verloren. Ze werden afgeslacht door de triomferende Fransen. Het bloedbad van de Vlamingen duurde tot de avond viel. Geen kwartier werd gegeven. De Franse ridders vroegen niet eenmaal aan de Gentenaars om zich over te geven en de wapens neer te leggen. Geen overgave werd ook gevraagd door de Gentenaars. De drieduizend Vlaamse militiemannen werden allen gedood, op enkelen na die het bos in liepen. Die mannen waren met niet velen. Men kon hen lafaards noemen, want hun vrienden aan de andere kant van het bos bleven de Fransen bevechten. Ze wisten echter dat hun positie hopeloos was. De Franse ridders zouden niet snel die enige mannen die het bos in gevlucht waren komen achtervolgen.

Bij die vluchtende mannen liep ook Heinric Vresele. Hij liep diep geschokt daar, zich niet meer bewust van wat er verder gebeurde. Hij kon niet begrijpen dat zijn wilde aanvallen er niet in geslaagd waren de Franse strijders de nederlaag toe te dienen. Hij kon niet vatten dat de Gentenaars de veldslag verloren hadden. Heinric had die dag al vele mannen gedood, en daarmee was hij tevreden. Toch kon hij de nederlaag niet begrijpen. De Slag van Roosebeke was verloren. Hij moest vluchten om zijn leven te redden. Dat deed hij instinctief. Zijn leven redden was een intuïtieve noodzaak geworden, een opwelling van zijn aard, net zoals het doden geweest was.

Heinric had Filips van Artevelde zien vallen en verdwijnen onder de voeten van de terug deinzende Gentenaars. Hij voelde geen medelijden met Filips. Hij begreep slechts niet hoe het mogelijk was dat een veldslag waarin hij, Heinric Vresele, had gevochten, zo snel en zo oneervol verloren werd. Wat was er verkeerd gelopen? Was er verraad in het spel? Welke macht had zijn razende vurigheid kunnen weerstaan? Waarom had God de overwinning gegund aan de Fransen? Was dat rechtvaardig? Neen, Heinric kon niet vatten waarom zijn razernij, zijn wil te overwinnen en de kracht van zijn mannen getrotseerd konden worden. Waarom werden de Gentenaars op de vlucht gedreven? Misschien had vandaag inderdaad God aan de zijde van de Franse koning gestaan!

Heinric liep verder. Toen hij aan de andere zijde uit het bos verscheen met enige metgezellen, merkte hij op dat de regen weer was beginnen vallen. Ze waren alleen. Niemand leek hen te volgen. Ruiters konden echter tegen hen in achtervolging gejaagd worden, maar dat zou nog wel minstens een uur tijd nemen. Het was dus nodig om snel te zijn, om weg te lopen en de afstand tussen hen en de Franse strijders eerst nog wat te vergroten. Ze moesten zich verbergen in de bossen, hier toch nog even verder lopen en naar het oosten geraken. De nacht zou hen definitief redden! Heinric liep verder, eerst iets naar het noorden, dan weer naar het oosten. Hij liet de torens en de muren van de stad Roeselare links van hem liggen. Veel van zijn metgezellen renden naar de stad, maar Heinric wist dat Franse ruiters hen daar met de dood zouden opwachten. Roeselare zou haar poorten nu voor de Fransen openen. De redding

lag in de lange vlucht! De nacht viel. Heinric liep met lange passen. Hij zocht naar andere, kleine bossen vóór zich. In de uren van volledige duisternis zou hij zich moeten verschuilen in één van die bossen, en dan verder vluchten naar Gent. Hij zou de wegen moeten vermijden, over de velden en in de weiden lopen. Eén zekerheid bleef in zijn geest: niemand zou hem kunnen doden! Hij zou zijn leven redden. Nog meer Gentse militiemannen volgden hem.

De Slag van Roosebeke eindigde in de late namiddag. Vele militiemannen van de steden van Vlaanderen vluchtten zuidwaarts naar Kortrijk. Onderweg werden ze gevat en gedood door de achtervolgende ridders. Het Frans leger had de volledige overwinning behaald. Het kon een waar bloedbad aanrichten onder de Vlamingen. Duizenden Vlaamse strijders, ambachtslui en handelaars, bleven dood liggen in het gras van Roosebeke. Het slagveld lag vol stervende mannen. Vreselijk gewonde mannen lagen nog in het slagveld en in de omgeving. Ze kreunden, hun ogen zagen nog, maar ze konden niet meer recht staan en gaan. Franse strijders begonnen dan tussen de gevallen vijanden te stappen, op zoek naar goud en naar andere waardevolle voorwerpen. Ze namen beurzen weg, en zilveren kruisbeeldjes. Ze doorzochten zakken, en tastten naar verborgen munten. Ze namen mooie dolken weg, fijn bewerkte zwaarden, een zeldzaam juweel. Ze sneden de halzen door van de gewonde mannen die ze nog hoorden kreunen. Daarbij keken ze dikwijls zelfs niet of ze te maken hadden met een vijand of een vriend.

Niemand telde het aantal gedode mannen, maar minstens tienduizend Vlamingen moeten hun leven verloren hebben in de velden van Roosebeke nabij de steden van Kortrijk en Roeselare. Niet meer dan een derde Franse strijders van dat aantal had eveneens de dood gevonden. De veldslag was dus een zeer grote overwinning van de Franse ridders geworden. Het leger van de steden van Vlaanderen lag verpletterd, vernederd en vernietigd.

In de late avond reden de koning en zijn hertogen en graven het slagveld op met de Oriflamme in hun midden. Ze reden over de lijken heen. Hun paarden trappelden zenuwachtig briesend tussen de doden door. De dieren vermeden het hun hoeven op de lichamen te plaatsen, maar dat was niet steeds mogelijk naar waar de hovelingen hun paarden stuurden. Koning Karel VI wou weten waar Filips van Artevelde, zijn tegenstander, de zogenaamde regent van Vlaanderen, gestorven was, of naar waar hij gevlucht was.

Een gewonde Vlaamse militieman werd gevonden, een man die het antwoord kende. Hij was gewond, werd ontwapend en naar de koning gebracht. De man beweerde dat hij wist waar van Artevelde was neergeslagen. De man bracht de ridders naar een plaats waar vele Gentenaars op een hoop bijeen lagen. Hij trok aan de lichamen en wees naar een rijk geklede Gentenaar die hij aanduidde als Filips van Artevelde.

Koning Karel keek naar de gebroken man. Hij steeg van zijn paard, ging naar de dode man toe, bestudeerde even het gezicht, schopte wat tegen het lijk, en noemde de man 'un villain'. Hij bemerkte geen wonden van een zwaard of een bijl. De *Connétable* Clisson suggereerde dat de man waarschijnlijk gestikt was onder de voeten van de vluchtende Vlamingen. Zijn borst leek ingedrukt. De oneervolle dood van zijn vijand vergenoegde de koning.

Karel VI beval het lichaam van Artevelde aan een nabije boom te hangen, zodat iedereen kon zien hoe Gent gestraft werd. Van Artevelde zelf zou kunnen zien welke catastrofe hij aan zijn landslieden veroorzaakt had.

De koning wou dan de gewonde Vlaming redden die hem bij van Artevelde gebracht had. Hij stelde voor om te zorgen voor de wonden van de man. De Vlaming was ondertussen ten einde krachten op de grond genegen. Hij weigerde nu door Franse handen geholpen te worden. Hij weende bij de slachting van zo vele vrienden in de strijd. Hij wou niet meer leven. De Fransen

lieten hem liggen en vreedzaam sterven. De hovelingen spoorden hun paarden aan naar Kortrijk.

Na de veldslag

De meesten van de overblijvende Vlaamse en Gentse militiemannen vluchtten zuidwaarts naar Kortrijk. Onderweg vonden nog velen de dood. De poorten van Kortrijk werden geopend. Het Frans leger reed de stad in, voorbij de nog vluchtende Gentenaars. Na de veldslag was de stad open en onverdedigd gebleven. De schepenen van Kortrijk waren zich goed bewust dat een grote veldslag verloren was voor Vlaanderen.

De Franse ridders herinnerden zich dan opnieuw hoe, tachtig jaar geleden, de Vlaamse milities een ander groot Frans leger verslagen hadden en toen zeer veel slachtoffers gemaakt hadden onder de Franse adel. Weinige ridders hadden geen grootvader of grootoom die niet in de veldslag gevallen was. Robrecht van Artois was toen ook gedood. Hij leidde toen het grootste leger van ridders dat Frankrijk ooit had kunnen verzamelen. De Vlamingen hadden nadien de gouden sporen van de Franse ridders opgeraapt. Die sporen hingen nog steeds in de kerk van Onze-Lieve-Vrouw te Kortrijk! De nederlaag van dat Frans leger werd zelfs nog elk jaar gevierd in de stad van Kortrijk. De Franse ridders waren vergramd omdat ze zo ver naar het noorden hadden moeten rijden in zeer slecht, regenachtig weer. Ze hadden toch ook heel wat metgezellen in de slag verloren! Ze voelden de wraak weer in zich opwellen.

Koning Karel VI kwam ook in de stad aan. Hij verfriste zich kort, en kondigde daarna aan dat hij Kortrijk wou overgeven aan plundering en nadien aan de vlammen. Dat was opdat de Vlamingen zich zijn komst in hun land zouden blijven herinneren!

Graaf Lodewijk van Male kwam op dat ogenblik aan te Kortrijk. Hij had niet deelgenomen aan de Slag van Roosebeke, want de Franse edellieden hadden hem vooreerst niet toegelaten de Leie over te steken. Wanneer Lodewijk hoorde van de bedoelingen van de koning met de mooie stad van Kortrijk, knielde hij in het bijzijn van de koning en van de hovelingen. Hij smeekte om medelijden met de stad.

Koning Karel VI weigerde hooghartig elke genade of zachtmoedigheid.

De koning riep smalend naar de graaf van Vlaanderen, '*mon cousin*, ik hielp u en ik heb uw vijanden vernietigd. Ik herinner me echter ook goed hoe u in de tijden van mijn vader aan de zijde van onze vijanden, de Engelsen, gestaan hebt. U gaf hen uw voorkeur. Probeer niet dat bondgenootschap ooit nog weer leven in te blazen! Voor wat betreft de stad van Kortrijk, wel, die stad is een vlek op de banier van Frankrijk! Ik zal doen met haar wat me bevalt!'

Graaf Lodewijk van Male durfde daarna geen woord meer te zeggen. Hij verliet de stad en het leger, en reed met zijn edelen naar Lille.

De Franse troepen plunderden de stad. Daarna verzamelden ze de inwoners. De poorters, vrouwen en kinderen van Kortrijk hadden zich verstopt in hun kelders en in de kerken. Ze werden naar buiten gesleurd en naar buiten de muren gebracht. Vele mannen werden gedood. De mannen van Kortrijk boden geen weerstand, maar ze werden toch in de straten getrokken en gedood. De Fransen verkrachtten de vrouwen. Ze brachten de vrouwen en kinderen van de ridders van de stad naar een aparte plaats buiten Kortrijk. Ze hielden die gevangen om losgeld te innen. Kortrijk werd overgegeven aan de plundering en de vernieling.

Filips de Stoute, hertog van Bourgondië, nam ook deel aan de plundering van Kortrijk! Op de toren van de hoofdkerk van Kortrijk hing een grote, automatische klok. Filips de Stoute deed die klok weghalen. Zijn knechten brachten de klok naar beneden en plaatsten ze op een

ossenwagen. Die klok was de beste en de mooiste van Vlaanderen. Slechts twee gelijkaardige klokken bestonden in Frankrijk, één te Parijs en de andere te Sens. Filips de Stoute deed de klok van Kortrijk overbrengen naar zijn hoofdstad Dijon, waar ze vandaag nog steeds hangt! De koning en zijn hof bleven slechts enkele uren te Kortrijk. Daarna werd de fiere stad ten prooi van de vlammen gegeven. Kortrijk werd afgebrand. De huizen en de rieten daken brandden hevig. De laatste mannen, vrouwen en kinderen die zich tot dan verborgen hadden gehouden in de donkerste hoeken van kelders of zolders, stierven in de brand. Dat was de wraak van het Frans leger op een stad die zich had overgegeven.

De hebzucht van de Franse strijders voor de rijkdommen van Vlaanderen werd immens groot op dat ogenblik. Wanneer de Fransen zagen hoeveel er kon geplunderd worden in slechts die ene stad van Kortrijk, wilden ze Brugge aan hetzelfde lot onderwerpen. Brugge was echter het juweel in de erfenis van Filips de Stoute, en dus liet hij niet toe dat een aanval op Brugge gelanceerd werd. De koning wou onderhandelen met Brugge.

Filips de stoute zond de Fremineuren monniken die met het Vlaams leger waren gebleven, onder wie Raes van Lake, naar Brugge. De belangrijkste poorters van de stad werden naar de koning gestuurd. Ze knielden vóór Karel VI en smeekten om genade.

Graaf Lodewijk van Male was dan ook weer aan het hof verschenen. Hij vertaalde voor de mannen van Brugge.

Voor de Bretoense ridders aan het hof, ook Olivier de Clisson, eisten wraak en heel veel geld. De koning wou tweehonderd duizend frank van Brugge, maar de overeenkomst werd uiteindelijk afgesloten voor honderdtwintig duizend. Brugge was inderdaad nog steeds de rijkste stad van Vlaanderen!

De Bretoense ridders waren daar helemaal niet tevreden mee. Ze wilden veel meer inkomsten uit plundering en als losgeld. Verzadigde hebzucht creëert nog meer hebzucht! De Bretoenen stelden plots voor om dan maar het graafschap Henegouwen binnen te vallen! Ze argumenteerden dat de graaf van Henegouwen de graaf van Vlaanderen niet had willen ter hulp te snellen, waardoor de interventie van het leger van Frankrijk nodig gemaakt werd. Ze meenden het absoluut recht te hebben om compensatie te nemen voor de uitgaven van hun mannen.

Ook de heer van Diksmuide, een Vlaamse heer die het Frans leger vergezeld had, wou wraak nemen voor de ter dood veroordeling te Valenciennes van een lid van zijn familie. Die man had wel misdaden bedreven in de stad. De heer van Diksmuide had al vijfhonderd ridders verzameld om Valenciennes aan te vallen en te plunderen. Hij had gezworen die stad in brand te steken uit weerwraak voor de belediging die hem aangedaan was.

De belangrijkste edelen van Frankrijk, de heren van Coucy, Blois, Enghien, Saint-Pol en de la Marche, reddden Henegouwen en Valenciennes van die kwade bedoelingen. De koning en de hertogen beletten de aanval op Henegouwen.

Ondertussen lag Gent nog steeds rustig in haar kwartier. De stad werd niet belegerd. Pieter vanden Bossche herstelde van zijn wonden, maar hij was uit Brugge kunnen ontsnappen. Hij kwam aan te Gent en nam weer het bevel over de stad. De omvang van de nederlaag van Roosebeke was nog niet volledig doorgedrongen tot de geest van de bevolking van Gent. Van den Bossche bezielde de Gentenaars opnieuw tot de weerstand.

De schepenen van Gent zonden een vertegenwoordiging naar de koning te Doornik. Gent stelde de overgave van de stad voor aan Koning Karel VI. De Gentenaars vroegen echter voortaan direct geregeerd te worden door de koning van Frankrijk en door het Parlement van Parijs. Ze wilden niet meer geregeerd worden door enige graaf van Vlaanderen. Filips de

Stoute domineerde in die zaak het koninklijk hof. Hij zou nooit aanvaarden de grootste stad uit zijn toekomstig graafschap op die wijze te verliezen! De vraag van Gent werd snel verworpen door het hof. De koning eiste ook dat Gent zich zou onderwerpen aan de pausen van Avignon. De afgevaardigden van Gent weigerden dit categoriek.

De schepenen van Gent wisten zeer goed dat het Frans leger niet in staat was een lange, directe belegering van Gent te ondernemen. Het was nu volle winter, einde december. De lucht was zeer vochtig en ijzig koud. Zo veel regen was dit jaar van 1382 gevallen, dat grote delen van Vlaanderen weer zeer moerassig waren geworden. Weiden lagen onder water en de rivieren waren ver buiten hun oevers getreden. De wegen waren modderig en zelfs overstroomd. Ziekten dreigden uit te breken. De strijders van het Frans leger waren vermoeid. Ze bleven ontevreden omdat ze niet meer hadden kunnen plunderen. Vooral de mannen die uit ver afgelegen warme streken kwamen, de mannen van Aquitaine, van de Auvergne zelfs, van Savoie, de Dauphiné en van Bourgondië, leden erg onder de koude. Het hof liet die al snel terugkeren naar hun landen. De Bretoenen en de Normandiërs, de wreedaardigste strijders, werden nog weerhouden. Parijs was weer in opstand gekomen. Die troepen konden nodig zijn om de opstanden in Frankrijk te onderdrukken! Het hof van Frankrijk plaatste daarom slechts garnizoenen in de steden van Vlaanderen, en het keerde terug met de rest van het leger naar de koninklijke domeinen, weg uit Vlaanderen.

Op de terugweg, te Arras, Atrecht, rebelleerden de Bretoense bevelhebbers tegen hun heren. Ze wilden de stad plunderen omdat hun soldij niet betaald werd. De *Connétable* Clisson en zijn maarschalken konden slechts op het laatste ogenblik die mannen tot rede bewegen. Clisson beloofde aan de Bretoenen dat ze te Parijs zouden betaald worden. De hertogen en het hof brachten ondertussen Koning Karel VI in veiligheid te Senlis. De rest van het Frans leger bleef in een kamp in de omgeving. Het Frans hof nam zo enige veiligheidsmaatregelen vooraleer te pogen de stad Parijs in te rijden.

Hoofdstuk 4. Het bewind van Ackerman en van den Bossche in Gent. 1383-1387

De repressie van de Franse steden. 1382-1383

In het begin van 1382 braken meerdere opstanden uit in Frankrijk. Al in februari van het jaar hadden nieuwe taksen oproeren uitgelokt in Orléans, Rouen, Laon, Amiens en Rheims, en ook in Parijs. Die opstanden resulteerden echter niet in gecoördineerde acties van al die steden samen. De opstand van de Engelse boeren met Wat Tyler het jaar tevoren, en de opstand van Gent en de Vlaamse steden tegen hun graaf, vormden onheilspellende voorbeelden.

In Rouen plunderden de wevers en de lakenhandelaars de huizen van de rijksten. Ze vielen ook priesters, abdijen en Joden aan. De koninklijke ontvangers van de taksen werden gedood. Die opstand werd later de *Harelle* genoemd. De naam werd gegeven omdat de rebellen ‘*Haro!*’ riepen, voor ‘stop’, tegen de regering. De rijkste inwoners konden na een tijdje toch het oproer naar minder gewelddadige doelen ombuigen, en later de rebellie volledig doen ophouden. Ze zonden een afvaardiging naar Koning Karel VI om genade te vragen. Het koninklijk hof bracht dan Koning Karel VI, nog steeds een minderjarige jongen, naar Rouen. Ridders vergezelden hem, en het hof bood inderdaad de genade van de koning aan in ruil voor een grote som geld.

In maart stond Parijs in oproer. Hier ook gebeurde de opstand na de aankondiging van een nieuwe taks. Ontvangers van taksen werden gedood. De knuppels die bestemd waren voor de politie van Parijs werden gegrepen. Gewapend met die knuppels, verspreidden de inwoners hun terreur in de stad. De knuppels heetten ‘*maillets*’ in het Frans, zodat die opstandelingen de ‘*Maillotins*’ genoemd werden. Tientallen personen werden in Parijs gedood, onder wie ook vele Joden.

Het hof zond de heer van Coucy, de hertog van Bourgondië en de Kanselier d’Orgemont om met de opstandelingen te onderhandelen. De Parijzenaars wilden de afschaffing van de taksen, en de genade voor de opstandelingen. Wanneer Coucy en Bourgondië al enkele mannen uit de gevangenis los lieten om hun goede wil te tonen, brak het gepeupel de koninklijke gevangenis van de Châtelet in. De mannen bevrijdden al de gevangenen, inclusief Hugues Aubriot. De vroegere provoost van Parijs weigerde echter verder de opstand te leiden. Hij wist hoe wispelturig de bevolking van Parijs kon zijn. Tijdens de nacht vluchtte hij de stad uit, om er nooit meer naar terug te keren.

Het hof moest een gewapende krijgsmacht naar Parijs sturen. De opstand werd onderdrukt. Veertien leiders van de rebellie werden in het openbaar terechtgesteld, en zesentwintig anderen gevangen genomen. Nog veel meer mannen werden op bevel van het hof in de Seine verdrinken. Parijs leek weer kalm te worden.

Aan het einde van maart reden de koning en de Hertog Filips de Stoute terug naar Rouen. De koninklijke genade was wel aan de stad verleend, maar toch stelden ze de leiders van het oproer terecht. De vrijheidscharters van de stad werden ingetrokken. De zilveren en gouden munten van de gilden werden in beslag genomen. Rouen bleef vernederd en onderworpen.

De opstanden bleven dreigden in Parijs doorheen het jaar 1382. In april moest de heer van Coucy opnieuw door het koninklijk hof naar Parijs gezonden worden. De koning bevond zich toen te Meaux.

Coucy werd goed onthaald te Parijs. Hij praatte glad en aangenaam met de rijkere bewoners, hield mooie toespraken, en kon hen overtuigen de oproeren te stoppen. Parijs vroeg om de taksen te herroepen, maar de schepenen beloofden wel de koning te helpen met de betaling van het onderhoud van het leger. Parijs betuigde dan haar akkoord om grote sommen geld te betalen in de handen van een overeengekomen ontvanger.

Voor de terugkeer naar zijn goede stad, eiste de koning dat Parijs de wapens zou neerleggen, de poorten voor zijn leger zou openen. Zolang hij in de stad verbleef wou hij dat Parijs de straatketens 's nachts neer zou laten. De koning vroeg eveneens gijzelaars. De *Maillotins* weigerden die eisen! Het koninklijk hof bereidde zich dan voor om een bloedige aanval op de stad te wagen.

Ondertussen bleef Coucy echter verder onderhandelen. Hij poogde de Parijzenaars over te halen om een vriendelijker houding aan te nemen jegens de koning en het hof. Hij kon een overeenkomst afsluiten. Parijs stond een speciale taks toe van tachtigduizend frank! Die taks zou geïnd worden door de eigen ontvangers van de stad, en rechtstreeks betaald worden aan het leger van de koning. De Parijzenaars wilden hun geld niet verspillen door de koninklijke hertogen! De koning verleende daarna toch zijn algemene amnestie aan Parijs. Hij reed de stad in, maar verbleef er slechts één dag, wat de Parijzenaars weer mishagde. Ze beschouwden het kort verblijf een beledigend gebrek aan vertrouwen van de koning in hun woord.

Nog meer opstanden braken nadien opnieuw in Rouen uit, en ook in Aquitaine en in de Auvergne. Op dat ogenblik, echter, moest het koninklijk leger samengeroepen worden voor de veldtocht tegen Gent en tegen Filips van Artevelde. De opstanden in Frankrijk moesten tijdelijk gelaten worden zoals ze op dat ogenblik stonden.

In het begin van 1383, nadat de stedelijke milities van Vlaanderen op beslissende wijze overwonnen werden, stopte het koninklijk leger op de terugweg eerst te Senlis. Dat leger bestond toen nog uitsluitend uit Bretoenen en Normandiërs. De andere bataljons waren naar huis gestuurd. Zoals steeds waren de Bretoenen steeds uit op plunderingen. Ze keken met hebzuchtige ogen naar Parijs.

De hertogen en graven van het hof zonden eerst hun dienaars naar Parijs om hun hotels in orde te brengen. Dat was slechts een sluw middel om te weten te komen wat de eigenlijke gemoedstoestand van Parijs was tegenover hen.

De Parijzenaars van hun zijde, vonden het slim om te tonen hoe machtig zij eigenlijk waren. Ze deden twintigduizend gewapende mannen de stad uit marcheren! Die mannen plaatsten zich dan in goede slagorde tegenover Saint-Lazare, onder aan de heuvel van Montmartre, alsof ze klaar waren voor een veldslag.

De edellieden die zo ver als Le Bourget samen met de koning gekomen waren, reageerden beledigd. Ze praatten van *lèse-majesté*! Opnieuw echter zonden ze de heer van Coucy, de *Connétable* Clisson en de heren van Albret, de la Trémoille en Jean de Vienne naar Parijs om met de leiders van de stad te onderhandelen. De diplomatieke bekwaamheden van Coucy werden erkend en gewaardeerd aan het hof. Die edellieden reden tot tegenover het leger van Parijs. Ze zonden herauten naar de Parijzenaars die daar in mooie falanxen stonden. Ze vroegen om met de leiders te praten.

De Parijzenaars deden alsof ze heel verwonderd waren en ze antwoordden heel onschuldig, 'wij hebben geen leiders buiten de koning en zijn heren!'

De *Connétable* Clisson reed dan maar zelf naar het Parijs leger.

Hij riep, ‘wel, mannen van Parijs, waarom zijn jullie uit de stad gemarcheerd? Wensen jullie een gevecht met de koning, jullie heer?’

De Parijzenaars riepen dat ze nooit enige bedoeling hadden om te strijden tegen de koning. Ze hadden slechts gewild dat de jonge koning van Frankrijk met eigen ogen zou kunnen zien hoe machtig de stad Parijs kon zijn.

‘De koning is jong,’ riepen ze uit. ‘Hij weet nog niet dat hij met onze hulp kan doen als er een noodzaak mocht zijn!’

‘Dat is zeer fijn,’ lachte Clisson, maar de koning wil dat jullie niet in wapens zien op deze manier en in slagorde nog wel! Alstublieft, keert weer naar de stad. Doe jullie bepantsering af en leggen jullie de wapens maar neer!’

De Parijzenaars gehoorzaamden hem.

De koning reed daarna naar Saint-Denis. Hij overhandigde de Oriflamme aan de abt. De provoost van Parijs en een twaalftal handelaars kwamen naar de koning om zijn goede wil af te smeken. De koning antwoordde niet. Hij behandelde de mannen erg hooghartig. Daarna reed hij Parijs in aan het hoofd van een grote strijdmacht, alsof hij een veroverde stad binnen reed.

De hertogen van Bourgondië en van Berry hadden de belediging die door Parijs aan de koning was aangedaan nog niet verteerd. Gewapende strijders werden in de meest belangrijke pleinen van Parijs geplaatst. De koning reed naar de kerk van Notre-Dame om voor zijn overwinning in Vlaanderen te bedanken, maar hij weigerde enige afvaardiging van de schepenen of van de invloedrijke handelaars van de stad te ontvangen. Hij erkende hun gezag niet! Een deel van zijn leger bleef zich ook dreigend in een kamp nabij de muren van de stad houden, klaar om Parijs binnen te stormen.

Hertog Filips de Stoute van Bourgondië en de hertog van Berry reden gewapend door de straten. En dan organiseerden ze de onderdrukking, de repressie van Parijs!

Driehonderd van de best gekende inwoners werden in de gevangenis geworpen. Twee van hen, een juwelier en een lakenhandelaar, werden in het openbaar opgehangen. De echtgenote van één van die mannen was zwanger. Toen ze haar echtgenoot dood aan een koord zag bengelen, sprong ze van wanhoop uit het venster van haar huis en stierf.

De straatketens van Parijs werden door gewapende mannen weggenomen en naar het kasteel van Vincennes gebracht.

Parijs lag nu open voor het leger. Al de inwoners moesten hun wapens inleveren, ook hun knuppels. De poorten van Sint Antonius werden vernield. De vesting van de Bastille werd in alle haast afgewerkt.

De hertogin van Orléans, de schoonzuster van Koning Jan II de Goede, smeekte de koning om genade voor de stad. Ook de Universiteit van Parijs vroeg om zachtmoedigheid. De koning toonde toch enig meevoelen en wou toegeven, maar de hertog van Berry drong aan om een voorbeeld te stellen.

Hoewel hij de Parijzenaars er eerder van overtuigd had om voorzichtig te blijven, was de lakenhandelaar Nicolas Flamand één van de eerste mannen om bedreigd te worden. Parijs stelde veertigduizend frank voor om zijn leven te redden. Ook vele andere, rijkere inwoners, konden hun leven afkopen voor zeer hoge bedragen losgeld. De armere mannen werden in het openbaar terecht gesteld. Nog anderen werden in zakken genaaid en ’s nachts zonder verder omhaal in de Seine gegooid. Velen ook pleegden zelfmoord in de gevangenis.

De advocaat-generaal van Parijs, Jean Desmarets, was al een oude man van zeventig toen de wraak van de koning hem trof. Hij ook had altijd geprobeerd om de woede van de

Parijzenaars te dempen. Hij werd in een plein getrokken en in het openbaar onthoofd. De Parijzenaars weenden toen zijn hoofd viel, want hij was zeer geliefd in de stad. De terechtstellingen duurden langer dan een maand.

Die gewelddadige maatregelen gingen vergezeld van de afschaffing van al de vrijheden en privileges van Parijs. Door een koninklijk decreet van de zevenentwintigste januari van 1383, werden al de regeringsfuncties die bepaald werden door verkiezingen van het Parijs volk, zoals de functie van schepenen, afgeschaft. Alle stedelijke jurisdicties werden beëindigd. Het beheer van de stedelijke schatkist werd in handen gegeven van mannen die door het koninklijk hof benoemd werden. De gilden en andere verenigingen werden afgeschaft. De provoost van Parijs werd van nu af aan een koninklijke gezaghebber die in plaats werd gezet door de koning, en alleen door de koning. De provoost werd voortaan de enige magistraat van de stad. De milities van Parijs werden ontbonden en mochten niet opnieuw opgericht worden. Geen leger van Parijs zou zich voortaan nog in de weg van de koning als belediging of uitdaging kunnen plaatsen! Alle vorige taksen werden opnieuw ingevoerd. Parijs had al haar vrijheden en haar autonomie verloren.

Als slot organiseerde het hof van Koning Karel VI een grootse, maar macabere plechtigheid om de volledige vernedering van Parijs te bevestigen.

De troon van de koning werd opgericht in een plein van Parijs, recht tegenover een schavot. Het volk van Parijs werd uitgenodigd om de ceremonie van de verzoening tussen de koning en Parijs bij te wonen. Het plein was gevuld met de inwoners van de stad.

De jonge koning zat op zijn troon. Zijn hovelingen, de hertogen en de graven, stonden rond hem.

De kanselier van Frankrijk, Pierre d'Orgemont, schreeuwde met donderende stem al de misdaden gedaan door het Parijse volk in de laatste veertig jaar. De mannen en vrouwen van Parijs stonden als versteend van verbazing. Ze begonnen te wenen en te zuchten, een effect dat gewild was door de opgevoerde ceremonie. De Parijzenaars vreesden voor hun leven. Dan knielden de hertog van Bourgondië en de hertog van Berry ostentatief vóór de koning. Ze smeekten voor genade in de naam van de goede stad Parijs. De koning aanvaardde plechtig zachtmoedig te blijven. Hij beloofde zijn koninklijke vergiffenis. Hij vormde de beschuldigingen van begane misdaden om tot slechts burgerlijke aanklachten en het hof gaf aangepaste straffen. Door die maatregel kon natuurlijk het hof de rijkere mensen van Parijs, en eigenlijk alle inwoners, afpersen tot het betalen van losgeld heel hun verder leven. Later deed het hof Parijs nog meer bukken onder bijkomende taksen. De inwoners van Parijs werden getroffen door hoge bedragen.

De steden van Rouen, Rheims, Orléans, Troyes, Sens, Châlons en nog andere steden van de koninklijke domeinen moesten dezelfde vernederingen ondergaan. Het afgeperste geld, meer dan dertigduizend pond, ging naar de schatkist van de hertogen van Bourgondië en Berry. De *connétable* en zijn maarschalken kregen al het geld nodig om hun strijders van het koninklijk leger mee te betalen.

Parijs en de grote steden ten noorden van de Loire werden op die wijze getemd en totaal onderworpen aan de wil van de Franse koning. Gent wist wat te verwachten wanneer het zich ooit zou moeten onderwerpen aan het Frans hof vanuit een zwakke onderhandelingspositie.

De Franse koning reisde nadien naar Lyon, waar hij twee maanden verbleef. De Staten-Generaal van de Languedoc streek werden te Lyon samengeroepen. Het hof eiste veel geld ook van de steden en van de provincies van die landen. De koning kreeg de fondsen die hij

verlangde. Daarna reed het hof naar Guyenne, en ook kort naar de streek van Tours, waar gedurende een ogenblik een nieuwe opstand dreigde. De steden en streken van Frankrijk werden door de krijgsmacht tot rust en vrede gebracht, en onderworpen aan het hof. Dit was vooral verwezenlijkt op wens van de hertogen van Bourgondië en van Berry.

In april van 1383 werd dan de aandacht van de Koninklijke Raad getrokken door een nieuwe invasie van de Engelsen in Frankrijk, en opnieuw naar de oorlog in Vlaanderen.

De kruisvaart van Hendrik Despenser. 1383

Hendrik Despenser was de jongste zoon in een ridders familie van Norfolk in Engeland. Hij leerde om te gaan met wapens, werd jong tot ridder geslagen, en studeerde rechten te Oxford. Hij werd bestemd voor een loopbaan in de Kerk, en kreeg vroeg zijn benoeming tot kanunnik van Llandaff. Hendrik bekwam een inkomen met Llandaff, maar hij betaalde een gewijde priester om zijn kerkelijke plichten te vervullen. Dat was niet ongevoen in andere plaatsen van Engeland en van het continent. Hendrik was een onbeschaamde, onstuimige jongeman. Zijn tijdgenoten zegden van hem dat hij uitblonk noch in kennis noch in wijsheid! Hij werd toch ook priester gewijd terwijl hij nog een jonge man was, en kort daarna aangeduid als bisschop van Norwich. Hij onderscheidde zich meer als strijder dan als een geestelijke! De eerste maal dat zijn naam bekend geraakte was tijdens de boerenopstand van Wat Tyler in 1381.

In Norfolk werd de boerenopstand geleid door een man die Geoffrey Lister heette, een verver. Lister nam met zijn horde mannen de stad Norwich in. De handelaars van Norwich betaalden hem om de stad niet te plunderen en te verwoesten. Desondanks stal hij alles wat waarde had in de priorij van Carrow, een nonnenklooster. Hij verwoestte het platteland van de streek. Na de dood van Wat Tyler zond Lister geld en gijzelaars naar de koning om een overeenkomst te bereiken over zijn lot. Hij reed met enkele mannen naar Newmarket, maar kwam daar te staan vóór een strijdkracht geleid door Hendrik Despenser, de bisschop van Norwich. Despenser had de grote abdij van Peterborough verlost van opstandelingen. Hij had ook een grote groep boeren die de abdij van Ramsey hadden aangevallen volledig verslagen. Despenser en zijn mannen sloegen in op Lister. Despenser kon de mannen van Lister gevangen nemen, maar Lister zelf ontsnapte. De bisschop onthoofdde genadeloos al de opstandige boeren te Newmarket. Hij stelde de hoofden gespietst op staken tentoon. Daarna marcheerde hij met een steeds groeiend aantal koningsgezinde troepen naar North Walsham, om de rest van de mannen van Lister te bevechten. De bisschop hield een kleine veldslag tegen de troepen van Geoffrey Lister. Lister werd verslagen, gevangen genomen, en snel opgehangen. Door die prestatie kreeg Hendrik Despenser de faam een grote krijgsheer te zijn, meer dan een genadevolle bisschop.

Reeds in 1379 had Paus Urbanus VI van Rome de oorlog willen voeren tegen de koning van Frankrijk. Frankrijk steunde de pausen van Avignon! Urbanus VI beval daarom de kruisvaart te prediken in Engeland, het land dat voor hem gekozen had. Om de campagne tegen Frankrijk te betalen liet de paus van Rome toe taksen te heffen op de eigendommen van de kerk. Goud, zilver, edelstenen en geld werden samengebracht door de Engelse gelovigen. De pauselijke afgezanten hadden een bloeddorstige geestelijke gezocht die bekwaamheden had bewezen in militaire campagnes, en die bereid zou kunnen zijn om een leger naar een veldslag te leiden. Hendrik Despenser werd door die gezanten opgemerkt als een jonge, avontuurlijke

en schijnbaar goede leider van strijders. Hijzelf had al aan Paus Urbanus voorgesteld om het zwaard en het kruis te mogen opnemen voor een kruisvaart tegen de ketters van Frankrijk.

In maart van 1381 droeg Paus Urbanus VI de Bisschop Hendrik Despenser op een kruisvaart te leiden tegen de ketters van Clemens in Frankrijk. Despenser kon aflaten uitdelen, en priesters van hun functie ontheffen om aan de veldtocht deel te nemen als strijder. De pauselijke bullen met die bepalingen bereikten Engeland in augustus van 1381. Despenser zond kort nadien zijn mannen uit om de giften van de gelovigen te verzamelen. Hij nam het kruis van kruisvaarder aan op de eenentwintigste december van 1382 in de kathedraal van Sint Paul te Londen.

Wanneer Despenser voldoende fondsen bijeen gekregen had, bracht hij een strijdmacht van bijna tweeduizend ridders en hun schildknepen samen, en vierduizend boogschutters. Als hoofdmannen kon hij rekenen op uitstekende strijders zoals Sir Hugh Calveley, William Elhalm, Thomas Tryvet, John Ferris, William Ferinton, Matthew Reedman en Hugh Despenser. Op het laatste ogenblik probeerden Koning Richard II en Jan van Gent, die liever de vrede met Frankrijk hadden bewaard, om de kruisvaart uit te stellen. Bisschop Despenser gaf er de voorkeur aan het pleidooi om te wachten te negeren. Hij zeilde met zijn leger naar Calais, nadat hij nog bijkomende fondsen had kunnen verkrijgen van het Engels Parlement.

Despenser kwam te Calais aan op het einde van mei 1383. Hij had de keuze tussen een veldtocht in Picardië of in Vlaanderen. Hij kon naar het zuiden en het oosten marcheren, of noordwaarts. Terwijl hij nog aarzelde, ontving hij een gezantschap van de stad Gent. De Gentenaars konden hem vertellen dat de steden van Vlaanderen die nog niet zo lang geleden ingenomen waren door de Fransen, gedwongen werden te zweren voor de paus Clemens van Avignon. Die delen van Vlaanderen waren dus voorstanders geworden van Clemens! De mannen van het westen van Vlaanderen zouden volgens de Gentenaars echter snel weer naar het geloof in de paus van Rome weerkeren wanneer een sterk Engels leger in Vlaanderen zou verschijnen!

De hoofdmannen van Gent, en vooral nu Francis Ackerman, zochten vurig Engelse hulp in hun strijd tegen Graaf Lodewijk van Male en tegen de Fransen. Vele Engelse ridders rond Despenser fluisterden hem toe dat de heren van Vlaanderen eigenlijk al veel meer voor Urbanus kozen dan voor Clemens. Graaf Lodewijk van Male was zelf een voorstander van Urbanus gebleven. Ze beschouwden het onredelijk om Vlaanderen aan te vallen en te verwoesten.

Dit werd bevestigd door een gezantschap van Graaf Lodewijk van Male, dat ook te Calais aankwam. Despenser en de Gentenaars beweerden dat Vlaanderen niet Paus Urbanus volgde omdat garnizoenen van de Franse ketters de steden bezet hielden in de kasselrijen van Brugge en Ieper. De afgevaardigden van de graaf vroegen dan vrijgeleiden om veilig naar Engeland te reizen. Ze wilden hun zaak uitleggen aan de koning. Despenser weigerde die vrijgeleiden te bezorgen, zodat de Vlaamse vertegenwoordigers niet naar het buitenland konden reizen.

Hendrik Despenser gaf de voorkeur aan een veldtocht in Vlaanderen eerst, voor twee redenen. Gent beloofde hem steun in Vlaanderen, met krijgers en proviand. Dat gaf hem meer moed. Hij had gehoord van de macht van Gent. Hij wist dat Gent een zeer rijke stad was, en één van de grootste steden van het continent. Hij voelde zich meer zelfzeker met een dergelijke bondgenoot.

Tevens kon hij de Vlaamse steden op de vijand veroveren. Die steden behoorden tot de allerrijkste van Frankrijk. Door zijn hebzucht werd hij aangetrokken tot plundering en tot de mogelijkheid van het eisen van losgeld.

De bisschop van Norwich zette daarom zijn leger op weg naar het noorden! Zonder grote inspanningen slaagde hij er in bij verrassing de stad Gravelines in te nemen, en daarna marcheerde hij naar Duinkerken.

Graaf Lodewijk van Male kon dergelijke inval in zijn graafschap natuurlijk niet dulden. Hij verzamelde weer een groot leger van ridders om te strijden tegen de campagne van Despenser. Hij plaatste zijn leger onder het bevel van één van zijn bastaard zonen. Dit Vlaams leger trok eveneens op naar Duinkerken. Hendrik Despenser moest een veldslag leveren bij die havenstad.

Zoals zovele malen reeds, behaalden de Engelse boogschutters de bovenhand op een Frans of een ander leger. Ze versloegen dan ook de Vlaamse ridders. De onstuimige aanvallen van de troepen van Lodewijk van Male werden keer op keer terug geslagen door de boogschutters. De Vlamingen reden en liepen naar de veiligheid van de stad Duinkerken, maar in de chaos liepen de Engelsen mee de stad in. De Engelsen slaagden er zo in de stad binnen te dringen samen met de laatste Vlaamse strijders die in paniek vluchtten. De veldslag zette zich daarna voort in de straten van Duinkerken. Het leger van Lodewijk van Male werd ook daar verslagen. Alles leek er op alsof de Vlamingen in die tijd gewoon geen enkele belangrijk gevecht nog konden winnen! De ridders van Vlaanderen werden op de vlucht gejaagd, en heel veel strijders van Vlaanderen verloren het leven.

Opnieuw bleef Graaf Lodewijk van Male wanhopig alleen. Hij smeekte weer voor versterkingen van zijn schoonzoon, de hertog van Bourgondië. Filips de Stoute antwoordde hem direct positief. Hij zond zijn Bourgondiërs en Bretoenen om de steden van Saint-Omer, Aire, Sint Winoksbergen en nog andere vestingen en kastelen op de grens met Frankrijk te voorzien van garnizoenen.

Hendrik Despenser verloor geen tijd! In enkele dagen veroverde hij Bourbourg, Cassel en Saint-Venant. De garnizoenen van de hertog van Bourgondië verdedigden die plaatsen wel goed, maar ze konden hun vestingen niet houden tegen de overmacht. Daarna, in een gezamenlijke overeenkomst, belegerden de Engelsen en de Gentenaars samen de stad Ieper. De twee legers kwamen te Ieper aan op de achtste juni van 1383. Hoofdman van Gent was toen Francis Ackerman. Gent had ongeveer tienduizend krijgers gebracht!

Een groep van zestig Bretoense ridders van de hertog van Bourgondië vielen toen tevens in een hinderlaag. Ze kwamen tweehonderd Engelse ridders tegen, nabij Kortrijk. Ze werden tot de laatste man gedood. Filips de Stoute liep het risico gans Vlaanderen aan de Engelse en Gentse legers te verliezen! Hij keerde zich naar Frankrijk. Hij vroeg een sessie te Compiègne van het Frans Parlement.

Het Frans hof besloot daar dat de koning opnieuw Vlaanderen zou moeten binnen trekken, met een even machtig leger als datgene dat de Vlaamse steden zes maanden geleden verslagen had. De *bans* en de *arrière-bans* werden daartoe gepubliceerd en uitgestuurd, opdat alle Franse ridders met hun troepen samen zouden komen te Arras op de vijftiende augustus van 1383.

Heel wat ridders kwamen met veel enthousiasme, zelfs van verre landstreken. De graven van Savoie en Armagnac kwamen, de Hertog Frederik van Beieren zelfs, de hertog van Bretagne. Ook de graaf van Blois zette zich op stap, hoewel hij ziek was. De graven van Genève en van Namen, en de hertogen van Lorraine, Bourgondië en van Berry brachten hun mannen. Het leger telde zesentwintigduizend lansen! Het hof sloot een overeenkomst af met de handelaar Boulard van Parijs om granen aan het leger te leveren gedurende een periode van minstens vier maanden.

Despenser en de Gentenaars voerden verscheidenen onsuccesvolle aanvallen uit tegen de stadsmuren van Ieper.

Despenser beseftte dat de stad Ieper te sterk verdedigd werd. Hij wou terugkeren naar Picardië. De heer van Coucy was kapitein-generaal van die landen van Frankrijk. Despenser kreeg echter heel wat problemen in zijn eigen leger met dat project.

Sir Hugh Calveley was nooit helemaal akkoord geweest met een expeditie in Vlaanderen. Hij weigerde nu de bisschop van Norwich op verdere veldtochten te volgen. Hij vond Despenser een drieste, maar domme avonturier. Hij verliet het leger met ongeveer de helft van de Engelse troepen, en keerde terug naar Calais.

Norwich moest het enorm Frans leger alleen trotseren, verlaten zowel door Hugh Calveley als door zijn Gentse bondgenoten. De Engelse troepen van Norwich bewogen zich dan eerst naar Bergues, naar Sint Winoksbergen. Wanneer Despenser echter hoorde hoe waarlijk groot het Frans leger was, bracht hij zijn mannen naar Bourbourg. Die stad had zeer sterke muren en een grote vesting. Despenser zou daar een belegering kunnen doorstaan. Hij deed de poorten van de stad sluiten en de muren bemannen met strijders.

De Gentenaars keerden ook terug van Ieper, maar ze bleven nog even rondzwerven in de omgeving. Ze hadden andere, meer interessante bedoelingen!

De achtervolgende Fransen namen snel weer bezit van Sint Winoksbergen. Ze doodden de meeste inwoners en brandden de stad af.

Francis Ackerman was verplicht geworden de belegering van Ieper op te geven. Hij besloot dat met slechts zijn Gentenaars zijn leger niet voldoende machtig was om de belegering van Ieper verder te zetten. Hij wou ook weten wat het Frans feodaal leger meende te doen.

In de avond dat hij zich terug trok had hij echter een geniaal idee. Hij ging Oudenaarde verrassen!

Gent had steeds Oudenaarde in het Gents kwartier willen veroveren. Het garnizoen van de stad was uitgereden om zich bij het Frans leger te voegen. Oudenaarde was daarmee zonder sterke verdediging gebleven. Francis Ackerman deed zijn Gentenaars in alle stilte en in het laatste licht van de dag de stad aanvallen. De Gentenaars gebruikten stormladders om over de stadsmuren van Oudenaarde te klimmen. Ze openden de poorten en zwermde de stad in met de rest van hun strijders. Na zo lange maanden van nutteloze aanvallen en belegeringen, was Oudenaarde weer in een handomdraai van Gent!

Ondertussen had het Frans leger een beleg geplaatst aan Bourbourg. Niemand aan Franse zijde was gehaast. De Engelsen konden toch niets anders meer doen dan in de stad op een stoel te zitten. De Fransen vreesden nog steeds de Engelse boogschutters. Waarom zouden ze aanvallen moeten beginnen tegen Bourbourg? Vroeg of laat zou het garnizoen toch beginnen honger te lijden en moesten de Engelsen de stad overgeven. De Franse krijgsheren bleven hun gewone tactiek verder toepassen om de Engelsen vooral niet tot een veldslag te verleiden. Vanaf augustus bleven de Franse edelen in hun kamp te Bourbourg. Ze organiseerden feesten en toernooien om zich te vermaken terwijl ze wachtten. Meer dan vier weken gingen zo voorbij.

De Bretoenen, Duitsers en Bourgondiërs in het Frans leger hoopten nog op een rijke plundering. De ridders waren slechts weinig enthousiast om hun krachten tegen de muren te verspillen. Kanonnen werden bijgehaald om delen van de stad in de vlammen te steken, maar dat effect van de wapens bracht geen beslissing met zich mee.

Uiteindelijk aanvaardden Despenser en de hertog van Bourgondië om onderhandelingen te beginnen. De hertog van Bretagne bemiddelde daarin. Een overeenkomst werd snel bereikt. De bisschop van Norwich kon ongedeerd weggrijden uit Bourbourg met al zijn mannen, zelfs

met hun wapens en bagage, maar slechts om naar Calais te marcheren en naar Engeland terug te keren!

Nadat Despenser de stad hadden verlaten, drongen de Fransen ongehinderd de stad in, en plunderden ze. Norwich keerde oneervol naar Engeland terug in september van 1383.

Het enorm Frans leger was opnieuw nutteloos. De koning ontbond het. Verdere onderhandelingen tussen Engeland en Frankrijk namen dan weer een aanvang, te Calais en te Boulogne. Voor Frankrijk namen aan die besprekingen deel de hertogen van Bourgondië en Berry, de Kanselier d'Orgemont en de bisschop van Laon. Ook de graaf van Vlaanderen en de hertog van Bretagne namen er aan deel. Voor Engeland negotieerden de ooms van de koning, onder wie eerst en vooral Jan van Gent, de heer van Percy en de bisschop van Suffolk. Jan van Gent ontmoette zo eens te meer Filips de Stoute, hertog van Bourgondië. De twee mannen werkten samen voor de vrede.

Het werd echter snel duidelijk dat een echte vrede niet mogelijk was. De Franse onderhandelaars wilden al de steden en de territoriums die nog bezet werden op het continent door de Engelsen zonder slag of stoot terug naar Frankrijk zien komen. De Engelsen weigerden natuurlijk steden zoals Bordeaux, Brest, Cherbourg en Calais af te staan. De enige overeenkomst die kon bereikt worden was over een wapenstilstand van één jaar.

Graaf Lodewijk van Male vroeg dat Gent zou uitgesloten worden van die wapenstilstand. Hij wou de oorlog met Gent verder zetten! Jan van Gent, de hertog van Lancaster, wou echter niet weten van een wapenstilstand die niet ook gold voor Gent. Dat was het minste wat hij kon doen voor de stad waarin hij geboren werd! Voor één of andere vreemde reden van solidariteit, redde Jan van Gent zo een jaar van vrede en rust voor de stad van zijn prilste jeugd. Dit punt was de laatste hindernis tot de wapenstilstand, maar Jan van Gent hield voet bij stuk.

De hertog van Berry vooral wou de zaak zien besluiten. Hij wou naar huis weerkeren. Berry plaatste daarom uiteindelijk een hand op de schouder van Graaf Lodewijk van Male, en zei, '*mon cousin*, ik had graag gehad dat je wat meer inschikkelijk zou zijn. Gent zal in de wapenstilstand inbegrepen moeten worden. Je bent weinig wijs geweest, en daarom heb je jezelf en je heren in groot gevaar gebracht en hen in grote schade meegetrokken. Je zou nu wijs moeten worden, je woede bedwingen en wat meer omzichtigheid moeten toepassen!' Graaf Lodewijk voelde zich alleen, verlaten, vernederd en beledigd door de Franse heren. Hij verliet ogenblikkelijk de onderhandelingen om naar Saint-Omer te rijden.

Een wapenstilstand van één jaar werd zo afgesloten tussen Frankrijk en Engeland. De steden van Oudenaarde en Gravelines bleven in de handen van Gent, van Francis Ackerman. De enigen die iets wonnen in de campagne van Hendrik Despenser, de enigen die territorium en prestige wonnen, waren de Gentenaars! Gent had Oudenaarde ingenomen, de stad die de milities al van vóór de tijden van Filips van Artevelde probeerden te veroveren. Francis Ackerman werd in Gent onthaald op toejuichingen en hij werd met bloemenkransen behangen. Banketten werden georganiseerd om de overwinning van Gent te vieren. Gent stond expliciet vermeld in de Wapenstilstand van Boulogne en zou niet lastig gevallen worden gedurende minstens nog een vol jaar. Dat gaf de tijd aan de schepenen en aan de hoofdmannen om zich te reorganiseren.

Voor Hendrik Despenser kwam de ongenade totaal. In oktober van 1383 moest hij zich verantwoorden voor de uitgaven die hij gemaakt had bij de Engelse Kanselier Michael de la Pole en eveneens voor het Parlement.

Despenser werd er van beschuldigd zijn beloftes niet te hebben nageleefd. Hij had beloofd een leger in Frankrijk te houden gedurende een volledig jaar. Hij had de koning bedrogen met valse beloftes teneinde de controle te behouden over zijn militaire expeditie. Hij had geweigerd leiders mee te nemen die hem aangeduid werden door de koning. Hij had alles op zijn campagne zelf willen beslissen. Despenser probeerde enige blaam af te schuiven op zijn krijgsheren, maar Michael de la Pole verwierp die argumenten snel en gemakkelijk. Het Parlement veroordeelde de bisschop van Norwich om de totale kost van de expeditie te betalen met het geld dat hij geplunderd had in Frankrijk en in Vlaanderen. Aan het einde van de zitting van het Parlement, en in het bijzijn van de koning, veroordeelden de leden van het Parlement de bisschop van Norwich streng voor zijn misdaden. Ze beroofden hem van al zijn wereldlijke functies voor een periode van twee jaar. Voortaan mocht hij enkel en alleen als een geestelijke beschouwd worden. Zijn schatbewaarder Robert Foulmere en vijf van zijn krijgsheren – doch niet Sir Hugh Calveley – werden in de gevangenis geworpen en zwaar beboet. Het Engels hof stigmatiseerde Hendrik Despenser als een oneer voor Engeland.

Graaf Lodewijk van Male stierf op de twintigste februari van 1384. Hij stierf slechts iets later dan de ondertekening van de Wapenstilstand van Boulogne. Twee versies deden de ronde over de dood van de graaf van Vlaanderen.

In de eerste versie stierf Lodewijk van Male van de vernedering en de wanhoop na de Wapenstilstand van Boulogne. Zijn hart brak.

In de tweede versie had Lodewijk van Male het graafschap van Boulogne willen herwinnen van de hertog van Berry. Berry hield dat graafschap, komende van zijn echtgenote. Male beweerde dat het land steeds deel had uitgemaakt van Artois, zijn erfgoed. Het dispuut tussen de twee mannen liep hoog op, met vloeken en beledigingen. In een vlaag van woede had de hertog van Berry zijn dolk in de borst van Lodewijk van Male gestoken. Filips de Stoute, de hertog van Bourgondië, had de misdaad van zijn broeder geheim willen houden. Deze laatste versie werd nooit de officiële versie.

Het lijk van de laatste graaf van Vlaanderen werd naar de stad Lille gebracht om daar begraven te worden naast zijn echtgenote, Margareta van Brabant, in de Sint Pieterskerk. De begrafenisplechtigheid had plaats op de negentwintigste februari van 1384.

De rondzwervende vrouw van Gent. 1384

In die dagen, toen het militieleger van Gent nog te Oudenaarde kampeerde, kon men een vrouw doorheen de straten van Gent zien zwerven. Ze ging gekleed in zeer discrete kleuren, in een wollen, bruine tuniek, een wit hemd en een hoog opgetrokken kanten kraagje. Wanneer het zeer koud was in de maanden van oktober en november van 1383, droeg ze een zware, groene mantel om haar heen geslagen. Haar schoenen waren van mooi leder, haar laarsjes hoog en uitstekend gevormd, voorzien van gouden gespen. Ze droeg een riem onder haar mantel, en aan die riem hing een lederen beurs. De beurs toonde aan dat ze niet arm en zonder middelen bleef. De dieven van Gent vermeden haar echter, hoewel ze met hebzuchtige ogen naar die beurs gluurden.

De vrouw wandelde langzaam, haar rug enigszins gebogen zoals oude vrouwen doen. Haar gezicht bleef dikwijls diep verborgen in een brede huik. De mensen die haar voorbij staken dachten wellicht dat ze een oude, gebroken vrouwtje was, misschien een moeder die haar echtgenoot en zonen verloren had in de veldslagen van Gent. God alleen wist hoeveel dergelijke mannen gedood werden de laatste maanden! Ze was een oude, gebogen vrouw, die

in wanhoop en verdriet door de straten zwierf op zoek naar iets wat ze nooit meer zou weervinden! In december slenterde ze nog door de straten.

Ze gebruikte een ruw gesneden wandelstok om niet uit te glijden op de bevroren staatkeien. Hoewel iedereen meende dat ze oud was, was haar echte leeftijd slechts enkele jaren over dertig. Weinige mensen zouden haar die leeftijd gegeven hebben. Ze zag er minstens twintig jaar ouder uit. Haar haren waren wit aan het worden! Haar lippen waren steeds dun, tot één lijn samengetrokken. In haar ogen bemerkte men nooit de glans van de intelligentie of van het geluk. Ze droeg altijd handschoenen aan haar handen.

Men kon de vrouw dikwijls zien wandelen langs de kaaien van Tussen Bruggen of langs de Reep, langs de Leie en de Schelde. Sommigen vreesden dat ze elk ogenblik in de donkere wateren kon springen. Ze bleef gedurende lange uren staan op de bruggen van Gent, ogenschijnlijk in vervoering gebracht door de beweging van het eeuwig vloeiend water. Ze keek dan slechts over de rivieren uit, maar toonde dat ze hield van de boten die Gent binnen gleden. Men kon haar zo zien staan op de Minnebrug, op de Veebrug of de 's Gravenbrug van de kuipe, maar ze kon slenteren tot zo ver als de Fremineurenbrug, de Braembrug, en haar voeten brachten haar zelfs tot in de Zuivelstraat die naar het Alins Hospitaal leidde. Te Tussen Bruggen zag ze hoe weinig mensen in deze dagen nog naar de Vleeshalle of naar de Vismarkt gingen. Minder dan een derde mannen en vrouwen dan vroeger wandelden en praatten nog in de markten! In haar jeugd, toen ze nog een meisje van twaalf geweest was, had ze hier met haar vrienden gelopen, en zich een weg moeten banen door de menigte heen. Ze vond geen menigte meer deze dagen, weinig gelach, geen groepen van praatjes makende vrouwen meer!

Op de kaaien van Gent, van de haven, van Tussen Bruggen, tussen de Veebrug en de Sint Michielsbrug, laadden en ontladden nog steeds de rivierboten hun goederen, maar zij waren de helft minder talrijk dan wat ze zich herinnerde van in haar jonge jaren. Ook liepen de mannen sneller nu, leek haar, en ze begonnen veel minder gesprekken onder elkaar. Hun lachen en hun moppen, luid uitgesproken, verjoegen niet meer de duiven en de meeuwen. De mannen riepen niet zeer hoog meer om hun goederen aan te prijzen. De vrouw herkende eigenlijk dit Gent niet meer. Wanneer zou het oude Gent verrijzen?

De mannen ontladden nu slechts in stilte, en ze plaatsten hun goederen zwijgzaam op de karren. Daarna liepen ze weg, en keken naar niemand nog uit.

Weinig goed geklede inwoners wandelden langs de kaaien, en die ook keken naar niemand op. Verder door, in de Jacobinenstraat, en zelfs in de Veldstraat, de drukste straten van Gent in het verleden, bleven veel huizen leeg staan.

De vrouw merkte aan zichzelf op, 'hier stond er vroeger een slagershuis, daar bewerkte een man het leder, hier was er een juwelierszaak, daar een taveerne. Waar zijn al die mensen naartoe? Waarom staan zo veel huizen er verlaten bij?'

Die woonsten en winkels vergaarden nu nog slechts het stof! De gevels werden niet meer schoon geborsteld. Groen mos hing nu aan het witte plaaster tussen de houten balken. De kleuren van veel uithangborden waren vervaagd, en heel wat van die borden die enige jaren geleden trots uitgehangen werden, bengelden nu in de wind en braken aan stukken. De troosteloosheid had zich vooral ingezet in de buurt van de Weverskapel langs de Ketelgracht. Het zicht was nog droeviger aan de andere zijde van de kuipe, in de steegjes van de Vrijdagmarkt die naar de Gracht leidden en naar de Boudelo Abdij.

De vrouw zag echter niet die treurige werkelijkheid van het vervallen Gent. Ze zocht naar het verleden en vroeg zich af wat er gebeurd was. Ze wandelde dagenlang door de straten, maar de straten veranderden niet, alhoewel ze verwachtte dat de huizen elke seconde weer in

kleuren en leven konden openbloeien. Ze was op zoek naar de beelden van haar jeugd, het Gent van vreugde en geluk, het Gent dat barstte van activiteit, zoals ze zich het nog goed herinnerde. In sommige straten vond ze thans meer dan de helft van de huizen verlaten en in verval. Dit Gent droeg nu al de tekenen van armoede, en dat verwonderde haar zeer. Weg waren de dagen waarin elke straat gevuld werd met het lawaai van de weefgetouwen, van het hameren en klinken van de ijzersmeden, van het gebolder van de biervaten die uit de brouwerijen gerold werden, of van de gezangen van de volders en van de vrouwen die hun linnen in de rivieren wasten. Dat alles bestond nog, maar veel minder dan vroeger. De vrouw vroeg zich af waar al dat volk naartoe was, en wanneer ze zouden terugkeren. Sliep Gent en moest het nog ontwaken? Ze was op zoek naar haar Gent, en ze kon het niet vinden! Ze zocht echter elke dag vol hoop opnieuw. Elke dag was een ontgoocheling, maar ze bleef verder zoeken.

Het gebeurde dat ze plots de arm van een man in de straten greep en vroeg, ‘zeg me, goede man, kent u Wouter de Smet? Wat is er met hem gebeurd? Waar kan hij zijn?’

De man zou dan zachtjes de hand van de vrouw wegtrekken, en nors antwoorden, ‘ik ken geen man die de Smet heet, Ver,’ en dan zou hij zich verder haasten, menend dat een vrouw die haar verstand verloren had hem aangeklampt had.

De mensen van Gent geraakten gewend aan die vrouw. Ze hadden haar al menige malen door de straten zien dwalen, maar ze wisten niet wie ze was.

Elders vroeg de vrouw, ‘kent u Boudin van Lake, goede Ser? Weet u waar Clais de Hert is? En waar zijn Jacob de Meyere, en Willem de Ruddere? Waar is toch Jan de Voldere, waar Gillis Sloeve? Hebt u hen gezien?’

Neen, de poorters van Gent hadden hen niet gezien, ze kenden die mannen niet, maar ze begrepen wel dat dit geesten waren uit lang vervlogen tijden, mensen die konden geleefd hebben in het verleden van deze oude vrouw.

Mettertijd, natuurlijk, geraakten de mannen en vrouwen van Gent wel gewoon aan de vreemde, maar verder argeloze vrouw die op zoek was naar de verloren glans van de stad en die naar mannen zocht die waarschijnlijk de dood hadden gevonden in de oorlog. Zovele mensen waren gestorven! Zo vele families waren in de armoede gedompeld! Zo velen hadden de prachtige stad verlaten op zoek naar een beter leven elders! De glorie van de grote stad Gent was nu nog slechts een heldere ster in het verleden, een beeld van vroeger waarover kon verteld worden door oude mannen aan kleine kinderen. Zo veel huizen lagen vervallen, zo weinig vergaderingen werden nog door de gilden samengeroepen. De feesten van Gent en de jaarmarkten kenden nog weinig vreugde, en ze trokken veel minder mensen aan. Er was weinig geld over in de stad! De mannen en de vrouwen van Gent wezen met de vinger naar de vrouw die in dat oude Gent nog woonde. Ze lieten haar terzijde, omdat ze een persoon was die was verschenen uit die vroegere tijden van schoonheid, van glorie en macht en vreugde. Aan die dagen kon men nu best niet herinnerd worden! De mensen antwoordden haar beleefd, schudden hun hoofden, maar gingen hun eigen weg.

Aan het einde van december 1383 herkende een vrouw die wat meer medelijden voelde dan de andere mensen, wie de oude vrouw was. Ze ging dan beleefd en vriendelijk praten met de poorter die Boudin Vresele heette, nu bijna zeventig jaar oud. Ze sprak hem aan over zijn dochter die in de straten van Gent rondliep als een zonderlinge. Had Agneete Vresele, de dochter uit de zeer rijke Vresele familie haar verstand verloren?

‘Agneete is deze dagen haar eigen niet meer,’ verontschuldigde Boudin zijn dochter beschaamd, en hij bedankte de vrouw.

‘Meester Boudin, uw dochter zwerft nu al meerdere weken rond in de stad. Ze houdt mensen in de straten aan, en vraagt hen waar het Gent van haar jeugd naartoe is. Ze vraagt naar mensen die al jaren dood en vergeten zijn, naar mensen die niemand zich nog herinnert. Ze lijkt in het verleden te leven. Ze is niet lastig of gewelddadig, ze is zeer beleefd, maar iemand zou zich om haar moeten bekommeren! We vrezen dat ze iets onherstelbaars aan haar eigen leven kan doen!’

‘Ja. We zullen voor haar zorgen,’ antwoordde Boudin.

Hij sloeg onmiddellijk zijn mantel om en ging zijn huis van de Kalanderberg uit om naar zijn dochter te zoeken in de straten die de vrouw aangeduid had.

Agneete Vresele had niet willen blijven wonen in het kasteel van haar echtgenoot. Ze was naar Gent teruggekeerd en had een klein huis gehuurd in de Kalanderberg, niet ver van he thuis van haar vader. Boudin Vresele had het zeer druk met zijn handelszaak. Zijn echtgenote, Margareta van Westvelde, deed haar vele werk in het huis. Ze hadden verondersteld dat alles goed ging met hun dochter Agneete. Ze hoopten dat de drukte van de stad haar goed zou doen. Hoewel Agneete alleen woonde in haar klein huis, bezochten ze haar af en toe. De geest van Agneete bleef echter gesloten voor hen. Agneete zei niet veel aan haar vader. Hij had echter niet verwacht dat er zich iets erger afspeelde in haar hoofd. Agneete bezocht slechts zelden haar moeder.

Boudin liep nu door de straten van de kuipe. De vrouw had gemeld dat ze Agneete in de Vismarkt gezien had. Boudin liep naar dit plein eerst. Hij vond Agneete in de Korte Munt. Hij dankte God, nam haar bij de hand, en vroeg, ‘Agneete, mijn kind, hoe gaat het met je?’ Agneete keek op, trok haar huik naar achter, en zei, ‘oh, het gaat goed met mij, vader! Ik zocht alleen maar Boudin van Lake, weet je, maar ik kan hem niet vinden! Heb jij onlangs nog Boudin van Lake gezien? Zeg me, waar kan ik hem vinden? En waar is Wouter de Smet, waar is Clais de Hert? Iedereen zegt me dat ze niet meer thuis zijn. Waar zijn ze dan?’ Zoals anderen had Boudin het hart niet om aan zijn dochter te zeggen dat ze naar spoken uit het verleden aan het zoeken was. Hij kon haar niet zeggen dat Boudin van Lake en zo vele andere goede mannen die zij gekend had, overleden waren en begraven.

Vele vrouwen van die mannen leefden in wanhoop en kwamen nog zelden uit hun huizen, of ze hadden de stad verlaten. Hoe kon men spreken over de troosteloosheid van het huidige Gent aan een vrouw die in het verleden leefde?

‘Kom met me mee, kind,’ noopte Boudin haar, ‘we zullen samen naar hen zoeken. We zullen onze goede vrienden wel vinden!’

De vroegere glorie van Gent kon natuurlijk niet terugkeren. De dagen van rijkdom, van vreugde en van de grote macht van de stad waren voor eeuwig verloren. Boudin Vresele voelde zich plots zeer moe, zeer oud, en zeer treurig gestemd. Hij greep naar zijn hart. Zoveel droefheid overheerste Gent nu!

Boudin bracht zijn dochter terug naar zijn eigen huis. Ze aten samen, Boudin, Agneete en Margareta. In de volgende dagen huurde Boudin vrouwen uit zijn omgeving in om zijn dochter op haar tochten te vergezellen. Hij beseftte dat Agneete niet meer alleen kon gelaten worden. Hij dacht er even aan haar naar het Sint-Jans-ten-Dullen Hospitaal te brengen, waar de mannen en vrouwen die het verstand verloren hadden verzorgd werden. Hij had die instelling ooit bezocht, lang geleden, en hij was ziek geworden van wat hij daar had gezien, ziek gedurende twee dagen! Neen, hij kon Agneete niet naar die plaats brengen en haar daar begraven! Hij kon haar naar het Rijke Gasthuis brengen, het hospitaal van de gegoede poorters, maar Agneete was niet fysisch ziek!

Daarna dacht hij aan het Bijloke Klooster. Had de Vresele familie geen reusachtige bedragen aan de nonnen geschonken? Boudin ging praten met de abdis van de Bijloke. Zij beloofde een huis te vinden voor Agneete in het Klein Begijnhof. Ze kende vele vrouwen daar, vrouwen ook die andere vrouwen hielpen. De abdis kwam overeen met Boudin om zijn dochter naar daar te brengen. De abdis zou er voor zorgen dat Agneete Vresele haar wandelingen kon verder zetten in Gent, maar steeds vergezeld zou blijven van een andere liefdadige vrouw die ook in het Begijnhof woonde.

Zo gebeurde het dat mijn echtgenote, Agneete Vresele, ging wonen in het Begijnhof van Gent. Ze had haar hoofd voor de wereld verloren. Ze kende het verschil niet meer tussen het heden en het verleden. Ze kon toch nog voor zichzelf zorgen. Ze waste zich en bereidde haar eigen voedsel. Ze leefde rustig in het Begijnhof. Ze leek zich niet meer te herinneren dat ze getrouwd was. Ze was er zich van bewust dat ze geen kinderen had, maar niet dat er nog een echtgenoot was. Ze had me uit haar geest gevaagd. Wanneer ze met de vrouwen praatte die haar op haar wandelingen vergezelden, dan sprak ze alsof ze nog in het mooi Gent van haar jeugd leefde, in het levendig Gent van twintig jaar geleden, in een tijd die al lang vervlogen was. Ze vergat alles over mij, Willem Terhagen. Ze weigerde me te ontvangen. Ze zei dat ze geen vreemde mannen wou ontmoeten. Ik zag haar dus niet meer, behalve van ver, en alles wat ik kon doen was de vrouwen die in haar straat woonden ondervragen. We waren en bleven getrouwd. Met de jaren bezocht ik haar minder en minder in het Begijnhof. Ik leefde mijn tweede leven met Greet van Noortkerke.

Veel mensen in Gent hoorden spreken over de rondzwervende vrouw. De naam van Agneete Vresele werd niet dikwijls vermeld, maar de zwervende vrouw werd een legende in Gent. De mensen vonden en zeiden dat Gent nu wel voldoende geleden had. De vrede zou moeten gemaakt worden met de nieuwe graaf, met de hertog van Bourgondië. Waarom zouden de Gentenaars niet kunnen terugkeren naar een gemakkelijker leven? De hertog zou toch de macht van Gent kunnen erkennen en zijn genade toestaan voor de vrede. Hij kon toestemmen met de verderzetting van de vrijheden van de stad. Wat stond de vrede in de weg? Met vrede was het leven inderdaad beter! De rondzwervende vrouw veroorzaakte een algemene, langzame verandering in de atmosfeer van Gent.

Gent en de hertog van Bourgondië. 1384-1385

Filips de Stoute, hertog van Bourgondië, erfde niet slechts Vlaanderen van de onfortuinlijke Graaf Lodewijk van Male. Hij erfde ook de graafschappen van Artois, van Rethel en Nevers, de kasselrijen van Antwerpen en Mechelen, Salins, landstreken in de Champagne, Beaufort en Jaucourt. Hij kon nu officieel de Franche-Comté van Bourgondië, het graafschap van Bourgondië, aan zijn hertogdom toevoegen.

Ondanks die enorme en zeer rijke bezittingen, had hij toch een tekort aan geld in 1384! Hij vroeg geld bij verschillende bronnen.

Van de koning van Frankrijk kreeg hij tweehonderd duizend frank voor zijn geode diensten, en een maandelijks toelage van drieduizend frank. Die mooie giften reddden hem tijdelijk van het bankroet. Hij legde beslag op al de bezittingen van de Gentse edelen en van de Gentse handelaars in Bourgondië. Dat bracht hem additionele fondsen op. Mijn vader, Jehan Terhagen, heer van Vitry, was eigenaar van landerijen in Bourgondië. Hij werd echter niet meer beschouwd als een Vlaming en Gentenaar in de Champagne, zodat hij aan de zware verliezen ontsnapte.

Filips de Stoute kreeg nog veertigduizend frank van de Staten van Bourgondië om zijn oorlog te voeren in Vlaanderen. De geestelijkheid van Bourgondië weigerde eerst haar aandeel in die taksen te betalen. De oudste zoon van Filips de Stoute, Graaf Jan van Nevers, de luitenant-generaal van Bourgondië, moest dreigen al de wereldlijke functies van de geestelijken verbeurd te verklaren. Hij dwong zo de geestelijkheid tot de betaling van hun deel. Jan ontpopte zich als een waardige, even meedogenloze zoon van zijn vader! Filips de Stoute kreeg ook nog geld van de Joden van Bourgondië. De Joden betaalden om verder te kunnen blijven wonen in het hertogdom. Bourgondië verzamelde zo allengs grote bedragen om zijn interventies in Vlaanderen mee te betalen.

De hertog van Bourgondië begon met blijde intredes te doen in de Vlaamse steden die hem trouw wilden zweren. Hij beheerde die als graaf van Vlaanderen. Mechelen en Antwerpen verwelkomden hem als hun heer in maart van 1384. In mei was hij te Ieper, Oostende, Nieuwpoort, en te Veurne. De grotere steden van Brugge en Ieper bleven trouw aan hem. De oorlog met Gent duurde in principe verder, zodat hij in de grootste stad van Vlaanderen niet ontvangen kon worden, en dat gebeurde ook niet in de steden van het kwartier van Gent. Filips de Stoute kon ook niet de vijandelijkheden met Gent openen vóór het einde van het jaar 1384, want de Wapenstilstand van Boulogne bleef in voege tot november van dat jaar. Hij verzamelde echter al de fondsen die hij kon krijgen voor de komende campagnes. Dat verontrustte bepaalde personen van Gent.

Op de achtentwintigste juni van 1384 trouwde Yolande of Lente van den Broucke met Pieter Diederic, een scheepsbouwer. De familie van Lente vertoefde veel in de omgeving van de schippers en de scheepsbouwers. Vanaf de vijftiende augustus 1384 diende Diederic als schepen van Gent. Het huwelijk had plaats in de volledige onverschilligheid van Gent en van de hertog. Lente van den Broucke was dan een gegoede weduwe, want ze had heel wat van de van Artevelde bezittingen geërfd. Ze was twintig jaar jonger geweest dan Filips. Iedereen wist dat haar eerste huwelijk werd opgedrongen. Pieter Diederic was van haar leeftijd, en kon de liefde van haar jeugd geweest zijn. Lente kende Diederic van lang vóór haar huwelijk met Filips van Artevelde.

Ongeweten door Filips de Stoute verzamelde een Vlaamse ridder die trouw gebleven was aan de graaf, de heer van Schorisse, ongeveer vierhonderd strijders. Onder zijn klein leger bevonden zich illustere namen zoals Ser Jacob de la Trémoille, de heer van Estripont, en anderen. Schorisse zocht wraak te nemen op Gent. Het garnizoen van Gent te Oudenaarde had zijn domein in de omgeving van die stad verwoest, en het geld van zijn vazallen gestolen. Dit geld moest rechtmatig aan hem toekomen, en aan hem alleen!

Enige mannen van Schorisse verkleedden zich als boeren. Ze brachten hooiwagens naar één van de poorten van Oudenaarde en begonnen een idiote twist met de bewakers. De wagens blokkeerden de poort, zodat de grote panelen niet gesloten konden worden. De heer van Schorisse kon met zijn ridders en strijders rechtstreeks de stad in rijden! Het garnizoen van Oudenaarde was zwak op dat ogenblik. Francis Ackerman, de hoofdman van die garnizoenen, was naar Gent teruggekeerd. De heer van Schorisse elimineerde het garnizoen van Gent in een kort gevecht. Hij veroverde de stad. Hij plunderde Oudenaarde opnieuw.

In Gent gaven de schepenen Francis Ackerman de schuld voor het snel verlies van Oudenaarde. Een twist volgde tussen aan de ene zijde Francis Ackerman, Pieter van den Bossche en Pieter de Wintere, en aan de ander zijde de heer van Herzele. Tijdens die twist die hoog opliep, werd de heer van Herzele gedood. De twist ging niet alleen over Oudenaarde! Grote sommen geld van het leger waren verdwenen, en de heer van Herzele werd er van

verdacht die gestolen te hebben. Herzele toonde zich ook meer als aanhanger van Frankrijk dan van Engeland.

Van den Bossche, de Wintere en Ackerman leunden aan bij Engeland. Gent vroeg om een vertegenwoordiger van de koning van Engeland naar Gent te zenden. Gent erkende de koning van Engeland als de rechtmatige koning van Frankrijk, en bijgevolg als de echte koning van de stad. Gent vroeg een Engelse prins van koninklijk bloed om over de stad te regeren als hun gouverneur of ruwaard. De toenmalige kanselier van Engeland, Sir Michael de la Pole, zond hun slechts de ridder Sir John Bouchier met vierhonderd strijders om Vlaanderen bij te staan. Zoals Jan van Gent wou de la Pole thans slechts de vrede voor Engeland. Hij wist dat de Engelse koning, ook nog zo jong, zeer zwaar in de schulden stak ten gevolge van de voorgaande oorlogen. De la Pole beseftte ook dat het Engels hof langzaam maar zeker de controle over het land aan het verliezen was, ten voordele van het Parlement en van andere edellieden dan de huidige gunstelingen van de koning, onder wie hij zelf. Dit was niet het ogenblik voor Engeland om een nieuwe oorlog op het continent uit te lokken!

De Gentenaars deden hun beklag over het verlies van Oudenaarde aan de hertog van Bourgondië. Filips de Stoute had de wapenstilstand verbroken, klaagden ze. Filips de Stoute beloofde met de heer van Schorisse te praten. Schorisse rechtvaardigde zich. Van lang vóór de wapenstilstand had het garnizoen van Oudenaarde zijn erfenis verwoest. Hij beschouwde zich daarom in staat van oorlog met Gent en met het garnizoen van Oudenaarde. Hij had geen wapenstilstand ondertekend! Hij stelde wel voor om Oudenaarde weer af te staan, doch dit slechts nadat Gent zich onderworpen had aan haar rechtmatige heerser, de graaf van Vlaanderen, zijnde Filips de Stoute van Bourgondië. De zaken bleven zoals ze waren, en Gent had Oudenaarde weer verloren!

In 1384 keek Filips de Stoute meer naar Brabant dan naar Vlaanderen! In december van 1383 was de hertog van Brabant gestorven in Luxemburg. De hertog en hertogin van Brabant hadden geen kinderen. De persoon die van de hertogin van Brabant zou erven was de dochter van haar gestorven zuster. Die was niemand minder dan Margareta van Male, de echtgenote van Filips de Stoute!

De hertogin wou haar hertogdom behoeden van oorlogen. In Henegouwen heerste Hertog Albrecht van Beieren als regent voor zijn zieke en gek verklaarde broeder. Albrecht zou de volgende graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland worden. De hertogin stelde voor de kinderen van Hertog Albrecht te doen trouwen met de kinderen van de hertog van Bourgondië, om zo de betere voorwaarden voor de vrede te creëren. Ze stelde voor dat Graaf Jan van Nevers, de oudste zoon van Filips de Stoute, zou trouwen met Margareta van Beieren. De broer van Margareta, Willem van Beieren, zou trouwen met Margareta van Bourgondië, de dochter van Filips de Stoute. Die huwelijkscontracten werden ondertekend en bekrachtigd door de heren van de landen en door de vertegenwoordigers van de steden van Bourgondië, Brabant en Henegouwen. De huwelijksplechtigheden hadden plaats te Cambrai, Kamerrijk, in april van 1385. Grote feesten, banketten, markten, tornooien en nog andere festiviteiten werden georganiseerd op kosten van Filips de Stoute.

Rond die tijd ook zorgde Filips de Stoute voor het huwelijk van Koning Karel VI met Isabella van Beieren, de dochter van Hertog Frederick van Beieren. Isabella zou later in Frankrijk Isabeau de Bavière genoemd worden. Ze was zeer mooi en zeer levendig, zodat Koning Karel direct verliefd op haar werd. Dat huwelijk werd ingezegend op de achttiende juli te Amiens.

Ongeveer ten tijde van dit koninklijk huwelijk, in augustus van 1385, bereidde Frankrijk een grote veldtocht voor die naar Schotland moest gezonden worden. De expeditie was gericht

tegen de koning van Engeland. Een grote Franse vloot werd daarom verzameld in de haven van Sluis in Vlaanderen.

De haven van Sluis was onlangs gekocht door de hertog van Bourgondië. De kasselrij van Sluis behoorde toe aan de oudste zoon van de graaf van Namen en aan zijn echtgenote, Marie de Bar. Filips de Stoute wisselde officieel Sluis uit voor de kasselrij en stad van Béthune in augustus 1386. De Franse invasievloot werd samengesteld te Sluis. De Admiraal Jean de Vienne zeilde eerst naar Schotland met vijftienhonderd strijders.

Het hof van Engeland meende dat de beste wijze om de Schotse expeditie van Frankrijk te vertragen was om Gent te helpen in haar oorlog tegen Filips de Stoute van Bourgondië. Engeland zond een paar duizend boogschutters en een gouverneur als vertegenwoordiger van de koning in de stad. Met die versterkingen viel Francis Ackerman het platteland van Vlaanderen aan. Hij teisterde de Franse garnizoenen in de Vlaamse steden. Francis Ackerman verraste de Franse legergroepen die rondzwierven in het platteland op zoek naar proviand. Nog andere groepen plunderaars organiseerden zich samen, namen enige kastelen in en verwoestten het platteland in de naam van Gent! De bendes kregen de naam van *Pourcelets*. Ten gevolge van die groepen plunderaars was er heel veel smart en ellende in Vlaanderen. Het militieleger van Gent onder de leiding van Francis Ackerman viel die groepen aan, en bleef ook niet passief toekijken op de komst van het Frans leger te Sluis.

In januari van 1385 had Filips de Stoute als Groot-Baljuw van Vlaanderen een man aangeduid met de naam Jan de la Chapelle, een zeer harde, meedogenloze, moedige, maar wreedaardige man. Die baljuw had een sterke strijdkracht verzameld te Aardenburg. Hij bevocht zowel de *Pourcelets* als de bende strijders van Gent, en nu ook de milities van Ackerman. Hij handelde zeer wreed met de mannen die hij gevangen kon nemen. Hij trok hun ogen uit, sneed neuzen en oren af, en nam er genoeg mee de onfortuinlijke mannen die in zijn handen vielen erg te martelen. Francis Ackerman viel Aardenburg aan met een groot leger, bestaande uit meerdere duizenden krijgers. Hij kon de vesting echter niet innemen. Hij richtte dan zijn leger naar de stad Damme, en slaagde er in die strategische haven van Brugge te veroveren!

Filips de Stoute hoorde slechts van de verovering van Damme op het huwelijk van de koning. Hij zwoer om de Gentenaars een les te leren! Het leger van de koning van Frankrijk bewoog zich snel van Sluis om Francis Ackerman te Damme aan te vallen. De belegering van Damme werd een harde strijd, maar de Gentenaars konden de stadsmuren houden. Terwijl de belegering van Damme zich verder zette, bemerkten de Gentenaars en de Engelse boogschutters dat de troepen van de Franse koning Sluis verlaten hadden om zich tegen hen te richten. De grote Franse vloot bleef daarom zonder veel bescherming in de zeehaven liggen. De Gentenaars stelden een plan op om de schepen te Sluis in brand te steken en om de dijken nabij de stad te vernielen, zodat het groot Frans kamp onder water zou komen te liggen. Dat plan werd echter op het laatste nippertje verraden en verijdeld. De poorters van Sluis die in de samenzwering verwickeld waren, werden door de Fransen gevat en onthoofd.

Francis Ackerman bleef Damme anders goed verdedigen! De landen rond de haven waren moerassig, natte en modderige polders. De velden waren zeer moeilijk om te gebruiken voor de Franse aanvallen, en ook zeer ongezond terrein voor het Frans leger. Koning Karel VI werd al genoodzaakt om beter onderdak te vinden in het kasteel van Male nabij Brugge. Francis Ackerman beseftte dat hij de stad niet voor eeuwig zou kunnen houden tegenover het veel groter leger van Frankrijk. Elke dag, trouwens, groeide dat leger aan met meer strijders. Ackerman voerde een schijnuitval uit met zijn troepen, maar eenmaal buiten de muren, reed en marcheerde hij ijlings terug naar Gent. Ackerman had daarmee de milities van Gent gered.

Damme werd overgegeven aan de woede en het geweld van het Frans leger. De Fransen plunderden de stad en staken ze in brand, ondanks de bevelen van Filips de Stoute tot het tegenovergestelde. Damme was een rijke haven, waarin vele ridders en rijke handelaars van Brugge woonden. Die mannen werden gespaard door Francis Ackerman, maar ze werden nu gedood door het Frans leger.

De Franse strijders achtervolgden de vluchtende Gentenaars. Wegens die vervelende Gentenaars moesten ze in slecht weer strijden en in moeilijk land. Ze waren nat en ze leden koude. Het Frans leger volgde Francis Ackerman tot aan de stadsmuren van Gent. Daar stonden ze daarna verbaasd en zeer gefrustreerd omhoog te kijken, want de muren waren zeer hoog, verdedigd door veel torens, en heel veel bewakers stonden sterk bewapend boven op de muren. De Franse ridders zochten naar gemakkelijker prooi! Ze meenden die te vinden in het kwartier van Gent, ten noorden van de stad, in de Vier Ambachten!

Een grote catastrofe wierp dan een donkere sluier van geweld en verwoesting over de Vier Ambachten en op de streken waarin ik, Willem Terhagen, tot dusver in had gewoond. Het Frans leger begon de terreur uit te oefenen op onze vredelievende regio!

We hadden de Vier Ambachten omgevormd tot één van de rijkste, zo niet de allerrijkste streek van Gent en van Vlaanderen! Vele rijke Gentenaars hadden herenhuizen en boerderijen in die lieflijke streek gebouwd. Het Frans leger viel Bouchout, Assenede, Axel en Hulst aan! De Fransen begonnen onze bevolking te doden. Ze verwoestten, plunderden en staken het vuur aan onze huizen, boerderijen, dorpen, herenhuizen en steden. Vrouwen en kinderen probeerden zich in de bossen te verschuilen, maar al wie zich niet op tijd kon verbergen werd genadeloos afgemaakt. De woede en de wraak van de Franse strijders werden losgelaten op de Vier Ambachten.

Wanneer we hoorden dat de Franse legers van Zelzate optrokken naar onze streken, konden wij van de Pharaïldis families die in de Vier Ambachten woonden, nog net een vergadering houden te Nieuw Terhagen. We besloten al onze families en al onze dienaars zonder dralen naar Nieuw Terhagen over te brengen. Mijn kasteel was het sterkst gebouwd, een plaats met de hoogste muren en de dikste torens, een zeer brede gracht en een massief poorthuis. Het kasteel stond verborgen achter bossen van de weg naar Axel. Sommige van die bomen had ik zelf geplant om een mooier zicht te hebben. We konden Nieuw Terhagen verdedigen, maar niet de andere herenhuizen. We verzamelden daarom al de bewoners van Beostenblijje, Westdorp en Oud Terhagen in mijn kasteel.

Heyla de Smet kwam met haar kinderen, de bastaards van Vlaanderen. Ze bracht een dozijn wachters en een dozijn dienaars mee, mannen en vrouwen.

Van Westdorp kwamen Jan Denout en zijn moeder, Avezoete van Lake. Jan had Westdorp van zijn vader geërfd. Zij ook brachten hun wachters mee.

Van Oud Terhagen kwam Albin van Dorp en zijn echtgenote Marie van Axel, met hun kinderen en dienaars.

Ik reed uit naar de Pharaïldis boerderijen in de omgeving en bracht mannen, vrouwen en kinderen weer naar Terhagen. Dit waren meestal de zonen en dochters van de Wilde familie. Ik keek uit naar de Handscoemakers, maar die waren allen al verdwenen. Hun boerderijen lagen er verlaten bij. Ik veronderstelde dat ze de bescherming van Nieuw Terhagen niet meer wilden. Misschien waren ze al naar Antwerpen gevlucht. Hun boerderijen lagen trouwens verder naar het noorden. De van Noortkerkes woonden nu in de Champagne, met mijn vader Jehan en moeder Wivine.

Ok Evrard Vresele en Raes van Lake kwamen aan. Raes was Evrard komen bezoeken. Ze schuilden in ons kasteel.

Ik reed ook naar de abdij van Ter Hage.

Ik probeerde de nonnen ervan te overtuigen dat hun abdij niet veilig was. Enige nonnen wilden bij de abdis blijven, maar een dozijn nonnen kwam met mij mee. Ze voegden zich bij Nieuw Terhagen. Ze werden geleid door een mooie non die Anna van Zeebrouck heette, een edelvrouw.

Ik vind het onnodig te benadrukken dat ons kasteel met zo vele mensen totaal overbevolkt was. We plaatsten bedden en matrassen overal waar we konden, tot in de schuren, de gangen, overal in ons woonhuis. Zoals in de tijden van de pestgolven stelden we een strikt hygiëne plan op. We namen proviand in voor maanden van belegering, en we bemanden de muren. We vonden kruisbogen voor allen, zelfs voor de vrouwen.

Hebt u ooit al een non gezien met een kruisboog in de handen? Onze nonnen waren afschrikwekkend! Zij waren de vrouwen met het meest gezond verstand van Ter Hage, en ze aarzelden niet ons te helpen. Wel, ik heb nu nonnen zien oefenen met kruisbogen, en ik kan u verzekeren dat enige van onze beste schutters zich onder de nonnen van Ter Hage bevonden! We leerden hen, natuurlijk, maar ze weigerden niet. Zelfs Raes van Lake oefende met hen mee. Ik meende wel dat onze nonnen naar de schouders en benen van onze mogelijke aanvallers zouden mikken, maar ze zouden niet aarzelen hun man neer te halen!

We hielden de wacht dag en nacht, aan al de zijden van het kasteel. We hielden de ophaalbruggen omhoog al die tijd.

We zagen troepen van tot honderd strijders sterk langs het kasteel komen rijden, stoppen en rond de vesting rijden om een kijkje te nemen. We toonden onze kruisbogen, lansen, goedendags, schilden en zwaarden. We moesten zelfs geen pijlen of bouten naar beneden zenden. De troepen van de koning van Frankrijk bespotten ons, ze maakten obscene gebaren, maar ze zagen dat ze een zeer moeilijke belegering aan ons kasteel moesten leggen. Onze kruisbogen waren naar beneden gericht en volgden hun bewegingen. Ik vermoedde dat ze zenuwachtig werden, een pijl in hun lichaam vreesden. Ze lieten ons met rust voor gemakkelijker doelen. We zagen de vlammen oprijzen uit Oud Terhagen. De boerderij stond weer in brand en zou verwoest achter blijven. De vlammen spuwden zwarte, vuile rook uit in ons landschap. De kapel en de huizen van het dorp van Terhagen ging eveneens in de vlammen op. De meeste families die daar woonden bevonden zich in veiligheid binnen Nieuw Terhagen. De families die we niet hadden kunnen binnen nemen waren gevlucht naar de bossen van Beostenblijje.

Na anderhalve maand zagen we geen groepen van zwervende Franse krijgers meer rond ons kasteel. We veronderstelden dat de Fransen zich terug getrokken hadden uit de Vier Ambachten. Ze hadden inderdaad niet slechts onze regio verlaten, maar ook het gans kwartier van Gent. Het Frans leger had moeten erkennen dat de stadsmuren van Gent te machtig waren, te hoog en te dik. De muren werden zo goed verdedigd dat een belegering van de stad eenvoudigweg niet mogelijk was. De Franse ridders werden het moe de Vier Ambachten te teisteren. Het seizoen was laat, het geld nodig voor een lange belegering van Gent ontbrak. Een belegering rond Gent werd niet opgezet! Koning Karel VI keerde weer naar zijn kasteel van Vincennes nabij Parijs, en zijn leger werd ontbonden. De Franse strijders hadden Gent en de Vier Ambachten weer verlaten.

Heyla de Smet keerde terug naar Beostenblijje. Haar herenhuis was niet vernield. Misschien lag Beostenblijje te ver verwijderd van de steden en dorpen van de Vier Ambachten.

Westdorp lag geplunderd en gedeeltelijk vernield. De laatste bewakers werden er gedood. Het herenhuis was ten prooi van de vlammen gegeven. Het kon echter heropgebouwd worden. Jan Denout en ik reden uit om onze boerderijen te gaan inspecteren in de omgeving van Axel, Assenede en Hulst. We zagen slechts troosteloosheid en verschrikking! Tot aan de Schelde waren onze boerderijen verwoest, de schuren en woonhuizen dikwijls afgebrand. Onze rentmeesters en huurders waren gevlucht, maar ze keerden langzaam terug. Ze bleven allen in wanhoop kijken naar wat er gebeurd was met hun levenswerk. Vele van onze mensen waren gedood, zowel onder onze rentmeesters, boeren, als onder de arbeiders. De boomgaarden en groentetuinen waren vernield, ons vee geslacht en verdwenen. Veel dieren lagen nog gruwelijk verminkt te sterven in de weiden.

De steden van de Vier Ambachten waren geplunderd en in brand gestoken. De Fransen hadden de abdij van Ter Hage aangevallen en de strijders waren over de muren geraakt. Ze hadden de nonnen verkracht en gedood. Onze nonnen van Nieuw Terhagen weenden en snikten dagen lang. Evrard, Raes en de nonnen begroeven hun doden. Daarna kozen de nonnen een nieuwe abdis onder hen. Ze kozen Anna van Zeebrouck als hun nieuwe Moeder Amelberga.

Jan Denout en ik hadden zeer veel om handen in die periode! We redde gedurende veel maanden af en aan. We hielpen de rentmeesters de boerderijen weer op te bouwen. We zochten naar nieuwe mannen om onze domeinen in orde te brengen. We plantten nieuwe bomen, hielpen nieuwe groentetuinen in te richten. We herbouwden Westdorp grootser dan het tevoren geweest was. We hielpen ook de abdij van Ter Hage met fondsen. Al ons reservegeld ging naar de wederopbouw van wat vernield was geworden! We gebruikten al het geld dat we in de Domeinen tak van het Pharaïldis Consortium verzameld hadden! Ik moest voor mijn eigen opbouw het meest geld gebruiken dat Greet van Noortkerke voor ons te Antwerpen gewonnen had.

We haalden nieuw vee uit Brabant en zaaigraan werd per boot uit Picardië overgebracht. We hadden praktisch een gans jaar nodig om de toestand weer onder controle te krijgen en onze boeren opnieuw te laten produceren. We slaagden er wel in geen enkel stuk land te moeten verkopen. We hielden aan al onze velden en weiden. De volgende lente zouden we weer klaar staan om te zaaien en om te oogsten!

We rekenden nadien uit dat we één derde van ons fortuin verloren hadden, van mijn eigen fortuin en van wat Jan en de Pharaïldis families beheerden. We hadden echter de beproeving overleefd. Tegen de volgende lente waren Jan Denout en ik totaal uitgeput. Ik had Greet slechts zelden kunnen zien in die herfst en winter. Greet was veilig in Antwerpen kunnen blijven wonen. Zij, haar familie en de handelspost gedijden goed in Antwerpen, en kenden grote voorspoed.

In de lente van 1386 verraste Jan Denout ons uitermate. Zoals een donderslag in een blauwe hemel, verzaakte Anna van Zeebrouck, de abdis van Ter Hage, plots aan haar heilige geloftes. Veel, zeer veel geld was er gegeven om de bisschop van Doornik er toe te brengen haar toe te staan haar sluiers af te leggen. Ze was nog een jonge vrouw van nauwelijks dertig.

Op een mooie dag zagen we Anna van Zeebrouck naar Nieuw Terhagen te paard rijden, vergezeld van Jan Denout! Jan biechtte op dat hij al sinds heel, heel lang verliefd was op de mooie Anna. Ze was een non in Ter Hage geworden op bevel van haar familie, en Jan had alle hoop opgegeven om ooit met Anna samen te kunnen leven. Hij had haar slechts terug gezien op Nieuw Terhagen terwijl het Frans leger het land verwoestte. Hij had haar bij ons onomwonden gezegd wat hij voor haar voelde. Ze hadden dikwijls met elkaar gesproken!

Anna was verrast toen de andere nonnen haar als abdis verkozen. Ze had Ter Hage in eer hersteld. Nu, uiteindelijk, had ze haar hart gevolgd en verzaakt aan haar geloftes.

Jan Denout en Anna van Zeebrouck trouwden te Nieuw Terhagen omdat Westdorp toen nog heropgebouwd werd. We organiseerden een grote plechtigheid in de kapel van Oud Terhagen, die ook hersteld was. Evrard Vresele en Raes van Lake zongen de mis. Ze deden dat half tegen hun zin, want ze hadden tweede bedenkingen bij het trouwen van een vroegere non. We drongen natuurlijk sterk aan, en wanneer ze de blijheid en het geluk van Jan en Anna zagen, gaven zij ook toe. Raes was erg veranderd in de goede zin sinds hij weergekeerd was van de verschrikkelijke slag van Roosebeke.

Het huwelijksbanket had ook plaats in mijn kasteel. Het weer bleef mooi, zodat we onze tafels in de binnenplaats konden opzetten. We hadden muziek, gezangen, en we dansten. Ik vroeg Greet van Noortkerke om samen met ons te vieren. Ze zat nog niet aan mijn zijde, maar ze was aanwezig met onze kinderen. Greet feestte met ons mee. We bleven nog discreet met onze relatie, zelfs op dit huwelijk. Raes van Lake keek enige malen naar ons met gefronst voorhoofd, dan naar Jan en Anna, ook al met fronsen op alles wat gefronst kon worden in zijn gezicht, maar hij gaf geen speciale commentaar. Ik zag hem over ons nadenken, al zuchtend.

We waren zeer blij dat we allen de inval van de Fransen overleefd hadden. Gent ook had overleefd! Geen belegering was aan de stad geplaatst. Gent was onoverwinnelijk!

Het Vredesverdrag van Doornik

De Admiraal de Vienne bereikte geen groot succes in Schotland! De Franse ridders vonden in dit land en in de kastelen van Schotland niets van de luxe en het comfort die ze gewoon waren, niets van de galanterie, van hun smaak voor mooie versieringen, goede wijn en goed voedsel! Het weer in Schotland bleef buitengewoon, miezerig slecht. Het ontbrak de kastelen aan al de tekenen van het goed en zacht leven van de herenhuizen langs de Loire in Frankrijk. De Schotten vonden de Franse ridders ijdel, veeleisend, bedorven en niet zeer gesteld op de strijd. De Franse ridders rilden zoals broze maagden in de Schotse kastelen van de koude en de vochtigheid. Tevens had de Admiraal de Vienne de Schotse koning beledigd met zijn galante aandacht en eerbewijzen, tot zelfs liefdesbetuigingen voor een vrouw van koninklijk bloed. Zij waarschuwde de Vienne dat zijn leven in gevaar kwam door zijn ongeoorloofde gevoelens. De Vienne aarzelde niet lang. Hij haastte zich terug naar Frankrijk met zijn ridders. Hij vloekte, beweerde nooit nog een voet in dat vervloekt land te willen zetten. Zijn terugkeer verliep niet zo gemakkelijk, want de Schotten durfden de betaling te eisen voor alle onkosten die voor het onderhoud van de Franse ridders gemaakt werden, terwijl de Fransen niet het minste resultaat bereikt hadden in hun oorlog tegen de Engelsen!

Eenmaal terug aan het hof van Parijs, raadde de Vienne niettemin Koning Karel VI aan de oorlog met Engeland op te drijven. Voor dat doel was de nieuwe, grote vloot nodig. Ook de *Connétable* Olivier de Clisson drong aan op de voortzetting van de oorlog.

De hertogen van Bourgondië en van Berry spraken zich uit tegen de oorlog! Filips de Stoute wou eerst Vlaanderen veilig stellen. Een vloot, groot genoeg om Engeland binnen te vallen, kon slechts te Sluis verzameld worden. Ze lang als geen vrede met Gent afgesloten werd, bleef een Franse vloot te Sluis een risico. Het hof besloot te wachten met het samenbrengen van de schepen.

Het volk van Frankrijk was vergramd met die beslissing. Zware taksen waren geheven voor de oorlog met Engeland! De mensen gromden dat het geld voor het leger slechts gebruikt

werd om de hertogen, de ooms van de koning, te verrijken. Sommigen gingen zo ver te beweren dat de hertogen nog veel meer geld ontvangen hadden van het Engels hof om te verzaken aan de oorlog!

Filips de Stoute wist dus dat een vloot te Sluis nodig was om de oorlog over te brengen naar Engelse grond, maar een eerste vereiste voor die vloot was de vrede in zijn graafschap van Vlaanderen. Hij verlangde de vrede.

In Gent ook, openden meer en meer handelaars hun ogen voor de grillen van de oorlog. Ze begonnen ernstig over de vrede met de graaf, met de hertog van Bourgondië, te praten. De deken van de schippers, Roegier Everwijn, en de deken van de slagers, Jacob van Evertburg, namen de leiding en drongen in Gent aan voor de vrede.

Ook de mannen van de Pharaïldis families legden de nadruk op hoeveel goede mannen van Gent, uitstekende ambachtslieden en handelaars, in de oorlog geleden hadden, gedood of gewond werden. De omgeving van Gent en de Vier Ambachten lagen nog grotendeels verwoest. Dit zou niet nog een tweede maal mogen gebeuren! Gent had vroeger met zeventien naties handel gedreven, maar thans zonden de handelaars nog slechts zelden schepen naar de Middellandse Zee om goederen te kopen en laken te verkopen.

De Pharaïldis, hoewel nog steeds onder de rijkste mannen van Gent, hadden veel geld verloren de laatste jaren. Gent bleef afgesloten van de handel in granen met Picardië. Wijn kwam wel nog binnen via Brugge, maar in kleinere hoeveelheden. Andere goederen werden nog slechts verkocht in Gent, niet meer ingekocht, en zo verder verdeeld.

De handelaars zeiden aan iedereen die het wilde horen dat de stad met de maand armer werd, niet slechts in mannen, maar ook in fondsen. Het volk en de gilden hadden afgrijselijk geleden onder de nederlaag van Roosebeke. Iedereen zocht nu rust en vrede, meer dan ooit.

Everwijn en van Evertburg, de twee dekens die het meeste voorstanders van de vrede waren, hielden niet van de bijna dictatuur die Pieter van den Bossche uitoefende. Zij en hun vrienden begonnen elkaar regelmatig te ontmoeten. Ze bespraken hoe de vrede kon bereikt worden. In samenspraak met van Evertburg, veinsde Everwijn ziek te zijn. Hij vroeg Pieter van den Bossche om naar zijn huis te komen. Hij zei aan Pieter dat hij zich zo slecht voelde omdat hij beloofd had op pelgrimstocht te gaan naar Saint-Quentin in de Vermandois streek van Frankrijk, maar nooit die belofte had kunnen verwezenlijken. Hij vroeg nu de toelating van den Bossche om naar die bestemming te mogen reizen. Pieter van den Bossche kende Roegier Everwijn als een kalme, rustige, vriendelijke, schadeloze man. Hij gaf met plezier aan Everwijn de toestemming om Gent te verlaten.

Roegier Everwijn vertrok dus, maar hij reed recht en snel naar Parijs om te gaan praten aan het koninklijk hof met Filips de Stoute. Hertog Filips was zeer gelukkig om Everwijn te horen spreken over vrede en over een samenzwering met de bedoeling de vrede met Gent in te voeren. Dit was waarop Filips al lang had zitten wachten! Hij was nu van menig dat alle middelen behalve oorlog en veldslagen goed waren om het conflict met Gent op te lossen. Filips de Stoute beloofde zelfs Everwijn en van Evertburg te belonen voor hun inspanningen om de oorlog mee te helpen beëindigen. Hij vroeg de dekens zo verder te werken, de gemoederen te bedaren ten voordele van de vrede, en hem te schrijven over hoe ze vorderden. Hij toonde zich bereid om verregaande toegevingen te doen.

Everwijn keerde terug naar Gent. Hij sprak met nog veel andere mannen in de stad die meer geneigd waren naar de vrede dan naar de oorlog. Een vredespartij kwam zo tot leven in de stad. Everwijn en van Evertburg zonden dan een ridder die dacht zoals zij, de Heer Jan van

Heyle, weer naar de hertog van Bourgondië als hun bode en vertegenwoordiger. Ze wilden van Filips de Stoute weten of hij hen aanvaardde zijn genade te verlenen voor Gent in het conflict. Kon de hertog hen garanderen dat de oude charters van vrijheden van de stad intact zouden blijven? Dat waren slechts twee eenvoudige, maar heel belangrijke voorwaarden die ze vroegen voor de vrede tussen de graaf, hun hertog, en Gent.

Filips de Stoute sprak hierover met de *Connétable* Clisson, met de heren van Coucy en de la Trémoille, en met de Admiraal Jean de Vienne. Die mannen ook waren voorstanders van de vrede in Vlaanderen. Ze vonden de voorwaarden van Everwijn redelijk en aanvaardbaar.

‘Weet Francis Ackerman iets over uw initiatieven?’ vroeg Filips de Stoute.

‘Neen, heer,’ antwoordde van Heyle. ‘Ik weet niet of de mannen die me zonden hun geesten openen voor Ackerman.’

‘Zeg hen,’ vervolgde Filips de Stoute, ‘om ook Ackerman op de hoogte te brengen van hun plannen. Ik weet dat ook hij de vrede zoekt, en hij is niet slecht geneigd naar mijn persoon.’ Jan van Heyle begreep dat Francis Ackerman ook al over dezelfde zaak met de hertog gesproken had.

De samenzweerders, Everwijn en van Evertburg en van Heyle spraken dan behoedzaam Francis Ackerman aan. De opperhoofdman betuigde zijn akkoord met de vredesvoorwaarden. Hij was vooral geïnteresseerd in de algemene amnestie. Hij waarschuwde echter de anderen voor Pieter van den Bossche en voor de Engelse gouverneur. Die mannen zouden alles doen wat in hun macht lag om de mensen de voorstellen van Filips de Stoute te doen verwerpen! De groep besloot om Jan van Heyle de brief van Filips de Stoute met de overeengekomen voorwaarden te doen voorlezen aan het volk van Gent in de Vrijdagmarkt. Roegier Everwijn en Jacob van Evertburg zouden de meesters van de stad moeten worden vóór van Heyle de voorstellen kon afroepen. Zij en hun vrienden spraken daarom in vertrouwen met de andere leiders van de gilden. Die dekens ook verklaarden hun akkoord met de vredesplannen.

Het basis opzet was voor Jan van Heyle in de Vrijdagmarkt aan te komen om de verzamelde gilden en het volk van Gent toe te spreken.

Jan van Heyle zou eerst roepen, ‘Vlaanderen de Leeuw! De heer van ons graafschap heeft de vrede uitgevaardigd voor zijn goede stad van Gent en hij heeft de genade toegekend aan al de mannen die met hem in conflict stonden!’

De roep van ‘Vlaanderen de Leeuw’ was een kreet van aanhangers van de graven van Vlaanderen. De banieren van Gent zouden dan open gevouwd worden, en de brief van Filips de Stoute moest gelezen worden met luide stem. Pieter van den Bossche zou de beslissing van het volk niet meer kunnen veranderen.

Niets kon echter lang een geheim blijven in Gent, zodat Pieter van den Bossche hoorde van de samenzwering.

Hij en de Engelse gouverneur stelden voor het plan te verijdelen door de grote vlag van Engeland eerst in de vrijdagmarkt te ontvouwen en te roepen, ‘lang leve Vlaanderen! De koning van Engeland is de enige ware heer van de stad Gent!’

Daarna zouden ze de samenzweerders in de Vrijdagmarkt doden.

Op de aangeduide dag dachten Pieter van den Bossche en de Engelse Gouverneur Sir John Bourchier dat de mensen gingen samengeroepen worden om acht uur in de morgen. Everwijn, van Evertburg en van Heyle, en ook de gilden, waren echter al samengekomen in de Vrijdagmarkt om zeven uur, een uur eerder! Ze bezetten de marktplaats met hun vele mannen en wapens en vaandels. De banier van Engeland werd gesloten gehouden!

Toen Pieter van den Bossche zoveel mensen zag staan in de Vrijdagmarkt, veel meer dan hij verwacht had, allen geneigd om de vrede met de hertog af te sluiten, alle banieren en vlaggen waaierend in de eerste bries van de dag, begreep hij dat hij de macht over Gent verloren had. Hij liep zich verbergen!

De Engelse gouverneur kwam nog wat later aan. Hij ook besepte dat hij niet voldoende wachters bij zich had om het gemoed van het volk hier te veranderen.

Roegier van Everwijn wendde zich direct tot de gouverneur, ‘wat zijn uw bedoelingen, Ser? Bent u een vriend van Gent of een vijand?’

Bourchier antwoordde, ‘ik moet trouw blijven aan mijn heer de koning van Engeland. Dat is mijn eer. Mijn koning zond me naar uw stad, maar ik herinner er u aan, op uitdrukkelijke vraag van het volk van Gent!’

‘Dat is waar en wel,’ gaf Everwijn toe. ‘Indien de stad Gent u niet zelf had uitgenodigd naar hier te komen, dan was u nu dood geweest. We zullen u geen kwaad doen. We willen de koning van Engeland eren. We hebben vrijgeleides voor u, geschreven en getekend door de hertog van Bourgondië. U en uw mannen kunnen ongehinderd terugkeren naar Calais. U en uw strijders kunnen de stad verlaten. We zullen u vergezellen. Het volk en de gilden van Gent hebben besloten de vrede te sluiten met onze Heer Filips van Bourgondië.’

Bourchier vertrok dadelijk uit de Vrijdagmarkt.

De Heer Jan van Heyle las dan de brief van Filips de Stoute luid voor aan de verzamelde mannen. Het volk in de Vrijdagmarkt vond de voorwaarden van de hertog erg zachtmoedig. Francis Ackerman sprak zich dan ook uit ten voordele van de vrede. Ackerman was de eerste om gekozen te worden om deel te nemen aan de afvaardiging van Gent die naar Doornik zou gezonden worden. Hij zou die delegatie zelfs leiden.

Filips de Stoute wachtte ondertussen te Doornik met de hertogin van Brabant, met de graaf van Henegouwen, de graaf van Namen en de belangrijkste heren van Vlaanderen. Het vredesverdrag zou afgesloten worden te Doornik. Vóór die delegatie vertrok vergaf het volk van Gent nog Pieter van den Bossche wegens de vele goede diensten die hij in het verleden aan de stad Gent verleend had. Pieter had echter heel veel van zijn invloed ingeboet.

De vertegenwoordigers van Gent, de schepenen, de dekens en een aantal invloedrijke mannen, gingen niet als nederige boetedoeners naar Doornik! Ze kwamen aan met veel pracht en praal, met een escorte van veel wachters, en ze waren gekleed in hun prachtigste wollen tunieken die afgelijnd waren met hermelijn. Ze droegen hun zware, gouden ketens op de borst. Ze stapten met ontvouwde banieren. Dat wierp de mannen van het hof van Filips de Stoute even in schok. Ze wilden de vertegenwoordigers van Gent terug naar huis sturen. De hertoginnen van Brabant, van Nevers, en zelfs van Bourgondië, de echtgenote van Filips de Stoute, vroegen de hertog op de knieën om zachtmoedig te handelen met de stad. Filips de Stoute gaf maar al te graag wat de vrouwen wilden. Dit pleidooi was natuurlijk voorbereid door Filips, en de rollen waren aanvaard op voorhand door de vrouwen.

Het Vredesverdrag van Doornik dat de oorlog met Gent moest beëindigen, werd ondertekend op de achttiende december van 1385. Dat verdrag eindigde inderdaad definitief de oorlog tussen Gent en de heren van Vlaanderen.

Het Vredesverdrag van Doornik telde meer dan twintig clausules. De hertog van Bourgondië, als graaf van Vlaanderen, verleende de volledige genade aan de poorters van Gent. De privileges, vrijheden, gewoonten van Gent werden bevestigd. Het volk van Gent beloofde trouw aan hun heer. Ze verzaakten aan alle daden van oorlog.

Ook de privileges van de andere steden van Vlaanderen, en vooral van de steden in het kwartier van Gent, van Kortrijk, Oudenaarde, Geeraardsbergen, Ninove, Dendermonde, Rupelmonde, Aalst, Hulst, Axel, Biervliet, Deinze en nog vele meer, alsook de kasselrijen rond die steden zouden geëerd blijven door de hertogen van Bourgondië.

Filips de Stoute stond de vrije handel toe in gans Vlaanderen. Hij beloofde de Gentse poorters te helpen de mannen die vroeger gevangen genomen werden, of dat nog konden worden buiten Vlaanderen ten gevolge het conflict, in eer te herstellen. Alle gevangenen zouden vrijgelaten worden. De vestingen die Gent nog steeds hield met haar milities zouden overgegeven worden aan de mannen van de hertog.

De poorters die uit Vlaanderen verbannen werden wegens het conflict, werden toegestaan om terug te keren. Hun bezittingen en landerijen zouden hen teruggegeven worden, voor zover ze zwoeren de vrede te eren. Dit werd toegestaan, of de mannen nu naar Engeland, naar Holland of naar andere landen waren gevlucht. Die mannen konden echter niet meer het baar geld opeisen waarop in het verleden beslag op werd gelegd.

Gent zag officieel af van haar bondgenootschap met Engeland. Van nu af aan erkende Gent de Franse Koning Karel VI en zijn opvolgers als hun opperheer. Het volk van Gent beloofde zo gehoorzaamheid aan Koning Karel.

In nog een andere clausule van het verdrag beloofde Hertog Filips de Stoute elke voorwaarde die niet duidelijk mocht blijken in het verdrag redelijk te behandelen. Dit moest gebeuren door een raad van mannen, in algehele overeenkomst.

Aan dit vredesverdrag werden de zegels gehangen van de hertog en de hertogin van Bourgondië, en van de schepenen van Gent. Heel veel van de belangrijkste edelen van Vlaanderen ondertekende het verdrag als getuigen. De heersers van de Lage Landen ondertekenden het verdrag eveneens, alsook de schepenen van Brugge en Ieper, en de Heer Filips van Redehen van het Brugse Vrije, de kasselrijen van het platteland rond Brugge. Ook de schepenen van Mechelen en Antwerpen tekenden.

Filips de Stoute poogde tegelijkertijd Vlaanderen er toe te brengen gehoorzaamheid te doen zweren aan de pausen van Avignon. Het hof van Avignon had echter op dat ogenblik een zeer slechte faam. De Vlaamse steden waren er niet voor te vinden zich uit de partij van Paus Urbanus van Rome te trekken. De koning van Frankrijk kon zelfs in het geheim de Vlamingen gelijk gegeven hebben, want hij ook had al uitdrukkelijk moeten protesteren tegen de buitensporigheden en de verwoestingen aangericht door de pausen van Avignon. Die excessen van Avignon werden aangeklaagd door de Universiteit van Parijs. Bourgondië drong daarom niet aan.

Francis Ackerman had actief geholpen om de vrede tussen Gent en de hertog van Bourgondië te herstellen. Hij voelde zich veilig in Gent, als wist hij dat zijn macht en invloed ook getaand was. Pieter van den Bossche daarentegen, had weinig vertrouwen in de beloftes van Bourgondië en van de schepenen van Gent. Hij vreesde voor zijn leven. Hij verliet Gent onverwachts, en zeilde naar Engeland. Hij werd goed ontvangen aan het hof van Koning Richard II.

Francis Ackerman bleef dus in Gent. Hij had de privileges van zijn vorige functie, van opperhoofdman van de stad, behouden, zonder de functie nog waar te nemen. De baljuw van Gent, de vertegenwoordiger van de hertog, beval hem dan zijn privilege om vergezeld te worden van dertig wachters wanneer hij in de straten van Gent ging, op te geven. Ackerman protesteerde. Hij zei dat hij zoveel voor de hertog en voor Gent gedaan had, dat hij wel enige uiterlijke tekenen van gezag verdiend had en die mocht bewaren. De baljuw drong aan hem te gehoorzamen, wat Ackerman uiteindelijk ook deed.

Een bastaard zoon van de heer van Herzele keek echter naar Francis Ackerman met een zeer kwaad oog. Hij wou wraak nemen op de vroegere opperhoofdman voor de dood van zijn vader. De heer Raes van Herzele werd gedood in de Slag van Nevele, ogenschijnlijk verlaten in de schermutseling door Ackerman en zijn mannen. Wanneer nu Francis Ackerman alleen, zonder bewaking, in Gent wandelde, vielen de zoon van Herzele en enige van diens mannen Ackerman aan in volle straat, roepend ‘ter dood, Francis Ackerman! Je doodde mijn vader lafhartig!’

Francis Ackerman werd ogenblikkelijk gedood door de slag van een zwaard. De zoon van de heer van Herzele kon ontsnappen. Niemand verweet hem nadien iets, niemand doodde die zoon op zijn beurt. De moord op Francis Ackerman werd uitgevoerd en bleef ongewroken.

Aldus eindigden de bewindsperiodes van Pieter van den Bossche en van Francis Ackerman in Gent, en ook de oorlog.

Filips de Stoute, hertog van Bourgondië, kreeg gans Vlaanderen in vrede en onder zijn sterk beheer. Hij had zachtmoedigheid en verzoening getoond, en had zo verkregen wat hij altijd al gezocht had sinds de dood van Lodewijk van Male. Een nieuw tijdperk voor Vlaanderen en voor Gent kon een aanvang nemen.

Een Pharaïldis vergadering

In de lente van 1386 organiseerden de Pharaïldis families opnieuw een vergadering, ditmaal toch weer in mijn kasteel van Nieuw Terhagen. De tijd heelt de wonden, veronderstelde ik. We zagen elkaar nu regelmatig, zodat deze bespreking geen grote, algemene vergadering moest worden. Slechts de mannen en vrouwen die heel erg verwickeld waren in de leiding van het consortium kwamen bijeen. Niettemin was ik erg blij iedereen weer in de Vier Ambachten te kunnen ontvangen. Boudin Vresele had me gevraagd of ik de families kon uitnodigen, en ik was gelukkig om dat te kunnen doen. Ik zag er een teken van vernieuwde verzoening in, van vergeving, van een terugkeer naar de oude kern van vrienden. Ik hoopte dat ik de absolutie gekregen had voor mijn buitenechtelijke relatie met Greet van Noortkerke.

Van de Vresele familie hadden we ook de klerk Heinric Vresele voor het eerst sinds de nederlaag van Roosebeke weer uitgenodigd. Heinric had zijn functie heropgenomen alsof er niets gebeurd was in 1382. Hij bleef de schepenen van Gent zo trouw als steeds dienen! Niemand wees nog naar zijn van Artevelde periode. Veel mensen in Gent vonden het de hoogste tijd om die gebeurtenissen gans en volledig te vergeten. Toch vermeden meer mensen Heinric Vresele nu meer dan tevoren, ook onder de schepenen en de dekens. Op zijn functie in het Schepenhuis na werd hij een zeer eenzame man. Hij mengde zich veel minder dan voorheen met de mannen die in de regering van Gent werkten. We hadden hem gevraagd te komen omdat hij nog een groot deel bezat van het Pharaïldis geld.

Boudin Vresele kwam vroeg aan. Hij was nu het ware hoofd van het consortium, onze eerste patriarch. Hij had zijn zoon Gillis Vresele meegebracht. Gillis was verleden jaar getrouwd met Selie Denout. Ja, de huwelijken bleven nog heel wat binnen de families!

De monnik Evrard Vresele woonde in mijn dorp van Terhagen, waar hij zeer gewaardeerd werd. Hij was de parochiepriester van het heropgebouwde Terhagen. Hij had Raes van Lake meegebracht om de jongere man voor te stellen als zijn opvolger tot de spirituele tak van het consortium. Raes van Lake was de zoon van de overleden Boudin van Lake, een betreurd slachtoffer van Roosebeke. Evrard was een oude man en hij was nu dikwijls ziek, zodat Raes

zijn plaats onder ons innam om ons te helpen onze fondsen rechtstreeks aan concrete liefdadigheidswerken te besteden. In het dorp Terhagen zou Evrard vervangen worden door Roegier van Noortkerke, een broeder van mijn geliefde Greet, en ook een vriend uit mijn jonge jaren. Roegier was ook een monnik en priester geworden. Hij hielp Evrard al te Terhagen. Roegier was niet uitgenodigd op onze vergadering, maar hij was in het kasteel en zou deelnemen aan ons banket en drinkgelag.

Van de Smet familie had Jan de Smet, onze absolute patriarch van zesenzeventig jaar ons weer laten weten dat hij niet kon komen omdat hij zich te oud en te moe vond om Gent nog te verlaten. In zijn plaats kwam Jan de Jongere, zijn kleinzoon. Jan was onze bankier. Hij ook zou in de families trouwen. Hij was verloofd met Zoetin van Lake, de dochter van Boudin van Lake. Ze zouden waarschijnlijk het volgend jaar trouwen.

Ook Heyla de Smet, de vroegere geliefde van Graaf Lodewijk van Male was gekomen. Zij was bijna vijftig, maar ze ging nog steeds met de waardigheid van een koningin en met de schoonheid van twee prinsessen samen. Ze was een stralende persoonlijkheid!

De van Lake familie werd vertegenwoordigd door Alise van Lake. Zij was vroeger getrouwd met de schipper Clais de Hert, die eveneens het leven verloren had te Roosebeke. Alise controleerde de rekeningen van ons consortium. We hadden haar wel een boekhouder gegeven om haar daarbij te helpen. We hadden wel administraties in de verschillende bedrijven van ons consortium, maar slechts Alise kon ons een nauwkeurige analyse en synthese geven van onze bezittingen. Zij was onze uiteindelijke beheerder van de rekeningen. Zij zou ons een goed overzicht uitleggen in simpele bewoordingen van ons fortuin in de takken van ons consortium.

Zoals Alise van Lake nog de enige persoon was die aanwezig was voor de van Lake familie, was Jan Denout de enige aanwezige van de Denouts. Ook van de familie de Hert van schippers was slechts één man uitgenodigd, Arnout de Hert.

Voor de eerste maal had ik driest durven zijn, en ik had Greet van Noortkerke uitgenodigd. Zij beheerde onze handelszaak te Antwerpen. Ik meende dat haar aanwezigheid geen nieuw schandaal meer kon zijn in de families. Inderdaad, toen ze binnen stapte maakte niemand enige opmerking. Niemand bracht wat op tegen haar aanwezigheid. Natuurlijk gingen de wenkbrauwen naar omhoog, maar ik nam aan dat de mannen het deden omdat Greet zulke aantrekkelijke, mooie, grote, indrukwekkende vrouw was.

De dood van sommige van onze meest gewaardeerde leden van het consortium, overleden in de oorlog van Gent, hadden ons verplicht de structuur van de takken van ons consortium aan te passen. In het Pharaïldis Comité zetelden nu Boudin Vresele, Alise van Lake, Jan de Smet de Jongere, Ser Jan Denout, Arnout de Hert en Evrard Vresele. Onze Investerings tak werd nog geleid door Boudin Vresele, maar het Investeringsbedrijf van Gent werd beheerd door Gillis Vresele de Jongere. Hij zou later Boudin vervangen. Ik, Willem Terhagen, leidde nu de Investerings tak te Antwerpen.

Onze Domeinen tak werd geleid door Ser Jan Denout. Hij beheerde ook rechtstreeks ons Domeinen bedrijf in de Vier Ambachten. De Domeinen handelszaak te Antwerpen lag onder mijn bevoegdheid, maar werd veel meer beheerd door Greet van Noortkerke en haar vriendin. Een deel van de handel van Domeinen overlapte wel met onze Investerings te Antwerpen, en dus leidde ik die ook. Deze dagen verbleef ik meer in Antwerpen dan te Nieuw Terhagen of te Gent. Mijn lief was in Antwerpen! Met Greet had ik daar een thuis, nabij de haven. Ik had mijn twee zonen en dochters zeer lief. Mijn rentmeester te Nieuw Terhagen was nu Rueben de

Wilde. Hij was ook de rentmeester en beheerder van al mijn eigen landerijen en huizen en boerderijen in de Vier Ambachten.

Op die Pharaïldis vergadering in de lente van 1386 waren we aldus met tien personen, onder wie drie vrouwen – Heyla, Alise en Greet -, en zeven mannen – Heinric, Boudin, Evrard, Gillis, Jan de Smet de Jongere, Jan Denout, Arnout, en ik, Willem. Al onze families waren vertegenwoordigd.

Boudin Vresele opende de besprekingen, maar hij liet onmiddellijk Alise van Lake een overzicht geven van de toestand van het consortium.

‘We hebben veel verloren in de oorlog van Gent,’ begon ze met het slecht nieuws. ‘We hebben onze goede vrienden en familieleden Wouter de Smet, Boudin van Lake – mijn vader -, Ser Martin Denout en Clais de Hert verloren. We denken nog aan hen met veel treurige gevoelens, met respect en met grote droefheid. We rouwen om onze vaders en vrienden. We hebben veel geld verloren. Ons fortuin in baar geld is verminderd, niet gegroeid! Onze investeringen in Gent zijn thans ongeveer een vijfde minder dan wat we gebruikten en bezaten vijf jaar geleden. Onze handel vanuit Gent heeft erg geleden onder de embargo’s. Ons baar geld en ons geplaatst geld in de Investerings tak van Antwerpen is echter een derde hoger. Dit is het enig goed nieuws dat ik u kan brengen. Ik herinner er u allen aan dat de fondsen die we in Antwerpen aanwenden slechts de helft bedragen van de fondsen die we vandaag nog gebruiken in onze investeringen vanuit Gent.

In onze Domeinen tak hebben we aan al onze landerijen in de Vier Ambachten en in het Land van Waas kunnen vast houden. De fondsen in baar van die bedrijvigheden moesten geïnvesteerd worden in de boerderijen en herenhuizen die tijdens de oorlog verwoest werden. Het Frans leger heeft de Vier Ambachten hevig geteisterd. Hier leden we de zwaarste verliezen. We gaven echter nooit veel aandacht aan dat geld, omdat de fondsen veel kleiner waren dan wat we gebruikten in de Investerings takken. Het goed nieuws is dat de winst uit de Domeinen weer stijgt, spectaculair vermeerderd, zodat we in ongeveer twee tot drie jaar weer zullen recupereren wat we verloren in de oorlog. Greet van Noortkerke kan u straks in detail uitleggen wat we aan het doen zijn met onze bezittingen in Antwerpen. Het volstaat mij te zeggen dat we het daar zeer goed doen. Onze handelspost van de Domeinen in Antwerpen die de ‘Twee Weduwen’ genoemd wordt, heeft heel wat interessante percelen land gekocht en ook huizen in Antwerpen en in de omgeving. Ik vond die zeer beloftevol!

Ik heb de rekeningen gecontroleerd en opnieuw gecontroleerd. Ik heb geen tekenen van fraude ontdekt of van gemanipuleerde cijfers. We moeten op die wijze verder werken. Ik vergat een zeer belangrijk punt. We zijn nu eigenaars van veel landstukken in de omgeving van Gent, Antwerpen, in de Vier Ambachten en in het Land van Waas. Tot dusver rekenden we die landerijen slechts in oppervlakte. Ik heb onze verschillende administraties gevraagd om een waarde in geld te plaatsen op die landerijen en ze zo in rekening te brengen. We hadden een verrassing! We ontdekten dat onze weiden ten noorden van Gent fel in waarde zijn gezakt verleden jaar, tot half de waarschijnlijke, vroegere aankoopprijs. We kochten die landerijen, vrienden, aan veel hogere prijzen dan de huidige waarden doen uitschijnen. Het land is echter iets tastbaars, iets reëls. Het land bestaat in de werkelijkheid! De waarde ervan kan en zal weer stijgen. Het verlies in waarde is een gevolg van de oorlog. Met de nieuw gevonden vrede zal de waarde van onze graslanden weer stijgen. De landerijen zijn onze reserves, onze permanente bezittingen, ons patrimonium. Ze zijn, zoals de Vlamingen zeggen, onze appeltjes voor de dorst. Slechts hun huidige waarde in beschouwing nemen, is niet echt wat we willen doen met land, hoe we die landerijen willen beheren.’

‘Ik zie zelfs een mooie gelegenheid,’ vervolgde Alise van Lake, ‘want wanneer land laag is in prijs, kunnen we land kopen en wachten tot de prijs weer stijgt. Onze Domeinen takken zijn laag in fondsen, thans. We zouden dit jaar wat van het baar geld van onze Investering takken naar domeinen moeten overhevelen om van die opportuniteit te genieten. Ik stel voor dat slechts gedurende een periode van één jaar te doen, want ook onze Investering bedrijvigheid zou moeten beginnen betere zaken te doen dan in het verleden. Onze beheerders in die tak zullen dan ook nieuwe fondsen nodig hebben!’

‘De prijs van de weilanden moeten stijgen,’ viel Greet van Noortkerke bij.

Ze legde uit, ‘de steden, de kleinere steden, en vooral Antwerpen, groeien weer. Het grasland zal nodig zijn om er huizen en muren op te bouwen, zodat de waarde van die percelen drastisch zal stijgen. Dat gebeurt opvallend sterk te Antwerpen!’

‘Absoluut waar,’ knikte Alise. ‘Ik heb opgemerkt dat ondanks het feit dat je baar geld laag staat, je enige zeer interessante weiden nabij de haven opgekocht hebt. Dat was een sluwe transactie! Elders echter, in het platteland, moeten we kopen in de nabijheid van onze boerderijen, want anders moeten we nieuwe boerderijen bouwen. Daartoe hebben we baar geld nodig, en ons baar geld staat laag, zoals ik zei.’

‘Daar ben ik het helemaal mee eens,’ zei ook nog Greet. ‘Weiden zijn thans laag in prijs omdat zoveel mannen gedood werden in de oorlog van Gent dat de arbeiders en boeren die vee kunnen verzorgen zeldzaam zijn. Met de tijd zal dat ook veranderen. Wanneer het weiland grond wordt waarop kan gebouwd worden, stijgen de prijzen van die percelen spectaculair. Dar mikken we op te Antwerpen!’

Wij, de Pharaïldis mannen, hielden een beleefde stilte aan. Dit was de eerste maal dat mijn vrienden Greet in actie hoorden, in bespreking met Alise. Ik kon zien dat de mannen onder de indruk kwamen. We grinnikten natuurlijk een beetje naar elkaar, toen we deze vrouwen zo hoorden praten over het zaken doen in plaats van over kledingstukken en kapjes en linten. Ik was blij dat onze vrouwen het zo goed deden.

‘Het is inderdaad een feit,’ ging Boudin Vresele verder, ‘dat we geleden hebben in de oorlog. Wie heeft dat niet? We verloren veel baar geld in de Investeringen omdat de handel zo moeilijk was, en we verloren in de Domeinen wegens de verwoestingen van het Frans leger. We verloren ook in waarde van onze landerijen.’

Hij zuchtte, ‘laten we hopen dat we nu weer kunnen groeien in een lange periode van vrede. Met het Vredesverdrag van Doornik is nu toch de handel met Picardië en met Frankrijk weer geopend, en ook gemakkelijker met onze buurlanden van de Lage Landen. Ik kan reeds een verhoging in de handel van Gent bemerken!’

‘We moeten erkennen, vrienden, dat investeringen winsten en verliezen brengen, afhankelijk van de politieke toestand. Ik vind het al goed als we onze positie kunnen houden. We profiteren van de vrede en verloren niet teveel in de oorlog. We zijn zonder erge kleerscheuren door de oorlog geraakt, wanneer ik onze situatie vergelijk met welke verliezen andere rijke handelaars en landeigenaars te verduren kregen. Het ergste waren de mensen die we verloren. Veel ridders van Gent verloren echter veel meer nog dan wij!’

‘We hebben een nieuwe graaf. Filips de Stoute lijkt het niet slecht te doen,’ veranderde Jan Denout van onderwerp. ‘De oorlog is beëindigd. Gent heeft zich weer bij Vlaanderen gevoegd, in dezelfde houding. Het gezag van de graaf werd erkend zonder veel nieuw bloedverlies. Gent werd gered van de vernieling. Filips won Gent zonder te hoge kosten. Hij zoekt nu voeling met de weversgilde. Hij heeft zich waarschijnlijk gerealiseerd dat de wevers de drijvende macht in de stad vormen. Hij heeft een salarisverhoging van de volders geweigerd. Hij investeert actief in Gent, en promoveert ons laken. De verkoop van meer laken

betekent natuurlijk hogere inkomsten uit taksen voor de graaf, maar ook meer welvaart in Gent. Hij weet waar zijn geld vandaan komt!’

‘Hij is een zeer verstandige man,’ antwoordde ik. ‘Hij is praktisch de regent van Frankrijk, ook. Hij is een uitstekende leider van legers. De krijgsheren van Frankrijk, de *Connétable* Clisson en de heer van Coucy komen goed met hem overeen. Hij is allesbehalve een zwakke leider! Gent zal nooit meer nog zijn gezag kunnen in vraag stellen en hopen te winnen!

Als Vlaanderen weer welvarender wordt, dan kan deze graaf en hertog niet slechts de ridders van Vlaanderen ter hulp roepen, maar ook de hulpmiddelen van zijn volledig hertogdom aanwenden om Vlaanderen te onderwerpen. Op dit ogenblik kan hij zelfs beroep doen op het koninklijk leger van Frankrijk! Vlaanderen moet nu noodgedwongen een periode ingaan van sterke overheersing door de hertogen van Bourgondië.

Veel zal verder afhangen van welke soort mannen we als hertogen krijgen. We kunnen enige van onze stadsvrijheden moeten inleveren, maar dat hoeft niet noodzakelijk een slechte zaak te zijn. Enige veralgemening van de procedures in de rechtspraak voor gans Vlaanderen, bijvoorbeeld, kan voordelig blijken voor het graafschap in zijn geheel. Wij, handelaars, kunnen slechts winnen door de vrede. Het welzijn van de poorters van Gent kan opnieuw vermeederen. Zijn we niet zeer vermoeid en geslagen uit de laatste oorlog gekomen? We voelden ons nooit veilig! We werden getroffen door de pestgolven, en daarna door de oorlog met de graaf. Ik zeg: genoeg daarvan! Ik ben zeer gelukkig dat we allen weer rustig onze zaken kunnen volgen. Ik ben blij niet meer te moeten vrezen voor het leven van mijn vrienden. Ik ben blij dat mijn scheepsladingen niet meer bedreigd worden, en dat de wegen weer veilig zijn!’

‘Lodewijk van Male heeft een veel betere man gekozen als zijn opvolger dan hij wel had durven hopen,’ zei Heyla de Smet ons. ‘Lodewijk gaf toe aan mij dat Filips de Stoute meer verstandig, meer realistisch handelde dan hij dat had gedaan. Lodewijk had hoge hoop voor Filips de Stoute en zijn echtgenote. Zijn hoop werd verwezenlijkt! Filips schreef zelfs naar de schepenen van onze steden in onze eigen Vlaamse taal, en dat zelfs vanuit zijn hof in Frankrijk!’

Lodewijk bleef natuurlijk zeer bedroefd in de laatste dagen van zijn leven. Hij bemerkte en voelde onmiddellijk dat zijn glorie tijd vervlogen was. Hij verloor zijn gezag over zijn graafschap aan Gent, eerst aan Filips van Artevelde, en daarna aan zijn schoonzoon. Filips de Stoute nam de macht van Lodewijk over. Na Roosebeke, waarin hij niet mocht strijden samen met het Frans leger, werd hij eigenlijk een gebroken man. Hij praatte graag vóór Roosebeke, maar na die veldslag werd hij een zwijgzame, knorrige oude man, oud en gebroken vóór zijn tijd. Alle belangrijke beslissingen werden van hem weggenomen. Ik was blij dat hij toch naar me terug keerde. We groeiden weer naar elkaar toe en schoten weer goed op te Beostenblijje, maar zijn hart was gebroken door de oorlog met Gent. Hij besepte ook dat hij Vlaanderen al verloren had aan Filips de Stoute vóór zijn dood. Hij was een dode man in zijn geest, na Roosebeke. Niet slechts Vlaanderen en Gent werden verslagen te Roosebeke. Ook hij!’

‘We betreuren de dood van Graaf Lodewijk van Male,’ voegde ik snel toe, ‘en de dood van uw zoon die Lodewijk hielp. Dat ook moet een harde slag voor hem geweest zijn. We rouwen en treuren voor de mannen die onze vrienden waren. We gingen niet meer akkoord met sommige beslissingen en handelingen van de graaf tijdens deze laatste jaren, maar we begrepen wel wat hij deed. We hielden van hem tijdens het grootste deel van zijn regering, en hij deed ook enkele goede zaken voor ons allen. Aan het einde begreep hij niet goed meer wat Gent wou. Hoeveel mannen vóór hem hebben niet dezelfde of ergere fouten begaan? Kan dat zelfs een fout genoemd worden, want Gent is zo wispelturig als een mooi meisje van twaalf jaar oud!’

‘Lodewijk was inderdaad geen slechte man,’ vervolgde Heyla zuchtend. ‘Och, ik weet het wel, hij was ijdel en hebzuchtig. Let echter op! Gent reageerde veel te fel op een eenvoudige vraag van nieuwe taksen voor Lodewijk. Die taksen hadden Gent veel, veel minder gekost dan de fondsen die aan de schatkist verloren gingen door de oorlog! Dat zei Lodewijk me dikwijls.

Gent verloor veel te veel in de oorlog! De oorlog bleek meer een tragedie voor Gent dan voor Lodewijk van Male. Lodewijk leefde, maar duizenden bekwame mannen van Gent stierven te Roosebeke. Gent begrijpt dat te weinig! Ik zeg: let op, want wat gebeurde met Lodewijk van Male kan zich herhalen met de hertogen van Bourgondië. Wij, Gentenaars, hebben een verdomd ontembaar karakter! We houden erg aan onze vrijheid, maar we zijn ook domoren! We zouden niet de minste, kleinste van onze vrijheden laten vallen, zelfs als het ons leven zou kunnen kosten en ons in de verdoemenis brengen. Is dat niet dom? Gent kon een beetje meer taks betaald hebben aan Lodewijk van Male, en dan toch geld teruggewonnen hebben uit de handel met de mannen die Male naar de stad wou brengen voor zijn tornooi. Ook, de veranderingen in onze rechtspraak die Lodewijk inrichtte, waren heel wat beter en doorzichtiger dan de vele, verschillende procedures die we stad per stad hebben, en die ook onze handel bemoeilijken. De oorlog met Lodewijk van Male was dom!’

‘Daar ben ik gans mee akkoord,’ wierp ik in.

Ik wou vermijden dat sommige Pharaïldis mannen een debat begonnen met Heyla de Smet.

Ik zei, ‘oorlogen zijn steeds slecht en dom. Ze lossen niets op. Kijk eens naar wat er vandaag van Gent over blijft! Een gebroken stad! Gent heeft twee derde van haar bevolking verloren aan de pest en aan de oorlog. We verloren meer dan de helft van onze lakenindustrie, want onze beste wevers zijn gedood. De schatkist van de stad is leeg. Heel veel handelaars en landeigenaar-poorters hebben hun bezittingen verloren. Hele families werden bankroet verklaard. Gent buigt zich onder de schulden. De oorlog besliste niets, want Filips de Stoute is sterk in bevel. Hij hanteert veel meer macht dan eender welke graaf vóór hem. Hij ook is niet een man die in Vlaanderen geboren is. Hij is een Fransman, zijn woonst is in Parijs. Hij leeft aan het koninklijk hof van Frankrijk. Hij kent Vlaanderen zo weinig als hij Bourgondië kent. Toch kan hij de macht gebruiken van beide landen samen om zijn wil door te zetten in elk van zijn graafschappen apart. Gent heeft gevochten om uiteindelijk iemand in plaats te krijgen die nog veel meer machtig is dan de vroegere graaf van Vlaanderen! Is dat niet een vreemde paradox? Ik herinner u aan wat de Pharaïldis patriarchen ons leerden. We zouden ons niet moeten verwickelen in oorlogen en in veldslagen! Ze kwamen tot dezelfde besluiten als wij in onze tijd! We moeten hun wijsheid eren!’

‘Amen,’ zei Evrard luid na mijn pleidooi.

We bleven verder praten over onze familie zaken. We dronken onze wijn, en zaten aan ons banket. We dachten aan de mannen die bij ons hadden moeten zitten, maar die niet meer bij ons waren. We praatten verhit tot laat in de nacht. Ik meende toch dat wanneer inderdaad Filips de Stoute volledig Frans opgevoed was, dat niet het geval was met zijn echtgenote. Margareta van Male kon een verzachtende invloed voor Vlaanderen uitoefenen op haar echtgenoot. Ik hoopte dat ze geen wraakgevoelens koesterde voor de moeilijkheden die Gent aan haar vader had aangedaan. Filips was voldoende verstandig om te begrijpen dat hij met het speciaal karakter van zijn noordelijk graafschap rekening zou moeten houden. Was niet de brief die hij aan Everwijn, van Evertburg en van Heyle gegeven had, de brief met de belangrijkste toegevingen aan Vlaanderen, en gegeven te Parijs, niet inderdaad al in het Vlaams geschreven in plaats van in het Frans?

Tijdens het banket te Nieuw Terhagen zat ik naast Heinric Vresele. Greet zat aan mijn andere zijde. Ditmaal konden Greet en ik echt tonen dat we een koppel waren. Ik had mijn buik vol van de hypocrisie! De Pharaïldis families wisten wat er gebeurd was met Agneete Vresele. Ze konden me vergeven.

Ik praatte met Heinric over Filips van Artevelde.

Heinric vertelde me dat Filips uiterst ambitieus was geweest, meedogenloos met zijn vijanden, en genadeloos met wie hem in de weg stond. Filips had onophoudelijk wraak gezocht op de mensen en hun afstammelingen die zijn familie kwaad hadden aangedaan. Hij had de meest prominente mannen van die geslachten uit de weg geruimd. Hij had dat niet zozeer gedaan omdat hij zijn vader Jacob van Artevelde vereerde. Hij wou vooral de schaamte en oneer die aan zijn familie en aan hem zelf was aangedaan wreken. Filips was slecht behandeld in Engeland, in de scholen en abdijen waar zijn moeder hem naartoe gezonden had. Filips schreef die gebeurtenissen toe aan wat de snode Gentse families zijn vader en moeder aangedaan hadden. Heinric biechtte ook op dat Filips van Artevelde op een sombere, kronkelende wijze wraak had gezocht op de Pharaïldis families.

‘Ik zei aan Filips van Artevelde,’ fluisterde Heinric me toe, ‘dat de Pharaïldis families bijna tot op het einde de plannen van Jacob van Artevelde ondersteund hadden. Filips beaamde dat. Ja, inderdaad, de Pharaïldis families hadden Jacob gesteund en hem aan de macht gebracht. Maar ze steunden hem niet aan het einde, en slechts het einde telde!’

Filips was zeer paranoïde geworden in zijn laatste maanden. Het was voldoende voor een naam om verbonden te worden met Jacob van Artevelde of met Graaf Lodewijk van Male, opdat Filips een vijand zou zien. Dat was waarom hij de Pharaïldis dwong tot betaling van hoge bedragen in geld. Dat was ook waarom hij ons dwong deel te nemen met onze vooraanstaande mannen in de militie in de Slag van Roosebeke. Filips hoopte dat er slachtoffers zouden vallen onder de Pharaïldis mannen! Hij wou natuurlijk ook wel ons geld, maar Heinric kon Filips ervan overtuigen dat de Pharaïldis families veel minder geld bezaten dan Filips dacht. Eigenlijk bezaten de Pharaïldis veel meer fondsen! De bijdragen die Filips van Artevelde van ons eiste bleven relatief beperkt, vergeleken bij de bedragen die hij opeiste van vele andere geslachten van Gent!

Filips van Artevelde was ook een slechte leider van legers geweest! Hij wist niets af van hoe legers streden. Hij had er geen benul van hoe bataljons in een veldslag apart konden ingezet worden. Hij voorzag zelfs geen reserves te Roosebeke!

‘Ik heb ook weinig benul van hoe een leger te leiden, maar voor een belangrijke veldslag zoals die te Roosebeke, hadden we een geniale militaire leider in bevel moeten hebben, de gelijke van de Franse krijgsheren. Wij bezaten dat soort mannen niet in ons leger. Dat is waarom we verloren!’ gaf Heinric toe.

Dat was de eerste maal dat ik Heinric Vresele hoorde spreken over zijn eigen tekortkomingen. Het was steeds een karaktertrek van de Vreseles om na te denken over de eigen fouten en gebreken. Heinric bleef geen uitzondering op die regel.

We praatten verder, en plots draaide Heinric zich weer naar mij om eerder onverwacht te zeggen, ‘ik had graag dat je naar Gent zou komen, naar mijn huis, misschien voor een paar dagen, Willem. Jij en je vader zijn steeds goed voor mij gebleven. Ik besef wel dat ik een vreemde man ben, niet een normale man. Ik ben niet zoals de andere Gentenaars. Ik heb hulp nodig. Al twee maal nu, zijn Engelsen me komen lastig vallen over de archieven van Gent. Ze wilden dat ik hen de toelating zou verlenen om de archieven van Jacob van Artevelde te doorzoeken. Ze lijken me meer op zoek te zijn naar documenten die betrekking hebben op Katelijne de Coster! Ik heb die archieven van Jacob gevonden, maar ik verborg hen. Niemand

zal ze vinden. Ik heb twee koffers vol van die documenten, thuis, in mijn eigen huis, verborgen in mijn kelder. Ik had graag dat je me hielp die documenten te klasseren.’
‘Waarom zou er iets in die documenten te vinden zijn dat relevant is voor de Engelsen?’ vroeg ik onschuldig.

‘Twee Engelsen van het hof van Jan van Gent, de hertog van Lancaster, kwamen me spreken over documenten van Katelijne de Coster. Dat waren twee broeders van een familie die van Ieper heet, waarschijnlijk twee Vlamingen die al lang geleden naar Engeland verhuisd zijn. Ze spraken gebroken Vlaams. Later kwamen ze zelfs terug met de Engelse gouverneur. Beeld je dat in, Sir Bouchier zelf kwam om de archieven van Gent in te zien!

Ik kon hen niet stoppen, maar de andere klerken en de Engelsen konden de koffers van Jacob van Artevelde niet vinden! De schepenen weten de onsuccesvolle zoektocht toe aan de slechte organisatie van de archieven. Dat is natuurlijk onzin! Onze archieven zijn zeer goed georganiseerd. We hebben alles wat we gearchiveerd hebben nauwkeurig opgeschreven! Natuurlijk werd niets gevonden, want de koffers stonden al bij mij thuis!

Je kunt me nu vragen wat de Engelsen aan het zoeken waren. Misschien beloofde de koning van Engeland veel geld aan Jacob van Artevelde of aan Katelijne de Coster. Misschien liggen er in de koffers nog documenten die schuldbekentenissen voor heel veel geld zijn, documenten die Koning Edward III getekend heeft. Of misschien ligt een nog meer verschrikkelijk geheim verborgen in die perkamenten,’ fluisterde Heinric.

‘Welk geheim kan er zich dan in die perkamenten nog bevinden?’ vroeg ik, nu erg op mijn hoede.

‘Filips van Artevelde probeerde me altijd te overtuigen dat van Artevelde niet zijn ware naam was. Hij was geen van Artevelde, beweerde hij. Hij meende dat hij een onwettig kind was van Koning Edward III van Engeland. Zijn ware naam was Filips Fitzroy Plantagenêt, zei hij me. Ik vond hem daarmee echt bijna pathetisch! Ik durfde niet te lachen en hem een gek te noemen, want Filips bleef maar aandringen. Beeld je echter in wat een schandaal dat had kunnen zijn, was het waar geweest! Filips een zoon van de koning van Engeland! Zelfs nu nog zou het een groot schandaal kunnen blijken, zelfs na de dood van Filips. Koning Karel VI en zijn ooms konden dat feit aanwenden om de huidige koning van Engeland en Jan van Gent te verwijten om zich op verraderlijke wijze te hebben willen mengen in de zaken van Frankrijk. Jan van Gent zou niet willen dat zo’n gerucht zou verspreid worden, zeker nu niet! Jan van Gent zoekt de vrede met Frankrijk. Hij zal niet willen dat Frankrijk een nieuwe blaam zou kunnen werpen op Engeland. Hij zal niet willen dat Frankrijk dit als uitvlucht zou gebruiken om een nieuwe oorlog te beginnen. Frankrijk is alweer een invasievloot te Sluis aan het verzamelen, al zijn de hertogen van Bourgondië en van Berry niet zeer enthousiast om met hun ridders naar de landen over zee te varen. Met Filips van Artevelde een mogelijke zoon van de koning van Engeland, zouden de oorlogsgezinden van Frankrijk weer een goede reden kunnen noemen om Engeland aan te vallen, want Filips voerde een oorlog tegen Frankrijk. We zouden dus door de inhoud van die koffers kunnen snuisteren. Allen zou ik niet graag de enige zijn om wat te vinden. Ik weet niet goed wat ik zou moeten aanvangen met dergelijke documenten als ik iets zou ontdekken. We kunnen alle documenten in één of twee dagen lezen, en beslissen of er daar iets van enige waarde tussen steekt. Nadien kan ik wel de koffers terug naar de archieven brengen, en dan kunnen de van Ieper jongens ze krijgen, met de glimlach!’

Ik bleef een lange tijd zwijgen. Ik deed voor alsof mijn aandacht naar mijn wijn en mijn eten ging. Mijn geest raasde. Ik antwoordde vooreerst niet op de vraag van Heinric. Heinric wou me verwickelen in een staatsgeheim! Waar zou ons dat naartoe leiden? Waarom zou ik moeten aanvaarden hem hierbij te helpen? Maar Heinric was een Pharaïldis, een zoon van

Gillis de Oudere! Ik kon hem dit moeilijk weigeren. Wellicht was ik ook zeer nieuwsgierig. Ik geloofde dat Filips van Artevelde een gevaarlijke, krankzinnige man was geweest. Alleen al maar denken dat hij de zoon van een koning kon geweest zijn, was eenvoudig gekheid! Katelijne de Coster was me altijd beschreven als een zeer deugdvolle vrouw. Het verhaal kwam niet overeen met die reputatie! Ik had haar enkele malen ontmoet met haar nieuwe echtgenoot, Zeger de Bornaige. Ze was een zeer waardige verschijning. Ik geloofde niet erg dat zij de minnares kon geweest zijn van de wellustige Koning Edward III. We zouden spoken aan het opgraven zijn, want zowel Jacob van Artevelde, Filips van Artevelde en Edward III waren niet meer van deze wereld. Waar was dat goed voor? Dan merkte ik op dat als dit verhaal onwaarschijnlijk leek, er ook niets van belang in die documenten van Jacob kon gevonden worden. Ik kon dus gerust aanvaarden Heinric te helpen, en hem gelukkig te maken. Ten slotte ging ik akkoord. ‘Goed dan, Heinric,’ gaf ik toe. ‘Zeg me maar wanneer je door die documenten wil bladeren, en ik zal naar Gent komen.’ Heinric bedankte me. Hij zei me dat hij zou nadenken over een passende datum.

Arent de Handscoemakere

De meeste van mijn gasten verlieten Nieuw Terhagen de volgende morgen. De enigen die nog een dag langer bleven waren de drie monniken en de drie vrouwen Heyla de Smet, Alise van Lake en Greet van Noortkerke. De monniken zongen een korte mis voor ons in de kapel van het kasteel. Ze vonden ons gezelschap aangenaam en wilden best nog wat verder praten. Alise wou meer horen over de handelsnederzetting van Antwerpen en over het potentieel van Antwerpen voor ons consortium. Ik neem aan dat Heyla wilde weten hoe Greet, de andere grote zondares van de Pharaïldis families, met mij overeen kwam. Vrouwen zijn schepsels die bijzonder nieuwsgierig zijn. Ik klaagde niet, want ik hield erg veel van deze vrouwen.

Heyla de Smet was en bleef absoluut de grootste schoonheid van Gent en van de Vier Ambachten. Met de ouderdom waren haar gratie, allures, waardigheid, elegantie en sensuele aantrekkelijkheid nog verhoogd.

Greet was natuurlijk eveneens alles dat, een verbazingwekkende vrouw van een rijpe soliditeit, haar charme zo wonderlijk als van een toverheks, haar stem zacht maar schor. Haar curven en uitzicht waren zo aantrekkelijk voor mannen als Aphrodite zelf moest geweest zijn. Haar ogen daagden alle mannen uit. Greet was heel wat vrouw, inderdaad. Toen ze haar heupen in mijn grote zaal in zwaaide, moest meer dan één Pharaïldis man even slikken en gapen.

Alise was eveneens een grote vrouw, maar ze was slank en droger, en minder stoer. Ze bleef steeds een goedhartige vrouw, eerlijk tot op het bot, aangenaam en lief in de omgang. In zaken kon ze zo hard en snel en scherp van geest zijn als slechts de echtgenote van een schipper kon zijn. Hoe lief ze ook was, zou Alise niet gearzeld hebben iemand zo nodig uit haar weg te ruimen! Wanneer Clais de Hert op zee zeilde, dan had Alise de scheepsbouw van de Herts in Gent helemaal alleen beheerd. Ze had daarmee een donderende stem ontwikkeld, scherpe beschuldigende ogen en mond, een bevelende houding, en een zeer aardse manier van praten en van het behandelen van de schipperszaken.

Kortom, die drie vrouwen waren de meest indrukwekkende die ik ooit had mogen ontmoeten. Ik veronderstel dat ik heel erg verliefd was, nog steeds, op Greet, maar toch ook een beetje verliefd bleef of onder de indruk kwam van Heyla en Alise. Ik hield van hun aanwezigheid in mijn kasteel.

Ik had de drie vrouwen alleen laten praten in het woonhuis van het kasteel. Ondertussen inspecteerde ik de schuren en de andere gebouwen van Nieuw Terhagen. Min rentmeester, Rueben de Wilde, was wel een competente man, maar ik hield er aan de plaatsen van het kasteel te onderzoeken en mijn eigen mening er over te vormen. Ik keek in het bijzonder naar waar ik geld zou moeten investeren in muren die wat te zeer vochtig bleven, in daken die wat meer lekten dan me lief was. Rueben zou daar aarzelen me geld voor te vragen. Ik wou mijn kasteel echter bijzonder goed in orde houden. Dat was ik mijn vader verplicht. Ik was bezig in één van de schuren op de zolder te kijken, toen ik de hoeven van een paard in de binnenplaats hoorde kletteren. Ik klom de ladder af en ging uit de schuur. Ik stond in de deuropening en bleef daar aarzelen. Ik zag een reusachtig, zwart paard in de binnenplaats draaien en keren met als paardrijder een zware, grote man, volledig gekleed in veelgebruikt bruin leder met donkere zweetvlekken op plaatsen, bewapend met meerdere tuigen. Zware pakken lagen op het paard vóór en achter het zadel. Ik zag een lange knuppel en een grote bijl aan het zadel hangen. De ruiter droeg een indrujwekkend zwaard en een brede dolk aan zijn riem. Zijn hoofd was bedekt met een lederen kap, en hij droeg een lange, lederen mantel om de rug, die langs de zijden van zijn paard viel. Wanneer het dier zich weer draaide, herkende ik Arent de Handscoemakere.

Arent zag er veel ouder uit dan ik me hem herinnerde. Diepe lijnen liepen in zijn gebruint gezicht. Zijn baard was al veel dagen niet meer geschoren. Arent was de typische strijder, een huurlingendoder. Hij zag er schrikjagend uit!

Ik stapte helemaal uit de schuur om me te tonen. Arent keek naar me met wrede, rauwe haat in zijn ogen. Hij had me erkend.

‘De dag van de afrekening is aangebroken, Willem,’ riep hij naar me. ‘Je verleidde mijn vrouw. Ik ben gekomen om Greet terug te halen. Dat is mijn recht als haar wettelijke echtgenoot. Ik ben gekomen om je te doden. Je hebt me kwaad aangedaan. Vandaag zal ik mijn wraak nemen!’

Ik had geen wapens op mij, en Arent versperde mijn weg naar het woonhuis. Ik wist wel dat er enige kruisbogen in het poorthuis hingen, maar ik zou niet de tijd krijgen die te spannen. Ik kon niet naar het huis rennen om mijn zwaard te halen.

‘Ik ben ongewapend, Arent,’ riep ik terug. ‘Wou je iemand doden die zich niet kan verdedigen? Dat zou gewoon een moord zijn!’

‘Het kan me geen zier schelen of je nu gewapend bent of niet, jij rat! Je zult toch sterven, gewapend of niet. Je zult de vrouw van niemand anders nog stelen. Je verdient de dood, overspelige. Naar de hel zal ik je zenden, zodat je zonden zullen gelouterd worden! Jullie, heren, denken allen dat jullie met ons, gewone mensen, kunnen doen wat jullie maar willen. Jullie stelen en grijpen onze vrouwen met jullie geld. Maar niet meer!’

Arent sprong van zijn paard. Hij trok zijn lang, breed zwaard, het dodelijk ridderwapen dat slechts de sterkste mannen konden hanteren. Hij begon naar me toe te stappen. Hij bracht het wapen omhoog, recht naar mij gericht.

Ik had de schuur in kunnen lopen en me een zeis, een riek of een spade, of wat dan ook zoeken, maar ik wou mijn waardigheid niet verliezen voor Arent de Handscoemakere! Als Arent een moord wou begaan, dan kon hij dat doen. Mijn kleine pogingen om hem dat te beletten zouden toch futiel blijven. Hij zou me niet voor hem zien kruipen! De drie vrouwen zouden me niet zien kruipen! Ik voelde me kalm en sereen. Het was goed, dacht ik in een helder ogenblik, om de hele valse schijn rond Agneete en Greet op te lossen. Ik kende veel ergere wijzen om te sterven dan door een zwaardslag. Ik hoopte dat hij er snel gedaan mee zou maken.

Ik riep toch, ‘jij lafaard, je misbruikte en sloeg Greet, een vrouw, omdat ze zich niet kon verdedigen. Nu sta je hier vóór mij met een wapen in de hand om een ongewapende man te doden. Een lafaard ben je, Arent, en een lafaard zul je blijven. Je wint geen eer door me te doden, en je zult weinig winnen door me dood te zien. Greet zal nooit meer naar je terugkeren. Ik stal Greet niet! Ze kwam naar mij uit eigen vrije wil, niet in het minst omdat je haar slecht behandelde. Ze heeft ook nooit van je gehouden! Ik vrees je niet, en ik vrees ook niet te sterven!’

Arent aarzelde een seconde, niet langer. Hij stopte, maar kwam dan verder dichterbij.

Plots zag ik de drie monniken uit de poort van de kapel lopen. Evrard Vresele, echter, kon niet meer lopen. Hij hinkte achter de twee jongere priesters aan.

‘Arent de Handscoemakere,’ schreeuwde Roegier van Noortkerke, ‘laat die man in vrede! Heb je nog niet voldoende kwaad rond je verricht? Je terroriseerde mijn zuster zolang jullie getrouwd waren. Laat haar nu gerust!’

Raes van Lake kwam tussen ons gelopen tot hij vóór ons stond. Ik probeerde hem terzijde te schuiven, maar hij weerstond aan mijn handen met meer spieren dan ik voor mogelijk had gehouden bij een priester.

Hij ook riep, ‘Arent de Handscoemakere! Herken je mij? We stonden samen op die heuvel, de Guldenberg van Roosebeke! Op die heuvel biechtte je al je zonden op aan mij, jij schurk! Je begeerde Greet van Noortkerke al van toen jullie nog slechts kinderen waren. Je wou haar bezitten, en je dwong haar met je te trouwen, hoewel je zeer goed wist dat ze niet uit vrije wil met je wou trouwen. Je wist zeer goed dat ze van iemand anders hield, toen al. Je had haar moeten troosten en haar helpen. Je trok haar het huwelijk in omdat je wist dat ze te Axel wou blijven. In het huwelijk beloofde je haar te respecteren, haar bij te staan. Heb je dat gedaan? Greet hield niet van je, maar toch dwong je haar naar je bed! Dat alleen al was een doodzonde, Arent, een vrouw nemen wanneer ze je niet wou. Daarna mishandelde je haar. Je deed haar lijden omdat ze niet van je hield. Je deed verschrikkelijke dingen aan haar, wanneer je haar in je macht hield. Als er ergens zonde is, dan ligt de zonde bij jou!’

Ik had nooit gedacht dat Raes zoveel moed zou kunnen tonen, en zoveel menselijkheid, maar hij was een zoon uit een befaamde Gentse familie! Raes hield er niet van dat ik buiten de huwelijksverbintenissen met Greet samenwoonde. Desondanks sprong hij nu tussen mij en Arent en duwde hij de gewapende man achteruit. Ik was verrast!

‘Je zult mij ook moeten doden, Arent de Handscoemakere,’ riep Roegier van Noortkerke dan weer uit. ‘Herinner je nog wat er gebeurde toen we kinderen waren? Je maakte er een spel van me te slaan tot ik weende. Niet meer, Arent! Je kunt ons niet meer lang kwellen en pesten! Je ziel zal in de hel rotten als je een priester van God aanraakt. Je zult niet levend aan mij voorbij gaan! Ik ben liever dood dan je een onschuldige man te laten vermoorden. Laat ons allen met rust, Arent! Greet was nooit van jou. Ze is nu niet van jou en was dat in het verleden niet! Een sacrament van God kan daar niets aan veranderen. Ze zal nooit weer van jou zijn.’

Roegier stond nu naast Raes, tussen mij en Arent.

‘Je beschermt iemand die overspel gepleegd heeft en die een hoerenjager is, priester,’ riep Arent. ‘Stap terzijde, jullie monniken!’

‘Je werpt een eerste steen hier, Arent,’ vervolgde Roegier hardnekkig. ‘Ze houden van elkaar, die twee. Ze hebben wat jij nooit had. Dat besef ik zeer goed. Besef je dat ook? Is de jaloersheid je motief voor wraak? Is het afgunst? Dat ook is een zonde, Arent! De fout ligt niet bij hen! Ze hebben van elkaar gehouden sinds ze kinderen waren. Ga weg, nu, en toon berouw! Verlaat deze woonst, Satan,! Verzaak aan je zonden en dood niet meer!’

Evrard Vresele was ook aangekomen. Hij stond bij de twee andere monniken. Hij ook stond ferm. Ik trok aan hem, maar de monniken lieten me niet van achter hen uit komen. Terwijl ze me zo bevochten, hielden ze ook Arent terug, de drie samen.

Op dat ogenblik zag ik eveneens de drie vrouwen, Alise, Heyla en Greet uit de deur van het woonhuis verschijnen, en boven op de trap die uit het huis naar de binnenplaats leidde blijven staan. Greet bracht haar handen naar haar mond. Ze begon te wenen.

‘Ga weg, Arent,’ riep ook Evrard nu met zijn diepe stem. ‘Laat ons in vrede!’

Arent de Handscoemakere stond niet meer tegenover mij. Hij stond tegenover drie monniken, mannen met gezag in alle zaken van religie en moraal. Ze vertegenwoordigden God, en ze zegden hem dat hij in de fout gegaan was.

‘Heb je nog niet voldoende gedood, Arent?’ vroeg Raes van Lake. ‘Ik zag je aan het werk te Roosebeke! Je bent een goede strijder, een man die inderdaad gemakkelijk doodt. Arnout de Hert vocht ook langs zij je te Roosebeke. Je bent een indrukwekkende strijder, zoals je vader ooit was. Heb je nog niet voldoende bloed getrokken? Ik heb te veel lijden gezien te Roosebeke! Dat kan de wijze van God niet zijn, Arent! Nu zeg ik niet nog veel meer. Ik verbied je in de naam van onze Heer Jezus Christus bloed te verspillen in deze plaats! Moge je ziel verdoemd zijn als je hier doodt, Arent!’

Raes maakte een kruisteken naar Arent. Arent stopte verrast achteruit.

‘Ga weg, Arent! Laat Willem en Greet in vrede! Kon hier nooit meer terug! Leef je leven. Ga weg!’

‘Zou je bloed trekken in ons thuis, Arent?’ vroeg dan Roegier. ‘Herinner je hoe we hier speelden, hier liepen, toen we jong waren? Dit was ons thuis! Een beter thuis hadden we nooit! We hielden van dit kasteel, van de schuren, van deze binnenplaats. We woonden hier samen. We hielden allen van Greet. Ze was onze zuster, van ons allen. Waarom een zuster doden? Ik ook zeg: ga weg! Vind je een plaats waar je kunt wonen, leven en ook beminnen. Christus is liefde, Arent, niet de fysieke begeerte. Je hart is vol jaloezie, afgunst en haat omdat je niet kon krijgen wat je wou. Je hebt te lang, veel te lang, in haat geleefd, Arent, en dat is niet goed! Je zult Greet geen pijn meer doen, zeg ik je! Dat zijn de woorden van God! Stap achteruit. Achteruit, zeg ik je!’

‘Ik verleidde Greet niet, Arent,’ riep ik uitdagend van achter de drie monniken. ‘Ik hield van Greet zoals we allen van haar hielden. Ik beminde haar meer! Er was niets dat we daaraan konden doen. Het was ons lot om samen te leven, zelfs als we een tijd uit elkaar getrokken werden.’

Arent aarzelde nog steeds, maar zijn zwaard hing nu naar beneden. Ik bad in stilte dat hij niet naar het huis zou opkijken, want door Greet te zien kon zijn haat weer opflakkeren.

Arent keek naar de drie priesters, dan naar mij, dan weer naar de monniken. Plots vertrok zijn gezicht zich in een verschrikkelijke grijns van hoon. Ik dacht dat hij zijn zwaard langs de monniken naar mij zou uithalen. Ik zag hem dan echter nadenken, herbeschouwen, afwegen, en dat was een goed teken.

Arent stapte dan zeer langzaam achteruit, nog steeds met zijn zwaard naar mij wijzend. Hij sprong op zijn paard, het naakt zwaard nog steeds in zijn handen. Hij spoorde zijn paard plots de binnenplaats uit. Hij reed naar buiten, zo snel als hij gekomen was. Hij moest wel de drie vrouwen gezien hebben die aan het huis stonden, maar tot op vandaag denk ik niet dat hij Greet daar als aan de grond genageld had zien staan. Ze ging nu gekleed als een edelvrouw, niet meer als een boerin. Haar haren waren helemaal anders opgemaakt, en ze was mooier, zachter dan voorheen. Ze stond daar tussen twee andere grote vrouwen, en ze had de handen

vóór de mond gehouden. Ik zag nog Arent zijn zwaard weer in de schede doen glijden. Zijn paard galoppeerde naar de weg naar Axel.

Dat was de laatste maal dat ik nog ooit Arent de Handscoemakere terugzag. Hij verdween nadien uit onze levens. Ik wenste hem geen kwaad toe. Ik wenste hem het beste. Hij leek me een pathetische figuur, zo pathetisch als waarschijnlijk ook Greet en ik waren, wellicht ook ongelukkig. Arent had lief gehad en begeerd, zoals ik had begeerd en lief had gehad. Ik wenste hem geluk. Misschien kon hij zijn geluk in een andere stad of in een ander land vinden.

Toen de spanning in de binnenplaats plots verminderde, brak er natuurlijk een pandemonium uit in Nieuw Terhagen. De vrouwen schreeuwden en weenden, ze snikten terwijl ze de trappen afliepen. De monniken zwaaiden met hun armen, en riepen nog harder. Ik veronderstelde dat ik nog de meest kalme van ons allen was.

Ik was nog het meest verbaasd met Raes van Lake, en bleef dus naar hem kijken. Raes had me voorheen hard veroordeeld. Nu was hij bij de eersten geweest om te pogen Arent van me af te houden. Misschien had de gruwel van de Slag van Roosebeke zijn karakter verzacht.

Misschien had Evrard Vresele hem de les gespeld, met succes.

Hoe dan ook, waren Evrard, Raes en Roegier mijn zeer, zeer goede vrienden! Die wetenschap troostte me. Een man heeft goede vrienden nodig om door het leven te gaan, mannen die hem steunden en bijstonden. De wroeging van de schuld om met Greet samen te leven viel dan van me af. De drie priesters veroordeelden me niet meer! Ze hadden me vergeven. God zou me waarschijnlijk ook niet meer veroordelen.

Voorbijgangers hadden die dag een vreemd, uniek tafereel kunnen zien in de binnenplaats van het kasteel van Nieuw Terhagen. Drie priesters, drie monniken, een man en drie vrouwen omhelsden elkaar, en weenden samen. De drie vrouwen kusten me alsof ik een verloren zoon was. Nog steeds wenend gingen we de trappen op, terug het woonhuis in. Ik was niet al te fier om me te hebben laten redden door drie monniken, maar waren de wegen van God niet ondoorzichtig en steeds verbazingwekkend?

Hoofdstuk 5. Het einde van de eeuw. 1386-1390

Engeland en Hertog Jan van Gent van Lancaster. 1385-1390

In Engeland groeide Koning Richard II op tot een moeilijke jongeling. Hij bleef zeer hooghartig, moeilijk te voldoen, en onmogelijk te beheersen aan het hof. De mannen die hem vleiden werden snel zijn geliefde gunstelingen. De meest karakterloze en hebzuchtige hovelingen schaarden zich rond hem en bleven in zijn omgeving hangen. Richard gedroeg zich alsof hij een Romeinse keizer was, hoewel zijn ooms hem steeds terecht wezen. Richard ontwikkelde zich zo tot een jongen met een wispelturig temperament waarin blijgezinde, luidruchtige hoogtes afwisselden met laagtes van wanhoop en depressie in gemoed. De mannen en vrouwen aan het hof die bij hem in de gunst wilden komen verdrongen zich aan hem en voldeden al zijn wensen. Richard hield van opzichtige kleding, van uitstekend, duur en verfijnd voedsel, van feesten en toernooien, waarin hij natuurlijk het centrum van alle aandacht bleef. Hij versierde zich met kostbare juwelen, zodat zijn schatkist in de problemen geraakte. Allerhande geruchten deden de ronde. Hij leek zowel van mannen als van vrouwen te houden, een eigenschap die in de koninklijke familie reeds gekend was van Koning Edward II. Het huwelijk van Richard II met Anna van Bohemen leverde geen kinderen op. Dit versterkte de geruchten.

Zoals Filips van Artevelde in Vlaanderen, bleef Richard II sterk overtuigd van zijn superioriteit in alle regeringszaken. Zoals Filips ook, kon hij plots uitbarsten in geweldige vlagen van woede. Hij bleef zeer achterdochtig en achterbaks in zijn relaties met iedereen die niet tot zijn gunstelingen behoorde. Hij was de koning. Zijn vader was gestorven. Er was gewoon niemand aan het hof met voldoende gezag over hem om zijn gemoed te kneden naar betere karaktertrekken, en om zijn ijdelheid te beknotten.

Twee partijen ontwikkelden zich aan het hof van Engeland. In de ene partij was de centrale figuur Jan van Gent, de machtige en zeer rijke hertog van Lancaster. In de andere partij bevonden zich de nooit aflatende onwaardige vleiers, mannen zoals Simon Burley en Robert de Vere, de zoon van zijn oom, de graaf van Oxford.

Robert de Vere was de eerste gunsteling van Koning Richard II. Hij was de negende graaf van Oxford, getrouwd met Philippa de Coucy, de dochter van de Franse edelman uit Picardië, Enguerrand de Coucy. De Vere was het archetype van de hoveling. Hij was slank, bleek van gezicht met overvloedige blonde haren, steeds elegant maar wellicht wat te prachtig gekleed, met een glad, bijna vrouwelijk mooi gezicht, steeds charmant en welbespraakt, steeds arrogant en grillig in de omgang met de mensen rond hem. Hij werd snel een lid van de Koninklijke Raad van Richard II, markies van Dublin en later zelfs hertog van Ierland. De Kerk en het volk verafschuwden hem. Dat was niet in het minst omdat hij zich van zijn echtgenote had laten scheiden en haar had verstoten toen hij verliefd geworden was op een Boheemse gezelschapsdame van de koningin. Daarmee had hij ook Coucy zwaar beledigd.

De jonge koning begon afgunstig te worden op het prestige en de overheersing van Jan van Gent aan het hof. De enige man die het aandurfde om Richard II te wijzen op zijn plichten meer dan op zijn geneugten, bleef inderdaad de machtige hertog van Lancaster. Richard II probeerde dat gewicht van zich af te schudden.

Het fiasco van de kruisvaart van Hendrik Despenser diende de zaak van Jan van Gent. Hij werd weer erkend als de enige man met voldoende faam en waardigheid om met het Frans hof

te kunnen onderhandelen. Hij werd aangeduid als vertegenwoordiger van de koning voor Frankrijk.

In april van 1384 nam Jan van Gent deel aan een zitting van het Parlement te Salisbury. Richard FitzAlan, de graaf van Arundel, viel tijdens de zittingen in het openbaar de koning en zijn gunstelingen aan. Jan van Gent poogde de twee partijen te verzoenen, maar in die inspanning trok hij de woede van Koning Richard II en diens gunstelingen op zich. Terwijl het Parlement nog zetelde, fluisterde een Broeder Karmeliet, John Latimer, aan de koning toe dat Jan van Gent een samenzwering leidde om Richard II te vermoorden. Die mededeling gebeurde in de vertrekken van Robert de Vere. Koning Richard beschuldigde dan de hertog van Lancaster hem te willen doden. Jan van Gent protesteerde echter scherp en slaagde er in de koning van zijn onschuld te overtuigen.

De stemming van Richard keerde zich daarna gans tegen Latimer. Hij beval de broeder terecht te stellen wegens laster. De heren van het Parlement wilden echter eerst Latimer ondervragen. De halfbroeder van de koning, Sir John Holland, greep Latimer terwijl de man naar de gevangenis werd overgebracht, en martelde hem tot Latimer bezweek. Holland wou waarschijnlijk beletten dat Latimer zou verraden wie de aanstichter was van de leugens tegen Jan van Gent.

Het Parlement kwam zo erg in kabaal, dat Richard II de zittingen moest schorsen om nog meer chaos te vermijden.

Thomas van Woodstock, de jongste zoon van de vroegere Koning Edward III, dreigde er zelfs mee iedereen te zullen doden, ook Koning Richard, die Jan van Gent van verraad durfde te beschuldigen.

Het incident rond Latimer toonde aan dat er aan het hof van Engeland een partij bestond van edelen die afgunstig werden op de invloed en de rijkdom van Jan van Gent.

Een tweede poging van Robert de Vere om Jan van Gent neer te halen werd gepleegd in februari 1385. Een plan om de hertog van Lancaster tijdens een tornooi te doden werd verijdeld.

Kort nadien verweet Jan van Gent verweet Koning Richard om zich op slechte raadgevers te verlaten. Jan deed dat in een toespraak die grote indruk maakte op de heren die deelnamen aan een Parlements zitting. Jan kreeg onverwachte hulp van de aartsbisschop van Canterbury, William Courtenay, de man van wie hij vroeger de tegenstander was in het proces om John Wycliff. Ook de aartsbisschop berispte de koning voor zijn gedrag ten overstaande van zijn oom, Jan van Gent. Courtenay veroordeelde ook de houding van de slechte raadgevers rond de koning. Een aantal hovelingen moesten Koning Richard ervan weerhouden de aartsbisschop met zijn zwaard neer te slaan!

Jan van Gent vond het gepast die twisten van het hof een tijdje achter zich te laten. Hij vreesde voor een verraderlijke aanslag op zijn leven. Hij wou Engeland verlaten en de rust elders opzoeken. Hij dacht aan zijn al sinds lang geplande campagne naar Castilië. Dat kon een oorlogsexpeditie worden met zijn wapengezellen, ver van de intriges van het Engels hof. In de zomer van 1385 streden Jan van Gent en Koning Richard II nog samen een veldtocht in Schotland. Dat werd slechts een halfhartige expeditie die weinig resultaten opleverde. Tijdens die veldtocht gaf Richard II in een zeldzame goede bui en in een poging tot verzoening de titel van hertog van York aan zijn oom Edmund van Langley, en de titel van hertog van Gloucester aan zijn jongste oom, Thomas van Woodstock.

Aan het einde van de maand november 1385 vroeg Jan van Gent fondsen voor de organisatie van zijn oorlogscampagne in Castilië tegen Koning Juan I. De tijd daarvoor leek gunstig.

In Portugal had in midden augustus Koning Joao een mooie overwinning behaald op zijn vijanden. De koning van Portugal, Koning Ferdinand, was gestorven en zijn broeder Joao werd verkozen om hem op te volgen. Maar Koning Juan I van Castilië had eveneens de kroon opgeëist omdat hij getrouwd was met de dochter van Ferdinand. Het gezegde volgend dat de vijand van mijn vijand mijn vriend is, had Joao I zich naar Engeland gekeerd en zich bereid verklaard om een Engels leger gericht tegen zijn mededinger, Juan I van Castilië, te helpen. Jan van Gent had zo een onverwachte bondgenoot gekregen in koning Joao van Portugal!

Richard II was eigenlijk blij om een tijdje verlost te worden van Jan van Gent. Hij gaf zijn oom het gevraagde geld voor een veldtocht tegen Castilië. Jan van Gent bereidde zijn expeditie voor vanaf januari van 1386. Op de achtste maart van dat jaar erkende Richard II officieel Jan van Gent als koning van Castilië. In juli zeilde Jan van Gent van Plymouth naar Portugal.

Jan van Gent moest echter eerst een schandaal aan het hof oplossen!

Elizabeth van Lancaster, de dochter van Jan van Gent, werd verleid door de halfbroeder van de koning, Jon Holland. Holland was voordien al verward geraakt in een samenzwering tegen Jan van Gent. Hij was een intrigant van de ergste soort aan het hof. Holland had ook de erfgenaam van de graaf van Stafford vermoord, een daad die de woede van de koning had opgewekt. Holland had al een stormachtige liefdesgeschiedenis achter de rug met Isabella van Castilië, de echtgenote van Edmund van Langley. Isabella was de zuster van Constance van Castilië, de echtgenote van Jan van Gent! Elizabeth van Lancaster werd zwanger van John Holland. Ze was echter getrouwd met de negen jaar jongere graaf van Pembroke, die nog slechts veertien jaar oud was. Het huwelijk met Pembroke was niet volbracht, zodat Jan van Gent het huwelijk kon laten nietig verklaren. Elizabeth kon dan de verraderlijke John Holland trouwen in juni van 1386.

Op de vijftiengste juli van 1386 kwamen Jan van Gent en Constance van Castilië aan land met hun leger te Corunna. Jan van Gent ontmoette Joao I in persoon, en gaf hem zijn dochter Philippa van Lancaster ten huwelijk. De plechtigheid werd gevierd in Oporto in februari van 1387. De eerste onderhandelingen met Koning Juan I van Castilië faalden, zodat Koning Joao het koninkrijk Léon binnenviel. Dat rijk werd geregeerd door Juan I.

De veldtocht van Jan van Gent en van Joao I vorderde echter niet goed. De vloek van de onsuccesvolle expedities bleef boven het hoofd van Jan van Gent hangen. Het was zeer heet in Léon! De hitte, het verschil in klimaat, andere soorten voedsel, ziekten, buikloop en de constante gevechten matten de legers af, en vooral de Engelse boogschutters. Jan van Gent had echt niet het geluk aan zijn zijde.

Koning Joao begon dan te praten over nieuwe onderhandelingen met Juan. Het leger van de hertog van Lancaster leed verschrikkelijke verliezen, meer nog dan door de ziekten dan door de schermutselingen. Naarmate meer en meer strijders het slachtoffer werden van de hitte van Léon, moest Jan van Gent zich wel gewonnen geven en toestemmen met besprekingen.

De vertegenwoordigers van de strijdende partijen bereikten een akkoord te Trancoso in juli van 1387. Jan van Gent en Constance van Castilië zouden afzien van hun aanspraken op de troon van Castilië tegen de betaling van honderdduizend pond en een jaarlijkse bijdrage van iets minder dan zeventienduizend pond. De vijftien jaar oude dochter van Jan van Gent en van Constance, Catalina, zou de zoon en erfgenaam van Juan I, Enrique, trouwen.

Zijn Castiliaanse veldtocht aldus beëindigd en grotendeels gefaald, zeilde Jan van Gent in augustus van 1387 naar Bayonne, in Engels gebied van Aquitaine. Jan wou niet naar de

intriges van het hof van Engeland weerkeren. Hij bleef in Aquitaine. In mei van 1388 benoemde Koning Richard II hem officieel tot de luitenant van de koning in Aquitaine. Op de achtste juli van 1388 ondertekenden Jan van Gent en Juan I van Castilië het Verdrag van Bayonne, dat de overeenkomsten van Trancoso officieel maakte. Daarna, in september van dat jaar, trouwde de toen zestienjarige Catalina met de Infante Enrique, die nog slechts negen jaar oud was. Ze zou na de dood van Juan I de koningin van Castilië worden.

Nadat Jan van Gent uit Castilië was teruggekeerd, wilden de hertog van Gloucester en de graaf van Arundel een nieuwe aanval tegen Frankrijk beginnen. Ze kregen de belofte vanuit Bretagne van hulp van de hertog van Montfort. Jan van Gent weigerde echter categoriek vanuit Guyenne Frankrijk aan te vallen, en ten gevolge die weigering aarzelde ook de hertog van Bretagne om een nieuwe oorlog met Frankrijk te openen. Het plan werd niet ten uitvoer gebracht.

Van zijn veldtocht in Castilië hield Jan van Gent over dat één van zijn dochters de koningin van Portugal zou worden, en de andere de koningin van Castilië! De echtgenote van Jan werd echter bitter ontgoocheld. Ze had de hoge ambitie gekoesterd de troon van haar vader in te nemen. Ze ging voortaan haar eigen weg, en reed eerst naar Castilië terug om bij haar dochter te blijven. Ze keerde weer naar Engeland in 1389. Daarna bleef ze echter in Engeland gescheiden wonen van Jan van Gent.

Verdere intriges aan het Engels hof

In Engeland bereikten de hofintriges een hoogtepunt.

Een groep hertogen en graven van het koninklijk hof begonnen tegenstand te bieden aan de overheersing van Koning Richard II. Tijdens een zitting van het Parlement die later het Wonderlijk Parlement werd genoemd, een zitting van 1386, verweten zij de gunstelingen van Richard II de oorzaak te zijn van de militaire mislukkingen in de oorlog met Frankrijk. Ze beschuldigden de gunstelingen er eveneens van zich geld te hebben toegeëigend dat voorzien was voor de veldtochten in de oorlog.

Het Parlement duidde daarom een commissie van twaalf edellieden aan die de *Lords Appellants*, de Heren Aanklagers, genoemd werden, om de regering van het koninkrijk over te nemen en om de regenten te worden van de nog steeds minderjarige koning. Koning Richard II weigerde natuurlijk die voorziening, maar het ontbrak hem aan de macht om te weerstaan aan de *Lords Appellants*.

Koning Richard II begon geheime onderhandelingen met de koning van Frankrijk in juni van 1387. In ruil voor de vrede en voor de landen van het hertogdom Aquitaine was hij bereid te verzaken aan zijn bezittingen in het noorden van Frankrijk, inclusief Calais. Richard II zou Aquitaine bekomen onder de voorwaarde dat hij de feodale eed bracht aan de koning van Frankrijk voor die streek. Wanneer de *Lords Appellants* van dat voorstel hoorden, riepen ze luid van verraad. Koning Richard II deed dan een beroep op de zeven rechters van het Hoger Gerechtshof om een oordeel te vellen over de wettelijkheid van de *Lords Appellants*. Onder druk gezet door de koning, gaven de rechters toe dat de *Appellants* geen enkel gezag konden uitoefenen op de Koning. De *Appellants* hadden zich schuldig gemaakt aan hoogverraad! De koning, schreef aan de heren van de domeinen in de graafschappen dat ze niet langer verplicht waren te gehoorzamen aan hun opperheer. Desondanks bleven de *Lords Appellants* een sterke macht vormen in het koninkrijk, die tegenstand bood aan de koning.

Koning Richard II was nog steeds minderharig. Hoewel de *Appellants* geen gezag konden uitoefenen over de koning, waren ze er toch in geslaagd de gunstelingen van Richard van het hof te verwijderen. Onder die mannen bevond zich Robert de Vere. In november van 1387 beschuldigden de meest invloedrijke *Appellants*, de graven van Arundel en van Warwick met Thomas van Woodstock, de gunstelingen van de koning en Robert de Vere, van hoogverraad. De tegenstand tot de koning nam uitbreiding en verhevigde.

Koning Richard II vroeg aan Robert de Vere, die tegen dan ook hertog van Ierland was geworden, om hem ter hulp te snellen met troepen. Dat leger was gericht tegen zijn oom, Thomas van Woodstock. Koning Richard had al een leger van vijfduizend mannen verzameld in Cheshire onder het bevel van één van zijn gunstelingen, Thomas Molineux. De Vere zou met die troepen naar Londen moeten komen.

De wegen naar Londen werden echter geblokkeerd door de strijders van de graaf van Arundel, zodat de Vere besloot de Theems over te trekken te Radcot nabij Ferringdon. Op de twintigste december van 1387 kwam het leger van Robert de Vere aan bij de bruggen over de Theems. Pidnell Bridge lag vernield en de andere brug, Radcot Bridge, werd verdedigd door de troepen van Hendrik van Derby.

Hendrik van Derby, de zoon van Jan van Gent, was nog slechts twintig jaar oud. Hij had zich gevoegd bij de *Lords Appellants*. Hij was nog jong, maar al een zeer goede leider van troepen, en een zeer moedige jongeman. Hij kende geen vrees, was een prachtige, ridderlijke krijger, die vriendelijk bleef met zijn mannen. Hij was ook ambitieus, een berekende persoon die hield van een gevecht.

Hendrik van Derby stond in bepantsering en in de wapens te Radcot Bridge!

Zijn mannen plaatsten hun schilden naast elkaar en ze staken hun lange pieken vooruit. De Vere viel de jonge Hendrik van Derby aan, maar de aanval slaagde er niet in de brug te veroveren.

Terwijl de aanval tegengehouden werd op de brug zelf, kwam een grotere strijdkracht van troepen van Hendrik plots uit het noorden opzetten. Deze nieuwe troepen vielen de strijders van de Vere aan in hun achterhoede. Robert de Vere wist zijn troepen dan omsingeld. De aanval op de strijders van Derby mislukte. Wanneer iets later van twee zijden Derby naar voren drukte met zijn piekeniers, sloegen de troepen van de Vere op de vlucht. De Vere moest zich zelfs redden door in de Theems te springen. Hij moest de stroom over zwemmen om zijn leven te redden. Hij verborg zich in de bossen. Later slaagde hij er in naar Frankrijk te vluchten, waar hij lange tijd nadien in verbanning stierf. Hendrik, graaf van Derby, had op zijn eentje de koninklijke troepen die geleid werden door Robert de Vere verslagen in de Veldslag van Radcot Bridge! Hij verkreeg met één klap de reputatie in Engeland een held te zijn. Koning Richard II moest een catastrofe het hoofd bieden.

De koning en zijn gunstelingen vluchtten naar Londen, naar de vesting die de Tower van Londen genoemd werd. Het leger van de *Lords Appellants* bestaande uit vierduizend vijfhonderd strijders bereikte eveneens de Tower, waar Richard II zich in had opgesloten. De *Appellants* verplichtten de koning zich over te geven. Ze hielden Richard gevangen in de vesting. In december van 1387 hadden op die wijze de *Lords Appellants* Koning Richard II gevangen genomen en eigenlijk de koning van Engeland uit zijn functie gezet!

Als gevolg van die gebeurtenissen hadden er vanaf de derde februari van 1388 een reeks van lange parlementaire zittingen plaats. Die sessies worden sindsdien het Genadeloos Parlement genoemd. Tijdens de zittingen brachten de *Lords Appellants* een aantal zware beschuldigingen naar voren tegen de gunstelingen van Richard II. De hertog van Gloucester,

Thomas van Woodstock, zei aan de koning dat als hij zijn kroon wou behouden, hij beter ophield zijn vrienden te verdedigen. Richard moest toegeven.

Robert de Vere, Michael de la Pole graaf van Suffolk, James Baret, John Salisbury, James Berners, Sir Nicholas Brembre de heer burgemeester van Londen, Bisschop Alexander Neville en de Hoogste Rechter Robert Tresilian, werden schuldig verklaard om in zonde geleefd te hebben en de koning te hebben misleid. De mannen werden veroordeeld tot de dood door ophanging. Neville was een bisschop, zodat hij er met zijn leven van af kwam, maar hij werd verbannen en al zijn bezittingen in Engeland werden verbeurd verklaard. De zuivering werd doorgevoerd tot in de lagere regionen van de koninklijke administratie. De mannen die deelgenomen hadden aan de geheime onderhandelingen met de koning van Frankrijk werden eveneens terechtgesteld. Ook Simon Burley, de man die de eerste gunsteling van de koning was, werd terechtgesteld. Dat gebeurde hoewel Edmund van Langley, de hertog van York, Burley verdedigde. De verdediging en de aanklacht gingen tussen York en Gloucester. Nog andere mannen werden opgehangen, zoals John Beauchamp van Holt, en Thomas Usk. Robert Bealknap, Roger Fulthorp, William Burgh, John Locton en John Carry werden verbannen naar Ierland. Die veroordelingen en terechtstellingen beëindigden de invloed van de gunstelingen op Koning Richard II.

Tijdens die gebeurtenissen was Jan van Gent in Castilië en in Aquitaine gebleven. De *Lords Appellants*, waaronder de zoon van Jan van Gent, regeerden over Engeland door over de koning te regeren tot aan de terugkeer van Jan van Gent in 1389.

Richard II gaf zich trouwens niet zo gemakkelijk verslagen! Zijn ego was te groot daarvoor.

In mei van 1389, toen hij tweeëntwintig jaar oud was, verklaarde Richard II zichzelf meerderjarig. Hij ontsloeg de *Lords Appellants* en bevestigde zijn koninklijk gezag.

Koning Richard II moest wel erkennen dat Jan van Gent, de hertog van Lancaster, trouw aan het koningschap was gebleven. Hij schonk vergiffenis aan Hendrik van Derby en benoemde hem weer tot lid van de Koninklijke Raad. De koning benoemde ook de schoonzoon van Jan van Gent, de beruchte John Holland, tot graaf van Huntingdon, tot kamerheer of *chamberlain* van Engeland en tot admiraal van de westelijke vloot. De koning riep Jan van Gent terug naar Engeland. Jan van Gent kwam te Plymouth aan in november van 1389.

De verzoening tussen Koning Richard II en de *Lords Appellants* volgde met de aanduiding van Jan van Gent en Thomas van Woodstock, de hertogen van Lancaster en van Gloucester, tot de Koninklijke Raad. In februari van 1390 gaf Richard II aan Jan van Gent en aan diens erfgenamen het hertogdom van Aquitaine in eeuwige leen. In maart benoemde hij Jan van Gent tot hertog van Aquitaine voor het leven.

Jan van Gent hield veel kastelen in eigendom, maar hij bezat geen residentie meer in Londen sinds zijn paleis van Savoie vernield werd door een brand tijdens de boerenopstand geleid door Wat Tyler. Hij huurde daarom *Ely Place* af van de Bisschop John Fordham van Ely. Voortaan zou *Ely Place* het huis worden van Jan wanneer hij te Londen verbleef. Hij bouwde het Paleis van Savoie niet weer op. Hij bleef gescheiden leven van Constance van Castilië, maar in goede verstandhouding met Katherine Swynford. Katherine bleef zijn liefde sinds de dood van zijn eerste vrouw, Blanche van Lancaster.

Frankrijk en Hertog Filips de Stoute van Bourgondië

Eenmaal Vlaanderen en de steden van Frankrijk tot rust gebracht, konden Koning Karel VI en zijn hof opnieuw de oorlog met Engeland opnemen. Een zeer grote vloot zou nodig zijn om de oorlog naar het eiland te brengen. Frankrijk verzocht haar bondgenoten om te Sluis de grootste vloot bijeen te brengen die het koninkrijk ooit had kunnen verzamelen.

In de maand van september van 1385, lagen al twaalfhonderd zevenentachtig schepen voor anker te Sluis! Een andere, kleinere vloot, werd voorbereid te Tréguier in Bretagne. Die laatste schepen zouden moeten varen onder het bevel van de *Connétable* Olivier de Clisson. De vloot voor de invasie van Engeland werd tot in de puntjes uitgerust. De ingenieurs van het leger bouwden zelfs een volledige stad in hout, braken ze weer af en plaatsten de balken en planken aan boord van koggen, zodat de stad weer opgebouwd kon worden in Engeland. Die stad kon gebruikt worden na de ontschepping van het leger. Ze was omringd door hoge houten muren, had hoge torens, en zou een comfortabele plaats kunnen worden waar de belangrijkste edelen van Frankrijk met hun strijders konden in wonen. Vanuit dit hoofdkwartier zouden overvallen gelanceerd worden tegen de versterkte vestingen van Engeland.

De edellieden van Frankrijk wedijverden in pracht met hun zeekoggen. De schepen werden versierd in de mooiste kleuren. Veel goudkleur werd gebruikt, en elk schip toonde fier de wapenschilden van hun eigenaar. In de baai van Sluis openden zich zo duizenden banieren in de zeewind!

Het meest prachtig versierde schip was dat van Filips de Stoute, hertog van Bourgondië. Het was volledig geverfd in hemelsblauw en in goud. Het toonde reusachtige banieren van het hertogdom Bourgondië, van het graafschap Vlaanderen, het graafschap van Artois en van de Franche-Comté van Bourgondië. Het motto van de hertog dat voor de gelegenheid uitgedacht werd, was *'il me tarde,'* het Frans voor 'ik ben ongeduldig'. Het motto stond geborduurd in gouden letters op de zielen, omringd door margrietjes, de bloemen naar de naam van de hertogin.

Elke hertog en graaf had nieuwe taksen moeten heffen voor de veldtocht, en dat had ook de koning van Frankrijk weer moeten doen. Het volk zuchtte.

Gedurende minstens drie maanden wachtten de vloot en de edellieden van Frankrijk met grote kosten in Vlaanderen. Het enorm leger plunderde in Vlaanderen – natuurlijk. Het Vlaams platteland, dat al geteisterd werd door de hoge taksen, lag verwoest en leeg. De armen vluchtten. De rijken werden wanhopig wanneer hun kastelen ingenomen en leeggeplunderd werden.

De koning was al aangekomen te Sluis, maar iedereen wachtte tot de Hertog Jean du Berry het zich verwaardigde op te dagen. De koning had het bevel gegeven aan de hertog om zo snel mogelijk naar Sluis te komen. Berry stuurde als antwoord dat de koning zich maar nog een tijdje moest vermaken in Vlaanderen en genieten van het goede voedsel en de goede wijn. Dat antwoord ergerde zowel de koning als de hertog van Bourgondië.

Bourgondië was kwaad omdat week na week zijn landen door het leger geplunderd werden in de zoektocht naar voedsel. Vlaanderen, Brugge en het Brugse Vrije stonden op het punt opnieuw in opstand te komen. De heer van Gistel kon tijdelijk de mannen van Brugge kalmeren, maar de Brugse milities hadden reeds de wapens opgenomen. Het werd ook laat in het seizoen voor een veldtocht naar Engeland!

De hertog van Berry kwam dan toch enige weken later aan te Sluis. Toen lag echter een verslag klaar, opgesteld door honderdvijftig kapiteins van de vloot, dat meldde dat het te laat in het seizoen was voor een expeditie naar Engeland! De winterstormen in de Noordzee konden de koggen uiteen slaan en de vloot doen zinken. Een invasie van Engeland in de herfst

en de winter was gewoon te gevaarlijk. Berry ook beweerde zeer luid dat het veel te laat was om te zeilen! Na een lange en verhitte bespreking aan het koninklijk hof, besloten de ridders de invasie uit te stellen tot het volgend jaar. De koning keerde weer naar Parijs.

De edellieden van Frankrijk waren woedend. Ze voelden zich verraden. Velen wisten zich geruïneerd zonder het vooruitzicht van rijke buit in Engeland. De provisies van de vloot moesten aan kleine prijzen verkocht worden, zodat de edelen nog meer geld verloren. Boudin Vresele bouwde zich en de Pharaïldis een nieuw fortuin op door wat hij kocht van de Fransen elders aan hogere prijzen te verkopen. De houten stad aan boord van de schepen, bijvoorbeeld, werd aan Filips de Stoute gegeven. De hertog verkocht het hout als brandhout. Een aantal schepen zeilde terug naar huis. De winterstormen verspreidden die koggen, zodat veel schepen konden veroverd worden door de Engelsen.

De steden van Frankrijk waren uitgeput door al de koninklijke taksen voor de veldtocht. Al dat geld leek nu verspild!

In die tijd was Jan van Gent, de hertog van Lancaster, ontscheept in Castilië. De koning van Frankrijk en zijn hof wilden ook een leger sturen naar dat land. Dat betekende nieuwe taksen! Veel families in de Champagne en in Picardië, die reeds tot de ellende van de armoede herleid waren, vluchtten weg en zochten nieuwe oorden op in Henegouwen en in het bisdom van Luik, hopen de daar een rustiger leven te kunnen opbouwen.

Op dat ogenblik kwam een heilige kluizenaar aan bij het hof van Karel VI om de koning te berispen. Hij toonde een kruis dat op zijn arm verschenen was als een mirakel, hem gegeven door God. Wanneer de koning uiteindelijk de man ontving, beweerde de kluizenaar dat hij een boodschap van God bracht aan de koning. Karel VI zou moeten stoppen het volk onder de taksen te doen bukken. Zo niet zou de hand van God de koning slaan!

Karel VI kwam wel onder de indruk van de woorden van de kluizenaar, want hij was een zeer godsvruchtige man die de macht van God vreesde. Hij wou stoppen met het heffen van taksen in Frankrijk. De hertogen van Bourgondië en van Berry argumenteerden echter dat zonder de koninklijke taksen geen oorlog kon gevoerd worden. De huidige pracht en praal van het hof kon niet in eer worden gehouden voor de koning en de koningin. De koning gaf toe aan hen, zodat niets veranderde. De taksen werden dus verder opgehaald. De waarschuwing van de kluizenaar werd gerieflijk vergeten.

Een Frans leger kon tot in Castilië marcheren en een vloot zeilde uit Tréguier. Het invasieleger was beperkt tot enige duizenden strijders. Zij bereikten een eerste succes door een kleine Engelse vloot op te vangen die geleid werd door Sir Hugh Spencer. De Engelsen werden verslagen. De Fransen namen Sir Spencer gevangen en wonnen grote buit.

Op de vijftiengste maart van 1386 wonnen de Engelsen ook een kleine zeeslag. Ze verrasten een grote Vlaamse vloot die wijn vervoerde uit de streken van Saintonge en de Poitou naar Vlaanderen. De vloot was uit La Rochelle gevaren onder de leiding van de Vlaming Jan Buck. De graaf van Arundel leidde de Engelse vloot. Met hem zeilde Pieter van den Bossche, die hem raad gaf over de bewegingen van de Vlaamse schepen. Enige Vlaamse koggen konden de haven van Sluis bereiken, zodat niet alles verloren ging voor de Vlamingen, maar heel veel schepen en hun kostbare lading van wijnvaten viel in de handen van de Engelsen. Pieter van den Bossche stelde zelfs voor om Sluis aan te vallen. In de chaos zou zonder twijfel Sluis veroverd kunnen worden, maar Arundel ontscheepte slechts een deel van zijn troepen om de Vlaamse kust te teisteren.

In die jaren kon de hertog van Bourgondië winst halen uit zijn positie aan het hof. Zijn invloed in Frankrijk werd groter. Hij kreeg grote bedragen voor zijn uitgaven. Die fondsen, gegeven door Karel VI, lieten Filips toe om belangrijke giften uit te delen aan de edellieden van het hof, aan de koning, aan de koningin, en aan de hertog van Berry. Hij schonk hen diamanten, juwelen van de mooiste makelij, en doek geborduurd met zilver- en gouddraad. Filips de Stoute toonde zo zijn rijkdom, vergrootte zijn macht en voedde zijn invloed. Filips huwde zijn tweede dochter met Leopold IV van Oostenrijk. Zijn derde dochter, een meisje van nog slechts enkele maanden oud, werd beloofd aan de graaf van Savoie. Zijn eerste dochter was getrouwd met Willem van Beieren. Filips de Stoute zond honderd strijders om de graaf van Savoie te helpen tegen de markies van Montferrat. Enige tijd later reed zijn Maarschalk Guillaume de la Trémoille naar het noorden om de hertogin van Brabant te helpen in haar conflict met de hertog van Gelderland. Op die wijze won Filips de Stoute machtige bondgenoten.

Twee vreemde gebeurtenissen hielden in die tijd het hof van Frankrijk in hun ban. Eén van die voorvallen had te maken met Bretagne, het andere met Gelderland.

Conflicten in Bretagne en met Gelderland

De hertog van Gelderland was een bondgenoot van Engeland geworden. Hij ontving een jaarlijkse bijdrage van vierduizend frank van het hof van Engeland. In een vlaag van geestesverbijstering of van grootheidswaanzin zond hertog Willem van Gelderland plots brieven naar Koning Karel VI om de oorlog aan Frankrijk te verklaren! De brieven waren geschreven in krachtige, beledigende taal.

Tegelijkertijd deden zich in het hertogdom van Bretagne verrassende en totaal onverwachte gebeurtenissen voor die ophef maakten aan het hof van Frankrijk. Hertog Jan van Montfort van Bretagne had de steun aan de Engelse legers geweigerd en daarmee Engeland misnoegd, al waren de hertogen van Montfort steeds bondgenoten van Engeland geweest. Als vergelding hadden de Engelsen Jean de Blois uit zijn gevangenschap vrijgelaten. Jean de Blois was de ergste vijand van de Montforts, een man die nog steeds aanspraak maakte op Bretagne. De *Connétable* Clisson had prompt zijn dochter uitgehuwd aan Jean de Blois. Clisson was een uitstekende raadgever van Koning Karel VI. Met zijn faam en veel charme had hij ook de meeste heren van Bretagne aan zijn kant gekregen, zodat weinig van die ridders nog rechtstreeks Montfort dienden. Montfort hield daarom een hekel over aan Clisson, die andere Bretoen.

De Hertog Montfort van Bretagne richtte een parlement in met al zijn feodale landheren. Hij eiste van al de edelen van Bretagne deel te nemen aan de besprekingen. Olivier de Clisson kwam ook naar dat parlement, voor de heerlijkheden die hij bezat in het hertogdom. Montfort verwelkomde Clisson vriendelijk, en stelde later aan de *connétable* voor om zijn kasteel van Hermine te komen bezoeken. Montfort was dit kasteel aan het bouwen naast de gelijknamige stad. Clisson reed in grote sier naar de vesting, samen met zijn vrienden, de heren van Laval en van Beaumanoir. Dit waren twee van de ridders die met vertoon van veel moed de Leie te Comines waren overgestoken vóór de Slag van Roosebeke. Terwijl Clisson een toren bezocht, werd hij plots vooruit geduwd, een kamer in, waarna de deur zich achter hem sloot. Hij werd gevangen genomen en in de ijzers geslagen.

De heer van Laval protesteerde krachtig, maar werd vrijgelaten. Beaumanoir protesteerde nog heviger, zodat de hertog van Bretagne hem bedreigde zijn ogen uit te steken met een dolk als hij niet onmiddellijk zou zwijgen. Daarna werd ook die ridder gevangen gezet.

De heer van Laval bleef aan het hof van Bretagne om te proberen Clisson en Beaumanoir te redden. Driemaal dreigde Jan van Montfort Clisson te doden, en driemaal kon Laval Montfort er van overtuigen zulke erge misdaad niet te begaan. Uiteindelijk beval Montfort aan de heer van Bavadan, de baljuw van het kasteel van Hermine, om Clisson in een zak te naaien en de zak in het water te werpen. Laval hoorde van dat opzet. Hij knielde weer vóór de hertog en bood hem veel geld en kastelen aan in ruil voor het leven van Clisson. Montfort hield van dat voorstel. Hij wou honderdduizend frank, de stad van Jugon en de vesting van Blain, de kastelen van Josselin en La-Roche-Derrien. Laval zorgde voor de overhandiging van die domeinen en voor de vrijlating van Clisson. Hij vroeg aan de heer van Beaumanoir om het geld te verzamelen. Hij zelf wou aan het hof van Bretagne blijven, want het gemoed van Montfort kon snel omslaan! De heer van Beaumanoir vond het geld, en de vier kastelen werden plechtig overgemaakt aan de hertog van Bretagne. Montfort liet dan de *Connétable* Clisson inderdaad vrij.

Olivier de Clisson reed recht naar Parijs. Clisson wou zijn zaak voorleggen aan de koning en aan de hertogen van Bourgondië en van Berry. De koning hield veel van Olivier de Clisson. Clisson bood zijn ontslag aan uit de functie van *connétable*, maar de koning hield hem in zijn plaats. Berry en Bourgondië ontvingen Clisson minder hartelijk.

Clisson was een gunsteling van Koning Karel VI. Die gunstelingen werden de *Marmousets* genoemd. De naam kwam van de deurknoppen in de koninklijke kastelen, waar lelijke snuiten op gebeeldhouwd waren, of ook naar de kleine figuurtjes die de schouwen van de paleizen in die tijd versierden. De *Marmousets* beperkten de invloed van de ooms-hertogen op hun neef. Bourgondië en Berry waren al sinds lang afgunstig op de groeiende invloed van de andere hovelingen van de koning, en daarmee ook op de invloed van Olivier de Clisson, de ruwe Bretoen. Tevens had de hertog van Berry een geheim pact afgesloten met Jan van Montfort om zich de hulp van de hertog van Bretagne te verzekeren voor een huwelijk van één van de dochters van Jan van Gent met Berry. De ooms-hertogen gaven nu eerder Clisson de blaam om onvoorzichtig geweest te zijn door deel te nemen aan het parlement van Bretagne! Clisson bleef geschokt door de ijzige verwelcoming van de twee hertogen.

De heren van Coucy en Saint-Pol raadden Clisson aan naar de veiligheid van zijn kasteel van Monthéry te rijden, terwijl zij aan het hof zijn belangen zouden verdedigen. Zij en andere hovelingen bewierookten in Parijs de vele heldendaden die Clisson verricht had ten voordele van de grotere glorie van het koninkrijk. De atmosfeer aan het hof boog onder hun lofbetuigingen om, tot sympathie voor Clisson. De hertogen besloten dan de zaak in eigen handen te nemen. Ze zonden drie edellieden, de Admiraal Jean de Vienne, de bisschop van Beauvais en de heer van Breuil naar Hertog Jan van Montfort om de zaak van Clisson te bepleiten. De bisschop van Beauvais werd ziek en stierf in Bretagne. De bisschop van Langres werd gezonden om hem te vervangen.

De mannen reisden naar Vannes en spraken met de hertog van Bretagne in opdracht van de koning. Montfort weigerde botweg om de domeinen en het geld van Clisson weer te geven. Hij zei dat het geld al uitgegeven was om zijn schulden mee af te betalen. De drie vertegenwoordigers van de koning van Frankrijk keerden onverrichterzake van Vannes terug naar Parijs. Montfort kon vermoeden dat hij zich moest voorbereiden op een oorlog met Frankrijk!

De andere uitdaging, die van de hertog van Gelderland, werd ook niet licht genomen door het Frans hof. Engeland was de bondgenoot van Gelderland, en Gelderland behoorde tot het keizerrijk van Duitsland! De Duitse keizer kon de zijde van Gelderland kiezen! Geruchten begonnen de ronde te doen. Ze beschuldigden de hertog van Bourgondië. Hij zou de enige zijn om winst te halen uit een oorlog met Gelderland! Waarom Filips de Stoute niet in zijn eentje Gelderland laten aanvallen, en zo het koninkrijk redden van de agressie van Bretagne?

Koning Karel VI riep de hertog van Bretagne op om zich in eigen persoon te komen rechtvaardigen te Orléans in 1388. Montfort weigerde te gehoorzamen. De graaf van Etampes moest voor de hertog van Berry naar Montfort rijden om onderhandelingen te leiden, maar nog steeds weigerde de hertog van Bretagne naar rede te luisteren. De koning keerde terug naar Parijs, zeer beslist om wraak te nemen voor de beledigingen die Montfort aan hem en aan zijn *connétable* had afgeleverd.

De oorlog met Bretagne kon een aanvang nemen. Een Engelse vloot werd gesignaleerd in het Kanaal. Clisson versterkte Saint-Malo en Saint Mathieu voor Frankrijk, twee havens van Bretagne die trouw gebleven waren aan Frankrijk.

De hovelingen van Jan van Montfort bezonnen zich dan toch tot redelijkheid. Ze vreesden de oorlog met Frankrijk. Ze deden Montfort stilaan begrijpen dat de Engelsen hen niet echt ter hulp zouden snellen omdat Jan van Gent geen oorlog meer wou. De hertog van Lancaster was eveneens bezig was zijn dochter in huwelijk te geven aan de hertog van Berry. De koning van Navarra, die andere potentiële vijand van Karel VI, kon slechts enige strijders uit Normandië aanbieden. De ridders stelden aan de hertog voor om de in beslag genomen kastelen terug te geven aan Clisson, en geen oorlog met Frankrijk uit te lokken. Montfort gaf toe, en stond de kastelen van Clisson weer af.

Koning Karel VI verwachtte echter meer! Hij eiste dat Montfort ook het geld teruggeven dat hij afgeperst had van Clisson. Montfort zond dan inderdaad ook het geld terug. Hij verontschuldigde zich bij de *pairs* van Frankrijk, bij de hoogste adel, en meldde in brieven dat hij zich zou neerleggen bij hun oordeel. Het Frans hof verzamelde zich te Blois. Montfort betuigde zijn instemming om daar naar de koning te komen.

De hertog Jean de Berry kwam te Blois aan met buitengewone pracht. Daarna reed ook de hertog van Bourgondië in, vergezeld van zijn schoonzoon Willem van Henegouwen en met graaf Jan van Nevers, zijn oudere zoon. Montfort verklaarde zich wel bereid om met de ooms-hertogen te praten, maar hij had niet de minste bedoeling te Parijs vóór de koning en zijn hof te verschijnen. Hij wou dat ook al niet doen omdat aan de zijde van de koning diens gunstelingen zouden staan, zijn aartsvijanden Olivier de Clisson en Jean de Blois. De hertogen van Bourgondië en van Berry beloofden aan Montfort dat hij die mannen niet zou moeten zien aan het hof.

Op de drieëntwintigste juni van 1388 kwam de hertog van Bretagne dan toch aan in het Louvre van Parijs. Hij vond aan het hof de heer van Coucy, de graaf van Savoie, Jean de Vienne en de heer de la Trémoille, de graaf van Meaux, Jean de Roye, en nog anderen. Hij knielde eerbiedig aan de koning.

Toen hij hoorde hoe goed de hertog van Bretagne onthaald was geworden aan het hof, was Olivier de Clisson zeer geërgerd. De *pairs*, de hoogste edelen van Frankrijk, bespraken het geval Montfort. Ze veroordeelden de hertog tot de teruggave van de stad van Jugon, van de vestingen Josselin, Blain en La-Roche-Derrien, met al de juwelen, schatten en meubels zoals die plaatsen oorspronkelijk ingehouden hadden. Clisson zou ook de honderdduizend frank

terug moeten krijgen. Montfort beloofde dat alles te doen. Op die manier werd de vrede tussen Montfort en Clisson weer verzegeld, al bleven de twee mannen elkaar haten.

Nadat de vrede met Bretagne hersteld was, kon het hof van Parijs weer alle aandacht schenken aan de oorlog met Gelderland. De Heer Willem de la Trémoille had al de stad van Asselen bij verrassing aangevallen, ingenomen en geplunderd. De mannen van Trémoille hadden garnizoenen geplaatst in drie steden langs de Maas. Die kastelen vormden één van de oorzaken van de conflicten tussen Gelderland en Brabant. Ze bevonden zich op strategische plaatsen waar de stroom kon overgestoken worden.

De Brabanders waren voorheen door Gelderland verslagen in een schermutseling, zij het tegen strijdkrachten in hoger aantal. Die overwinning had de ijdelheid en de roekeloosheid van de hertog van Gelderland verhoogd.

Koning Karel VI voelde zich zeer getroffen door de beledigingen van de hertog van Gelderland. Vanuit Montereau, waar hij nog verbleef voor verdere gesprekken met de hertog van Bretagne, riep hij zijn feodaal leger samen. De hertog van Bourgondië zou die troepen van ongeveer dertigduizend man leiden. Dit was het groot leger van de edelen van Frankrijk! Natuurlijk betekende die veldtocht ook dat nieuwe taken in Frankrijk moesten geheven worden.

De steden van Vlaanderen gaven honderdduizend frank aan de hertog van Bourgondië, aan hun graaf. Het volk van Frankrijk beschouwde die oorlog echter als totaal nutteloos. Zeven- tot achtduizend strijders tegen Gelderland zenden zou ruimschoots voldoende moeten zijn, beweerden ze. De troepen konden onder het bevel geplaatst worden van één van de ooms van de koning, of van de *Connétable* Clisson. Filips de Stoute vond die kritiek gegrond, maar de koning stond er op om zelf met de veldtocht mee te rijden.

Koning Karel VI was toen al eenentwintig jaar oud, maar nog steeds minderjarig. Hij begon echter zijn eigen wil te tonen. Aan het hof plaatste een aantal edelen zich aan de zijde van de koning en met Clisson, die zich nog herinnerde hoe koud hij vooreerst ontvangen werd door de ooms-hertogen in zijn conflict met de hertog van Montfort.

Zoals in Engeland verhoogden dus de spanningen tussen de gunstelingen van de koning, onder wie Clisson, en de ooms-hertogen.

Het zeer groot leger van Frankrijk zette zich op weg naar Gelderland. Gelderland kon bereikt worden vanuit twee richtingen.

De ene route liep door Brabant. Da was de gemakkelijkste weg, maar de steden van Brabant vreesden voor plunderingen door het Frans leger. De steden en ook de heren van het platteland van Brabant zwoeren dat ze hun poorten zouden sluiten en het Frans leger zouden behandelen alsof het een vijandelijk leger was. Filips de Stoute steunde de hertogin van Brabant omdat hij een oogje had op dat hertogdom.

Het Frans hof besloot dan maar de andere weg te nemen, die door de Champagne liep en door het woud van de Ardennen. Die weg was zeer moeilijk. Het woud was ondoordringbaar en woest. Tweeduizend vijfhonderd arbeiders werden vóór het leger uitgestuurd om de bomen om te hakken en de struiken neer te halen, zodat een redelijk brede weg door het woud getrokken werd. Het Frans leger was zo groot dat wel twaalfduizend wagens mee moesten rijden, en die moesten door het grote woud getrokken worden.

De moeilijkheden en de bijkomende, hoge kosten werden natuurlijk tegen Filips de Stoute ingebracht. Brabant zou naar zijn familie komen na de dood van de hertogin! De koning had ook beloofd dat het leger voor alles wat het nodig had onderweg zou betalen, in plaats van te plunderen. Bourgondië moest de andere edelen aan het hof zoet houden.

Het hof van Frankrijk zond eerst de Heer Guy de Honcourt en Meester Yves d'Orient van het Parlement van Parijs uit als vertegenwoordigers naar de keizer van Duitsland om vrije toegang te vragen tot Gelderland. Koning Karel VI ontving het antwoord van de keizer te Châlons. De keizer van Duitsland schreef aan de koning van Frankrijk dat Karel de zaak met Gelderland kon behandelen zoals hij wenste. De keizer zou niet tussenkomen. De laatste hinderpaal voor een invasie van Gelderland was daarmee weggenomen.

Het Frans leger stak de Maas over te Mourzon, marcheerde het hertogdom Jülich in, en begon daar het land te plunderen. De hertog van Jülich was de vader van de hertog van Gelderland, maar hij ging niet akkoord met de uitdaging die zijn zoon aan Karel VI had gezonden. Hij had zijn zoon al voor dat gedrag de les gespeld. Niettemin zag hij nu zijn eigen landen verwoest worden door het reusachtig Frans leger! De bisschop van Luik kwam dan zelf pleiten bij Karel VI om de goede trouw van Jülich aan de koning uit te leggen. De bisschop vroeg om de onfortuinlijke hertog van Jülich te sparen. De hertog kwam in eigen persoon zijn verontschuldiging aanbieden aan de koning. Karel VI vergaf aan Jülich, waarna de hertog naar Nijmegen reed om weer te proberen zijn zoon op betere gedachten te brengen. Hij had ook goed gezien hoe geweldig groot het naderend Frans leger was.

De hertog van Gelderland rekende nog steeds op Engelse hulp. Zijn vader, de hertog van Jülich, moest hem zeggen dat na de oorlog in Castilië de Engelse schatkist leeg was. Ook de oorlog in Schotland had niet veel succes gehad en was kostelijk gebleken. Engeland zou niet met een leger verschijnen om het kleine Gelderland te ontzetten! De hertog van Jülich praatte zo gedurende zes dagen met zijn zoon om hem te kunnen overtuigen een einde te stellen aan de uitdaging van Frankrijk. Ook de echtgenote van Gelderland en de aartsbisschop van Keulen hielpen de hertog van Jülich; De hertog van Gelderland bleef koppig in zijn dwaasheid. Hij wou niet toegeven. Dan bedreigde de hertog van Jülich zijn zoon te onterven. Gelderland wou dan wel luisteren. Hij zei ten slotte dat het zijn plicht was zijn vader te gehoorzamen, maar hij wou ook zijn eer in deze zaak niet verliezen. Een uitvlucht moest dus gezocht worden.

De hertog van Gelderland stemde er uiteindelijk mee in om de brieven met de uitdaging die hij naar de koning van Frankrijk had gezonden terug te trekken. Gelderland zou beweren dat hij zijn zegel te goeder trouw had gegeven aan de ridders die met Engeland onderhandelden. Die ridders hadden misbruik gemaakt van hun macht om een brief te schrijven met de beledigingen, ongekend door hem, en gericht aan de Franse koning. De hertog van Gelderland zou verklaren dat hij zijn bondgenootschap met Engeland niet kon opgeven, maar hij beloofde onder ede nooit nog oorlog te verklaren aan de koning van Frankrijk zonder minstens een jaar eerder een waarschuwing te zenden naar Karel VI.

Het was tegen dan al oktober van 1388, het begin van de winter. Het Frans leger was beginnen te lijden van de koude en de vochtigheid. Koning Karel VI aanvaardde groothartig de voorstelling van Gelderland. Het Frans leger draaide zich om en marcheerde terug naar Parijs.

Opnieuw verhoogden de spanningen aan het hof! De terugkeer van het leger verliep niet gemakkelijk. Veel ridders en strijders verloren het leven in de donkere, zeer vochtige wouden van de Ardennen. De hovelingen rond de koning en vooral de hertog van Touraine, de broeder van de koning, de latere hertog van Orléans, gromden tegen Bourgondië en tegen Berry. Touraine verweet hen steeds voor hun eigen profijt te zorgen. Ze handelden nooit ten gunste van de koning en ten gunste van het openbaar welzijn!

De meerderjarigheid van de koning

Op zijn terugweg naar Parijs riep Koning Karel VI een raad van zijn edellieden samen te Rheims. Tijdens die zittingen hield de kanselier van Frankrijk een toespraak waarin hij meldde dat de koning hem opgedragen had de zaak van het opzicht over het koninkrijk voor te leggen. Was de tijd niet gekomen om de koning meerderjarig te verklaren en bekwaam om het koninkrijk te regeren? Tijdens de zitting vroeg Karel VI aan de kardinaal van Laon, Pierre Aicelin de Montaigu, naar zijn mening. De kardinaal bevestigde dat de koning de leeftijd bereikt had om alleen te regeren. Dat zou de conflicten en de haat onder de heren van het hof beëindigen. De aartsbisschop van Rheims betuigde zijn instemming met die mening. De heren overwogen het voorstel, en de koning werd officieel bekwaam genoemd om te regeren. Het regentschap van de ooms-hertogen van Bourgondië en Berry had opgehouden te bestaan!

Jean de Berry keerde direct terug naar de regering over de Languedoc, en de hertog van Bourgondië reisde terug naar zijn eigen landen. Filips de Stoute bleef zeer geërgerd om zo snel, zo plots en zo totaal zijn gezag over de administratie van het koninkrijk te moeten afgeven. Hij en Berry gaven de *Marmousets* de blaam.

De koning was eerder een zwakke persoonlijkheid. Hij bleef hoofs, ijdel, arrogant, doch charmant in zijn besprekingen en in houding tegenover zijn onderdanen. Daarom noemden de mensen hem Karel de Geliefde, voor *Charles le Bien-Aimé*. Hij probeerde wel eerlijk en rechtvaardig te blijven. Hij haalde zijn vroegere gunstelingen weer naar zijn Raad: de *Connétable* Olivier de Clisson, de heren Enguerrand de Coucy en Bureau de la Rivière. Zijn grote vrienden waren Jean le Mercier heer van Noviant, en ook de heren van Montaigu en de Bègue de Vilaines. Die mannen maakten deel uit van een groep van twaalf die de Koninklijke Raad vormden. Ook de hertog van Bourbon werd lid van die Raad, maar niet Filips de Stoute en niet Jean de Berry!

Enige tijd later stierf de kardinaal van Laon. Het werd bekend dat de kardinaal vergiftigd was. De schuldige van die misdaad werd nooit geïdentificeerd.

Filips de Stoute keerde weer naar zijn hertogdom. Hij herschikte zijn taksen om zijn schulden af te betalen en probeerde zijn hoofdstad Dijon te verfraaien. Hij moest een campagne voeren tegen de aartsbisschop van Besançon, die het aangedurfd had zijn eigen munt te slaan alsof zijn land niet meer tot Bourgondië behoorde.

Het Frans volk had gehoopt door de verwijdering van de ooms-hertogen van het hof de taksen te zien verminderen. De koning was echter een verkwister van geld, zodat de taksen omhoog gingen in plaats van te verminderen! De taks op zout werd opgetrokken, en de kanselier verminderde de waarde van de Franse munt.

In het jaar 1389 organiseerde het hof van Parijs grote feesten. Tornadoen die meerdere dagen duurden werden voorzien in grootse decors, en met veel deelnemers. Tijdens één van die feesten trouwde de hertog van Touraine, de broeder van de koning, met Valentina, de dochter van Gian Galeazzo Visconti, de heerser van Milaan. Op een ander feest werd de koningin plechtig ingehaald door de stad Parijs. Parijs feestte haar met optochten en banketten. Die feesten konden in alle rust plaatsvinden, want een wapenstilstand van drie jaar was ondertekend met de Engelse koning te Leulinghen, nabij Calais.

Einde september van 1389 reisde Koning Karel VI met zijn prachtig hof naar de Languedoc, via Bourgondië en Avignon. Hij verbleef een week in Bourgondië, waar ook Filips de Stoute dure feesten en banketten inrichtte.

Later reed de koning verder naar Lyon en vandaar naar Villeneuve-les-Avignon. Paus Clemens ontving Karel VI. De paus stond aflaten toe aan de Franse edellieden. Ferry Cassinel, een dokter van de Universiteit van Parijs, werd tot aartsbisschop van Rheims benoemd. Ook de jonge koning van Sicilië was naar Avignon gereden. De paus kroonde hem tot koning tijdens het verblijf van Karel VI. Elke dag werden mooie feesten en banketten en danspartijen opgevoerd in de pauselijke stad.

Van Avignon reed Karel VI door naar de Languedoc. Hij weigerde zijn ooms-hertogen hem te laten volgen. Hij had meer en meer mensen aanhoord die hem voorhielden dat de hertogen van Anjou en Berry op een schandalige wijze de Languedoc streek geplunderd en uitgeput hadden. De koning praatte met de landheren van de Languedoc. Een tijdje later ontsloeg de koning Hertog Jean de Berry uit diens functie van gouverneur van de Languedoc. De gunsteling van de hertog, een man genaamd Bétizac, had heel veel geplunderd en verwoestingen aangericht in de streek. Hij werd als ketter verbrand.

Vanaf dat ogenblik zocht Berry weerwraak te nemen op de gunstelingen aan het hof van Karel VI. Hij werd vooral afgunstig op de hertog van Touraine, die later de hertog van Orléans zou worden. Touraine was zeer rijk, niet in het minst ten gevolge de bruidsschat van zijn echtgenote, Valentina Visconti. Ook Filips de Stoute, de hertog van Bourgondië, weet zijn verwijdering uit de Koninklijke Raad toe aan de invloed van Touraine-Orléans. Touraine had twee machtige vijanden gemaakt in de hertogen van Bourgondië en Berry.

Na zijn verblijf te Avignon keerde de hertog van Berry terug naar zijn leengoed in de Auvergne. Filips de Stoute reed weer naar Bourgondië. Filips de Stoute kocht de Charolais streek op voor een hoge prijs van Graaf Bernard van Armagnac. Daarna behandelde hij een misdaad die begaan was door Jean de Châlons. Châlons was één van de machtigste landheren van Bourgondië, een man met vele vrienden aan het hof. Châlons had een sergeant van Bourgondië gedood. Tijdens het proces legde Filips de Stoute beslag op bezittingen van de ridder. Filips beval de poorten van de kastelen van Châlons te vernietigen en zo permanent open te doen blijven. De hertog van Bourgondië kon ook meedogenloos optreden tegen wie hem weerstond. Hij kon niet verdragen dat iemand zijn gezag trotseerde.

De kruisvaart naar Tunis

Na de terugkeer van de koning te Parijs kwam een delegatie van Genua aan het Frans hof aan. De ambassadeurs vroegen de steun van Frankrijk tegen de Sarrazijnen aan de Afrikaanse kust. De Sarrazijnen waren piraten geworden die de handel in de Middellandse Zee verstoorden. Ze hadden ook al de eilanden van Corsica, Sardinië, Majorca, Elba, Monte-Christo en Pianosa verwoest. Genua vroeg een strafexpeditie in te richten om de drieste ongelovigen een les te leren. Genua bood de schepen aan voor het transport van de troepen. Ze bevestigden dat ze ook bereid waren te betalen voor de benodigdheden van een leger. Heel wat ridders aan het Frans hof wilden onmiddellijk vertrekken.

De hertog van Touraine zei aan iedereen dat hij de veldtocht in Afrika wou leiden. Er was geen oorlog meer te strijden in Frankrijk. Waar elders dan tegen de Sarrazijnen konden de edele ridders van het koninkrijk nog eer, faam, buit en hoge losgeld halen? Een strafexpeditie tegen het noorden van Afrika was een gelegenheid om die alle te behalen. De ridders van Frankrijk verveelden zich tijdens de vrede! De koning en de Koninklijke Raad

betuigden hun akkoord met de campagne. Ze waren echter van mening dat Touraine, de eerste prins van de koninklijke familie, de veldtocht niet mocht leiden. De eer werd verleend aan de hertog van Bourbon.

Velen onder de meest edele ridders van Frankrijk zouden Bourbon vergezellen: de Heer Enguerrand de Coucy, de admiraal de Vienne, Ser Guy de la Trémoille, Ser Philippe de Bar, de heer van Harcourt, Geoffrey Boucicault, broeder van de befaamde Jean Boucicault, Soudic de le Trau, Ysain een bastaard zoon van de graaf van Foix, en de graaf van Eu. Als verrassing werd ook een Engelse delegatie bereid gevonden om zich bij de Franse troepen te voegen. De Engelse troepen in het leger zouden geleid worden door John Beaufort graaf van Somerset, de oudste zoon van Jan van Gent en Katherine Swynford. Ook Hendrik graaf van Derby, de oudste zoon van Jan van Gen, had willen deelnemen aan de expeditie. Op het laatste ogenblik veranderde Hendrik echter van mening, om op kruisvaart te gaan in het oosten van Duitsland, om daar de Teutoonse Ridders te gaan helpen.

De kruistocht naar Tunis duurde niet lang. De Franse vloot zeilde van Marseille uit op de eerste juli van 1390. Het leger bestond uit vijfduizend strijders en vijftienhonderd ridders en landheren. De vloot van Genua bestond uit veertig galleien. Twintig cargo koggen vergezelden hen. De vloot zeilde direct in zware stormen nabij Elba, maar bereikte uiteindelijk ongedeerd de Afrikaanse kust.

Het Christelijk leger marcheerde naar Al-Mahdiya, ongeveer honderd mijlen verwijderd van Tunis. De Berberse Sultan Abou'l-Abbas heerste over de streek. Hij teisterde constant de Christelijke troepen. Hij kon rekenen op ongeveer zesduizend strijders in de stad. Alle belangrijke aanvallen van het leger van Bourbon faalden tegen de erg versterkte muren van Al-Mahdiya. Na een belegering van twee maanden in oktober van 1390, net vóór de dreigende winter, betaalden de Sarrazijnen van Tunis een grote som geld aan de kruisvaarders om terug naar Frankrijk te zeilen. De Sarrazijnen beloofden ook om de Christelijke schepen in de Middellandse Zee niet meer aan te vallen.

Het leger van Bourbon keerde zo terug zonder veel buit. Vele mannen waren aan ziekten en aan de beproevingen tijdens de schermutselingen in Afrika bezweken. Nog meer strijders stierven tijdens het oversteken van de Alpen op de terugmars van Genua naar Frankrijk. De Franse ridders beseften dan dat ze eens te meer een veldtocht begonnen waren die hen weinig of geen voordeel had opgebracht, aan zeer hoge kost.

Een scheepsramp

In de zomer van 1387 hielden wij een Pharaïldis vergadering in Gent, ten huize van Arnout de Hert, onze schipper. Bijna al de mannen en vrouwen van de Pharaïldis vergaderden in een groot gebouw van de Hert familie. Arnout bouwde duermen in die zaal, maar de plaats werd geruimd, schoon geveegd en mooi versierd om onze families voor een banket te ontvangen.

Voor de nacht hadden we onderdak gevonden in onze eigen huizen van Gent.

We waren blij om weer enkele dagen in onze thuisstad te verblijven. We waren zelfs even samen gaan wandelen. We praatten over de stenen die we langs de straten kenden, de mooiste monumenten van onze stad, en we begroetten onderweg de mensen die we kenden. Ik had weer Greet van Noortkerke naar onze vergadering meegebracht. Ze vergezelde me nu dikwijls. We slenterden hand in hand door Gent!

Het banket werd aangeboden door de Hert familie om de terugkeer te vieren van Arnout de Hert. Hij kwam terug van een expeditie met zijn zeekoggen naar en van La Rochelle in Frankrijk. Arnout had al aan enigen van ons verteld wat er op die merkwaardige reis gebeurd was. Hij had nauwelijks zijn leven kunnen redden! Wel, we hielden allen van een goed, spannend verhaal. We zaten dus nu aan een lange tafel met mooie glazen gevuld met zoete, witte wijn vóór ons, en we riepen allen dat Arnout zijn verhaal opnieuw moest vertellen, voor het genoegen van iedereen. Arnout stond uit zijn stoel op, zwaaide wild met zijn glas wijn, en duidde aan dat hij klaar was om ons allen te onderhouden met wat hij gezien en meegemaakt had. We schreeuwden dat we hielden van zijn verhaal, ook diegenen die al wisten hoe het afgelopen was. We wilden natuurlijk niet het plezier van Arnout bederven om het nog maar eens in geuren en kleuren te kunnen vertellen. We dronken van onze wijn terwijl hij sprak.

‘In het begin van dit jaar, vrienden, vroegen enkele handelaars van Gent me of ik geïnteresseerd kon zijn om een gezamenlijke wijnvloot op te richten. We zouden onze schepen samen plaatsen, wijn kopen in de Saintonge en de Poitou streken, en tonnen van uitstekende, Franse wijn inladen. Niet slechts handelaars en schippers van Gent zouden deelnemen, ook handelaars van Brugge. Eigenlijk was dit zelfs een Brugs initiatief, maar de mannen van Brugge hadden aan de Gentenaars gevraagd hen te vergezellen. De wijn zou een fortuin waard zijn in Vlaanderen! We konden de wijn ook vervoeren vanuit Sluis naar de Duitse Hanze steden, naar Lübeck en Hamburg, en ook heel wat wijn verkopen aan Brabant en Henegouwen.

Toen het voorstel aan ons voorgedragen werd, was ook de deken van de schippers van Gent aanwezig. We werden uitgenodigd naar een vergadering in het gildehuis van de schippers. De meeste van mijn collega’s waren aanwezig.

Ik zeil gewoonlijk niet met andere schippers mee! We hebben onze eigen navigatieboeken, weten jullie. Dat zijn onze eigen kaarten van de zee, die stellen welke winden en welke stromingen we mogen verwachten in welke tijd van het jaar. Daar staan onze peilingen in opgeschreven, ook. We houden dus onze eigen aanduidingen van de diepte van de wateren en van de plaatsing van rotsen in het water. We weten waar mensen wonen die we kunnen vertrouwen, in welke haven. We weten aan welke prijzen we proviand kunnen kopen van welke handelaar. We kopiëren die boeken voor onze kapiteins, en we houden ze uit het zicht van anderen. We houden ze als onze meest geliefde en best bewaarde geheimen. Natuurlijk kopen we soms nog andere navigatieboeken. We kopiëren ook delen uit onze eigen boeken en geven die aan bevriende schippers. We blijven daar echter uiterst voorzichtig mee, want eenmaal onze informatie de deur uit gaat, hebben we er niet echt nog controle over. Welke garanties men ons ook geeft, onze kostbare observaties lijken nadien op de meest onverwachte plaatsen op te duiken!

Ik geef er steeds de voorkeur aan om alleen te zeilen, en de meeste van mijn kapiteins geven daar ook de voorkeur aan. Onze kapiteins krijgen een kopij van onze navigatieboeken mee op hun reizen. Ze voegen er informatie aan toe, en bewaken de boeken met hun leven. Ze houden er niet van aan andere kapiteins uit te leggen waarom ze naar hier en naar daar zeilen in volle zee. De toegevoegde inlichtingen worden steeds naar Gent gebracht. Ze worden ingeschreven in onze hoofd navigatieboeken. We bewaren verscheidene kopijen van die hoofdboeken. Drie exemplaren verbergen we op verschillende plaatsen. Die boeken vormen onze meest waardevolle eigendom! Jullie kunnen dit vreemd vinden, maar dat is hoe we verzekeren dat we onze kennis van de zeewegen niet verliezen.

Toen de schippers van Gent en van Brugge voorstelden om samen te varen, was ik niet erg enthousiast met die hele zaak. Het doel van het vormen van een vloot met honderd of zo

zeekoggen was wel om voor meer bescherming te zorgen. Ten minste, dat was de bedoeling. Het is natuurlijk veiliger om met honderd schepen samen piraten te trotseren, eerder dan met slechts één enkel schip. Maar zo veel zeeschepen samen konden ook een grotere prooi betekenen voor elke Engelse, Franse of Hollandse vloot, groot genoeg om onze schepen te durven aan te vallen.

De deken van de Gentse schippers beweerde dat de vloot geheim zou gehouden worden. Hij garandeerde dat de vloot zo groot zou zijn dat ze niet door piraten kon aangevallen worden, want met te talrijke schepen. Ik moest dus afwegen hoeveel bijkomende beveiliging ik kon krijgen door me bij mijn collega's te voegen, vergeleken met de veiligheid van één schip dat zich in de reusachtig grote zee kon verbergen en gewoon voorbij de piraten kon glippen, ook al door de gevaarlijke plaatsen waar piraten de zee onveilig maken te vermijden. Ik bleef helemaal niet warm voor het idee om veel koggen samen te bewegen, maar iedereen in de zaal leek het een prachtig idee te vinden. Mijn collega's beweerden dat er in onze wateren geen vloot bestond die groot en machtig genoeg zou zijn om honderd handelsschepen in volle zee aan te klampen. Ik moest toegeven dat het argument enige waarde inhield. De aanwezige schippers vonden het idee gezond. Het was iets om eenmaal of tweemaal per jaar te organiseren! Dit zou slechts een eerste reis worden om uit te proberen hoe men zo'n wijnvloot kon samenstellen en om te weten hoe men met zo veel cargo schepen tegelijk kon varen, en ervaring op te doen.

De deken vroeg dan hoeveel koggen we samen konden brengen voor de expeditie. De vloot zou kunnen varen ergens tussen het einde van februari en de eerste weken van maart. Dat zou in het begin van de lente zijn, aan het einde van de winterstormen in de Noordzee, maar toch nog vroeg genoeg in het jaar om niet al de piraten wakker te maken die zeilden tussen La Rochelle en Sluis.

De deken las de namen van de schippers van de gilde af. Elke man gaf het aantal schepen die hij met de vloot kon meezenden. Ik hoorde cijfers vernoemen van twee tot vijftien schepen! Wanneer mijn naam afgeroepen werd; zei ik dat ik wellicht vijf koggen kon toevoegen. Ach wat, Meester Arnout, protesteerde de deken. We weten dat u één van de rijkste schippers in ons ambacht bent. U kunt minstens ook vijftien schepen inzetten bij de wijnvloot! Neen, neen, neen, weigerde ik. Als u meent dat ik zo rijk ben, dan hebt u het helemaal mis! Ik heb niet meer dan acht schepen op de zuidelijke route, en niet meer dan die op de noordelijke! Sommige mannen, zag ik wel vermoeden dat ik niet de hele waarheid gaf, en die hadden dik gelijk! Nog andere mannen wisten helemaal niet hoeveel koggen ik beheerde, maar dachten toch dat ik wel enige meer schepen bezat dan ik die avond liet uitschijnen. De meeste schippers meenden dat ik niets anders dan de waarheid verkondigde.

Jullie moeten weten, vrienden, dat ik steeds trouw bleef aan de Pharaïdis principes. Dat principe zegt: blijf altijd erg discreet met wat je doet en met wat je bezit. In feite hebben wij meer dan twintig zeekoggen varen aan de ene zijde tussen de Middellandse Zee en zelfs verder, en Frankrijk en Sluis aan de andere zijde. We hebben nog eens twintig of meer schepen die varen op de Duitse routes. We zeilen van Tripoli tot Stockholm! Van onze Duitse schepen blijven de meeste in de Baltische Zee varen, zodat de schippers van Sluis die zelfs nooit aan hun kade zien! Enige boten ook zeilen tussen Antwerpen en de Hanze steden. Die schepen ook leggen ooit aan te Sluis! Ik weigerde meer dan vijf van mijn schepen bij de wijnvloot te plaatsen, omdat ik met de ganse zaak een slecht voor gevoel had.

Stelt u voor, vrienden, zo veel wijn die in één keer in die ene haven van Sluis aangevoerd wordt! De prijzen te Sluis zouden al direct met de helft zakken, zo niet met veel meer, wanneer al die schepen van de vloot op dezelfde dag in de haven zouden binnen varen. Ik kan me inbeelden wat een chaos er in de haven van Sluis zou komen! De meest sluwe schippers

zouden redeneren zoals ik, indien slechts op het laatste ogenblik. Het gevolg zou een verschrikkelijke wedren zijn om als eerste aan de kaaien te verschijnen, om nog de beste prijzen te krijgen. Daarna zou een plots gevecht volgen om voldoende havenarbeiders te krijgen om de koggen te ontladen!

Ik hield helemaal niet van het idee van dergelijke wedrennen, alle zeilen in de wind, en van die grote concurrentie, want dat kon alleen maar betekenen dat koggen tegen elkaar zouden in varen tijdens de koers. Er zouden winnaars en verliezers zijn, met haat en afgunst en kwaad bloed tussen rivalen en vrienden. Ik vond al dat het veel beter zou zijn slechts twee of drie van mijn schepen vol te laden met wijn, en dan zou ik die niet naar Sluis doen varen, maar naar Antwerpen. Dat zou ons een dag langer op zee kosten, maar we zouden ons al verder in het binnenland bevinden, en ons tevens van de chaos van wijnverkoop te Sluis bewaren.

Ik bevestigde dus dat de mannen die dachten dat ik zo rijk was om vijftien zeekoggen in Frankrijk te kunnen verzamelen, domoren waren. Ik ben niet zo rijk, lachte ik. En zelfs als ik zoveel schepen had, dan zou ik nog niet weten hoe er voor te zorgen dat die allemaal samen op hetzelfde ogenblik zouden varen. Dat was ook een leugen om bestwil, want we bemeesteren perfect hoe zoveel schepen op te volgen, en zelfs nog veel meer!

Eén van onze geheimen is dat we niet slechts goede zeekapiteins inhuren en hen goed betalen! We huren kapiteins in die weten hoe ze cargo's zelf kunnen vinden! Onze kapiteins kunnen zelf een lading kopen en die eender waar elders verkopen, zelfs zonder dat wij dat moeten weten! Ze moeten ons slechts een redelijk deel van de opbrengst geven, natuurlijk, en onze bevelen van vervoer opnemen en uitvoeren met prioriteit. In tegenstelling tot de meeste andere schippers geven wij onze kapiteins een goed deel van de winsten. We zoeken de beste loodsen voor op onze schepen, maar onze kapiteins moeten eerst en vooral uitstekende handelaars zijn, meer dan zeelieden! Zeelieden worden ze wel op zee, wat toch eerst en vooral het domein van de loodsen is. Handel moeten ze in het bloed hebben!

Ik praatte dus een kwartier lang over hoe arm ik eigenlijk was, hoeveel problemen ik thans ondervond met mijn koggen, en dat vooral in de maand maart. Mijn schepen moesten in herstelling gaan na lange zeereizen in de winter. Het ontbrak me aan kapiteins, mijn schepen waren ergens onderweg, God alleen wist waar, en zo verder! Ik weigerde categoriek om me te binden voor meer dan vijf schepen! Sommige schippers wisten wel zeer goed dat ik niet de hele waarheid sprak, of ze begrepen dat ik niet zo veel hield van het hele idee. Dat was echter de wijze waarop ik me uit het project praatte! Sommige gezichten werden rood van woede, andere gezichten werden langer. Ik zag hoe enige mannen naar me keken alsof ze plots inzagen dat ik wijzer was dan zij. Ik hoorde enigen zelfs beginnen koggen terug te trekken. Toch bekwam de deken met de schepen van Brugge een totaal van meer dan honderdtwintig schepen, zodat iedereen tevreden bleef die avond.

Ik zond dus mijn vijf schepen, maar niet onze grootste zeekoggen! Ik zond hen op voorhand naar La Rochelle, vóór het gros van de Vlaamse vloot naar daar voer. Ik zond enige van onze kleinste maar snelste schepen!

De andere schippers begonnen al te protesteren bij het vertrek uit Sluis, omdat mijn koggen niet zouden meevaren met de vloot die uit Sluis zeilde. Ik moest beweren dat mijn koggen in zuidelijke wateren voeren en van daar zouden aankomen te La Rochelle. Enige schippers meenden dat ze intelligent waren. Hoe kon u die koggen bevolen hebben naar La Rochelle te varen in zo'n korte tijdspanne, vroegen ze. Wel, daar hadden ze gelijk mee! Ik zou nooit mijn koggen in de Middellandse Zee hebben kunnen waarschuwen.

Ik antwoordde dat ik een zeilboot had met de naam de *Hermes*, die zeer snel kon varen om de berichten over te brengen. De *Hermes* was mijn bodeschip. Ze zeilde zeer snel, uiterst snel.

Dat deed hun mond even dichtsnoeren, want dat antwoord hadden ze niet verwacht. Natuurlijk was zelfs de *Hermes* er waarschijnlijk niet in geslaagd om mijn schepen samen te roepen, maar die slimme mannen beseften dat niet. Mijn *Hermes* stopte de protesten.

Normalerwijze blijf ik in Gent, in onze kantoren om een project zoals dit te leiden. Ditmaal besloot ik echter zelf mee te varen. Ik wou die prachtige vloot van Vlaanderen met mijn eigen ogen zien! Ook, als er iemand mijn kapiteins te La Rochelle wou ondervragen, dan moest ik er bij zijn!

We zeilden in feite vanuit Sluis en Antwerpen een week vóór de andere schepen. We moesten door wat ruw weer en zware zeeën varen, maar we kwamen in goede tijd te La Rochelle aan. We konden zelfs onze wijn en andere goederen inslaan vóór de andere Vlaamse koggen de haven in voeren. We slaagden er in een eerste keuze van de beste wijnen te behouden. Boudin Vresele kon voor ons verzekeren dat we de tonnen konden laden van de handelaars met wie we gewoonlijk zaken deden. We organiseerden dit project samen, Boudin en ik. Hij betaalde voor de wijn en voor het transport met Pharaïldis geld. Als ik schepen verloor, dan zou dat mijn verlies zijn min wat Boudin me betaalde. We bleven enige dagen in de haven van La Rochelle liggen om onze bemanningen te laten rusten. Dat betekende wel wat verlies van geld voor me, door de schepen in de haven te laten liggen in plaats van ze de zee in te sturen. Men moet echter ook niet te hebzuchtig willen zijn in alle omstandigheden! We waren vroeg aangekomen. Daarom konden al onze schepen aan de kaaien blijven liggen in plaats van te moeten aanleggen in één van de kleinere havens rond de stad.

Onze vijf schepen heetten de *Phaëton*, de *Latona*, de *Minerva*, de *Althea* en de *Scylla*. Ik verkoos van Sluis naar La Rochelle en terug te zeilen in de *Scylla*, de zuivere maagd van Sicilië. Dat zou mijn vlaggenschip zijn, als jullie willen. Mijn schepen waren onze snelste koggen. Ik was er tegen dan al van overtuigd dat iedereen in de Noordzee reeds zou gehoord hebben van de befaamde grote Vlaamse vloot die wijn zou vervoeren naar Sluis! Wat dan ook, al onze schepen laadden hel veel tonnen wijn in. Ik veronderstel dat duizenden tonnen opgeladen werden aan boord te La Rochelle!

Wanneer al de boten hun cargo opgeladen hadden, zeilden we uit de haven. Al die schepen die tegelijk uitvoeren was een prachtig zicht! Gelukkig had de deken er voor gezorgd dat er één man het ultieme gezag hield over de vloot. We noemden hem Admiraal Jan Buck. De titel deed hem veel plezier. Hij was een stoere man met veel ervaring op zee, een zeekapitein van ongeveer vijftig jaar oud, een man die de zee en de havens goed kende. Hij was een uitstekende bevelhebber! Hij zorgde er voor dat iedereen het er over eens werd hoe de vloot zou zeilen. We vormden ongeveer rijen van vijf schepen en dertig rijen van vijf schepen voeren de ene na de andere. Jan Buck voer in een kleine, snelle kogge. Hij zeilde langs de rijen en beval de koggen sneller bijeen te varen of iets verder achter elkaar. Dat ging allemaal mooi en snel!

We zeilden naar het noorden. We volgden de Franse kust en nadien de Vlaamse kust, maar we bleven op een respectabele afstand van de havens onderweg. We zeilden niet in stormen. De hemel bleef bedekt met grote wolken al de tijd, een motregen viel, maar de wind waaide niet te hard doch toch voldoende om onze zeilen bol te zetten. Voorbij Calais in het kanaal varen was even een angstig ogenblik, want daar patrouilleerden gewoonlijk nogal wat Engelse schepen. We zagen wel veel Engelse schepen ons volgen, maar de list van de deken leek te werken, want geen oorlogsschepen vielen ons aan! Welke zeeman ook had al ooit zo'n machtige vloot rij na rij zien voorbij varen? We bevonden ons in een blij gemoed toen we uiteindelijk in mooier weer langs de kust van Vlaanderen zeilden. We verwachtten geen

piratenvloot meer zo ver noordelijk. We bereikten ongedeerd de mond van de Schelde. Die was zo groot als een baai. We hielden het eiland van Cadzand aan bakboordzijde, aan de linker kant. Daar vrienden, sloeg het noodlot toe en de catastrofe werd op ons losgelaten!

Arnout keek rond en zag hoe we nu aan zijn lippen hingen. Hij was dorstig, dronk een half glas wijn in één teug leeg, veegde zijn mond af met een breed gebaar, en vervolgde slechts even later. We waren er niet erg gelukkig mee dat hij op dat ogenblik stopte met zijn verhaal!

‘Ik zeilde op mijn gemak met mijn koggen ergens in het midden van de vloot. De eerste schepen moesten al de baai van Sluis bereikt hebben. Plots zagen we tientallen Engelse oorlogsschepen zeer snel van achter Cadzand naar ons toe varen. De wind waaide uit het noordoosten, zodat wij tegen de wind met moeite vooruit moesten varen. De Engelsen hadden gedeeltelijk de stroming mee, en ook de wind. In een half uur tijd braken de Engelse roofkoggen al in één rechte lijn loodrecht door onze rijen van vrachtschepen, twee rijen verder dan mijn vijf schepen, zodat onze vloot in tweeën werd gesneden!

De Engelse troepen gebruikten ogenblikkelijk al hun boogschutters vanaf hun achter- en voorkastelen om honderden dodelijke pijlen af te schieten op de bemanningen van de schepen die ze wilden plunderen. Ze enterden onze boten en sprongen aan boord. Ze sneden door onze lijnen, weten jullie, en zeilden daarna langs onze schepen heen aan stuurboord. De Engelsen keerden zich oostwaarts nadat ze door onze lijnen waren gebroken. Ze zeilden langsheen onze rijen, zeilden tegen de achterzijden schip na schip en gingen aan boord van onze koggen. Onnodig te zeggen: wij hadden geen efficiënt verhaal tegen een aanval van zo veel Engelse oorlogsschepen!

Die verdomde Engelse boogschutters! Ze doodden en verwonden vele van onze zeelui! Let op, ik kon vooreerst niet meer dan veertig of zo Engelse schepen tellen, misschien nog enige meer. Ik kon niet heel ver zien, omdat een deel van de Engelse schepen nog in de dichte mist voeren.

Wanneer ze de eerste schepen van onze vloot aanvielen konden ze die gemakkelijk overwinnen! Ik zag goed hoe de Engelsen hun gevaarlijk werk verrichtten!

Een Engelse oorlogskogge zou gewoon tegen een Vlaams schip langs zij botsen. Wolken van pijlen vlogen dan vanaf de hoge Engelse kastelen over het dek van hun vijand. Het dek werd gezuiverd van zeelui, zodat velen verwond bleven liggen. De eerste zeelui van onze schepen waar de boogschutters op doel namen waren natuurlijk de mannen die aan het roer stonden. Daar zouden de loods en de kapitein staan! De Engelsen doodden of verwonden vooral en eerst die mannen. Daarna wierpen ze enterhaken in onze koggen om de twee schepen samen te houden. Ridders en strijders in volle bepantsering van maliën en borstplaten sprongen aan boord van de Vlaamse koggen. Die doodden wie overbleef van onze bemanningen, of ze maakten gevangenen. Onze bemanningen droegen meestal zelfs geen maliën! Ze waren immers eerst en vooral zeelieden. Ze waren ook niet geoefend om met een zwaard en een bijl te vechten! Men kan niet in maliën aan boord van een kogge werken! De Engelsen echter, hadden waarlijk ridders en echte strijders aan boord.

Onze mensen werden dus een gemakkelijke prooi voor de Engelse ridders en hun strijders. Niet meer dan vijf tot tien Engelsen waren nodig om een schip van onze vloot te overwinnen! De gevechten aan boord van onze koggen duurden dus niet lang. Het was gewoon een fiasco voor ons, een bloedbad, een meedogenloze slachting! Daarna lieten de Engelse een paar zeelieden aan boord komen en de Engelse voeren weg met ons schip.

We werden hier niet aangevallen door een kleine piratenvloot! Ik herkende de banieren van de graven van Arundel op de schepen. Ik neem dus aan dat de graaf de leider van de Engelsen

was. Dit was een koninklijke Engelse vloot die ons aanviel! Wanneer onze zeelui weerstand boden aan boord van een kogge, gaven de Engelsen geen kwartier.

Ondertussen, in het achterste deel van onze vloot, zag ik slechts totale verwarring! Al de schepen die niet aangevallen werden vluchtten naar overal de zee in! Eén ding dat de patriarchen van de Pharaïldis ons steeds maar bleven herhalen, was dat als je moet vluchten, je heel zeker niet mag vluchten naar waar iedereen al aan het vluchten is. Wel, al de Vlaamse koggen van de tweede groep zeilden zo snel ze konden naar Sluis. Naar het oosten zeilen was recht tegen de wind in varen. Zo zeilen ging langzaam en gaf de Engelsen meer tijd!

Denk aan die Pharaïldis les, herhaalde ik aan mezelf. Het was veel beter naar het noordwesten te varen, en zo minstens even gebruik te maken van de sterke oostenwind. Als de Engelsen met volle snelheid op ons van boven Cadzand kwamen zeilen, dan zouden ze niet terug naar daar willen varen, en dan kon ik in hun richting zeilen, hen ontmoeten, doch op een respectabele afstand voorbij zeilen en later meer noordwaarts varen. Ik wou dus naar het noorden varen, voorbij Cadzand, om daarna rond het eiland naar het oosten te varen, en langzaam naar Antwerpen te vorderen, achter de eilanden door. Natuurlijk, als de Engelsen enige schepen voorbij Cadzand in reserve hadden gehouden om de richting naar Antwerpen af te snijden, dan had ik van weinig geluk genoten en zou ik nu hier niet zitten wijn te drinken, want ik was dan recht in hun armen terecht gekomen!

Beeld jullie nu goed in. Ik zeilde met mijn schepen in één rij, maar aan het zuidelijk uiteinde van mijn rij koggen. Ik zeilde recht vóór mijn schepen, sneed hen de pas af, terug naar het noorden, en toonde hen wat ik wou doen. Beeld jullie in! Twee vloten voeren volledig in chaos links en rechts van ons. De helft van de vloot streed een gruwelijke zeeslag die slechts kon verloren worden, en de andere helft probeerde ook al in chaos naar Sluis te vluchten, maar kon dat slechts zeer langzaam doen. Die koggen zeilden nu zo snel ze konden, wat echter helemaal niet snel was in tegenwind! De vijftig of zo Engelse schepen overmanden het ene na het andere schip in de voorste helft van onze vloot. Enige Engelse koggen draaiden zich al om en vielen onze schepen aan die naar Sluis vluchtten. De Engelsen konden vandaag tientallen vrachtschepen overweldigen!

Ik beval de *Scylla* naar het noorden te varen, en nam de andere vier van mijn koggen op sleeptouw. Ons laatste schip was de *Latona*. Die kogge ontsnapte helaas niet. Ze kon niet ontsnappen uit de omhelzing van twee Engelse oorlogskoggen die haar de weg afsneden. De Engelse schepen hadden de wind mee. Er was niets dat we konden doen.

Na de *Latona* konden de Engelse oorlogsschepen ook nog de *Minerva* vatten! Ze begonnen aan boord van het schip te springen. De *Minerva* had echter een verrassing voorbereid. Ik had enige kanonnen, onze nieuwe Gentse wapens, aan boord van drie van onze schepen gebracht. De *Scylla* had kanonnen aan dek, ook de *Phaëton* en de *Minerva*. Wanneer de *Minerva* nu aangevallen werd door de eerste Engelse oorlogskogge, schoot ze haar kanonnen af. Ze vernielde gans het voorste kasteel van de Engelse oorlogskogge! Ik zag hoe de paniek het Engels schip overmande. Als je echter een Engels schip terugduwt, dan komen twee meer van hun schepen wraak nemen. De Engelsen omsingelden de *Minerva*. Ze kon geen tweede salvo met haar enige, lichte kanonnen afschieten, en werd overrompeld. Er was niet veel dat we konden doen. Ik had twee goede zeekoggen aan de Engelsen verloren!

Ik vloekte dan heel wat af. Ik gaf de Engelsen vuile namen. De *Scylla*, de *Phaëton* en onze *Althea* zeilden snel naar het noorden. We verdwenen iets later achter Cadzand uit het zicht van de zeeslag. De andere Engelse schepen verkozen ons niet te achtervolgen. Ze hadden

andere, veel gemakkelijker prooi in het oog. Wij zeilden dan snel! De Engelsen keerden om en gaven hun aandacht zuidwaarts aan de andere koggen van onze vloot. Ik merkte echter op dat minstens tien meer Vlaamse koggen ons volgden. Hun kapiteins hadden begrepen wat de *Scylla* probeerde te verwezenlijken!

Ik werd zo de admiraal van een kleine vloot, want ik leidde het dozijn onaangeraakte vrachtschepen de Schelde in, naar de haven van Antwerpen.

Al die schepen kwamen ongedeerd te Antwerpen aan. Ik zond iemand naar ons handelskantoor. Ik had de verrassing van mijn leven om iets later een vrouw aan boord te zien lopen, haar tuniek tot ver boven haar hielen houdend! Geen vrouw mocht aan boord van een kogge komen! Geen vrouw mocht haar benen zo tonen op een schip! Dat bracht slecht geluk! Wel, dat was onze Greet van Noortkerke voor je! Het was de eerste maal dat ik en mijn bemanning kon grijnslachen sinds we La Rochelle verlaten hadden, want Greet was bevelen aan het schreeuwen aan een bende mannen die zoals mieren over onze planken liepen en al dadelijk begonnen onze vracht af te laden!

Arnout de Hert stopte opnieuw, dronk en ging dan verder met zijn verhaal.

‘Vrienden, ik rouw om de twee bemanningen die ik verloor. Vele, goede mannen stierven aan boord van mijn twee overweldigde koggen. Ik heb geen excuus voor het verlies van die levens. God zal me oordelen wanneer ik vóór Hem zal staan. Die mannen waren mijn verantwoordelijkheid. Ik had beter en meer voor hen moeten zorgen.

Enige lessen kunnen uit mijn avontuur op zee voor jullie, jongere Pharaïldis, getrokken worden.

Allereerst, luister naar de wijze raad van jullie ouderen. De raadgevingen die ze aanbieden kunnen ooit jullie leven redden.

Ten tweede, in de handel zoals in de scheepvaart win je wat en verlies je wat. Het is beter niet te kwijnen en te wanhopen over je verliezen. Je moet slechts meer winnen dan je verliest. Ik verloor twee goede koggen, één uit de tien van mijn hele zuiderse vloot, één op twintig uit mijn ganse vloot. Dat was een belangrijk verlies op één dag! Natuurlijk, op zee verliest men steeds een schip in de kortste ogenblikken. Een schipbreuk is en blijft steeds een catastrofe. Je moet je verliezen in rekening brengen.

Ten derde, is het steeds goed je logica te gebruiken en kalm te redeneren over zakeninvesteringen. Volg echter altijd je intuïtie wanneer de logica je niet verplicht de ene of andere weg in te slaan. Vertrouw je eigen oordeel en niet het oordeel van anderen! Mijn fout was om mijn intuïtie terzijde te hebben geschoven en de opinie van anderen te hebben gevolgd. Ik moet nu rouwen voor vele mannen en voor het verlies van mijn schepen ten gevolge van mijn vergissing. Ik was blij dat ik niet nog meer van mijn koggen toevertrouwde aan die ongelukkige vloot!

Jullie weten wat er gebeurde met de rest van onze formidabele Vlaamse wijnvloot. Onze Admiraal Jan Buck werd gevangen genomen. Het was inderdaad de graaf van Arundel die de Engelsen leidde, maar hij had Pieter van den Bossche met zich mee! De Engelsen moeten aangevallen hebben met wel zestig oorlogskoggen, geleid door Arundel zelf. We weten dat onze hoogsteigen Gentenaar Pieter van den Bossche de graaf raad gaf, en dat is een grote schaamte. Van den Bossche is nu een verrader voor Gent! Ik hoop dat hij voor eeuwig moge branden in de hel!

De Engelsen moeten spionnen hebben in Sluis. Hoe anders konden ze geweten hebben dat zo veel schepen op de vijfentwintigste maart van dit jaar 1387 nabij Cadzand zouden aankomen? Ik hoorde dat de Engelsen vijftig schepen veroverden. Pieter van den Bossche raadde zelfs

naar verluide aan om daarna Sluis aan te vallen. Arundel durfde dat niet, en hij verwoestte slechts een beetje de Vlaamse kust.

Arundel kon twintigduizend tonnen wijn in Engelse havens afladen. Hij moet stinkend rijk geworden zijn van die buit, alleen al van de verkoop van de inhoud van de Vlaamse koggen. Ik hoorde dat de *Minerva* nu ten zuiden van Yarmouth zeilt met een Engelse bemanning. De *Latona* zeilt vanuit Rye. De namen werden niet veranderd, want dat brengt ongeluk. Ik ben blij dat de koggen niet vernietigd werden. Slechts één man op tien van hun oorspronkelijke bemanningen keerde naar Vlaanderen weer. Enige van de mannen die terugkwamen vervloekten me omdat ik hen niet ter hulp zeilde. Mijn excuus is dat als ik dat gedaan had, we nog veel meer mannen zouden verloren hebben. Er is steeds tijd om te berekenen en om het vóór en tegen af te wegen! Ik bid aan God de Vader om met medelijden te kijken naar de mannen die op zee stierven.’

Arnout de Hert prevelde een Onze Vader, zuchtte, en keek weer naar ons. Ik zag tranen in zijn ogen.

Wij, de Pharaïldis, bleven daarna in stilzwijgen zitten. We schoven met onze voeten, schraapten onze keel, zuchtten en dronken.

‘Wel,’ verbrak Boudin Vresele de stilte, ‘we verloren twee schepen en hun lading. De laatste drie jaren wonnen we veel meer! De Vrede van Doornik betekende goud voor ons. Het gezag van Filips de Stoute is volledig, maar mild. Zolang we maar de taksen betalen, die gematigd bleven tot nog toe, hoe hard ze soms ook zijn, laat hij ons ook in vrede. Ik denk niet dat hij veel geeft voor Vlaanderen, tenzij als een bron van inkomsten voor hem. We hebben hem de laatste jaren niet in onze steden gezien. Hij is te zeer bezig met Frankrijk en met Bourgondië! We verwachten hem ooit toch terug in Vlaanderen en in Gent, maar hoe later hoe beter! We zullen dan zeker weer moeten betalen voor zijn feesten, banketten en tornooien, maar Gent is weer voorspoedig. Wat we moeten uitgeven voor zijn feesten is toch veel minder dan de kost van een oorlog. We hebben heel veel mannen verloren in de oorlog van Gent!

Ik hoorde ook dat na de scheepscatastrofe minstens vijf handelaars van Gent bankroet hebben verklaard. We verloren wat, maar wat we verloren kunnen we terugwinnen in één of twee jaar, zoals Arnout kan bevestigen. We hebben grote winsten gemaakt ook uit de afgelaste invasie van Engeland. De handel met Picardië vermeerdert weer, zij het langzaam. Picardië ligt nog verwoest! We kunnen ten langen laatste weer aan het werk in de kalmte van onze geesten en de vrede tussen Engeland en Frankrijk voor onze handel gebruiken.

Ik zie goede jonge mannen en vrouwen aan onze tafel zitten. Ik ben zo blij dat onze geslachten zullen voortgezet worden. Ik zou aan jullie allen, goede leden van onze families, er aan willen herinneren hoe veel we de voorbije jaren verloren. Ik zal niet opnieuw de mannen citeren die stierven te Roosebeke en die hun leven voor ons opofferden. We hebben hen al dikwijls opgenomen in onze gebeden. Ik rouw ook om Heyla de Smet die twee jaar geleden stierf. Ze was één van de mooiste en liefste vrouwen die ik gekend heb. Evrard Vresele, mijn oom, is zeer ziek, bedlegerig, en zal niet lang meer leven. Alise van Lake stierf ondertussen. Zij was de moeder van Arnout. Ik heb een speciale gedachte voor haar, omdat zij het vooral was die ons toonde hoe we beter onze rekeningen konden houden. We zullen haar erg missen. We verloren eveneens Katelijne Dankers. Hoeveel malen hebben we geen fijne banketten gehouden op Nieuw Terhagen, en lof gesproken over haar goede gerechten? Ze was de beste kokkin van onze huizen! Alstublieft toch, laten we een klein gebed zeggen om hen te gedenken.’

Dat deden we ook. Ik dacht aan Greet van Noortkerke. De pijnen en de angels van onze begeerte martelden ons niet langer. We leefden nu als samenzweerders, die elkaars intimiteit, vertrouwen en zoete genegenheid samen smaakten. We namen ons genoeg in onze

prachtige kinderen. Onze liefde was verbreed en dieper geworden. We hielden nu meer dan vroeger elkaars hand vast, genoten misschien wat minder van ons bed, doch met hogere intensiteit. Ik was inderdaad zeer gelukkig geweest om in Greet dezelfde gevoelens te vinden als die ik voor haar koesterde. De liefde bleef een dagelijks mirakel, waarvoor ik God dankte. We leefden een goed leven.

Natuurlijk waren de lansen in onze zijde nog steeds Agneete, met wie ik getrouwd bleef, en ook Arent, met wie Greet getrouwd bleef. Die lansen, die lelijke vergissingen, bloedden ons, maar we dachten aan hen en spraken over hen minder en minder, naarmate de tijd de wonden in ons hart heelden. Men weigert de liefde niet. De liefde weigeren ware de grootste zonde geweest. Greet en ik wisten dat we de liefde hadden. Agneete en Arent wisten dat ze naar de verkeerde kaart hadden gekeken om liefde te winnen. Ik wenste hen geluk elders, maar ik vreesde dat er slechts plaats bleef voor afgunst en haat in hun hart. Waarom keken ze alleen maar naar Greet en mij voor hun liefde?

Greet was nu volledig opgenomen in de Pharaïldis families. We hadden uitgelegd hoe we samen waren gekomen, hoewel we beide met iemand anders getrouwd waren. Ik hoopte nog steeds met haar op een dag te kunnen trouwen en mijn eigen naam aan mijn kinderen te kunnen geven.

Ik was ook blij dat Filips van Artevelde gesneuveld was. Mannen zoals hij, zonder medelijden, zonder gevoelens voor andere mensen, wraakgierig en wreedaardig, zo ambitieus en ijdel, zouden niet op aarde mogen bestaan.

Ik dacht dan weer aan de twee mannen die nu de oorlog en de vrede voor onze landen in de handen hielden, Hertog Jan van Gent, hertog van Lancaster in Engeland en Hertog Filips de Stoute van Bourgondië in Frankrijk. Lancaster beïnvloedde nog steeds het Engels hof, en ondanks alles domineerde Bourgondië ook nog steeds het Frans hof. Ik had gehoord dat die beide mannen de vrede wensten. Jan van Gent voerde oorlog in Castilië. Filips de Stoute was ambitieus en wou streken toevoegen aan zijn landen, maar hij scheen dat te willen doen met andere middelen dan met de wapens. Oorlogen kostten duur!

Jan van Gent zag ik als een grote, bruine beer, een zeer machtig dier, maar een dier dat zo groot was dat het constant het doel bleef van gemene jagers. Filips de Stoute zag ik als een grote wolf, maar dan een wolf groter dan elk ander zulk beest dat ik ooit gezien had. Ik vond het een goede zaak dat wolven slechts aanvielen wanneer ze hongerig waren of gepest werden. Ik hoopte dat de honger van Bourgondië verzadigd was. Ik hoopte dat Gent hem met rust zou laten, en dat we weinig zouden horen van waar hij nu ook woonde, meestal ver van ons in Frankrijk.

Het geheim van een koning

Heinric Vresele woonde zoals een kluizenaar in een steen van de Hoogpoort, een huis opgebouwd met stenen en bedekt met een schaliedak. Het huis was elegant van voorgevel, zeer proper, minimaal versierd van binnen. Het was het gezellig en warm nest van een vrijgezel. Heinric hield van zijn comfort. De voorwerpen die hij over de jaren heen verzameld had leken alle van hoge artistieke waarde.

Ik herkende kandelaars en grote zilveren schotels gemaakt door Jan de Smet in zijn beste periode, bekertjes van Venetiaans glas, en kunstige Duitse stenen bierbekers. Aan zijn muren hingen Brusselse tapijten die taferelen toonden uit het leven van Jozef de Egyptenaar. Beschouwde Heinric die Jozef als een voorbeeld voor hem? Ik zag ook een klein schilderij in

zeer glinsterende kleuren van een kruisiging van Christus. Die voorwerpen hadden een klein fortuin gekost.

Ik had nooit veel aandacht geschonken aan wat Heinric zocht in zijn leven. Zijn beelden wezen naar een complex innerlijk leven. Wat wou Heinric met zijn dagen? Wat waren zijn doeleinden? Wat dacht hij van het leven in Gent? Ik moest toegeven dat Heinric een onbeschreven boek voor me bleef.

Ik vroeg me nog steeds af waarom hij een gezelschap nodig had om de koffers van Jacob van Artevelde te openen, want hij had heel zijn leven al eenzaam doorgebracht. Hij had op zijn eentje beslist over alles wat hij wou verwezenlijken. Ik had natuurlijk begrepen dat Heinric niet echt zijn leven gekozen had. Zijn vader, Gillis Vresele, had vooreerst daarover beslist. Gillis Vresele was begonnen de levenslijn van Heinric te trekken. Hij zorgde er voor dat Heinric een klerk van het Schepenhuis van Gent werd. Hij had geïntrigeerd en de schepenen van veel jaren geleden gevlijd tot Heinric in het Schepenhuis aanvaard was geworden. Daarna bleef Heinric gewoon steeds die functie waarnemen, blijkbaar tevreden met zijn lot. Hij had zich tevreden gevoeld in zijn rol van klerk van Gent, zoals zijn vader verondersteld had. Gillis Vresele kende het karakter van zijn zoon, en zijn bekwaamheden. Gillis was ook een man geweest die de teugels strak in handen hield. Met Heinric behield hij zijn eigen bron van informatie over alles wat er gebeurde of ging gebeuren in het Schepenhuis!

Dit was de eerste maal dat ik naar het huis van Heinric was uitgenodigd. Ik ontdekte zo de kamers die niet van een asceet waren, maar eerder van een gesofistikeerde epicurist. Het huis was heel erg zuiver. Vers stro was dun gespreid op de schoongemaakte vloer. De tafel in zijn grote zaal was zwaar, maar toch fijn bewerkt met mooi uitgesneden eikenbladeren. Op de tafel lag een wit, met kant afgezet wollen tafelkleed. Heinric nodigde me uit om te gaan zitten. Hij vroeg me even te wachten. De van Artevelde koffers stonden in de kelder. Hij zou die moeten gaan halen.

Dat was waarvoor ik gekomen was. Het was nu enige weken na de Pharaïldis vergadering tijdens dewelke hij me gevraagd had met hem de inhoud van de archieven van Jacob van Artevelde door te kijken. We zouden de koffers van Jacob samen openen.

Ik voelde me daarmee niet echt comfortabel, want de weduwe van Jacob van Artevelde leefde nog, hoewel ze ziek en oud was. We hadden niet het recht de documenten te openen. Maar wie had dat wel? De familie van Jacob had nooit enige interesse getoond in de archiefkoffers. Zelfs Filips van Artevelde had nooit naar de documenten van zijn vader gevraagd, en ook niet de schepenen van de stad. De stadsadministratie had de koffers direct na de moord op Jacob naar het Schepenhuis gebracht. Die documenten waren haastig in de koffers geworpen door de schepenen die de kamers van Jacob na de moord doorzocht hadden. Niemand had hen sindsdien geopend. Iemand zou toch de koffers moeten openen en nakijken of er nog interessante documenten in lagen! Ik vond het eerder een goede zaak dat twee Gentenaars de koffers wilden openen om naar de documenten te kijken. Misschien lag er daar nog iets in dat de stad kon aanbelangen. Als er niets van buitengewone belangrijkheid in de koffers lag, dat kon Heinric gewoon de koffers terug in de archieven van Gent plaatsen, ten behoeve eventueel van de latere generaties. Waarschijnlijk zouden de koffers verborgen worden in een donkere, verre hoek van het Schepenhuis, en daar vergeten voor de eeuwigheid.

Heinric keerde terug naar de zaal met de ene, daarna met de tweede koffer. Dat waren grote, bruine eiken koffers, zwaar en onversierd. Heinric plaatste ze op de tafel, de ene naast de andere. Hij moest het stof ervan afgekuist hebben in de kelder.

Hij zei, ‘ik stel voor dat we elk één koffer inkijken. Neem deze, ik zal de andere doorzoeken. Zegels kunnen we verbreken. Niemand zal denken dat die documenten slechts onlangs geopend werden. Ik weet niet wat te verwachten. Ik stel voor dat we de documenten openen, ze één na één lezen, iets zeggen wanneer we iets interessants vinden, en de perkamenten weer sluiten. Je kunt de gelezen documenten op een hoop plaatsen naast de koffer. Wanneer we alles gelezen hebben, plaatsen we de perkamenten terug in de koffers. Ben je het daarmee eens?’

‘Zeker,’ stemde ik toe.

‘Dit werk kan ons een hele tijd nemen,’ ging Heinric verder. ‘Op de kast achter je kun je een karaf met zoete, witte wijn vinden. Bedien je zelf. Er staat daar ook water, en ik heb wat brood en gebakjes laten bakken. Voor ons avondmaal heb ik een tafel gereserveerd in de ‘Leeuw van Vlaanderen’, de herberg nabij het Belfort. Het zal wel aangenaam zijn even uit het huis te komen gedurende een uur of zo, en een avondmaal te nemen. Ik verwacht niet dat de opening van de documenten langer dan tot vanavond zal duren.’

‘Mooi,’ stemde ik toe. ‘Laten we er aan beginnen!’

We openden de koffers, namen document na document uit, en lazen. Dit was langzaam, nauwgezet en zeer vervelend werk! De meeste perkamenten die ik las waren korte rekeningen, gewoonlijk geschreven door de klerken van Gent aan Jacob van Artevelde. De brieven stelden hoeveel geld Jacob van Artevelde aan de stad Gent geleend had, en hoeveel de stad aan Jacob had betaald. Andere brieven inventariseerden de geschenken die Jacob had gegeven aan vertegenwoordigers van Frankrijk en Engeland. Ik vond nota's van zijn militaire veldtochten, beschrijvingen van zijn Veldslag van Biervliet, en eindeloze lijsten van goederen vervoerd voor het leger van Gent. Bijna al de nota's die ik vond sloegen op de periode van de zeven jaar dat van Artevelde over Gent geregeerd had.

‘Ik heb hier alle nota's van de openbare rekeningen met de stad Gent,’ zei ik aan Heinric. ‘Ik zag weinig privé mededelingen.’

Heinric keek op, ‘mijn documenten zijn bijna allemaal privé rekeningen van de zakeninvesteringen van de van Arteveldes. Ik vond heel wat brieven van borgtochten. Ik realiseerde me niet dat Jacob van Artevelde een belangrijk deel van zijn inkomen kreeg uit de interesten op borgstellingen! Hij was ook een soort bankier. Ik vond brieven van investeringen, inventarissen van scheepsladingen, en zo voort. Mijn documenten ook dateren bijna exclusief van de periode dat hij een openbare figuur was van Gent. Ik heb de indruk dat hij dergelijke papieren en brieven vroeger vernietigde, doch slechts diegene bewaarde uit de tijd dat hij diende als Beleeder van Gent. Ik vond afschriften van enige brieven die hij naar Engeland zond. Jacob schreef vooral aan Koning Edward III om tussen te komen ten voordele van Vlaamse handelaars die schepen en ladingen verloren hadden aan Engelse kapers. Als je rekeningnota's hebt, dan moet hij de dubbels bijgehouden hebben, want die rekeningen worden ook opgenomen in de normale archieven van Gent. Hij was een voorzichtige man om die afschriften bij te houden!’

Ik bleef lezen. Ik plaatste de stukken die ik gelezen had netjes naast de koffer. De meeste nota's waren in het Vlaams geschreven. Enige brieven waren in het Frans gesteld. Sommigen toonden me een tekst in het Latijn. Die documenten waren het mooist en elegant geschreven en versierd, zoals een mooie kopie van het eeuwig bondgenootschap van de Vlaamse steden met Brabant en Henegouwen. Dat verdrag duidde me aan dat niets eeuwig is en dat de meningen en de eden van de groten van deze aarde even snel konden veranderen als de wind, welke beloftes en eden ze ook gezworen hadden. Die teksten konden van grote interesse zijn voor Gent, maar ze waren slechts afschriften. Gent zou nog mooiere exemplaren van die bondgenootschappen, werkelijk ondertekend door de schepenen van de steden en de edelen

van het land, in de archieven van het Belfort bewaren. Voor sommige van de Latijnse teksten moest ik veel tijd aan de vertaling van bepaalde woorden aan Heinric vragen. Mijn Latijn was sterk verroest met de jaren!

We lazen enige uren in stilte verder. We praatten niet veel, hadden geen middagmaal. We dronken onze wijn en aten onze gebakjes en koeken terwijl we lazen. Dat werk bleef zeer vervelend voor mij! Niet veel van enige interesse lag in die koffers! Op ene bepaald ogenblik, al laat in de namiddag, zei ik aan Heinric dat ik frisse lucht nodig had. Het stof van de documenten had mijn keel uitgedroogd. We gingen even wandelen naar Tussen Bruggen. Ik vroeg daar aan Heinric wat voor een soort man Filips van Artevelde was geweest.

‘Hij was niet een man met veel inhoud,’ antwoordde Heinric Vresele na een tijdje. ‘Ik kan niet zeggen dat hij een verstandige man was, toch niet in de betekenis zoals de Pharaïldis mannen intelligent zijn. In veel aspecten bleef hij een zeer jonge man, met wilde, impulsieve, onstuimige ideeën. Hij bleef natuurlijk verscheurd door het verlangen om wraak te nemen op de vijanden van Jacob van Artevelde, op de vijanden van zijn familie. Ik begreep nooit goed waarom. Filips geloofde ijzersterk dat hij de zoon was van Koning Edward III, niet van Jacob. Waarom dus, moest hij wraak nemen voor Jacob?’

Die vraag heeft me steeds verbijsterd. Ik neem aan dat Filips naar de tegenstanders van Jacob keek als naar symbolen voor alles wat hij als vijanden van zijn eigendom beschouwde, voor alles wat hem niet werd toegekend. Hij was geen rationeel denker, zie je. Hij was een man van innerlijke tegenstellingen, en die kon hij niet verzoenen. Hij leefde met hen constant in zijn geest en handelde intuïtief naar hen toe zonder echt lang na te denken. Ik geloof dat niemand hem leerde hoe te denken en daarna te handelen, op de wijze dat wij, de Pharaïldis mannen, opgevoed werden. Onze ouderen leerden ons steeds in zeer praktische lessen na te denken over wat ons voorviel. Dat was niet het geval voor Filips! Hij bleef meer van het passionele, impulsieve en koppige soort!

Zie je, Willem, uit het lezen van al die nota's en brieven van Jacob van Artevelde, leid ik af dat Jacob beheerste en beheerde wat er met hem gebeurde. Dat was wellicht niet zo in zijn allerlaatste ogenblikken, maar toch wel voordien. Jacob wist dat wanneer hij dit deed, dat ander zou gebeuren. Hij hield de controle over de gebeurtenissen. Wat er gebeurde, was wat Jacob van Artevelde wou dat er gebeurde. Misschien overdrijf ik. Het is echter duidelijk dat Filips van Artevelde zijn lot niet beheerste. Hij was niet de man die dingen deed gebeuren. Ze gebeurden aan hem! Hij bleef zoals een schip op de oceaan dat heen en weer geworpen wordt door de golven en door de stromingen.

Dat werd het meest duidelijk in de Veldslag van Roosebeke!

Op die morgen ontwaakte Filips van Artevelde. Hij maakte ons wakker. Hij wou absoluut dat we naar beneden, de heuvel af, zouden rennen om de Fransen te bestrijden. De Fransen waren talrijker, beter geoefend, geleid door ridders die nadachten over de situaties. Waarom vielen wij die aan? Ze hadden ons maar moeten aanvallen, boven op die heuvel! Ik was een domoor in die veldslag! Ik had een soort van plan moeten ontwikkelen om enige verrassingen voor te bereiden voor de Fransen. Maar de leider van ons leger was niet ik, doch wel Filips!

In de laatste maanden vóór de veldslag, weet je, had Filips de zaken meer en meer in eigen handen genomen. Hij luisterde minder en minder naar wat wij, zijn raadgevers, hem voorhielden. Hij kon het allemaal alleen doen en wist alles beter dan wij! Het is waar, zijn ego torende zeer hoog in die maanden! Misschien beïnvloedde Lente van den Broucke hem. Ik weet het niet. Van iemand die zeer onzeker bleef over zichzelf slechts enkele maanden eerder, besliste hij toen alles op zijn eentje.

Te Roosebeke hadden we niet allen zo impulsief mogen aanvallen. Ik was zo dom! Mijn ogen openden zich slechts veel later. Ik las dan ook wel enige boeken over de kunst van het oorlog voeren. Ten gevolge van de wijze waarop we aanvielen, konden we niets anders dan die slag verliezen! Er lag geen enkel schema, geen enkele intelligentie in de manier waarop we die heuvel naar de Fransen af liepen, die tragische dag. Weet je dat ik nog steeds nachtmerries heb van die slag, Willem? Ik heb veel meer mannen gedood in de Slag van Scheut vóór Brussel dan te Roosebeke, maar ik leid niet aan nachtmerries over Scheut! Ik heb slechts nachtmerries over wat er gebeurde te Roosebeke!

Te Scheut bleef ik onoverwinnelijk. Te Roosebeke moest ik mijn leven verdedigen, en meerdere malen vreesde ik dat ik gedood kon worden. Ik zou gedood worden, ik, Heinric Vresele! Neen, alles liep verkeerd in die Slag van Roosebeke! We moeten slechts aan ons zelf de schuld geven over wat er daar voorviel.'

Ik zei niets. We bleven de stilte houden op de rest van de wandeling. We keerden terug naar het huis van Heinric toen een lichte regen begon te vallen.

We lazen opnieuw verder. Ik zat al diep in de van Artevelde koffer, toen ik brieven en rekeningen begon te vinden die betrekking hadden op Katelijne de Coster. De meeste briefjes waren eveneens rekeningen, vooral van haar zendingen naar Engeland. Ze vermeldden de naam van Katelijne, maar ze waren nog steeds vooral nota's van Jacob van Artevelde. Ik vond niet iets van belang. Ik zuchtte. We hadden de koffers doorgelezen voor niets!

Heinric Vresele, zag ik, was toen eveneens ontgoocheld. Hij had zijn koffer leeg gelezen vóór ik mijn deel had beëindigd. Met een lange zucht begon Heinric de documenten die hij gelezen had weer in de koffer te plaatsen. Hij deed dat minutieus, zorgvuldig, plaatste de nota's mooi in hoopjes en sloot daarna het lid. Hij kruiste zijn armen, rekte zijn rug, en wachtte geduldig op mij.

'Ik heb niets belangrijks gevonden,' zei hij. 'We hadden ons niet de inspanning moeten troosten. Het wordt donker. We zouden ons avondmaal maar moeten gaan nemen. Ik zal aan mijn dienaars zeggen dat ze de rest van de dag vrij kunnen nemen. Ik heb honger! Blijf je hier vannacht, of slaap je in de Kalanderberg?'

'Ik beloofde aan Boudin Vresele dat ik hem vandaag nog laat zou zien,' antwoordde ik verstrooid. 'Ik word verwacht op de Kalanderberg. Ik zal daar slapen, want het kan zeer laat worden vooraleer ik en Boudin gedaan hebben. We moeten een heleboel investeringen bespreken.'

'Een nachtuil is hij inderdaad, onze Boudin,' glimlachte Heinric.

Hij ging naar de achterkamers van zijn huis. Ik bleef alleen zitten in de zaal. Ik opende en las de laatste documenten nog steeds nauwgezet één na één. Ik had nog slechts enige documenten te lezen.

En dan plots, onverwacht, kwam ik op het document dat we aan het zoeken waren, het enige dat werkelijk onze inspanningen waard was, het juweel onder de rommel. Het was geen perkament. Het was een kleine zijden rol, die plat gedrukt onderaan in de koffers lag, geschreven in hoofds Frans, en met de zegel van de koninklijke Engelse administratie er op. Het document meldde dat Koning Edward III van Engeland het kind erkende, de jongen met de naam van Filips, de eerste zoon van Vrouwe Katelijne de Coster. Filips was de zoon van Koning Edward III! Het document was opgesteld door een hoveling van Koning Edward, mooi getekend in prachtige letters en gesteld in plechtige volzinnen. Het was een korte tekst. Hij zei weinig meer dan, 'dit is mijn bastaard zoon!' Dergelijke documenten hadden normalerwijze lange lijsten van geschenken moeten bevatten die aan het kind gegeven werden, titels, landerijen, kastelen, en speciale namen. Dit document meldde enkel en alleen dat Filips de zoon van een koning was. Het woord bastaard werd nergens vermeld. Vier

handtekeningen stonden onderaan het document om het te authenticiseren, de handtekeningen van Koning Edward III, van de aartsbisschop van Canterbury, en van twee hovelingen, van wie de ene de hertog van Lancaster was en de andere de graaf van Arundel, twee vertrouwelingen van de koning. Dit was een zeer persoonlijk document! Er kon geen twijfel bestaan over de echtheid van de inhoud!

Ik riep naar Heinric. Ik moet geschreeuwd hebben zoals een wildeman, want Heinric stormde letterlijk de kamer in. Ik overhandigde hem de zijden rol, geopend, met de zegels en de handtekeningen. Terwijl hij las vertelde ik hem dat ik dat we het document waar we achter zochten, ook werkelijk gevonden hadden. Ik stond op uit mijn stoel toen ik het aan Heinric gaf. Hij ook las gretig, al staande. Hij las het opnieuw.

Wanneer hij gedaan had het zijden document te bestuderen, riep ook Heinric uit, ‘ja, ja, ja, dit is het! Toen Filips me hierover sprak, meende ik dat Filips van Artevelde gek geworden was! Ik dacht dat hij de prooi werd van hoogheidswaan en van zinsbegoochelingen, maar hij had gelijk! Hij was inderdaad de bastaard zoon van Koning Edward III! Dit document draagt al de tekens van de authenticiteit!’

‘Dat heeft het inderdaad’, stemde ik in. ‘Ik vond het bijna op de bodem van de koffer! Het lag tussen nota’s en rekeningen zonder enig belang. Het lijkt me alsof Katelijne de Coster zelf dat document diep in de laagste lagen van die koffer gestoken heeft om het te verbergen. We moeten aannemen dat ze toen het document ook voor Jacob van Artevelde wou verbergen, en het toch wou verstoppen op een eenvoudige plaats die zou bewaard worden. Natuurlijk tussen andere documenten van veel minder waarde. Ze moet geweten hebben dat Jacob zijn documenten te allen tijde wou bewaren.’

‘Natuurlijk!’ knikte Heinric. ‘De koffers bevatten de documenten die Jacob van Artevelde nodig had om zich zelf te verdedigen in het geval hij door enkelingen beschuldigd werd van fraude of diefstal, door bepaalde personen of zelfs door de schepenen van de stad. De rekeningen die je vond, werden ook ingeschreven in de rekeningen van Gent. Jacob hield dubbels bij om zich te verdedigen tegen de beschuldigingen. Hij moest gevreesd hebben dat die rekeningen uit de archieven van Gent konden verdwijnen; Ze vormden zijn ultieme verdediging bij aanklachten!’

Ondertussen had ik de rest van de perkamenten doorgenomen, en niets meer van belang gevonden. Ik plaatste al de documenten terug in de koffer zoals Heinric gedaan had. Ik rolde de rollen op en vouwde de documenten op zoals ik ze had gevonden. De bekentenis van Koning Edward III, een opmerkelijk stuk van grote historische waarde, bleef open op de tafel liggen. We stonden nog even verbijsterd achter de tafel en staarden naar de zijden rol. Het was donker buiten. Heinric zou een paar kaarsen moeten aansteken.

Heinric bewaarde veel meer zijn kalmte dan ik.

‘Laten we gaan eten,’ zei hij. ‘De hotelier zal al op ons wachten. We hebben wat tijd nodig om na te denken. Het is beter niet over iets te beslissen op een lege maag.’

Ik was er niet zeker van of er iets was om over te beslissen, want Koning Edward III en Filips van Artevelde waren beiden overleden. Ik stemde wel in om met Heinric het huis even te verlaten. Het regende buiten. We sloegen dus onze mantels om. We wandelden snel naar de Leeuw van Vlaanderen en bestelden een hartig, stevig avondmaal van Gentse hutsepot. We dronken een paar kruiken bier leeg.

Ik vroeg aan Heinric, ‘Filips van Artevelde hield van mannen, vertelde je me. Koning Edward II was eveneens berucht voor die ondeugd. Ik hoorde dat Koning Richard II, hoewel hij getrouwd was, meestal gezien werd in het gezelschap van de mannen aan wie hij zijn gunsten verleende. Hoe kwam Filips van Artevelde er toe om te trouwen?’

‘We deden hem natuurlijk trouwen,’ vertrouwde Heinric me toe. ‘Het leger zou geen minnaar van mannen gevolgd hebben! We vreesden dat de militiemannen een vrouw in Filips zouden gezien hebben. In die tijd luisterde hij nog naar wat Pieter van den Bossche en ik hem zeiden. We zeiden hem te trouwen. Hij stelde ons iemand voor. Hij hield echter Lente dikwijls in zijn tent. Ik nijg te geloven dat hij kon slapen zowel met vrouwen als met mannen.’
‘Zoals ik hoorde van Richard II,’ besloot ik.

We keerden weer naar het huis van Heinric. Ik zou niet lang daarna moeten weggaan, want Boudin wachtte op mij.

‘Wat doen we met dat zijden document?’ vroeg Heinric.

‘Het is eigendom van Katelijne de Coster,’ merkte ik op. ‘Het zou ofwel in de koffer moeten gelaten worden, ofwel aan haar teruggegeven.’

‘Katelijne is het al die jaren niet komen halen,’ fluisterde Heinric. ‘Misschien heeft ze het in de koffer geplaatst en is ze het vergeten. De schepen gooiden er andere documenten bovenop. Ik denk niet dat de familie van Zeger de Bornaige dat document graag zal zien opduiken. Katelijne de Coster is nu een oude vrouw. Ze is zeer ziek. Ze zal binnenkort sterven.’

‘Het document was vergeten, maar bewaard voor de eeuwigheid,’ protesteerde ik.

‘Ja, maar wat kan de nalatenschap er mee aanvangen? Wat doen we nu? Wat gebeurt er wanneer die Engelsen die me vroegen de archieven te doorzoeken het document vinden?’

‘Het kan dan van niet veel nut zijn,’ stelde ik voor. ‘Filips van Artevelde is dood. Katelijne de Coster geeft er niets om. Het kan iemand van de van Artevelde familie dienstig zijn, om geld af te troggelen van de Engelse koninklijke familie, bijvoorbeeld. De familie zal een schandaal in de kiem willen smoren!’

‘Of, als één of andere Engelsman het vindt, kan het gebruikt worden om een vlek meer te werpen op de Engelse koninklijke familie. De koningen van Engeland zullen voorzeker een schandaal willen voorkomen.’

‘Dan zouden we het moeten verbranden,’ besloot ik plots. ‘Laat het geheim van de koning een geheim blijven, zonder bewijzen. Niemand kan nog gediend worden in enige positieve zin met de informatie. Filips van Artevelde had geen kinderen. Dit document mag niet in de verkeerde handen vallen, gebruikt worden door de Bornaige mannen, en ook niet door de familie van de tweede echtgenoot van Lente van den Broucke. Het zou niet mogen gebruikt worden door enige Engelsman tenzij door de zonen van Koning Edward III. Ik geloof vast dat Jan van Gent dat document zou willen vernietigd weten.’

Heinric dacht na en aarzelde. Tegengestelde gedachten vochten in zijn geest.

Ten slotte zei hij, ‘je hebt gelijk. We moeten die rol verbranden. Ben je het daarmee eens?’

‘Inderdaad,’ knikte ik.

Ik ging naar de haard. Heinric had een vuur aangestoken omdat de avondkoude viel. Hij kwam ook naar de haard. Hij hield het document in de handen alsof hij er aan wou houden. Hij aarzelde lang. Dan zag ik de vastberadenheid in zijn ogen flikkeren. Met een snelle beweging van zijn pols wierp hij de zijde in het vuur. We hoorden een kort gesis. De zijde vatte vuur en brandde op in een oogwenk. We zuchtten.

‘We hebben gedaan wat we moesten,’ zei Heinric. ‘Dar hoop ik toch. Moge Filips van Artevelde in vrede rusten. Ik vrees echter dat hij zijn zonden in de hel moet zuiveren. Ik zal hem daar zeker ontmoeten.’

Ik gaf geen commentaar meer. Ik sloeg mijn mantel om, zei tot ziens aan Heinric, en liep bijna naar de Kalanderberg, naar Boudin Vresele.

We verbrandden het document over de afkomst van Filips van Artevelde in de late herfst van 1387. Katelijne de Coster stierf het jaar daarop.

In 1387 ook, slechts een maand later, stierf Evrard Vresele in mijn kasteel van Nieuw Terhagen. Ik had erg veel van die monnik gehouden. Hij stierf langzaam, zoals een kaars die volledig uitgebrand is en dan zelf uitdooft, zonder pijn. We stonden met vieren aan zijn doodsbed: de twee monniken Raes van Lake, Roegier van Noortkerke, Heinric, de broeder van Evrard, en ik.

Marie Vresele, de zuster van Heinric en van Evrard, stierf enige maanden later. Zij was getrouwd met Jan de Smet die in het jaar zevenenzeventig werd, maar vasthield aan het leven.

Het jaar 1390 was ook een zeer treurig jaar voor de Pharaïldis. Meerdere mannen en vrouwen stierven in de eerste maanden van dat jaar!

Mijn vader, Jehan Terhagen, stierf in januari. Hij was al begraven toen ik in de Champagne aankwam. Zijn echtgenote, mijn moeder Wivine Denout, stierf een jaar en twee maanden later. De Vitry domeinen werden geërfd door mijn zuster Kerstin en door Zeger van Noortkerke. Ik moest Zeger tweemaal mijn schoonbroeder noemen. Ik nam Greet van Noortkerke met me mee op de reis.

In maart, in het begin van de lente, stierf Amelberga van Dorme. Zij was getrouwd geweest met Wouter de Smet, één van onze helden van Roosebeke. Twee maanden later verloren we Avezoete van Lake, de echtgenote van Ser Martin Denout, een andere held van Roosebeke. In de zomer stierf ook nog Agte Homberg. Zij was getrouwd geweest met Boudin van Lake, die eveneens een slachtoffer van Roosebeke was. Onze geëerde weduwen van Roosebeke stierven in hetzelfde jaar!

In de herfst van het jaar 1390 werd de klerk Heinric Vresele dood aangetroffen in zijn huis van de Hoogpoort. Hij was meerdere malen gestoken met dolken en doorboord met zwaarden. Op zijn halfnaakt lichaam vonden de mannen van de Witte Kaproenen lelijke brandwonden, de tekens van marteling net vóór zijn dood. De brandwonden lagen op zijn armen en op zijn rug. De poker stak nog in het uitgebluste vuur van de haard. Heinric moet al meerdere dagen afgeslacht in zijn huis gelegen hebben, vóór de andere klerken van het Schepenhuis en enige mannen van de Witte Kapoenen zijn deur open duwden. Zijn deur was niet gesloten. Ze vonden hem liggen in een grote plas opgedroogd bloed.

Ik ging naar het Schepenhuis om met de klerken van Gent over Heinric Vresele te spreken. Ik vroeg hen of iemand naar Heinric gevraagd had in de dagen of weken vóór zijn moord. De enige mannen die Heinric waren komen opzoeken waren twee Engelsen geweest. De klerken zeiden me dat ze toen hadden horen roepen in het bureau van Heinric, nadat de twee mannen toegang tot hem hadden gekregen. Die twee mannen waren vroeger al met twee schepenen komen eisen om de archieven van Gent in te zien. Ze waren geïnteresseerd in de documenten van Jacob van Artevelde. Twee koffers met privé documenten van de wijze man van Gent werden hun toen ook getoond. De mannen waren zeer ontgoocheld om niets van belang in de archieven te vinden. De klerken wisten niet wat ze moesten denken, maar de twee Engelsen werden niet meer teruggezien in de stad.

Ik zei niets meer aan de klerken, want ik kon me inbeelden wat er gebeurd was. De Engelsen waren teruggekeerd naar Gent. Ze hadden een middel gevonden om de archieven van Jacob van Artevelde in te zien. Ze hadden niets gevonden, maar moesten gehoord hebben hoe nauw Heinric Vresele verbonden was met Filips van Artevelde. Ze hadden Heinric gemarteld om tot het document te geraken dat bewijs was voor de afkomst van Filips.

Ik had spijt voor wat er met Heinric gebeurd was, maar ik bleef blij de bekentenis van de koning verbrand te hebben. Ik denk niet dat Heinric mijn naam vermeld had. Heinric was steeds een loyale, trouwe man geweest.

We vierden de begrafenis van Heinric Vresele met een grote plechtigheid in de Sint Jans kerk van zijn parochie. We begroeven hem in het kerkhof van Sint Jan. Het geheim van de koning werd met hem mee begraven, want niemand wist dat ik het document samen met hem had gelezen.

Ik kreeg een laatste verrassing toen het testament van Heinric werd geopend. Hij liet het grootste deel van zijn fortuin na aan de Vresele familie, maar hij gaf aan mij zijn mooi steen in de Hoogpoort, met al de kunstvoorwerpen die hij verzameld had. Ik behield dat steen in Gent.

Hoofdstuk 6. Epiloog. De laatste jaren van de eeuw. 1390-1400

Engeland in de laatste jaren van de eeuw

Op de achttiende juni van 1389 ondertekenden de Franse en Engelse vertegenwoordigers een wapenstilstand van twee jaar te Leulinghen nabij Calais. De vredespartijen van de twee landen hadden de bovenhand gekregen. De meest invloedrijke mannen van die partijen waren Jan van Gent en Filips de Stoute, de ooms van respectievelijk Koning Richard II in Engeland en Koning Karel VI in Frankrijk. Jan van Gent, John of Gaunt, was een machtige persoonlijkheid aan het Engels hof en een loyale raadgever van Richard II. Hertog Filips van Bourgondië had heel wat van zijn invloed verloren aan de koning toen Karel VI zich meerderjarig verklaarde. Koning Karel VI handelde echter meer tegen de hertog van Berry, zijn andere oom, die de streek van de Languedoc uitgezogen had voor zijn eigen egoïstische doeleinden. Karel VI bleef in goede verstandhouding met Filips de Stoute regeren. De militaire bekwaamheden van Filips werden erg gewaardeerd aan het hof. Met de oorlog tussen Frankrijk en Engeland naar de achtergrond geduwd, verschoof de meeste aandacht van de koninklijke hofhoudingen van de beide landen naar de toestand in hun eigen koninkrijk en naar de nooit aflatende hofintriges.

De familie van Jan van Gent

Jan van Gent kon na zijn veldtocht in Castilië meer aandacht schenken aan de loopbaan van zijn zonen. Zijn zeventienjarige bastaard zoon John Beaufort werd één van zijn belangrijkste gunstelingen. John was een fijne en moedige ridder, die hield van tornooien. Hij blonk uit in die gevechten. Zijn halfbroeder, zoon van dezelfde moeder maar zoon uit het eerste huwelijk van Katherine Swynford, met naam Thomas Swynford, begeleidde dikwijls John Beaufort op die tornooien.

Ook de erfgenaam en oudste zoon van Jan van Gent, Hendrik Bolingbroke, de graaf van Derby, vergezelde hen. Nog andere ridders in hun gezelschap van vrienden waren John Holland en Hendrik Percy.

In mei van 1390 verlieten Hendrik van Derby en Thomas Swynford Engeland om te gaan strijden met de Teutoonse ridders in hun kruisvaart tegen de ongelovigen in het oosten van het Duits rijk. Ze zeilden in juni van 1390 van Boston naar Pruisen en Litouwen.

John Beaufort werd de leider van de Engelse troepen die mee met het Frans leger zeilden om de Sarazijnen van Tunis te bestrijden. Hendrik van Derby had ook willen deelnemen aan die campagne, maar hij veranderde van gedacht op het laatste ogenblik.

John Beaufort keerde van de korte kruisvaart en de belegering van Al-Mahdiya nabij Tunis terug aan het einde van het jaar 1390.

Ondertussen werd de jonge Hendrik Beaufort, ongeveer vijftien jaar oud, bestemd voor een kerkelijke loopbaan. Hij kreeg al jong de rijke prebende van Thame en Sutton in het diocese van Lincoln, alsook de prebende van Ricall in York. Jan van Gent zond zijn meest intelligente zoon naar Oxford voor zijn studies.

Jan van Gent en Constance van Castilië leefden nog steeds apart. Jan van Gent trok zich weer naar zijn minnares Katherine Swynford, hoewel hij haar jaren geleden opgegeven had. Dat was gebeurd nadat hij erg geschokt was geworden door de opstand van Wat Tyler.

In april van 1390 keerden Hendrik van Derby en Thomas Swynford terug naar Engeland van hun kruisvaart in het oosten van het Duits Rijk.

De jaren 1390 en 1391 gingen rustig voorbij voor Jan van Gent en zijn familie. Frankrijk en Engeland bleven in wapenstilstand.

Jan van Gent onderhandelde over de vrede met Koning Karel VI in de lente van 1392. Zoals in het verleden leverden de besprekingen niet meer op dan een jaar wapenstilstand. Jan van Gent keerde al weer naar Engeland in april van 1392.

In juni verliet Hendrik van Derby opnieuw Engeland voor een andere kruisvaart in Pruisen met de Teutoonse Ridders. Hij keerde slechts terug in december van 1393. In die tijdspanne maakte hij echter ook een lange pelgrimstocht naar het Heilig Land. Weer in Engeland, nam Hendrik deel aan tornooien en feesten.

Op zijn beurt vertrok John Beaufort in het begin van 1494 naar Litouwen en Hongarije om met de Teutoonse Ridders te strijden. Hij nam deel aan veldslagen met de ridders.

Jan van Gent moest harde kritieken verduren in 1394 van afgunstige hovelingen, ditmaal vooral vanwege de graaf van Arundel. Dit gebeurde tijdens een zitting van het Parlement. De ridders aan het hof hadden geen oorlog te voeren, ze verveelden zich en twistten daarom maar onder elkaar. Arundel verweet Jan van Gent zijn invloed op de koning. Hij was ook afgunstig op het geld dat Jan van Gent verspild had voor zijn avontuur in Castilië, en hij kwam op tegen de overhandiging van Aquitaine aan Jan. Koning Richard II steunde Jan van Gent. Hij dwong Arundel zich in het openbaar, tijdens de zitting nog, te verontschuldigen. Het Parlement verklaarde Jan van Gent vrij van alle blaam.

In maart van 1394 keerde Jan van Gent weer naar Frankrijk om aan het einde van die maand een nieuwe wapenstilstand van vier jaren te ondertekenen met de Franse afgevaardigden. Constance van Castilië, zijn echtgenote, stierf op de vierentwintigste maart terwijl hij nog in Frankrijk vertoefde. Hij was weer een vrije man. Katherine Swynford had op hem gewacht. Ze was niet hertrouwd.

In juni van dat jaar stierven nog andere vrouwen van de koninklijke familie van Engeland. Koningin Anne van Bohemen, de vrouw van Koning Richard II, stierf aan de pest. Op de begrafenis van zijn vrouw stond het humeur van Koning Richard scherp. De graaf van Arundel kwam te laat aan op de begrafenisplechtigheid in de abdij van Westminster. Richard beschouwde dat als een belediging. Hij sloeg Arundel in het gezicht en trok bloed in de kerk. Daarmee ontwijfde hij het gebouw, zodat de kerk opnieuw gewijd moest worden vóór de plechtigheid kon verdergezet worden. Die gebeurtenis werd een belangrijk schandaal aan het hof. Arundel werd in de gevangenis van de Tower van Londen geworpen. Hij moest daar blijven tot hij zweerde Koning Richard trouw te dienen en een grote som geld te betalen aan de koning als zoengeld. Vanaf dat ogenblik haatten Richard II en Arundel elkaar, nog meer dan voorheen.

Een tijdje later stierf ook Mary de Bohun, de echtgenote van de zoon van Jan van Gent, van Hendrik Bolingbroke, graaf van Derby. Ze was nog slechts zesentwintig jaar oud, maar liet al zeven kinderen achter.

Koning Richard II bevestigde Jan van Gent als hertog van Aquitaine in oktober. Jan zeilde vanuit Plymouth naar zijn hertogdom overzee. Rond die tijd ook zond hij een brief naar de paus Bonifatius IX in Rome om dispensatie te bekomen voor zijn huwelijk met Katherine Swynford. Dergelijke dispensatie was nodig omdat Jan van Gent de peter was van de dochter van Katherine met haar eerste echtgenoot Swynford. De toestemming van de paus bereikte Engeland aan het einde van 1395. Jan van Gent keerde daarop weer van Aquitaine naar

Engeland in december van het jaar, en in januari van 1396 trouwde hij met Katherine Swynford. De huwelijksplechtigheid had plaats in de kathedraal van Lincoln.

In laat 1394 trouwde de zoon van Jan van Gent, John Beaufort, met Margareta Holland, de dochter van Thomas Holland, graaf van Kent en zoon van Joan, de Mooie Dame van Kent bij haar eerste echtgenoot. Joan was ook de moeder van Richard II. De banden met de koninklijke familie en de Lancasters werden daarmee nog nauwer aangebonden.

Jan van Gent keerde eigenlijk meer terug van Aquitaine omdat hij opgeroepen werd door Koning Richard II. Richard had een plan ontwikkeld om de vrede met Frankrijk vast te leggen door te trouwen met de dochter van de Koning Karel VI, met Isabelle. Hij had de hulp nodig van Jan van Gent voor dit plan, want Thomas van Woodstock, de hertog van Gloucester, zijn andere oom, was een tegenstander van dat huwelijk. Gloucester was toen de leider van de oorlogsgezinde partij aan het hof!

Hoewel Jan van Gent en de koning dezelfde doeleinden nastreefden voor de oorlog, bleven hun relaties eerder koud. De koning begon afgunstig te worden op de rijkdom en de macht van de rijke hertog van Lancaster! Vele hovelingen verkondigden tevens de mening dat Jan van Gent het hof te schande had gemaakt door met zijn minnares te trouwen. Onder die mannen bevonden zich Thomas van Woodstock, hertog van Gloucester, en zijn vrouw, Eleanor de Bohun. Zij ook bleven afgunstig op de rijkdom en de invloed van Lancaster en de nieuwe hertogin aan het hof.

In juli van 1396 werden weer belangrijke verdragen afgesloten tussen Frankrijk en Engeland. Die bevatten de overeenkomsten voor het huwelijk tussen Isabelle de Valois, de dochter van Koning Karel VI, met Richard II. Jan van Gent en Filips de Stoute bereidden dat huwelijk in Frankrijk voor tijdens diezelfde maand.

In september verklaarde Paus Bonifatius IX het huwelijk van Jan van Gent met Katherine Swynford geldig. In dezelfde brief stelde Paus Bonifatius ook dat de kinderen van het koppel wettelijk waren. De Beauforts waren daarmee de wettelijke kinderen en erfgenamen geworden van Jan van Gent en Katherine Swynford.

Het huwelijk tussen Isabelle en Richard II had plaats met grote sier aan het einde van oktober van 1396. De twee koningen ontmoetten elkaar en omhelsden zich. Jan van Gent was aanwezig op het huwelijk, en eveneens Hertog Filips de Stoute van Bourgondië. Jan van Gent en Filips de Stoute kenden elkaar nu zeer goed. Het koninklijk huwelijk dat de vrede tussen Engeland en Frankrijk moest bezegelen had plaats in de Sint Niklaaskerk van Calais. De celebrant van de huwelijksplechtigheid was Thomas Arundel, de toenmalige aartsbisschop van Canterbury. Isabelle was slechts zeven jaar oud, Richard was negentien! De kleine koningin kwam aan te Londen in het midden van november 1396.

In februari van 1397 promoveerde de koning John Beaufort tot graaf van Somerset. In juli bevestigde Richard II Jan van Gent tot hertog van Aquitaine voor het leven. Een zware crisis had echter plaats tussen de koning en de familie van de hertog van Lancaster.

De wraak van Richard II op de Lords Appellants

Koning Richard II had al lang gebroed op zijn wraak op de Lords Appellants. Tijdens een banket in Westminster in juni van 1397, vroeg de hertog van Gloucester waarvan hij en zijn

vrienden moesten leven, vermits ze nooit correct betaald werden voor hun diensten in de oorlog.

De koning antwoordde dat ze al leefden op zijn kosten in vier dorpen van Londen. Het bijkomende geld dat hen toekwam zou ten goede tijde betaald worden.

Thomas van Woodstock, Gloucester, riep kwaad terug dat de koning eerst, zoals zij, zijn leven op het spel zou moeten zetten om een stad te veroveren in plaats van de steden die zijn voorvaders veroverd hadden zonder slag of stoot af te geven aan de vijand. Gloucester verwees daarbij naar de haven van Brest. Aan dezelfde tafel zaten ridders van het garnizoen van die stad, maar Brest was recentelijk voor geld verkocht aan Bretagne. Gloucester zag het gezicht van Koning Richard II verbleken en zich van woede vervormen tot een masker bij die belediging. Hij wist dat de koning wraak zou zoeken, want Richard was zeer wraakgierig van karakter.

In augustus van 1397 vergaderde Gloucester in het geheim met zijn vrienden, de graven van Arundel en Sussex. Ze bespraken middelen om de macht in Engeland te grijpen en de koning gevangen te nemen. Die samenzwering werd snel verraden!

Koning Richard II begon zijn acties door Jan van Gent en Edmund van Langley, zijn twee andere ooms, te informeren over wat Thomas Mowbray, een vroegere *Lord Appellant* die weer trouw aan de koning had gezworen, hem bezorgd had aan inlichtingen. Hun broeder, Thomas Woodstock en de graven van Arundel en Warwick, waren een samenzwering aan het opzetten met de bedoeling om de koning van de troon te stoten. Gaunt en Langley wilden niet werkelijk in zulk gevaarlijk conflict verwickeld worden. Ze moesten echter toegeven dat de drie samenzweerders moesten gearresteerd worden.

De zorg van Jan van Gent ging naar zijn zoon, Hendrik Bolingbroke, die in de periode van de *Lords Appellants* van 1387 tot 1388 gestreden had aan de zijde van Gloucester, Arundel en Warwick. Jan van Gent en Edmund van Langley zonderden zich snel af in hun kastelen. De koning nam de drie samenzweerders gevangen.

Op de vijftiende augustus beschuldigde Koning Richard II Gloucester, Arundel en Warwick van verraad tegen de koning. Later in die maand beval hij Jan van Gent en zijn zoon Hendrik van Derby om troepen te verzamelen voor de koning.

In de maand van september 1397 werd Thomas van Woodstock, hertog van Gloucester en oom van Richard II, naar Calais overgebracht om er vermoord te worden op bevel van de koning. Gloucester werd versmacht in een zacht vederbed.

Het echt proces van de samenzweerders had plaats op de eenentwintigste september, hoewel Gloucester toen al dood was. Arundel werd nog dezelfde dag onthoofd. Warwick had gesmeekt voor genade bij de koning. Hij werd voor het leven gevangen gezet. Richard II had zijn eerste wraak genomen op de *Lords Appellants*!

De positie van Hertog Jan van Gent van Lancaster werd ogenschijnlijk niet aangetast door die gebeurtenissen. Zijn zonen en schoonzonen kregen nog meer titels en domeinen toegestopt door de koning.

John Holland, de schoonzoon van Jan van Gent, werd zo hertog van Exeter gemaakt. Een andere schoonzoon van Jan, Ralph Neville, werd graaf van Westmoreland. John Beaufort kreeg elf van de in beslag genomen herenhuisen van Warwick toebedeeld, en later in het jaar werd hij nog tot heer van het kasteel van Wellingford gemaakt.

Vanaf die episode, vanaf de zomer van 1397, werd Koning Richard II zich meer en meer bewust van zijn absolute macht over Engeland. Hij begon een extravagant hof te houden, nog meer te regeren als een tiran, en het volk onder de taksen te doen buigen. Zijn hofhouding

kostte een fortuin aan de staat. Dat alles verhoogde zijn onpopulariteit. Richard was ijdel, arrogant, sluw, en nog steeds zeer wraakzuchtig.

Het verraad van Mowbray

In december van 1397 vertelde Thomas Mowbray aan Hendrik van Derby dat de vier meest in het oog lopende gunstelingen van het hof gepland hadden Hendrik en zijn vader te doden wanneer zij op het kasteel van Windsor zouden aankomen voor de eerste zitting van het Parlement van het jaar 1398. De koning verlangde de uitgestrekte domeinen van Lancaster en de rijkdom van Jan van Gent in beslag te nemen.

Jan van Gent zou zijn erfenis van de Lancaster landen verliezen door de nietigverklaring van de postume genade die aan de voorvader van de Lancasters, Thomas graaf van Lancaster, verleend was. Dat was een oude kwestie, want Thomas was al in 1322 terechtgesteld op bevel van Koning Richard II! Jan van Gent zou zo zijn hertogdom wettelijk verliezen. Dat zou de wraak worden van Koning Richard voor zijn nederlaag in de Veldslag van Radcot Bridge tegen Hendrik van Derby!

Hendrik Bolingbroke sprak met zijn vader, maar Jan van Gent kon niet veel van dat verhaal geloven, zodat hij besloot de koning oog in oog te confronteren met de bewering. Koning Richard riep Mowbray en Derby naar zich; ze beschuldigden elkaar van verraad. Mowbray werd natuurlijk zeer kwaad dat Hendrik van Derby de zaak zo direct aan het licht had gebracht. Koning Richard II hield een beslissing tijdelijk hangend.

Na die beproevingen viel Jan van Gent in het begin van februari 1398 ernstig ziek. Hij verliet het koninklijk hof om zich terug te trekken naar de abdij van Lilleshall, om daar te herstellen. De koning bleef redelijk goed geneigd naar Jan van Gent, want hij benoemde nog in die dagen John Beaufort tot Opzichter van de Vijf Havens, *Warden* van de *Cinque Ports*, en maarschalk van het kasteel van Dover, en twee maanden later tot admiraal van de noordelijke en westelijke vloten. Aan het einde van februari benoemde de koning Hendrik Beaufort tot bisschop van Lincoln. Hendrik werd tot bisschop gewijd op de veertiende juli.

In de zomer van 1398 was de gezondheid van Jan van Gent snel aan het verzwakken, zodat hij praktisch geen enkele rol meer uitoefende in het openbaar leven.

Op de negenentwintigste augustus beval Koning Richard II uiteindelijk het tot dan toe onopgeloste conflict tussen Thomas Mowbray en Hendrik van Derby een conclusie te geven door een gerechtelijke strijd tussen de twee mannen te bevelen. In die strijd zou de schuldige de man zijn die dood in het duel achter bleef, of zwaar gewond, of die zich gewonnen gaf. Het gevechtsoordeel zou plaats hebben op de zestiende september.

Later in die zomer verzaakte de zieke Jan van Gent, te ziek om zich nog op reis te bewegen, aan zijn hertogdom van Aquitaine. Koning Richard II benoemde direct John Beaufort tot zijn luitenant in Aquitaine voor zeven jaar.

Op de dag van het gevechtsoordeel veranderde Koning Richard II weer van mening. Hij verbood het gevecht nu. Hij veroordeelde echter Thomas Mowbray tot verbanning voor het leven, en Hendrik van Derby tot tien jaar verbanning uit Engeland. Ze moesten Engeland verlaten hebben tegen de twintigste oktober. Richard II had daarmee zijn laatste weerwraak genomen op de *Lords Appellants*! Jan van Gent pleitte nog wel voor zijn zoon, maar de veroordeling werd slecht verminderd tot zes jaar verbanning van Hendrik van Derby.

De dood van Jan van Gent

In de herfst van 1398 verminderde de gezondheid van Jan van Gent zienderogen. Zijn zoon, Hendrik van Derby, zeilde weg uit Engeland via Dover om zijn verbanning in Parijs door te brengen aan het Frans hof.

Aan het einde van oktober trok Jan van Gent zich met Katherine Swynford terug naar het kasteel van Leicester. Hij deed zijn laatste wil opschrijven de derde februari van 1399. Hij stierf dezelfde dag op de leeftijd van achtenvijftig jaar. Zijn officiële begrafenis had plaats in de kerk van Sint Paul te Londen op de vijftiende maart. Hij werd in Sint Paul ter ruste gelegd naast zijn eerste echtgenote, Blanche van Lancaster. De nieuwe hertog van Lancaster werd dan in principe Hendrik Bolingbroke, graaf van Derby, die echter verbannen was uit Engeland.

Nadat hij de begrafenis van Jan van Gent bijgewoond had, en op de achttiende maart van 1399, verlengde Richard II de tijdelijke verbanning van Hendrik Bolingbroke in levenslange verbanning. Hij verklaarde tevens de erfenis van het hertogdom Lancaster verbeurd voor de zoon van Jan van Gent, voegde het gans hertogdom met één pennestreek toe aan zijn kroon, en verdeelde de landen en eigendommen onder zijn gunstelingen.

In juni voerde Richard II een veldtocht uit in Ierland. John Beaufort verbleef in Aquitaine, waar hij troepen voor de koning samen bracht. Terwijl Koning Richard nog in Ierland verbleef, verliet plots Hendrik Bolingbroke Frankrijk. Hij zeilde naar Engeland met een kleine groep van vrienden en hun strijders. Met hem zeilde Thomas Arundel, de aartsbisschop van Canterbury, die ook al in verbanning gezonden was wegens zijn verbindingen met de *Lords Appellants*.

Hendrik van Derby landde te Ravenspur in de monding van de Humber op de vierde juli. Ralph Neville, de echtgenoot van Joan Beaufort, voegde zich direct bij de groep van Hendrik. John Beaufort, echter, verklaarde zich in het openbaar voor Koning Richard. Hij voegde zich bij het leger dat Edmund van Langley op de been bracht om de koning te verdedigen. De strijdkrachten van Hendrik Bolingbroke elimineerden snel elke weerstand, zodat aan het einde van juli al de troepen van Koning Richard zich aan hem overgaven.

Koning Richard haastte zich terug naar Engeland, maar hij had geen troepen meer in Engeland die hem nog trouw bleven! Hij werd gegrepen te Conwy op de negentiende augustus en gevangen gezet in de Tower van Londen. De koning was de gevangene van Hendrik Bolingbroke!

De nieuwe samenzweerders dwongen Koning Richard II af te treden op de negenentwintigste september van 1399. De erfgenaam van Richard was eigenlijk Edmund Mortimer, de graaf van March. Hendrik Bolingbroke nam ook de jonge Edmund en zijn broeder in gewapende bewaking in de kastelen van Windsor en Berhampstead. Zij waren de eerste in lijn voor de troon als kleinkinderen van een dochter van Lionel van Antwerpen, een andere zoon van Koning Edward III.

Op de dertigste september van 1399, in Sint Paul, werd Hendrik Bolingbroke tot koning van Engeland uitgeroepen als Hendrik IV. Hij werd gekroond in de abdij van Westminster op de dertiende oktober. Een nieuwe heerschappij begon dan in Engeland, en ook een nieuwe eeuw.

De zoon van Jan van Gent en van Blanche van Lancaster was koning van Engeland! Koning Hendrik IV was de eerste van een dynastie van Lancaster koningen van Engeland.

Richard II werd veroordeeld tot eeuwige gevangenschap. Hij werd naar het kasteel van Pontrefact gebracht. De vroegere koning stierf niet lang nadien. Thomas Swynford was zijn bewaker in Pontrefact, en hij kan Richard beroofd hebben van voedsel.

Het lichaam van Richard werd tentoon gesteld in de kathedraal van Sint Paul om te bewijzen dat hij waarlijk dood was, en daarna discreet begraven in de priorij van King's Langley in Hertfordshire.

De laatste jaren van de eeuw in Frankrijk

Na de allesbehalve succesvolle kruisvaart tegen Tunis plande Frankrijk nog een andere oorlogsexpeditie.

Paus Clemens van Avignon had erg aangedrongen bij de hertog van Berry om het schisma in de Kerk te beëindigen door de tweede pausen uit Rome te verdrijven. Berry benadrukte aan het koninklijk hof hoe belangrijk het was de eenheid te herstellen in de Rooms Katholieke Kerk.

De France veldtocht in Italië zou beginnen in de maand maart van 1391, met een groot leger van ridders. Meer dan tienduizend strijders konden gemotiveerd worden om op kruisvaart naar en tegen Rome te gaan.

De Koninklijke Raad van Koning Karel VI vergaderde eerst te Saint-Germain om over nieuwe taken te debatteren. Een verschrikkelijke storm vernielde het woud tijdens de vergadering. De donder sloeg heel hard, de wolken maakten de dag heel donker, en de bliksem gloeide lang, hevig en helder met groot geweld. Vele hovelingen zagen dit als een slecht voorteken. Ze geloofden dat de hemelen protesteerden tegen de heffing van nieuwe taken en tegen de veldtocht.

Om Rome te bereiken zou een bondgenootschap moeten afgesloten worden met Firenze. Firenze bevond zich in oorlog met Rome, en ook met Milaan. De hertog van Touraine was echter getrouwd met Valentina Visconti, de dochter van de heerser van Milaan! Zowel Valentina als de hertog van Touraine protesteerden tegen de alliantie met Firenze, zodat Karel VI wel moest luisteren naar hun argumenten om geen veldtocht te houden. Ook de hertogen van Bourgondië en van Bourbon toonden zich tegenstanders van het plan. De expeditie naar Italië kon veel en grote risico's inhouden! Vlaanderen bleef sterk voorstander van de pausen van Rome!

In die tijd stelde de koning van Engeland nieuwe vredesbesprekingen voor tussen de twee landen. De hertogen van Gloucester en Lancaster zouden vanuit Calais naar Amiens rijden om hun voorstellen met de koning van Frankrijk te bespreken. De veldtocht naar Italië werd daarom afgelast!

Firenze vroeg niettemin Frankrijk om hulp. De graaf van Armagnac was de schoonbroeder van de Visconti die van de heerschappij in Milaan beroofd werden door Gian Galeazzo Visconti, huidige heerser van de stad. De graaf van Armagnac beloofde de nog steeds bestaande Vrije Compagnieën van huurlingen naar Italië te leiden. Die huurlingen verwoestten nog altijd de streken van de Auvergne, van de Limousin, de Rouergue, Quercy, en gebieden van Languedoc. Frankrijk zou bevrijd worden van de gruwel die de buiten de wet

gestelde bendes aanrichtten. De hertogen van Bourgondië en van Berry voelden wel voor dit nieuw plan, hoewel ze ten behoeve van Valentina Visconti voorwendden van niet.

Om een leger voor Armagnac op te richten besliste de Koninklijke Raad tot een bijkomende taks van tweehonderd duizend frank. Met dat geld kon Armagnac de huurlingen tot een leger vormen en uit Frankrijk marcheren met de huurlingen. Hij bewoog zich eerst naar Alexandrië in het noorden van Italië, belegerde de stad, viel in een hinderlaag, en werd prompt gedood. Dat eindigde de ambities van Armagnac!

Gian Galeazzo Visconti was zo rijk als Croesus! Hij beloofde elke strijder van het invasieleger een gouden Florijn om terug te keren naar Frankrijk! De huurlingen moesten wel de Alpen oversteken op hun weg terug. Ze verloren zeer veel mannen in de vrieskoude en in de gevaarlijke passen doorheen de bergketen. Ze brachten toch zware verwoestingen aan in de Savoie en de Dauphiné streken aan de andere zijde van de Alpen. De mannen van de Vrije Compagnieën geleid door Aimery de Severac versloegen zelfs een leger van de bisschop van Valence, de prins van Orange en de graaf van de Valentinois regio. De drie edellieden werden gevangen genomen en losgeld werd voor hen geëist. Daarna keerde de compagnie van Severac weer naar de Armagnac streek, waar ze hun plunderingen en vernietigingen zoals voorheen bleven aanrichtten!

Ook die veldtocht mondde uit in een fiasco voor de Franse ridders.

De intrige van de Craon

Terwijl de vredesonderhandelingen tussen de Engelsen en de Fransen nog voortduurden, zorgde de hertog van Bretagne voor nieuwe intriges. Hertog Montfort haatte nog steeds de Connétable Olivier de Clisson. Clisson bleef een te machtige edelman in het hertogdom van Bretagne.

Ook de hertogen van Bourgondië en van Berry hielden minder en minder van Clisson, omdat ze de groeiende invloed van de oude strijder vreesden. Eén van de bronnen van het misnoegen van Bourgondië met Clisson kwam van de echtgenote van Filips de Stoute, van Margareta van Male. Ze was de nicht van de hertog van Bretagne, en ze herinnerde zich nog goed hoe haar vader, Lodewijk van Male, met goede genegenheid gesproken had over de Montfort hertog. Ze had daarom een hekel aan Clisson, en ze bewerkte haar echtgenoot ten gunste van Montfort.

De hertog van Bretagne had eens te meer de koning van Frankrijk uitgedaagd. Hij had het aangedurfd te weigeren de veldtocht naar Italië tegen de paus van Rome te steunen, omdat hij dacht in die zaak te kunnen rekenen op enige sympathie vanwege de hertog van Bourgondië. Hij had ook nog niet veel terecht gebracht van het herstel van de schade die hij aan Clisson had aangedaan. Tevens herkende hij het gezag niet van de pausen van Avignon. Hij bleef zijn eigen munt slaan, en zijn rechters aanvaardden de hogere jurisdictie van het Parlement van Parijs niet. Montfort vroeg de eed van trouw aan zijn vazallen, maar hij eiste niet tegelijk de suzereiniteit van de koning van Frankrijk te erkennen.

Koning Karel VI verloor meer en meer zijn geduld met de hertog en werd kwaad op hem. Daarbij kwam een andere man zich in de intriges mengen.

De Heer Pierre de Craon was verwant met de hertog van Bretagne. De Craon had in het verleden het vertrouwen van de hertog van Anjou misbruikt. De hertog van Anjou had Craon de schatkist toevertrouwd van de Angevin streek terwijl hij zijn veldtocht uitvoerde naar Italië. Op het meest beslissend ogenblik van die expeditie, of het nu uit nalatigheid of uit

hebzucht voor het geld was, had de Craon die fondsen weerhouden van Anjou, zodat de hertog naar zijn verderf marcheerde en gedood werd.

Anjou had anders wel voldoende geld ingezameld voor zijn invasie van Italië in 1382! Hij ging op veldtocht met een leger van vijftienduizend strijders! De paus van Avignon had aan Anjou de rechten verleend op het Koninkrijk Napels, maar Anjou moest daartoe de zelfbenoemde, huidige koning van Napels bestrijden, Hertog Karel II van Durazzo. De expeditie van Anjou eindigde in een catastrofe in het verre zuiden van Italië in maart 1383.

In de lente van 1384 werd Enguerrand de Coucy naar Italië gezonden met een leger van negenduizend mannen om de hertog van Anjou te redden. Coucy stak de Alpen over in juli, de Apennijnen in augustus, maar wanneer hij in september in Toscane aankwam, hoorde hij dat op de twintigste van die maand de hertog van Anjou al gestorven was. Coucy keerde dan terug met zijn leger. Op de terugweg veroverde hij de stad Arezzo. Firenze begeerde Arezzo eveneens, zodat ze een leger met nog andere Italiaanse steden vormde, waaronder Genua, Bologna, Napels, en zelfs Milaan, om de invaller Coucy te trotseren. Coucy vond zich verrassend belegerd door troepen van Firenze, gedeeltelijk geleid door de condottiere of krijgsheer John Hawkwood. Coucy aanvaardde om Arezzo over te geven voor het losgeld van veertigduizend Florijnen in november van 1384. Daarna keerde hij echt terug naar Frankrijk. Coucy bereikte Avignon in januari van het volgend jaar. Het avontuur van Anjou in Italië was uitgelopen op een totaal fiasco.

Met de hertog van Anjou dood en begraven, bleef de hertogin van Anjou de ridder de Craon achtervolgen om de fondsen die gemist werden terug te winnen. Zij was Marie de Bretagne, een dochter van Karel van Blois. Ze eiste de troon van Napels op voor haar zoon, Lodewijk II van Anjou. Die droom zou echter nooit verwezenlijkt worden!

De Craon was nu één van de vertrouwelingen van de hertog van Touraine, de broeder van Karel VI. De twee mannen bleven onafscheidelijk. Olivier de Clisson kende zeer goed de verraderlijkheid van de Craon, want zijn dochter was getrouwd met de graaf van Penthièvre, de broeder van de hertogin van Anjou. Clisson haatte de Craon voor zijn verraad van Anjou, en omdat de man verwant was met de hertog van Bretagne.

Pierre de Craon pleegde opnieuw een verraad, wat hem uiteindelijk zijn machtigste vriend aan het hof van Parijs zou kosten.

De hertog van Touraine was verliefd geworden op een verbluffende schone van Parijs. Hij had dat meisje veel geld gegeven om te kunnen genieten van haar gunsten. De Craon haastte zich om die amoureuze avonturen van Touraine te gaan vertellen aan de echtgenote van de hertog, aan de vurige Valentina Visconti. Valentina aanhoorde de Craon met koude beleefdheid, maar haar woedde ziedde heet. Ze riep de schoonheid bij zich en verweet haar de ongeoorloofde verhouding. Ze joeg de vrouw zoveel vrees aan, dat Touraine nadien moest afzien van de gunsten van de schone. Touraine ontdekte wie hem aan zijn vrouw had verraden. Hij beschuldigde de Craon dan om de koning betoverd te hebben met zwarte kunsten.

Karel VI beval dan de Heer Bureau de la Rivière, de heer van Noviant, de heer van Breuil en de seneschalk van Touraine om aan de Craon te melden dat hij ogenblikkelijk het hof moest verlaten. De Craon trok zich terug in zijn kasteel van Sablé nabij Le Mans, maar hij bleef bij elke gelegenheid uitvaren tegen Touraine. Hij bekloeg zich ook voor de hem aangedane belediging bij de hertog van Bretagne. Montfort was ervan overtuigd dat de pleger van het onrecht Olivier de Clisson moest zijn. Montfort ontving de Craon met zoveel

plechtmatigheden en eer, dat hij daarmee opnieuw het hof van Parijs uitdaagde en de woede van het hof uitlokte.

De koning en de edelen van het hof van Parijs bevalen de hertog van Bretagne naar Tours te komen om zich te rechtvaardigen. De koning vormde zelfs een speciale, beperkte Koninklijke Raad om zich over de zaak te buigen. Die raad bestond uit de hertogen van Bourgondië en van Berry, uit de bisschoppen van Autun en Chartres. De koning vaardigde de hertog van Berry, de graaf van Etampes en de Meester Yves de Noviant uit om de hertog naar zich te dagvaarden.

Die vertegenwoordigers werden te Nantes op veel eer en feesten onthaald. Toen ze echter uitlegden waarom ze kwamen, werd de hertog van Montfort zo woedend en opgewonden dat hij daar en dan de vertegenwoordigers van de koning van Frankrijk had willen opsluiten in zijn gevangenis.

Na veel heen en weer gepraat, beloofde de hertog dan toch naar de koning te komen, maar hij wou niet spreken met Karel VI in de aanwezigheid van Olivier de Clisson.

De hertog van Bretagne kwam wat later werkelijk naar Tours om met de koning te spreken. Hij weerlegde al de aantijgingen die hem verweten werden. De gesprekken te Tours duurden niet minder dan drie maanden, en meer dan eens kwamen de Franse edellieden op het punt waarop ze de oorlog aan Bretagne wilden verklaren! De hertogen van Bourgondië en van Berry zorgden voor kalmte aan het hof. Ze wezen er op dat op hetzelfde ogenblik vredesbesprekingen gehouden werden met Engelse ambassadeurs. Dit was geen ogenblik om ene nieuwe oorlog in Bretagne uit te lokken, argumenteerden ze. De beste manier om uit het conflict te stappen bleek een dubbel huwelijk te zijn! De dochter van de koning van Frankrijk kon met de zoon van de hertog van Bretagne trouwen, en de dochter van Bretagne zou met de zoon van de graaf van Penthievre kunnen trouwen. Ondanks die overeenkomst bleef de haat tussen Montfort en Clisson onafgebroken oplaaien.

De hertog van Bretagne keerde terug naar zijn land. De hertogen van Bourgondië en van Berry reisden naar Amiens, waar de afgevaardigden van de koning van Engeland een tijdje eerder dan Pasen van 1392 aankwamen.

De onderhandelingen van Amiens werden toen vooral geleid door de hertog van Lancaster, Jan van Gent, met Filips de Stoute, de hertog van Bourgondië. De Engelsen eisten de landen en de voorwaarden op die hen verleend werden in het Verdrag van Brétigny, alsook de rest van het losgeld beloofd voor de vrijlating van wijlen Koning Jan II. De Fransen daarentegen wilden drie miljoen frank schadevergoeding ontvangen voor de schade die de Engelse troepen in Frankrijk aangericht hadden. Koning Jan II was in Engeland gestorven. Daarom, argumenteerden de Fransen, moest Frankrijk geen losgeld meer betalen! De Engelsen konden behouden wat ze nog hadden, maar de muren van Calais moesten neergehaald worden, en zelfs de hele stad. Met dergelijke onverzoenbare en conflicterende eisen eindigden de onderhandelingen in de grootste hoofsheid, maar met als enig resultaat een nieuwe wapenstilstand van één jaar.

Na het einde van de besprekingen te Amiens viel Koning Karel VI ziek. Hij werd naar het paleis van de aartsbisschop van Beauvais gebracht, en daar door de beste dokters behandeld. In juni van 1392 was de koning weer in Parijs.

De intrige van Pierre de Craon duurde voort! De Craon verkocht al zijn domeinen aan de hertog van Bretagne. Hij kocht met het geld bepantseringen en wapens en paarden voor veertig strijders. Hij sloeg ook proviand op in zijn mooi hotel van Parijs.

Iets later richtte de koning een groot feest in, in zijn hotel van Saint-Paul te Parijs. De *Connétable* Clisson was één van de laatste genodigden om naar huis te gaan in de nacht. Hij

had acht ongewapende knechten met hem, van wie twee toortsen in de duisternis droegen. In de straten van Sainte-Catherine van Parijs, vielen de Craon en zijn strijders de groep van Clisson aan. De mannen van Clisson droegen geen wapens, en dus liepen ze snel weg in alle richtingen. Clisson had slechts een lange dolk aan zijn riem hangen. Hij probeerde zich te verdedigen. Een stomp wapen sloeg naar zijn hoofd. Hij viel neer op de straatkeien. Terwijl hij viel duwde hij de deur open van een bakkerij. De bakker was wakker geworden door het kabaal. Hij trok Clisson verder naar binnen, sloot de deur achter Clisson toe en barricadeerde ze. Gelukkig was de deur zeer sterk, zodat de mannen van de Craon er niet in slaagden binnen te breken om de *connétable* te doden. De Craon en zijn mannen reden daarna allen te paard uit Parijs via de poort van Saint-Antoine.

De dienaars van Clisson waren gevlucht, maar ze kwamen een tijdje later schoorvoetend terug. Ze vonden Clisson in de bakkerij in het midden van een plas bloed liggen, maar nog in leven.

Toen Karel VI hoorde van de verraderlijke aanslag op zijn vertrouweling, ging hij onmiddellijk zelf naar de bakkerij om Clisson bij te staan. Karel VI kon daar spreken met zijn *connétable*, die de Craon beschuldigde. De koning beval de provoost van Parijs de Craon en zijn mannen te arresteren. Twee van die mannen en een page werden gevat zeven mijlen buiten Parijs. Ze werden naar de Châtelet gevangenis overgebracht, en vier dagen later veroordeeld. Hun terechtstelling was gruwelijk. Ze werden eerst terug naar de Sainte-Catherine straat gebracht, de plaats van hun misdaad, waar hun polsen afgehakt werden. Ze werden daarna naar de Parijse hallen gebracht, waar ze onthoofd werden. Hun lichamen werden aan de galgen opgehangen.

Tijdens de volgende dagen had een proces plaats tegen de Craon zelf. Al zijn bezittingen werden verbeurd verklaard, en zijn mooi hotel in Parijs werd vernield.

De Admiraal Jean de Vienne reed met troepen naar het kasteel van de Craon te La-Ferté-Bernard. De Craons echtgenote, Jeanne de Châtillon en haar dochter, werden halfnaakt uit het kasteel gejaagd. De meeste landerijen van de Craon werden aan de hertog van Touraine gegeven.

De Craon vluchtte naar het hertogdom van Bretagne. Hertog Montfort ontving iets later een bode van de koning met de eis om de Craon over te leveren, maar de hertog veinsde niets te weten over de Craon. Koning Karel VI voelde zich zeer gekrenkt door dat antwoord, en wou de open oorlog met Bretagne verklaren.

Vele andere mannen aan het koninklijk hof, echter, mannen die niet erg hielden van Olivier de Clisson en van de invloed die hij kon uitoefenen op de koning, werden niet bereid gevonden om over die persoonlijke twist een oorlog te verklaren. Tevens werd bekend dat Clisson zijn testament had gedicteerd toen hij gewond werd en op sterven lag. Het testament stelde dat Clisson de mooie som naliet van zeventienhonderd duizend frank in muntstukken, plus een uitgebreide rijkdom in domeinen en kastelen. Waar had Clisson zulk een ontzaglijk fortuin vergaard? Zelfs de koning van Frankrijk bezat zoveel geld niet!

De koning bleef niettemin aandringen op een oorlog met Bretagne. Bourgondië en Berry spraken zich vastberaden uit tegen die oorlog, maar aan het hof werden ze tot zwijgen gebracht door de Marmousets, de gunstelingen van de koning. Ze moesten hun strijders verzamelen om zich bij het groot leger van Frankrijk te voegen.

De koning reed aan het hoofd van dit leger om Bretagne aan te vallen. Het leger trok naar Chartres en van daar naar Le Mans. Het feodaal leger van Frankrijk verzamelde zich volledig te Le Mans.

In Le Mans viel de koning eerst weer ziek. Terwijl Karel VI beter werd, kwam een brief aan, gezonden door de koningin van Aragon. Zij schreef dat een Fransman een schip had willen huren in Barcelona om naar Napels te varen. De man werd gevangen genomen. Velen aan het hof vermoedden dat die man Pierre de Craon kon geweest zijn. Het nieuws betekende dat de hertog van Bretagne misschien inderdaad niets had geweten van naar waar de Craon was gevlucht. Toch wou de koning niet horen van de onschuld in de zaak van de hertog van Bretagne. Hij beval de oorlogsvoorbereidingen verder te zetten. Een belangrijke veldtocht en oorlog bleven zo in de maak. Frankrijk zou Bretagne binnen vallen, en het zonder twijfel verwoesten!

De krankzinnigheid van de koning

Het was dan het begin van augustus van het jaar 1392 geworden. De dagen waren zeer heet, de zon hamerde neer en het Frans leger vorderde door zandgronden die de hitte opslopten en versterkten. Koning Karel VI was nog steeds een beetje ziek, maar hij reed toch met zijn mannen op de wegen van Le Mans in de richting van Bretagne. Het hof reed zeer langzaam door het groot woud van Le Mans. De koning leidde de groep. Achter hem reden twee schildknapen die lange lansen droegen. De koning reed bijna alleen die dag. Op een kleine afstand achter hem reden de hertogen van Bourgondië en van Berry, verwickeld in een gesprek. Daarna volgde een groep bestaande uit de hertogen van Orléans en Bourbon, de heer van Coucy, en achter hen reden nog de heren van Navarra, van Albret, Bar, Artois, en vele anderen van de meest hoge adel van ridders van Frankrijk.

Plots sprong een lange man gekleed in een witte tuniek van tussen de struiken naast de weg.

De man greep de teugels beet van het paard van de koning.

Hij riep, ‘rijd niet verder, edele koning, want u bent verraden!’

De schildknapen sloegen op de handen van de man, zodat hij de teugels van het paard van de koning losliet. Ze grepen de man bij de armen en trokken hem weg van Karel VI. De schildknapen begrepen snel dat de man slechts een arme idioot was, en ze lieten hem gaan. De man bleef nog een half uur de ridders van de koning volgen, steeds dezelfde woorden krijgend.

De koninklijke escorte reed verder, het woud uit, en weer in zandig terrein waar de zon met felle kracht kon slaan. Het was werkelijk zeer heet op dit stuk van de weg. Geen schaduw verfriste de mannen die reden. Eén van de schildknapen van de koning was in slaap gevallen op zijn paard in deze hel. Hij liet zijn lans vallen. De koning werd opgeschrikt door het lawaai, beefde, en zijn paard steigerde.

Karel VI gaf zijn paard de sporen, roepend, ‘vooruit! Vooruit! Op naar de verraders! De verraders willen me grijpen en me aan mijn vijanden overleveren!’

De koning reed achteruit, recht naar de groepen ridders die hem volgden. Hij sloeg verwarring onder die ruiters. Hij trok zijn zwaard en sloeg meerdere mannen bij verrassing neer, onder wie een bastaard zoon van de graaf van Polignac. De koning reed verder met opgeheven zwaard naar de hertog van Orléans om hem ook neer te houwen.

Bourgondië riep naar Orléans om te vluchten. De koning achtervolgde enige mannen tot hij uitgeput stond. De kamermeester van de koning, de Heer Willem van Martel, kon dan zijn twee armen rond de koning houden, zodat de soeverein ontwapend kon worden. Karel VI liet zich verwaasd van zijn paard halen. Hij viel neer.

De schildwachten plaatsten de koning in een ossenwagen. De armen van Karel moesten met koorden vastgebonden worden, want hij bleef wild tekeer gaan en zwaaide de armen heen en

weer. Iedereen keerde terug naar Le Mans. De koning bleef lijden aan een ernstige aanval van zinsverbijstering! Hij was niet gewond.

De verwijdering van de *Marmousets*

De ooms-hertogen van Koning Karel VI gebruikten onmiddellijk de gelegenheid om de koning te scheiden van zijn geliefkoosde *Marmouset* hovelingen, van Bureau de la Rivière, Noviant, Montaigu, Vilaines, Bordes, Lignac, en vooral van Olivier de Clisson. De hertogen van Bourgondië en van Berry plaatsten vier kamerheren om de koning te Le Mans te bewaken.

In de daaropvolgende dagen werd het leger ontbonden. Er zou geen oorlog komen met Bretagne! De koning werd naar het kasteel van Creil-sur-Oise gebracht. Een dokter uit Laon, de vriend en vertrouweling van de heer van Coucy werd bijgehaald om voor de koning te zorgen en om hem te genezen. Die dokter heette Guillaume de Harsely. Onder zijn goede, constante zorg verbeterde de gezondheid van de koning zich langzaam.

De hertogen van Bourgondië en van Berry riepen dan een grote vergadering bijeen van de edelen van Frankrijk om te beslissen over wat er gedaan kon worden met de regering van de koninklijke domeinen. De edellieden besloten dat die taak zou moeten overgedragen worden aan de ooms-hertogen van de koning, en in het bijzonder aan Filips de Stoute, hertog van Bourgondië. De hertogin van Bourgondië zou de zorg op zich nemen van de zwangere koningin.

De ooms-hertogen begonnen daarna systematisch het gezag te vernietigen van de vroegere raadgevers van de koning, van de *Marmousets*. Olivier de Clisson, de *connétable*, begreep beter en eerder dan de andere hovelingen wat er ging gebeuren. Hij vluchtte naar de veiligheid van zijn kasteel van Montlhéry. De andere *Marmousets* van de koning werden gearresteerd. De hertogen sloten de heren Lemercier, Noviant en Vilaines in het Louvre op. Enguerrand de Coucy, Guillaume de la Trémoille, de heren van Château-Morand en van Barres werden met driehonderd strijders uitgestuurd om Clisson gevangen te nemen. Clisson was gewaarschuwd van hun komst. Hij had de tijd om te ontsnappen naar zijn kasteel van Josselin in Bretagne. Bureau de la Rivière gaf zich snel over aan de heer van Barres. De hertogen sloten hem ook op in het Louvre.

Een proces van de raadgevers had plaats te Parijs. De rechters veroordeelden Clisson tot levenslange verbanning uit Frankrijk. Hij verloor zijn titel en functie van *connétable* van Frankrijk. Hij moest ook honderdduizend frank losgeld betalen. Dit oordeel werd geveld door het Parlement van Parijs en ondertekend door de hertogen van Bourgondië en van Berry. Na het proces werd de gezondheid van de koning een beetje beter. De dokter de Harsely verklaarde zich zelf oud en uitgeput. Hij verliet de omgeving van de koning, want hij had een afkeer gekregen van de atmosfeer van intriges aan het hof. Ondanks de verbeterde gezondheid van de koning bleven de ooms-hertogen regeren in de naam van Karel VI.

De koning verlangde onderhandelingen met Olivier de Clisson. Hij wou zijn vroegere vertrouweling al de domeinen waarop beslag was gelegd doen teruggeven, alsook de procedure nietig doen verklaren die tot de veroordeling van Clisson had geleid. De heer van Vilaines kreeg ook zijn vrijheid weer, maar hij ontving de raad om zich terug te trekken naar zijn uitgestrekte landen in Spanje. Ook de heer van Montaigu werd in vrijheid gesteld. Noviant en Rivière werden overgebracht naar de Bastille van Saint-Antoine in Parijs. Al hun

bezittingen bleven in beslag genomen. Hun proces en veroordeling duurde maanden. Vele mannen, zelfs ook leden van de familie van Bourgondië en van Berry, pleitten voor hen. De hertogen van Orléans en Bourbon, en ook Meester Juvénal des Ursins, de provoost van de handelaars van Parijs, pleitten in hun voordeel bij de koning. Na meer dan een jaar gevangenschap beval Koning Karel hen vrij te laten.

Het voogdijschap over de koning en over de administratie van het koninkrijk werd overgelaten aan de koningin, aan de hertogen van Bourgondië, van Berry en van Bourbon, en aan Hertog Ludwig van Beieren. De regering van het koninkrijk werd in handen gegeven van de broeder van de koning, de hertog van Orléans, de prins die het dichtst verwant was met de koning. In feite echter, werd de macht in Frankrijk uitgeoefend door de hertogen van Bourgondië en van Berry! Zij hielden zich strikt aan wat de dokters voorschreven voor de koning: geen spanning, geen druk. De koning vergenoegde zich in prachtige feesten.

Ondanks de krankzinnigheid van de koning gaf de Koningin Isabeau van Beieren de koning vier kinderen in de periode van 1395 tot 1400. Ze liet echter ook Karel VI over aan een minnares die zeer op haar leek, de dochter van een paardenkoopman. De vrouw heette Odette de Champdivers. Odette kreeg de bijnaam van de kleine koningin aan het hof. Isabeau gooide zich van het ene feest in het andere, en ze gedroeg zich meer dan eens schandelijk door met de jongere hovelingen te flirten.

Het 'Bal des Ardents'

Eén van de prachtige feesten van het koninklijk hof had fataal kunnen worden voor Koning Karel VI. Een zwaar ongeluk gebeurde tijdens een feest waarop de koningin het huwelijk vierde van een Duitse edelvrouw in haar gevolg. Het huwelijk had plaats in het hotel van de koning, in Saint-Paul. Een groot feest besloot de plechtigheid.

Aan het einde van de festiviteiten, in de avond, nadat bijna al de uitgenodigde mannen dronken waren van de wijn, vond één van de meest dwaze gasten, de heer van Guisay, een nieuwe mascarade uit. De Heer Huguet de Guisay was nog jong, wreedaardig, onbeschaamd, en zeer hooghartig. Hij gaf zich over aan alle vormen van ondeugd. Hij vond er plezier in zijn dienaars en de gewone mensen te mishandelen. Hij behandelde hen slechter dan zijn honden. Hij nam groot genoegen in hun kreten van pijn.

De ridder van Guisay, nog vier andere jonge ridders en de koning, deden kostuums aan van wildemannen. Ze droegen een lange tuniek die met hars was bestreken om een soort huid van donkere veders te worden. De mannen waren zo van top tot teen bedekt met haren. Ze kwamen aldus verkleed de grote zaal in, al schreeuwend en dansend, wilde gebaren makend, geleid door de koning. Ze droegen allen maskers, zodat niemand in principe kon herkennen wie de wilde dansers waren. De mannen liepen rond, maakten hoge sprongen, en bespotten en kwelden de vrouwen.

De hertog van Orléans en de jonge graaf van Bar wisten niet wie de mannen waren. Ze beeldden zich in hun dronkenschap in dat de edelvrouwen nog meer bevreesd zouden worden als ze de kledingstukken in brand zouden steken. De hertog van Orléans nam een toorts en stapte vooruit, naar de wildemannen toe. Vuurgensteren vlogen van de toortsen.

In korter dan een ogenblik dansten de mannen in vlammen! Chaos brak uit in de zaal. De koningin viel in zwijm en andere hovelingen die wisten wie de wildemannen waren, riepen, 'red de koning!'

De hertogin van Berry behield haar tegenwoordigheid van geest door de man die ze meende de koning te zijn achteruit te trekken. Ze bedekte hem met haar ruime kleed, zodat de vuurgensters de koning niet raakten.

De hertogen van Bourgondië en van Berry waren toen nog niet op het feest. Ze kwamen naderhand snel aan in het Hotel Saint-Paul, om te bemerken dat de koning gelukkig ongedeerd was gebleven. Van de vier gezellen van de koning kon enkel de heer van Nantouillet zich redden. Hij sprong oneervol in de grote waterbak die diende om de flessen wijn af te koelen! De anderen stierven aan hun gruwelijke brandwonden, ook Huguet de Guisay.

Het feest werd snel in Parijs ‘*Le Bal des Ardents*’ genoemd, het bal van de vurigen. Het volk van Parijs was zeer geërgerd en verontwaardigd door wat er aan het hof voorgevallen was. Hoe was het toch mogelijk dat de koning, het symbool van de natie, blootgesteld kon worden aan dergelijke gevaarlijke frivoliteiten? Het volk van Parijs liep door de straten in oproer. De mensen riepen hun woede uit tegen de verdorven mentaliteit van het hof.

De koning moest zich dan in het openbaar tonen, en de dag nadien organiseerden de edelen van het hof een speciale optocht van boetedoening. In die optocht gingen al de edelen te voet achter een reusachtig kruisbeeld, van de Poort van Montmartre tot aan de kerk van Notre-Dame. De koning reed te paard. De ooms-hertogen en de hertog van Orléans stapten barrevoets achter de koning.

Vredesonderhandelingen

In 1393 zocht Hertog Filips de Stoute van Bourgondië nogmaals de vrede met Engeland te verwezenlijken. Hij dacht ook dat hij de vrede in Vlaanderen en in Henegouwen slechts kon bekomen door de vrede met Engeland te verzekeren. Hij had het niet nodig om Engelsen nog steeds onrust en opstand te laten komen stoken in zijn stormachtig Vlaanderen! De lakenhandel van Vlaanderen verbond ook het land sterk met de uitstekende Engelse wol. Die aanvoer van wol moest te allen tijde verzekerd blijven.

In Engeland deed ook Jan van Gent, de hertog van Lancaster, veel om de vrede te promoveren. Hij overtuigde de oorlogspartij in Engeland een kans te geven aan de nieuwe onderhandelingen.

Die hadden plaats te Leulinghen, een kleine stad tussen Calais en Boulogne, op de grens tussen de graafschappen van Boulogne en van Ponthieu. Leulinghen was vernield tijdens de oorlog. De vergaderingen werden gehouden in een kapel die overdekt werd door een oud rieten dak. De slechte toestand van de half vernielde muren werd verborgen achter grote tapijten die taferelen van veldslagen voorstelden. Toen hij die tapijten als eerste zag, merkte de hertog van Lancaster op dat dergelijke beelden best niet getoond werden tijdens een vredesbespreking. De tapijten werden door andere vervangen, die de passie van Onze Heer voorstelden. Koning Karel VI had onderdak gevonden in de omgeving, in Abbeville. De twee zijden brachten dezelfde argumenten naar voren als reeds gebruikt werden tijdens de vroegere besprekingen te Amiens. De belangrijkste vertegenwoordigers, Bourgondië en Lancaster, konden niet meer doen dan de blijvende impasse aan hun koningen voor te dragen.

In die periode verscheen aan het hof te Abbeville een landheer van ongeveer vijftig jaar oud, ene landheer uit Normandië die Robert Mencrot heette. Hij leefde zo godsvruchtig dat de

mensen hem Robert de Kluizenaar noemden. Hij was juist teruggekeerd van een pelgrimstocht naar Palestina en Syrië. Een ridder van de kamer van de koning, Willem van Martel, ook een Normandiër, stelde de man aan de koning voor.

Robert de Kluizenaar vertelde hoe zijn schip verrast werd in een geweldige storm in de Middellandse Zee. Iedereen aan boord was beginnen te bidden. Robert hoorde dan de wind kalmer worden, en volledig bedaren. Een figuur, wit en doorzichtig als kristal verscheen aan hem uit het niets. De figuur beval Robert naar de koning van Frankrijk te gaan. De oorlog met Engeland had al veel te lang geduurd! Het was tijd om de vrede af te sluiten. God zou al de mannen straffen die weerstand boden aan de vredesinspanningen.

Koning Karel VI hoorde de woorden van Robert de Kluizenaar met veel goede wil aan. Filips de Stoute vond het gepast om Robert Mencrot ook naar de Engelse afgevaardigden te brengen, zodat hij zijn goddelijke boodschap eveneens aan hen kon herhalen. Hertog Jan van Gent van Lancaster werd fel getroffen door de woorden van de kluizenaar.

Ondanks de tussenkomst van die heilige man konden de negotiaties van Leulinghen niet positief besloten worden. Het enige waarover een overeenkomst kon bereikt worden, was de belofte van de Engelsen om de haven van Cherbourg te overhandigen aan de koning van Navarra. De vader van Navarra had indertijd de stad verkocht voor slechts zestigduizend écus. Navarra kocht de stad terug.

Aan het einde van de onderhandelingen van Leulinghen werd Koning Karel VI weer iets beter van zijn krankzinnigheid. Daarna verviel hij in de ziekte. De dokter Harsely die de koning van zijn eerste ziektevlaag genezen had, was echter overleden. De edellieden deden een beroep op andere dokters, onder wie ook een tovenaar uit Guyenne, genaamd Arnout Guilhem. Ondanks veel religieuze processies en veel godsvruchtige gebeden, werd de koning niet beter. Zeven maanden later echter, verliet de krankzinnigheid de koning even snel als ze gekomen was!

De intriges bleven verder razen aan het hof van Frankrijk. De heer van Clisson streed tegen de hertog van Bretagne. De hertog van Orléans hielp Clisson met troepen.

Meester Juvénal des Ursins, de provoost van de handelaars van Parijs, probeerde de heren Noviant en Rivière te redden, maar door dat te doen haalde hij zich de woede op de hals van Filips de Stoute. De hertog van Bourgondië vond dan getuigen om informatie tegen Juvénal in te brengen. Juvénal werd naar de koning geroepen te Vincennes. Juvénal kwam, doch vergezeld van meer dan vierhonderd van de meest gekende, rijke, machtige inwoners van Parijs. Juvénal sprak zo goed met de koning, dat de soeverein de beschuldigingen tegen de provoost nietig verklaarde. Iets later liet hij ook Noviant en Rivière vrij. Daarna begaf de koning zich op een pelgrimstocht naar de Mont-Saint-Michel.

Het schisma in de Kerk

In september van 1389 besprak Koning Karel VI het schisma in de Kerk met zijn jongere broeder Hertog Lodewijk van Orléans en met zijn oom, de hertog van Bourbon. Zij stelden samen voor om de controle over de pausen in Italië terug te winnen voor Paus Clemens van Avignon. Op die wijze zouden ze voor Lodewijk van Orléans het illusoire en nog niet gedefinieerde Koninkrijk van Adria in het noorden van Italië binnen rijven, en ook het Koninkrijk van Napels in het zuiden voor Lodewijk II van Anjou. Paus Clemens kroonde zelfs al de Hertog Lodewijk II van Anjou tot Koning van Napels. Van die grote plannen kwam echter niets in huis, wegen gebrek aan middelen.

De Universiteit van Parijs zocht eveneens de eenheid van de Kerk en het einde van het schisma. Ook de hertog van Berry ageerde om het einde van het schisma te bekomen. Hij steunde de Paus Clemens van Avignon.

In de lente van 1391 rijpte in Frankrijk nog een ander idee om het kerkelijk schisma te beëindigen. Het Frans hof had nog een ander plan uitgekiend, een veldtocht tegen Paus Bonifatius om hem uit de Heilige Stad te verjagen. De hertog van Berry en de heer de la Trémoille steunden dat nieuw plan. De expeditie werd echter afgelast in maart van 1391, omdat het te duur werd bevonden.

In het jaar 1394 probeerden meerdere groepen in Frankrijk opnieuw het schisma in de Kerk te beëindigen. Eén van de meest geprezen dokters van de Universiteit van Parijs was Meester Nicolas Clémengys, de aartsdiaken van Bayeux. Clémengys sprak zich in zeer harde woorden uit tegen het schisma. Paus Clemens poogde daarop de Universiteit in het diskrediet te storten. Hij begreep dat als veldtochten tegen Rome onmogelijk waren, veldtochten tegen Avignon een volgend idee kon zijn. Hij zond de kardinaal Pierre de Luna van Aragon naar het Frans hof om zijn zaak te bepleiten. De dokters van de Universiteit ook stelden hun besluiten voor aan de koning. De geleerden hadden drie manieren gevonden om het schisma te doen stoppen.

De eerste oplossing bestond er in de twee huidige pausen hun functie tezelfdertijd te doen neer te leggen, en daarna nieuwe verkiezingen te houden op een conclaaf van de kardinalen van Rome en Avignon samen.

De tweede mogelijkheid was om een groep personen aan te duiden die dan zouden beslissen over de lotsbestemmingen van de pausen, om slechts één paus in functie te laten.

De derde oplossing bestond er in een algemeen concilie van de Kerk te houden. Dit was een extreme uitkomst, want onder zoveel partijen van geestelijken scheen de kans groot dat nog meer twisten zouden ontstaan!

Frankrijk stelde aan de pausen zelf voor te kiezen uit de drie voorstellen. De Universiteit van Parijs raadde de koning aan te kiezen die paus af te zetten die elke oplossing om het schisma te beëindigen verwierp. Karel VI beval een vertaling van het verslag in de Franse taal te maken, zodat iedereen gemakkelijker over het probleem kon debatteren.

Ondertussen echter, had de Kardinaal de Luna zo zeer geïntrigeerd aan het hof, dat het hof de Universiteit aanmaande zich voortaan beter bezig te houden met haar eigen zaken. Paus Clemens riep de geleerden van de Universiteit naar Avignon. Hij werd zo woedend met de argumenten die de dokters hem voorlegden, dat hij op de zestiende september van 1394 overleed!

Zodra het nieuws van het overlijden van de paus van Avignon Parijs bereikte, kwam de Koninklijke Raad bijeen. De koning schreef een brief naar de kardinalen van Avignon om hen te verzoeken de verkiezing van een nieuwe paus uit te stellen tot het hof hen een officiële afvaardiging kon zenden. De Universiteit vroeg ook aan de koning om een duidelijke boodschap te zenden naar Paus Bonifatius in Rome om hem tot vrede en verzoening te bewegen.

In Avignon kon de Kardinaal de Luna de andere kardinaals overtuigen de brief van de koning van Frankrijk niet te openen vóór de verkiezing van de nieuwe paus. Hij werd zelf bijna unaniem verkozen als de nieuwe paus, onder de naam van Benedictus XIII. De koning beval weer om de ganse zaak te bespreken op de tweede februari van 1395. Hij toonde zich zeer misnoegd met de verkiezing te Avignon.

Terwijl de aandacht te Parijs ging naar het schisma, slaagde Hertog Filips de Stoute van Bourgondië er in de hertog van Bretagne te verzoenen met Olivier de Clisson. De sluipende oorlog on Bretagne kon daarmee stoppen. Montfort en Clisson zweerden tot vriendschap.

In februari van 1395 vergaderde de Koninklijke Raad nogmaals over de kwestie van het schisma in de Kerk. Het voorstel dat bereikt werd was om de dubbele aftreding te eisen van de twee pausen. Dat bericht moest naar Avignon gebracht worden door de hertogen van Orléans, Bourgondië en Berry, samen met de bisschop van Senlis, de afgevaardigden van de Universiteit van Parijs, en de meest wijze mannen van het hof. Die vertegenwoordiging van de koning bereikte Lyon op de achtste mei van 1395. Daar ontmoetten ze ambassadeurs van de koning van Hongarije, die hulp kwamen vragen van de koning van Frankrijk tegen de invallende Turken. Bourgondië en Orléans verzochten hen hun reis verder te zetten naar Parijs.

Iets later kwamen de hertogen aan te Villeneuve-les-Avignon, op de tweeëntwintigste mei 1395. Villeneuve was volledig Frans gebied. De volgende dag werden de besprekingen met de paus geopend. Na lange discussies vroegen al de kardinalen, behalve de kardinaal van Pamplona, aan Benedictus om het voorstel van Koning Karel VI te aanvaarden. Natuurlijk weigerde Benedictus dat te doen.

Op de achtste juli van 1395 meldde Filips de Stoute aan de paus dat zijn gezantschap met lege handen naar Parijs zou terugkeren. De koning zou niet tevreden zijn!

Een koninklijk huwelijk

Zaken van het hoogste belang riepen de ooms-hertogen terug naar de koning. De koning van Engeland, Koning Richard II, had zich gevoegd bij de vredespartij in zijn koninkrijk. Hij zocht de vrede met meer ijver dan zijn voorgangers. Hij had zijn echtgenote, Anne van Bohemen, verloren. Hij vroeg nu de hand van Isabelle, de dochter van de koning van Frankrijk, ten huwelijk. Isabelle was op dat ogenblik nog slechts zeven jaar oud! De Engelse afvaardiging kwam in Frankrijk aan in juli van 1395. Ze bestond uit de aartsbisschop van Dublin, de admiraal graaf van Rutland, en de maarschalk graaf van Northumberland, met een delegatie van meer dan vijfhonderd personen.

Vele edellieden van het hof van Frankrijk meenden dat een dochter van de koning niet kon beloofd worden aan een vijand! De kanselier van Frankrijk, de Heer Arnaud de Corbie, een zeer wijze en voorzichtige man, sprak zich echter uit ten voordele van het voorstel. Ook de rest van het Frans hof bleef voorzichtig. Het gaf een hoofs antwoord dat positief kon klinken. Het vroeg om terug samen te komen over de zaak in de lente van 1396, om het huwelijk af te sluiten, en om indien niet tot de vrede overeen te komen, een wapenstilstand van minstens achtentwintig jaar tussen de twee koninkrijken te beslechten.

Filips de Stoute was de vrede en het huwelijk gunstig gezind. Berry en Orléans toonden zich meer gereserveerd. Het koninklijk hof zond Robert de Kluizenaar naar het hof van Engeland. Hij zou de oorlogspartij in Engeland, en vooral de hertog van Gloucester, warm moeten maken voor de vrede. Robert sprak inderdaad twee dagen lang met Gloucester. Hij probeerde de hertog te overtuigen van de noodzaak tot vrede. Gloucester zei dat hij geen afkeer had van de vrede, maar dan niet ten koste van de eer van Engeland. Gloucester bleef koppig bij die mening.

In het begin van het jaar 1396 kwamen ambassadeurs van Engeland naar Parijs om de modaliteiten van het huwelijk te bespreken. De bruidsschat werd bepaald op achthonderd duizend gouden frank, waarvan driehonderd duizend ogenblikkelijk door Frankrijk zouden betaald worden, en honderdduizend frank elk daarop volgend jaar. De kinderen uit het huwelijk werden niet toegelaten ooit de troon van Frankrijk op te eisen.

Het huwelijkscontract werd ondertekend op de negende maart van 1396. Het huwelijk werd groots gevierd.

Tien dagen vóór de plechtigheid werd de wapenstilstand van achtentwintig jaar ondertekend door de hertogen van de koning van Frankrijk en door de Engelse ambassadeurs.

Nicopolis

Nog terwijl het huwelijk tussen de dochter van de koning van Frankrijk en de koning van Engeland besproken werd en afgesloten, kwamen de ambassadeurs van de koning van Hongarije aan bij het hof van Parijs. Die afgevaardigden waren een bisschop van Hongarije en vier van de belangrijkste edelen van het land. Ze vertelden aan het hof dat de Turkse Sultan Bajazet dreigde de Christelijke koninkrijken binnen te dringen met een reusachtig leger. Bajazet had laten weten dat hij zijn paard te eten zou geven aan het hoofdaltaar van Sint Pieters te Rome! De koning van Hongarije beschreef in een begeleidende brief hoe wreed de Turken de Christelijke bevolking behandelde in de streken die ze veroverden.

De opkomst van de Turken in Europa was ongeveer vijftig jaar geleden begonnen. De eerste maal dat ze genoemd werden met enige vrees voor gevaar in de oostelijke Europese landen, was wanneer in 1353 de Turkse Ottomaanse Sultan Murad I Gallipoli, de sleutel tot de Hellespont, had veroverd. Tien jaar later had Sultan Murad I zijn hoofdstad al tot ver in Europa geplaatst, te Adrianopolis. In 1371 versloeg hij een groot leger van Serven en Bulgaren op het gebied van Bulgarije zelf. In 1389 versloeg Murad I nog een ander leger van Servische, Roemeense en Moldavische troepen in de Slag van Kosovo. Door die overwinning konden de Turken Servië binnenvallen en het land bezetten. De koning van Servië werd gedood in die wrede slacht, maar ook Sultan Murad! Een nieuwe sultan werd op het slagveld verkozen. Zijn naam was Bajazet.

Sultan Bajazet viel daarna Servië en Macedonië aan. Hij versterkte zijn greep op Bulgarije en belegerde zelfs Constantinopel gedurende zeven jaar. Hij veroverde Trnovo, de hoofdstad van het oostelijk Bulgaars koninkrijk in 1393.

Bajazet veroverde nadien Nicopolis, een sterke, dubbele vesting op de Donau. Nicopolis bestond uit een hogere stad en een lagere, maar beide waren bijzonder sterke vestingen. Nicopolis overheerste de Donau tegenover een gelijkaardige Roemeense vesting op de tegenovergestelde oever van de stroom. Twee rivieren, bijrivieren van de Donau, vloeiden daar in de stroom, zodat Nicopolis een strategische plaats was die veel van de handel met het binnenland van Bulgarije beheerste. Sultan Bajazet zond roepen uit om ook Vidin aan te vallen, de hoofdstad van het westelijk Bulgaars koninkrijk. Hij dreigde een leger van veertigduizend strijders tegen Hongarije te gooien.

Sigismund van Luxemburg was koning van Hongarije geworden door te trouwen met de dochter van de laatste Angevin koning van het land, Lodewijk de Grote. Lodewijk stierf zonder mannelijke erfgenamen. Sigismund was een belangrijke persoon, want hij was de zoon van de vroegere Keizer Karel IV en de jongere halfbroeder van de huidige Keizer

Wenceslaus. Hij was een grote, sterke en aantrekkelijke man. Sigismund was intelligent en goed opgevoed. Hij was een moedige strijder, iemand die het goede wou voor zijn onderdanen, maar hij bleef ook wat extravagant. Men verweet hem in Hongarije zijn vele liefdesgeschiedenissen.

De hertog van Bourgondië, de Connétable d'Eu en de Maarschalk Boucicault met Pierre de la Trémoille waren de vraag gunstig gezind.

In feite had al Filips de Stoute Guillaume de Trémoille naar de koning van Hongarije gezonden met de raad de hulp van Frankrijk in te roepen via een officiële afvaardiging! Filips de Stoute had dus de koning van Hongarije overtuigd een ambassade in regel te zenden!

De koning van Frankrijk was ook wel gunstig gestemd voor het idee van een kruisvaart, en dat waren ook de meeste andere hovelingen van Frankrijk. Een veldtocht naar Hongarije werd snel besloten. Ze zou geleid worden door de jonge Graaf van Nevers, de oudste zoon van de hertog van Bourgondië, die later Jan zonder Vrees zou genoemd worden. De *connétable* en graaf d'Eu zouden onder zijn opperbevel dienen.

Veel edellieden werden enthousiast om met die twee mannen mee te gaan. De Admiraal de Vienne, de Maarschalk Boucicault, de twee heren van Bar, de Graaf de la Marche die een neef was van de koning, de heer van Saimpy, de heer van Roye en de heren de la Trémoille wilden Nevers vergezellen.

Om het groot leger te vormen en om de uitgaven van zoveel grote heren te betalen, moesten nieuwe taken geheven worden in Frankrijk. Vlaanderen ook moest grote sommen geld afstaan. Bijkomend goud werd geleend van bankiers van Venetië en Wenen.

In augustus van 1394 hadden de steden en het graafschap Vlaanderen al vijftien duizend pond Groot aan het hertogdom Bourgondië betaald. De steden van Mechelen en Antwerpen hadden ook elk tweeduizend pond Groot toegestaan. In 1396 droeg Vlaanderen hetzelfde bedrag bij, en de steden van Mechelen en Antwerpen gaven nog eens tweeduizend pond voor de uitgaven van de kruisvaart van de graaf van Nevers. Filips de Stoute had tweehonderd duizend pond gewild van Vlaanderen, maar de Vlaamse steden hadden onderhandeld voor slechts honderddertig duizend pond in totaal.

De graaf van Nevers vertrok uit Parijs op de zesde april van 1396. Hij reed eerst naar Dijon om afscheid te nemen van zijn moeder en zijn familie.

Op de dertigste april vertrok hij naar Duitsland. Het plan was Hongarije te bevrijden van de Turken, daarna naar Constantinopel te marcheren, de Hellespont over te steken, Syrië binnen te dringen om Palestina te bevrijden en ook het Heilig Graf van Onze Heer Jezus Christus, en dan om over de zee terug te keren naar Frankrijk.

De graaf van Ostrevant, zoon van Hertog Albert van Henegouwen, voegde zich weldra bij Nevers. Vele andere heren van Henegouwen vergezelden hem. De graaf van Ostrevant probeerde strijders en boogschutters in Engeland in te huren.

Graaf Hendrik van Derby, de zoon van Jan van Gent, hertog van Lancaster, wou ook deelnemen aan het groots avontuur. Op het advies van de hertog van Gelderland bleef hij echter in Engeland. Ostrevant kon rekenen op slechts enkele ridders, landheren en boogschutter van Engeland! Onder diegenen die hem vergezelden bevonden zich de heren van Jumont en van de Ligne uit Henegouwen.

Nog andere bondgenoten zouden de Hospitaalridders van Rhodes worden. Venetië zou een vloot leveren. Duitse prinses en het Hongaars leger zouden mee met de Fransen strijden. Paus

Benedictus XIII gaf de kruisvaarders de pauselijke absolutie voor misdaden die op de veldtocht zouden begaan worden.

Terwijl de veldtocht naar Hongarije op weg was, kreeg Koning Karel VI weer de ene aanval van krankzinnigheid na de andere. Hij ontsloeg zijn dokters omdat hij zich uitgeput voelde van hun nutteloze remedies. Hij ontsloeg ook zijn meest befaamde Meester Renault Feron. De koning dacht dikwijls dat zijn echte naam Georges was. Hij brak al de vensters van zijn kastelen die de *fleur-de-lys* toonden, de witte symbolen van zijn wapenschild. De mensen weten de pijn van de koning toe aan Valentina Visconti, de echtgenote van de hertog van Orléans. Orléans trok zich daarom een tijdje terug uit Parijs. De heerser van Milaan zond afgevaardigden om te klagen en te protesteren tegen de beledigingen die hij tegen zijn dochter had gehoord.

Ondertussen was Koning Richard II te Calais om de laatste voorbereidingen voor het officiële huwelijk met de dochter van Karel VI te bespreken. Vooral Filips de Stoute praatte met Richard II. Vanaf het einde van oktober van 1396 reisde het hof van Frankrijk daarna langzaam van Parijs naar Calais met Koning Karel VI en Isabelle, de kleine prinses. De hertogen van Lancaster, Gloucester en Rutland kwamen naar de koning van Frankrijk voor de laatste modaliteiten. Bourgondië, Berry en Bourbon gingen voor hetzelfde doel naar Koning Richard II. In de afwezigheid van de *connétable* van Frankrijk, de graaf van Eu, die op kruisvaart reed, was het de graaf van Harcourt die het zwaard van Frankrijk droeg als *connétable*. De laatste voorbereidingen werden zo besproken in een groot tentenkamp nabij de stad van Ardres.

De twee koningen ontmoetten elkaar in een plechtige ceremonie. Daarna werd de kleine prinses overhandigd aan de Engelsen in een prachtige optocht van versierde wagens en paarden. Na eindeloos lange banketten en andere festiviteiten, keerde de koning van Frankrijk terug naar Saint-Omer. De hertogen van Bourgondië en van Berry reden met Koning Richard II naar Calais voor de huwelijksviering op de vierde november van 1396.

Gedurende die tijd was de Heer Pierre de Craon teruggekeerd naar Parijs om zich te onderwerpen aan een proces. De koningin van Sicilië was tegen hem een procedure begonnen in het Parlement van Parijs! Het Parlement veroordeelde de Craon direct tot de betaling van honderdduizend frank. Zulke grote som kon hij niet verzamelen! Hij werd in het Louvre opgesloten. Koning Karel VI liet echter de Craon toe het bedrag over een langere periode af te betalen, en hij bevrijdde de Craon uit de gevangenis.

Koning Richard II overhandigde de haven van Cherbourg aan de koning van Navarra. Richard hield ook nog altijd aan het bondgenootschap met Bretagne. Hij gaf het graafschap Richmond aan de hertog van Bretagne, alsmede de haven van Brest. Dat feit riep de woede op van de hertog van Gloucester. Gloucester was een voorstander gebleven van de oorlog met Frankrijk. Filips de Stoute had tevergeefs gepoogd Gloucester tot een meer vredelievende, positieve houding tegenover Frankrijk te bewegen. De hertog van Bourgondië moest zijn mislukking om Gloucester van gedacht te doen veranderen toegeven. Gloucester werd echter niet lang nadien vermoord in opdracht van Richard II.

Terwijl die gebeurtenissen zich afspeelden in Frankrijk, kwam er weinig of geen nieuws naar het Frans hof betreffende de kruisvaart in Hongarije. In de maand december van 1396 kwamen groepen van halfnaakte, half dode, verhongerde mannen aan in Frankrijk. Dit waren de ellendige resten van de troepen die de verschrikkelijke slachting en de vernietiging van het

groot Frans leger dat tegen de Turken uitgezonden was, overleefd hadden. Het hof geloofde het verhaal van die mannen slechts half.

Filips de Stoute werd zeer bezorgd over zijn zoon, de graaf van Nevers. Eén van zijn ridders, Willem d'Aigle, de kamerheer van de hertog, stelde voor om direct naar Athene en Rhodes te vertrekken via Venetië om te horen wat er gebeurd was.

De waarheid over het lot van de Franse kruisvaarders werd uiteindelijk slechts bekend toen de Heer Jacques de Helly, een ridder uit Artois, aankwam in het hotel van Saint-Paul in Parijs. Hij was mee gegaan met het kruisvaarders leger, en hij had ook deelgenomen aan de grote Veldslag van Nicopolis, waarin het Christelijk leger roemloos verslagen werd door de Turken. Jacques de Helly kwam te Parijs aan op kerstmis van 1396. Hij vertelde het droevig verhaal van de veldtocht.

Het Frans leger was Beieren en Oostenrijk doorgetrokken. Op de vierentwintigste juni van 1396 bereikten de kruisvaarders Wenen, en in juli kwamen ze aan te Buda in Hongarije. Het leger werd gevolgd door schepen die op de Donau voeren en die de beste Franse wijn in tonnen mee voerde. Veel mannen hadden ook vrouwen van lichte zeden meegebracht. Ze genoten van de gunsten van de lokale vrouwen tegen betaling. De Fransen hadden gans de weg gefeest. Ze plunderden de streken die ze door trokken, zodat de heren van die landen snel walgden van het leger en van de kruisvaart. De priesters hadden tevergeefs getracht de verdorvenheid van de Fransen te stoppen!

In augustus van 1396 stak het leger de Donau over te Orsova om aan de rechteroever uit te komen. Op dat ogenblik was het Christelijk leger nog negenduizend man sterk. De Turkse horden leken zich teruggetrokken te hebben naar Azië, zodat de koning van Hongarije niet echt meer het Frans leger nog nodig had. Hij bekeek de Fransen nu trouwens meer als een plaag dan als een redding. De Franse Christenen besloten echter de kruisvaart verder te zetten door de Donau stroom te volgen.

De graaf van Nevers en de *Connétable* d'Eu zonden een ridder van Vlaanderen, de Heer Willem van Rupel, die Duits sprak, om met de koning van Hongarije te spreken. De heer van Rupel besprak de ligging van het terrein, de ontberingen en moeilijkheden die nog op de weg naar Constantinopel konden liggen.

Koning Sigismund van Luxemburg, de koning van Hongarije, kende de Turken goed van hen te hebben bestreden. Hij sprak met de heer van Rupel over de wreedheid van de Turken. Het Turks leger had een sterke voorhoede van ruiters, die niet mocht verward worden met het eigenlijk leger. De koning raadde de Christenen aan ook een verkenningsgroep te vormen, en daarna geduldig te wachten tot het gros van het Turks leger zou aankomen. De Turkse voorhoede was het niet waard geteisterd te worden! Koning Sigismund was er zeker van dat Sultan Bajazet binnenkort met een groot leger tegenover de Christenen zou staan! Bajazet zou de Christenen niet toelaten nog veel verder te vorderen!

De Franse edellieden voelden zich nogal gekrenkt door de aanmaningen tot voorzichtigheid van de koning van Hongarije! Vooral de jonge ridders sloegen alle voorzichtigheid in de wind. De andere ridders, meer ervaren strijders zoals de heer van Coucy en de Admiraal Jean de Vienne, vonden dergelijke snoeverij en bravado erg ijdel. De graaf van Nevers, de *Connétable* d'Eu en Maarschalk Boucicault waren even ongeduldig om de strijd te beginnen als de jonge ridders.

Het Frans leger veroverde enkele dorpen en enige vestingen. Bij de stad van Rachova weerstonden de Turken zo lang achter hun muren, dat de koning van Hongarije zijn leger naar de belegering moest brengen om de Fransen te helpen. Slechts daarna gaf de stad zich over.

De Fransen legden daarna een nieuwe belegering aan een grote, zeer versterkte stad waarin een groot garnizoen van Turken de stad bewaarde voor de sultan. Die stad was Nicopolis, het eerste doel van de veldtocht.

De Fransen hadden slechts weinig kanonnen meegesleept, en geen belegeringstuigen, zodat ze de stad tot overgave zouden moeten dwingen door ze uit te hongeren. Ze wisten eerst niet dat een Turks leger van twintigduizend man onderweg was om Nicopolis te ontzetten.

Wanneer de Fransen het Turks leger gewaar werden, reden Coucy, Saimpy en Roye uit met vijfhonderd ridders. Zij vingden de voorhoede van de Turken op in een hinderlaag en versloegen de vijand. Dat vertoornde de jongere ridders die afgunstig waren op het succes van Coucy. Zij verweten hem een deel van het leger in gevaar gebracht te hebben.

De Franse ridders zetten hun tenten op nabij Nicopolis.

De vesting was indrukwekkend, maar toch plaatste het Frans leger een beleg op aan de stad.

De Turkse verdediging werd georganiseerd door de Gouverneur Dogan Bey. De Fransen gaven zich weer over aan drinkgelagen, met vrouwen en liederlijkheid, terwijl ze te Nicopolis wachtten op de overgave van de stad.

De Sultan Bajazet vorderde rustig terwijl de Fransen feestten. Zijn troepen bestonden uit twaalfduizend tot twintigduizend mannen naargelang de bronnen.

Toen het leger van Bajazet te Nicopolis aankwam, begonnen de Fransen de Turkse voorhoede aan te vallen. De Turken hadden scherpe houten staken in de grond geplant, net vóór hun ruitrij. De Franse ridders slaagden er wel in die verdediging te doorbreken, al verloren ze veel strijders. Ze braken de eerste verdedigingslinie van de Turken en verjoegen de Turkse ruitrij. De Turkse voorhoede vluchtte weg. De Franse ridders achtervolgden hen onstuimig, zeker van hun overwinning. Ze reden echter recht in de reusachtige armen van het enorme centrum van Turkse strijders.

De Turken hadden gewoon een goed geoefende, traditionele tactiek van hun oorlogsvoering toegepast. Sultan Bajazet kon dan gemakkelijk de Fransen omsingelen. De vleugels van zijn leger sloten zich en de Fransen werden verpletterd en verslagen.

De Hongaarse troepen hadden dit al zien aankomen. Ze vluchtten weg, en lieten de Fransen over aan hun lot. Koning Sigismund probeerde tevergeefs zijn mannen bijeen te krijgen voor de veldslag. Om daarna zijn leven te redden moesten hij en de grootmeester van de ridders van Rhodes, Philibert de Naillac, zelfs in een klein bootje springen en de Donau op roeien. De Fransen vochten goed, maar ze werden verslagen en afgeslacht in de omsingeling.

De Heer Philippe de Bar en de Admiraal de Vienne werden snel gedood in de Slag van Nicopolis. Sultan Bajazet beval de edellieden van Frankrijk te sparen, want hij wou veel losgeld voor hen eisen. De sultan herkende Jacques de Helly onder de gevangenen, omdat de Helly lange tijd geleden in het leger van Bajazet gevochten had tegen andere ongelovigen. Bajazet beval de Helly onder de gevangenen de edelste ridders aan te duiden. De graaf van Nevers, de graaf van Eu, de Graaf Jacques de la Marche, de Heer Enguerrand de Coucy en nog twintig of zo meer ridders werden terzijde geduwd om losgeld voor te eisen.

De andere gevangen ridders werden tot vóór Bajazet geleid en genadeloos terechtgesteld. De graaf van Nevers kon nog Boucicault redden door genade voor hem te smeken aan Sultan Bajazet.

Nog later zond Bajazet Jacques de Helly naar Frankrijk om het losgeld te eisen.

De Christelijke gevangenen moesten te voet naar Gallipoli gaan, en ze werden van daar naar Brusas geleid, de Ottomaanse hoofdstad in het verre Azië.

Het nieuws van de nederlaag verspreidde zich zeer snel in Frankrijk. De Franse heren rouwden, en begonnen dan de losgelden te verzamelen.

De hertog van Bourgondië zond met Jacques de Helly drie van zijn meest eerbiedwaardige ridders. Zij waren de heer van Vergy, de gouverneur van het graafschap van Bourgondië, en de heer van Château-Morand met de Vlaamse heer van Levreghem, de hoofdbaljuw van Vlaanderen, Mechelen en Antwerpen. Zij zouden het exacte bedrag van het losgeld met Bajazet moeten onderhandelen. Filips de Stoute gaf al prachtige geschenken voor Bajazet mee, waaronder een stel mooie tapijten gemaakt te Arras.

Die edellieden vonden het hof van Bajazet. Ze negotieerden, en keerden naar Frankrijk weer. Zeer hoge taksen werden dan opnieuw ingevoerd in Frankrijk, Bourgondië en Vlaanderen voor de vrijlating van de graaf van Nevers. De bankier van Bourgondië die het losgeld zou afleveren was een Lombardische handelaar afkomstig uit de stad van Lucca, een man genaamd Dino Raspondi. Raspondi regelde de betaling van het losgeld. Hij gaf ook raad aan Filips de Stoute over hoe zoveel geld bijeen kon gekregen worden.

Tijdens zijn gevangenschap door de Turken stierf Enguerrand de Coucy. Hij stierf te Brusas op de achttiende februari van 1397. Met zijn dood eindigde ook het geslacht Coucy, dat zijn origine had in de oude graven van Guines. Zijn lichaam werd naar Frankrijk teruggebracht en begraven in de stad van Nogent.

Sultan Bajazet bood de vrijheid aan van de graaf van Nevers en van vierentwintig andere ridders die nog steeds bij hem bleven, voor het losgeld van tweehonderd duizend Dukaten, een reusachtige som. Het samenbrengen van dit bedrag, waartoe meerdere partijen bijdroegen, ook de koning van Hongarije, kon tot een goed einde gebracht worden door een handelaar van Genua, Bartolomeo Pellegrini. Hij was een handelaar te Chios. Hij genoot van veel krediet bij Sultan Bajazet.

De Maarschalk Boucicault en de heer de la Trémoille kregen de toestemming om naar Mytilene te gaan om geld te lenen. Van daar zeilden ze naar Rhodes, waar ze geld kregen van de prior van Aquitaine. Boucicault kon voldoende geld inzamelen en hij keerde naar Frankrijk weer. De *Connétable* d'Eu overleefde die tocht niet.

In februari van 1398 kwamen de graaf van Nevers, Boucicault, Guillaume de la Trémoille en Jacques de la Marche in Frankrijk aan. Nevers reed eerst naar Dijon, maar daarna bezocht hij meerdere steden van Bourgondië en Vlaanderen, waar hij in triomf met veel toejuichingen onthaald werd.

Sultan Bajazet had zich een grote overwinnaar getoond. Hij zou echter nooit Rome bereiken, en ook niet veel meer territoriums veroveren verder ten westen van Nicopolis. Op de twintigste juli van het jaar 1402 versloeg de Turks-Mongoolse leider Timur, bijgenaamd Timur de Lamme of Tamerlan, het Ottomaans leger bij Ankara. Timur kon Sultan Bajazet levend gevangen nemen. Bajazet stierf in een ijzeren kooi die op een wagen geplaatst was.

Het conflict met Avignon

In het jaar 1397 bleef Koning Karel VI meerdere malen ziek met de krankzinnigheid die hem geslagen had. Veel charlatans kwamen naar het hof. Zij probeerden allerhande middelen en

remedies op de koning uit. Niets hielp. Sommige van die mannen werden bevonden dieven en leugenaars te zijn. Ze werden opgehangen of zelfs op de brandstapel geplaatst te Parijs.

Aan het einde van 1397 stelde Wenceslaus van Luxemburg, de koning van Bohemen en keizer van Duitsland, een conferentie voor met de koning van Frankrijk om het schisma in de Kerk te bespreken. Als plaats van de debatten werd de stad Rheims aangeduid. Het koninklijk hof van Frankrijk ontving de keizer van Duitsland met de grootste pracht. De man was echter zeer ruw van aard, een dronkaard, een gemakkelijk irriteerbare, slecht gehumeurde en wreedaardige persoon die niet slechts in wrede woedeaanvallen kon slaan tegen zijn ridders, doch ook met zijn dienaars. Hij daagde zelfs niet op voor sommige van de vergaderingen. Filips de Stoute wist al wat voor een man Wenceslaus was, en dus deed hij zelfs geen moeite om naar Rheims te rijden! Zijn zoon, de graaf van Nevers, die recentelijk uit Turkse gevangenschap teruggekeerd was, bleef wel enkele dagen te Rheims.

De conferentie werd inderdaad totaal nutteloos. Hoe kon het anders worden, met een koning van Frankrijk die de helft van de tijd niet bij verstand was, en de keizer van Duitsland dronken de andere helft?

De conferentie werd gestopt zonder iets opgeleverd te hebben.

Het volk wist over de toestand van de koning en van de keizer. De mensen wisten goed wie de twee pausen van Avignon en Rome waren. Ze bespotten de nu grootste schaamte van de Christenen, zoals de sultan van de Turken gedaan had aan de graaf van Nevers in diens gevangenschap. Veel mensen begonnen te menen dat de krankzinnigheid van de koning van Frankrijk wel eens een straf kon zijn voor de triestige toestand waarin de koningen het Christendom hadden gelaten!

Aan het einde van 1399 zette de verzamelde Rijksdag van de edellieden van Duitsland de steeds dronken en verloederde Keizer Wenceslaus af. Ze verkozen Ruprecht von der Pfalz, de Palatijnse graaf van Beieren, tot nieuwe keizer van het Heilig Rooms Rijk. In Frankrijk steunde de hertog van Orléans nog Wenceslaus, maar de hertog van Bourgondië hield zich graag bij de beslissing van de Rijksdag. Wenceslaus bleef wel koning van Bohemen tot aan zijn dood in 1419.

Op de tweeëntwintigste mei van 1398 vergaderden in het paleis van de koning de aartsbisschoppen, bisschoppen en abten van het koninkrijk van Frankrijk samen met de vertegenwoordigers van de universiteiten, om weer de toestand van de Kerk te bespreken. De koning van Navarra, de hertogen van Orléans, van Bourgondië, van Berry en Bourbon waren aanwezig voor de zieke Koning Karel VI.

Meester Simon Cramanet, de patriarch van Alexandrië, opende de conferentie met een korte geschiedenis van het schisma. De besprekingen duurden daarna nog acht dagen. Argumenten werden verdedigd door de dokters en de tegenargumenten door zes anderen. De bisschop van Mâcon pleitte ten voordele van de paus van Avignon, Benedictus XIII. Beslissingen over het schisma werden uitgesteld tot in de maand juli van 1398.

In de periode tussen mei en juli voelde Koning Karel VI zich weer een beetje beter. Hij was er voor te vinden om een resolutie op te stellen om de Kerk van Frankrijk te ontrukken aan de gehoorzaamheid van de pausen van Avignon. Dat besluit werd ook gegeven aan de verzamelde geestelijken en de andere deelnemers door de kanselier van de koning. De conferentie eindigde in een plechtige optocht om God te danken allen geïnspireerd te hebben tot die wijze beslissing. Meester Gilles Deschamps legde in hartstochtelijke doch eenvoudige bewoordingen de motieven van het besluit bloot aan het publiek.

In die tijd stierf de abt van Saint-Denis. De hertog van Bourgondië raadde aan om de Meester de Villette tot de functie te benoemen. Villette was een jonge, veelbelovende theoloog. Eigenlijk moest de benoeming door de paus bevestigd worden, doch nu werd slechts de bevestiging van de bisschop van Parijs gevraagd. Om de nieuwe benoeming in het openbaar te steunen, vergezelden de hertogen van Bourgondië en van Berry persoonlijk de nieuwe abt tot aan zijn kerk.

In september van 1398 schreven de kardinaals van Avignon aan de koning dat ze instemden met de weigering van Frankrijk om nog de pausen van Avignon te steunen. Ze verklaarden zich bereid om Benedictus XIII een ketter en een schismatiek te noemen als hij zou weigeren het verdict aan te nemen. Twee kardinaals bleven nog trouw aan de paus van Avignon: de kardinaals van Pamplona en van Tarragona. Met hun hulp slaagde de paus er in troepen van Aragon ter hulp te roepen. De andere kardinaals vluchtten naar Frans gebied, naar het nabije Villeneuve. Het volk van Avignon pleegde daarna opstand tegen de paus en tegen de strijders van Aragon.

De koning zond dan troepen onder de leiding van Maarschalk Boucicault naar Avignon. Hij vroeg ook aan de bisschop van Cambrai, Pierre d'Ailly, om de paus te overreden toe te geven. Benedictus richtte een nieuwe vergadering in met de Franse kardinaals. De kardinaal van Amiens pleitte om de beslissing van de koning te respecteren, maar Benedictus XIII wou niet horen van een aftreding uit zijn functie. De paus weigerde de koning te gehoorzamen. De Maarschalk Boucicault marcheerde daarop met zijn troepen tot aan Saint-André, tien mijlen verwijderd van Avignon. De kardinaals zeiden hem dat de paus niets wou horen van de voorkeur van de kardinaals van Frankrijk. Boucicault sloot onmiddellijk al de wegen naar Avignon af. De bevolking van de stad onderhandelde met Boucicault, en de hoogwaardigheidsbekleders lieten de maarschalk vreedzaam de stad intrekken. De kardinaal van Neufchâtel vergezelde hem.

De belegering van het kasteelpaleis van Avignon begon. De paus had proviand ingehaald voor twee jaren. De mannen van Boucicault zonden echter Grieks vuur naar het pakhuis waar de paus zijn houtvoorraad in had opgeslagen. Wanneer de winter van 1398 naar 1399 begon, leden de mannen binnen in het kasteel erg van de koude. Balken van de daken moesten afgebroken worden om de maaltijden warm te houden. De kardinaal van Pamplona en Boniface Ferrier, de generaal van de Kartuizer Orde, probeerden te ontsnappen. Ze werden echter gevat en gevangengenomen. De koning van Aragon zond geen versterkingen meer naar de paus. Eigenlijk was toen al het schisma beëindigd, bijna met het einde van de eeuw.

Op de vierde april van 1399 werd een soort van wapenstilstand afgesloten. De paus aanvaardde het paleis van Avignon niet te verlaten zo lang de vrede niet hersteld werd in de Kerk. Proviand werd tot het paleis toegelaten, maar de wegen bleven geblokkeerd. In werkelijkheid was de paus van Avignon een gevangene in zijn eigen kasteel. De man die deze zaak voor de vrede in de Kerk beheerde, was Hertog Filips de Stoute van Bourgondië.

Paus Benedictus XIII vluchtte uit zijn gevangenschap van Avignon in 1403 om naar Perpignan te rijden. Van dat ogenblik af verbleven er geen pausen meer te Avignon. Het einde van de eeuw zag het einde van het schisma! Het Groot Schisma in de Kerk eindigde toch slechts formeel in 1415 met de verkiezing van de enige Paus Martinus V in Rome.

Frankrijk tot aan de dood van Filips de Stoute

De hertog van Orléans werd zeer afgunstig op het prestige dat Filips de Stoute opgebouwd had tijdens de behandeling van de zaak van de paus te Avignon. Vele anderen voegden zich bij zijn partij, onder wie de hertogen van Bourbon en van Berry. Wel, Berry zou zich bij iedereen gevoegd hebben voor het geld!

Orléans slaagde er in de Kanselier Arnaud de Corbie te doen vervangen door Meester Nicolas Dubois, bisschop van Bayeux. De heer van Montaigu zou voortaan het beheer van de financiën van de koning houden, alsmede van de hertog van Orléans zelf. Filips de Stoute moest het hoofd bieden aan een machtige partij die zich in Frankrijk tegen hem gekeerd had.

In het jaar 1399 keerde Koning Richard II zich tegen de *Lords Appellants* in Engeland. Hij deed zijn oom, de hertog van Gloucester, vermoorden. Hij verbande de graaf van Warwick voor de eeuwigheid, en veroordeelde Arundel tot de dood. De graaf van Derby, de zoon van Jan van Gent, kwam te Parijs aan, eveneens verbannen voor zes jaar. Vooral de hertogen van Berry en van Orléans werden zijn vrienden.

Toen Karel VI de Maarschalk Boucicault met twaalfhonderd ridders en hun strijders naar Constantinopel zond om de Oost-Romeinse keizer te helpen, wou de graaf van Derby met hen mee vertrekken. Koning Karel VI en de hertog van Lancaster weigerden echter om Derby risico's te laten lopen in die expeditie. Derby moest in Frankrijk blijven! Hij sloot nog een verbond voor wederzijdse bijstand af met de hertog van Orléans.

Derby was verliefd op een dochter van de hertog van Berry. Die vrouw was al tweemaal weduwe geworden, van de graven van Blois en van Eu. Ze was van een zeldzame schoonheid. De koning van Engeland zond de graaf van Salisbury naar Frankrijk om de ambities tot een huwelijk van de jonge Derby te fnuiken. Koning Richard II schreef zelfs dat Derby een verrader was tegen de kroon van Engeland, een man die niet mocht vertrouwd worden in Frankrijk. Koning Karel VI kon nu Richard II zijn schoonzoon noemen. Dus willigde hij de vraag in. Met de hulp van de hertog van Berry verbood hij Derby formeel om de hand te verzoeken van de gravin van Eu! Ook Bourgondië bleef gekant tegen dit huwelijk, en aanzag Derby eerder ook als een verrader.

Op dat ogenblik stierf Jan van Gent. Koning Richard II weigerde de titel van hertog te geven aan de graaf van Derby! Derby, Hendrik van Bolingbroke, kende de toestand in Engeland zeer goed. Hij zag zijn kans open voor een drieste poging. Derby verliet zeer plots het hof van Parijs. Filips de Stoute beval wel Derby te arresteren op de weg naar Calais, maar Derby reed ondertussen zo snel hij kon naar Bretagne. Hij zeilde terug naar Engeland en kwam daar aan in juli van 1399. Derby kreeg direct veel steun. Zijn troepen versloegen de koningsgezinde bataljons. Koning Richard II werd afgezet door Derby, en Derby werd erkend als Koning Hendrik IV van Engeland.

Toen Koning Karel VI hoorde welke veranderingen hadden plaats gehad in Engeland, viel hij opnieuw ziek. Karel VI was dan al zeven maal ziek in het hoofd geworden in dat jaar van 1399! De heer van Sancerre, de nieuwe *connétable* van Frankrijk, had zelfs al het Heilig Doodskleed van Onze Heer naar de koning gezonden, maar de relikwie had geen effect op Karel.

Het Frans hof steunde Koning Richard II, maar de schatkist van het koninkrijk was weer leeg. Koning Hendrik IV wou ook de vrede met Frankrijk behouden. Hij moest zijn rechten op de

troon van Engeland eerst verdedigen. Het koninklijk hof van Frankrijk vroeg slechts om de kleine prinses Isabelle weer naar Frankrijk te brengen. Een delegatie van het hof zeilde zelfs naar Engeland om haar terugkeer te bespreken. Die gesprekken duurden lang, tot na de aankondiging van de dood van Koning Ricard II.

In Frankrijk beschouwden het hof en het volk Engeland nu tweemaal laakbaar, één maal om een wrede oorlog met Frankrijk te hebben gestreden, en een andere maal om als koning een man te hebben verkozen die de schoonzoon van Karel VI had verraden en afgezet. Richard II had de vrede met Frankrijk actief bevoordeeld. Was er niet een wapenstilstand van achtentwintig jaar ondertekend? Wat wou Hendrik IV? Een deel van de hovelingen wilde zelfs de oorlog verklaren aan Engeland en aan Hendrik IV. Andere mannen, die Hendrik van Derby een beetje beter gekend hadden, weigerden een oorlog te ontketenen voor de kleine prinses Isabelle alleen. Eén van die laatste mannen was ook Hertog Filips de Stoute van Bourgondië. De hertog van Orléans steunde de tegenovergestelde mening, zodat de tweedracht tussen Bourgondië en Orléans verbreedde. Een nieuw, bitter conflict kwam in de maak aan het hof van Frankrijk tussen die twee machtige edelheren.

Op de eerste november van 1399 stierf de hertog Jan van Montfort in Bretagne. Enige vermoedens van vergiftiging werden gefluisterd. De hertog van Orléans bracht ogenblikkelijk veel troepen naar de grens met het hertogdom. Zijn bedoeling was het om het regentschap op te eisen of af te dwingen voor de nog slechts tien jaar oude nieuwe hertog van Bretagne, de erfgenaam van Jan van Montfort. Orléans wou de jonge hertog naar Frankrijk halen, ook al omdat de jongen verloofd was met de tweede dochter van Karel VI.

De baronnen van Bretagne echter, aangemoedigd door Filips de Stoute, probeerden de jonge hertog in zijn leengoed van Bretagne te houden. De volgende jaren zouden nog veel dergelijke meningsverschillen zien tussen Orléans en Bourgondië! Die gebeurtenissen leidden echter tot ver in de vijftiende eeuw.

Het jaar 1400 zou een nieuw jubileum jaar worden voor Rome en de Christelijke Kerk. Frankrijk had nog steeds niet Paus Bonifatius van Rome erkend, hoewel Franse strijders de paus van Avignon gevangen hielden in zijn paleis. Rome werd niettemin beschouwd als de heilige hoofdstad van het christendom. Aan het hof van Parijs beschouwde Koning Karel VI de pelgrimstochten een gevaar voor het land. Zoveel mannen konden op pelgrimstocht gaan, dat het land zwak en met verminderde verdediging kon achter blijven. De mensen die op pelgrimstocht trokken konden ook de financiën van het koninkrijk fel verminderen. In een koninklijke verordening verbood Koning Karel VI daarom zijn onderdanen op pelgrimstocht naar Rome te gaan. De verordening had weinig of geen effect! De verleiding om volledige aflaat voor zijn schulden en zonden te bekomen was zeer groot.

Het lot van de pelgrims in de Heilige Stad was zoals de vorige malen betreurenswaardig. Pelgrims stierven onderweg van de pest, die in die periode weer opflakkerde. Velen werden onderweg of in Rome mishandeld. Hun geld werd op de meest onbeschaamde wijze gestolen door bandieten of door de wachters van de Paus Bonifatius. Veel Franse pelgrims werden door bandieten gedood op de wegen van Italië. Veel ellende en armoede werd van Rome naar Frankrijk teruggebracht.

De mensen waren ook zeer verarmd door de zware taksen van de oorlogen. Veel landerijen bleven onbewerkt, braak liggen, vooral weer in Picardië. De vagebonden en bandieten en dieven vermenigvuldigden zich elke dag, en vervingen de groepen van nu verzwakte huurlingen van de Vrije Compagnieën. De gevangenen werden gevuld met misdadigers. In de Languedoc, had Karel VI de hertog van Berry opnieuw tot gouverneur benoemd. Berry had

op wrede wijze het laatste geld uit de bewoners van de streek geperst. Nu verhoogden de afpersingen nog!

De financiën van het koninkrijk gingen van de handen van de hertog van Orléans over in de handen van de heer van Montaigu. Doe twee mannen deden echter niets om het lot van het Frans volk te verbeteren. Integendeel, ze maakten het lot van de mensen nog slechter.

Filips de Stoute behandelde de terugkeer van de kleine prinses Isabelle naar Frankrijk. Koning Hendrik IV zond haar terug naar Frankrijk in 1401. Hij behield echter de bruidsschat en haar juwelen, argumenterend dat de bruidsschat toch niet volledig uitbetaald werd. Filips de Stoute reed haar tegemoet toen ze te Calais landde. Hij verwelkomde haar in de kapel van Leulinghen.

Na haar terugkeer en voor het eerst na een zeer lange periode bezocht hij Vlaanderen. Hij keerde echter vooral naar de Lage Landen weer om zijn erfenis te regelen!

Jan zonder Vrees, de graaf van Nevers, de oudste zoon van Filips, zou het hertogdom Bourgondië en de graafschappen van Vlaanderen en Artois krijgen, alsook de kasselrijen van Mechelen, Aalst en Dendermonde. Hij zou ook het graafschap van Bourgondië, de Franche-Comté erven, en de kasselrij van Salins.

Anton van Bourgondië zou het graafschap Nevers en de baronie van Dousy krijgen. Hij zou trouwen met de dochter van Waleran van Luxemburg, de graaf van Liney en Saint-Pol. In september van 1390 had Hertogin Johanna van Brabant ook al nagedacht over haar opvolging, vooral omdat ze kinderloos was gebleven. Ze hield veel van haar nicht, Margareta van Male, en bleef in goede verstandhouding met de echtgenoot van haar nicht, met Hertog Filips de Stoute van Bourgondië. Ze had toen voorgesteld om Filips de Stoute haar hertogdom te laten erven. De steden en de landheren van Brabant wilden echter een eigen opperheer behouden! Als uiteindelijke overeenkomst besloten ze het hertogdom Brabant te laten erven door Anton, de zoon van Filips de Stoute. Anton zou dus hertog van Brabant worden na de dood van de hertogin. Eén van de voorwaarden van de steden van Brabant was dat Anton opgevoed zou moeten worden in de omgeving van de hertogin van Brabant. Na het overlijden van de hertogin zou Anton ook de stad en de kasselrij van Antwerpen erven, het hertogdom Limburg en de landen genaamd Outre-Meuse die aan de oostelijke zijde van de Maas lagen. Filips, de derde zoon van Filips de Stoute, zou het graafschap Rethel krijgen, Château-Regnaud en landen in de Champagne. Als de hertog van Berry zonder mannelijke erfgenamen zou sterven, zou hij ook het graafschap van Etampes erven, alsmede de kasselrijen van Dourdan en Gien.

Die overeenkomsten werden ondertekend door de koningen, hertogen en graven van Frankrijk, Duitsland en de Lage Landen.

Filips de Stoute stierf niet lang nadien, op de zevenentwintigste april van 1404. Hij overleed aan een ziekte in Halle, in Vlaanderen, op de ouderdom van drieënzestig jaar. Zijn zoon Jan zonder Vrees werd de nieuwe hertog van Bourgondië. Anton nam de titel van hertog van Limburg aan, en Filips die van de graaf van Nevers.

De dochter van Filips die Margareta heette was getrouwd met Willem van Beieren, graaf van Ostrevant, de toekomstige graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland. Zijn andere dochter, Katherine, was getrouwd met Frederik van Oostenrijk, en Marie was getrouwd met Amédée, graaf van Savoie.

Margareta van Male, de echtgenote van Filips de Stoute, overleefde haar echtgenoot niet lang. Zij stierf op de zestiende maart van 1405.

Filips de Stoute had nog twee zonen en een dochter verloren.

Het illustere geslacht van de Valois hertogen van Bourgondië zou verder leven met Jan zonder Vrees. Met de tijd zouden de hertogen van Bourgondië heersen over praktisch al de vermelde landen, en nog veel meer. De droom van Graaf Lodewijk van Male werd zo werkelijkheid, verder dan hij ooit had durven dromen.

De Pharaïldis families

Een nieuwe golf van de pestziekte teisterde Gent, Antwerpen en de Lage Landen in het jaar 1399. Dit was ook één van de redenen waarom zo vele mensen naar Rome reisden voor het jubileum jaar. Velen stierven onderweg aan de ziekte.

Deze golf sloeg niet zo moorddadig toe als de vorige malen, maar steeds even verschrikkelijk voor de mensen die er door getroffen werden. De pest duurde langer doorheen Europa, en vooral in Italië. Zoals voorheen, volgens wat ik in de kronieken van mijn vader had gelezen, begon de pest in onze landen na de winter. Ze raasde door van maart tot augustus.

Wij van de Pharaïldis families, verlieten de steden zoals onze vaders vóór ons gedaan hadden, en we verborgen ons in onze kastelen. Beoostenblijve was geërfd door één van de bastaardzonen van Graaf Lodewijk van Male, een strijdende ridder. Hoewel die man één van de zonen van Heyla de Smet was, hadden we praktisch geen voeling met hem gehouden. We brachten de Pharaïldis mannen en vrouwen over naar Nieuw Terhagen en naar Westdorp. We sloten het dorp van Oud Terhagen, dat uitgroeide tot een kleine stad, hermetisch af. Mijn echtgenote Agneete weigerde het Begijnhof van Gent te verlaten, maar zij overleefde de pest. Greet van Noortkerke en haar kinderen verbleven op Nieuw Terhagen. Ditmaal ook, overleefden onze families.

We moesten slechts vijf maanden afgezonderd in onze kastelen blijven wonen. Door brieven uit te wisselen via bodes, konden we trouwens onze zaken verder blijven beheren. We leden niet van onderbrekingen in onze handel en in de manier waarop we onze boerderijen en bouwwerken overzagen. We hadden geleerd hoe ons beter dan vroeger te organiseren. Opnieuw vielen er vele slachtoffers in de steden, maar toch heel wat minder dan tijdens de vorige plagen van de ziekte.

De pest verdween al grotendeels in de zomer van 1399. Ze zou niet terugkeren zolang ik leefde. Tegen het einde van augustus 1399 doken we allen op uit onze kastelen. We keerden weer naar Gent en naar Antwerpen. Terwijl we samen bleven, afgesneden van de buitenwereld, praatten we veel over onze toestand en over ons leven. In de late herfst, alle gevaar hopelijk geweken, voelden we onder alle Pharaïldis mannen de behoefte om elkaar weer te zien in onze goede stad van Gent.

Zo gebeurde het dat ik aan het wandelen was met mijn naaste vrienden en verwanten van de Pharaïldis families te Tussen Bruggen in Gent. We bewonderden opgelucht de gebouwen van de haven van Gent, en zagen de mannen en vrouwen zoals steeds zich haasten langs de kaaien van de twee oevers van de Leie. Dit Gent was eeuwig en veranderde niet, terwijl wij ouder werden. Arnout de Hert toonde ons de boten, de cargoschepen, en hij legde uit welk soort schip waar lag en waarom. We hadden al de Vismarkt bezocht, de Vleeshalle, de Lakenhalle en de Koornmarkt. Voordien waren we onze dankbaarheid gaan tonen in de Sint Jans kerk om God te danken onze families bewaard te hebben van erger. We slenterden even in de Hoogpoort.

De openbare gebouwen daar, de prachtige stenen huizen, het Schepenhuis ook, maakte weer een grote indruk op ons, zodat we dikwijls ontroerd bleven kijken naar wat wij, Gentenaars,

van onze stad hadden kunnen maken. We wisten wel dat een stad bepaald werd door haar mensen, door hoe zeer en hoe goed de inwoners werkten en leefden. Maar de gebouwen die zo veel tegenslagen als pest en oorlogen en opstanden hadden weerstaan, stonden nog even fier als vroeger, hoewel vele van de mensen die we gekend hadden overleden waren. Die gebouwen vormden de stof waaruit generatie na generatie van Gentenaars kon ontspringen en dezelfde gemoedsgesteltenis hielden. Het symbool daarvan was natuurlijk ons Belfort. We bewonderden dus onze gebouwen, onze monumenten, voor de grootsheid van onze mannen en vrouwen.

Samen met mij wandelden Gillis Vresele, Jan de Smet, Jan Denout, Arnout de Hert en Raes van Lake. We waren met zes en in dit laatste jaar van de eeuw, in 1399, waren we mannen van belang. We bevonden ons in onze late veertig jaren, behalve Raes van Lake die nog maar in zijn late dertig was, maar Raes was een monnik, onze monnik! We waren getrouwd en we hadden vele kinderen, zodat onze geslachten in onze afstamming verder zouden gezet worden. Dat zou wel niet het geval zijn voor de van Lake familie! De lijn van de van Lake wevers zou overgaan in de andere families. De van Lake vrouwen waren getrouwd in de Smet, Denout en de Hert families. Raes van Lake was de enige nog levende, mannelijke afstammeling, maar hij was een monnik. God wist hoe het bloed van de van Lakes krachtig zou blijven vloeien in de aderen van de andere families. We waren allen verwant in één of andere relatie, en daar waren we blij mee.

We waren ook allen rijke mannen, en tevreden over ons huidig leven en met wat we gepresteerd hadden. Gillis Vresele was onze handelaar. Hij werkte vanuit Gent. Jan de Smet was onze bankier, Arnout de Hert onze schipper en vervoerder. Jan Denout leidde het beheer van onze landeigendommen en onze boerderijen in de Vier Ambachten en in het Land van Waas. Ik, Willem Terhagen, leidde onze handelsvestingen, onze handel en onze landeigendommen in en rond Antwerpen.

We waren er ons van bewust dat we op een cruciaal ogenblik voor onze generatie hier langs de Leie wandelden! Onze grote rijkdom was thans verdeeld over onze weinige personen, in de mannen die hier slenterden. We hadden echter vele kinderen, zodat onze bezittingen na onze dood zouden verdeeld worden, en wellicht verspreid. We hoopten natuurlijk dat onze zonen en dochters een groot deel van hun belangrijkste fondsen en landen in het consortium zouden laten dat onze vaders gecreëerd hadden. Wat de toekomst zou brengen konden we niet voorspellen.

Onze fortuinen waren groot genoeg om verdeeld te kunnen worden. We waren op een punt aangekomen waarop onze weelde zo hoog was, dat we ons al waren beginnen af te vragen wat nog het nut was en de zin van zoveel rijkdom, geconcentreerd in zo weinig handen. Het zou goed aanvoelen onze rijkdom verspreid te weten binnen onze gemeenschap van Gent. We wisten nu onderhand wel hoe ons gezamenlijk fortuin nog te vergroten. We zouden in onze kinderen voldoende talenten en intelligentie vinden om ons werk voortgezet te zien. We hadden geloof en vertrouwen in de toekomst.

‘De laatste vijftien jaren zijn zeer goed voor ons geweest,’ merkte Jan Denout aangenaam op. We waren toen alles zes schouder aan schouder in Tussen Bruggen aan het wandelen. We merkten op met hoeveel respect de mensen van Gent ons groetten, en wij knikten samen vriendelijk van links naar rechts. Het was bekend geworden in Gent, nu, hoe rijk we wel waren, en hoeveel we bijdroegen tot de schatkist van Gent.

‘Het is aangenaam om een heer te hebben die nooit in het graafschap is en die ons in vrede laat met onze eigen zaken,’ vervolgde Jan Denout. ‘Filips de Stoute is te zeer bezig met Frankrijk om ons lastig te vallen. Hij laat ons in vrede, zodat ik bijna vergat hoe hemels mooi de vrede kan zijn.’

‘Bewijst dat niet dat we heel bekwaam zijn onze levens en onze steden zelf te regeren en te beheren?’ gromde Gillis Vresele. ‘De van Arteveldes hadden daarin gelijk.’

‘Misschien is het ons door God gegeven lot om door een heer te worden geregeerd,’ protesteerde Raes van Lake.

Hij grinnikte echter, ‘het is waar dat we hem niet schijnen nodig te hebben. Het is een geschenk van de hemelen dat Filips de Stoute veel meer naar Frankrijk kijkt dan naar Vlaanderen. God zegene hem! Gent heeft veel geleden. Wij allen hebben veel geleden! Ik bid elke dag voor de mannen en vrouwen van onze families die gestorven zijn, de mannen en vrouwen die het slachtoffer werden van de oorlogen en van de pest. De klerken van Gent zeggen me dat onze stad nu drie maal kleiner is dan ze vijftig jaar geleden was. Ik denk dat ze overdrijven. Ik kan niet geloven dat Gent zo laag gevallen is. Niettemin meen ik dat ik nooit Gent zo gelukkig gezien heb als vandaag!’

‘Waar, zo zeer de waarheid,’ ging Jan de Smet akkoord. ‘Onze zaken bloeien meer dan ooit. We hebben veel gouden munten in onze koffers steken. Onze schepen zeilen over al de zeeën, en onze namen zijn welbekend van de handel van Lübeck tot Constantinopel. Wat toch een vrede van vijftien jaar lang kan volbrengen aan een graafschap en aan de handel! Hoe voorspoedig heeft de vrede ons gemaakt! Niets van enig belang is er nog in Vlaanderen echt voorgevallen, dank zij God! Laat de koningen van Frankrijk en van Engeland maar verder met elkaar oorlog voeren. Wanneer de ridders zich vervelen in hun wapenstilstanden, laat hen dan maar ergens anders ver weg oorlog voeren, maar laat hen vooral uit Vlaanderen blijven! Taksen kunnen we betalen, met de glimlach. Ik bid, Raes, dat we dit soort van vrede voor eeuwig kunnen houden! Dat is waarschijnlijk slechts een ijdele wens, want de mensheid vecht steeds ergens, voor duizend domme redenen, maar ze strijden constant!’

‘Sommige redenen zijn niet zo dom,’ viel ik in. ‘Vrijheid van geest, vrijheid van handelen, vrijheid in daden, vrijheid in ambachten, vrijheid in nering, veiligheid voor onze vrouwen en kinderen, zijn alle goede redenen. Veel mannen zijn slecht, en echte roofdieren voor hun medemensen. Tegen die, ook tegen de heren onder de roofdieren, is het gerechtvaardigd en zelfs een plicht te vechten!’

‘Dat is het,’ bevestigde Jan Denout. ‘Maar wij, de Pharaïldis mannen, hebben beloofd geen roofdieren te zijn. We beloofden te leven volgens de regels van Onze Heer Jezus Christus. Het is goed om eerlijk en rechtzinnig te zijn!’

‘De belangrijkste les van Christus was veel meer dan dat. Christus is liefde en Hij preekte ons om liefdadig te blijven. We hebben een verantwoordelijkheid voor de zwakken in onze gemeenschap. Vreemd, is het niet, dat zo weinige mensen die eenvoudige boodschap volledig begrijpen en ze toepassen. Ikzelf, hoewel ik een monnik ben, moest veel jaren leven en lang de goede waarden van mijn zielsleraar Evrard Vresele horen, vóór ik die boodschap echt begreep!’

‘Egoïsme, ijdelheid, afgunst, hebzucht, trots, en zo veel andere ondeugden lijken mij zo krachtige en slechte kenmerken te zijn, dat de liefde snel vergeten en overwonnen wordt,’ meende Arnout de Hert.

‘Wees niet te hard op u zelf, vrienden,’ zei Raes nog. ‘Ik geloof zeer dat enige genoegdoening op aarde van God aan de rechtvaardigen werkelijk bestaat! Als dat niet waar is, dan moeten we toch er in geloven om het geluk te vinden. Ik ben trots op onze families in de meest nederige wijze, maar niettemin zo trots, zo zeer trots! Is het soms niet omdat de Pharaïldis

families godsvruchtig geweest zijn, en rechtvaardige handelaars, dat jullie hier nu met mij kunnen wandelen, gekleed in scharlaken, fluweel en bont? Misschien, inderdaad, was God tevreden met jullie en heeft Hij met jullie geglimlacht. Jullie zouden op deze wijze moeten voortdoen en het goede doen om jullie heen.'

'We sluizen heel wat geld naar het Bijloke Klooster,' merkte Jan de Smet op, 'en Jan Denout geeft ook veel voor ons aan de abdij van Ter Hage.'

'Met de hulp van Raes en van mijn echtgenote,' voegde Jan Denout toe.

'Vreemd is het inderdaad,' begon Raes van Lake dan een onderwerp dat ik al even graag vandaag niet had aangesneden, 'dat één van jullie een vroegere non getrouwd heeft, en de andere uit de huwelijksbanden leeft met de vrouw van iemand anders. Toch zijn jullie allen vrienden. Ik kan jullie slechts zeggen dat ik ook, ondanks de wetten van mijn Kerk, voel dat de liefde sterker is dan wat dan ook anders!'

'God houdt meer van jou dan van andere monniken omdat je de wijsheid bereikt hebt, Raes, 'kwam ik tussen. 'Je plaatst de diepere betekenis van de Bijbelse boodschap boven alle andere beschouwingen, boven de regels van de mensen en zelfs boven wat de mensen van de boodschap van Christus gemaakt hebben in alle soorten van absolute regels. De boodschappen van Christus zijn zo eenvoudig, maar nooit absoluut. Slechts één iemand kan ons oordelen, en dat is God. Laat niemand de eerste steen werpen! Voor de rest, moeten we handelen volgens ons geweten, hoe zwak dat ook is. Wanneer we handelen zoals we menen dat juist is, kan God onze zonden vergeven. En we moeten waarachtige spijt en berouw tonen als we niet anders kunnen doen.'

'Hoor, hoor! Wie preekt er nu?' lachte Raes, en we grijnsden allen.

Ja, wij, de Pharaïldis mannen, hadden geleefd zoals we meenden dat we moesten, door het goede te zoeken en niet het kwade. We waren daar niet steeds in geslaagd, want ook onze menselijke verleidingen hadden zwaar op ons gelegen. Ons gemoed was niet steeds eenvoudig gebleven. Toch hadden we eerlijk geprobeerd te doen zoals onze familiepatriarchen ons geleerd hadden. Zij ook hadden ons een mooie boodschap nagelaten van wat ze ervaren hadden. Ik hoopte dat ik dezelfde lessen aan mijn kinderen kon doorgeven. Hadden ze goed geluisterd? Ik hoopte dat! Ik ook wist niet wat de toekomst voor ons inhield, aan welke verleidingen onze families nog zouden blootgesteld worden, maar ik hoopte dat God enige mildheid zou tonen voor onze pogingen volgens zijn boodschappen te leven.

We waren gelukkig, gelouterd door ons lijden. We hadden vele doden in onze families geleden tijdens de golven van de pest en tijdens de oorlogen. Nu konden wij en Gent weer geven zonder te grote zorgen. Ja, we konden leven en lief hebben en het beste hopen voor onze kinderen. De wijze waarop wij en onze vaders en moeders hadden geleefd was goed geweest. We konden met hoop een nieuw tijdperk tegemoet gaan, een nieuwe eeuw.

De vorige eeuw was gestorven met Jan van Gent, binnenkort ook met Filips de Stoute, met Richard II, met de zo beroemde mannen als Coucy, Montfort, de Vienne en Eu, Gloucester, Edward III en zijn zoon de prins van Wales, met Lodewijk van Male, en met zo vele anderen. De nieuwe eeuw kon slechts goede hoop brengen voor de mensheid!

Historische nota's

'De Stad Gent - De Wraak' is een werk van fictie binnen de geschreven lijnen van de geschiedenis. Ik probeerde zoveel mogelijk te blijven bij wat de historici weten als feiten over het Gent van de veertiende eeuw, om slechts de gaten waarover we weinig of niets weten te vullen met fictie. De Vresele, de Smet, Denout, van Lake en de Hert families zijn zuivere uitvindzels, producten van mijn verbeelding. Hier en daar, vooral rond Graaf Lodewijk van Male, werden de feiten met fictie vermengd, een procédé dat 'factie' heet, maar nooit in verkrachting van de waar gebeurde feiten. De opmerkingen die geformuleerd werden in de vorige romans van deze reeks blijven geldig voor deze tekst ook.

Het jaar begon niet op de eerste januari in de Middeleeuwen, maar omdat ik het consistent gebruik van Pasen als het begin van een nieuw jaar te moeilijk en te ongewoon vond voor het begrip van het verhaal en van de datums, liet ik de jaren in deze roman beginnen met de eerste januari, zoals we thans gewoon zijn.

De straten van Gent in de veertiende eeuw werden grotendeels in tracé bewaard tot op de huidige dag. De Vrijdagmarkt wordt nog steeds zo genoemd, net zoals de Vismarkt, de Koornmarkt, de Reep, de Kalandenberg, de Veldstraat, en zovele andere. Men kan dus een huidige kaart van Gent gebruiken om de straten die in de tekst vermeld worden te vinden. De vroegste kaart van de straten van Gent dateert van 1534. Ik gebruikte heel wat een kaart van 1559 getekend door Jacob van Deventer. Een lijst van straten in de veertiende eeuw, waar ze vandaag liggen of waar ze lagen, werd voorgesteld in het boek van deze serie 'De Stad Gent - De Opstand'

Ik heb slechts weinig informatie gevonden over de Slag van Woumen, behalve dan het feit dat de slag inderdaad plaats vond en dat de troepen van Gent in een hinderlaag liepen en verrast werden door een leger van ridders. Veel werd dus overgelaten aan mijn verbeelding. De veldslag betekende een belangrijke ommekeer in de oorlog van Vlaanderen tussen Graaf Lodewijk van Male en de steden van Gent en Ieper. De slag is nu praktisch vergeten en heeft niet de faam gekregen die hij verdient in de gebeurtenissen van de honderdjarige Oorlog die Vlaanderen betroffen.

Een Gentse kroniekschrijver, vermeld door Napoleon Depauw in zijn 'Cartulaire historique et généalogique des Artevelde' (Havez, 1920) meldt hoe Filips van Artevelde een arme klerk genaamd Heinric koos als zijn raadsman. In 'The van Artevelde of Ghent: the varieties of vendetta and the hero in history' van David Nicholas (Cornell University Press, Ithaca, New York, 1988) stelt de auteur dat men er toe verleid kan worden die figuur te identificeren als Heinric Colpaert, die een schipper kon geweest zijn, en van wie de naam vermeld wordt in de rekeningen van Gent. Ik gaf er de voorkeur aan als raadgever van Filips van Artevelde de rijke klerk Heinric Vresele te maken, om de fictie in deze roman te verstevigen. De figuur van Heinric Vresele en zijn daden zijn volledig fictief.

Voor de figuren van Jan en Ralph van Ieper, die in het Engels John en Ralph d'Ypres heetten, gebruikte ik twee personen die ook werkelijk bestaan hebben, doch van wie de daden in deze roman volledig fictief zijn. Sir John d'Ypres bezat landerijen in Amounderness in Engeland, en hij was in dienst van Jan van Gent – John of Gaunt. Hij werd benoemd tot baljuw van Lancaster en nam deel in de Veldslag van Nájera in Spanje, waarin op de morgen van de slag hij tot ridder werd geslagen door de Hertog Jan van Gent. Hij woonde in een huis in Londen,

was op een bepaald ogenblik het hoofd van de raad van de hertog, en wordt genoemd als lid van een comité dat het overzicht moest houden over de landerijen en bezittingen van de hertog na diens dood, tot de erfenis bepaald werd. Ralph d'Ypres was een landheer en gezelschap van de hertog Jan van Gent. Hij nam deel aan de beroemde veldtocht van Jan van Gent doorheen Frankrijk in 1373, en werd op een bepaald ogenblik benoemd tot baljuw voor Amounderness.

Voor de Franse munten gebruikte ik in de tekst drie verschillende namen; de pond Parisis, de pond of pond Tournois (zelfde als de pond Parisis), de écu d'or en de frank. Die munten waren slechts verschillende namen voor ongeveer dezelfde inhoud van zilver (behalve de écu). De pond van Parijs was de oudste naam, die geleidelijk aan vervangen werd door de pond van Tours of de pond Tournois in de dertiende eeuw, met dezelfde waarde, en daarna door de écu d'or of de gouden écu die drie pond Tournois waard was. Van 1360 af werd de pond Tournois ook door de frank vervangen, nog steeds met ongeveer dezelfde waarde. In het leger van Frankrijk werd een ridder ongeveer twee franken per dag betaald, een ongetrouwde ridder kreeg de helft daarvan. Een gewone strijder kreeg een halve frank per dag. Een arbeider kon een frank per maand krijgen voor zijn werk.

Ik gebruikte de naam Gillis de Meulenaere in deze tekst, zoals Napoleon de Pauw in zijn 'Cartulaire Généalogique'. Andere kroniekschrijvers en historici hebben de naam vermeld als de Mulre, de Meulneere of de Muelnare.

Voor de reeks gebeurtenissen die leidden tot de greep naar de macht van Filips van Artevelde paste ik een mengeling toe van de kroniek van Froissart en van de Kroniekschrijver van Vlaanderen, die vermeld wordt in de 'Cartulaire' van de Pauw. Op dezelfde wijze gebruikte ik de 'Excellente Kroniek van Vlaanderen' en de kroniek van Froissart om de Slag van het Beverhoutsveld weer te geven. Ik vermeed echter de aantallen die in die teksten voorgesteld worden van de strijders, van gijzelaars, enz. omdat ik die erg overdreven vond.

De Slag van Roosebeke vond plaats op het gebied van de huidige gemeente van Westrozebeke in Vlaanderen. De basis van de windmolen staat nog steeds op de Gulden Berg.

Geen documenten over Filips van Artevelde werden ooit gevonden die hem verbinden met de koningen van England, noch in Gent noch in Engeland. Dit deel van de roman is zuivere fictie. Niettemin blijven de argumenten die in deze roman gegeven worden reëel.

Er kan heel wat verwarring ontstaan in deze tekst rond de gebieden die bedoeld worden met namen zoals Aquitaine, Gasconje, Guyenne en de Languedoc. Doorheen de geschiedenis bestond er ook geen coherente, eensluidende definitie in territoriale termen voor die gebieden, en de landen waar deze namen op sloegen veranderden van naam in de geschiedenis.

- Met Aquitaine bedoel ik in deze tekst het oude hertogdom van Aquitaine, dat bestond uit Gasconje, de graafschappen van Armagnac, Fézensac, de la Marche en Angoulême, de Périgord, Saintonge en de Poitou streek. Dikwijls wordt de naam ook gebruikt om tevens te slaan op de streken van de Quercy, Rouergue en de Limousin.
- Guyenne werd afgeleid in de dialecten van het zuidwesten van Frankrijk van het woord voor Aquitaine, via 'Aguienne' naar Guyenne. In de meest strikte betekenis van de naam wordt bedoeld de huidige streken van de Lot, Aveyron (of Rouergue), Tarn-et-Garonne, Lot-et-Garonne, Dordogne en de Gironde. De naam wordt echter dikwijls gebruikt als een synoniem voor Aquitaine in de tijden van deze roman. Ik bedoelde er meestal de oostelijke streken van Aquitaine mee.

- Gasconje dekt dikwijls de streek van de Gironde, Lot-et-Garonne, Tarn-et-Garonne (landen dikwijls ook vermeld als behorende tot Guyenne), plus de Landes, Gers, Haute-Garonne, Pyrénées-Atlantique en Hautes-Pyrénées. Het bestond uit de landen die ten zuiden van het in de strikte zin genoemde Guyenne lagen, en het vormde met dat Guyenne dan het hertogdom van Aquitaine.
- De Languedoc is de regio die grof gedefinieerd wordt als liggende tussen de steden van Alès, Nîmes, Montpellier, Albi, Toulouse en Béziers, de landen van het oude graafschap van Toulouse. De Languedoc behoorde in de jaren van deze roman tot de koninklijke domeinen van Frankrijk, in tegenstelling tot Aquitaine dat Plantagenêt gebied bleef.

Voor de teksten van de historici en de kronieken die ik geraadpleegd heb voor het schrijven van deze roman, verwijs ik naar al de werken die in de vorige romans van deze serie gebruikt werden, plus de volgende:

- ‘Histoire des Ducs de Bourgogne de la Maison de Valois’ door M. de Barante, negende editie met nota’s van M. Gachard (Société Typographique Belge Adolphe Wahlen et Cie. Brussels, 1839).
- ‘Friedrich Christoph Schlossers Weltgeschichte. Bände 5, 6, 7 Mittelalter III, IV, V.’ Nota’s door Prof. Dr. Oskar Jäger en Dr. Franz Wolff. (27. Auflage, Verlag Neufeld und Henius, Berlin, 1905) Oorspronkelijke uitgave: 1815-1848.
- ‘Antwerpen. Twaalf eeuwen geschiedenis en cultuur.’ Karel van Isacker en Raymond van Uytven. Mercatorfonds. Antwerpen. 1986.
- ‘De Gentse Opstand 1379-1385, “Le commun se esmeut”’ door Dries Merlevede, een werk om de titel van Master te behalen aan de Universiteit van Gent, 2009.
- ‘Katherine Swynford. The Story of John of Gaunt and his scandalous Mistress’ door Alison Weir (Vintage, Random House Ltd, London, 2008).